EÇA DE QUEIROZ

Familia Maia

Episoade din viaţa romantică

Editura Univers

Clu

Coperta colecţiei de VASILE SOCOLIUC

Eça de Queiroz
OS MAIAS (EPISÓDIOS DA VIDA ROMÂNTICA)
Fixação do texto de Helena Cidade Moura
Edição „Livros do Brasil", Lisboa

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate Editurii UNIVERS

Eça de Queiroz

FAMILIA MAIA

Episoade din viaţa romantică

Traducere şi postfaţă de
MICAELA GHIŢESCU

Bucureşti — 1978

Editura Univers

I

CASA ÎN CARE A VENIT să locuiască familia Maia la Lisabona, în toamna anului 1875, era cunoscută prin vecinătatea străzii Sfîntul Francisc de Paula, ca și în întregul cartier al Ferestrelor Verzi, drept Casa Buchetului, sau, pur și simplu, Buchetul. În ciuda acestui nume proaspăt de locuință cîmpenească, Buchetul, căsoaie întunecoasă cu ziduri severe, cu un șir de balcoane înguste cu grilaj de fier la etajul întîi, iar sus cu un rînd timid de ferăstruici situate chiar la maginea acoperișului, avea înfățișarea mohorîtă de reședință bisericească întîlnită la orice construcție din timpul domniei Donei Maria I [1]: doar un mic clopot și o cruce în vîrf îi lipseau ca să semene cu un colegiu de iezuiți. Numele de Buchetul i se trăgea desigur de la un pătrat din plăci de faianță, pus în lăcașul heraldic al blazonului ce n-a mai ajuns niciodată să fie așezat la locul său, și reprezentînd un buchet mare de floarea-soarelui legat cu o panglică pe care se distingeau literele și cifrele unei date.

Buchetul stătuse mulți ani nelocuit, cu pînze de păianjen pe bordurile ușițelor de la parter, și năpădit tot mai mult de paraginā. În 1858, monseniorul Buccarini, nunțiu papal, sedus de gravitatea clericală a clădirii și de pacea amorțită a cartierului, îl vizitase cu gînd de a instala acolo nunțiatura ; și interiorul căsoaiei îi plăcuse, cu împărțirea sa ca de palat, cu plafoanele pictate și pereții acoperiți de fresce în care trandafirii din ghirlande și obrajii amorașilor începuseră să pălească. Dar monseniorul, cu obiceiurile sale de bogat prelat roman, simțea nevoia să aibă, pe lîngă locuința sa, arborii și fîntînile țîșnitoare ale unei grădini luxuriante,

[1] Regină a Portugaliei, supranumită „Pioasa", a domnit între anii 1777 și 1816.

pe cînd Buchetul poseda doar, la capătul unei terase din cărămidă, o biată grădină de zarzavaturi necultivată, lăsată în voia buruienilor, cu un chiparos, un cedru, o prăpădită de cascadă secată, un bazin înfundat cu moloz și o statuie de marmură (în care monseniorul a recunoscut-o imediat pe Venus Citereia) ce se înnegrea într-un ungher, sub lenta umezire a crengilor sălbăticite. În plus, chiria cerută de bătrînul Vilaça, împuternicitul familiei Maia, i s-a părut atît de exagerată monseniorului, încît l-a întrebat zîmbind dacă-și închipuia cumva că biserica mai trăiește încă vremurile lui Leon al X-lea [1]. Vilaça a răspuns că nici nobilimea nu mai e ca-n vremea lui João al V-lea [2]. Și Buchetul a rămas mai departe nelocuit.

Această inutilă șandrama (cum îi spunea Vilaça junior, numit acum, după moartea tatălui său, administrator al familiei Maia) a ajuns să aibă un rost abia la sfîrșitul anului 1870, cînd s-au depozitat acolo mobilierul și vesela provenite de la castelul familial din Benfica, o locuință aproape istorică, achiziționată în sfîrșit de un comandor brazilian, după ce ani de zile fusese scoasă la licitație. Cu acea ocazie se mai vînduse și altă proprietate a familiei Maia, Tojeira ; iar cele cîteva persoane care-și mai aminteau în Lisabona de neamul Maia și știau că, de la Regenerare [3] încoace, aceștia trăiau retrași la moșia lor de la Santa Olávia, pe malul rîului Douro, îl întrebaseră pe Vilaça dacă nu cumva erau ruinați.

— Încă mai au o bucată de pîine, ba chiar și untul de uns pe ea, a spus Vilaça zîmbind.

Neamul Maia era o veche familie din Beira, dintotdeauna puțin numeroasă, fără ramuri colaterale, fără rubedenii — redusă acum la doi bărbați : stăpînul casei, Afonso da Maia, un bătrîn, aproape străbun, mai vîrstnic decît secolul, și nepotul său, Carlos, care studia medicina la Coimbra.

[1] Papă între anii 1513 și 1521 ; protector al artelor, literelor și științelor.

[2] Rege al Portugaliei între 1706 și 1750 ; în timpul domniei sale în Portugalia au intrat bogății incalculabile, provenite de la minele de aur și diamante din Brazilia.

[3] Mișcare politică instaurată în 1851, urmată de reforma Cartei constituționale, dar care va dezamăgi pînă la urmă spiritele liberale.

Cînd s-a retras Afonso definitiv la Santa Olávia, venitul casei depășea deja cincizeci de mii de cruzados ; dar de atunci s-au mai adăugat economiile făcute în cei douăzeci de ani petrecuți la țară ; mai venise și moștenirea de la o ultimă rudă, Sebastião da Maia, care din 1830 trăia singur la Neapole și se ocupa de numismatică : — astfel că împuternicitul avea de ce rîde, sigur de sine, cînd vorbea despre domnii Maia și bucata lor de pîine.

Vînzarea Tojeirei fusese, e drept, recomandată de Vilaça; dar niciodată el nu se arătase de acord ca Afonso să se descotorosească de Benfica — numai pe considerentul că zidurile ei cunoscuseră prea multe necazuri. Rezultatul era că familia Maia, cu Buchetul nelocuibil, nu mai poseda de fapt o casă în Lisabona ; iar dacă Afonso, la vîrsta lui, iubea liniștea de la Santa Olávia, nepotul său, tînăr dedat plăcerilor și luxului, care-și petrecea vacanțele la Paris și Londra, nu era dispus, după terminarea studiilor, să se înmormînteze pe malul stîncos al rîului Douro. Și, într-adevăr, cu cîteva luni înainte ca acesta să fi părăsit Coimbra, Afonso l-a uluit pe Vilaça anunțîndu-i hotărîrea lor de-a veni să se instaleze la Buchetul. Împuternicitul a întocmit pe dată un memoriu în care înșira inconvenientele căsoaiei : cel mai mare era faptul că necesita atîtea lucrări și atîtea cheltuieli ; apoi, lipsa unei grădini avea să fie și ea resimțită de o persoană care pleca dintre crîngurile de la Santa Olávia ; la sfîrșit făcea și aluzie la o legendă, după care zidurile Buchetului fuseseră dintotdeauna fatale neamului Maia, „chiar dacă (adăuga el într-o frază bine chibzuită) parcă mi-e și rușine să pomenesc de asemenea bazaconii în secolul acesta al lui Voltaire, Guizot și al altor filozofi liberali..."

Afonso a rîs cu poftă de această frază și i-a răspuns că motivele invocate erau excelente, dar că el totuși dorea să locuiască sub acoperișurile ce-i aparțineau prin tradiție : dacă se simțea nevoia unor lucrări, apoi să se facă, și fără economie ; cît despre legende și presimțiri, era suficient să se deschidă larg ferestrele și să se lase soarele să pătrundă înăuntru.

Așa poruncea domnia-sa ; și cum era o iarnă uscată, s-au și început lucrările, sub conducerea unui oarecare

Esteves, arhitect, mare politician, cumătru de-al lui Vilaça. Artistul acesta îl entuziasmase pe împuternicit cu proiectul unei scări somptuoase, străjuite de două statui ce simbolizau cucerirea Guineei și a Indiei. Și tocmai plănuia un belșug de veselă pentru sufragerie cînd, pe neașteptate, și-a făcut apariția la Lisabona Carlos, însoțit de un arhitect-decorator de la Londra, și, după ce a studiat cu el în grabă vreo cîteva ornamentații și cîteva nuanțe de stofe, i-a încredințat pereții Buchetului, ca să creeze acolo — punîndu-și la încercare gustul — un interior confortabil, de un lux inteligent și sobru.

Vilaça a resimțit cu amărăciune desconsiderarea față de artistul național ; Esteves s-a dus să urle la centrul său politic că asta era o țară pierdută. Iar Afonso a deplîns și el concedierea lui Esteves, ba a cerut chiar să i se încredințeze măcar construirea grajdurilor. Artistul era gata să accepte, dar a fost numit guvernator civil.

La capătul unui an, în cursul căruia Carlos a venit des la Lisabona să colaboreze la lucrări, „să le adauge retușurile sale estetice", din vechiul Buchet nu mai rămăsese decît fațada mohorîtă, de care Afonso a cerut să nu se atingă nimeni, deoarece dădea caracter casei. Iar Vilaça n-a ezitat să declare că John Bull (cum îl numea el pe englez), fără cheltuieli nemăsurate, folosindu-se pînă și de antichitățile de la Benfica, făcuse din Buchetul „un adevărat muzeu".

Ceea ce surprindea de la bun început era curtea interioară, odinioară atît de sumbră, golașă, pardosită cu blocuri de piatră — acum strălucitoare, cu un pavaj în pătrățele de marmură albe și roșii, plante decorative, vase de Quimper, și două lungi banchete feudale aduse de Carlos din Spania, sculptate în piatră, solemne ca niște strane de catedrală. Sus, în anticamera capitonată ca o prăvălioară de stofe din Orient, se stingea orice forfotă de pași ; și o împodobeau divane așternute cu covoare persane, uriașe tăvi maure cu reflexe arămii, o armonie de tonuri severe pe care se detașa, în albeața imaculată a marmurei, statuia unei fete înfrigurate ce se înfiora, rîzînd, în timp ce vîra piciorul în apă. De-acolo pornea un larg coridor, ornat cu obiectele cele mai de preț de la Benfica, lăzi gotice, vase din India, vechi tablouri cu subiect religios. Cele mai frumoase încăperi din Buchetul dădeau în acea galerie. În salonul mare, rareori folosit, capitonat tot cu un brocard de catifea de culoarea mușchiului de toamnă, se afla o frumoasă pînză de Constable [1], portretul soacrei lui Afonso, contesa de Runa, cu tricorn de pene și rochie roșie de englezoaică, la vînătoare, pe un fundal de peisaj încețoșat. Un salon mai mic, alături, unde se făcea muzică, avea un aer de secolul al XVIII-lea, cu mobilele sale cu buchețele aurii și mătăsurile cu crengi strălucitoare : două tapiserii de Gobelins, decolorate, în tonuri cenușii, acopereau pereții cu păstori și crînguri.

În față era sala de biliard, tapisată cu o piele modernă adusă de John Bull, unde, prin învălmășeala de crengi verzi ca sticla, zburătăceau berze argintii. Și alături se afla *le fumoir*, încăperea cea mai confortabilă din Buchetul : otomanele erau largi și moi ca niște paturi ; iar confortul cald, puțin întunecos, al stofelor stacojii și negre, era înveselit de culorile cîntătoare ale vechilor faianțe olandeze.

În capătul coridorului se afla biroul lui Afonso, capitonat cu damasc roșu, ca o veche odaie de prelat. Masa grea din lemn-negru [2], rafturile joase de stejar sculptat, luxul solemn al legăturilor de la cărți, totul avea înfățișarea austeră a unei păci studioase — pusă și mai mult în evidență de un tablou atribuit lui Rubens, veche relicvă a casei, un Christ pe cruce, reliefîndu-și goliciunea de atlet pe un cer de apus frămîntat și roșu. Lîngă sobă, Carlos aranjase un colțișor pentru bunicul său, cu un paravan japonez brodat cu fir, o blană de urs alb și un venerabil fotoliu în a cărui tapițerie, pe urzeala decolorată a mătăsii, se mai zărea blazonul familiei Maia.

Pe coridorul de la etaj, împodobit cu portrete de familie, dădeau camerele lui Afonso. Pe ale sale, Carlos și le dispusese într-un colț al casei, care avea intrare separată, și ferestre dînd spre grădină : erau trei cabinete în prelungire, fără uși între ele, unite prin același covor ; iar spătarele cu perne, mătasea care îmbrăca pereții, îl făceau pe Vilaça să spună că astea nu erau camere de medic ci, mai degrabă, de dansatoare !

[1] John Constable (1776—1837), pictor, unul dintre maeștrii peisajului.

[2] Esență lemnoasă de proveniență braziliană.

Odată aranjată, casa a stat goală în vreme ce Carlos, cu studiile acum terminate, a făcut o călătorie lungă prin Europa ; și abia în ajunul sosirii lui, în acea frumoasă toamnă a anului 1875, s-a hotărît Afonso să părăsească Santa Olávia și să vină să se instaleze la Buchetul. De douăzeci și cinci de ani nu mai văzuse Lisabona ; iar, numai după cîteva zile, i-a mărturisit lui Vilaça că suspina din nou după umbra de la Santa Olávia. Dar la ce bun ? Nu mai voia să trăiască despărțit de nepotul său ; iar acum Carlos, cu ideile sale serioase de carieră activă, trebuia neapărat să locuiască la Lisabona... Dealtfel, nu-i displăcea Buchetul, deși Carlos, cu pasiunea sa pentru luxul climatelor reci, făcuse risipă de tapiserii, de draperii și catifele. Îi plăcea mult și vecinătatea, acea dulce liniște de suburbie adormită la soare. Și-i plăcea pînă și grădinița. Desigur, era departe de grădina de la Santa Olávia : dar avea un aer plăcut, cu floarea-soarelui crescînd țanțoșă lîngă treptele terasei, chiparosul și cedrul îmbătrînind alături ca doi prieteni triști, și Venus Citereia, cu tonurile ei deschise de statuie de parc, părînd să fi sosit acum de la Versailles, din străfundurile Marelui Secol... Și de cînd apa curgea din belșug, micuța cascadă devenise și ea delicioasă, în găoacea-i de scoici, cu cele trei blocuri de piatră aranjate ca niște stînci bucolice, melancolizînd acel fund de grădină expus soarelui cu un plîns de naiadă domestică, prelins picătură cu picătură în bazinul de marmură.

Ceea ce-i displăcuse la început lui Afonso a fost vederea de pe terasă — de unde odinioară se putea cuprinde întreaga privelişte pînă la mare. Dar casele înălțate în jur, în anii din urmă, astupaseră acel minunat orizont. Acum o fîșie îngustă de apă și de munte ce se zărea între două imobile cu cinci etaje, despărțite printr-o tăietură de stradă, alcătuia tot peisajul din fața Buchetului. Și totuși Afonso i-a descoperit pînă la urmă un farmec intim. Era ca o pînză marină într-o ramă cioplită din piatră albă, suspendată de cerul albastru, în fața terasei, dezvăluind, în varietățile infinite ale culorii și luminii, episoadele trecătoare ale unei liniștite vieți de rîu : uneori, vela unei ambarcațiuni de Trafaria luneca elegant în vîntul ce o atingea pieziș ; alteori, o galeră cu toate pînzele sus intra tacticos, favorizată de-o adiere, în roșeața înserării ; sau melancolia unui mare pachebot, închis și pregătit să înfrunte valurile, întrevăzut o clipă, pierind imediat, înghițit parcă de marea incertă ; ori, timp de mai multe zile în șir, în pulberea aurie a siestelor tăcute, silueta neagră a unui cuirasat englezesc... Și totdeauna, pe fundal, petecul de munte verzui-negricios, în vîrf cu o moară oprită, și două case albe la nivelul apei, pline de expresivitate — cînd scînteind și aruncînd raze din geamurile aprinse în flăcări, cînd luîndu-și la sfîrșitul după-amiezii un aer gînditor, acoperite de trandafiriul tandru al apusului aproape asemănător cu roșeața pe un chip de om, cînd de o tristețe înfiorătoare, în zilele ploioase, atît de singure, atît de albe, golașe parcă sub vremea neprietenoasă.

Terasa comunica prin trei uși-ferestre cu biroul — și în acea frumoasă cameră de prelat s-a deprins curînd Afonso să-și petreacă zilele, în colțișorul confortabil pe care i-l pregătise cu tandrețe nepotul lîngă foc. Lunga ședere în Anglia îi insuflase dragostea pentru suavele trîndăviri la gura sobei. La Santa Olávia pînă în aprilie se făcea foc în cămînuri, apoi acestea erau împodobite cu brațe de flori, ca un altar domestic ; și tot acolo, în mireasma și prospețimea aceea, își savura el cel mai bine pipa, pe Tacit sau pe iubitu-i Rabelais.

Totuși, cum singur spunea, Afonso era încă departe de a fi un bătrîn friguros. La vîrsta lui, fie vară, fie iarnă, de cum răsărea soarele, era în picioare, ieșind imediat în grădină, după buna-i rugăciune de dimineață care consta de fapt dintr-un scăldat cu multă apă rece. Întotdeauna avusese o dragoste superstițioasă pentru apă ; și obișnuia să spună că nimic nu era mai bun pentru om decît savoarea apei, clipocitul și vederea ei. Cel mai mult îl legase de Santa Olávia marele ei belșug de ape vii, izvorînde, țîșnitoare, liniștita oglindire a apei stătătoare, proaspătul murmur al apelor curgătoare... Și acestei vii tonificări prin apă îi atribuia el faptul că se menținuse astfel, de la începutul secolului, fără să cunoască vreo durere ori boală, continuînd bogata tradiție de sănătate a familiei sale, robust, rezistent la necazuri și ani — care treceau peste el la fel de zadarnici, precum zadarnici treceau, peste stejarii săi de la Santa Olávia, anii și furtunile.

Afonso era destul de scund, masiv, cu umerii pătraţi şi vînjoşi ; iar prin faţa lui lată cu nasul acvilin, cu pielea colorată, aproape roşie, părul alb tuns scurt şi barba ca zăpada, ascuţită şi lungă, amintea, după cum spunea Carlos, de un viteaz din vremurile eroice, un Dom Duarte de Meneses [1] sau un Afonso de Albuquerque [2]. Şi asta aducea surîsul pe buzele bătrînului, care nu uita să-i amintească nepotului, glumind, cît de mult înşală aparenţele !

Nu, nu era Meneses, nici Albuquerque ; doar un străbun bonom care-şi iubea cărţile, comoditatea fotoliului, *whist*-ul la gura sobei. Adesea spunea singur că era doar un egoist : şi totuşi niciodată, ca acum, la bătrîneţe, nu fusese atît de profundă şi de largă mărinimia inimii lui. O parte din venituri i se scurgeau printre degete, risipindu-se în înduioşate acţiuni caritabile. Tot mai mult îi îndrăgea pe săraci şi pe nevolnici. La Santa Olávia, copiii alergau spre el de la poartă, simţindu-l plin de mîngîieri şi răbdare. Tot ce trăia pe lumea asta merita dragostea lui — şi era dintre cei care nu calcă pe-un furnicar şi se milostivesc de setea unei plante.

Vilaça spunea mereu că-i amintea de patriarhi, cînd îl găsea şezînd aşa la gura sobei, în tunica-i roasă de diftină, senin, surîzător, cu o carte în mînă, cu bătrînu-i motan la picioare. Acest greoi şi uriaş motan de angora, alb cu pete galbene, era acum (de la moartea lui Tobias, superbul ciine Saint-Bernard) credinciosul tovarăş al lui Afonso. Se născuse la Santa Olávia şi primise atunci numele de Bonifácio ; ajungînd apoi la vîrsta amorurilor şi a vînătorii, i se dăduse numele mai cavaleresc de Dom Bonifácio de Calatrava [3] ; acum, somnoros şi obez, intrase definitiv în calmul demnităţilor ecleziastice şi era Reverendul Bonifácio...

Traiul acesta nu se scurgea totdeauna cu liniştea largă şi limpede a unui frumos rîu văratec. Bunicul, ai cărui ochi se umpleau acum de-o lumină duioasă în faţa trandafirilor şi care-l recitea cu plăcere, la gura sobei, pe Guizot, fusese un timp, după opinia tatălui său, cel mai feroce iacobin din Portugalia ! Şi totuşi, furia revoluţionară a bietului tînăr constase doar în a-i citi pe Rousseau, Volney, Helvetius şi *Enciclopedia :* în a lansa bombe lacrimogene în Adunarea Constituantă ; şi în a merge, cu pălărie liberală şi cravată albastră, recitînd în lojele masonice dezgustătoare ode către Arhitectul suprem al universului. Asta însă fusese suficient pentru a-l indigna pe tatăl său. Caetano da Maia era un portughez de modă veche şi drept credincios, care-şi făcea semnul crucii la auzul numelui de Robespierre şi care, în apatia sa de nobil cucernic şi bolnav, avea un singur sentiment viu — oroarea, ura faţă de iacobini, cărora le atribuia toate relele, ale patriei şi ale sale proprii, de la pierderea coloniilor pînă la crizele de gută. Ca să-i stîrpească pe iacobini şi-a dăruit el dragostea infantelui Dom Miguel [1], mesia puternic şi restaurator providenţial... Şi tocmai el să aibă un fiu iacobin, asta i se părea o încercare ce se putea asemui doar cu cele îndurate de Iov !

La început, în speranţa că băiatul se va cuminţi, s-a mulţumit doar să se încrunte şi să-i spună sarcastic — *cetăţene !* Dar cînd a aflat că fiul lui, moştenitorul lui se amestecase cu gloata care, într-o noapte de serbări civice şi focuri de artificii, aruncase cu pietre în ferestrele întunecate ale domnului legat al Austriei, trimis de Sfînta Alianţă, l-a considerat pe tînăr un Marat şi toată mînia lui a izbucnit. Guta crudă, ţintuindu-l în fotoliu, l-a împiedicat să-l lovească pe mason cu bastonul său indian, după legea unui bun tată portughez : dar s-a hotărît să-l izgonească din casa sa, fără rentă lunară şi fără binecuvîntare, renegat ca un bastard ! Pentru că francmasonul acela nu putea să fie sînge din sîngele său !

Lacrimile mamei l-au înmuiat ; mai cu seamă argumentele unei cumnate a soţiei sale, care locuia cu ei la Benfica, o cucoană irlandeză foarte instruită, Minervă respectată şi tutelară, care-l învăţase englezeşte pe băiat şi-l adora ca pe un bebeluş. Caetano da Maia s-a mărginit să-l sur-

[1] Celebru om de arme portughez din secolul al XV-lea, din vremea lui Afonso al V-lea, „Africanul".

[2] Navigator şi conchistador portughez (1453—1515).

[3] Este vorba de ordinul militar şi religios spaniol Calatrava, înfiinţat în 1158.

[1] Infante, regent, apoi monarh absolut (1828) al Portugaliei, persecutor al liberalilor, mort în exil (1866).

ghiunească pe fiu-său la moşia de la Santa Olávia ; dar n-a încetat să deplîngă, la pieptul preoţilor care veneau pe la Benfica, nenorocirea casei sale. Iar sfinţii părinţi îl consolau, afirmîndu-i că Dumnezeu, bătrînul Dumnezeu de la Ourique [1], n-avea să îngăduie niciodată ca un Maia să pactizeze cu Belzebuth şi cu Revoluţia ! Iar, în lipsa lui Dumnezeu-Tatăl, era prezentă Maica Domnului a Singurătăţii, patroana casei şi naşa băiatului, gata oricînd să săvîrşească o frumoasă minune.

Iar minunea s-a săvîrşit. După cîteva luni, iacobinul, Marat-ul, se înapoia de la Santa Olávia puţin pocăit, plictisit mai cu seamă de singurătatea aceea, unde ceaiurile brigadierului Sena erau încă şi mai triste decît mătăniile verişoarelor Cunha. Venea să-i ceară tatălui său binecuvîntarea şi cîteva mii de cruzados, ca să plece în Englitera, ţara aceea cu gazoane vii şi păr auriu, despre care atîta îi vorbise mătuşa Fanny. Taică-său l-a sărutat, scăldat în lacrimi, a acceptat tot cu înfrigurare, văzînd în aceasta vădita, glorioasa intervenţie a Maicii Domnului a Singurătăţii ! Şi însuşi părintele Jerónimo da Conceição, duhovnicul său, a declarat că miracolul nu era cu nimic mai prejos celui de la Carnaxide.

Afonso a plecat. Era primăvară — iar Anglia înverzită toată, parcurile ei luxuriante, confortul îmbelşugat, armonia pătrunzătoare a nobilelor ei obiceiuri, rasa aceea atît de serioasă şi atît de puternică — l-au încîntat. Iute şi degrabă a uitat de ura faţă de morocănoşii părinţi ai Congregaţiei catolice, de orele înfocate petrecute la cafeneaua Remolares recitîndu-l pe Mirabeau, şi de republica pe care voise s-o întemeieze, clasică şi voltairiană, cu un triumvirat de Scipioni şi serbări întru slăvirea Fiinţei Supreme. În timpul zilelor Abriladei[2] se afla la cursele de la Epsom, pe capra unei trăsuri, cu un nas mare fals, strigînd urale înspăimîntătoare — cît se poate de nepăsător faţă de fraţii săi francmasoni pe care la ora aceea îi hărţuia infantele

[1] Celebră bătălie (1139) în care Afonso Henriques, primul rege al Portugaliei, i-a învins pe mauri.

[2] Numele unei revolte politice din 1824, eşuate, prin care infantele Miguel şi regina Carlota Joaquina au încercat să-l facă să abdice pe João al VI-lea şi să restabilească absolutismul.

cu ţepele, prin străduţele din Cartierul de Sus, pe vigurosu-i cal de Alter [1].

Taică-său a murit subit, iar el a trebuit să se înapoieze la Lisabona. Atunci a cunoscut-o pe Dona Maria Eduarda Runa, fiică a contelui de Runa, o brunetă frumoasă, plină de graţie şi cu o sănătate cam plăpîndă. La sfîrşitul doliului s-a căsătorit cu ea. A avut un fiu, şi-a mai dorit şi alţii ; şi s-a apucat imediat, cu frumoase idei de patriarh tînăr, de nişte lucrări la micul castel de la Benfica, plantînd crînguri în jur şi pregătind astfel bolţi şi umbre pentru descendenţii iubiţi care aveau să-i încînte bătrîneţele.

Dar nu putea să uite Anglia ; şi i se făcea tot mai dor de ea în faţa acelei Lisabone migueliste pe care o vedea dezordonată ca un Tunis barbar ; în faţa acelei aspre conjuraţii apostolice de călugări şi de birjari, ce făceau să răsune cîrciumile şi capelele laolaltă ; şi în faţa acelei plebe cucernice, murdare şi sălbatice, care se rostogolea de la sfînta cuminecătură direct în arenele de coride şi suspina furtunos după principele ce-i încarna atît de bine viciile şi patimile...

Acel spectacol îl indigna pe Afonso da Maia ; şi adeseori, în pacea unei serate între prieteni, cu micuţul pe genunchi, îşi exprima indignarea sufletului său cinstit. Desigur, nu mai visa ca în tinereţe o Lisabonă a lui Catone şi a lui Mucius Scaevola. Admitea chiar străduinţele nobilimii de a-şi menţine privilegiile istorice ; dar îşi dorea o nobilime inteligentă şi demnă, ca aristocraţia conservatoare (idealizată de el din dragoste pentru Anglia) care ar fi dat în toate privinţele un îndreptar moral, formînd moravurile şi inspirînd literatura, trăind cu fast şi vorbind cu plăcere, pildă a unor idei înălţătoare şi oglindă a unor maniere patriciene... Ceea ce nu putea suferi era lumea de la Queluz [2], bestială şi josnică.

Asemenea spuse, abia rostite, îşi şi luau zborul spre Queluz. Iar cînd s-au reunit cortesurile generale, a năvălit la Benfica poliţia, „căutînd hîrtii şi arme ascunse".

Afonso da Maia, cu fiul în braţe şi soţia tremurînd lîngă el, a urmărit impasibil şi fără a scoate un cuvînt perche-

[1] Cea mai bună rasă portugheză de cai de călărie.

[2] Palatul de stat, situat în localitatea cu acelaşi nume, din consiliul Sintra, pitorească regiune balneară.

ziția, sertarele sparte cu paturile puștilor, mîinile murdare ale cozii de topor răvășind saltelele patului său. Domnul anchetator n-a descoperit nimic : a acceptat chiar să bea un pahar de vin în oficiu, și i-a mărturisit majordomului „că erau vremuri foarte grele...“ Începînd din acea dimineață, ferestrele micului castel au rămas închise ; nu s-a mai deschis nici nobilul portal pentru a lăsa să treacă trăsura doamnei ; iar peste cîteva săptămîni, cu soția și fiul, Afonso da Maia pleca spre Anglia și spre surghiun.

Acolo s-a instalat cu mare lux, pentru o ședere îndelungată, în împrejurimile Londrei, lîngă Richmond, în fundul unui parc, în suavele și calmele peisaje din Surrey.

Grație încrederii de care se bucura contele de Runa, fost favorit al Donei Carlota Joaquina [1], azi consilier sever al lui Dom Miguel, averea nu-i fusese confiscată ; astfel că Afonso da Maia putea să trăiască în belșug.

La început emigranții liberali, Palmela [2] și grupul de la „Belfast“ încă l-au mai văzut îngrijorîndu-se și consumîndu-se. Sufletul său drept n-a întîrziat să protesteze văzînd menținută separarea castelor, a ierarhiilor, chiar și acolo, pe pămînt străin, printre învinșii aceleiași idei — unde nobilii și consilierii trăiau în luxul Londrei, iar plebea armata, după suferințele din Galicia, sucomba de foame, de păduchi, de friguri, în barăcile de la Plymouth. A intrat imediat în conflict cu șefii liberali ; a fost acuzat că ar fi vintist [3] și demagog ; în cele din urmă s-a dezis de liberalism. Atunci s-a izolat — fără să-și închidă însă și punga din care ieșeau monezile cu sutele... Dar cînd a plecat prima expediție, și s-au golit încetul cu încetul depozitele de emigranți, a respirat în sfîrșit ușurat — și, după cum s-a exprimat, a simțit pentru prima dată că-i prieste aerul Engliterei !

După cîteva luni murea de apoplexie mama lui, care rămăsese la Benfica ; iar mătușa Fanny a venit la Richmond să întregească fericirea lui Afonso cu judecata ei clară, buclele-i albe și purtarea ei de înțeleaptă Minervă. Iată-l

[1] Regină a Portugaliei, inamică implacabilă a ideilor liberale (1775—1830).

[2] Diplomat și om de stat portughez, a contribuit la instaurarea regimului liberal în patria sa (1781—1850).

[3] Partizan al Revoluției din 1820 (de la *veinte*, douăzeci).

deci în plin vis, instalat într-o demnă reședință englezească, printre copaci seculari, admirînd vitele de lux cum pasc sau dorm pe întinsele pășuni, și simțind că tot ce-l înconjoară e sănătos, puternic, liber și solid — cum îi plăcea inimii lui.

A avut multe relații; a studiat nobila și bogata literatură engleză ; s-a interesat, cum se cuvenea oricărui nobil în Anglia, de cultură, de creșterea cailor, de operele de caritate, și se gîndea cu plăcere să rămînă acolo pentru totdeauna, în pace și ordine.

Numai că Afonso își simțea soția nefericită. Gînditoare și tristă, tușea întruna prin încăperi. Seara se așeza la gura sobei, suspina și tăcea...

Biata femeie ! Dorul de țară, de rude, de biserici o măcina. Lisaboneză get-beget, micuță și brunetă, nu se plîngea, dar, cu un zîmbet palid, ajunsese să nutrească o ură surdă pentru pămîntul acela de eretici și limba lor barbară : veșnic înfrigurată, înfășurată în blănuri, privind cu spaimă cerul întunecat sau zăpada de pe copaci, nu-și simțise niciodată inima acolo, ci departe, la Lisabona, în piețele din fața bisericilor, în cartierele bătute de soare. Cucernicia ei (cucernicia familiei Runa !), dintotdeauna mare, se exaltase, se exacerbase stîrnită de ostilitatea contra „papistașilor“ pe care o percepea în juru-i. Și nu era mulțumită decît seara, cînd se refugia în pod cu servitoarele portugheze ca să recite rozariul ghemuită pe un covor din paie împletite — și să guste acolo, printre acele Ave-Maria murmurate în țară protestantă, încîntările unei conjurații catolice.

Urînd tot ce era englezesc, nu se învoise ca fiul ei, Pedrinho, să urmeze cursurile colegiului din Richmond. În zadar i-a argumentat Afonso că era un colegiu catolic. Nu voia : un catolicism fără procesiuni, fără ruguri de sărbătoarea sfîntului Ioan, fără icoane cu Patimile Domnului, fără călugări pe străzi, nu i se părea religie adevărată. N-avea de gînd să abandoneze ereziei sufletul lui Pedrinho al ei : și pentru educația lui a cerut să fie adus de la Lisabona părintele Vasques, capelanul contelui de Runa.

Vasques îi preda declinările latine și în special catehismul ; iar pe chipul lui Afonso da Maia se așternea tristețea cînd, înapoindu-se de la vreo vînătoare sau de pe străzile Londrei, din puternica rumoare a vieții libere, auzea în

camera de studiu vocea adormită a reverendului care întreba, ca din fundul pămîntului :

— Cîți dușmani are sufletul ?

Iar micuțul, și mai adormit încă, murmura :

— Trei. Lumea, Diavolul și Carnea...

Bietul Pedrinho ! Dușman al sufletului său era acolo doar reverendul Vasques, obez și sordid, care rigîia din fundul fotoliului, cu batista de prizat pe genunchi...

Uneori Afonso, indignat, intra în odaie, întrerupea studiul doctrinei, înșfăca mîna lui Pedrinho — ca să-l ia de-acolo să alerge cu el pe sub arborii de pe malul Tamisei, să-i risipească în lumina puternică a rîului greaua povară a catehismului. Dar mama sosea din casă, îngrozită, să-l înfășoare într-o pătură mare : pe de altă parte acolo, afară, copilul, obișnuit să stea pe genunchii servitoarelor și prin unghere tapisate cu stofe, se temea de vînt și de arbori : încet, încet, cu pasul dezolat, cei doi călcau în tăcere frunzele uscate — fiul înspăimîntat de umbrele pădurii vii, tatăl cu umerii încovoiați, gînditor, întristat de slăbiciunea fiului...

Dar cea mai mică strădanie a lui de a-l smulge pe băiat din brațele moleșitoare ale mamei, de lîngă catehismul ucigător al părintelui Vasques, îi provoca pe dată gingașei doamne accese de febră. Iar Afonso nu se mai încumeta s-o contrarieze pe biata bolnavă, atît de virtuoasă, și care-l iubea atît de mult ! Atunci se ducea să i se plîngă mătușii Fanny : înțeleapta irlandeză punea semn cu ochelarii între paginile cărții, vreun tratat de-al lui Addison sau poemele lui Pope, și ridica melancolică din umeri. Ce putea ea să facă ?...

În cele din urmă tusea Mariei Eduarda s-a agravat, ca și tristețea spuselor ei. Începuse deja să vorbească despre „ambiția ei cea de pe urmă", anume să mai vadă o dată soarele ! De ce nu s-ar întoarce la Benfica, la vatra lor, acum, că infantele fusese și el surghiunit și se încheiase o pace trainică ? Dar la asta Afonso nu ceda : nu voia să-și mai vadă iar sertarele sparte cu paturile puștilor — iar soldații lui Dom Pedro nu prezentau pentru el garanții mai mari decît cozile de topor ale lui Dom Miguel.

La vremea aceea s-a abătut o mare nenorocire asupra casei : mătușa Fanny a murit de pneumonie în friguroasa

lună martie : evenimentul a adîncit melancolia Mariei Eduarda, care o iubea foarte mult, pentru că era irlandeză și catolică.

Ca s-o distreze, Afonso a dus-o în Italia, într-o delicioasă vilă de lîngă Roma. Aici nu-i lipsea soarele : îl regăsea punctual și mărinimos în fiecare dimineață, scăldînd din belșug terasele, aurind lauri și mirți. Și apoi, acolo jos, printre marmuri, se afla tot ce era mai prețios și mai sfînt pe lume — Papa !

Dar trista doamnă continua să scîncească. De fapt, tînjea după Lisabona, după novenele ei, după sfinții din cartierul ei, după procesiunile ce treceau într-o rumoare de lentă penitență în după-amieze însorite și pline de praf...

A trebuit, ca s-o potolească, să se înapoieze la Benfica.

Acolo a început o viață de amărăciuni. Maria Eduarda se stingea încet, tot mai palidă în fiecare zi, petrecînd săptămîni întregi nemișcată pe o canapea, cu mîinile străvezii încrucișate pe blănurile groase aduse din Anglia. Părintele Vasques, punînd stăpînire pe sufletul acela înspăimîntat pentru care Dumnezeu era un tiran sălbatic, devenise cel mai de seamă personaj din casă. Dealtfel, Afonso întîlnea la tot pasul, prin coridoare, alte chipuri bisericești, în rasc de călugăr și cu calote, și recunoștea pe bătrînii franciscani, sau pe vreun slăbănog de capucin ce hoinărea ca un parazit prin cartier ; casa întreagă avea un iz de paraclis; iar din camerele doamnei răzbătea necontenit, îndurerată și vagă, o rumoare de litanie.

Toți acei sfinți bărbați mîncau și beau la bucătărie din vinul său de Porto. Socotelile administratorului apăreau supraîncărcate cu pioasele rente lunare pe care le dădea doamna : un călugăr, Patricio, a pungășit-o cu două sute de liturghii a cîte un cruzado pentru sufletul lui Dom José [1]...

Procesiunea care-l înconjura la tot pasul îl arunca pe Afonso într-un ateism feroce : ar fi dorit să vadă bisericile și mănăstirile închise, statuile sfinte fărîmate în bucăți cu toporul, reverenzii măcelăriți... Cînd auzea în casă

[1] Rege al Portugaliei, supranumit „Reformatorul", care a domnit între 1751 și 1777.

zvon de rugăciune, o lua la fugă, se ducea tocmai în fundul grădinii, sub plantele agăţătoare de pe boltă, să-l citească pe Voltaire ; ori pleca să se răcorească la bătrînul său amic, colonelul Sequeira, care avea o moşie lîngă Queluz.

Între timp, Pedrinho ajunsese aproape un bărbat. Rămăsese micuţ şi nervos ca Maria Eduarda, avînd prea puţin din rasa, din forţa neamului Maia ; frumosu-i chip oval de un oacheş cald, doi ochi minunaţi şi irezistibili, oricînd gata să se umezească, îl făceau să semene cu un superb arab. Se dezvoltase încet, fără curiozităţi, nepăsător faţă de jucării, animale, flori, cărţi. Nici o dorinţă puternică nu păruse vreodată să vibreze în sufletul acela pe jumătate adormit şi pasiv ; doar uneori spunea că i-ar plăcea mult să se întoarcă în Italia. Se contrazicea cu părintele Vasques, dar nu îndrăznea să iasă din cuvîntul lui. Era nevolnic în toate ; iar deprimarea necontenită a întregii sale fiinţe se rezolva cînd şi cînd în crize de negr[illegible] lancolie ; stătea atunci zile în şir mut, veşted, gol[illegible] cu ochii în fundul capului, îmbătrînit înainte [illegible] aici, singurul lui sentiment viu, puternic, tu[illegible] dragostea pătimaşă pentru mama sa.

Afonso intenţionase să-l trimită la studii la Coimbra. Dar, la gîndul despărţirii de Pedro al ei, biata doamnă căzuse în genunchi în faţa lui Afonso, bîiguind şi tremurînd ; iar el, firește, a cedat în faţa mîinilor ei implorătoare, a lacrimilor ce cădeau cîte patru deodată pe bietul ei chip de ceară. Băiatul a rămas mai departe la Benfica, făcîndu-şi lentele plimbări călare, urmat de un servitor în livrea, începînd deja să meargă să-şi bea rachiul de ienupăr prin cîrciumile Lisabonei. Apoi a înflorit în structura lui o puternică înclinaţie spre amor : la nouăsprezece ani şi-a avut şi el micul său bastard.

Afonso da Maia se consola gîndindu-se că, în ciuda unor moliciuni atît de neplăcute, nu-i lipseau băiatului calităţi : era foarte isteţ, sănătos şi, ca toţi cei din neamul Maia, curajos ; nu de mult risipise el singur pe stradă, cu biciul, trei bădărani înarmaţi cu bastoane, care-i spuseseră „statu-palmă-barbă-cot".

Cînd a murit mama lui, după o îngrozitoare agonie de bigotă, zvîrcolindu-se zile în şir în spaima de infern, Pedro

a avut, în durerea lui, aproape accese de nebunie. Făcuse isterica promisiune că, dacă mama scăpa, el avea să doarmă un an de zile pe lespezile din curtea interioară ; şi odată sicriul ridicat şi preoţii plecaţi, a căzut într-o melancolie sumbră, obtuză, lipsită de lacrimi, din care nu voia să iasă, întins pe pat cu faţa în jos, într-o încăpăţînare de penitent. Multe luni nu l-a părăsit tristeţea ; iar Afonso da Maia îşi pierduse orice speranţă văzîndu-l pe băiatul acela, fiul şi moştenitorul său, cum se ducea zi de zi, cu paşi de călugăr, lugubru în doliul lui adînc, să viziteze mormîntul mamei...

Durerea aceasta exagerată şi bolnăvicioasă a încetat în sfîrşit ; şi i-a urmat, aproape fără tranziţie, o perioadă de viaţă destrăbălată şi turbulentă, de chefuri banale, prin care Pedro, purtat de un romantism molatec, căuta să-şi înăbuşe, în bordeluri şi cîrciumi, dorul de mama lui. Dar exuberanţa aceasta neliniştită ce se descătuşase atît de subit, de tumultuos, în natura sa dezechilibrată, s-a epuizat şi ea repede.

La capătul unui an de desfrîu la restaurantul Marrare, de isprăvi la pîndele de tauri, de cai extenuaţi, de tropăiri din picioare la Teatrul São Carlos, au reapărut vechile lui crize de melancolie nervoasă ; şi reveneau astfel zilele tăcîturne, lungi ca nişte deşerturi, pe care le petrecea în casă, căscînd prin încăperi, sau pe sub cîte-un copac din grădină, culcat pe burtă, parcă aruncat în străfundurile amărăciunii. În acele perioade devenea şi bigot : citea *Viaţa sfinţilor*, lua sfînta Cuminecătură ; pe scurt, manifesta toate acele brusce depresiuni care, pe vremuri, îi mînau pe nevolnici la mănăstire.

Acest lucru îl mîhnea nespus pe Afonso da Maia ; ar fi preferat să-l ştie întorcîndu-se de la Lisabona în zori, istovit şi beat, decît să-l vadă ducîndu-se, îndolent şi cu aerul bătrînicios, la biserica din Benfica.

Şi i se mai năzărise o idee care, involuntar, îl chinuia uneori ; descoperise marea asemănare dintre Pedro şi un bunic al soţiei sale, un Runa de la care rămăsese un portret la Benfica ; acest om ciudat, cu care erau de obicei speriaţi copiii din casă, înnebunise şi, crezîndu-se Iuda, se spînzurase de-un smochin...

Dar într-o bună zi, toate excesele și crizele au luat sfîrșit. Pedro da Maia iubea ! Era un amor de Romeo, născut pe neașteptate dintr-un schimb de priviri fatal și orbitor, una dintre acele pasiuni care asaltează existența, o pustiesc ca un uragan, smulgînd voința, rațiunea, respectul uman, ca să le împingă de-a valma în prăpastie.

Într-o după-amiază, pe cînd se afla la Marrare, a văzut oprindu-se peste drum, la poarta salonului de mode Madame Levaillant, o caleașcă albastră în care se afla un bătrîn cu pălărie albă și o doamnă blondă, înfășurată într-un șal de cașmir.

Bătrînul, scund și îndesat, cu barba foarte căruntă, tăiată pe sub bărbie, cu fața pîrlită, de fost marinar, și aer stîngaci, a coborît sprijinindu-se din greu de valet, de parcă l-ar fi paralizat reumatismul, și a intrat tîrîndu-și piciorul pe sub portalul croitoresei ; iar ea, întorcînd alene capul, s-a uitat o clipă spre Marrare.

Sub trandafirașii care-i împodobeau pălăria neagră, părul blond, de un auriu roșcat, se unduia ușor pe fața mică și clasică ; ochii minunați o luminau toată ; de frig, carnația marmoreană devenea mai palidă ; iar cu profilul ei grav de statuie, modelajul nobil al umerilor și al brațelor încinse de șal — i-a părut lui Pedro în clipa aceea o ființă nemuritoare și suprapămînteană.

N-o cunoștea. Dar un tînăr înalt, slăbuț, cu mustăți brunete, îmbrăcat în negru, care fuma sprijinit de celălalt canat al ușii, într-o poză de plictis, văzînd interesul năvalnic al lui Pedro, privirea înfocată și tulburată cu care urmărea caleașca ce urca spre Chiado [1], s-a dus să-l apuce de braț, i-a murmurat lîngă obraz cu vocea-i groasă și lentă :

— Vrei să-ți spun numele, scumpul meu Pedro ? Numele, originea, datele și evenimentele mai de seamă ? O să-i oferi pentru asta amicului tău Alencar, însetatului tău Alencar, o sticlă de șampanie ?

S-a adus șampania. Iar Alencar, după ce și-a trecut degetele subțiri prin inelele părului și peste vîrfurile mustății, a început, sprijinindu-se de spătar și trăgîndu-și manșetele :

— Într-o aurie după-amiază de toamnă...

— André, i-a strigat Pedro chelnerului, lovind cu degetele marmura mesei, ia șampania de-aici !

Alencar a început să strige, imitîndu-l pe actorul Epifânio :

— Cum așa ! Fără să-mi potolesc setea buzelor ?...

Bine, să rămînă șampania ; dar prietenul Alencar, uitînd că e poetul *Vocilor Aurorei,* să dea lămuriri despre persoanele din caleașca albastră într-un limbaj creștinesc și concret !...

— Bine, dragul meu Pedro, bine !

Cu doi ani în urmă, tocmai cînd Pedro își pierduse mama, bătrînul acela, papá Monforte, irupsese într-o dimineață pe neașteptate pe străzile și în societatea Lisabonei în aceeași caleașcă, avînd alături de el pe acea frumoasă fată. Nimeni nu-i cunoștea. Închiriaseră la Arroios un parter în micul palat al familiei Vargas ; iar fata a început să se ducă pe la Teatrul São Carlos, făcînd o impresie, o impresie să-ți provoace anevrisme, nu alta, spunea Alencar ! Cînd străbătea ea sala, umerii se plecau orbiți de aureola emanată de acea făptură de vis, ce-și trăgea cu un pas de zeiță trena ei de curte, decoltată mereu ca la reprezentațiile de gală, și, deși nemăritată, plină de bijuterii strălucitoare. Tatăl ei nu-i dădea niciodată brațul ; venea în urmă, stînjenit, cu marea lui cravata albă de majordom, părînd mai negricios la față și mai marinar în luminozitatea blondă pe care o răspîndea fata, adunat în sine și parcă speriat, în mînă cu binoclul, libretul, punga cu bomboane, evantaiul ei și umbrela lui personală. Dar abia în lojă, cînd lumina cădea pe gîtul ei de fildeș și pe cosițele-i aurii, oferea ea cu adevărat carnația unui ideal al Renașterii, a unui model pentru Tițian... El, Alencar, în prima seară cînd o văzuse, exclamase, arătînd-o pe ea și pe celelalte, brunete obișnuite :

— Băieți ! E ca un ducat de aur nou printre pitaci vechi de pe timpul lui Dom João al VI-lea.

[1] Piață din centrul Lisabonei, celebru loc de întîlnire al intelectualilor, oamenilor de artă și cultură.

Magalhães, piratul acela necinstit, inserase vorbele de mai sus într-un foileton din *Portughezul* [1]. Dar erau cuvintele lui Alencar !

Tinerii, firește, au început să mișune curînd prin jurul micului palat de la Arroios. Dar niciodată în casa aceea nu se deschidea o fereastră. Servitorii întrebați spuneau doar că domnișoara se numea Maria, iar domnul, Manuel. În sfîrșit, de la o slujnică, îmbîînzită cu șase monede de un pinto, s-a putut stoarce mai mult : bărbatul era tăcut, tremura în fața fetei și dormea într-un hamac ; cît despre doamna, ea locuia într-un cuib de mătăsuri albastru-închis și-și petrecea ziua citind romane. Nu era suficient pentru a satisface lăcomia Lisabonei. S-a întreprins o anchetă metodică, dibace, răbdătoare... Iar el, Alencar, făcuse parte dintre investigatori.

Și s-au aflat niște orori. Papá Monforte era de fel din insulele Azore ; foarte de tînăr, o lovitură de cuțit într-o încăierare, un cadavru la un colț de stradă îl silieră să fugă la bordul unui bric american. După un timp, un anume Silva, împuternicit al casei Taveira, care-l cunoscuse în Azore, aflîndu-se la Havana ca să studieze cultura tutunului pe care familia Taveira voia să-l implanteze în insule, l-a întîlnit acolo pe Monforte (care, pe adevăratul său nume, se chema Forte) rătăcind pe cheiuri, în espadrile, căutînd să se îmbarce pentru New Orleans. În povestea lui Monforte aici se căsca un gol. Se pare c-ar fi slujit cîtva timp ca intendent pe o plantație din Virginia... În sfîrșit, cînd a reapărut la lumina zilei, comanda bricul *Nova Linda* și transporta negri spre Brazilia, Havana și New Orleans.

Scăpase de crucișătoarele englezești, făcuse avere pe pielea africanilor, iar acum, bogat, om de lume, proprietar, mergea s-o asculte pe Corelli la Teatrul São Carlos. Totuși această teribilă cronică, după cum spunea Alencar, obscură și nedovedită, șchiopăta ici și colo...

— Dar fata ? a întrebat Pedro, care-l ascultase serios și palid.

Asta nu mai știa amicul Alencar. Cum de și-o găsise el așa, atît de blondă și frumoasă ? Cine-i fusese mamă ?

[1] Revistă întemeiată în 1853 de scriitorul Alexandre Herculano.

Unde era ea acum ? Cine o învățase să-și poarte cu o ținută regească șalul ei de cașmir ?...

— Acestea, scumpul meu Pedro, sînt

Secrete pe care nicicînd să le ghicească nu poate
Șireata Lisabonă, căci doar Domnul le știe pe toate !

În tot cazul, cînd a descoperit Lisabona legenda aceea plină de sînge și de negri, entuziasmul pentru domnisoara Monforte s-a mai domolit. La dracu ! Junonei îi curgea prin vine sînge de asasin, acea *belià* [1] a lui Tițian era fiica unui negustor de negri ! Cucoanele, încîntate să poată dispretui o femeie atît de blondă, atît de frumoasă și cu atîtea bijuterii, au numit-o imediat „negustoreasa de negri" ! Cînd își făcea acum apariția la teatru, Dona Maria da Gama se prefăcea că-și ascunde fața după evantai, pentru că i se părea că vede pe față (mai cu seamă cînd își punea splendidele-i rubine) sîngele loviturilor de cuțit pe care le dăduse tăticuțul ! Și au calomniat-o îngrozitor. Curînd, după ce au petrecut în Lisabona prima iarnă, cei doi Monforte s-au făcut nevăzuți : ei bine, s-a zis imediat, cu furie, că erau ruinați, că poliția îl urmărea pe Tom în și alte o mie de ticăloșii... Cînd colo, bunul Monforte, care suferea de un reumatism articular, își urma foarte liniștit, în belșug, cura de apă în Pirinei... Acolo făcuse Melo cunoștință cu ei...

— Ah ! Melo îi cunoaște ? a sărit Pedro.

— Da, scumpul meu Pedro, Melo îi cunoaște.

După o clipă, Pedro a plecat de la Marrare ; și în seara aceea, înainte de-a se înapoia acasă, în ciuda ploii reci și mărunte, s-a dus să hoinărească vreo oră, cu imaginația aprinsă, prin jurul micului palat Vargas, stins și mut. Apoi, după două săptămîni, intrînd la Teatrul São Carlos la sfîrșitul actului întîi al *Bărbierului*, Alencar a rămas uluit văzîndu-l pe Pedro da Maia instalat în loja lui Monforte, în față, alături de Maria, cu o camelie stacojie la reverul fracului, la fel cu cele dintr-un buchet așezat pe bordura de catifea.

[1] Frumusețe (it. poetic).

Niciodată Maria Monforte nu păruse mai frumoasă : își pusese una dintre toaletele ei exagerate și teatrale care ofensau Lisabona și le făceau pe cucoane să spună că umbla îmbrăcată „ca o actriță". Rochia era din mătase de culoarea grîului ; în cosiţe își înfipsese doi trandafiri galbeni și un spic, iar la gît și pe braţe purta opale ; tonurile acelea de recoltă coaptă, bătută de soare, contopindu-se cu aurul părului, iluminîndu-i carnaţia de fildeș, scăldîndu-i formele statuare, îi dădeau splendoarea zeiţei Ceres. În fundul lojei se întrezăreau lungile mustăți blonde ale lui Melo, care făcea conversaţie cu papá Monforte — ascuns ca întotdeauna în colțul cel mai întunecos.

Alencar s-a dus să observe „cazul" din loja familiei Gama. Pedro se înapoiase la fotoliul său și, cu braţele încrucișate, o contempla pe Maria. Ea și-a păstrat un timp atitudinea de zeiță nepăsătoare ; apoi însă, în timpul duetului dintre Rosina și Lindor, ochii ei albaștri și adînci s-au aţintit de două ori asupra lui, grav și îndelungat. Alencar a dat fuga la Marrare, gesticulînd, urlînd știrea cea mare.

N-a trecut mult și a început să se vorbească în toată Lisabona despre pasiunea lui Pedro da Maia pentru „negustoreasa de negri". Și el i-a făcut curte public, după moda veche, postat la un colț de stradă, în faţa micului palat Vargas, cu ochii aţintiți spre fereastra ei, nemișcat și palid de extaz.

Zilnic îi scria două scrisori pe cîte șase file de hîrtie — poeme dezordonate pe care se ducea să le compună la Marrare : toată lumea o cunoștea acum pe destinatara acelor pagini cu rîndurile scrise des, care se îngrămădeau în faţa lui pe platoul cu rachiu de ienupăr. Dacă vreun prieten venea în ușa cafenelei să întrebe de Pedro da Maia, ospătarii îi răspundeau foarte firesc :

— Dom Pedro ? Îi scrie domnișoarei.

Ba chiar și el, dacă prietenul se apropia, îi întindea mîna și exclama radios, cu zîmbetul lui frumos și sincer :

— Așteaptă un pic, băiete, tocmai îi scriu Mariei !

Bătrînii prieteni ai lui Afonso da Maia care veneau să joace *whist* la Benfica, în special Vilaça, administratorul familiei Maia, plin de zel pentru demnitatea casei, n-au întîrziat să-i aducă știrea dragostei lui Pedrinho. De fapt,

Afonso bănuia ceva : vedea în fiecare zi un servitor [illegible] la moșie plecînd cu un buchet mare din cele mai frumoase camelii culese din grădină ; în fiecare dimineaţă, devreme, întîlnea pe coridor valetul ce se îndrepta spre camera domnișorului, adulmecînd cu încîntare parfumul unui plic cu sigiliu de ceară aurie ; și nu-i displăcea faptul că un sentiment oarecare, omenesc și puternic, îl smulsese pe fiul său din chefurile răsunătoare, de la jocurile de noroc, din melancoliile fără noimă în care reapărea neagra moleșeală...

Dar habar n-avea de numele, nici de existenţa familiei Monforte ; iar amănuntele pe care i le-au dezvăluit amicii, lovitura de cuţit din Azore, biciul de intendent din Virginia, bricul *Nora Linda*, toată sinistra legendă a bătrînului l-au contrariat nespus pe Afonso da Maia.

Într-o seară, cînd colonelul Sequeira, la masa de *whist*, povestea că-i văzuse pe Maria Monforte și pe Pedro plimbîndu-se călare, „amîndoi foarte bine și foarte *distingués* [1], Afonso, după o clipă de tăcere, a spus cu un aer plictisit :

— În sfîrșit, toți tinerii au amante... Așa sînt obiceiurile, așa e viaţa, și ar fi absurd să vrei să oprești asemenea lucruri. Dar pe femeia asta, cu un asemenea tată, nici ca amantă n-o găsesc nimerită.

Vilaça s-a oprit din amestecatul cărților și, potrivindu-și ochelarii cu ramă de aur, a exclamat speriat :

— Amantă ! Păi bine, dar fata nu-i măritată, stăpîne, și e o domnișoară cinstită !...

Afonso da Maia își înfundă pipa cu tutun ; mîinile au început să-i tremure ; și, întorcîndu-se către administrator, cu o voce care tremura și ea puţin, a spus :

— Vilaça, nu cred că presupui că fiul meu ar vrea să se însoare cu ființa asta...

Celălalt a amuțit. Și Sequeira a fost cel care a murmurat :

— Asta nu, e limpede că nu...

Și jocul a continuat cîtva timp în tăcere.

Dar Afonso da Maia a început să fie nemulţumit. Trecuseră săptămîni întregi în care Pedro nu mai lua prînzul

[1] Distinși (fr.).

la Benfica. Dimineața, dacă-l vedea doar o clipă, cînd cobora pentru micul dejun, cu mănușile gata puse, grăbit și fercheș, întrebînd cu glas tare dacă i se înșeuase calul ; apoi, în picioare, dădea pe gît o gură de ceai, se interesa din fugă „dacă tăticul voia ceva", își aranja mustața în fața marii oglinzi venețiene de deasupra sobei, și pleca radios. Alteori nu ieșea din camera lui toată ziua : cobora înserarea, se aprindeau luminile ; în cele din urmă tatăl lui, neliniștit, urca și-l găsea întins pe pat, cu capul îngropat în brațe.

— Ce ai ? îl întreba.

— Migrenă, îi răspundea cu un ton surd și răgușit.

Și Afonso cobora indignat, înțelegînd că toată acea îngrijorare lașă se datora vreunei scrisori care nu venise, sau poate vreunui trandafir oferit care nu fusese prins în păr...

Apoi, uneori, între două pipe sau stînd de vorbă în jurul mesei de ceai, prietenii săi făceau observații care-l îngrijorau, venind din partea unor persoane ce locuiau în Lisabona și cunoșteau toate zvonurile — în timp ce el stătea acolo, fie iarnă, fie vară, între cărțile și trandafirii săi. Bunul Sequeira, de pildă, care întreba de ce n-ar face Pedro o călătorie lungă de studii în Germania, în Orient ? Ori bătrînul Luís Runa, vărul lui Afonso care, în mijlocul unor spuse indiferente, izbucnea deodată, deplîngînd vremurile cînd prefectul de poliție avea libertatea să expulzeze din Lisabona persoanele nedorite... Fără doar și poate că făceau aluzie la domnișoara Monforte, fără doar și poate că o socoteau periculoasă.

În timpul verii, Pedro a plecat la Sintra : Afonso a aflat că familia Monforte închiriase acolo o casă. După cîteva zile, Vilaça a apărut la Benfica, foarte preocupat : în ajun îl vizitase Pedro la birou și-i ceruse lămuriri asupra proprietăților sale, asupra modului de a ridica bani. El îi spusese că în septembrie, ajungînd la majorat, avea să intre în posesia moștenirii din partea mamei...

— Nu mi-a plăcut chestia asta, stăpîne, nu mi-a plăcut...

— Dar de ce, Vilaça ? Băiatului i-or fi trebuind bani, o fi vrînd să-i dea cadouri persoanei... Amorul e un lux scump, Vilaça.

— Să dea Domnul să fie așa, stăpîne, să vă audă Dumnezeu !

Încrederea aceea atît de nobilă a lui Afonso da Maia în orgoliul patrician, în amorul propriu al rasei fiului său, reușea să-l liniștească pe Vilaça.

După cîteva zile, Afonso da Maia a văzut-o în sfîrșit pe Maria Monforte. Luase prînzul la moșia lui Sequeira, lîngă Queluz, și-și beau amîndoi cafeaua pe terasă, cînd a intrat pe drumul strîmt care înainta de-a lungul zidului caleașca albastră cu caii acoperiți de hamuri. Maria, adăpostită sub o umbreluță stacojie, purta o rochie roz a cărei amploare, toată în clinuri, îi acoperea aproape genunchii lui Pedro, așezat lîngă ea ; panglicile pălăriei, strînse într-o fundă mare care-i ascundea decolteul, era tot roz ; iar fața ei, gravă și pură ca o statuie grecească de marmură, părea întruchipînd adevărul, luminată de niște ochi de un albastru închis, între aceste tonuri trandafirii. Pe bancheta din față, aproape în întregime plină de cutii de la croitoreasă, se înghesuia Monforte, cu o pălărie mare de panama, pantaloni de doc, cu pelerina fiicei pe braț și umbrela între genunchi. Tăceau cu toții, nu s-au uitat spre terasă ; iar pe drumul verde și răcoros caleașca a trecut în balansări lente, sub crengile care atingeau umbreluța Mariei. Sequeira a rămas cu ceașca de cafea la buze, cu ochii pierduți, murmurînd :

— Caramba ! E frumoasă !

Afonso n-a răspuns : se uita cu capul în jos la umbreluța aceea stacojie care se înclina acum peste Pedro, îl ascundea aproape, părea să-l învăluie cu totul — ca o pată mare de sînge întinzîndu-se peste caleașcă sub verdele trist al crengilor.

Toamna a trecut, a sosit iarna, cît se poate de geroasă. Într-o dimineață, Pedro a intrat în biblioteca unde tatăl lui citea la gura sobei ; i-a primit binecuvîntarea, și-a trecut un moment ochii peste ziarul despăturit și, întorcîndu-se brusc spre el :

— Tată, i-a spus, străduindu-se să fie limpede și hotărît, vin să-ți cer învoirea să mă căsătoresc cu o domnișoară care se numește Maria Monforte.

Afonso și-a așezat cartea deschisă pe genunchi și, cu vocea gravă și lentă :

— Nu mi-ai vorbit pînă acum despre asta... Cred că este fiica unui ucigaş, a unui negustor de negri, căreia i se mai spune şi „negustoreasa de negri“...

— Tată !...

Afonso s-a ridicat în faţa lui, ţeapăn şi de neclintit ca însăşi întruchiparea onoarei domestice :

— Altceva ce mai ai de spus ? Mă faci să roşesc de ruşine !

Pedro, mai alb decît batista pe care o ţinea în mînă, a exclamat tremurînd tot, aproape plîngînd cu sughiţuri :

— Ei bine, fii sigur, tată, că tot mă voi căsători !

A ieşit, trîntind furios uşa. Pe coridor a strigat valetul, foarte tare, ca să-l audă şi tatăl, şi i-a dat poruncă să-i ducă geamantanele la Hotel Europa.

După două zile, Vilaça, cu ochii înlăcrămaţi, a venit la Benfica povestind că domnişorul se căsătorise în dimineaţa aceea şi, după cîte îi spusese Sérgio, împuternicitul lui Monforte, urma să plece cu mireasa în Italia.

Afonso da Maia se aşezase tocmai atunci să-şi ia micul dejun, la gura sobei ; în mijlocul mesei, într-un vas japonez, un buchet de flori se ofilea la căldura dogoritoare a focului ; iar lîngă tacîmul lui Pedro se afla numărul din *Ghirlanda*, revista de poezie la care era abonat... Afonso l-a ascultat pe împuternicit, grav şi mut, continuînd să-şi despăturească încet şervetul.

— Ai luat micul-dejun, Vilaça ?

Împuternicitul, mirat de atîta seninătate, a bîiguit :

— Da, stăpîne...

Atunci Afonso, arătînd spre tacîmul lui Pedro, i-a spus valetului :

— Poţi să ridici tacîmul acesta, Teixeira. De-acum înainte nu mai pui decît unul singur la masă... Stai jos, Vilaça, stai jos.

Teixeira, încă nou în casă, a ridicat nepăsător tacîmul domnişorului. Vilaça a luat loc. Totul în jur era corect şi calm ca şi în celelalte dimineţi cînd îşi lua micul-dejun la Benfica. Pe covorul moale paşii valetului nu făceau zgomot ; focul trosnea vesel, aşternînd tuşe de aur pe farfuriile lustruite ; soarele discret care strălucea afară, în albastrul iernii, făcea să scînteieze cristale de ţurţuri pe crengile uscate ; iar la fereastră papagalul, foarte „patuleia“ [1] şi educat de Pedro, mîrîia injurii împotriva fraţilor Cabral [2].

În cele din urmă, Afonso s-a sculat în picioare ; s-a uitat distrat spre parc, spre păunii de pe terasă ; apoi, ieşind din încăpere, l-a luat de braţ pe Vilaça, s-a sprijinit pe el din greu, ca şi cum l-ar fi ajuns primul tremur al bătrîneţii şi, în părăsirea în care se afla, ar fi simţit acolo o prietenie sigură. Au înaintat tăcuţi pe coridor. În bibliotecă Afonso a luat loc pe fotoliul său de lîngă fereastră, a început să-şi înfunde pipa încet. Vilaça, cu capul în jos, se plimba de-a lungul rafturilor înalte, în vîrful picioarelor, ca în camera unui bolnav. Un cîrd de vrăbii a venit să ciripească o clipă pe crengile unui copac înalt ce atingea veranda. Apoi s-a lăsat un moment de tăcere, iar Afonso da Maia a spus :

— Va să zică, Vilaça, Saldanha [3] a fost concediat de la palat ?

Celălalt a răspuns vag şi maşinal :

— Aşa-i, stăpîne, aşa-i...

Şi nu s-a mai vorbit de Pedro da Maia.

---

[1] Membru al partidului popular în timpul revoluţiei din 1846.

[2] Antonio Bernardo da Costa Cabral şi José Bernardo da Silva Cabral, oameni politici portughezi care au avut un rol important în luptele politice şi civile dintre 1834 şi 1851. Primul, de mai multe ori ministru, a dus o politică opresivă, antipopulară.

[3] João Carlos de Oliveira Daun, duce de Saldanha, mareşal şi om politic portughez. A luat parte activă la revoluţia din 1851.

II

ÎNTRE TIMP, PEDRO ŞI MARIA, fericiţi ca nişte eroi de roman, coborau spre Italia, în etape scurte, din oraş în oraş, pe drumul acela binecuvîntat care merge de la florile şi recoltele cîmpiei lombarde pînă la tandra patrie a romanţei, Neapole, albă sub cerul albastru. Acolo aveau de gînd să-şi petreacă iarna, în aerul acela mereu călduţ, lîngă o mare mereu liniştită, unde leneviile lunii de miere au o suavitate mai îndelungă... Dar, într-o bună zi, pe cînd erau la Roma, Mariei i-a venit chef să meargă la Paris. I se părea obositor să călătorească aşa, în legănatul caleştilor, numai ca să-i vadă pe *lazzaroni* [1] înfulecînd la macaroane. Mult mai bine ar fi să locuiască într-un cuib capitonat, pe Champs-Elysées, şi să se bucure acolo de o frumoasă iarnă de dragoste ! Parisul prezenta siguranţă, acum, de cînd cu prinţul Lodovic Napoleon... În afară de asta, vechea Italie clasică o plictisea : atîtea statui eterne de marmură, atîtea madone (cum spunea ea agăţîndu-se languroasă de gîtul lui Pedro) îi făceau capul să se învîrtească ! Ducea dorul unei bune prăvălioare de modă, luminată cu gaz lampant, în plină rumoare de Bulevard... Şi-apoi, Italia asta, unde toată lumea conspira, o umplea de teamă.

Au plecat în Franţa.

Dar, în cele din urmă, Parisul acela încă răsculat, unde un vag miros de pulbere părea să mai rătăcească pe străzi, unde fiecare chip mai păstra încă o înflăcărare bătăioasă, i-a displăcut Mariei. Noaptea se trezea auzind *La Marseillaise ;* găsea că poliţia avea un aer feroce ; totul era trist ; iar ducesele, bieţi îngeri, încă nu îndrăzneau să se

[1] Cerşetori (it.).

plimbe prin Bois de Boulogne de teama muncitorilor, clica aceea nesăţioasă ! În sfîrşit, au rămas acolo pînă a venit primăvara, în cuibul pe care-l visase ea, capitonat în catifea albastră, dînd spre Champs Elysées.

Apoi a început să se vorbească iar de revoluţie, de loviturî de stat. Admiraţia absurdă a Mariei pentru noile uniforme ale Gărzii Mobile îl enerva pe Pedro. Iar cînd ea a rămas gravidă, a fost nerăbdător s-o scoată mai repede din Parisul acela bătăios şi fascinant, s-o adăpostească în liniştita Lisabonă adormită sub soare.

Înainte de a pleca i-a scris totuşi tatălui său.

A făcut-o la sfatul, aproape la cererea Mariei. Faptul că Afonso da Maia o respingea, o supărase nespus la început. Nu neînţelegerea domestică o mîhnea : dar acel „nu" inflexibil de nobil puritan îi stigmatiza în public, cu multă brutalitate, originea dubioasă ! L-a urît pe bătrîn ; şi grăbise căsătoria, plecarea triumfală în Italia, ca să-i arate bine că genealogiile, străbunii goţi, orgoliile de familie nu valorau nimic în faţa braţelor ei goale... Acum însă, cînd urma să se întoarcă în Lisabona, să dea serate, să-şi crecze o curte, împăcarea devenea indispensabilă ; tatăl acela retras la Benfica, în orgoliul lui ţeapăn din vremuri apuse, avea să-i amintească necontenit, chiar printre oglinzile şi ţesăturile ei scumpe, de bricul *Nova Linda*, încărcat cu negri... Şi avea ambiţia să se arate Lisabonei la braţul socrului aceluia atît de nobil şi atît de decorativ, cu barba-i de vicerege.

— Spune-i că-l ador încă de pe-acum, murmura ea aplecată peste biroaş, mîngîind părul lui Pedro. Spune-i că dacă o să am un copil, îi voi da numele lui... Scrie-i o scrisoare frumoasă, haide !

Şi, într-adevăr, a fost frumoasă, a fost tandră scrisoarea lui Pedro către tatăl său. Bietul tînăr îl iubea. I-a vorbit emoţionat despre speranţa de-a avea un băiat ; neînţelegerile trebuiau să piară din jurul leagănului micuţului la care se pregătea să vină pe lume ca fiul cel mai mare şi moştenitorul numelui... Îşi relata fericirea cu o efuziune de îndrăgostit indiscret : povestea bunătăţii Mariei, a gratiei ei, a instruirii ei umplea două pagini ; şi-i jura că, de îndată ce avea să ajungă pe pămîntul Portugaliei, nu va mai avea nici o oră să vină să se arunce la picioarele lui...

Într-adevăr, de cum a debarcat, a luat primul tren spre Benfica. De două zile, tatăl său plecase la Santa Olávia : asta i s-a părut o ofensă şi l-a rănit adînc.

Atunci între tată şi fiu s-a făcut o prăpastie. Cînd i s-a născut o fiică, Pedro nu l-a mai anunţat, spunîndu-i dramatic lui Vilaça că „nu mai are tată !" Era o fetiţă drăguţă, durdulie, blondă şi roz, cu frumoşii ochi negri ai familiei Maia. Cu toate insistenţele lui Pedro, Maria n-a vrut s-o alăpteze ; dar o adora nebuneşte ; petrecea zile de-a rîndul îngenunchiată lîngă leagăn, în extaz, mîngîindu-i cărniţa gingaşă cu mîinile încărcate de pietre scumpe, sărutîndu-i cu devoţiune picioruşele, cutişoarele coapselor, murmurîndu-i fermecată cuvinte de mare dragoste şi parfumînd-o de pe acum, umplînd-o cu funduliţe.

Iar în mijlocul delirurilor acestora provocate de fetiţă, mocnea, mai amară, mînia împotriva lui Afonso da Maia. Se socotea insultată, pentru ea şi pentru îngeraşul pe care-l adusese pe lume. Îl înjura grosolan pe bătrîn, numindu-l „cal nărăvaş" sau „bou sălbatic"...

Într-o zi, Pedro a auzit-o şi s-a scandalizat ; ea i-a replicat aspru şi, în faţa chipului ei înflăcărat pe care, din pricina lacrimilor, ochii albaştri păreau negri de furie, el n-a fost în stare decît să bîiguie, sfios :

— E tatăl meu, Maria...

Tatăl lui ! Şi în ochii Lisabonei întregi o trata ca pe-o ibovnică ! Putea el mult şi bine să fie nobil, purtările-i erau ca ale unui om de rînd. Un „cal nărăvaş", un „bou sălbatic", şi nimic mai mult !...

Şi-a strîns fetiţa în braţe şi, înlănţuind-o, a izbucnit în lacrimi şi jeluiri :

— Nimeni nu ne iubeşte, îngerul meu ! Nimeni nu te vrea ! N-o ai decît pe mama ta ! Se poartă cu tine de parcă ai fi bastardă !

Pruncul, scuturat în braţele mamei, s-a pornit pe ţipat. Pedro a dat fuga, le-a înlănţuit pe amîndouă într-o singură îmbrăţişare, înduioşat, umil ; şi totul s-a încheiat cu o lungă sărutare.

Iar pînă la urmă, în inima lui a găsit îndreptăţită mînia aceea de mamă care-şi vedea îngeraşul dispreţuit. Dealtfel, pînă şi cîţiva prieteni de-ai lui Pedro, Alencar, Dom João da Cunha, care începeau acum să frecventeze Arroios, rîdeau de încăpăţînarea aceea de tată gotic, care stătea îmbufnat acolo, într-un fund de provincie, pentru că oară-sa n-avea strămoşi morţi la Aljubarrota[1] ! Dar cine mai era ca ea în Lisabona, atît de elegantă, de graţioasă, de primitoare ? Ce dracu ! Lumea mergea înainte, se terminase cu trufia secolului al XVI-lea !

Însuşi Vilaça, într-o zi cînd Pedro i-o arătase pe micuţa adormită printre dantelele leagănului, s-a înduioşat, a lăcrimat, cum se pricepea el să lăcrimeze la comandă, şi a declarat, cu mîna la inimă, că asta era doar o încăpăţînare din partea domnului Afonso da Maia !

— Păi, cu-atît mai rău pentru el ! Să nu vrea să vadă un asemenea înger ! a spus Maria în faţa oglinzii, aranjîndu-şi cu un gest cochet florile din păr. Las' că nu ne lipseşte el nouă...

Şi nu le lipsea. În octombrie, cînd micuţa a împlinit un an, s-a dat un bal mare în casa din Arroios pe care ei o ocupau acum în întregime şi care fusese remobilată fără economie. Iar cucoanele ce pe vremuri avuseseră oroare de „negustoreasa de negri", Dona Maria da Gama care-şi ascunsese faţa în spatele evantaiului, au venit acolo cu rochiile, amabile şi decoltate, gata s-o sărute, spunîndu-i „scumpo", admirînd ghirlandele de camelii ce încadrau oglinzile de patru sute de mii de reali şi delectîndu-se cu îngheţatele servite din belşug.

Atunci a început o existenţă de serbări şi de lux care, după spusele lui Alencar, prietenul intim al casei, curtezanul doamnei, „aveau un uşor iz de orgie *distinguée* ca şi poemele lui Byron". Erau într-adevăr seratele cele mai vesele din Lisabona : se cina la ora unu cu şampanie ; se bateau cărţile pînă noaptea tîrziu ; se născoceau tablouri vii în care Maria se arăta de o frumuseţe regească, în veşmintele clasice ale Elenei sau în somptuozitatea sumbră a doliului oriental al Iuditei. În serile mai intime, venea să fumeze cu bărbaţii o ţigaretă parfumată. Adeseori, în sala de biliard, izbucneau aplauze cînd ea îl bătea prin ca-

[1] Victorie decisivă a lui João I de Portugalia contra lui Juan I de Castilla, în 1385, una dintre cele mai glorioase din istoria portugheză.

rambol francez pe Dom João da Cunha, marele tac al vremii.

Şi în mijlocul acelor serbări, străbătute de suflul romantic al Regenerării, se vedea întotdeauna pe-acolo papá Monforte, tăcut şi retras, cu înalta-i cravată albă, cu mîinile la spate, veghind prin colţuri, adăpostit lîngă pervazurile ferestrelor, arătîndu-se doar ca să salveze vreo fofea de sfeşnic gata să se spargă — şi fără să-şi desprindă vreodată de la fiică-sa privirea ameţită de băutură şi senilă.

Niciodată Maria nu fusese atît de frumoasă. Maternitatea o făcuse parcă şi mai superbă ; şi, într-adevăr, lumina înaltele saloane de la Arroios cu chipu-i radios de Junonă blondă, cu diamante prinse în cosiţe, cu decolteul ei ca sideful şi laptele, în foşnetul mătăsurilor grele. Şi pe bună dreptate, voind să aibă, ca şi doamnele din vremea Renaşterii, o floare drept simbol, îşi alesese laleaua regală, opulentă şi înflăcărată.

Se citau rafinamentele luxului ei, lenjeria albă, dantelele ce valorau cît nişte moşii !... Putea să-şi permită ! Avea un soţ bogat, şi, fără nici un scrupul, îi ruina, pe el şi pe papá Monforte...

Firește, toţi prietenii lui Pedro o iubeau. Cît despre Alencar, acesta se proclama în gura mare „cavalerul şi poetul ei". Toată ziua era la Arroios, acolo îşi avea atelierul de lucru, prin saloanele acelea îşi rostea el frazele lui sforăitoare, pe sofalele acelea îşi trîntea pozele lui melancolice. Avea să-i dedice Mariei (şi nimic nu era mai extraordinar decît tonul languros şi plîngăreţ, privirea tulbure şi fatală cu care îi pronunţa el numele — MARIA !), avea să-i dedice poemul său, anunţat de atîta vreme, aşteptat atît de mult — *Floarea de martiriu* ! Se citau chiar strofele pe care le compusese, după gustul cîntător al timpului :

Văzutu-te-am azi noapte-n a sălilor splendoare,
Cu blondele-ţi cosiţe, zburdalnice-n vîltoare...

Pasiunea lui Alencar era nevinovată ; dar, dintre ceilalţi prieteni intimi ai casei, cu siguranţă că nu numai unul îi bîiguise deja declaraţii în budoarul albastru în care primea ea, la orele trei, printre vaze pline cu lalele ; prietenele însă, chiar şi cele mai rele de gură, afirmau că niciodată favorurile ei nu depăşiseră un trandafir oferit lîngă un pervaz de fereastră, sau o lungă şi suavă privire aruncată pe după evantai. Pedro începuse totuşi să treacă prin ceasuri grele. Fără a fi gelos, îl apuca uneori, pe neaşteptate, o scîrbă de existenţa aceea de lux şi serbări, o dorinţă violentă de a-i da afară din salon pe toţi acei bărbaţi, prietenii săi intimi, care se îngrămădeau cu atîta înflăcărare în jurul umerilor decoltaţi ai Mariei.

Se refugia atunci în cîte un colţ, pufăind furios din ţiară ; şi în sufletul lui se învălmăşeau tot soiul de gînduri dureroase şi fără nume...

Maria se pricepea bine să descopere pe chipul soţului ei „aceşti nori", cum spunea ea. Alerga spre el, îi lua amîndouă mîinile, hotărîtă şi dominatoare :

— Ce ai, dragostea mea ? Eşti indispus !

— Nu, nu-s indispus...

— Atunci uită-te la mine !...

Îşi lipea sînul ei frumos de pieptul lui ; îşi prelingea mîinile de-a lungul braţelor lui, într-o mîngîiere înceată şi fierbinte, de la încheieturi pînă la umeri ; apoi, cu o privire galeşă, îi întindea buzele. Pedro culegea de pe ele o lungă sărutare, şi se simţea consolat de orice.

În tot acest timp Afonso da Maia nu ieşea din umbra de la Santa Olávia, atît de uitat acolo, de parcă ar fi fost deja îngropat în cavoul familiei. Acum nu se mai vorbea de el la Arroios, „calul nărăvaş" îşi rodea singur îndărătnicia. Doar Pedro îl mai întreba cînd şi cînd pe Vilaça „ce mai face tăticul". Iar ştirile pe care le dădea administratorul aveau întotdeauna darul s-o înfurie pe Maria : tăticul era cît se poate de bine ; avea acum un bucătar francez nemaipomenit ; Santa Olávia se umpluse de oaspeţi, Sequeira, André da Ega, Dom Diogo Coutinho...

— „Boul sălbatic" se respectă ! se ducea ea să-i spună, înciudată, tatălui ei.

Dar bătrînul negustor de negri îşi freca mîinile, satisfăcut de a-l şti astfel, fericit, la Santa Olávia ; pentru că niciodată nu încetase să tremure la gîndul de a-l vedea

vreodată la Arroios, în faţa sa, pe nobilul acela atît de sever şi cu o viaţă atît de nepătată.

Cînd însă Maria a mai născut un copil, de-astă dată un băieţaş, calmul ce s-a lăsat atunci peste Arroios a adus din nou în inima lui Pedro, foarte acut, imaginea tatălui părăsit în tristeţea de pe rîul Douro. I-a pomenit Mariei de împăcare, temător, profitînd de slăbiciunea convalescenţei. Şi mare i-a fost bucuria cînd Maria, după ce a stat un timp să se gîndească, i-a răspuns :

— Cred că aş fi fericită să-l am aici...

Entuziasmat de asentimentul ei atît de neaşteptat, Pedro s-a gîndit să plece la Santa Olávia. Dar ea avea un plan mai bun : Afonso, după spusele lui Vilaça, urma să se retragă în curînd la Benfica ; ei bine, se va duce acolo cu micuţul, îmbrăcată toată în negru, şi deodată, aruncîndu-i-se la picioare, îi va cere binecuvîntarea pentru nepotul său ! Nu putea s-o refuze ! Într-adevăr, nu putea ; şi Pedro a văzut în gestul acesta o înaltă inspiraţie a maternităţii...

Ca să-l îmblînzească de pe acum pe tatăl său, Pedro a vrut să-i dea băieţaşului numele de Afonso. Dar cu asta Maria n-a fost de acord. Tocmai citea un roman al cărui erou era ultimul Stuart, aventurierul principe Carol Eduard ; şi, îndrăgostită de el, de aventurile şi de nenorocirile lui, voia să-i dea fiului ei acest nume... Carlos Eduardo da Maia ! Un asemenea nume i se părea că ar cuprinde în el un întreg destin de amoruri şi fapte vitejeşti.

Botezul a trebuit să fie amînat : Maria se îmbolnăvise de angină. A fost însă o formă uşoară ; după două săptămîni, Pedro putea deja să se ducă la vînătoare, la moşia sa de la Tojeira, în faţa oraşului Almada. Urma să lipsească două zile. Partida fusese aranjată numai de dragul unui italian, sosit atunci în Lisabona, un tînăr distins ce-i fusese prezentat de secretarul Legaţiei engleze, şi pe care Pedro îl simpatizase mult ; spunea că ar fi nepot de-al principilor de Soria ; şi fugise din Neapole, unde conspirase împotriva Burbonilor şi fusese osîndit la moarte. Alencar şi Dom João Coutinho luau şi ei parte la vînătoare ; s-a plecat în zori.

În seara aceea, Maria cina singură în camera ei, cînd a auzit trăsuri oprindu-se la poartă, o zarvă mare umplînd scara ; aproape imediat a apărut în faţa ei Pedro, tremurînd şi palid :

— O mare nenorocire, Maria !

— Isuse !

— L-am rănit pe tînăr, l-am rănit pe napolitan !...

— Cum aşa ?

Un accident stupid !... Cînd să sară peste un şanţ, flinta i s-a descărcat, iar glonţul, poc, s-a înfipt în napolitan ! La Tojeira nu era posibil să i se dea îngrijiri, astfel că s-au înapoiat imediat la Lisabona. El, desigur, nu admisese ca străinul pe care-l rănise să se mai ducă la hotel : îl adusese la Arroios, îl instalase în camera verde de sus, trimisese după medic, după două infirmiere care să-l vegheze, şi chiar el avea de gînd să petreacă noaptea acolo...

— Şi el ce face ?

— Un erou !... Zîmbeşte, spune că nu-i nimic, dar eu îl văd palid ca un mort. Un băiat adorabil ! Asta numai mie mi se putea întîmpla, Doamne ! Şi cînd te gîndeşti că Alencar stătea chiar lîngă el... Mai degrabă să-l fi rănit pe Alencar, un prieten intim, de încredere ! S-ar mai fi şi ris. Dar nu, poc, a trebuit să fie tocmai celălalt, străinul...

În clipa aceea a intrat în curte o trăsură.

— E medicul !

Şi Pedro a plecat pe dată.

S-a întors curînd, mai liniştit. Doctorul Guedes aproape ca rîsese de bagatela aceea, o uşoară lovitură de plumb în braţ şi cîteva alice rătăcite prin coaste. Îi făgăduise că peste două săptămîni putea să se ducă din nou să vîneze la Tojeira ; iar principele se şi apucase de fumat. Frumos băiat ! Părea să-l simpatizeze pe papă Monforte...

Toată noaptea aceea, Maria a dormit prost, uşor agitată de gîndul la principele acela entuziast, conspirator, condamnat la moarte, care se afla, rănit acum, deasupra camerei ei.

În zorii zilei — de cum ieşise Pedro ca să poruncească el personal aducerea de la hotel a bagajelor napolitanului — Maria şi-a trimis sus jupîneasa franţuzoaică, o frumoasă fată din Arles, ca să întrebe din partea ei cum se

simţea alteţa-sa şi „să vadă cum arăta". Arleziana s-a întors cu ochii strălucitori, spunîndu-i stăpînei, cu gesturi mari de provensală, că niciodată nu văzuse un bărbat atît de frumos ! Parcă era chipul Domnului nostru Isus Christos ! Ce gît, ce albeaţă de marmură ! Încă era foarte palid ; mulţumea mişcat pentru grija arătată de Madame Maia ; şi rămăsese sprijinit de perne, citindu-şi ziarul...

Din acel moment, Maria n-a părut să se mai intereseze de rănit. Pedro era cel care venea în orice clipă să-i vorbească de el, entuziasmat de viaţa lui patetică de principe conspirator, împărtăşind deja ura lui faţă de Burboni, încîntat de asemănarea de gusturi dintre ei, aceeaşi dragoste pentru vînătoare, pentru cai, pentru arme. Acum, de îndată ce se crăpa de ziuă, urca în camera principelui în *robe-de-chambre* şi, cu pipa în gură, petrecea acolo ore întregi în bună camaraderie, preparînd groguri fierbinţi, permise de doctorul Guedes. Îşi ducea acolo chiar şi prietenii, pe Alencar, pe Dom João da Cunha. Maria auzea rîsetele lor, răzbătînd de sus. Uneori se cînta la chitară. Iar bătrînul Monforte, în extaz în faţa eroului, nu înceta să-i vegheze culcuşul.

Cît despre arleziană, aceasta îşi făcea şi ea de lucru acolo în orice clipă, ca să aducă şervete dantelate, cîte o zaharniţă pe care n-o ceruse nimeni, sau vreo vază cu flori ca să înveselească iatacul... În cele din urmă Maria, foarte serioasă, l-a întrebat pe Pedro dacă, pe lîngă toţi prietenii casei, două infirmiere, doi valeţi, tatăl ei, Pedro — mai era nevoie în permanenţă şi de propria ei jupîneasă în camera alteţei sale !

Nu era nevoie. Dar Pedro a rîs mult la gîndul că arleziana se înamorase de principe. În cazul acesta, Venus îi era favorabilă. Napolitanul o găsea şi el picantă : *un très joli brin de femme* [1], spusese el.

Frumosul chip al Mariei păli de mînie. Socotea toate acestea de prost gust, grosolane, neruşinate ! Pedro fusese într-adevăr un nebun că l-a adus aici, în intimitatea de la Arroios, pe străinul, fugarul, aventurierul acela ! În plus, chefurile de sus, cu groguri fierbinţi, sunete de chitară, fără respect pentru ea, încă atît de nervoasă, slăbită de

[1] O femeiuşcă foarte drăguţă (fr.).

convalescenţă, o indignau ! De îndată ce alteţa-sa se va putea aşeza pe pernele unei trăsuri, afară cu el, la han...

— Vai de capul meu ! Isuse ! Vai de mine !... a strigat Pedro.

— Ba chiar aşa.

Şi desigur s-a purtat foarte sever şi cu arleziana, pentru că, în după-amiaza aceea, Pedro a întîlnit-o pe fată smiorcăindu-se pe coridor şi ştergîndu-şi cu şorţul ochii înroşiţi.

După cîteva zile însă, napolitanul, acum convalescent, a vrut să se retragă la hotel. Nu dăduse ochi cu Maria ; dar, drept mulţumire pentru ospitalitatea ei, i-a trimis un minunat buchet şi, cu o galanterie demnă de un principe artist al Renaşterii, un sonet în italieneşte făcut sul printre flori, la fel de parfumat ca şi ele : o compara cu o nobilă doamnă din Siria, oferind picătura de apă din ulciorul ei cavalerului arab, rănit pe drumul încins de soare ; o asemuia cu Beatrice a lui Dante.

Asta li s-a părut tuturor de o rară distincţie, şi, cum a spus Alencar, o trăsătură à la Byron.

Apoi, la serata care s-a dat peste o săptămînă cu ocazia botezului lui Carlos Eduardo, napolitanul şi-a făcut apariţia şi i-a impresionat pe toţi. Era un bărbat splendid, chipeş ca un Apolo, de o paloare de marmură scumpă : barba-i scurtă şi încîrlionţată, lungu-i păr castaniu, păr de femeie, ondulat şi cu reflexe aurii, despărţit după moda nazareeană — îi dădeau într-adevăr, cum spunea arleziana, o înfăţişare de Christ frumos.

A dansat doar un contradans cu Maria, şi i-a părut, într-adevăr, cam taciturn şi îngîmfat ; dar totul la el fascina, chipul, misterul, pînă şi numele : Tancredo. Multe inimi de femei palpitau cînd el, sprijinit de canatul uşii, cu clacul în mînă, cu melancolia aşternută pe faţă, emanînd farmecul patetic al unui osîndit la moarte, îşi plimba lent prin salon langoarea întunecată a privirii de catifea. Marchiza de Alvenga, spre a-l cerceta îndeaproape, i-a cerut braţul lui Pedro şi s-a dus să-i aplice, ca unei statui de marmură dintr-un muzeu, lornionul ei de aur.

— E straşnic ! a exclamat ea. Parcă-i o icoană !... Şi sînteţi prieteni, chiar sînteţi prieteni, Pedro ?

— Sîntem ca doi fraţi de arme, doamna mea.

La aceeaşi serată, Vilaça l-a informat pe Pedro că tatăl său era aşteptat a doua zi la Benfica. Iar Pedro, de îndată ce s-au retras, i-a spus Mariei „să meargă să-i joace marea scenă tatii". Ea însă a refuzat, invocînd motivele cele mai neprevăzute, cele mai înţelepte. Se gîndise mult ! Recunoştea acum că una dintre cauzele acelei încăpăţînări a tatii — în ultimul timp îi spunea întotdeauna tata — era viaţa aceea extravagantă de la Arroios...

— Dar bine, draga mea, a spus Pedro, doar nu facem orgii... Ne vin şi nouă cîţiva prieteni...

Păi da, păi da... Totuşi, se hotărîse să ducă o viaţă mai liniştită şi mai domestică. Era chiar mai sănătos pentru copilaşi. Ei bine, voia ca tata să fie convins de această transformare, pentru ca împăcarea să fie mai uşoară şi veşnică.

— Lasă să mai treacă două, trei luni... Cînd va şti el că ducem un trai liniştit, îl voi atrage aici, n-ai grijă... Pe urmă, e bine să se întîmple asta cînd tăticul meu va fi plecat la băi, în Pirinei. Fiindcă bietul meu tătic, săracul, se teme de-al tău... Băiete, nu găseşti că-i mai cuminte aşa ?

— Eşti un înger, a fost răspunsul lui Pedro, în timp ce-i săruta mîinile.

Maria a părut într-adevăr să-şi schimbe întregul fel de a fi. A suspendat seratele. A început să petreacă serile foarte restrîns, cu cîţiva prieteni intimi, în budoarul ei albastru. Nu mai fuma ; părăsise biliardul ; şi, îmbrăcată în negru, cu o floare în păr, croşeta lîngă lampă. Se cînta muzică clasică cînd venea bătrînul Cazoti. Alencar, imitîndu-o pe doamna lui, intrase şi el într-o perioadă de gravitate şi recita traduceri din Klopstock. Se vorbea cu seriozitate despre politică ; Maria era adepta înflăcărată a Regenerării.

Şi în fiecare seară Tancredo era acolo, indolent şi frumos, desenînd cîte o floare pe care urma s-o brodeze ea, sau ciupind la chitară cîntece populare napolitane. Toţi îl adorau ; dar nimeni mai mult decît bătrînul Monforte, care petrecea ore în şir, cufundat în cravata-i înaltă, contemplîndu-l înduioşat pe principe. Apoi brusc, se ridica,

străbătea încăperea, se apropia de el să-l pipăie, să-l adulmece, să-l respire, murmurînd în franceza lui de marinar :

— *Ça aller bien... Hein ? Beaucoup bien* [1]... Acum cred...

Şi aceste brusce impulsuri de afecţiune se comunicau, desigur, pentru că în asemenea momente Maria îi trimitea întotdeauna un surîs dulce tăticului ei sau venea să-l sărute pe creştet.

Ziua se ocupa de lucruri serioase. Organizase o utilă societate de binefacere, Opera pioasă a cuverturilor, cu scopul de a distribui la iarnă haine groase familiilor nevoiaşe ; şi prezida în salonul de la Arroios, înarmată cu un clopoţel, reuniunile în care se elabora statutul. Îi vizita pe săraci. Se ducea deseori la devoţiuni bisericeşti, îmbrăcată în negru, pe jos, cu un văl foarte gros pe faţă.

Splendoarea frumuseţii ei apărea acum voalată de o umbră emoţionantă de gravă duioşie : Zeiţa se idealiza în Madonă ; şi nu rareori o puteai auzi suspinînd fără motiv.

În acelaşi timp, pasiunea ei pentru fetiţă creştea. Împlinise pe-atunci doi ani, şi era într-adevăr adorabilă ; în fiecare seară venea o clipă în salon, îmbrăcată ca o mică prinţesă ; iar exclamaţiile, extazurile lui Tancredo nu mai conteneau ! I-a făcut portretul în cărbune, cu estompa, în acuarelă ; îngenunchea spre a-i săruta mînuţa trandafirie, de parcă ar fi fost un *bambino* sfînt. Iar Maria, în ciuda protestelor lui Pedro, dormea acum întotdeauna cu ea în braţe.

La începutul lui septembrie, bătrînul Monforte a plecat în Pirinei. Maria a plîns, atîrnată de gîtul bătrînului, de parcă acesta s-ar fi dus din nou în călătoriile sale prin Africa.

La cină însă a coborît gata consolată şi radioasă ; iar Pedro a pomenit din nou de împăcare, părîndu-i-se nimerit momentul de a merge la Benfica să-l recupereze pentru totdeauna pe tatăl acela atît de încăpăţînat...

— Încă nu, a spus ea reflectînd, cu privirea cufundată în paharul cu vin de Bordeaux. Tatăl tău e un soi de sfînt, încă nu-l merităm... Să lăsăm pentru la iarnă.

[1] Asta mers bine... Aşa-i ? Mult bine (fr. incorectă).

Într-o întunecată și foarte ploioasă după-amiază de decembrie, în timp ce Afonso da Maia citea în biroul său, a auzit cum se deschide ușa violent și, înălțînd ochii din carte, s-a trezit cu Pedro în fața sa. Era plin de noroi, cu hainele vraiște, iar pe chipul său livid, sub părul zburlit, strălucea o privire de nebun. Bătrînul s-a ridicat în picioare, îngrozit. Iar Pedro, fără un cuvînt, s-a aruncat în brațele tatălui său și a izbucnit într-un plîns nestăpînit.

— Pedro ! Ce s-a întîmplat, băiatule ?

Murise Maria, pesemne ! O bucurie crudă l-a năpădit la gîndul că fiul său scăpase pentru totdeauna de familia Monforte, se întorcea la el, aducea singurătății sale pe cei doi nepoți, o întreagă descendență, bună de iubit ! Și repeta, tremurînd tot și îndepărtîndu-l de la sine cu mare dragoste :

— Liniștește-te, băiatule, ce s-a întîmplat ?

Pedro s-a prăbușit atunci pe canapea, așa cum cade un trup mort [1] ; și, înălțînd spre tatăl său un chip răvășit, îmbătrînit, a spus, cuvînt cu cuvînt, cu glasul surd :

— Am lipsit din Lisabona două zile... M-am înapoiat azi de dimineață... Maria fugise de-acasă cu fetița... A plecat cu un bărbat, un italian... Acum, iată-mă !

Afonso da Maia a rămas în fața frului său nemișcat, mut, ca o stană de piatră ; și fața-i frumoasă, în care năvălise tot sîngele, se acoperea, încetul cu încetul, de-o adîncă mînie. Dintr-o străfulgerare a întrezărit scandalul, orașul batjocoritor, compătimirile, numele său tîrît prin noroi. Și tocmai fiul lui, care, încălcîndu-i autoritatea prin legătura cu individa aceea, stricase sîngele neamului, îi făcea casa de rușine. Iar acum zăcea acolo, fără un strigăt, fără un acces de furie, fără un avînt brutal de bărbat trădat ! Venea să se arunce pe divan și să plîngă jalnic ! Asta l-a indignat ; a început să se plimbe prin cameră, țeapăn și aspru, încleștîndu-și buzele ca să nu-i scape vorbele de mînie și ocară ce stăteau să-i spargă pieptul agitat... Dar era tată, auzea lîngă el plînsetele acelea cu sughițuri de profundă durere ; vedea cum tremură acel biet trup nefericit pe care-l legănase cîndva în brațe... S-a oprit lîngă Pedro, i-a luat grav capul între mîini și l-a sărutat pe creștet, o dată, încă o dată, de parcă ar mai fi fost copil, redîndu-i atunci și pentru totdeauna întreaga sa afecțiune.

[1] Evocare a celebrului vers din *Infernul* lui Dante.

— Ai avut dreptate, tată, ai avut dreptate, murmura Pedro printre lacrimi.

Pe urmă au tăcut amîndoi. Afară, rafalele succesive ale ploii loveau casa, parcul, cu un vuiet prelung ; iar arborii, pe sub ferestre, fîșneau în vîntul tăios al iernii.

Afonso a spart tăcerea :

— Dar unde au fugit, Pedro ? Ce știi, de fapt, fiule ? Nu-i suficient numai să plîngi...

— Nu știu nimic, a răspuns Pedro după un lung efort. Știu doar că a fugit. Eu am părăsit Lisabona luni. În aceeași seară a plecat și ea de-acasă într-o trăsură, cu o valiză, cu caseta de bijuterii, o servitoare italiancă pe care o avea acum, și cu fetița. A zis guvernantei și doicii băiețelului că se duce să se întîlnească cu mine. Ele s-au mirat, dar ce puteau să spună ?... Cînd m-am întors, am găsit scrisoarea asta.

Era o hîrtie acum murdară și cu siguranță de multe ori recitită în tot cursul zilei, bojită cu furie. Cuprindea aceste cuvinte :

E o fatalitate, plec pentru totdeauna cu Tancredo, uită-mă, fiindcă nu sînt demnă de tine, și o iau pe Maria, că nu mă pot despărți de ea.

— Dar băiețelul, unde e băiețelul ? a strigat Afonso.

Pedro a părut să-și amintească abia atunci.

— E-aici, cu doica, l-am adus în trăsură.

Bătrînul a dat fuga ; curînd și-a făcut din nou apariția, ținînd în brațe copilașul înfășurat în lunga-i mantie albă cu ciucuri și cu o boneță dantelată pe cap. Era grăsuț, cu ochii foarte negri, cu niște adorabili obrăjori trandafirii. Rîdea tot, gîngurind, agitîndu-și clopoțelul de argint. Doica n-a trecut pragul, plină de tristețe, cu ochii în pămînt și cu o bocceluță în mînă.

Afonso a luat încet loc în fotoliu și și-a așezat nepotul pe genunchi. Ochii i se luminau de o puternică duioșie ; părea să fi uitat de nenorocirea fiului său, de rușinea ca-

sei ; acum nu mai exista acolo decît feţişoara aceea fragedă, care-i saliva în braţe...

— Cum îl cheamă ?

— Carlos Eduardo, a murmurat doica.

— Carlos Eduardo, va să zică ?

L-a privit îndelung, căutînd parcă să recunoască în el semnele neamului ; apoi i-a luat mînuţele roşii care nu dădeau drumul clopoţelului, şi, foarte grav, ca şi cum copilul l-ar fi putut înţelege, i-a spus :

— Uită-te bine la mine. Eu sînt bunicul. Trebuie să-l iubeşti pe bunicul !

. Şi, într-adevăr, auzind vocea aceea sonoră, micuţul şi-a ridicat frumoşii-i ochi spre el, serioşi deodată, foarte ficşi, nedînd semn că s-ar teme de barba căruntă ; apoi a început să i se foiască în braţe, şi-a desprins mînuţa şi l-a ciocănit furios cu clopoţelul în cap.

Bătrînul zîmbea cu toată faţa la frageda lui veselie ; l-a strîns la pieptu-i larg mult timp, i-a depus pe obraz o sărutare lungă, împăcată, înduioşată, prima lui sărutare de bunic, apoi, cu toată grija, i l-a pus din nou doicii în braţe.

— Du-te, doică, du-te... Gertrudes s-a şi apucat să-ţi aranjeze camera, du-te să vezi de ce mai ai nevoie.

A închis uşa şi a venit să se aşeze lîngă fiul său, care nu se mişcase din colţul divanului şi nici nu-şi deslipise ochii din podea.

— Acum răcoreşte-te, Pedro, povesteşte-mi totul... Gîndeşte-te că nu ne-am mai văzut de trei ani, fiule...

— De mai mult de trei ani, a murmurat Pedro.

S-a ridicat, şi-a aruncat ochii spre parcul atît de mohorît sub ploaie ; apoi, plimbîndu-şi-i trist prin bibliotecă, şi-a privit o clipă propriul său portret, făcut la Roma, la vîrsta de doisprezece ani, îmbrăcat în catifea albastră, cu un trandafir în mînă. Şi iar repeta, amar :

— Ai avut dreptate, tată, ai avut dreptate...

Încetul cu încetul, umblînd de colo-colo şi oftînd, a început să vorbească despre acei ultimi ani, iarna petrecută la Paris, viaţa la Arroios, intimitatea de care se bucura italianul în casa lor, planurile de împăcare, în sfîrşit, scrisoarea aceea ticăloasă, neruşinată, în care se invoca fatalitatea şi i se arunca în faţă numele celuilalt !... În primul moment îl năpădiseră doar gînduri de răzbunare sîngeroasă

şi voise să-i urmărească. Dar i-a rămas o licărire de judecată. Ar fi fost ridicol, nu-i aşa ? Desigur că fuga fusese pregătită dinainte, şi doar nu era să cutreiere acum toate hanurile Europei căutîndu-şi nevasta... Să facă o plîngere la poliţie, să ceară să fie prinşi ? O imbecilitate ; nimic n-o împiedica să se fi culcat deja cu celălalt... N-avea altceva de făcut decît s-o dispreţuiască. A avut cîţiva ani o amantă frumoasă, care a fugit cu un bărbat. Adio ! Îi rămînea un fiu, fără mamă, cu un nume urît. Răbdare ! Trebuia să uite, să plece într-o călătorie lungă, poate în America ; şi-o să vadă tatăl, se va înapoia mîngîiat şi călit.

Spunea aceste lucruri înţelepte plimbîndu-se încet, cu ţigara stinsă în mînă, cu o voce care începea să se calmeze. Deodată s-a oprit în faţa tatălui său cu un rîs sec, o strălucire sălbatică în ochi.

— Întotdeauna mi-am dorit să văd America, şi acum e un bun prilej... E un prilej straşnic, ce zici ? Pot chiar să mă naturalizez, să devin preşedinte, sau să crăp... Ah ! Ah !

— Da, mai tîrziu ai să te gîndeşti şi la asta, fiule, a sărit bătrînul speriat.

În clipa aceea, în fundul coridorului, a început să sune încet clopoţelul pentru cină.

— Tot devreme cinezi, nu-i aşa ? a spus Pedro.

A scos un oftat obosit şi încet, apoi a murmurat :

— Noi cinam la şapte...

I-a cerut atunci tatălui său să se ducă la masă. N-avea nici un motiv să nu cineze. El urca o clipă sus, în fosta lui cameră de burlac... Mai era şi-acum un pat acolo, nu-i aşa ? Nu, nu voia să mănînce nimic...

— Să-mi aducă Teixeira un pahar de rachiu de ienupar... Tot mai este aici Teixeira, bietul de el !

Şi văzînd că Afonso nu se ridica să plece, a repetat, pierzîndu-şi parcă răbdarea :

— Du-te să iei masa, tată, du-te să iei masa, pentru numele lui Dumnezeu...

A ieşit. Tatăl i-a auzit paşii sus şi a desluşit zgomotul ferestrelor date în lături. Atunci s-a dus în sufragerie, unde servitorii, care aflaseră desigur de nenorocire de la doică, se mişcau în vîrful picioarelor, cu încetineala tristă a unei case în care se află un mort. Afonso s-a aşezat singur la masă ; dar tacîmul lui Pedro era din nou acolo ; trandafiri

de iarnă îşi scuturau petalele într-un vas japonez ; şi bătrînul papagal, enervat din cauza ploii, se foia furios pe stinghia lui.

Afonso a sorbit o lingură de supă, apoi şi-a tras fotoliul pînă lîngă cămin ; şi a rămas acolo cufundîndu-se tot mai mult în melancolicul amurg de decembrie, cu ochii la foc, cu urechile ciulite la vîntul de sud-vest ce bătea în geamuri, cu gîndul la toate grozăviile ce năpădeau astfel într-o patetică învălmăşeală pacea lui de bătrîn. Dar în mijlocul durerii, oricît de profundă ar fi fost, întrezărea un punct, un colţişor din inima lui, unde ceva foarte suav, foarte tînăr, palpita cu prospeţimea unei renaşteri, ca şi cum de undeva, din străfundurile sale, ar fi ţîşnit, bolborositor, ūn izvor bogat de bucurii viitoare ; şi întregu-i chip surîdea în faţa flăcării vesele, revăzînd obrăjorul trandafiriu sub dantelele albe ale bonetei...

Între timp se aprinseseră luminile prin casă. Neliniştit acum, a urcat în camera fiului său ; era cufundată în beznă, atît de umedă şi de rece de parcă ploaia ar fi căzut chiar înăuntru. Un fior l-a străbătut pe bătrîn, iar cînd a chemat, vocea lui Pedro a venit din întunecimea ferestrei ; stătea acolo, cu geamul deschis, aşezat afară pe verandă, întors spre noaptea sălbatică, spre foşnetul întunecat al frunzişului, primind în faţă vîntul, apa, întreaga asprime a iernii.

— Aici eşti, fiule ! a strigat Afonso. Servitorii or fi vrînd să aranjeze camera, coboară un moment... Eşti ud leoarcă, Pedro.

Îi pipăia genunchii, mîinile îngheţate. Pedro s-a ridicat cu un fior, s-a desprins de el, enervat parcă de duioşia bătrînului.

— Vor să aranjeze camera, da ? Îmi face bine aerul, îmi face atît de bine !

Teixeira a adus lămpi, iar în spatele lui a apărut valetul lui Pedro, care sosise chiar atunci de la Arroios cu o trusă mare de voiaj învelită în muşama. Cuferele le lăsase jos ; venise şi birjarul, de vreme ce nici unul dintre stăpîni nu era acasă...

— Bine, bine, l-a întrerupt Afonso. Domnul Vilaça o să meargă mîine acolo să dea toate ordinele.

Atunci valetul s-a dus în vîrful picioarelor să depună trusa pe marmura scrinului ; încă se mai aflau acolo nişte flacoane vechi de toaletă de-ale lui Pedro ; iar sfeşnicele de pe masă luminau patul mare şi trist de burlac cu saltelele îndoite la mijloc.

Nespus de aferată şi-a făcut apariţia şi Gertrudes, cu braţele încărcate cu lenjerie de pat : Teixeira a bătut puternic pernele ; valetul de la Arroios, punîndu-şi pălăria într-un colţ, a venit tot în vîrful picioarelor să-i dea o mînă de ajutor. Între timp Pedro, ca un somnambul, se întorsese pe verandă, cu capul în bătaia ploii, atras de întunecimea parcului ce se adîncea în jos cu un vuiet de mare înfuriată.

Atunci Afonso l-a tras de braţ, aproape aspru.

— Pedro ! Lasă-i să aranjeze camera ! Coboară un moment !

Şi-a urmat maşinal tatăl în bibliotecă, muşcînd ţigara stinsă pe care încă de după-masă o tot ţinea în mînă. A luat loc departe de lumină, în colţul divanului, a rămas acolo mut şi amorţit. Mult timp doar paşii înceţi ai bătrînului, de-a lungul rafturilor înalte, întrerupeau tăcerea în care aţipea întreaga odaie. Jarul pierea în cămin. Noaptea părea să se fi înăsprit. Se auzea deodată cum apa biciuieşte în geamuri, în rafale care, îndelungi, cu o rumoare îndărătnică, se scurgeau potop de pe acoperişuri ; apoi s-a lăsat o linişte neagră, întreruptă doar de şuierul îndepărtat al vîntului zbătîndu-se printre crengi ; în tăcerea aceea, streşinile s-au pornit să plîngă încetişor ; şi imediat o coardă de furtună a început să bîntuie şi mai furioasă, înfăşurînd casa cu izbituri în ferestre, învîrtejindu-se, urlînd a jale.

Asta-i o noapte ca în Anglia, a spus Afonso aplecîndu-se să înteţească focul.

Dar la aceste cuvinte Pedro s-a ridicat, năvalnic. Cu siguranţă îl rănise gîndul de-a o şti pe Maria departe, într-o cameră străină, cuibărită în patul adulterin în braţele celuilalt. Şi-a strîns o clipă capul între mîini, apoi a venit lîngă tatăl său cu pasul şovăielnic, dar cu vocea foarte calmă :

Sînt într-adevăr obosit, tată, mă duc să mă culc. Noapte bună... Mîine vom sta de vorbă mai mult.

I-a sărutat mîna şi a ieşit încet.

Afonso a mai întîrziat un timp acolo cu o carte în mînă, fără să citească, atent numai la orice zgomot ar fi venit de sus ; dar totul era cufundat în tăcere.

A bătut ora zece. Înainte de-a se retrage să se culce s-a dus în camera unde fusese aranjat patul doicii. Gertrudes, valetul de la Arroios, Teixeira erau cu toţii acolo şuşotind lîngă scrin, în penumbra formată de o coală de hîrtie ce fusese aşezată în faţa sfeşnicului ; s-au retras în vîrful picioarelor cînd i-au auzit paşii, iar doica a continuat să aranjeze în tăcere sertarele. În patul atît de vast, micuţul dormea ca un prunc Isus obosit, strîngînd clopoţelul în mînă. Afonso n-a îndrăznit să-l sărute ca să nu-l deştepte din somn atingîndu-l cu barba-i aspră ; dar i-a atins danteluţa cămăşii, i-a vîrît aşternutul sub saltea, lîngă perete, a aruncat o privire perdelelor, înduioşat, simţind cum toată durerea i se alină în umbra aceea de alcov în care dormea nepotul său.

— E nevoie de ceva, doică ? a întrebat-o înăbuşindu-şi vocea.

— Nu, stăpîne...

Atunci, fără zgomot, a urcat în camera lui Pedro. Cum se zărea o dîră de lumină, a întredeschis uşa. Fiul lui scria, la lumina a două lumînări, cu trusa deschisă lîngă el. A părut că se sperie cînd şi-a văzut tatăl : iar pe chipul lui îmbătrînit şi livid, două brazde negre făceau ca ochii să pară mai fulgerători şi mai duri.

— Scriu ceva, a spus el.

Şi-a frecat mîinile înfiorat parcă de frigul din cameră, şi a adăugat :

— Mîine dis-de-dimineaţă trebuie să se ducă Vilaça la Arroios... Acolo sînt servitorii, mai am doi cai, în sfîrşit, tot soiul de treburi. Tocmai îi scriam. La casa lui e numărul 32, nu-i aşa ? Teixeira trebuie să ştie... Noapte bună, tăticule, noapte bună.

În odaia sa de lîngă bibliotecă, Afonso nu şi-a putut găsi liniştea, copleşit, cuprins de o îngrijorare care în fiecare moment îl făcea să se ridice de pe pernă, să tragă cu urechea ; acum, în tăcerea casei şi a vîntului care se domolise, răzbăteau de sus, rar şi necontenit, paşii lui Pedro.

S-au ivit zorile, Afonso era gata să adoarmă — cînd, deodată, a răsunat în casă o împuşcătură. A sărit din pat, dezbrăcat şi strigînd : în clipa aceea soseа şi un servitor cu un felinar. Din camera lui Pedro, încă întredeschisă, ieşea miros de pulbere ; şi la picioarele patului, căzut cu faţa în jos într-un lac de sînge ce mustea din covor, Afonso şi-a găsit fiul mort, strîngînd în mînă un pistol.

Între cele două lumînări ce se stingeau, cu flăcări palide, îi lăsase o scrisoare sigilată cu aceste cuvinte pe plic, scrise cu litere apăsate : *Pentru tata.*

Peste cîteva zile casa de la Benfica s-a închis. Afonso da Maia plecа, împreună cu nepotul său şi cu toţi servitorii, la moşia de la Santa Olávia.

Cînd, în februarie, Vilaça a mers acolo să însoţească trupul lui Pedro care urma să fie depus în cavoul familiei, nu şi-a putut reţine lacrimile văzînd locuinţa aceea unde petrecuse altădată Crăciunuri fericite. O husă neagră de finet gros acoperea blazonul cu stema, şi giulgiul acela părea să-şi fi revărsat toată negreala peste faţada mută şi cenuşie ce împodobeau curtea interioară ; înăuntru servitorii, îndoliaţi, îşi înăbuşeau glasul ; nu se vedea nici o floare în vaze ; însuşi farmecul Santei Olávia, şipotitul proaspăt al apelor vii prin bazine şi fîntîni ţîşnitoare, avea acum cadenţa nostalgică a unui plînset. Şi Vilaça s-a dus să-l vadă pe Afonso în bibliotecă, unde şedea cu ferestrele închise către blîndul soare de iarnă, prăbuşit într-un fotoliu, cu faţa supţă sub părul crescut şi alb, cu mîinile slabe şi neputincioase pe genunchi.

Împuternicitul s-a întors la Lisabona spunînd că bătrînul nu mai avea nici un an de trăit.

III

DAR ANUL ACELA A TRECUT, şi alţii aşijderea.

Într-o dimineaţă de aprilie, în ajun de Paşti, Vilaça sosea din nou la Santa Olávia.

Nu-l aşteptau atît de devreme ; şi cum era prima zi cu soare din primăvara aceea ploioasă, stăpînii umblau pe moşie. Majordomul Teixeira, acum încărunţit, s-a arătat foarte mulţumit să-l vadă pe domnul administrator, cu care coresponda uneori, şi l-a condus în sufragerie unde bătrîna guvernantă Gertrudes, luată prin surprindere, a scăpat din mînă un teanc de şerveţele ca să-i sară de gît.

Cele trei uşi-ferestre erau deschise spre terasa ce se întindea în soare, cu balustrada ei de marmură, înţesată de plante agăţătoare ; iar Vilaça, înaintînd spre treptele ce coborau în grădină, abia l-a putut recunoaşte pe Afonso da Maia în acel bătrîn cu barba ca zăpada, dar atît de zdravăn şi rumen, care urca aleea cu rodii ţinîndu-şi nepotul de mînă.

Cînd a văzut pe terasă un necunoscut cu joben şi înfofolit într-un *cache-nez* [1] de pluş, Carlos a alergat să se uite la el curios — şi s-a trezit ridicat în braţe de bunul Vilaça, care-şi scăpase din mînă umbrela de soare şi-l săruta pe creştet, pe faţă, bîiguind :

— Oh ! Băieţelul meu, scumpul meu băieţel ! Ce drăguţ este ! Ce mult a crescut...

— Păi cum aşa, Vilaça, fără să ne dai de ştire ? exclama Afonso da Maia sosind şi el cu braţele larg deschise. Noi te aşteptam abia săptămîna viitoare, omule !

[1] Fular gros (fr.).

Cei doi bătrîni s-au îmbrăţişat ; după o clipă ochii li s-au întîlnit, vioi şi umezi, şi amîndoi s-au strîns iar în braţe emoţionaţi.

Lîngă ei Carlos, foarte serios, zvelt, cu mîinile înfundate în buzunarele pantalonilor săi largi din flanelă albă, cu şapca din acelaşi material aşezată pieziş pe părul negru şi inelat, continua să se uite la Vilaça care, cu buza tremurătoare, după ce şi-a scos mănuşa îşi ştergea ochii pe sub ochelari.

— Şi nu te aştepta nimeni, nici un servitor, acolo, la rîu ! spunea Afonso. În sfîrşit, iată-te, asta-i important... Dar cît eşti de zdravăn, Vilaça !

— Ce să mai spun de dumneavoastră, stăpîne ! a bîiguit administratorul, înăbuşindu-şi un suspin. Nici un rid ! Albit, da, dar cu o faţă de om tînăr... Mai să nu vă recunosc !... Cînd îmi aduc aminte cum v-am văzut ultima dată... Şi copilul ! Ce mai boboc !...

A dat să-l mai îmbrăţişeze o dată pe Carlos, entuziasmat, dar băiatul a luat-o la fugă în rîsete zgomotoase, a sărit de pe terasă, s-a dus să se agaţe de un trapez întins între arbori şi a rămas acolo, legănîndu-se în cadenţă, voinic şi drăguţ, strigînd : „Tu eşti Vilaça !“

Vilaça, cu umbrela sub braţ, îl privea încîntat.

— Frumos copil ! Îţi face plăcere să-l priveşti ! Şi seamănă cu taică-său. Aceiaşi ochi, ochii neamului Maia, părul cîrlionţat... Dar o să fie mult mai bărbat !

— E sănătos, e voinic, spunea zîmbitor bătrînul, netezindu-şi barba. Dar băiatul dumitale, Manuel, ce-a mai făcut ? Pe cînd nunta ? Haide, vino înăuntru, Vilaça, că avem multe de vorbit...

Au intrat în sufragerie, unde un foc de lemne în şeminеul de faianţă se pierdea în subtila şi cuprinzătoarea lumină de aprilie ; porţelanurile şi farfuriile străluceau în bufetele de lemn-sfînt [1] ; canarii păreau nebuni de fericire.

Gertrudes, care rămăsese în aşteptare, s-a apropiat familiară, duioasă, cu mîinile încrucişate sub şorţul alb.

[1] Esenţă lemnoasă de proveniență braziliană.

— Ei bine, stăpîne, asta chiar că-i o mare bucurie, să-l mai vedem o dată pe ingratul de dumnealui la Santa Olávia !

Și, cu o strălucire de simpatie pe fața-i albă și rotundă ca o lună bătrînă, împodobită deja de cîrlionți albi :

— Ah ! domnule Vilaça, acum lucrurile s-au schimbat! Pînă și canarii cîntă ! Și mai că aș cînta și eu, dacă aș mai putea...

A ieșit, emoționată brusc, gata să plîngă.

Teixeira aștepta, cu un zîmbet superior și mut care-i ajungea de la un vîrf la celălalt al gulerului său înalt de majordom.

— Eu zic să pregătiți odaia albastră pentru domnul Vilaça, nu-i așa ? a spus Afonso. În camera în care dormeai dumneata de obicei stă acum vicontesa...

Atunci Vilaça s-a grăbit să întrebe de doamna vicontesă. Era o Runa, verișoară de-a soției lui Afonso, care, pe vremea cînd o slăveau poeții de Caminha, se măritase cu un boiernaș galician, domnul viconte de Urigo de la Sierra, un bețivan, o brută care-o și bătea ; mai tîrziu, văduvă și săracă, Afonso o adăpostise din îndatorire de rubedenie, dar și ca să existe o femeie la Santa Olávia.

În ultimul timp îi mergea rău... Dar, uitîndu-se la ceas, Afonso a întrerupt relatarea infirmităților ei.

— Vilaça, du-te să te pregătești, repede, în curînd e prînzul.

Surprins, administratorul s-a uitat și el la ceas, apoi la masa deja așternută, cele șase tacîmuri, coșul cu flori, sticlele de Porto.

— Va să zică dumneavoastră acum prînziți de dimineață ? Eu ziceam că-i micul-dejun...

— Uite ce-i. Carlos trebuie să respecte un anumit program. Cînd se crapă de ziuă e deja în curte, ia micul-dejun la șapte și prînzul la unu. Iar eu, în sfîrșit, ca să pot supraveghea manierele băiatului...

— Iar domnul Afonso da Maia, a exclamat Vilaça, își schimbă obiceiurile, la vîrsta dumnealui ! Ce înseamnă să fii bunic, stăpîne !

— Prostii ! Nu-i asta... Adevărul e că-mi face bine și mie. Să știi că-mi face bine !... Dar grăbește-te, Vilaça,

grăbește-te, că lui Carlos nu-i place s-aștepte... Poate vine și abatele.

— Custódio ? Nemaipomenit ! Atunci, dacă-mi dați voie...

Abia ajuns în coridor, majordomul, nerăbdător să stea de vorbă cu domnul administrator, l-a întrebat, descotorosindu-l de umbrelă și pelerină :

— Sincer vorbind, cum ne găsiți pe-aici, la moșie, domnule Vilaça ?

— Sînt mulțumit, Teixeira, sînt mulțumit. Se poate veni cu plăcere la Santa Olávia.

Și, punîndu-și familiar mîna pe umărul valetului și clipind din ochiul încă umezit :

— Toate datorită băiețelului. L-a readus la viață pe tapîn !

Teixeira a rîs respectuos. Domnișorul, într-adevăr, era toată veselia casei...

— Ei ! Dar cine cîntă acolo ? a exclamat Vilaça, oprindu-se pe treptele scării, la auzul unui acord gemut de vioară.

— E domnul Brown, englezul, preceptorul domnișorului... Foarte priceput, e o plăcere să-l auzi ; cîntă uneori seara în salon, domnul judecător îl acompaniază la acordeon... Aceasta, domnule Vilaça, e camera dumneavoastră...

— Foarte drăguță, da !

Lustrul mobilelor noi strălucea în lumina celor două ferestre, pe covorul albicios presărat cu floricele albastre ; iar perdelele, draperiile de creton repetau aceleași rămurele albastrui pe un fond deschis. Confortul acesta proaspăt și cîmpenesc l-a încîntat pe bunul Vilaça.

S-a dus imediat să pipăie cretoanele, a frecat marmura de pe scrin, a încercat soliditatea scaunelor. Era mobilierul cumpărat la Porto, nu-i așa ? Ei bine, făcea elegant. Și zău că nu fusese scump ! Nici nu-și închipuia ! A mai dat apoi, în vîrful picioarelor, să examineze două acuarele englezești reprezentînd niște vaci de lux, culcate pe iarbă, la umbra unor ruine romantice. Teixeira i-a atras atenția, cu ceasul în mînă :

— Luaţi seama că aveţi doar zece minute... Domnişorului nu-i place s-aştepte.

Atunci Vilaça s-a hotărît să-şi desfăşoare *cache-nez*-ul; apoi şi-a scos vesta groasă de lînă ; iar prin cămaşa întredeschisă se mai vedea încă o flanelă stacojie, din cauza reumatismelor, precum şi scapularele de mătase brodată. Teixeira desfăcea curelele valizei ; în fundul coridorului, vioara atacase „Carnavalul din Veneţia" ; iar prin ferestrele închise se simţea aerul curat, răcoarea, pacea cîmpurilor, tot verdele lunii aprilie.

Vilaça, fără ochelari, puţin înfrigurat, îşi trecea vîrful prosopului umezit peste gît, pe după urechi, şi spunea :

— Va să zică micuţului nostru Carlinhos nu-i place să aştepte, aşa-i ? Se vede bine că el e cel care comandă aici... Răsfăţ şi pararăsfăţ, de bună seamă...

Dar Teixeira, foarte grav, foarte serios, l-a contrazis pe domnul administrator. Răsfăţ şi pararăsfăţ spunea domnul ? Bietul băiat fusese crescut ca la cazarmă ! Dacă i-ar povesti domnului Vilaça ! Nici nu împlinise copilaşul cinci ani şi dormea singur într-o cameră, fără lampă de pat ; şi în fiecare dimineaţă, plici, într-o cadă cu apă rece, uneori chiar cînd era ger afară... Şi alte sălbăticii ! Dacă n-ai fi fost convins de marea dragoste a bunicului pentru copil, ai fi zis că voia să-l vadă mort. Dumnezeu să-l ierte, el, Teixeira, chiar aşa ajunsese să creadă... Dar, nu, se pare că era un sistem englezesc ! Îl lăsa să alerge, să cadă, să se caţere în copaci, să se ude, să facă insolaţii, ca un copil de fermier. Şi pe urmă, stricteţea asta a meselor ! Numai la ore anumite şi lucruri anumite... Îl vedeai adesea cu ochii larg deschişi şi gura lăsîndu-i apă de poftă ! Multă, multă asprime.

Teixeira a adăugat :

— În sfîrşit, aşa a vrut Dumnezeu, a ieşit zdravăn. Dar să fim de acord cu educaţia care i s-a dat, asta niciodată, nici eu, nici Gertrudes.

S-a uitat iar la ceasul prins cu o panglică neagră peste vesta albă, a făcut cîţiva paşi înceţi prin cameră ; apoi, luînd de pe pat redingota împuternicitului, i-a trecut cu peria peste guler, uşor şi din amabilitate, în timp ce spunea, lîngă măsuţa de toaletă unde Vilaça îşi pieptăna cele două fire lungi de păr peste chelie :

— Ştiţi dumneavoastră ce l-a învăţat profesorul englez de cum a venit ? Vîslitul ! Vîslitul, domnule Vilaça, ca pe-un barcagiu ! Fără să mai socotim trapezul, şi îndemînările de acrobat ; eu despre asta nici nu vreau să vorbesc... Că sînt primul care o zic : Brown ăsta e om de treabă, tăcut, curat, excelent muzician. Dar i-am tot spus şi Gertrudei : poate să fie foarte bun pentru un englez, dar nu-i potrivit pentru educaţia unui nobil portughez... Nu e, şi pace. Duceţi-vă dumneavoastră numai să staţi de vorbă despre asta cu doamna Ana Silveira...

S-a auzit o bătaie înceată în uşă. Teixeira a amuţit. A intrat un valet, a făcut un semn către majordom, i-a luat respectuos redingota de pe braţ şi a rămas cu ea lîngă toaletă, unde Vilaça, roşu şi grăbit, încă se mai lupta cu şuviţele rebele de păr.

Din uşă, Teixeira a mai spus, cu ceasul în mînă :

— E ora prînzului. Aveţi două minute, domnule Vilaça.

Peste o clipă a plecat şi administratorul, încheindu-şi haina pe scări.

Toată lumea se afla deja în sufragerie. Lîngă cămin, unde butucii mistuiţi piereau în cenuşa albă, Brown parcurgea un număr din *Times*. Carlos, călare pe genunchii bunicului, îi povestea o întreagă istorie cu nişte băieţi şi o încăierare ; iar lîngă el, bunul abate Custódio, cu batista de tutun de prizat uitată în mînă, asculta, cu gura căscată, rîzînd părinteşte şi tandru.

— Ia te uită cine vine, abate, i-a spus Afonso.

Abatele s-a întors şi şi-a dat o palmă răsunătoare peste coapsă :

— Asta-i bună ! Păi e Vilaça al nostru ! Şi nimeni nu mi-a spus nimic ! Piele şi oase mai eşti, omule !...

Carlos sărea pe genunchii bunicului, distrîndu-se foarte de îmbrăţişările îndelungi care alăturau cele două capete ale bătrînilor — unul cu şuviţele lipite pe chelie, celălalt cu o tonsură mare, croită într-o clădăraie de păr alb. Şi cum ei, cu mîinile împreunate, continuau să se admire, să-şi cerceteze reciproc ridurile săpate de ani, Afonso a spus :

— Vilaça ! Doamna vicontesă...

Administratorul însă a căutat-o în zadar, cu ochii larg deschiși, prin încăpere. Carlos rîdea, bătînd din palme, iar Vilaça a descoperit-o în sfîrșit într-un colț, între bufet și fereastră, așezată pe un scăunel scund, îmbrăcată în negru, sfioasă și liniștită, cu brațele durdulii atîrnînd peste obezitatea taliei. Fața grasă și moale, albă ca hîrtia, ridurile gîtului i s-au acoperit brusc de roșeață ; n-a găsit un cuvînt să-i spună lui Vilaça, și i-a întins mîna umflată și palidă, cu un deget înfășurat într-o bucată de mătase neagră. Apoi a rămas să-și facă vînt cu un evantai mare cu paiete, sufiînd din greu, cu ochii ațintiți în poală, sleită parcă de efort.

Doi valeți începuseră să servească supa. Teixeira aștepta, strecurat în spatele spătarului înalt al scaunului lui Afonso.

Dar Carlos încă-l mai călărea pe bunică-său, voind să sfîrșească altă poveste. Era vorba de Manuel, ținea o piatră în mînă... El la început avusese de gînd să se împace cu ei ; dar cei doi băieți au început să rîdă... Așa că i-a gonit pe toți...

— Mai mari decît tine ?

— Trei găligani, bunicule, poți s-o întrebi pe mătușa Pedra... Ea a văzut tot, că era pe arie. Unul dintre ei avea o seceră...

— Bine, dom'le, bine, ne-am lămurit... Haide, descalecă, se răcește supa. Hopa ! hopa !

Și bătrînul, cu înfățișarea lui radioasă de patriarh fericit, a luat loc în capul mesei, zîmbind și spunînd :

— E tot mai greu, nu mai merge să-l ții în brațe.

Atunci l-a zărit pe Brown și, ridicîndu-se din nou în picioare, l-a prezentat pe împuternicit :

— Domnul Brown, amicul Vilaça... Îmi cer iertare, n-am fost atent, e vina acelui cavaler de la coada mesei, domnul Carlos de Bagă-n-sperieți !

Preceptorul, încheiat bine la lungu-i veston militar, a făcut înconjurul mesei, țeapăn și solid, ca să vină să-l scuture pe Vilaça cu un cutremurător *shake-hands* [1] ; apoi, fără un cuvînt, și-a reluat locul, a despăturit șervetul, și-a

[1] Strîngere de mînă (engl.).

netezit formidabilele mustăți, și abia atunci i-a spus lui Vilaça, cu puternicu-i accent englezesc :

— Frumos zi... Glouriouz !

— O vreme de basm, a răspuns Vilaça salutînd, intimidat de statura atletului.

Firește, în ziua aceea s-a vorbit despre călătoria de la Lisabona, despre bunele servicii ale poștalionului, despre drumul de fier care urma să se inaugureze [1]... Vilaça călătorise deja cu trenul pînă la Carregado.

— De mai mare groaza, nu-i așa ? a întrebat abatele oprind în aer lingura pe care tocmai o ducea la gură.

Bunul bărbat nu ieșise niciodată din Resende ; și toată lumea ce se întindea dincolo de penumbra paraclisului și de copacii de pe terenul parohiei îl umplea de teroare de parcă ar fi fost turnul Babel. Mai ales acea cale ferată de care se vorbea atîta...

To cam face să te-nfiori, a afirmat Vilaça, cu experiența. Orice s-ar zice, te cam face să te-nfiori !

Dar abatele se speria mai cu seamă de inevitabilele nenorociri datorate acelor mașini.

Vilaça a amintit atunci nenorocirile cu poștalionul. În accidentul de la Alcobaça, cînd s-a răsturnat totul, au fost strivite două surori de caritate ! În sfîrșit, cum o dădeai, tot periculos era. Puteai să-ți rupi un picior și plimbîndu-te prin odaie...

Abatele iubea progresul... Găsea chiar că progresul e necesar. Dar parcă prea se făcea totul în grabă... Țara n-avea nevoie de aceste invenții ; avea nevoie de drumuri bune...

— Și de economie ! a spus Vilaça, trăgînd spre el ardeiul

— Bucelas ? i-a murmurat peste umăr valetul.

Administratorul a ridicat paharul ; odată umplut, i-a admirat în lumină culoarea frumoasă, l-a încercat cu vîrful buzei, și, clipind din ochi către Afonso :

— E de-al nostru !

[1] În timpul așa-numitei mișcări a Regenerării s-a inițiat modernizarea tehnică a Portugaliei prin construirea, începînd din 1853, a rețelei de cai ferate portugheze. Evenimentul a provocat mari dezbateri publice între partizanii și adversarii lui.

— Din cel vechi, a spus Afonso. Întreabă-l pe Brown... Ce zici, Brown, e bun nectarul ăsta ?

— *Magnifis !* a exclamat preceptorul cu o energie focoasă.

Atunci Carlos, întinzînd braţul pe deasupra mesei, a cerut şi el nişte Bucelas. Şi argumenta că era sărbătoare, pentru că venise Vilaça. Bunicul i-a retezat-o scurt ; băiatul îşi va primi paharul de Colares, ca de obicei, şi numai unul. Carlos şi-a încrucişat braţele peste şervetul ce-i atîrna la gît, indignat de atîta nedreptate. Va să zică nu putea pune gura pe o picăturică de Bucelas nici ca să-l sărbătorească pe Vilaça ? Frumos fel de-a primi oaspeţii la moşie... Gertrudes îi spusese că, fiindcă venise domnul administrator, trebuia să-şi pună după-masă, la ceai, costumul cel nou de catifea. Iar acum i se atrăgea atenţia că nu era nici un fel de sărbătoare, şi nici cazul să primească şi el puţin Bucelas... Nu mai înţelegea nimic.

Bunicul, care-i sorbea cuvintele, extaziat, şi-a luat brusc o mină severă.

— Pare-mi-se că dumneata sporovăieşti cam mult. Numai oamenii mari vorbesc în timpul mesei.

Carlos s-a retras imediat spre farfuria lui, murmurînd foarte încet :

— Bine, bunicule, nu te supăra. Am să aştept pînă mă fac mare...

Un zîmbet s-a răspîndit printre comeseni. Însăşi vicontesa, încîntată, şi-a agitat leneş evantaiul ; abatele, întorcîndu-şi faţa blîndă, scăldată în extaz, spre băieţel, îşi strîngea mîinile păroase la piept, atît de drăguţ i se părea; iar Afonso tuşea pe după şervet, prefăcîndu-se a-şi şterge barba — ca să-şi ascundă rîsul, admiraţia ce-i sclipea în ochi.

Atîta vioiciune l-a uimit şi pe Vilaça. A vrut să-l mai audă pe băieţel, aşa că, lăsîndu-şi tacîmul jos, i s-a adresat:

— Spune-mi, Carlinhos, cum merge cu învăţătura ?

Băiatul, fără să-l privească, s-a aşezat mai bine în scaun, şi-a vîrît mîinile în cureaua de la flanelă şi a răspuns, pe un ton superior :

— Ştiu deja s-o mîn pe Brígida într-o parte.

Atunci bunicul, nemaiputîndu-se reţine, a izbucnit în rîs, răsturnat pe spătarul scaunului :

— Asta-i bună ! He ! he! Ştie s-o mîne pe Brígida într-o parte ! Şi-i chiar aşa, Vilaça, ştie s-o mîne într-o parte... Întreabă-l şi pe Brown... Nu-i aşa, Brown ? Şi mînza e nărăvaşă rău, dar straşnică...

— Bunicule, a strigat Carlos agitat, spune-i lui Vilaça, haide. Nu-i aşa că aş fi în stare să mîn şi docarul ?

Afonso şi-a luat iar mina severă.

— Nu zic nu... Poate l-ai mîna, dacă ţi s-ar da voie. Dar fă-mi plăcerea şi nu te mai umfla în pene cu vitejiile tale, fiindcă un bun cavaler trebuie să fie şi modest... Mai ales să nu-şi înfunde aşa mîinile sub burtă...

Între timp, bunul Vilaça, pocnind din degete, pregătea o observaţie. Nu exista, desigur, un talent mai de apreciat decît să călăreşti după toate regulile artei... Dar el voia să întrebe dacă micuţul Carlinhos făcea progrese cu Fedru, cu Titus Livişor...

— Vilaça, Vilaça, i-a atras atenţia abatele, agitînd furculiţa în aer şi cu un zîmbet de cucernică maliţie, nu trebuie să i se vorbească despre latină nobilului nostru amic... Nu admite, găseşte că e ceva învechit... El, chiar dacă e...

— Mai ia nişte tocăniţă, haide, abate, a spus Afonso, ştiu că-e slăbiciunea dumitale, şi mai lasă latineasca...

Abatele i-a dat ascultare, încîntat ; şi, în timp ce alegea din sosul gros bucăţile mai bune de carne de pasăre, continua să murmure :

— Începutul trebuie făcut cu buna noastră latinească, doar cu asta trebuie început... Asta-i baza ; e cea mai bună bază !

— Nu ! Latina mai tîrziu ! a exclamat Brown, cu un gest energic. Mai întîi forrrţa ! Forrrţa ! Muşchii...

Şi a repetat, în două rînduri, agitîndu-şi formidabilii săi pumni :

— Mai întîi muşchii, muşchii !...

Afonso îl aproba, grav. Avea dreptate Brown. Latina era un lux pentru eruditi... Nimic mai absurd decît să începi a-l învăţa pe un copil, într-o limbă moartă, cine a fost Fabius, regele Sabinilor, cazul fraţilor Grahi, şi alte daravele de-ale unui popor dispărut, lăsîndu-l în acelaşi timp

neştiutor în legătură cu ploaia care-l udă, cu modul de preparare a pîinii pe care o mănîncă, şi cu toate celelalte lucruri din universul în care trăieşte...

— Bine, dar totuşi clasicii, s-a încumetat sfios abatele.

— Ce clasici ! Prima datorie a omului e să trăiască. Şi pentru asta trebuie să fie sănătos, şi puternic. Orice educaţie înţeleaptă în asta constă : să educi sănătatea, forţa şi deprinderile, să dezvolţi exclusiv animalul, să-l înarmezi cu o mare superioritate fizică. Ca şi cum n-ar avea suflet. Sufletul vine mai tîrziu... Sufletul e alt lux. Un lux pentru oameni mari...

Abatele se scărpina în cap, înfiorîndu-se.

— Instrucţia e necesară, a spus el. Nu găseşti, Vilaça ? E drept că dumneavoastră, domnule Afonso da Maia, aţi văzut mai multe în lumea asta decît mine... Dar în sfîrşit, instrucţia...

— Instrucţia pentru un copil nu înseamnă să recite *Tityre, tu patulae recubans* [1]... Înseamnă să cunoască fapte, noţiuni, lucruri utile, lucruri practice...

Dar s-a oprit aici, şi, cu ochiul strălucitor, cu un semn spre Vilaça, i l-a arătat pe nepotul său care ciripea englezeşte cu Brown. Erau cu siguranţă tot soiul de isprăvi vitejeşti, cu nişte încăierări cu băieţii, pe care tocmai i le relata însufleţit şi arătîndu-şi pumnii. Preceptorul aproba, răsucindu-şi mustaţa. Iar la masă — stăpînii, cu furculiţele în aer, în spate — valeţii, în picioare, cu şervetul pe braţ, cu toţii, într-o tăcere reverenţioasă, îl admirau pe băieţel cum vorbea englezeşte.

— Mare talent, mare talent, a murmurat Vilaça, înclinîndu-se către vicontesă.

Buna doamnă s-a îmbujorat, încercînd să schiţeze un zîmbet. Părea astfel mai grasă, ghemuită toată pe scaun, tăcută, mîncînd necontenit ; şi, după fiecare înghiţitură de Bucelas, îşi făcea vînt, languroasă, cu marele ei evantai negru şi paietat.

Cînd Teixeira a servit vinul de Porto, Afonso a închinat în sănătatea lui Vilaça. Toate paharele s-au ridicat, printre murmure amicale. Carlos a dat să strige „Ura !“ Cu un

[1] Citat din *Egloga I* a lui Vergiliu.

gest dojenitor, bunicul l-a oprit la timp ; şi, în pauza care s-a făcut, micuţul a spus, cu mare convingere :

— Bunicule, mie-mi place Vilaça. Vilaça e prietenul nostru.

— Aşa-i, şi de mulţi ani, stăpîne ! a exclamat bătrînul împuternicit, atît de emoţionat că abia putea să ridice paharul.

Masa a luat sfîrşit. Afară, soarele părăsise terasa şi parcul se întindea verde, în suavitatea văzduhului calm, sub cerul albastru-închis. În şemineu rămăsese doar o cenuşă albă ; liliacul din vaze emana un parfum puternic, la care se amesteca cel al cremei de zahăr ars, aromată cu un firicel de lămîie ; valeţii, în jiletcile lor albe, aşezau serviciul, printre clinchete argintii ; şi întreaga faţă de masă albă din damasc dispărea sub îngrămădeala desertului, tonurile aurii ale vinului de Porto strălucind printre compotierele de cristal. Vicontesa, încălzită, îşi făcea vînt cu evantaiul. Părintele Custódio înfăşura încet şervetul, sutana lui roasă îşi arăta lustrul la cutele mînecilor.

Atunci Afonso, zîmbind induioşat, a rostit ultima închinare :

— Trăiască domnia-sa, domnul Carlos de Bagă-n-speriaţi !

— Trăiască domnul bunic ! a spus şi micuţul, golindu-şi paharul pînă la ultima picătură.

Căpşorul cu păr negru, venerabilul chip cu barba ca zăpada îşi închinau reciproc paharele de la extremităţile mesei, în timp ce toţi zîmbeau, înduioşaţi de acel ceremonial. Apoi abatele, cu scobitoarea în gură, a adus prinos Domnului. Vicontesa, închizînd ochii, şi-a împreunat şi ea mîinile. Iar lui Vilaça, care era credincios, nu i-a plăcut cînd l-a văzut pe Carlos că, fără să-i pese de mulţumirile adresate Domnului, sare de pe scaun, vine să se arunce de gîtul bunicului şi-i spune ceva la ureche.

— Nu, dragul meu ! Nu, dragul meu ! zicea bătrînul.

Dar băiatul, îmbrăţişîndu-l mai strîns, îi argumenta înflăcărat, într-un murmur de răsfăţ dulce ca o sărutare, care avea să aştearnă pe chipul bătrînului o slăbiciune plină de îngăduinţă.

— Fie, pentru că e sărbătoare, a spus în cele din urmă, învins. Dar ai grijă, ai grijă...

Băiatul a început să sară în sus, să bată din palme, l-a apucat pe Vilaça de braţ, l-a făcut să se rotească, şi s-a pornit să cînte într-un ritm al lui personal :

— Bine-ai făcut că ai venit, bine, bine, bine !... Pe Teresinha am s-o aduc, inha, inha, inha !

— E logodnica lui, a spus bunicul, ridicîndu-se de la masă. Dumnealui are deja amoruri, e vorba de micuţa Silveira... Cafeaua pe terasă, Teixeira.

Ziua era îmbietoare, încîntătoare, de un albastru suav, foarte pur şi foarte înalt, fără un nor. În faţa terasei, muşcatele roşii înfloriseră ; frunzişul arbuştilor, încă foarte fraged, delicat ca o dantelă, părea să tremure la cea mai uşoară adiere ; cînd şi cînd simţea o vagă mireasmă de violete, amestecată cu parfumul dulceag al florilor de cîmp ; fîntîna ţîşnitoare cînta ; iar pe aleile parcului, mărginite de merişor scund, pietrişul fin scînteia uşor în soarele sfios de primăvară tîrzie care învăluia pînă departe moşia verde, adormită la ora aceea de siestă într-o lumină proaspătă şi bălaie.

Cei trei bărbaţi au luat loc la masa pe care fusese aşezată cafeaua. În faţa terasei, Brown, cu o şapcă scoţiană pe ureche şi o pipă mare în gură, împingea în sus bara trapezului pe care se dădea Carlos în leagăn. Atunci bunul Vilaça a cerut îngăduinţa să se întoarcă cu spatele. Nu-i plăcea să vadă exerciţii de gimnastică ; ştia bine că nu era nici o primejdie ; dar chiar şi la caii de circ săriturile, arcuirile, îl ameţeau ; i se întorcea întotdeauna stomacul pe dos...

— Şi mi se pare imprudent, după prînz...

— Ei, aş ! Nu face decît să se dea în leagăn... Ia te uită acolo !

Dar Vilaça n-a schiţat nici o mişcare, cu ochii în ceaşcă.

Cît despre abate, acesta admira, cu buzele întredeschise, uitînd de ceşcuţa plină cu cafea pe care o ţinea în mînă.

— Uită-te şi dumneata, Vilaça, a repetat Afonso. N-are ce să-ţi facă rău, omule !

Bunul Vilaça s-a întors, cu un efort vădit. Micuţul, foarte sus în văzduh, cu picioarele bine înfipte pe bara

leagănului, cu mîinile încleştate pe frînghii, cobora peste terasă, tăind spaţiul larg, cu părul fluturînd ; apoi se ridica iar, senin, crescînd în plin soare : era tot numai un zîmbet ; bluza lui, pantalonii se umflau în vînt ; şi se vedea din fugă, strălucirea ochilor lui foarte negri şi foarte deschişi.

— Nu suport, nu-mi place ! a spus Vilaça. Găsesc că-i imprudent !

Atunci Afonso a bătut din palme, abatele a strigat : „Bravo, bravo". Vilaça s-a întors să aplaude şi el, dar Carlos dispăruse ; leagănul se oprea acum, cu oscilaţii lente ; iar Brown, reluîndu-şi exemplarul din *Times*, pe care-l pusese de-o parte pe piedestalul unui bust, a coborît spre parc, învăluit într-un nor de fum de pipă.

— Frumos lucru, gimnastica ! a exclamat Afonso da Maia, aprinzîndu-şi cu satisfacţie altă ţigară.

Vilaça auzise că ar slăbi mult pieptul. Iar abatele, după ce a luat o sorbitură din cafea, şi-a lins buzele şi şi-a emis frumoasa lui frază, ticluită ca o maximă :

— Din educaţia asta ies atleţi, dar nu şi creştini. Am mai spus-o...

— Ai mai spus-o, abate, aşa-i ! a exclamat Afonso vesel. Mi-o spui în fiecare săptămînă... Ştii ceva, Vilaça ? Custódio ăsta al nostru îmi tot împuie capul să-l învăţ pe băiat catehismul. Catehismul, auzi dumneata !...

Custódio a rămas o clipă cu privirea aţintită asupra lui Afonso, dezolat, cu tabachera cu tutun de prizat deschisă, în mînă ; lipsa de religiozitate a acelui bătrîn nobil, stăpîn al aproape întregii parohii, era una dintre amărăciunile lui

Catehismul, da, stăpîne, chiar dacă o spuneţi aşa, în [illegible]... Catehismul. Dar să nu mai vorbesc de catehism... Mai sînt şi altele. Iar dacă o spun de-atîtea ori, domnule Afonso da Maia, e numai din dragoste pentru băiat.

Şi : abatele a reîncepute discuţia care revenea întotdeauna la cafea, ori de cîte ori Custódio lua prînzul la moşie.

Bunul bărbat găsea îngrozitor ca la vîrsta aceea un băiat atît de frumuşel, moştenitor al unui nume atît de mare, cu viitoare responsabilităţi în societate, să nu-şi cunoască doctrina religioasă. Şi i-a relatat apoi lui Vilaça

întîmplarea cu Cecília Macedo : această virtuoasă doamnă, soție de scriitor, trecînd prin dreptul porții moșiei îl zărise într-o zi pe Carlinhos, îl chemase la ea, drăgăstoasă și iubitoare de copii cum era, și-l rugase să-i recite și ei *Actul pocăinței*. Și ce a răspuns băiețașul ? Că n-a auzit niciodată despre așa ceva ! Asemenea lucruri erau făcute să te întristeze. Iar domnul Afonso da Maia găsea că-i nostim, mai și rîdea ! Dar să spună și amicul Vilaça, aici de față, dacă era ceva de rîs în asta. Nu, domnul Afonso da Maia avea multe cunoștințe și străbătuse lumea întreagă ; dar de un lucru nu-l putea convinge pe el, biet paroh care nici măcar orașul Porto nu-l văzuse încă, și anume că ar exista fericire și bună purtare în viață, fără morala catehismului.

Afonso da Maia a răspuns, bine dispus :

— Și ce l-ai învăța dumneata, abate, dacă ți-aș încredința băiatul ? Că nu trebuie să furi bani din buzunarele altora, nici să minți, nici să-ți maltratezi inferiorii, pentru că asta este împotriva legii lui Dumnezeu și duce direct în iad, nu-i așa ? Asta e ?

— Mai e ceva...

— Știu, știu. Dar toate astea pe care i le-ai spune dumneata că nu trebuie să le facă, pentru că sînt păcate care-l supără pe Dumnezeu, el știe că nu trebuie să le facă pentru că sînt lucruri nedemne de-un cavaler și de-un om de omenie...

— Dar, domnul meu...

— Ascultă, abate. Toată deosebirea în asta constă. Eu vreau ca băiatul să fie virtuos din dragoste pentru virtute, și cinstit din dragoste pentru cinste ; nu din teamă de cazanele lui Scaraoțchi, și nici din cauza momelii că va merge în împărăția cerului...

Și a adăugat, sculîndu-se și zîmbind :

— Dar adevărata datorie a unui om de omenie, abate, este ca atunci cînd vine, după săptămîni de ploaie, o zi ca asta, să meargă să respire aerul curat de cîmp, nu să stea aici și să discute despre morală. Astfel că, sus ! Iar dacă Vilaça nu-i prea obosit, haidem cu toții să dăm o raită pe la ferme...

Abatele a oftat ca un sfînt care vede neagra nepiosenie a vremurilor lui Belzebut răpind tocmai cele mai bune animale din turmă : apoi s-a uitat la ceașcă și a sorbit cu delicii restul de cafea.

Cînd Afonso da Maia, Vilaça și abatele s-au înapoiat din plimbarea lor prin parohie, se întunecase, luminile se aprinseseră prin încăperi și sosiseră deja doamnele Silveira, bogătașele de pe moșia Lagoaça.

Dona Ana Silveira, nemăritată și mai în vîrstă, trecea drept înzestrata familiei, și era o mare autoritate în Resende în probleme de doctrină și de etichetă. Văduva, Dona Eugenia, se mulțumea să fie o minunată și domoală gospodină, plăcut de durdulie, brunetică și cu gene lungi ; avea doi copii, pe Teresinha, „logodnica" lui Carlos, o fetiță slăbuță și vioaie cu părul negru ca cerneala, și pe moștenitor, Eusébiozinho, un copil-minune de care se vorbea mult prin partea locului.

Încă din leagăn, remarcabilul băiat manifestase o edificatoare dragoste pentru cărți și pentru tot ce era știință. Încă mai mergea de-a bușilea cînd plăcerea lui era să șadă într-un colț, pe un covoraș de paie împletite, înfășurat într-o pătură, și să răsfoiască volume *in-folio*, plecîndu-și căpșorul chel de savant peste literele pîntecoase ale doctrinei celei drepte ; și, după ce a mai crescut, avea atîta minte, încît putea să stea ore în șir nemișcat pe un scaun, cu piciorușele atîrnate, scobindu-se în nas ; niciodată nu manifestase interes pentru o tobă sau o armă pocărie ; dar i se coseau caiete de hîrtie, cu care precocele om de litere, sub privirile admirative ale mămicuței și mătușicăi, își petrecea zile întregi desenînd cifre, cu limbuța [illegible].

Astfel, în familie, i se sortise deja cariera : era bogat, avea să-și ia mai întîi licența, apoi va deveni magistrat. Cînd venea la Santa Olávia, mătușa Anica îl instala imediat la masă, lîngă sfeșnic, ca să admire ilustrațiile dintr-un volum uriaș și somptuos, „Obiceiurile tuturor popoarelor din univers". Acolo se așezase și în seara aceea, umbrăcat ca întotdeauna în costum de scoțian, cu un pled cu pătrățele țipătoare, roșii și negre, atîrnat în jurul gîtului și prins pe umăr cu un dragon ; ca să-și păstreze

aerul nobil de Stuart, de viteaz cavaler de-al lui Walter Scott, nu-i scoteau niciodată bereta pe care se arcuia eroic o strălucitoare pană de cocoș ; și nimic nu era mai trist decît feţișoara lui încruntată pe care numeroșii limbrici așterneau o moliciune și o gălbejeală de unt, ochișorii lui pierduți, de un albastru spălăcit, fără gene de parcă i le-ar fi ros știința, minunindu-se de țărăncile din Sicilia și de războinicii crunți din Montenegro sprijiniți în flinte, pe culmi de munți.

În fața canapelei doamnelor mai ședea și credinciosul lor amic, procurorul, un bărbat grav și demn care de cinci ani tot chibzuia și medita la căsătoria cu văduva Silveira, fără să ia odată o hotărîre, mulțumindu-se să cumpere în fiecare an încă o jumătate de duzină de cearșafuri, sau încă o bucată de pînză fină, ca să rotunjească trusoul casei. Aceste cumpărături erau discutate în casa doamnelor Silveira, lîngă *brasero* [1] ; iar aluziile mascate, dar inevitabile, la cele două feţișoare de pernă, la dimensiunea cearșafurilor, la păturile mițoase cu care să se încălzească în luna ianuarie, în loc să-l înflăcăreze pe magistrat, îl umpleau de neliniște. În zilele următoare era preocupat — de parcă perspectiva sfintei taine a cununiei l-ar fi înfiorat ca obligația de a săvîrși o faptă de vitejie, bunăoară să apuce vreun taur de coarne, sau să înoate în bulboanele rîului Douro. Atunci, sub te miri ce pretext, se amîna căsătoria pînă la sfîntul Mihail viitor. Și ușurat, liniștit, respectabilul magistrat continua să le însoțească pe doamnele Silveira la ceaiuri, sărbători religioase sau vizite de condoleanțe, îmbrăcat în negru, afabil, serviabil, zîmbindu-i Donei Eugenia, nedorindu-și alte plăceri decît cele ale unei conviețuiri părintești.

De îndată ce Afonso a păşit în cameră, i s-au adus la cunoștință niște lucruri neplăcute : judecătorul și doamna nu puteau veni pentru că pe magistrat îl apucaseră iar durerile ; iar doamnele Branco trimiseseră vorbă că-și cer scuze, săracele, fiindcă era o zi de tristeţe la ele acasă, împlinindu-se șaptesprezece ani de la moartea fratelui lor Manuel...

[1] Vas rotund din metal umplut cu jăratec, care servește la încălzit.

— Bine, a spus Afonso, bine. Dureri, tristeţe, fratele Manuel... Haideți să facem noi o mică partidă de *voltarete* [1] în patru. Ce spui, magistrate ?

Excelentul bărbat și-a înclinat fruntea cheală, murmurînd că „îi stătea la dispoziție".

— Atunci la datorie, la datorie ! a exclamat pe dată abatele frecîndu-și mîinile, înflăcărat deja la gîndul partidei.

Partenerii s-au îndreptat spre salonașul de joc — despărțit de salon printr-o draperie, strînsă acum, care lăsa să se vadă masa verde și, în nimburile de lumină ce cădeau prin abajururi, jocurile de cărți desfăcute în evantai. Curînd procurorul s-a înapoiat în salon, zîmbitor, spunînd că „îi lăsase la o mică întrecere în trei" ; și și-a reluat locul lîngă Dona Eugenia, încrucișîndu-și picioarele sub scaun și mîinile pe pîntece. Cucoanele tocmai vorbeau despre durerile domnului judecător. Îl apucau la fiecare trei luni : și era condamnabilă încăpățînarea sa de a nu vrea să consulte un medic. Și asta cu atît mai mult cu cît se topea văzînd cu ochii, se scofîlcea, se îngălbenea — în timp ce Dona Augusta, nevastă-sa, minca pe săturate și era tot mai roșcovană la față !... Vicontesa, îngropată toată în grăsime pe colțul canapelei, cu evantaiul deschis pe piept, a povestit un caz asemănător pe care-l văzuse în Spania : bărbatul ajunsese un adevărat schelet, iar nevasta, un butoi, cînd la început fusese exact invers ; ba se mai și făcuseră niște versuri despre asta...

— Umorile, a spus melancolic procurorul.

Apoi s-a vorbit despre doamnele Branco ; s-a amintit de moartea lui Manuel Branco, săracul, în floarea vîrstei ! Și ce băiat fără cusur ! Ce băiat cu judecata limpede ! Doamna Ana Silveira nu uitase, ca în fiecare an, să aprindă o candelă pentru sufletul lui și să spună trei Tatăl-nostru. Vicontesei i-a părut tare rău că nu-și aduce aminte... Tocmai ea, care-și pusese în gînd s-o facă !

Cît pe ce era să-ți trimit vorbă ! a exclamat Dona Ana. Cînd te gîndești că bietele Branco atîta mai mulțumesc pentru asta !

— Încă nu-i timpul pierdut, a observat magistratul.

[1] Joc de cărți.

Dona Eugenia a ridicat indolentă un ochi pe croşeta de care nu se despărţea niciodată şi a murmurat oftînd :

— Fiecare cu morţii lui.

În tăcerea care s-a lăsat, s-a auzit din colţul canapelei alt oftat, al vicontesei, care-şi amintise, desigur, de nobilul de Urigo de la Sierra, şi murmura :

— Fiecare cu morţii lui...

Iar demnul procuror a sfîrşit prin a spune şi el, după ce şi-a trecut gînditor mîna peste chelie :

— Fiecare cu morţii lui !

Începuse să-i podidească somnolenţa. În sfeşnicele aurite de pe console, flăcările lumînărilor se înălţau, drepte şi triste. Eusèbiozinho întorcea cu grijă şi măiestrie paginile ilustrate din *Obiceiurile tuturor popoarelor*. Iar în salonaşul de joc, prin draperia deschisă, se auzea glasul acum iritat al abatelui, mîrîind cu o ciudă potolită : „Pas, că numai asta am făcut toată seara !"

În acel moment Carlos a năvălit în salon tîrîndu-şi după el logodnica, pe Teresinha, răvăşită toată şi îmbujorată de joacă ; şi pe loc sporovăiala glasurilor lor a reînsufleţit canapeaua ce moţăia.

Logodnicii se întorseseră dintr-un pitoresc şi primejdios voiaj, iar Carlos părea nemulţumit de mireasa lui ; se purtase cît se poate de urît: în timp ce el mîna poştalionul, ea ţinuse morţiş să se cocoaţe lîngă el pe capră... Or, cucoanele nu călătoresc pe capră.

— Şi atunci el m-a trîntit la pămînt, mătuşico !

— Nu-i adevărat ! Mai e şi mincinoasă pe deasupra ! La fel a făcut şi cînd am ajuns la han... Ea a vrut să meargă la culcare, dar eu n-am vrut... Cînd faci o haltă, într-o călătorie, primul lucru trebuie să te ocupi de animale... Caii erau asudaţi...

Glasul Donei Ana a intervenit foarte sever :

— Bine, bine, gata cu prostiile ! Aţi călătorit destul. Ia loc aici, lîngă doamna vicontesă, Teresa... Uite cum îţi stă pieptenele în păr... Ce dezordine !

Niciodată nu-i plăcuse să-şi vadă nepoata, o fetiţă firavă de zece ani, jucîndu-se astfel cu Carlinhos. Băiatul acela frumos şi năvalnic, fără cunoştinţe de doctrină şi fără minte, o speria ; şi prin închipuirea ei de fată bătrînă

treceau neîncetat gînduri bănuitoare de cine ştie ce ultragii pe care el i le-ar fi putut aduce fetiţei. Acasă, în timp ce o dichisea în vederea vizitei la Santa Olávia, o tot bătea la cap să nu se ducă cu Carlos prin colţuri întunecoase şi să nu-l lase să-i atingă hainele !... Fetiţa, cu ochii ei foarte languroşi, spunea : „Da, mătuşico !" Dar, de cum ajungea la moşie, îi plăcea să-şi îmbrăţişeze soţiorul. Dacă tot erau căsătoriţi, de ce să nu aibă un bebeluş, sau să deschidă o prăvălioară şi să-şi cîştige viaţa printre săruturi ? Furtunosul băiat însă nu visa decît războaie, patru scaune lansate în galop, călătorii prin ţări cu denumiri barbare pe care le învăţase de la Brown. Ea, înciudată, văzîndu-şi mima atît de prost înţeleasă, îl numea catîrgiu ; el ameninţa s-o boxeze pe englezeşte ; şi se despărţeau întotdeauna certaţi.

Dar cînd fetiţa s-a aşezat lîngă vicontesă cu o mutrişoară gravă şi cu mîinile în poală, Carlos a venit imediat şi s-a întins lîngă ea, aproape răsturnat pe spătarul canapelei, bălăbănindu-şi picioarele.

— Haide, băiete, fii mai bine crescut, i-a mîrîit foarte încet Dona Ana.

— Sînt obosit, am mînat patru cai, i-a replicat el obraznic şi fără să se uite la ea.

Deodată însă, dintr-un salt, s-a năpustit asupra lui Eusèbiozinho. Voia să-l ducă în Africa, să lupte cu nişte sălbatici : şi îl trăgea de zor de frumosul său pled de cavaler scoţian, cînd mănuşica lui a intervenit iute, speriată:

— Nu, cu Eusèbiozinho nu, băiete ! Sănătatea lui nu-i permite asemenea cavalcade... Carlinhos, acum îl chem pe bunicul !

Dar Eusèbiozinho, la o smucitură mai puternică, se rostogolise jos, ţipînd ca din gură de şarpe. S-a produs o învălmăşeală, o răvăşeală de nedescris. Mama, tremurînd toată, ghemuită lîngă el, l-a ridicat pe picioruţele-i moi, i-a şters lacrimile mari cînd cu batista, cînd cu sărutări, plîngînd aproape şi ea. Procurorul, consternat, ridicase bereta ecosez şi-i netezea melancolic ţanţoşa pană de cocoş. Iar vicontesa îşi strîngea cu amîndouă mîinile sînul enorm, ca şi cum ar fi sufocat-o palpitaţiile.

Eusèbiozinho a fost atunci aşezat cu mare grijă lîngă mătuşica ; iar severa doamnă, cu o strălucire de mînie pe chipul supt, ţinînd evantaiul închis ca pe o armă, se pregătea să-l respingă pe Carlinhos care, cu mîinile la spate, ţopăia în jurul canapelei, rîdea, rînjea spre Eusèbiozinho, schimonosindu-se groaznic. Dar în momentul acela a început să bată ora nouă, şi în uşă a apărut silueta sveltă a lui Brown.

De cum l-a zărit, Carlos a dat fuga să se ascundă în spatele vicontesei, şi s-a pornit să strige :

— E încă prea devreme, Brown, azi e sărbătoare, nu mă duc la culcare !

Atunci Afonso da Maia, care nu se clintise la urletele sfîşietoare ale micului Silveira, a grăit din salonaş, de la masa unde se juca *voltarete,* cu glas sever :

— Carlos, fii bun şi te du la culcare.

— Oh, bunicule, azi e sărbătoare, doar a venit Vilaça !

Afonso da Maia a lăsat cărţile jos, a străbătut încăperea fără un cuvînt, l-a apucat pe băiat de braţ şi l-a tîrît spre coridor, în timp ce el, cu călcîiele înfipte în podea, se împotrivea, protestînd cu disperare :

— E sărbătoare, bunicule... Asta înseamnă răutate !... Vilaça poate să se şi supere... Oh, bunicule, nici nu mi-e somn !

O uşă care s-a închis i-a înăbuşit strigătele. Doamnele au criticat imediat atîta severitate ; iată ceva de neînţeles; întîi bunicul îi permitea să-şi facă de cap, şi pe urmă îi refuza o frînturică de petrecere.

— Oh, domnule Afonso da Maia, de ce nu l-aţi lăsat aici pe copil ?

— Trebuie să ai metodă, trebuie să ai metodă, a bolborosit el, pălind singur de rigoarea sa.

Iar la masa de *voltarete,* apucînd cărţile de joc cu mîinile care-i tremurau, încă mai repeta :

— Trebuie să ai metodă. Seara copiii se duc la culcare.

Doamna Ana Silveira, întorcîndu-se spre Vilaça — care-şi cedase locul domnului procuror şi venise să stea de vorbă cu cucoanele — a avut surîsul acela mut care-i încreţea buzele ori de cîte ori vorbea Afonso da Maia despre „metode".

Apoi, sprijinindu-se de spătarul scaunului şi deschizînd evantaiul, a declarat, plină de ironie, că, pesemne fiindcă avea inteligenţa scurtă, nu înţelesese niciodată avantajul „metodelor"... Era ceva englezesc, după cum se spunea : poate că dăduse rezultate în Anglia ; dar ori se înşela ea, ori Santa Olávia se afla în regatul Portugaliei.

Iar cum Vilaça înclina timid capul, cu ţigara în mînă, isteaţa cucoană, încet — pentru ca Afonso să nu poată auzi de dincolo — s-a răcorit. Domnul Vilaça desigur că nu ştia, dar educaţia asta a lui Carlinhos nu fusese niciodată aprobată de prietenii casei. Deja prezenţa lui Brown, un eretic, un protestant, ca preceptor la familia Maia, provocase nemulţumire în Resende. Cu atît mai mult cu cît domnul Afonso îl avea la dispoziţie pe sfîntul abate Custódio, atît de stimat, atît de erudit... Nu l-ar fi învăţat pe copil dibăcii de acrobat ; dar i-ar fi dat o educaţie de nobil, l-ar fi pregătit ca să facă faţă cu onoare în Coimbra, la studii.

În clipa aceea abatele, simţind un curent de aer, se ridicase de la masa de joc ca să tragă draperia ; întrucît Afonso nu mai putea să audă, Dona Ana a ridicat acum glasul :

— Şi unde mai puneţi că şi Custódio a fost foarte mîhnit, domnule Vilaça. Carlinhos, sărăcuţul, nu ştie un cuvînt de doctrină religioasă... Să vă povestesc numai ce s-a întîmplat cu doamna Macedo.

Vilaça ştia.

— Ah ! ştiţi ? Ţi-aduci aminte, viconteso ? Doamna Macedo, aceea cu Actul Pocăinţei...

Vicontesa a oftat, ridicînd, prin tavan, o privire mută spre cer.

— Groaznic ! a continuat Dona Ana. Săraca femeie a venit la noi acasă, sufocată... Şi pe mine m-a impresionat. Ba chiar am şi visat treaba asta trei nopţi la rînd...

A tăcut o clipă. Vilaça, stînjenit, ruşinat, îşi învîrtea tabachera între degete, cu ochii în covor. Altă undă de somnolenţă a trecut prin încăpere ; Dona Eugenia, cu pleoapele grele, mai lua cînd şi cînd un ochi moale cu croşeta ; iar logodnica lui Carlos, întinsă în colţul sofalei,

adormise, cu gurița deschisă și frumosu-i păr negru răsfirat pe gît.

Dona Ana, după ce a căscat discret, și-a reluat ideea :

— Și unde mai puncți că micuțul e foarte înapoiat. În afară de un pic de engleză, nu știe nimic... N-are nici o cunoștință !

— Dar e foarte isteț, stimată doamnă ! a sărit Vilaça.

— Tot ce se poate, a răspuns sec inteligenta Silveira.

Și, întorcîndu-se spre Eusèbiozinho, care ședea lîngă ea, nemișcat, de parcă ar fi fost de ipsos :

— Hai, fiule, spune-i tu domnului Vilaça versurile acelea frumoase pe care le știi... Nu te intimida, haide !... Haide, Eusébio, fiule, fii drăguț...

Dar băiatul, molfu și mohorît, nu se dezlipea de fustele mătușicăi ; a trebuit să-l ridice ea, să-l sprijine, pentru ca acel copil minune să nu se prăbușească de pe picioruțele-i slabe ; iar mămica i-a făgăduit că, dacă spune poezioara, o să doarmă la noapte cu ea în pat...

Asta l-a decis : a căscat gura, și ca dintr-un robinet deschis a început să curgă, printr-un firicel de glas, un recitativ lent și bălos :

E noapte, astrul plin de doruri
Străbate cerul plumburiu.
Chipu-i frumos i-ascuns de nouri.
Sub vălul umed, alburiu...

A spus-o toată, fără o clintire, cu mînuțele atîrnînd, cu ochii spălăciți ațintiți asupra mătușicăi. Mămica bătea tactul cu croșeta ; iar vicontesa, încetul cu încetul, scăldată în langoarea melopeei, cu un zîmbet de prostrație pe buze, închidea pleoapele.

— Foarte bine, foarte bine ! a exclamat Vilaça impresionat, cînd a sfîrșit Eusèbiozinho, asudat tot. Ce memorie ! Ce memorie !... E un copil minune !...

Servitorii intrau cu ceaiul. Jucătorii încheiaseră partida; iar bunul Custódio, în picioare, cu ceașca în mînă, se plîngea amarnic de modul cum îl jupuiseră partenerii.

Deoarece a doua zi era duminică și liturghia se oficia devreme, doamnele s-au retras la nouă și jumătate. Serviabilul procuror i-a oferit brațul Donei Eugenia ; un servitor de pe moșie le lumina drumul cu un felinar ; iar valetul doamnelor Silveira îl purta pe brațe pe Eusèbiozinho, care părea un colet întunecat, înfășurat în pleduri, cu un șal pe cap.

După cină, Vilaça l-a mai însoțit o clipă pe Afonso da Maia în bibliotecă unde acesta, după obiceiul englezesc, își lua întotdeauna coniacul și apa gazoasă înainte de culcare.

În camera căreia rafturile vechi de lemn-negru îi dădeau un aer sever, domnea o amorțeală călduță, în penumbra blîndă, cu draperiile bine trase, un rest de foc în cămin și globul lămpii așternîndu-și lumina senină pe masa încărcată de cărți. Sub fereastră, izvoarele vii șipoteau tare în tăcerea nopții.

În timp ce valetul aducea lîngă fotoliul lui Afonso, pe o masuță joasă, paharele și sticlele de apă gazoasă, Vilaça, cu mîinile în buzunare, în picioare și gînditor, privea jăratecul bușteanului ce pierea în cenușa albă. Apoi a ridicat capul, ca să murmure, parcă la întîmplare :

— Băiețelul acela e isteț...

— Cine ? Eusèbiozinho ? a spus Afonso în timp ce se așeza lîngă cămin, înfundîndu-și vesel pipa. Eu tremur tot cînd îl văd pe-aici, Vilaça ! Lui Carlos nu-i place, și s-a întîmplat odată ceva groaznic... Asta a fost acum cîteva luni. Se făcea o procesiune, și Eusèbiozinho avea rol de înger... Doamnele Silveira, excelente femei, bietele de ele, l-au trimis aici ca să-l vadă vicontesa îmbrăcat în înger. Ei bine, n-am fost atenți, și Carlos, care-i tot dădea tîrcoale, a pus mîna pe el, l-a aruncat la pămînt și, dragă Vilaça... În primul rînd era gata să-l omoare pentru că nu poate să-i sufere pe îngeri... Dar cel mai rău n-a fost asta. Închipuie-ți spaima noastră cînd ne-a apărut Eusèbiozinho urlînd după mătușă-sa, cu părul vîlvoi, fără o aripă, cu cealaltă atîrnîndu-i pînă la călcîie, spînzurată de o sfoară, cu coroana de trandafiri înfundată pînă la gît, cu galoanele de aur, voalurile, paietele, tot veșmîntul ceresc în zdrențe !... În sfîrșit, un înger jupuit de pene și chelfănit. Îmi venea să-l strîng de gît pe Carlos.

A baut jumătate din paharul cu apă gazoasă şi, trecîndu-şi mîna prin barbă, a adăugat, cu o profundă satisfacţie :

— E dat dracului, Vilaça !

Administratorul, aşezat acum pe marginea scaunului, a schiţat un uşor rîs fără glas ; apoi a rămas tăcut, cu ochii la Afonso, cu mîinile pe genunchi, parcă pierdut în gînduri. A dat să deschidă gura, a mai şovăit, a tuşit uşor ; şi a continuat să urmărească absent scînteile ce rătăceau pe buşteni.

Între timp Afonso da Maia, cu picioarele întinse spre foc, reîncepuse să vorbească despre micul Silveira. Avea cu vreo trei, patru luni mai mult decît Carlos, dar îl scofîlcise, îl veştejise educaţia în stil portughez : la vîrsta lui încă mai dormea în iatacul servitoarelor, nu-l spălau niciodată ca să nu răcească, umbla îmbrăcat ca într-o armură de flanele şi flaneluţe ! Îşi petrecea zilele în fustele mătuşă-si, învăţînd pe dinafară versuri, pagini întregi din *Catehismul perseverenţei*. Din curiozitate, deschisese şi el într-o zi cărţulia aceea şi văzuse acolo „că soarele se învîrte în jurul pămîntului (ca înainte de Galileu), şi că Domnul Nostru dă în fiecare dimineaţă poruncă soarelui unde să se ducă şi unde să se oprească etc., etc." Şi astfel îi pregătea un sufleţel de licenţiat...

Vilaça a rîs din nou uşor şi fără glas. Apoi, hotărîndu-se parcă brusc, s-a ridicat, a pocnit din degete şi a spus aceste cuvinte :

— Ştiţi că a apărut Maria Monforte ?

Afonso, fără să-şi mişte capul sprijinit de spătarul fotoliului, a întrebat calm, învăluit în fumul pipei :

— La Lisabona ?

— Nu, domnule, la Paris. A văzut-o Alencar, băiatul acela care scrie şi care era toată ziua bună-ziua la Arroios... A fost chiar la ea acasă.

Au tăcut. De ani de zile nu se mai pronunţase între ei numele Mariei Monforte. La început, cînd se retrăsese la Santa Olávia, preocuparea arzătoare a lui Afonso da Maia fusese să-i ia fetiţa cu care fugise. Dar la vremea aceea nu ştia nimeni unde se refugiase Maria cu principele ei : nici prin influenţa legaţiilor, nici cu bani serioşi daţi poliţiei secrete din Paris, Londra, Madrid, nu s-a putut descoperi „bîrlogul fiarei", cum spunea Vilaça pe atunci. Desigur că-şi schimbaseră amîndoi numele ; şi, date fiind firile lor boeme, cine ştie dacă nu rătăceau acum prin America, prin India, în regiuni mai exotice ? Apoi, puţin cîte puţin, Afonso da Maia, descurajat de atîtea strădanii zadarnice, preocupat exclusiv de nepotul care creştea lîngă el frumos şi voinic, înduioşat continuu de prezenţa lui, a uitat-o pe Monforte şi pe cealaltă nepoată, atît de îndepărtată, atît de vagă, ale cărei trăsături nu le ştia, al cărei nume abia-l cunoştea. Şi acum, deodată, iat-o pe Monforte apărînd din nou la Paris ! Iar bietul său Pedro era mort ! Şi copilul acela care dormea la capătul coridorului nu-şi văzuse niciodată mama...

Se ridicase, se plimba prin bibliotecă, cu paşi grei şi înceţi, cu capul în jos. Alături de masă, lîngă sfeşnic, Vilaça parcurgea una cîte una hîrtiile din servieta lui.

— Şi e la Paris cu italianul ? a întrebat Afonso din fundul întunecos al camerei.

Vilaça a ridicat capul din servietă şi a spus :

— Nu, domnule, e cu cine o plăteşte.

Şi cum Afonso se apropia acum de masă, Vilaça, fără un cuvînt, a adăugat, întinzîndu-i o hîrtie împăturită :

— Toate astea sînt foarte grave, domnule Afonso da Maia, şi n-am vrut să mă bizui numai pe memoria mea. De aceea i-am cerut lui Alencar, care e un băiat de treabă, să-mi relateze într-o scrisoare tot ce mi-a povestit. Astfel, avem un document. Nu ştiu mai mult decît ce stă scris aici. Puteţi să citiţi...

Afonso a despăturit cele două file. Era o poveste simplă, pe care Alencar, poetul *Vocilor Aurorei*, stilistul *Elvirei*, o împodobise cu tot soiul de flori şi fireturi aurii ca pe o capelă în zi de sărbătoare.

Într-o seară, ieşind de la Maison d'Or, o văzuse pe Maria Monforte sărind dintr-un cupeu unde se aflase cu doi bărbaţi cu cravată albă ; se recunoscuseră imediat ; o clipă rămăseseră şovăind, unul în faţa celuilalt, sub felinarul cu gaz, pe trotoar. Ea a fost cea care, foarte hotărîtă, rîzînd, i-a întins mîna lui Alencar, l-a invitat s-o viziteze, i-a dat adresa, numele de care trebuia să întrebe : Madame de l'Estorade. Iar în budoarul ei, a doua zi de dimineaţă, Maria Monforte i-a vorbit îndelung despre sine :

locuise trei ani la Viena cu Tancredo și cu tăticul care venise după ei — și care acolo, la fel ca și la Arroios, continua să se strecoare prin colțurile încăperilor, plătind toaletele fiicei și bătîndu-l duios pe amant cu palma pe umăr, precum odinioară pe soț. Apoi se duseseră la Monaco ; și acolo, spunea Alencar, „în cursul unei drame pasionale sumbre pe care mi-a sugerat-o doar", napolitanul fusese omorît în duel. Tăticul murise și el în același an, lăsîndu-i din toată averea lui doar cîțiva bănuți prăpădiți și mobilierul casei de la Viena ; bătrînul se ruinase cu luxul fetei, cu voiajurile, cu pierderile lui Tancredo la bacara. Stătuse apoi un timp la Londra ; și de-acolo venise să se instaleze la Paris, cu Monsieur de l'Estorade, jucător și spadasin, care i-a desăvîrșit degradarea și a părăsit-o apoi, lăsîndu-i acel nume de l'Estorade, care lui îi devenise nefolositor pentru că urma să-l adopte pe acela, mai răsunător, de Viconte de Manderville. În sfîrșit, săracă, frumoasă, bolnavă, pătimașă, se cufundase în modul de viață al acelor femei al căror „prototip sublim și simbol poetic" spunea Alencar, „este palida Marguerite Gautier, drăgălașa Damă cu Camelii, și cărora mult le va fi iertat, pentru că mult au iubit". Și poetul încheia astfel : „Acum mai este încă în splendoarea frumuseții, dar vor veni ridurile, și atunci ce va zări în jurul ei ? Trandafirii uscați și însîngerați ai cununii de soție. Am ieșit din budoarul acela parfumat cu sufletul zdrobit, dragă Vilaça ! Mă gîndeam la bietul meu Pedro, care zace acolo, sub raza lunii, între rădăcinile chiparoșilor. Și, dezamăgit de cruzimea vieții, m-am dus pe bulevard, să caut în absint o oră de uitare."

Afonso da Maia a zvîrlit scrisoarea cît colo, mai puțin scîrbit de nerușinările din povestire, cît de sarbedele lirisme ale poetului.

Și a început din nou să se plimbe prin încăpere, în timp ce Vilaça aduna cu sfințenie documentul pe care-l citise și răscitise, cuprins de admirație față de sentimentul, stilul, idealul acelor pagini.

— Dar fetița ? a întrebat Afonso.

— Asta nu mai știu. Alencar nu i-a vorbit de fetiță, nici măcar nu știa că ar fi luat-o cu ea. În Lisabona nimeni nu știe. A fost un amănunt care a trecut neobservat

în marele scandal. Dar, după părerea mea, fetița a murit. Căci altfel, urmăriți-mi și dumneavoastră raționamentul... Dacă fetița trăia, mama avea dreptul să ceară moștenirea ce-i revenea copilului... Știe doar ce casă aveți ; trebuie să existe zile, și în viața unor asemenea femei sînt chiar multe, în care-i lipsește pînă și o para... Sub pretextul educației fetiței, sau al hrănirii ei, ne-ar fi plictisit pînă acum... Scrupule n-are. Dacă n-o face, înseamnă că fata a murit. Nu vi se pare logic ?

— Poate, a spus Afonso.

Și a adăugat, oprindu-se în fața lui Vilaça, care se uita din nou la jăratecul stins și-și pocnea degetele :

— Poate... Să presupunem că au murit amîndouă, și să nu se mai vorbească despre asta.

Bătea miezul-nopții, cei doi bărbați s-au retras fiecare în camera lui. Și în zilele pe care le-a petrecut Vilaça la Santa Olávia nu s-a mai rostit numele Mariei Monforte.

Dar în ajunul plecării administratorului spre Lisabona, Afonso a urcat în odaia lui ca să-i înmîneze cadoul de Paști al lui Carlos pentru Vilaça Junior, un ac de cravată cu un minunat safir, și i-a spus, în timp ce administratorul, mișcat, bîiguia mulțumiri :

Acum, altceva, Vilaça. Am stat și m-am gîndit. Am să-i scriu vărului meu Noronha, lui André, care locuiește la Paris după cum știi și dumneata, și am să-l rog s-o caute pe persoana aceea și să-i ofere vreo zece, cincisprezece mii de contos de reali, dacă este dispusă să mi-o încredințeze pe fiică-sa... Presupunînd, desigur, că mai trăiește. Și te rog să afli dumneata de la acel Alencar adresa femeii, la Paris.

Vilaça n-a răspuns nimic, ocupat să așeze între cămăși, chiar în fundul valizei, cutiuța cu acul. Apoi s-a ridicat și a stat un timp în fața lui Afonso, scărpinîndu-și bărbia, dus pe gînduri.

— Ce părere ai, Vilaça ?

— Mi se pare riscant.

Și și-a expus motivele. Fetița trebuia să meargă pe treisprezece ani. Era o femeiușcă în toată puterea cuvîntului, cu temperamentul și caracterul deja formate, poate cu anumite obiceiuri... Probabil că nu vorbea portugheza. Do-

rul de maică-sa avea să fie cumplit... În sfîrșit, domnul Afonso da Maia își aducea în casă o străină...

— Ai dreptate, Vilaça. Dar femeia e o prostituată, iar fetița e sînge din sîngele meu.

În clipa aceea Carlos, a cărui voce îl striga pe bunicul de pe coridor, a dat buzna în odaie, cu părul zbîrlit, roșu ca o rodie. Brown găsise un pui de cucuvea ! Să vină și bunicul să-l vadă, îl căutase prin toată casa... Să mori de rîs... Mic, urît, jupuit tot, și cu doi ochi ca de om mare ! Și știau unde-și avea cuibul...

— Vino repede, bunicule ! Repede, pentru că trebuie să mergem să-l punem la loc în cuib, ca să nu se întristeze cucuveaua cea mare... Brown tocmai îi dă niște ulei de măsline. Vilaça, vino să vezi ! Bunicule, pentru numele lui Dumnezeu ! E atît de drăguț ! Dar repede, să nu-i observe lipsa cucuveaua cea bătrînă.

Și, pierzîndu-și răbdarea în fața încetinelii zîmbitoare a bunicului, a nepăsării lui față de îngrijorarea cucuvelei bătrîne, a luat-o la goană trîntind ușa.

— Ce inimă bună ! a exclamat Vilaça mișcat. Stă și se gîndește la dorul cucuvelei... Iar propria lui mamă nu simte nici un fel de dor. Totdeauna am spus-o, e o fiară !

Afonso a înălțat trist din umeri. Ieșiseră deja pe coridor cînd, oprindu-se o clipă, a zis cu glas scăzut :

— Am uitat să-ți spun, Vilaça. Carlos știe că tatăl lui s-a sinucis...

Vilaça a făcut ochii mari de mirare. Așa era. Într-o dimineață a intrat în bibliotecă și i-a spus : „Bunicule, tăticul s-a omorît cu un pistol !" Pesemne că-i povestise vreun servitor...

— Și dumneavoastră ?

— Eu... Ce era să fac ? I-am spus că da. În toate am ascultat de ce mi-a cerut Pedro în cele patru, cinci rînduri de scrisoare pe care mi le-a lăsat. A dorit să fie înmormîntat la Santa Olávia, aici l-am înmormîntat. N-a vrut ca fiul său să afle vreodată de fuga maică-si ; de la mine cu siguranță nu va afla niciodată. A cerut ca cele două portrete ale ei de la Arroios să fie distruse ; după cum știi, au fost luate și distruse. Dar nu mi-a cerut să-i ascund fiului său care i-a fost sfîrșitul. De aceea i-am mărturisit

copilului adevărul : i-am spus că, într-un moment de nebunie, tăticul lui și-a tras un glonte...

— Iar el ?

— Iar el, a replicat Afonso zîmbind, m-a întrebat cine-i dăduse pistolul și m-a pisat toată dimineața să-i dau și lui unul... Iată deci rezultatul acestei dezvăluiri : a trebuit să cer să mi se trimită de la Porto un pistol cu aer comprimat...

Dar auzindu-l pe Carlos jos cum încă mai striga după bunicul, cei doi au grăbit pașii ca să meargă să admire micuța cucuvea.

A doua zi Vilaça a plecat la Lisabona.

După două săptămîni, Afonso primea o scrisoare de la administrator care-i aducea, odată cu adresa femeii Monforte, și o dezvăluire neașteptată. Se dusese din nou la Alencar acasă ; iar poetul, amintindu-și și alte amănunte în legătură cu vizita sa la Madame de l'Estorade, îi povestise că în budoarul ei se afla un adorabil portret al copilului, cu ochi negri, păr de abanos și o paloare de sidef. Tabloul l-a izbit, nu numai pentru că aparținea unui mare pictor englez, ci și pentru că, sub ramă, ca o danie funerară, atîrna o frumoasă coroniță din flori de ceară albe și roșii. Alt tablou nu mai exista în budoar ; o întrebase pe Maria Monforte dacă era vorba de un portret sau o fantezie. Ea îi răspunsese că era portretul fiicei ei, care murise la Londra.

„Astfel s-au risipit toate îndoielile", adăuga Vilaça. „Pictul [illegible] se află într-o pătrie mai bună. Chiar *mult mai bună pentru ea* !"

Afonso mai tot i-a scris lui André de Noronha. Răspunsul a întîrziat mult. Cînd a căutat-o vărul André pe Madame de l'Estorade, aceasta plecase de cîteva săptămîni în Germania, după ce își vînduse mobilierul și caii. Iar la Clubul imperial, din care făcea parte, un amic ce-o cunoștea bine pe Madame de l'Estorade și viața galantă a Parisului, i-a povestit că nebuna fugise cu un oarecare Catanni, acrobat la circul de iarnă de pe Champs-Elysées, bărbat nespus de chipeș, un Apolo de iarmaroc pe care toate cocotele și-l disputau și pe care pusese în sfîrșit mîna

femeia Monforte. Desigur că acuma cutreiera Germania cu trupa de căluți.

Afonso da Maia, scîrbit, i-a trimis scrisoarea aceasta lui Vilaça, fără alte comentarii. Iar onorabilul bărbat a răspuns : „Domnia-voastră aveți dreptate, e groaznic : mai bine să presupunem că au murit cu toții, și să nu consumăm nici lumînări pentru niște morți atît de jalnici..." Apoi, într-un post-scriptum, adăuga : „Se dă ca sigur că în curînd se va deschide calea ferată pînă la Porto ; în acest caz, cu îngăduința domnici-voastre, vom veni acolo, eu și cu fiul meu, ca să vă cerem ospitalitatea pentru cîteva zile".

Scrisoarea aceasta a fost primită la Santa Olávia într-o duminică, la ora prînzului. Afonso a citit cu glas tare postscriptumul. Cu toții s-au bucurat la gîndul de a-l vedea pe bunul Vilaça în curînd la moșie ; și s-a pomenit chiar de organizarea unui mare pic-nic, pe rîu în sus.

Dar marți seara sosea o telegramă de la Manuel Vilaça anunțînd că tatăl său murise, în dimineața aceea, de apoplexie ; după două zile au venit amănunte mai multe și triste. După micul-dejun, Vilaça simțise deodată că se înăbușă și că-l ia cu ameteală : a mai avut puterea să meargă în camera lui să respire puțin eter ; dar la înapoiere se clătina pe picioare, se plîngea că vede totul în galben, și s-a prăbușit ca un sac, cu burta în jos, pe canapea. Mintea lui, care se stingea pentru totdeauna, s-a preocupat și în clipa aceea de casa pe care o administra de treizeci de ani : a bîiguit, în legătură cu o vînzare de plută, niște recomandări pe care fiul său nu le-a mai putut desluși ; apoi a scos un vaiet puternic ; și a mai deschis ochii doar ca să murmure, în ultima suflare, cele din urmă cuvinte : „Salutări stăpînului !"

Afonso da Maia a fost profund afectat de știre, iar la Santa Olávia, chiar și printre servitori, moartea lui Vilaça a fost resimțită ca un doliu de familie. Într-una din serile acelea, bătrînul ședea în bibliotecă, foarte melancolic, cu un ziar uitat în mînă, cu ochii închiși — cînd Carlos, care mîzgălea lîngă el fel de fel de mutre pe o hîrtie, s-a apropiat, i-a trecut un braț pe după gît și, înțelegîndu-i parcă gîndurile, a întrebat dacă Vilaça nu va mai veni să-i viziteze la moșie.

— Nu, băiatul meu, niciodată. N-o să-l mai revedem niciodată.

Micuțul, între genunchii și brațele bătrînului, se uita în covor și, amintindu-și parcă, a murmurat trist :

— Vilaça, bietul de el... Pocnea din degete... Bunicule, unde l-au dus ?

— La cimitir, băiatule, sub pămînt.

Carlos s-a desprins atunci încet din îmbrățișarea bunicului și, foarte serios, cu ochii ațintiți la el :

— Oh, bunicule ! De ce nu pui să i se facă o capelă micuță și frumoasă, din piatră, cu o statuie, așa cum are tata ?

Bătrînul l-a strîns la piept, l-a sărutat mișcat :

— Ai dreptate, băiatule. Ești mai inimos decît mine !

Astfel bunul Vilaça și-a avut mormîntul la cimitirul de la Prazeres, împlinindu-se astfel suprema ambiție a vieții lui modeste.

Alți ani liniștiți au trecut peste Santa Olávia.

Apoi, într-o dimineață de iulie, la Coimbra, Manuel Vilaça (acum administrator al casei) urca scările Hotelului Mondego unde trăsese Afonso cu nepotul său, și intra în încăpere, roșu, asudat, strigînd :

— *Nemine ! Nemine !* [1]

Carlos își dăduse primul examen ! Și ce examen ! Teixeira, care-i însoțise pe conași de la Santa Olávia, a alergat la ușă, l-a îmbrățișat aproape plîngînd pe băiat, acum mai înalt decît el, și frumos de pică în toga lui nouă nouță.

Sus în cameră, Manuel Vilaça, gîfîind încă, ștergîndu-și picăturile de sudoare, striga :

— Au rămas cu toții uluiți, domnule Afonso da Maia ! Pînă și profesorii erau emoționați. Ah ! Isuse ! Ce talent ! O să fie un om mare, așa spunea toată lumea... Și ce facultate o să urmeze, domnule ?

Afonso, care se plimba de colo-colo tremurînd tot, a răspuns cu un zîmbet pe buze :

[1] În unanimitate ; expresia latină completă este *nemine discrepante*.

— Nu știu, Vilaça... Poate că ne apucăm amîndoi de drept.

Carlos s-a ivit în ușă, radios, urmat de Teixeira și de celălalt valet care aducea șampanie pe o tavă de argint.

— Păi vino încoace, pezevenghiule, a spus Afonso foarte palid, cu brațele deschise. A mers bine examenul, așa-i ?... Eu...

Dar n-a putut continua : lacrimi perechi au început să i se prelingă în barba albă.

IV

CARLOS VOIA SĂ URMEZE MEDICINA. Și, după cum spunea doctorul Trigueiros, dintotdeauna se văzuse la băiatul acela o adevărată „vocație pentru Esculap".

„Vocația" se revelase brusc, într-o zi cînd descoperise în pod, printre teancuri de cărțulii vechi, un sul pătat și mîncînt de planșe anatomice : petrecuse zile în șir decupîndu-le și lipindu-și pe pereții camerei ficați, mănunchiuri de intestine, capete din profil „cu umplutura la vedere". Pe urmă a făcut triumfător chiar în salon, cu mîna arătînd cucoanelor Silveira, lui Eusébio, o înspăimîntătoare litografie cu un făt de șase luni în uterul matern. Dona Ana s-a dat înapoi, cu un țipăt, acoperindu-și fața cu evantaiul ; iar procurorul, stacojiu și el, l-a tras prudent pe Eusèbiozinho între genunchii lui și i-a pus mîna peste ochi. Dar ceea ce le-a scandalizat mai mult pe cucoane a fost indulgența lui Afonso.

— Ei și, ce mare lucru ? spunea el zîmbind.

— Ce mare lucru, domnule Afonso da Maia ! ? a exclamat Dona Ana. Niște scîrnăvii !

— În natură nimic nu e scîrnav, scumpă doamnă. Scîrnăvia e ignoranța... Lăsați băiatul în pace. E curios să știe și el cum e făcută biata asta de mașinărie pe dinăuntru, nimic mai lăudabil.

Dona Ana își făcea vînt, se sufoca. „Să permiți asemenea orori în mîinile copiilor !..." Carlos a început să-i apară ca un libertin „care știa deja multe" ; și nu i-a mai îngăduit Teresinhei să se joace cu el pe coridoarele de la Santa Olávia.

Persoanele serioase însă, domnul judecător, abatele însuși, deplîngînd, e drept, faptul că nu se manifesta cu mai

multă reținere, erau de acord că acest lucru dovedea la băiețel o mare înclinație pentru medicină.

— Dacă rămîne așa, spunea atunci cu un gest profetic doctorul Trigueiros, o să iasă din el un om de seamă!

Și părea să rămînă așa.

La Coimbra, ca elev de liceu, Carlos își neglija cărțile de logică și retorică, spre a se ocupa de anatomie; într-o vacanță, după ce a deschis valizele, Gertrudes a luat-o la fugă îngrozită, văzînd cum lucește, alb, printre cutele unei haine, rînjetul unui craniu; iar dacă vreun slujitor de pe moșie se îmbolnăvea, Carlos răscolea imediat cazul prin vechi cărți de medicină din bibliotecă și nu se clintea de la capul patului, punînd diagnostice pe care bunul doctor Trigueiros le asculta respectuos și gînditor. În fața bunicului îl numea de pe acum pe băiat „talentatul său coleg".

Neașteptata carieră a lui Carlos (întotdeauna socotiseră că avea să-și pună bereta de doctor în drept) era puțin aprobată printre credincioșii prietenі de la Santa Olávia. Cucoanele — în special — regretau că un băiat, care creștea atît de frumos și era un atît de bun călăreț, avea să-și risipească viața scriind rețete de emplastre și mînjindu-și mîinile în șiroaicele de la sîngerări. Domnul judecător și-a mărturisit chiar într-o zi neîncrederea în hotărîrea domnului Carlos da Maia de a se face „medic de-adevăratelea".

— Asta-i bună! a exclamat Afonso. Și de ce, mă rog, să nu se facă medic de-adevăratelea? Dacă-și alege o profesiune, atunci s-o exercite cu sinceritate și ambiție, ca și ceilalți. Eu nu-l educ ca să iasă un trîntor, și cu atît mai puțin un diletant; îl educ ca să devină util țării sale...

— Totuși, s-a încumetat judecătorul cu un zîmbet fin, nu vi se pare că mai există și alte căi, tot importante, dar poate mai potrivite, prin care nepotul dumneavoastră să se facă util?...

— Nu văd care, a replicat Afonso da Maia. Într-o țară unde ocupația generală este să fii bolnav, cel mai mare serviciu patriotic pe care-l poți aduce este incontestabil să știi să vindeci.

— Dumneavoastră găsiți un răspuns la orice, a murmurat respectuos magistratul.

Iar tocmai ceea ce îl seducea pe Carlos la medicină era această viață „de-adevăratelea", practică și utilă: scările

de urcat în fugă în clădirea unei vaste clinici, viețile salvate cu o crestătură de bisturiu, nopțile de veghe la marginea unui pat, în mijlocul spaimei unei familii, în marile bătălii cu moartea. La fel cum, atunci cînd era mic, îl încîntaseră formele pitorești ale viscerelor, tot astfel îl atrăgeau acum laturile militante și eroice ale științei.

Într-adevăr, s-a înscris la facultate cu entuziasm. Pentru acești ani lungi de studiu liniștit, bunicul îi pregătise o casă frumoasă la Celas, izolată, grațioasă ca un *cottage*[1] englezesc, împodobită cu obloane verzi, umbrită de arbori. Un amic de-al lui Carlos (un anume João da Ega) a numit-o Palatele de la Celas, din pricina unor rafinamente de lux pe vremea aceea rare printre studenți, bunăoară covorul din salon, fotoliile de marochin, panoplиile de arme și valetul în livrea.

La început toată splendoarea aceea i-a atras admirația unei nobilimi, dar totodată suspiciunea democraților; cînd s-a aflat însă că stăpînul atîtor comodități îi citea pe Proudhon, Auguste Comte, Herbert Spencer, și era și el de parere că țara ar fi o „canalie abjectă" — cei mai neabătuți dintre revoluționari au început să vină în Palatele de la Celas cu aceeași familiaritate ca și în camera lui Trovão, poetul boem, neclintitul socialist care, drept orice mobilă, poseda doar o rogojină și o Biblie.

După cîteva luni, Carlos, simpatizat de toți, îi împăcase pe *dandies* și pe filozofi: și-i transporta adesea în trăsura lui, cot la cot, pe Serra Torres, un monstru ce fusese deja numit atașat onorific la Berlin și-și punea seară de seară fracul, și pe faimosul Craveiro care medita la *Moartea Satanei*, înfășurat în pelerina lui din regiunea Aveiro, cu o căciulă mare de lutru pe cap.

Palatele de la Celas, sub înfățișarea lor trîndavă și cîmpenească, au devenit un focar de activități. În curte se practica gimnastică științifică. O veche bucătărie fusese transformată în sală de arme — deoarece în grupul lor crima trecea drept o necesitate socială. Seara, în sufragerie, cîțiva băieți serioși făceau o partidă serioasă de *whist*; iar în salon, sub lustra de cristal, cu *Le Figaro* și *Times* și reviste pariziene și londoneze risipite pe mese,

[1] Căsuță de țară (engl.).

cu Gamache la pian cîntînd Chopin sau Mozart, cu literaţi răsturnaţi prin fotolii — aveau loc discuţii zgomotoase şi înflăcărate în care Democraţia, Arta, Pozitivismul, Realismul, Papalitatea, Bismarck, Amorul, Hugo şi Evoluţia se înălţau toate pe rînd în fumul tutunului, la fel de uşoare şi vagi ca şi el. Iar discuţiile metafizice, chiar certitudinile revoluţionare dobîndeau o savoare mai rafinată datorită prezenţei valetului în livrea care destupa sticle de bere sau servea crochete.

Curînd, firește, Carlos şi-a abandonat pe mese tratatele de medicină cu foile netăiate. Literatura şi arta, sub toate formele lor, l-au absorbit cu totul. A publicat sonete în *Institutul*, şi un articol despre Partenon ; a încercat, într-un atelier improvizat, să picteze în ulei ; şi a compus povestiri arheologice sub influenţa romanului *Salammbô* [1]. În plus, îşi plimba în fiecare după-amiază cei doi cai. În anul doi ar fi primit un *R*[2] dacă n-ar fi fost atît de celebru şi bogat. S-a cutremurat, gîndindu-se la mîhnirea bunicului ; şi-a moderat atunci împrăştierea intelectuală, s-a ancorat mai mult în ştiinţa pe care şi-o alesese, şi imediat a primit o menţiune. Dar avea în sînge veninul diletantismului ; şi era menit, după spusele lui João da Ega, să devină unul dintre acei medici literaţi ce născocesc boli de care omenirea săracă cu duhul se şi grăbeşte să moară !

Uneori venea bunicul pentru cîte o săptămînă, două, la Celas. La început prezenţa lui, plăcută pentru cavalerii partidei de *whist*, dezorganizase discuţia literară. Băieţii abia mai îndrăzneau să întindă braţul spre paharul de bere ; iar cuvintele de „dumneavoastră“ în sus, „dumneavoastră“ în jos îngheţau începerea. Puţin cîte puţin însă, văzîndu-l că apare în papuci şi cu pipa în gură, că se întinde în fotoliu cu un aer simpatic de patriarh boem, că discută despre artă şi literatură şi povesteşte anecdote de pe vremea cînd fusese în Anglia şi Italia, au început să-l considere ca pe un camarad cu barbă albă. Au început atunci să vorbească în faţa lui despre femei şi chefuri. Nobilul bătrîn, atît de bogat, care-l citise pe Michelet şi-l

[1] Cunoscut roman al lui Gustave Flaubert.
[2] De la *reprovado*, respins.

admira, a ajuns chiar să-i entuziasmeze pe democraţi. Iar Afonso petrecea şi el acolo ore fericite, văzîndu-l pe Carlos al său centrul acelor tineri studioşi, idealişti şi talentaţi.

Carlos îşi petrecea vacanţa mare la Lisabona, iar uneori la Paris sau Londra : dar de Crăciun şi de Paşti venea întotdeauna la Santa Olávia pe care bunicul, mai singur în prezent, se ocupa s-o înfrumuseţeze cu multă dragoste. În saloane se aflau acum superbe tapiserii de Arras, peisaje de Rousseau şi Daubigny, cîteva mobile de lux şi de artă. De la ferestre, grădina oferea priveliştea nobilă a unui parc englezesc : printre suavele pătrate de gazon şerpuiau drăgălaşe alei de nisip ; printre frunzişurile verzi se zăreau statui de marmură ; şi nişte graşi berbeci de lux dormeau pe sub castani. Dar viaţa în mediul acela bogat nu mai era atît de veselă : vicontesa, din zi în zi mai grasă, se cufunda într-un somn congestiv, imediat după prînz ; iar Teirsira, mai întîi, Gertrudes apoi, muriseră ambii de pleurezie, ambii în timpul carnavalului ; şi nu se mai vedea acum la masă nici chipul bonom al abatelui, care zăcea sub o cruce de piatră, printre micsandre şi trandafiri, de un an întreg. Judecătorul, cu acordeon cu tot, trecuse la tribunalul de apel din Porte ; Dona Ana Silveira, foarte bolnavă, nu mai ieşea niciodată ; Teresinha devenise o fetişcană urîtă, galbenă ca o lămîie ; Eusèbiozinho, moliu şi morocănos, acum fără nici măcar o urmă din prima sa dragoste pentru cărţi şi litere, plecase să se înşoare la Régua. Numai procurorul, uitat în ţinutul acela, rămăsese neschimbat, poate doar mai chel, totdeauna afabil, iubind-o la fel pe flegmatica Dona Eugenia. Şi aproape în fiecare după-amiază bătrînul Trigueiros cobora de pe lapa sa albă în poartă, ca să vină să stea la palavre cu colegul său.

Într-adevăr, vacanţele nu erau distractive pentru Carlos decît atunci cînd îşi aducea la moşie prietenul intim, pe marele João da Ega, pe care Afonso da Maia îl îndrăgise mult, atît pentru el şi originalitatea sa, cît şi pentru faptul că era nepotul lui André da Ega, vechi amic din tinereţe şi care, la rîndul său, fusese oaspete la Santa Olávia.

Ega urma dreptul, dar încetinel, pe îndelete — cînd restanţier, cînd repetent. Mama lui, bogată, văduvă şi bigotă,

retrasă lîngă Celorico de Basto cu o fiică, de asemenea bigotă, văduvă şi bogată, avea doar vagi idei despre ce învîrtise Joãozinho în tot acel timp la Coimbra. Capelanul o asigura că totul avea să se termine cu bine, şi că băiatul va sfîrşi prin a-şi lua într-o zi doctoratul, ca şi tăticul şi unchiuleţul ; iar fãgăduiala aceasta îi era de ajuns bunei doamne, care se ocupa mai ales de boala ei de stomac şi de micile comodităţi ale acelui părinte Serafim. Aprecia chiar faptul că fiul ei se afla la Coimbra, sau aiurea, departe de moşie, unde ar fi scandalizat lumea cu lipsa de credinţă şi poznele lui eretice.

Şi pe bună dreptate João da Ega era socotit, nu numai la Celorico, dar şi la facultate pe care o speria cu îndrăzneala şi cu spusele lui, drept cel mai mare ateu, cel mai mare demagog care ar fi apărut vreodată în societăţile omeneşti. Faptul îl măgulea : sistematic îşi exagera ura faţă de dumnezeire şi de orice ordine socială : voia masacrarea claselor mijlocii, eliberarea amorului de ficţiunile căsătoriei, împărţirea pămînturilor, cultul satanei. Efortul de inteligenţă pe care-l făcea în sensul acesta a ajuns să-i influenţeze manierele şi fizionomia ; şi, cu silueta-i lungă şi uscăţivă, cu firele mustăţii zbîrlite sub nasul coroiat, cu un monoclu înfipt în ochiul drept, avea într-adevăr un aer răsculat şi drăcesc. De cînd intrase la universitate înnoise tradiţiile vechii boeme : îşi cosea rupturile togii cu aţă albă : se îmbăta cu vin tare ; la cafeneaua Ponte, cu braţul ridicat, profera injurii la adresa lui Dumnezeu. În fond era foarte sentimental, veşnic încurcat în amoruri cu fetişcane de cincisprezece ani, fiice de slujbaşi cu care petrecea uneori seara, ducîndu-le cornete cu dulciuri. Faima lui de boieraş bogat îl făcea agreat în familii.

Carlos îşi bătea joc de idilele acestea burgheze ; dar şi el s-a încurcat pînă la urmă într-un episod romantic cu soţia unui funcţionar de la prefectură, o lisaboneză, care l-a sedus cu graţia unui trup de păpuşă şi cu nişte frumoşi ochi verzi. Pe ea în schimb o cucerise luxul, *groom*-ul, iapa englezească a lui Carlos. A avut loc între ei un schimb de scrisori ; iar el a trăit săptămîni în şir scăldat în poezia aspră şi tumultuoasă a primului amor adulterin. Din nefericire, tînăra avea numele barbar de Hermengarda ; şi odată descoperită taina, prietenii lui Carlos nu-i

mai spuneau decît „Eurico, presbiterul“ [1], şi-i trimiteau prin poştă misive la Celas cu numele acesta odios.

Într-o zi, cînd Carlos tocmai ieşise să se plimbe la soare prin iarmaroc, a trecut pe lîngă el funcţionarul de la prefectură cu băieţelul său de mînă. Pentru prima oară îl vedea atît de aproape pe soţul Hermengardei. I s-a părut jegos şi palid. Puştiul însă era adorabil, foarte durduliu, mai rotofei în ziua aceea de ianuarie sub hăinuţele-i călduroase de lînă albastră, tremurînd pe bietele-i picioruşe înroşite de frig şi rîzînd în lumina puternică, rîzînd tot, prin ochi, prin gropiţele din bărbie, prin bujorii obrajilor. Tatăl îl ţinea de mînă ; iar încîntarea, grija cu care tînărul îndruma paşii fiului său, l-au impresionat pe Carlos. Pe vremea aceea îl citea pe Michelet — şi avea sufletul plin de veneraţie literară pentru sanctitatea vieţii domestice. S-a simţit o canalie acolo, în înălţimea docarului său, mergînd să pregătească ruşinea, lacrimile acelui biet tată nefericit în pardesiaşul lui ros în coate ! N-a mai răspuns, niciodată scrisorilor Hermengardei în care îl numea „idealul ei“. Fără doar şi poate că tînăra s-a răzbunat, făcînd intrigi ; fiindcă de atunci înainte funcţionarul de la prefectură îl săgeta cu priviri ucigaşe.

Dar marea „lovitură sentimentală a lui Carlos“, cum spunea Ega, a fost cînd, la sfîrşitul unei vacanţe, şi-a adus de la Lisabona o superbă tînără spanioloaică pe care a instalat-o într-o casă de lîngă Celas. O chema Encarnación. Carlos i-a închiriat cu luna o trăsură cu un cal alb, iar Encarnación a fermecat Coimbra ca o Damă cu Camelii, floare de lux a civilizaţiilor superioare. Pe şosea, pe strada Beira, tinerii se opreau palizi de emoţie cînd trecea ea, răsfoindu-se în trăsură, cu un căţeluş alb în poale, languroasă şi dispreţuitoare, arătîndu-şi pantoful de saten şi puţin din ciorapul de mătase.

Poeţii de la universitate i-au făcut versuri în care Encarnación era numită „Crinul Israelului“, „Porumbelul Arcei lui Noe“ şi „Norul dimineţii“. Un student de la teologie, muntean grosolan şi jegos, a vrut să se însoare cu ea. Cu toate stăruinţele lui Carlos, Encarnación a refuzat;

[1] Eroul titular al unui cunoscut roman istoric al lui Alexandre Herculano, a cărui eroină se numeşte Hermengarda.

iar teologul a început să dea tîrcoale înarmat cu un cuțit Palatelor de la Celas, ca să „bea din sîngele" lui Maia. Cărlos s-a văzut nevoit să-i tragă o bătaie bună.

Dar fata, măgulită, a devenit de nesuportat, vorbind întruna de alte pasiuni pe care le stîrnise la Madrid și la Lisabona, de cît de mult i-a dat contele cutare, marchizul cutărică, de familia ei sus-pusă înrudită pînă și cu Medina-Coeli ; pantofii ei de satin verde erau la fel de antipatici ca și vocea ei țipătoare ; iar cînd încerca să se ridice la nivelul conversațiilor pe care le auzea în jur, izbucnea numindu-i filhari pe republicani și slăvind vremurile Donei Isabel [1], *gracia* [2] ei, *salero-ul* [3] ei — fiind foarte conservatoare ca toate prostituatele. João da Ega n-o putea suferi. Iar Craveiro a declarat că nu va mai călca la Palatele din Celas cît timp va mai apărea pe acolo grămada aceea de carne, plătită la kilogram ca și cea de vacă.

În cele din urmă, într-o după-amiază, Baptista, celebrul valet al lui Carlos, a surprins-o cu un oarecare Juca ce făcea pe dama la teatrul studențesc. Iată, în fine, pretextul ! Și astfel, răsplătită mulțumitor, ruda familiei Medina-Coeli, „Crinul Israelului", admiratoarea Burbonilor, a fost restituită Lisabonei și străzii Sfîntul Roque, elementul ei firesc.

În august, cu ocazia licenței lui Carlos, s-a organizat o veselă serbare la Celas. Afonso a venit de la Santa Olávia, Vilaça din Lisabona ; toată după-amiaza în grădină, dintre salcîmi și frumoasele umbre, s-au înălțat în aer mănunchiuri de artificii ; iar João da Ega, care primise ultimul *R* din ultimul an de studii, n-a contenit, în cămașă, să tot atîrne lanterne venețiene de crengi, de trapez și în jurul fîntînii, pentru iluminarea seratei. La masă, la care participau și profesori de la facultate, Vilaça, palid și tremurător, a ținut un *speech* ; tocmai cînd să-l citeze pe nemuritorul nostru Castilho [3], a izbucnit pe sub fereastră, cu mare hărmălaie de tobă și alămuri, Imnul universitar. Era

[1] Este vorba de Isabel a II-a (1830—1904), regina Spaniei, izgonită de pe tron în urma revoluției de la 1868.

[2] Haz (sp.).

[3] Antonio Feliciano Castilho, poet și prozator portughez (1800—1875).

o serenadă. Ega, îmbujorat tot, cu haina descheiată, cu monoclul pe spinare, a alergat în balcon să peroreze :

— Iată deci că Maia al nostru, Carolus Eduardus ab Maia, își începe glorioasa carieră, gata să salveze omenirea bolnavă, sau să-i vină de hac, după împrejurări ! În ce meleag îndepărtat al regatului nostru n-a ajuns încă faima geniului său, a docarului său, a slinoasei diplome ce-i întinează trecutul și a acestui vin de Porto contemporan cu eroii de la '20, pe care eu, om al revoluției și om al chefurilor, eu, João da Ega, Johannes ab Ega...

Cineva de jos, din întuneric, a izbucnit în urale. Orchestra, alți studenți, au năvălit în Palate. Pînă tîrziu, sub arborii din grădină, în salonul ticsit de teancuri de farfurii, au alergat servitorii cu tăvi de argint încărcate cu dulciuri, și n-a încetat să pocnească șampania. Iar Vilaça, [illegible] pe față, pe gît, sufocat de căldură, umbla de colo colo, spunînd cînd unuia, cînd altuia, cînd sieși chiar : [illegible] lucrul a avut o licență !

Atunci Carlos Eduardo a plecat în lunga lui călătorie prin Europa. A trecut un an. A sosit toamna lui 1875 ; iar bunicul, instalat în sfîrșit la Buchetul, îl aștepta nerăbdător. Ultima scrisoarea a lui Carlos venise din Anglia, unde, spunea el, se ocupa cu studierea admirabilei organizări a spitalelor de copii. Era adevărat ; dar se și plimba pe la Brighton, paria la cursele de cai de la Goodwood, trăia o idilă vagabondă pe lacurile Scoției cu o doamnă olandeză despărțită de soțul ei, venerabil magistrat din Haga, o anume Madame Rughel, superbă făptură cu părul auriu-roșcat, înaltă și albă ca o nimfă de Rubens.

Apoi au început să sosească pe adresa Buchetului tot soiul de lăzi cu cărți, altele cu instrumente și aparate, o întreagă bibliotecă și un întreg laborator — pe care le aducea Vilaça dimineți în șir, zăpăcit de depozitele vămii.

Băiatul meu vine cu gînduri mari de muncă, le spunea Afonso amicilor.

De paisprezece luni nu-l văzuse pe „băiatul său" decît numai într-o fotografie trimisă din Milano, în care toți îl găseau slab și trist. Și inima îi bătea tare, în frumoasa dimineață de toamnă cînd, de pe terasa Buchetului, cu bi-

noclul în mînă, a văzut apărînd încet, de după imobilul înalt de peste drum, un mare pachebot de-al companiei Royal Mail care-i aducea nepotul acasă.

Seara, prietenii familiei — bătrînul Sequeira, Dom Diego Coutinho, Vilaça — nu se mai săturau să admire „cît de bine-i priise lui Carlos călătoria". Cită deosebire faţă de fotografie ! Ce voinic, ce sănătos !

Era fără îndoială un tînăr arătos şi mîndru, înalt, bine făcut, lat în umeri, cu un cap de statuie sub inelele părului negru, şi cu ochii neamului Maia, ochii aceia irezistibili ai tatălui său, de un negru lichid, galeşi ca ai lui, dar mai gravi. Avea faţa rasă, iar barba, foarte fină, castaniu închis, ascuţită la bărbie — ceea ce-i dădea, cu frumoasa mustaţă arcuită la colţurile gurii, un aer de chipeş cavaler al Renaşterii. Iar bunicul, din a cărui privire zîmbitoare şi umedă se revărsa emoţia, se umfla tot în pene văzîndu-l, ascultîndu-l cum vorbeşte, cu mare talent, despre călătorie, despre frumoasele zile de la Roma, despre indispoziţia sa din Prusia, despre originalitatea Moscovei, despre peisajele Olandei...

— Şi acum ? l-a întrebat Sequeira după o clipă de tăcere în care Carlos îşi dădea pe gît coniacul cu apă gazoasă. Acum, ce gînduri ai ?

— Acum, generale ? i-a răspuns Carlos zîmbind şi punînd jos paharul. Mai întîi să mă odihnesc, apoi, să devin o glorie naţională !

Şi într-adevăr, a doua zi, Afonso l-a găsit în sala de biliard — unde se depozitaseră lăzile — în cămaşă, desfăcînd din cuie, despachetînd, fluierînd cu entuziasm. Pe jos, pe sofale, se răspîndea o literatură întreagă în legături de volume grave ; ici şi colo, prin paie, prin saci de pînză descusuţi, scînteia lumina într-o sticlă, sau luceau suprafeţele lăcuite, metalele lustruite ale aparatelor. Afonso se minuna în sinea lui de asemenea pompoase aparate ale ştiinţei.

— Şi unde ai să-ţi instalezi muzeul ăsta ?

Carlos se gîndise să-şi monteze un mare laborator prin apropiere, în cartier, cu etuve pentru lucrări chimice, o sală amenajată pentru studii anatomice şi fiziologice, biblioteca, aparatele, o concentrare metodică a tuturor instrumentelor de studiu...

Ochii bunicului s-au luminat la auzul acestui proiect grandios.

— Să nu te împiedici de chestiunile băneşti, Carlos ! Noi am făcut în anii din urmă ceva economii la Santa Olávia...

— Frumos şi bine grăit, bunicule ! Spune-i-o şi lui Vilaça.

Săptămînile se scurgeau cu proiectele de instalare. Carlos venise într-adevăr cu hotărîrea sinceră de a munci ; ştiinţa ca simplă podoabă interioară a spiritului, mai nefolositoare pentru ceilalţi decît însăşi tapiseriile din camera lui, i se părea doar un lux de singuratic ; dorea să se facă util. Dar ambiţiile lui oscilau, puternic şi nedeslusit ; cînd se gîndea la o clinică mare ; cînd la scrierea unei masive cărţi de iniţiere : uneori la experienţe de fiziologie, minuţioase şi revelatoare... Simţea în sinea lui, sau presupunea că simte, tumultul unei forţe, fără să-i discearnă direcţia de aplicare „Ceva strălucitor", după cum spunea ; însă asta pentru el, om obişnuit cu luxul şi cu studiul, înseamna o îmbinare a reprezentării sociale cu activitatea ştiinţifică ; învolburarea profundă a ideilor în mijlocul influenţelor delicate ale bogăţiei ; meditaţiile elevate ale filozofiei întreţesute cu rafinamentele sportului şi ale plăcerii : un Claude Bernard [1] care să fie în acelaşi timp şi un Morny [2]... În fond, era un diletant.

L-au consultat pe Vilaça cu privire la sediul cel mai potrivit pentru laborator ; iar împuternicitul, foarte măgulit, a jurat să nu-şi precupeţească ostenceala. Primul lucru de ştiut, dacă doctorul nostru intenţiona să aibă pacienţi...

Carlos n-avea de gînd să se ocupe „exclusiv" de pacienţi : dar dorea desigur să dea consultaţii, chiar gratuite, ca un act de caritate, şi pentru practică. Atunci Vilaça a sugerat să fie despărţit cabinetul de consultaţii de laborator

Şi iată de ce : vederea aparatelor, a maşinăriilor, a tot soiul de lucruri îi impresionează pe bolnavi...

[1] Celebru fiziolog francez (1813—1878).

[2] Ducele Charles de Morny, (1811—1865), om politic francez, frate nelegitim al lui Napoleon al III-lea.

— Ai dreptate, Vilaça ! a exclamat Afonso. Şi taicămeu spunea : „cruţă-i boului vederea răului".

— Să fie despărţite, stăpîne, despărţite, a întărit împuternicitul cu o intonaţie gravă.

Carlos s-a învoit. N-a trecut mult şi Vilaça a descoperit pentru laborator, în fundul unei curţi, pe lîngă Piaţa Necesităţilor, un vechi depozit, vast şi retras.

— Iar cabinetul, stăpîne, nu e te miri unde ! E în Rossio, în inima pieţii Rossio[1] !

Ideea lui Vilaça nu era dezinteresată. Partizan entuziast al „fuziunii" partidelor, membru al Centrului Progresist, Vilaça-Junior aspira să devină consilier municipal în Cameră, ba chiar, în zilele de satisfacţie superioară (ca atunci cînd se anunţa în *Illustration* aniversarea zilei sale de naştere, sau cînd la Centru, în mijlocul aplauzelor, pomenea de Belgia), i se părea că atîtea aptitudini meritau de la partidul său un scaun la Sfîntul Bento. Un cabinet de consultaţii gratuite, în Rossio, cabinetul doctorului Maia, „al lui Maia al său", i-a fluturat pe dată vag în faţa ochilor un posibil element de influenţă. Şi atîta s-a străduit, că în două zile a şi reuşit să închirieze un etaj întîi pe colţ.

Carlos l-a instalat cu lux. În anticamera mobilată cu banchete de marochin trebuia să stea, după moda franţuzească, un valet în livrea. Sala de aşteptare a bolnavilor era veselă datorită tapetului verde cu crenguţe argintii, a plantelor din vasele de Rouen, a tablourilor viu colorate şi a vastelor fotolii ce înconjurau jardiniera acoperită cu colecţii de *Charivari*[2], vederi stereoscopice, albume cu actriţe pe jumătate goale ; spre a îndepărta cu totul aerul trist de cabinet de consultaţie, îşi arăta claviatura albă pînă şi un pian.

Alături, cabinetul lui Carlos era mai simplu, aproape auster, tapisat tot în catifea verde-putred, cu rafturi de lemn-negru. Cîţiva amici care începuseră să-l înconjoare pe Carlos — Taveira, contemporanul şi acum vecinul lui de la Buchetul, Cruges, marchizul de Souselas cu care

[1] Piaţă din centrul acelei zone a Lisabonei care a fost reconstruită după distrugătorul cutremur din 1755.

[2] Jurnal satiric franţuzesc, spiritual şi muşcător.

cutreierase Italia — au venit să vadă minunăţiile acelea. Cruges a făcut o gamă la pian şi l-a găsit detestabil : Taveira s-a cufundat imediat în fotografiile actriţelor ; şi unica aprobare sinceră a venit din partea marchizului care, după ce a privit divanul din cabinet, adevărată mobilă de serai, vast, voluptuos, moale, i-a încercat arcurile şi a spus, făcîndu-i cu ochiul lui Carlos :

— Straşnic.

Nu părea să creadă în pregătirile acestea. Şi totuşi ele erau sincere. Carlos anunţase pînă şi în ziare deschiderea cabinetului ; cînd şi-a văzut însă numele tipărit cu litere groase, între cel al unei călcătorese cu ora şi reclama unei pomezi — l-a pus pe Vilaça să retragă imediat anunţul.

Se ocupa atunci mai mult de laborator, pe care se hotărîse să-l instaleze în depozitul de la Necesităţi. În fiecare dimineaţă, imediat după masa de prînz, mergea să viziteze lucrările. Întîlnea o primă curte mare, unde o umbră rece acoperea o lăutoare şi o plantă agăţătoare se usca pe zidurile de cărămidă ce o păreau de vid. Carlos decise după o transforma acel spaţiu într-o răcoroasă grădiniţă englezească ; îi înfăţişa poarta casei, ogivală şi nobilă, ca cea a faţadei unui schit, alcătuind un acces venerabil către templul ştiinţei. Dar înăuntru lucrările se lungeau la nesfîrşit ; veşnic aceeaşi vagă ciocăneală leneşă în mijlocul unui praf albicios ; veşnic aceleaşi sîrme de fier zăcînd pe aceleaşi straturi de talaj ! Un dulgher deşirat şi trist părea că se află acolo de secole, dînd la rindea o scîndură eternă, cu oboseala lui languroasă ; iar pe acoperiş lucrătorii care se ocupau cu mărirea lucarnei, fluierau fără oprire, sub soarele iernii, un fado de jale.

Carlos se plîngea domnului Vicente, maistrul, care-l asigura invariabil „că de azi în două zile avea să vadă domnia-sa diferenţa". Era un bărbat de vîrstă mijlocie, zîmbitor, cu vorba dulce, bine ras, bine spălat, care locuia lîngă Buchetul şi avea în cartier o reputaţie de republican. Carlos, din simpatie, ca vecin, îi strîngea întotdeauna mîna : iar domnul Vicente, socotindu-l de aceea un „avansat", un democrat, îi încredinţa speranţele lui. Ceea ce dorea el mai înainte de toate era un '93, ca în Franţa...

— Adică, sînge ? spunea Carlos, privind faţa proaspătă, onorabilă şi durdulie a demagogului.

— Nu, domnule, un vapor, un simplu vapor...

— Un vapor ?

— Da, domnule, un vapor închiriat pe cheltuiala naţiunii, cu care să fie trimişi în larg regele, familia regală, „clica" miniştrilor, a politicienilor, a deputaţilor, a intriganţilor etc. etc.

Carlos zîmbea, uneori intra în discuţii cu el.

— Dar eşti foarte sigur, domnule Vicente, că de îndată ce „clica", aşa cum foarte just spui, va dispărea în larg, ar fi rezolvate toate lucrurile şi totul ar fi cufundat în fericire ?

Nu, domnul Vicente nu era chiar atît de „dobitoc" încît să gîndească aşa ceva. Dar, odată suprimată clica, oare nu vedea şi dumnealui ? Rămînea ţara descurcată ; şi atunci puteau să înceapă să guverneze oamenii pricepuţi şi progresişti...

— Ştiţi dumneavoastră care e păcatul nostru ? Nu reaua voinţă a oamenilor ; ci grămada asta de neştiinţă. Habar n-au. Habar n-au de nimic. Nu sînt răi, dar au nişte capete seci !

— Bine, şi cu lucrările astea, amice Vicente, îi spunea Carlos scoţîndu-şi ceasul şi luîndu-şi rămas-bun de la el cu un zdravăn *shake-hands*, vezi să mai înainteze. Nu ţi-o cer ca proprietar, ci ca părtaş de idei.

— De azi în două zile o să vedeţi şi dumneavoastră diferenţa, răspundea maistrul, descoperindu-şi capul.

La Buchetul, fix la miezul zilei, suna clopoţelul pentru masă. Carlos îl găsea aproape întotdeauna pe bunic instalat în sufragerie, terminînd de citit cîte un ziar, lîngă căminul în care călduţa blîndeţe a acelui sfîrşit de toamnă nu cerea să se aprindă focul, dar care era verde tot din pricina plantelor de seră.

În bufetele de stejar sculptat din jur strălucea uşor, cu luxul ei masiv şi sobru, vesela veche ; pe tapiseriile ovale de pe pereţii lambrisaţi se distingeau scene de baladă, vînători medievali dînd drumul şoimului, o doamnă, înconjurată de paji, hrănind lebede pe un lac, un cavaler cu viziera coborîtă, umblînd de-a lungul unui rîu ; şi, în contrast cu tavanul întunecos, din lemn de castan sculptat, masa strălucea de flori, printre cristale.

Reverendul Bonifacio, care de cînd devenise demnitar al bisericii mînca laolaltă cu stăpînii, era deja instalat majestuos pe faţa de masă albă ca zăpada, la umbra unui buchet mare. Acolo, în parfumul trandafirilor, îi plăcea venerabilului cotoi să lingă, cu lentoarea lui stupidă, supele de lapte servite într-un castronaş de Strasburg. Apoi se ghemuia, îşi aducea în faţă vîrful moale al cozii şi, cu ochii închişi, cu mustăţile ţepene, adunat tot ca un ghem umflat de blană albă cu pete aurii, gusta alene o siestă dulce.

Afonso — cum mărturisea chiar el, zîmbind şi umilit — devenea odată cu înaintarea în vîrstă un *gourmet*[1] pretenţios ; şi întîmpina, cu o concentrare demnă de un critic, cercheze de artă ale şefului bucătar francez pe care-l aveau cîndva, un cavaler al geniului rău, bonapartist înfocat, care toată ziua se certa cu împăratul şi se numea Monsieur Théodore Prunelle. La Buchetul erau întotdeauna delicate şi lungi după cafea, mai rămîneau încă de vorbă ; şi treceau de ora unu, unu şi jumătate, cînd Carlos, cu o exclamaţie, aruncîndu-şi ochii la ceas, îşi amintea de cabinet. Bea un pahărel de *chartreuse*, îşi aprindea în grabă o ţigară.

La treabă, la treabă ! exclama.

Iar bunicul, înfundîndu-şi alene pipa, îl invidia pentru că era de ocupat, în timp ce el trebuia să rămînă acolo să moţăiască toată ziua...

Cînd laboratorul ăsta care se tot eternizează o să fie gata, poate că am să mai trec şi eu cîteodată pe acolo, să fac puţină chimie.

Şi ai deveni poate un mare chimist. Chiar ai şi alura lui...

Bătrînul îşi bea.

Şandramaua asta nu mai dă nimic de-acum înainte, bunule. Îi trebuie doar eternitatea !

Ai nevoie de ceva din Baixa, din Babilónia ? întreba Carlos, încheindu-şi în grabă mănuşile de mînat.

Sper la treabă.

Puţin probabil...

[1] Cunoscător în ale mîncării (fr.).

Și în docarul tras de frumoasa lui iapă, Hoinara, sau în faetonul cu care minuna Lisabona, Carlos pleca de acolo în mare stil, spre Baixa, spre „treabă".

În clădirea destinată consultațiilor, cabinetul lui dormea într-o pace călduță între catifelele groase de culoare închisă, în penumbra pe care o creeau storurile trase de mătase verde. În sala de așteptare însă, cele trei ferestre sorbeau lumina cu nesaț ; totul acolo părea festiv : fotoliile în jurul jardinierei își întindeau brațele, amabile și ademenitoare ; claviatura albă a pianului rîdea și aștepta, cu partiturile deschise ale *Liedurilor* lui Gounod ; dar nu apărea nici un bolnav. Iar Carlos — exact ca și valetul care, în toropeala anticamerei, moțăia peste *Ziarul Știrilor* ghemuit pe banchetă — își aprindea o țigară *Laferme*, lua o revistă și se întindea pe divan. Dar și proza articolelor părea îmbibată de plictisul mohorît al cabinetului : foarte curînd căsca, lăsînd să-i cadă volumul din mînă.

Din Rossio, zgomotul trăsurilor, strigătele rătăcitoare ale vînzătorilor ambulanți, rostogolirea roților urcau, într-o vibrație mai clară, în acel sfîrșit de noiembrie : o lumină blîndă, prelingîndu-se usor din albastrul închis, venea să așterne o pulbere aurie peste fațadele murdare, coroanele meschine ale copacilor municipali, oamenii care trîndăveau pe bănci ; și susurul lent de oraș leneș, aerul catifelat de climă blîndă păreau să pătrundă puțin cîte puțin în cabinetul acela înăbușitor și să lunece peste catifelele grele, peste mobilele lăcuite, învăluindu-l pe Carlos în indolență și atipire... Cu capul pe pernă, fumînd, stătea acolo în liniștea aceea a siestei, cufundat într-o visare ce se desprindea, nedeslușită ca un fum subțire și ușor ce se înalță dintr-un vas cu jăratec pe jumătate stins ; pînă ce, făcînd un efort, își scutura toropeala, începea să se plimbe prin încăpere, deschidea ici și colo cîte o carte luată din raft, cînta la pian două acorduri de vals, se întindea — și, cu ochii ațintiți pe florile de pe covor, decidea în sfîrșit că acele două ore de consultații erau pur și simplu stupide !

— E aici trăsura ? îl întreba pe servitor.

Aprindea în grabă altă țigară, își trăgea mănușile, coborîa, sorbea o înghițitură mare de lumină și aer, lua hățurile și pleca, spunîndu-și sieși :

— O zi pierdută !

Într-una din acele zile cînd trîndăvea așa pe sofa cu *Revue des Deux Mondes* în mînă, a auzit rumoare în anticameră și, imediat, o voce binecunoscută, foarte dragă, răsunînd de după draperie :

Alteța-sa regală poate fi văzută ?

- Oh ! Ega ! a strigat Carlos, sărind de pe sofa.

Și au căzut unul în brațele celuilalt, sărutîndu-se pe obraji, înduioșați.

Cînd ai sosit ?

De dimineață. Caramba ! exclama Ega, căutîndu-și cu piept, pe umeri monoclul, și punîndu-și-l în sfîrșit la ochi. Caramba ! Arăți superb de cînd ai venit de la Londra, de civilizațiile acelea superioare. Ai parcă un aer de Regent, un aer de prinț Valois... Nimic nu-i mai strașnic decît barba întreagă !

Carlos rîdea, îmbrățișîndu-l încă o dată.

Dar nu de unde vii, de la Celorico ?

— Ce Celorico ! De la Foz. Dar bolnav, băiete, bolnav... Ficatul, splina, o infinitate de viscere compromise. În sfîrșit, douăsprezece ani de vinuri și rachiuri.

Apoi au vorbit de călătoriile lui Carlos, de Bucheral, de sederea lui Ega la Lisabona... Ega venea pentru totdeauna. Din mulțimea diligențelor spunea un adio veșnic ogoarelor de la Celorico.

Închipuește-ți tu, Carlos amicule, ce chestie delicioasă mi se întîmplă mie cu maica-mea... După Coimbra, natural am corectat-o în legătură cu venirea și instalarea mea la Lisabona, confortabil, cu bani mulți. Ei bine, nici nu voia să audă. Am rămas la moșie, făcînd epigrame părintelui Serafim și întregii Curți Cerești. Vine iulie, și izbucnește în împrejurimi o epidemie de anghină. O oroare, cred că voi și auzit cîteva... Măicuța ajunge imediat la concluzia că prezența mea, a ateului, a demagogului, care nu ține posturi și nu se duce la liturghie, l-a mîniat pe Dumnezeu și a atras asupra lor flagelul. Soru-mea, de aceeași părere. Îl

consultă pe părintele Serafim. Popa, căruia nu-i place să mă vadă pe la moșie, spune că-i foarte posibil ca Domnul să se fi indignat, și uite-o pe maică-mea că mă roagă aproape în genunchi, cu punga deschisă, să plec la Lisabona, să pap toți banii dacă vreau, dar să nu mai stau acolo ca să atrag mînia lui Dumnezeu. A doua zi am pornit-o la Foz...

— Și epidemia...

— S-a stins imediat, a spus Ega începînd să-și tragă ațele de pe degetele slabe o mănușă lungă, de culoarea penelor de canar.

Carlos privea mănușile lui Ega ; și ghetrele de cașmir ; și părul acum lung, cu o șuviță încrețită pe creștet ; iar în cravata de saten, o potcoavă de opale ! Era alt Ega, un Ega *dandy*, arătos, împopoțonat, artificial și dat cu pudră de orez — și Carlos a lăsat în sfîrșit să-i scape o exclamație nerăbdătoare care-i juca pe buze :

— Ega, ce haină nemaipomenită !

Pe soarele acela blînd și călduț al sfîrșitului de toamnă portugheză, Ega, fostul boem cu toga zdrențuită, purta acum o blană, o blană somptuoasă de principe rus — înfofolit în sanie și acoperit de zăpadă — amplă, lungă, încheiată cu brandenburguri, care-i așeza în jurul gîtului slab și al încheieturilor de ofticos un strat gros și moale de blănuri de jder.

— E o blană frumoasă, așa-i ? a spus el imediat, ridicîndu-se, desfăcînd-o, descoperind căptușeala elegantă. Am comandat-o la Strauss... Beneficiile epidemiei.

— Cum poți să suporți așa ceva ?

— E cam grea, ai dreptate, dar am fost răcit.

S-a sprijinit din nou pe sofa, întinzînd pantoful de lac foarte ascuțit și, cu monoclul la ochi, a cercetat cabinetul.

— Dar tu ce faci ? Hai, povestește-mi ! E splendid ce ai aici !

Carlos i-a vorbit despre proiectele lui, despre mărețele idei de muncă, despre șantierul de la laborator...

— O clipă, cît te-au costat toate astea ? a exclamat Ega întrerupîndu-l, ridicîndu-se să meargă să pipăie catifeaua draperiilor, să privească strunjiturile scrinului din lemn-negru.

— Habar n-am. Vilaça trebuie să știe...

Și Ega, cu mîinile înfundate în vastele buzunare ale blănii, inventariind cabinetul, făcea considerații :

— Catifeaua conferă scriozitate... Iar verdele închis este culoarea supremă, culoarea estetică... Are o expresie proprie, înduioșează și pune pe gînduri... Îmi place divanul ăsta. Mobilă de amor...

A pășit în sala de așteptare încet, cu monoclul la ochi, tudiind decorațiunile.

— Tu ești grandiosul Solomon, Carlos ! Tapetul e frumos... Iar cretonul îmi place.

L-a pîpăit. O begonie pătată de o rugină argintie, într-o vază de Rouen, i-a stîrnit interesul. Voia să știe cît au costat toate ; iar în fața pianului, uitîndu-se la notele deschise, *Liedurile* lui Gounod,a avut o înduioșată tresărire de surpriză :

— Ce curios... Ia uite ce-am găsit ! *Barcarola !* E delicioasă, nu-i așa ?...

Dites, la jeune belle,
Où voulez-vous aller ?
La voile... [1]

Sînt cam răgușit... Era cîntecul nostru la Foz !

Carlos a scos și el o exclamație, încrucișîndu-și brațele în fața lui :

Ești extraordinar, Ega ! Ești alt Ega !... A propos de Foz... Cine e acea doamnă Cohen care se afla și ea la Foz și despre care tu, în nenumărate scrisori, adevărate poeme, pe care le-am primit la Berlin, la Haga, la Londra, mi-ai vorbit cu extazul *Cîntării Cîntărilor ?*

O ușoară undă de roșeață i s-a urcat lui Ega în obraji. Și, ștergîndu-și neglijent monoclul cu batista de mătase albă, a spus :

O evreică. De asta am folosit lirismul biblic. Nevasta lui Cohen, nu se poate să nu-l știi, cel care-i directorul Băncii Naționale... Ne-am înțeles destul de bine. E simpatică... Dar bărbatul ei e un dobitoc... Un flirt de plajă. *Voilà tout* [2].

[1] Spune, frumoasă tînără, / Unde vrei să mergi ? / Pînza... (fr.).
[2] Asta-i tot (fr.).

Asta a spus-o parcă în treacăt, plimbîndu-se, aprinzîndu-şi ţigara, încă îmbujorat.

— Dar povesteşte-mi tu acum, ce dracu faceţi voi acolo la Buchetul ? Bunicul Afonso cum e ? Cine mai vine pe la voi ?

La Buchetul, bunicul îşi făcea partida de *wihst* cu bătrînii săi parteneri. Venea Dom Diogo, leul în decrepitudine, mereu cu un trandafir în piept, frizîndu-şi încă mustăţile... Venea Sequeira, tot mai timid, plesnind de sînge, pe pragul apoplexiei. Venea contele de Steinbroken.

— Pe ăsta nu-l cunosc. Refugiat ?... Polonez ?...

— Nu, ambasadorul Finlandei... Voia să închirieze de la noi nişte grajduri, şi a complicat tranzacţia asta simplă cu atîtea rafinamente de diplomat, atîtea documente, atîtea chestii pecetluite cu sigiliul regal al Finlandei, încît bietul Vilaça, zăpăcit, ca să scape de el, i l-a dat în primire bunicului. Bunicul, dezorientat şi el, i-a oferit grajdurile pe gratis. Steinbroken vede asta ca un serviciu adus regelui Finlandei, Finlandei înseşi, vine în vizită la bunicul în costum mare de gală, cu secretarul legaţiei, consulul, viceconsulul...

— Asta-i sublim !

— Bunicul îl invită la masă.. Şi cum personajul e foarte fin,un *gentleman* entuziasmat de Anglia, mare cunoscător de vinuri, o autoritate în materie de *whist*, bunicul îl adoptă. Şi acum e toată ziua bună-ziua la Buchetul.

— Iar dintre băieţi ?

Dintre băieţi venea Taveira, totdeauna foarte corect, funcţionar acum la Curtea de Conturi ; un oarecare Cruges, pe care Ega nu-l cunoştea, un diavol nebun, compozitor, pianist, cu o fărîmă de geniu în el ; marchizul de Souselas...

— Dar femei nu vin ?

— N-are cine să le primească. La noi e un bîrlog de burlaci. Vicontesa, sărăcuţa...

— Ştiu, ştiu. O apoplexie...

— Da, o hemoragie cerebrală. Ah, îl mai avem şi pe Silveirinha, de curînd ne-a sosit Silveirinha...

— Cel de la Resende, cretinul ?

— Cretinul. A rămas văduv, vine de la Madeira, tot puţin ofticos, în doliu mare... Un funebru.

Ega, înfundat în fotoliu, cu aerul acela de liniştită şi solidă fericire pe care Carlos o remarcase deja la el, a spus, trăgîndu-şi încet manşetele :

— Se simte nevoia să reorganizăm viaţa asta. Trebuie să aranjăm un cenaclu, o mică boemă aurită, nişte serate de iarnă în care să se discute artă, literatură... Tu-l ştii pe Craft ?

— Da, cred că am auzit de el...

Ega a avut un gest larg. Trebuia neapărat să-l cunoască pe Craft ! Craft era pur şi simplu cel mai bun lucru din Portugalia...

— E vorba de-un englez, un soi de nebun ?...

Ega a ridicat din umeri. Un nebun !... Da, asta era părerea celor din strada Fanqueiros ; indigenul, de cum vedea o originalitate atît de izbitoare ca a lui Craft, gata, o explica prin nebunie. Craft era un băiat extraordinar !... Tocmai sosise din Suedia, după ce petrecuse trei luni cu studenţii la Uppsala. Fusese şi el la Foz... O personalitate de prim rang !

— E un negustor din Porto, nu-i aşa ?

— Ce negustor din Porto ! a strigat Ega ridicîndu-se, încruntat, scîrbit de atîta neştiinţă. Craft e fiul unui *clergyman*[1] de la biserica anglicană din Porto. Un unchi de-al lui, negustor din Calcutta sau Australia, un nabab, e cel care i-a lăsat averea. O avere mare. Dar nu se ocupă de comerţ, habar n-are ce-i aia. Dă frîu liber temperamentului său byronian, asta face. A călătorit prin toată lumea, colecţionează opere de artă, a luptat ca voluntar în Abisinia şi în Maroc, în sfîrşit, trăieşte, *trăieşte* în marea, în puternica, în eroica accepţiune a cuvîntului. Trebuie neapărat să-l cunoşti pe Craft. O să mori după el... Ai dreptate, caramba, e cald aici !

Şi-a scos blana opulentă şi a rămas în cămaşa cu plastron.

— Cum aşa ? N-aveai nimic pe dedesubt ? a exclamat Carlos. Nici măcar vestă ?

[1] Cleric (engl.).

— Nu. N-aș fi putut suporta... Asta-i pentru efectul moral, ca să-l fac praf pe indigen... Dar, de ce să neg, e cam greoaie !

Și imediat s-a întors la ideea lui : de cum sosește Craft de la Porto, o să și ia legătura cu el ca să-organizeze un cenaclu, un decamcron de artă și diletantism, cu tineri și femei, trei-patru femei care să întrerupă, cu grația decolteurilor, severitatea filozofilor...

Carlos rîdea de ideea lui Ega. Trei femei cu gust și luxoase, la Lisabona, ca să împodobească un cenaclu ! Jalnică iluzie a unui om sosit atunci din Celorico ! Marchizul de Souselas încercase, și pentru o singură dată, ceva mult mai simplu, o cină la țară cu niște actrițe. Ei bine, s-a iscat scandalul cel mai amuzant și mai tipic : una n-avea servitoare și voia să aducă la petrecere o mătușă cu cinci copii ; alta se temea că, dacă acceptă, brazilianul o să-i taie pensia lunară ; alta a consimțit, dar amantul, cînd a aflat, i-a tras o mamă de bătaie ; una n-avea rochie cu care să se îmbrace ; cealaltă pretindea să i se asigure o livră pentru cheltuieli ; a treia s-a scandalizat de invitație ca de o jignire. Apoi, susținătorii, iubiții, băieții, au complicat îngrozitor toată chestia ; unii cereau să fie invitați, alții încercau să strice petrecerea ; s-au împărțit în tabere, s-au făcut intrigi ; în sfîrșit, lucrul acesta banal, o cină cu niște actrițe, a avut drept rezultat că Tarquinio de la sala de gimnastică a încasat o lovitură de cuțit...

— Uite, asta-i Lisabona.

— În sfîrșit, a strigat Ega, dacă nu se găsesc femei, să importăm, fiindcă în Portugalia există resurse naturale pentru orice. Aici totul se importă. Legi, idei, filozofii, teorii, probleme, estetici, științe, stil, industrii, mode, maniere, glume, totul ne sosește în lăzi, cu pachebotul. Civilizația ne revine cît se poate de scump, cu taxele astea vamale ; și e de mîna a doua, n-a fost croită pentru noi, are mînecile prea scurte... Noi ne socotim civilizați la fel cum negrii din São Tomé se socotesc cavaleri, ba chiar și *albi*, fiindcă poartă peste pînza care le înfășoară coapsele un frac vechi de-al stăpînului... Niște secături nerușinate. Unde mi-oi fi pus port-țigaretul ?

Dezbrăcat de măreția pe care i-o conferea blana, reapăruse vechiul Ega, perorînd cu profilul lui coroiat de Mefisto în vervă, țopăind prin cameră gata parcă să-și ia zborul la vibrațiile frazelor sale sforăitoare, într-o luptă necurmată cu monoclul care-i cădea de la ochi iar el îl căuta pe piept, pe umeri, la șale, răsucindu-se, dislocîndu-se, parcă pișcat de purici. Carlos se însufleția și el, încăperea rece se încălzea ; discutau despre naturalism, Gambetta, nihilism ; apoi, cu ferocitate și la unison, au început să critice țara...

Dar pendula de alături a bătut ora patru ; imediat Ega s-a aruncat asupra blănii, s-a înfofolit în ea, și-a răsucit mustața în oglindă, și-a controlat ținuta și, sub armura lui cu brandenburguri, a dat să iasă arborînd un mic aer de lux și aventură.

— John, i-a spus Carlos care-l găsea splendid și-l urmase pe palier, unde ai tras ?

— La Universal, sanctuarul acela !

Carlos nu putea suferi Universalul, dorea să-l găzduiască la Buchetul.

— Nu-mi convine...

— În orice caz, vino azi la masă, să-l vezi pe bunicul.

— Nu pot. Am întîlnire cu animalul de Cohen... Dar vin mîine la micul-dejun.

Ajuns pe treptele scării, s-a întors, și-a potrivit monoclul, a strigat în sus :

— Uitam să-ți spun, am de gînd să-mi public cartea !

Cum așa ? E gata? a exclamat Carlos uluit.

E schițata în linii mari...

Cartea lui Ega. În ultimii doi ani, la Coimbra începuse să vorbească despre cartea sa, povestindu-i planul, lansînd titluri de capitole, citind prin cafenele fraze foarte sonore. Iar printre prietenii lui Ega se și discuta despre cartea lui ca despre o operă ce avea să inițieze, prin formă și idee, o întreagă evoluție literară. În Lisabona (unde venea să-și petreacă vacanțele și dădea cine la Silva), cartea fusese anunțată ca un eveniment. Licențiați, contemporani sau colegi de-ai lui, aduseseră din Coimbra, răspîndind prin provincii și prin insule, faima cărții lui Ega. Într-un fel oarecare știrea ajunsese pînă și în Brazilia. Și simțind acea

nerăbdătoare așteptare în jurul cărții sale. Ega se decisese în sfîrșit s-o scrie.

Trebuia să fie o epopee în proză, cum spunea el, care trasa, într-o suită de episoade simbolice, istoria marilor faze ale Universului și Umanității. Se intitula *Memoriile unui Atom*[1], și avea formă de autobiografie. Acest atom (atomul lui Ega, cum i se spunea foarte serios la Coimbra) apărea în capitolul întîi, rostogolindu-se încă în haul nebuloaselor primitive : apoi venea învăluit, ca o scînteie arzătoare, în masa de foc ce avea să devină mai tîrziu Pămîntul ; și, în sfîrșit, făcea parte din prima frunză ce a răsărit din scoarța încă moale a globului. De atunci, călătorind prin necurmatele transformări ale materiei, atomul lui Ega intra în structura dură a urangutanului, părintele omenirii — și mai tîrziu trăia pe buzele lui Platon. Era un punct negru din dimia veșmintelor sfinților, scînteia în spada eroilor, palpita în inima poeților. Picătură de apă din lacurile Galileei, îl auzise vorbind pe Isus spre seară, cînd apostolii strîngeau năvoadele ; nod al unui lemn din tribuna Convenției, simțise răceala mîinii lui Robespierre. Rătăcise în vastele inele ale lui Saturn : iar zorile Pămîntului îl acoperiseră de rouă, petală strălucitoare a unui crin adormit și languros. Fusese omniprezent, era atotștiutor. Aflîndu-se în cele din urmă în vîrful penei lui Ega, obosit de călătoria de-a lungul Ființei, se odihnea acum — scriindu-și „Memoriile"... Asta era așadar acea formidabilă lucrare — despre care admiratorii lui Ega, la Coimbra, spuneau, pierduți în gînduri și parcă striviți de respect :

— E o Biblie !

[1] Romancierul însuși a avut de gînd să scrie o carte cu acest titlu.

V

ÎN BIROUL LUI AFONSO DA MAIA, în ciuda faptului că se făcuse tîrziu, încă se mai prelungea partida de *whist*. Lîngă șemineul în care se stingea flacăra printre cărbunii roșietici, era așezata masa, în colțul ei obișnuit, adăpostită de paravanul japonez din cauza bronșitei lui Dom Diogo și a orbirii sale de curcat.

Patriarhul *dandy* — căruia cucoanele din vremuri apuse îi spuneau „frumosul Diogo", viteaz torcador ce se culcase într-un pat regesc — avusese totuși unul dintre accesele lui obișnuite de tuse cavernoasă, aspră, dureroasă, care-l scutura ca pe o ruină și pe care el o înăbușea în batistă, cu venele umflate, roșu pînă la rădăcina părului.

Dar trecuse. Cu mîna încă tremurîndă, leul în decrepitudine și-a șters lacrimile ce-i umbreau ochii injectați, și-a aranjat trandafirul de la butoniera hainei, a luat o înghițitură de ceai și l-a întrebat pe Afonso, partenerul său, cu un glas răgușit și surd :

— Ghiondă, da ?

Și din nou cărțile au început să cadă pe postavul verde, în mijlocul acelei tăceri care urma întotdeauna după accesele de tuse ale lui Dom Diogo. Nu se mai auzea decît respirația gîfîitoare, aproape fluieratoare, a generalului Sequeira, foarte ghinionist în seara aceea, disperat din cauza lui Vilaça, partenerul său, morocănos și cu tot sîngele urcat în obraz.

Un sunet subțire s-a făcut auzit, ceasul Ludovic al XV-lea a bătut vesel, vioi, miezul-nopții ; apoi clinchetul argintiu de menuet a vibrat o clipă, după care s-a stins. Din nou s-a lăsat tăcerea. O dantelă roșie acoperea globurile a două candelabre mari de Carcel ; iar lumina astfel prelinsă, căzînd pe damascul roșu al pereților și scaunelor,

forma parcă o suavă refracție trandafirie, un nor vaporos în care se scălda și atipea încăperea : doar ici și colo, pe rafturile întunecoase de stejar, strălucea în tăcere auriul vreunui porțelan de Sèvres, paloarea de fildeș sau tonul emailat al vreunei vechi faianțe de majolica.

— Va să zică tot înverșunați ! a exclamat Carlos care dăduse la o parte draperia și intrase aducînd odată cu el rumoarea îndepărtată a bilelor de biliard.

Afonso, care-și aduna levata, a întors imediat capul, ca să-l întrebe cu interes :

— Cum îi merge ? S-a liniștit ?

— E mult mai bine !

Era prima bolnavă gravă a lui Carlos, o tînără de origine alsaciană, căsătorită cu Marcelino, brutarul, foarte cunoscută în cartier pentru părul frumos, blond și întotdeauna pieptănat în cosițe ce-i atîrnau în voie pe spate. Fusese pe moarte în urma unei pneumonii ; și deși se simțea mai bine, brutăria fiind peste drum, Carlos mai traversa uneori strada ca să meargă s-o vadă, să-l liniștească pe Marcelino care, în fața patului și cu mantaua pe umeri, își înăbușea suspine de îndrăgostit, smîngălind în registrele de socoteli.

Afonso se interesase cu înfrigurare de pneumonia aceea ; iar acum îi era într-adevăr recunoscător Marcelinei de a se fi lăsat salvată de Carlos. Vorbea despre ea cu emoție; îi lăuda chipul drăgălaș, curățenia alsaciană, prosperitatea pe care o adusese brutăriei... Pentru convalescența care se apropia îi trimisese chiar șase sticle cu vin de Château-Margaux.

— Deci, e în afară de pericol, complet în afară de pericol ? a întrebat Vilaça, ținînd degetele în tabachera cu tutun de prizat, accentuîndu-și mult solicitudinea.

— Da, e aproape refăcută, a spus Carlos care se apropiase de șemineu, frecîndu-și înfrigurat mîinile.

Pentru că afară era o noapte de îngheț ! Odată cu întunericul se lăsase gerul, revărsînd, dintr-un cer fin și dur, stele ce străluceau ca niște ace de otel : și nici unul dintre domnii aceia nu pomenise în viața lui o temperatură atît de scăzută. Ba da. Vilaça își amintea de un ianuarie mai straşnic, în iarna lui '64...

— Trebuie să atacăm punciul, ce zici, generale ? a exclamat Carlos, bătîndu-l în glumă pe Sequeira pe umerii lui masivi.

— Nu zic ba, a mîrîit celălalt, care fixa concentrat și ranchiunos un valet de roșu de pe masă.

Carlos, încă pătruns de frig, a amestecat, a rărit cărbunii ; o ploaie de aur a căzut pe jos, o flacără mai puternică a răbufnit, înveselind totul în jur, înroșind blana de urs pe care stătea tolănit Reverendul Bonifacio, care se prăjea la căldură și torcea cu încîntare.

— Ega trebuie să radieze, spunea Carlos cu picioarele întinse spre flacără. În sfîrșit, are și blana lui o justificare. A propos, l-a văzut careva dintre dumneavoastră în ultimele zile ?

Nimeni n-a răspuns, fiind cu toții subit interesați de jocul de cărți. Mîna cea lungă a lui Dom Diogo a adunat alene levata și, languros, în aceeași tăcere, a lăsat să cadă o carte de ghindă.

— Oh ! Diogo ! Oh ! Diogo ! a strigat Afonso, zvîrcolindu-se deodată, parcă străpuns de-un cuțit.

Dar s-a abținut. Generalul, din ai cărui ochi țîșneau scîntei, și-a plasat valetul ; profund nefericit. Afonso a trebuit să se despartă de popa de treflă ; Vilaça a aruncat cu zgomot asul. Și imediat s-a iscat o discuție înflăcărată în legatură cu cartea arătată de Dom Diogo — în timp ce Carlos, pe care jocul îl plictisea întotdeauna, se pleca să scarpine pintecele moale al venerabilului Reverend.

— Ce întrebi tu, băiete ? a spus în sfîrșit Afonso, ridicîndu-se, încă iritat, ca să caute tutun pentru pipă, singura lui consolare cînd pierdea. De Ega ? Nu, nu l-a văzut nimeni, n-a mai apărut ! Alt ingrat și John ăsta..

La numele lui Ega, Vilaça, oprindu-se din bătutul cărților, și-a ridicat fața curios :

— Va să zică tot mai e sigur că-și face o casă ?

A răspuns Afonso, zîmbind și aprinzîndu-și pipa :

— Că-și face o casă, că-și cumpără cupeu, că-și îmbracă valeții în livrea, că dă serate literare, că publică un poem, că dracu !

— A fost pe la mine la birou, spunea Vilaça reîncepînd să bată cărțile. A venit să mă descoasă cît a costat cabi-

netul, mobila de catifea etc. Catifeaua verde l-a făcut praf... Eu, cum îl știu prieten de-al casei, i-am dat toate informațiile, ba i-am arătat și socotelile. Răspunzînd apoi unei întrebări a lui Sequeira : Da, maică-sa are bani, și cred că-i dă destul. După părerea mea, vrea să se vîre în politică. Are talent, vorbește bine, chiar tatăl-său a fost mare partizan al Regenerării... La mijloc e ambiția.

— La mijloc e o femeie, a spus Dom Diogo, plusînd cu importanță această opinie și subliniind-o cu o mîngîiere languroasă pe vîrful încrețit al mustăților lui albe. I se citește pe față, e suficient să-l vezi cum arată... La mijloc e o femeie.

Carlos zîmbea, lăudînd pătrunzimea lui Dom Diogo, ochiul său ager, à la Balzac ; iar Sequeira, pe dată, sincer ca orice bătrîn soldat, a vrut să afle cine era dulcineea. Dar răsceptul *dandy* a declarat, din adîncul experienței sale, că asemenea lucruri nu se puteau ști niciodată și că era chiar mai bine să nu se știe. Trecîndu-și apoi degetele subțiri și lenețe peste față, a lăsat să cadă, de sus și condescendent, această judecată :

— Mie-mi place Ega, se prezintă bine ; în special are *dégagé* [1]...

Se împărțiseră cărțile ; la masă s-a făcut tăcere. Generalul, văzînd ce-i căzuse, a scos un grohăit surd, a smuls țigara din scrumieră și a tras un fum, furios.

— Sînteți prea vicioși pentru mine, mă duc să văd ce fac cei de la biliard, a spus Carlos. L-am lăsat pe Steinbroken încăierat cu marchizul, și pierduse patru mii de reali. Doriți să vi se servească punciul aici ?

Nici unul dintre jucători n-a catadicsit să răspundă.

În jurul biliardului, Carlos a întîlnit aceeași tăcere solemnă. Marchizul, prăvălit peste masă, cu piciorul pe jumătate ridicat în aer, cu începutul lui de chelie sclipind în lumina crudă ce cădea din abajururile de porțelan, pregătea carambolul decisiv. Cruges, care pariase pe el, părăsise divanul, pipa turcească, și, scărpinîndu-și cu un gest nervos chica creață ce-i cădea în plete ondulate pînă la gulerul vestonului, pîndea bila îngrijorat, cu ochi mijiți, cu nasul în vînt. Din fundul sălii, detașîndu-se în

[1] Alură degajată (fr.).

negru, Silveirinha, Eusèbiozinho cel de la Santa Olávia, își întindea și el gîtul sufocat în cravata lui de văduv, în costumul negru de lînă merinos și fără guler tare la cămașă, tot tăcîturn, mai moliu ca pe vremuri, cu mîinile înfundate în buzunare — atît de funebru încît totul la el părea o completare a doliului greu, pînă și părul negru și lins, pînă și ochelarii fumurii. Lîngă biliard, partenerul marchizului, contele Steinbroken, aștepta ; și în ciuda temerilor, a emoțiilor de nordic îndrăgostit de bani, își păstra ținuta corectă, sprijinit de tac, zîmbind, fără să piardă nimic din tonul lui britanic, îmbrăcat ca un englez, englez tradițional de stampă, cu o redingotă ajustată pe corp, cu mînecile cam scurte, cu pantalonii largi, cadrilați, căzîndu-i peste pantofii cu toc jos.

Dacă l-a dărîmat deodată Cruges. Dă încoa cei zece [illegible]

Marchizul cel nebănuitor, cîștigînd partida, și triumfa [illegible]

Comanda mîini portalonare, Carlos !

Steinbroken depuse imediat tacul și începuse să aliniez pe masă, încet, una cîte una, cele patru monezi [illegible]

Dar marchizul cu creta în mînă, îl invita la noi întreceri, lăudînd prin asta gustul aurului finlandez.

Gieda !... Tumneata azi ești terible ! spunea diplomatul în portugheza-i curgătoare, dar cu un accent barbar.

Marchizul insista, înfipt în fața lui, cu tacul pe umăr ca un baston de păzitor de tauri, dominîndu-l cu statura lui maiestuoasă, țeapănă. Și-i prevestea o soartă înfricoșătoare, cu vocea-i puternică, deprinsă să răsune prin lunci ; voia să-l ruineze la biliard, să-l silească să-și amaneteze frumoasele lui mele, să-l facă pe el, ministrul Finlandei și reprezentantul unei rase de regi puternici, să vîndă bilete la ușa teatrului din strada Conților.

Rîdeau cu toții ; rîdea și Steinbroken, dar rîdea mînzește, ațintind asupra marchizului privirea lui de albastrul cerului, deschisă și rece, din a cărei miopie răzbătea o duritate de metal. În ciuda simpatiei lui pentru casa de Souselas, găsea că asemenea familiarisme, asemenea glume de prost gust erau incompatibile cu demnitatea sa și cu dem-

nitatea Finlandei. Marchizul însă, inimă de aur, îl luase de talie, expansiv :

— Atunci, dacă nu mai vrei biliard, puţină muzică, Steinbroken, prietene !

Cu aceasta ministrul, afabil, s-a arătat de acord pregătindu-se imediat, mîngîindu-şi uşor favoriţii, inelele părului de un blond de spic decolorat.

Toţi Steinbroken-ii, din tată-n fiu (cum îi spusese el lui Afonso) erau buni baritoni : şi lucrul acesta adusese familiei destule avantaje sociale. Cu vocea îl captivase tatăl său pe bătrînul rege Rudolf al III-lea, care-l făcuse şeful cancelariei şi-l ţinea nopţi întregi în iatacul său, la pian, ca să cînte psalmi luterani, corale şcolăreşti, diferite legende din Dalecarlia — în timp ce taciturnul monarh fuma pipă şi bea pînă ce, saturat de emoţie religioasă şi de bere neagră, cădea de pe sofa, plîngînd cu suspine şi bale. Chiar el, Steinbroken, îşi făcuse o parte din carieră la pian, cînd ca ataşat, cînd ca al doilea secretar. Numit şef de misiune, s-a abţinut : abia cînd a văzut că ziarul *Le Figaro* celebra în repetate rînduri valsurile principelui Artov, ambasadorul Rusiei la Paris, şi vocea de bas a contelui de Baspt, ambasadorul Austriei la Londra, a riscat şi el, cînd şi cînd, la seratele mai intime, urmînd asemenea înalte exemple, cîteva melodii finlandeze. În sfîrşit, a cîntat la Palat. Şi de atunci a început să-şi exercite zelos, formalist, cu etichetă, misiunea lui de „bariton plenipotenţiar", cum spunea Ega. Între bărbaţi, şi cu draperiile trase, Steinbroken nu ezita să fredoneze însă ceea ce numea el „cançonete ştrengăreşti" — *Amant d'Amanda*, sau o anume baladă englezească :

On the Serpentine,
Oh my Caroline...
Oh !

Acest „Oh !", aşa cum îl rostea el, gemut, bine aşezat, cu o mişcare de cîntec popular, expresiv şi totuşi demn... Asta — aşa, între băieţi, şi cu draperiile trase.

În acea seară însă, marchizul, care-l ducea de braţ spre sala pianului, voia să audă unul dintre cîntecele acelea din

Finlanda, atît de sentimentale, ce-i mergeau drept la inimă...

— Unul cu nişte cuvintele care-mi plac mie, *frisk, gluzk*... La ra la, la, la !

— *Primăvara*, a spus diplomatul zîmbind.

Dar cînd să intre în sală, marchizul a lăsat braţul lui Steinbroken, i-a făcut un semn lui Silveirinha să vină spre fundul coridorului, şi acolo, sub un sumbru tablou al sfintei Magdalena în pustiu făcînd penitenţă şi dezvăluind goliciuni somptuoase de nimfă lubrică, l-a interpelat destul de aspru :

— Acum o să ştim. Te hotărăşti sau nu ?

De cîteva săptămîni tot duceau tratative între ei cu privire la o pereche de iepe. Silveirinha nutrea dorinţa să-şi [illegible] răsura ; iar marchizul încerca să-i vîndă nişte iepe albe, de care zicea „că ar fi fost deocheate, deşi erau două animale cît se poate de nobile". Cerea pe ele un conto şi cinci sute de mii de reali. Silveirinha fusese avertizat de Sequeira, de Travassos, de alţi cunoscători, că era o învoială păguboasă : marchizul avea morala sa proprie în materie de comerţ de animale, şi ar fi fost încîntat să *păcălească un traier*. Dest prevenit, Eusébio, cedînd la influenţa vocii groase a marchizului, a fizicului său robust, a vechimii titlului său, nu se încumeta să refuze. Dar şovăia ; şi în sfîrşit acum a dat din nou răspunsul obişnuit al zgîrcitului, [illegible] în barbă, lipit de zid :

— O să văd, marchize... Un conto şi cinci sute înseamnă o grămadă de bani...

Marchizul [illegible] i-a ridicat braţele ameninţătoare ca doi drugi :

— Bate-te dracu' sau ba ! Ce dracu... Două animale de [illegible] ! La naiba ! Da sau ba !

Eusébio s-a potrivit ochelarii, a mormăit :

— Oi vedea... Dumneata vrei bani. Întotdeauna vrei bani...

— Nu cumva vrei să le plăteşti cu fasole ? Ai să mă [illegible] să comit acte de violenţă !

Pianul a răsunat, cu două acorduri pline, sub degetele lui Cruges ; iar marchizul, mort după muzică, a părăsit imediat afacerea cu iepele şi s-a întors în vîrful picioare-

lor. Eusébiozinho a rămas să mai rumege încă, să-şi scărpine bărbia ; în sfîrşit, la primele note ale lui Steinbroken a venit să ia loc, ca o umbră tăcută, între canatul uşii şi draperie.

Depărtat de pian, după obiceiul lui, încovoiat, cu părul atîrnîndu-i pe spate, Cruges bătea acompaniamentul cu ochii ţintă la volumul de partituri *Melodii finlandeze*. Lîngă el, ţeapăn, aproape oficial, cu batista de mătase între degete, cu mîna la piept, Steinbroken intona un cîntec festiv, cu o mişcare de tarantelă triumfătoare în care străbăteau, ca o ciocnire de pietricele, fragmentele acelea de cuvinte care-i plăceau marchizului, *frisk, slecht, clikst, glukst*. Era *Primăvara* — proaspătă şi sălbatică, primăvara din nord într-o ţară de munte, cînd un sat întreg încinge hore sub brazii întunecoşi, zăpada se topeşte în cascade, soarele palid catifelează muşchiurile, iar briza poartă cu ea mireasma răşinelor... La tonurile grave şi pline, vinele lui Steinbroken se înroşeau, se umflau. La tonurile ascuţite se înălţa în vîrful picioarelor, parcă dus de un ritm văzut ; îşi desliprea atunci mîna de la piept, făcea un gest larg, frumoasele pietre de la inelele lui scînteiau.

Marchizul, cu mîinile uitate pe genunchi, părea să soarbă cîntecul. Pe chipul lui Carlos trecea un zîmbet înduioşat : se gîndea la Madame Rughel care călătorise în Finlanda şi cînta uneori acea *Primăvară* în orele ei de sentimentalism flamengo...

Steinbroken a scos un *stacatto* acut, izolat ca o voce din înălţimi — şi imediat, îndepărtîndu-se de pian, şi-a trecut batista peste tîmple, peste gît, a rectificat cu un gest linia hainei, şi i-a mulţumit apoi pentru acompaniament lui Cruges cu un *shake-hands* tăcut.

— Bravo ! bravo ! urla marchizul bătînd din mîini ca din nişte ciocane.

Şi alte aplauze au răsunat la uşă, din partea jucătorilor de *whist* care terminaseră partida. Aproape imediat au apărut valeţii cu un bufet rece de crochete şi sanvişuri, oferind vin de Saint Emilion sau Porto ; iar pe o masă, între şiruri de pahare, vasul de punci fumega cu o aromă dulce şi caldă de coniac şi lămîie.

— Va să zică, bietul meu Steinbroken, a exclamat Afonso venind să-l bată amabil pe umăr, tot mai oferi

asemenea cîntece frumoase bandiţilor ăstora care te maltrateză într-un asemenea bar la billiard ?

— M-au şupuit, da, şupuit. Mulţumesc, nu, prefer un păhărel de Porto.

— Astăzi noi am fost victimele, i-a spus generalul, adulmecînd cu delicii punciul

— Şi tumneata, jenerale ?

— Da, domnule, şi pe mine m-au jupuit...

Şi ce părere avea amicul Steinbroken despre veştile de dimineaţă ? întreba Afonso. Căderea lui Mac-Mahon, alegerea lui Grévy... Ceea ce-l bucura în asta era dispariţia definitivă a antipaticului domn de Broglie, cu clica lui cu tot. Ce impertinenţă şi pe academicianul acela, care voia să impună opinia a două, trei saloane doctrinare întregii Franţe, întregii Democraţii ! Ah, le-a zis-o bine *Times !*

— Dar *Punch* ? N-aţi văzut în *Punch* ? Oh, delicios !...

Ministrul pusese jos paharul şi, frecîndu-şi prudent mîinile, şi-a rostit grav, cu jumătate de glas, fraza sa, fraza definitivă cu care judeca toate ştirile din telegramele de presă :

— E crav. E teosebit de crav...

Apoi s-a vorbit de Gambetta ; şi cum Afonso îi atribuia o apropiată dictatură, diplomatul l-a apucat misterios de braţ pe Sequcira şi a murmurat cuvîntul suprem prin care caracteriza toate personalităţile superioare, oameni de stat, poeţi, călători sau tenori.

— E un părpat foarte puternic. E un părpat teosebit de puternic !

— E un rîios, asta e ! a exclamat generalul sorbindu-şi paharul pînă la ultima picătură

Şi toţi trei au părăsit încăperea discutînd în continuare despre republică — în timp ce Cruges cînta mai departe la pian, rătăcind între Mendelssohn şi Chopin, după ce înfulecase o farfurie cu crochete.

Marchizul şi Dom Diogo, aşezaţi pe aceeaşi sofa, unul cu ceaiul său de invalid, celălalt cu un pahar de Saint Emilion căruia îi adulmeca buchetul, vorbeau şi ei tot despre Gambetta. Marchizului îi plăcea Gambetta : fusese singurul care în timpul războiului arătase că era un bărbat adevărat ; ce o fi „în burta lui" sau „ce ar fi vrut să fie", cum se spunea, nu ştia şi nici nu-i păsa. Dar era tare !

Iar domnul Grévy la fel, i se părea un cetățean serios, cît se poate de potrivit ca șef de stat...

— Om de lume ? a întrebat languros bătrînul leu.

Marchizul îi văzuse doar la Adunare, prezidînd foarte demn...

Dom Diogo a murmurat cu un dispreț melancolic în voce, pe chip, în privire :

— Ceea ce le invidiez eu nemernicilor ăstora e sănătatea, marchize !

Marchizul l-a consolat, glumeț și amabil. Toată lumea asta, oricît părea de zdravănă ca să se ocupe de lucruri zdravene, în fond suferea de astm, de pietre, de gută. Iar Dioguinho era un Hercule...

— Un Hercule ! Adevărul este că dumneata te și răsfeți mult... Boala e un prost obicei pe care și-l ia omul. Trebuie să reacționezi... Să faci gimnastică, să-ți torni apă rece peste șira spinării. Dumneata, în fond, ai un organism de fier !

— Ruginit, ruginit..., a replicat celălalt, zîmbind și măgulit.

— Ce ruginit ! Dacă aș fi cal sau femeie, mai degrabă te-aș vrea pe dumneata decît pe filfizonii aceia putrezi pe dinăuntru... Nu mai există bărbați de soiul dumitale, Dioguinho !

— Nu mai există nimic, a spus celălalt grav și convins, de parcă ar fi fost cel din urmă bărbat printre ruinele unei lumi.

Dar se făcuse tîrziu, urma să se înfofolească, să se retragă, după ce își va fi terminat ceaiul. Marchizul a mai rămas, trîndăvind pe sofa, umplîndu-și pipa alene, aruncînd o privire salonului care-l încînta cu luxul său Ludovic al XV-lea, înfloriturile și aurăriile sale, ceremonioasele fotolii de Beauvais făcute anume pentru amploarea turnurilor de rochii, goblenurile în tonuri decolorate, pline de păstorițe galante, pe fundaluri de parcuri, cu funde și spinări lînoase de mieluși, umbre de idile moarte, transpărînd pe o urzeală de mătase... La ora aceea, în amorțeala care se lăsa, sub lumina suavă și caldă a lumînărilor ce se topeau, se simțeau acolo armonia și atmosfera de veac apus : iar marchizul i-a cerut lui Cruges să cînte un menuet, o gavotă, ceva care să amintească de Versailles, de Maria Antoaneta, de ritmul manierelor frumoase și de parfumul pudrelor. Cruges a lăsat să i se stingă sub degete melodia vagă pe care o dilua în suspine, s-a pregătit, a tîrgit brațele și a atacat, cu o pedală solemnă *Imnul regal*. Marchizul a luat-o la fugă.

Vilaça și Eusébiozinho stăteau de vorbă pe coridor, așezați pe o ladă joasă din stejar sculptat.

— Discutați politică ? i-a întrebat marchizul trecînd.

Amîndoi au zîmbit ; Vilaça a răspuns jovial :

— Trebuie să salvăm patria !

Eusébio era și el membru al Centrului Progresist, aspira la influență electorală în circumscripția Resende, și noi la Buchetul, seara, cei doi făceau tot soiul de conciliabule. În acel moment însă vorbeau despre domnii Maia : Vilaça nu govaia să-i încredințeze lui Silveirinha, proprietar, vecin de la Santa Olávia, crescut aproape împreună cu Carlos, amănunte lucruri ce-i displăceau în casă, unde autoritatea cuvîntului său părea să scadă ; astfel, de pildă, nu putea să-l aprobe pe Carlos că-și luase o lojă cu abonament la teatru.

— Pentru ce, exclama demnul împuternicit, pentru ce, scumpul meu domn ? Ca nici să nu pună piciorul pe-acolo, ca să-și petreacă toate serile aici... Azi zice că are chef, și se duce. A fost, știu și eu ? De vreo două, trei ori în total... Și pentru asta cheltuiește pe puțin cîteva sute de mii de reali. Același lucru putea să-l facă și cu o jumătate de duzină de livre ! Nu, asta nu-i chibzuială. În cele din urmă, loja este pentru de-alde Ega, Taveira, Cruges... Vedeți, eu nu mă tolănesc de ea ; nici dumneavoastră. E adevărat că dumneavoastră sînteți în doliu.

Eusébio și-a zis, cu ciudă, că ar fi putut oricum să se ducă în fundul lojei — dacă ar fi fost invitat. Și a murmurat, fără să-și rețină un zîmbet molîu :

— Dacă lucrurile merg așa mai departe, pot să se ducă de rîpă...

Un asemenea cuvînt, atît de umilitor, aplicat domnilor Maia, cărei pe care o administra el, l-a scandalizat pe Vilaça. Să se ducă de rîpă ! Asta era culmea !

Nu m-ai înțeles... Se face risipă fără rost, asta da, urmă slavă Domnului, casa se menține și așa ! E adevărat

că venitul se cheltuiește tot, pînă la ultima centimă ; cecurile zboară, zboară, ca frunzele veștede ; iar pînă acum obiceiul casei era să se pună cîte ceva de-o parte, să se rotunjească punga, să se facă rezerve. Acum banul parcă se topește...

Eusébio a mîrîit cîteva cuvinte despre caleștile lui Carlos, cei nouă cai, vizitiul englez, grăjdarii... Împuternicitul a adăugat :

— Asta, scumpe prietene, e așa cum trebuie. Persoanele de rangul dumnealor trebuie să aibă reprezentare, să fie toate din belșug. Există îndatoriri în societate... Ca și domnul Afonso... Cheltuiește mult, da, mănîncă banii. Nu pentru el, căci poartă același frac de douăzeci de ani... Dar pomenile, pensiile, împrumuturile pe care nu le mai vede înapoi...

— Risipă...

— Nu-l critic... Așa-i obiceiul casei ; de la ușa familiei Maia, o spunea și taică-meu, nu s-a pomenit să plece vreodată cineva nemulțumit... Dar o lojă de care nu profită nimeni, numai de-alde Cruges, numai de-alde Taveira !..

A trebuit să tacă. În fundul coridorului tocmai își făcuse apariția Taveira, înfofolit pînă la ochi într-un *ulster* [1] din care ieșeau capetele unui *cache-nez* de mătase deschisă. Valetul i-a luat hainele groase ; iar el, în frac și cu vestă albă, scuturîndu-și de gheață frumoasele mustăți, a venit să-i strîngă mîna dragului Vilaça, amicului Eusébio care, deși înfiorat, găsea totuși că frigul era elegant și dorea zăpada cu șicul ei...

— Nimic de zis, spunea Vilaça nespus de amabil, dar tot soarele nostru portughez e mai bun...

Și au intrat în fumoarul de unde răzbătea vocea marchizului și a lui Carlos, cufundați amîndoi într-una din savantele și dezlînatele lor flecăreli despre cai și sport.

— Ei ? Ce mai e nou ? Cum e primadona ? a fost întrebarea care l-a întîmpinat pe Taveira.

Înainte însă de a comenta debutul cîntăreței Morelli, noua primadonă, Taveira a cerut ceva cald. Și, prăvălit într-un fotoliu lîngă cămin, cu pantofii de lac întinși spre

[1] Palton lung, de croială irlandeză.

jăratec, respirînd aroma punciului, savurînd o țigară, a declarat în sfîrșit că nu fusese chiar un fiasco.

— După mine, e o oarecare, n-are nimic, nici voce, nici școală. Dar, sărăcuța, era atît de tulburată, că ne-a stîrnit mila. Lumea a fost indulgentă, s-au auzit cîteva aplauze... Cînd m-am dus lîngă scenă, părea mulțumită.

— Povestește, Taveira, cum arată ? se interesa marchizul.

— Plinuță, spunea Taveira plasînd cuvintele ca niște tușe de penel. Înaltă, foarte albă, ochi frumoși, dinți frumoși...

— Dar piciorușul ?

Marchizul, cu ochii deja înflăcărați, își trecea încet mîna peste chelie. Taveira nu-i remarcase piciorul. Nu era amator de picioare...

— Pe cine ai mai văzut ? a întrebat Carlos indolent, căscînd.

— Obișnuiții... Să nu uit, știi cine a luat loja de lîngă a ta ? Soții Gouvarinho. Au apărut și ei azi acolo...

Carlos nu-i cunoștea. Cei din jur i-au explicat : contele de Gouvarinho, pair al regatului, un bărbat înalt, cu ochelari, *poseur*... Iar contesa, o cucoană englezită, cu părul ca morcovul, foarte bine făcută... În sfîrșit, Carlos nu-i cunoștea.

Vilaça îl întîlnea pe conte la Centrul Progresist, unde era un stîlp al partidului. Tînăr talentat, după Vilaça. Ceea ce-l uimea, era că putea să-și permită o lojă cu abonament, încurcat cum era : nici trei luni nu trecuseră de cînd i se protestase o poliță de opt sute de mii de reali la Tribunalul Comerțului...

— Un măgar, un escroc ! a spus marchizul cu scîrbă.

— Se petrece bine la ei, marțea !... a spus Taveira, privindu-și ciorapul de mătase.

Apoi s-a vorbit despre duelul dintre Azevedo de la *Opinia* și Sá Nunes, autorul *Regelui Plăcintă*, marea feerie de la teatrul din strada Conților, care în ultimul timp era ministru al marinei : se trataseră furioși în ziare drept *nemernici* și *hoți ;* și trecuseră zece zile nesfîrșite de cînd se provocaseră, iar Lisabona, cu sufletul la gură, aștepta vărsarea de sînge. Cruges auzise că Sá Nunes nu voia să se

bată pentru ca era în doliu după o mătuşă ; se mai spunea că Azevedo plecase precipitat spre Algarve. Dar adevărul, după Vilaça, era că ministrul de interne, văr de-al lui Azevedo, ca să evite întîlnirea, instituise pază poliţienească la casele celor doi cavaleri...

— Un ticălos ! a exclamat marchizul cu unul dintre obişnuitele lui rezumate brutale ce măturau totul în calea lor.

— Ministrul are totuşi dreptate, a observat Vilaça Uneori, duelurile pot duce la o nenorocire...

A urmat o scurtă tăcere. Carlos, care pica de somn, l-a întrebat pe Taveira printre căscături dacă nu cumva îl văzuse pe Ega la teatru.

— Cum să nu ! Era acolo de serviciu, la postul lui... în loja soţilor Cohen, pus la patru ace...

— Atunci chestia asta a lui Ega cu soţia lui Cohen, a spus marchizul, pare clară...

— Transparentă, diafană ! Un cristal !...

Carlos, care se ridicase să-şi aprindă o ţigară ca să se mai trezească, şi-a amintit imediat marea maximă a lui Dom Diogo : asemenea lucruri nu se puteau şti niciodată, şi era chiar mai bine să nu se ştie ! Dar marchizul, la aceste cuvinte, s-a lansat în nişte consideraţii grosolane. Socotea că Ega era cam *îndrăzneţ ;* şi vedea în asta un gest de represalii sociale, deoarece Cohen era evreu şi bancher. În general, nu-i plăceau evreii ; dar nimic nu-i ofensa mai mult gustul şi raţiunea decît specia *bancher.* Îl înţelegea pe banditul cu carabină, care pîndea în codrul de pini ; îl admitea pe comunistul care-şi risca pielea pe baricadă. Dar financiarii. *Cutărică et Comp,* îl scoteau din sărite... Şi socotea că a le distruge pacea domestică era un act meritoriu !

— Ora două şi un sfert ! a exclamat Taveira, care se uitase la ceas. Şi eu aici, funcţionar public cu îndatoriri faţă de stat, încă de la ora zece de dimineaţă !

— Ce dracu faceţi voi la Curtea de Conturi ? a întrebat Carlos. Jucaţi ? Discutaţi ?

— Facem din toate cîte puţin, ca să ne omorîm timpul... Chiar şi conturi !

Afonso da Maia se retrăsese. Sequeira şi Steinbroken plecaseră; iar Dom Diogo, în fundul bătrînei saie caleşti,

se dusese şi el să-şi bea şodoul, să-şi pună emplastrul, sub ochiul îndatoritor al Margaretei, bucătăreasa şi dragostea lui cea din urmă. Ceilalţi au părăsit şi ei curînd Buchetul. Taveira, înfofolit din nou în *ulster,* a pornit-o pe jos pînă acasă, o locuinţă modestă, lîngă un parc agreabil. Marchizul a izbutit să-l ia pe Cruges cu el în cupeu, ca să-i mai cînte puţin acasă, la orgă, pînă pe la orele trei-patru, muzică religioasă şi tristă care-l făcea să plîngă în timp ce-şi amintea de amorurile lui şi mînca pui reci cu felii de salam. Cît despre văduv, Eusèbiozinho, acesta, scărpinîndu-şi bărbia, mohorît şi îndurerat de parcă s-ar fi dus la propriul său mormînt, s-a îndreptat spre bordel unde avea o *pasiune.*

Laboratorul lui Carlos era gata — şi devenise foarte ospitalier, cu podeaua înlocuită, cuptoarele din cărămizi noi, o masă mare de marmură, un amplu divan din zegras pentru odihna de după marile descoperiri, şi în jur, pe piedestale şi rafturi, sclipirea bogată a metalelor şi sticlei ; dar săptămînile treceau, şi tot acel frumos material de experienţă zăcea virgin şi nefolosit în lumina albă ce cădea din ferestruică. Doar dimineaţa venea un servitor să-şi cîştige zilnicul toston mişcîndu-se alene prin încăperi cu pămătuful de pene în mînă.

Dar Carlos într-adevăr nu avea timp să se ocupe de laborator; şi-i mai acorda Domnului cîteva săptămîni privilegiul exclusiv de a cunoaşte taina lucrurilor — cum îi spunea el rîzînd bunicului. De cum se lumina de ziuă, mergea să se antreneze două ore la scrimă cu bătrînul Randon ; apoi vizita cîţiva bolnavi în cartier, unde se răspîndise, cu o strălucire de legendă, vestea vindecării Marcelinei — şi a sticlelor de Bordeaux pe care i le trimisese Afonso. Începea să fie cunoscut ca medic. Dădea consultaţii la cabinet — de obicei licenţiaţi din generaţia lui care, ştiindu-l bogat, îl socoteau gratuit şi intrau la el, veştejiţi şi cu faţa schimonosită, ca să-i povestească vechea şi prost deghizata istorie a unor efuziuni sentimentale cu rezultat funest. Vindecase de difterie pe fiica unui brazilian, în Aterro [1], şi cîştigase în casa aceea prima sa livră,

[1] Zonă rezidenţială din Lisabona, modernă pe vremea lui Eça de Queiroz ; astăzi nu mai este cunoscută sub acest nume.

prima pe care o cîştigase vreun bărbat din familia lui prin munca proprie. Doctorul Barbedo îl invitase să asiste la o ovariectomie. Şi în sfîrşit (dar la această consacrare Carlos chiar că nu se aştepta atît de curînd), cîţiva dintre buni săi colegi care, văzîndu-l pînă atunci numai cum îşi mîna caii englezeşti, vorbeau despre „talentul lui Maia" — observînd acum aceste crimpeie de clientelă, începeau să spună „că Maia era un dobitoc". Carlos vorbea deja serios despre cariera sa. Scrisese, cu laborioase subtilităţi de stil, două articole pentru *Gazeta medicală*, şi proiecta să compună o carte de idei generale care urma să se intitulege *Medicina veche şi moderna*. În rest se ocupa tot de cai, de lux, de colecţia sa de obiecte de artă. Şi, pe deasupra, în virtutea acelei fatale dispersări a curiozităţii care, în toiul preocupării în jurul cazului celui mai interesant de patologie, îl făcea să întoarcă inediat capul dacă auzea vorbindu-se despre o statuie sau un poet, îl atrăgea cu deosebire vechea idee a lui Ega în legătură cu înfiinţarea unei reviste care să dirijeze gustul, să aibă greutate politică, să ordoneze societatea, să devină forţa gînditoare a Lisabonei..

Nu folosea însă la nimic să-i amintească lui Ega de acest proiect minunat. Prietenul îi arunca o privire pierdută şi răspundea :

— Ah, revista... Da, e clar, că ne gîndim ! Trebuie să stăm de vorbă, am să vin eu...

Dar nu-şi făcea apariţia la Buchetul, nici la cabinet : abia dacă se zăreau, uneori, la Teatrul São Carlos unde Ega, în timpul pe care nu-l petrecea în loja soţilor Cohen, venea invariabil să se refugieze în fundul lojei lui Carlos, în spatele lui Taveira sau al lui Cruges, de unde s-o poată privi din cînd în cînd pe Raquel Cohen — şi unde stătea, tăcut, cu capul sprijinit de peretele despărţitor, odihnindu-se şi parcă saturat de fericire...

Ziua (după spusele lui) era mereu ocupat : umbla să-şi caute casă, să-şi aleagă mobile... Dar era uşor să-l întîlneşti prin Chiado şi prin Loreto dînd tîrcoale şi adulmecînd, sau, altfel, în fundul unor birje de piaţă, cutreierînd străzile aproape în galop, ostentativ de aventurier.

Dandismul i se rafina : arbora, cu îndrăzneala semeaţă a unui Brummel [1], un frac cu nasturi galbeni peste o vestă de satin alb ; iar Carlos, intrînd într-o dimineaţă devreme la Hotel Universal, a dat peste el, palid de mînie, ciondănindu-se cu un slujitor pentru nişte pantofi prost lustruiţi. Însoţitorii lui constanţi erau acum un oarecare Dâmaso Salcede, amic de-al lui Cohen, şi un văr de-al Raquelei Cohen, tînerel imberb cu ochiul ager şi dur, care avea deja aerul de a da cu împrumut cu treizeci la sută dobînda.

Printre prieteni, la Buchetul, şi mai cu seamă în lojă, se discuta uneori despre Raquel, părerile fiind contradictorii. Taveira o găsea „delicioasă" ! — şi spunea acest lucru scrîşnind din dinţi ; marchizului îi apărea tot mai apetisantă, de astă dată, acea cărniţă fezandată de femeie de treizeci de ani ; Cruges o numea „*co*doaşă lenevoasă". În zare, la rubrica *High Life*, era „una dintre primele noastre elegante" ; şi toată Lisabona o cunoştea, pe ea şi binoclul ei de aur prins cu un lănţişor tot de aur, şi caleaşca ei albastră cu cai negri. Era înaltă, foarte palidă, cu oxebire în lumina artificială, de o sănătate plăpîndă, cu un farmec în ochii încercănaţi, o nesfîrşită langoare în toată linia ei, un aer de romanesc şi de crin aproape veştejit ; cea mai mare frumuseţe a ei era părul, de un negru mătăsos, ondulat, foarte greu, rebel agrafelor, şi pe care ea, cu măiestrie, îl lăsa să-i cadă într-o masă pe jumătate slobodă peste spate, ca într-o dezordine de goliciune. Se spunea că era cititâ, şi că se exprima îngrijit. Zîmbetul ei ostenit, palid, constant, îi dădea un aer neînsemnat. Bietul Ega o adora.

O cunoscuse la Foz, la Adunare ; în seara aceea, bînd bere cu băieţii, încă-i mai spusese *camelie unsă cu miere;* după cîteva zile îl adula deja pe soţul ei ; iar acum, demagogul acela care voia masacrarea în masă a claselor mijlocii suspina adeseori din cauza ei ore întregi, trîntit de-a curmezişul patului.

[1] George Brummel (1778—1840), *dandy* englez, supranumit „regele modei".

La Lisabona, între Club și Casa Havaneză [1], începuse deja să se vorbească despre „combinația lui Ega". El totuși mai încerca să-și pună fericirea la adăpost de orice bănuieli omenești. Existau în complicatele-i precauții tot atîta sinceritate cîtă plăcere romantică de mister ; și se ducea în locurile cele mai nepotrivite, în aer liber, în cartierul Abatorului, ca să se întîlnească pe furiș cu slujnica ce-i aducea scrisorile de la ea... Dar din toate purtările lui (chiar și din mascarea afectată cu care se uita întruna la ceas), se revărsa imensa-i trufie pentru acel adulter elegant. Dealtfel, simțea bine că prietenii îi cunoșteau glorioasa aventură, știau că trăiește în plină dramă : poate tocmai de-aceea, în fața lui Carlos și a altora, nu menționase niciodată pînă atunci numele ei, și nici nu lăsase să-i scape vreodată o fărîmă de exaltare.

Într-o noapte însă, însoțindu-l pe Carlos pînă la Buchetul, noapte cu o lună calmă și albă sub care amîndoi mergeau tăcuți, Ega, năpădit desigur de o undă interioară de pasiune, a scos un suspin necheivoc, a deschis larg brațele și a declamat cu ochii pironiți la astru, cu un tremur în glas :

Oh ! laisse-toi donc aimer, oh ! l'amour c'est la vie ! [2]

Asta îi scăpase de pe buze ca un început de mărturisire: Carlos, lîngă el, n-a spus nici o vorbă, a suflat doar în aer fumul țigării.

Dar Ega s-a simțit desigur ridicol, pentru că s-a potolit și s-a refugiat imediat în purul interes literar.

— La urma urmelor, băiete, orice s-ar spune, nu-l întrece nimeni pe bătrînul Hugo...

În sinea lui, Carlos își amintea de furiile naturaliste ale lui Ega de pe vremea cînd urla împotriva lui Hugo, numindu-l „sac rupt plin cu spiritualism", „gură-cască de umbră", „bunicuț liric" și mai aplicîndu-i și alte injurii, care mai de care mai grave.

În noaptea aceea însă marele flecar a continuat :

[1] Celebru club lisabonez.

[2] Oh ! lasă-te iubită, oh ! dragostea e viața ! (fr.)

— Ah, bătrînul Hugo ! Bătrînul Hugo este campionul eroic al adevărurilor veșnice... E nevoie de o frîntură de ideal, ce dracu ! Dealtfel, idealul poate fi și real...

Și, asupra acestei retractări, s-a pornit să trezească tăcerea din Aterro.

După cîteva zile, Carlos, în cabinet, expedia tocmai un pacient, un oarecare Viegas care, săptămînă de săptămînă, venea să-i înșire plictisitoarea cronică a dispepsiei sale — cînd de după draperia sălii de așteptare a răsărit Ega, în redingotă albastră, cu mănuși *gris perle* și un sul de hîrtie în mînă.

Ești ocupat, doctore ?

Nu, mă pregăteam de plecare, fercheșule !

Bine. Am venit să-ți bag pe gît niște proză... Un crîmpei din *Atom*... Stai jos. Ascultă.

Imediat s-a așezat la masă, a dat la o parte hîrtiile și cărțile, a desfășurat manuscrisul, l-a netezit, și-a lărgit gulerul — iar Carlos, care luase loc pe marginea divanului, cu fața mirată și mîinile pe genunchi, s-a trezit transportat aproape fără tranziție din rîgîiturile pîntecului lui Viegas în forfota populației dintr-un cartier de iudei al vechiului oraș Heidelberg.

Dar așteaptă ! a exclamat el. Lasă-mă să-mi trag răsuflarea. Asta nu-i Haosul...

Atunci Ega s-a sprijinit de spătar, și-a descheiat haina, și-a tras și el răsuflarea.

Nu, nu e primul episod... Nu e Haosul. Sîntem deja în secolul al XV-lea... Dar la o carte ca asta se poate începe cu sfîrșitul... Mi-a convenit să scriu acest episod : se numește *Evreica*.

„Madame Cohen !" și-a zis Carlos.

Ega și-a lărgit din nou gulerul și a continuat să citească, însuflețindu-se, accentuînd cuvintele ca să le dea viață, împlinindu-și vocea la sonoritățile finale ale perioadelor. După sumbra descriere a unui cartier medieval din Heidelberg, faimosul Atom, *Atomul lui Ega*, apărea sălășluit în inima splendidului principe Franck, poet, cavaler și bastard al împăratului Maximilian. Și toată acea inimă de erou palpita pentru evreica Ester, perlă miraculoasă a Orientului, fiica bătrînului rabin Solomon, un mare doctor

al Legii lui Moise, urmărit de ura teologică a generalului Dominicanilor.

Acestea toate le povestea *Atomul* într-un monolog atît de presărat de imagini, precum este presărată de stele mantia Fecioarei — și care era de fapt o declarație a lui, Ega, către femeia lui Cohen. Apoi se deschidea un interludiu panteist : izbucneau coruri de flori, coruri de astri, ce proslăveau, în limbajul luminii sau în elocința parfumurilor, frumusețea, grația, neprihănirea, sufletul celest al Esterei și al Raquelei... În sfîrșit, urma neagra dramă a persecuției : fuga familiei ebraice prin păduri de vrăjitoare și sălbatice sate feudale ; ivirea, la o răscruce de drumuri, a principelui Franck ce venea s-o ocrotească pe Ester cu lancea ridicată, pe strășnicul său armăsar ; turma gloatei fanatice care alerga să-l ardă pe rug pe rabin cu cărțile sale eretice cu tot ; în sfîrșit lupta, și principele, străpuns de țăpușul unui călăreț, ducîndu-se să moară pe pieptul Esterei, care-și dădea sufletul odată cu el, într-o sărutare. Acestea toate se precipitau ca un sonor și tumultuos sughiț de plîns ; și era tratat într-o manieră stilistică modernă, sforțarea chinuită umilind expresia, tușele de culoare aruncate din belșug scoțînd în evidență tonul vieții...

Murind, *Atomul* exclama, cu vasta solemnitate a unui acord de orgă : „Astfel s-a răcit, a încetat să bată, acea inimă de erou în care am sălășluit ; și, odată risipit în văzduh principiul vieții, eu, liber acum, am urcat din nou spre aștri, ducînd cu mine esența pură a acelei dragoste nepieritoare".

— Ce zici ?... a îngăimat Ega, sleit, aproape tremurînd.

Carlos n-a putut decît să răspundă :

— E înfocat.

Apoi a elogiat serios cîteva fragmente, corul pădurilor, lectura *Părinților Bisericii*, noaptea, printre ruinele turnului lui Othon, anumite imagini de un mare avînt liric.

Ega, grăbit ca întotdeauna, a înfășurat manuscrisul, și-a încheiat din nou redingota și, cu pălăria deja în mînă, a mai întrebat :

— Atunci, ți se pare-prezentabil ?...

— Îl publici ?

— Nu, dar în sfîrșit... Și n-a mai spus nimic, roșu ca focul.

Carlos a înțeles totul după cîteva zile cînd a întîlnit în *Gazeta din Chiado* o descriere „a lecturii, făcute în casa prea excelentului domn Jacob Cohen de către amicul nostru João da Ega, ce a citit unul dintre cele mai strălucite episoade din cartea sa — *Memoriile unui Atom*. Iar ziaristul adăuga, exprimîndu-și părerea personală : „E o zugrăvire a suferințelor pe care le-au îndurat, în vremurile de intoleranță religioasă, acei care urmează Legea lui Israel. Ce imaginație puternică ! Ce stil fluent! Efectul a fost extraordinar, iar cînd amicul nostru a închis manuscrisul asupra morții protagonistei — am văzut lacrimi în toți ochii numeroasei și respectabilei colonii evreiești !"

Oh, furie a lui Ega ! A năvălit în după-amiaza aceea în cabinet, palid, descumpănit...

— Dobitocii ! Dobitocii ăștia de jurnaliști ! Ai citit ? „Lacrimi în toți ochii numeroasei și respectabilei colonii evreiești !" A făcut să cadă totul în ridicol... Și, pe urmă, „stil fluent". Ce măgari ! Ce idioți !

Carlos, care tăia filele unei cărți, l-a consolat. Așa se vorbea pe plan național despre operele de artă... Nu merita să te înfurii...

— Nu, pe cuvîntul meu, mi-a venit să-i crăp capul fițuicarului !

Și de ce nu i l-ai crăpat ?

— E prieten cu soții Cohen.

Și a bombănit injurături la adresa presei, plimbîndu-se cu pași de tigru prin cabinet. În sfîrșit, iritat de nepăsarea lui Carlos :

Ce dracu tot citești tu acolo ? *Nature parasitaire des accidents de l'impaludisme*... [1] Mare farsă și medicina asta ! Spune-mi un lucru : Ce dracu or fi niște înțepături pe care le simt în brațe de cîte ori sînt pe punctul de a adormi ?...

— Purici, păduchi, viermi..., a murmurat Carlos cu ochii în carte.

— Animalule ! a mîrîit Ega, înșfăcîndu-și pălăria.

— Pleci, John ?

[1] Natura parazitară a accidentelor impaludismului (fr.).

— Plec, am treabă ! Şi, lîngă draperie, ameninţînd cerul cu umbrela, aproape plîngînd de turbare : Măgarii ăştia de jurnalişti ! Sînt pleava societăţii !

După zece minute a reapărut brusc ; şi cu alt glas acum, cu un ton serios, a spus :

— Ascultă aici. Uitasem. Vrei să te prezint soţilor Gouvarinho ?

— N-am nici un interes special, a răspuns Carlos ridicînd ochii din carte, după o clipă de tăcere. Dar n-am nici o repulsie specială.

— Bine, a spus Ega. Ei doresc să te cunoască, mai cu seamă contesa ţine mult... Atunci, s-a hotărît ! Marţi vin să te iau de la Buchetul, şi mergem să „gouvarinhăm"

Carlos a rămas cu gîndul la propunerea lui Ega, la modul cum subliniase el „cît de mult ţinea" contesa. Şi-a amintit apoi că era prietenă intimă a doamnei Cohen ; iar în ultimul timp, la Teatrul São Carlos, în vecinătatea aceea a lojei care uşura relaţiile, surprinsese anumite priviri de-ale ei... Ba chiar, după spusele lui Taveira, ea pur şi simplu „îi trimitea ocheade". Carlos o găsea picantă, cu părul ei ondulat şi roşu, cu năsucul fremătător, cu ochii de culoare închisă de o mare strălucire, care spuneau mii de lucruri. Era delicios de bine făcută — şi avea o piele foarte albă, fină şi moale la vedere, a cărei mătase se bănuia şi de departe.

După ziua aceea mohorîtă cu averse de ploaie, Carlos hotărîse să petreacă o bună seară de lucru, la gura sobei, în comoditatea hainei sale de casă. Dar, la cafea, ochii doamnei de Gouvarinho au început să-i scînteieze prin fumul ţigării, făcîndu-i o „ocheadă", intervenind ispititori între el şi seara lui de studiu, revărsîndu-i în vine o vie căldură de tinereţe... Numai din vina lui Ega, acel Mefisto din Celorico !

S-a îmbrăcat, s-a dus la São Carlos. Cînd să ia însă loc la intrarea în lojă, gătit, cu vestă albă şi perlă neagră la cămaşă — în locul părului ondulat şi roşu a zărit claia de păr întunecată a unui negru, un negru de doisprezece ani, încruntat şi lucios, cu un guler mare răsfrînt peste o jachetă cu nasturi galbeni ; lîngă el alt negru, mai mic, în aceeaşi uniformă şcolară, îşi vîra în nara largă degetul

înmănuşat în piele albă. Amîndoi i-au aruncat cîte o privire din ochii lor bulbucaţi de culoarea argintului umbrit. Persoana care-i însoţea, ascunsă în fund, părea să aibă un guturai scîrbos.

Se reprezenta *Lucia*, spectacol de binefacere, cu a doua primadonă. Soţii Cohen nu veniseră — şi nici Ega. Multe loji erau goale, triste în vechiul lor tapet auriu. Seara ploioasă, cu un firicel de vînt de sud-vest, părea să fi pătruns colo, răspîndindu-şi mohoreala, melancolica senzaţie de umezeală. În stalurile, goale şi ele, se afla o femeie singuratecă, îmbrăcată în satin de culoare deschisă ; Edgardo Lucia cîntau fals ; lumina gazului dormea, arcuşurile viorilor păreau să aţipească şi ele pe corzi.

— E lugubru, i-a spus Carlos amicului său Cruges, care ocupa locul întunecat al lojei.

Cruges, amorţit într-un acces de *spleen*, cu cotul sprijinit de spătarul scaunului, cu degetele în păr, înfăşurat tot în văluri suprapuse de melancolie, a răspuns, ca din fundul unui mormînt :

— Cît se poate de apăsător.

Din indolenţă, Carlos a rămas pe loc. Şi încetul cu încetul, negrul acela de la care nu-şi putea desprinde ochii şi care trona acolo pe fotoliul de rips verde al doamnei de Gouvarinho, cu mîneca jachetei sprijinită pe bordura unde strălucea de obicei, alb, un braţ drăgălaş, i-a purtat fără să vrea închipuirea spre persoana ei ; şi-a amintit toaletele în care o văzuse ; şi niciodată nu i se păruse atît de picant, ca acum cînd nu-l vedea, părul ei roşcat, de culoarea jarăcenului în lumină, foarte ondulat, ars parcă de o flacără interioară. Claia de păr a negrului, în schimb, în loc de cărare avea un luminiş tăiat cu foarfeca în masa de lînă deasă. Cine să fie, de ce se aflau acolo africanii ăia cu profilul încruntat ?

Ai mai pomenit vreodată o asemenea clădăraie de pui, Cruges ?

Celălalt, care nu se clintise din atitudinea lui de statuie tumulară, a bolborosit din întuneric o monosilabă surdă.

Carlos i-a respectat nervii.

Deodată, la dezacordul mai strident al unui cor, Cruges a sărit în sus.

— Îţi vine să le dai un picior undeva... Ce dugheană mai e şi asta ! a mugit el, punîndu-şi furios pardesiul.

Carlos l-a dus în cupeu pînă în strada Florilor, unde locuia, cu mama şi cu o soră ; şi pînă la Buchetul n-a încetat să deplîngă în sinea lui seara de studiu pierdută.

Servitorul lui Carlos, Baptista (strigat de ai casei *Tista*) îl aştepta citind ziarul în confortabilul vestibul al „camerelor domnişorului", tapisat cu catifea de culoarea cireşii, împodobit cu portrete de cai şi panoplii de arme vechi, cu divane de aceeaşi catifea, şi puternic luminat la ora aceea de două sfeşnice cu abajur aşezate pe nişte coloane din lemn de stejar, pe care se înfăşurau sculpturi închipuind ramuri de viţă de vie.

Carlos îl avea de la vîrsta de unsprezece ani pe acel valet personal care venise odată cu Brown la Santa Olávia, după ce servise la Lisabona, la legaţia engleză, şi-l însoţise pe ministru, Sir Hercules Morrisson, de mai multe ori la Londra. La Coimbra, la Palatele de la Celas, Baptista începuse să devină un personaj : Afonso coresponda cu el de la Santa Olávia. Apoi a călătorit cu Carlos ; avuseseră rău de mare pe aceleaşi pacheboturi, împărţiseră aceleaşi sandvişuri la bufetul gărilor ; *Tista* a ajuns confidentul său. Era astăzi un bărbat de cincizeci de ani, svelt, robust, cu un guler de barbă cenuşie pe sub bărbie, şi aerul excesiv de *gentleman*. Pe stradă, foarte ţanţoş în redingota lui, cu perechea de mănuşi galbene ţeapănă în mînă, cu bastonul din trestie de India, pantofii bine lustruiţi, avea respectabila înfăţişare a unui înalt funcţionar. Dar se menţinea la fel de subţire şi de sprinten ca atunci cînd, la Londra, învăţase să valseze şi să boxeze în aspra învălmăşeală a saloanelor dansante, sau ca atunci cînd, mai tîrziu, în timpul vacanţelor de la Coimbra îl însoţea pe Carlos la Lamego şi-l ajuta să sară zidul grădinii domnului conţopist de la Finanţe, cel care avea o soţie atît de zvăpăiată.

Carlos s-a dus să caute o carte în cabinetul de studiu, a intrat în cameră, s-a întins obosit într-un fotoliu. În lumina opalescentă a abajururilor, patul desfăcut dezvăluia, sub mătasea perdelelor, un lux efeminat de pînză fină, broderii şi dantele.

— Ce se spune azi în *Jurnalul serii* ? a întrebat el căscînd, în timp ce Baptista îl descălţa.

— L-am citit tot, stăpîne, şi nu mi s-a părut că ar avea ceva. În Franţa e tot linişte... Dar niciodată nu poţi să ştii, pentru că ziarele astea portugheze imprimă totdeauna numele străine cu greşeli.

— Sînt nişte dobitoci. Astăzi domnul Ega era furios pe ei...

Apoi, în timp ce Baptista pregătea cu grijă un grog cald, Carlos, deja culcat, cuibărit în pat, a deschis leneş cartea, a întors două pagini, a închis-o, a luat o ţigaretă, şi s-a apucat s-o fumeze cu pleoapele lăsate, într-o imensă beatitudine. Prin perdelele grele se auzea vîntul de sud-vest bătînd în copaci şi aversele spălînd geamurile.

— Cunoşti familia contelui de Gouvarinho, Tista ?

— Îl cunosc pe Pimenta, stăpîne, care-i valetul personal al domnului conte... Valet personal, dar serveşte şi la mîncare.

— Şi ce spune, va să zică, acest Tormenta ? a întrebat Carlos, cu vocea indolentă, după o clipă de tăcere.

— Pimenta, stăpîne ! Manuel se numeşte Pimenta[1]. Domnul de Gouvarinho îi zise Romão, pentru că era obişnuit cu celălalt valet, care se numea Romão. Şi nici asta nu-i frumos, fiindcă ficcare îşi are numele lui. Manuel se numeşte Pimenta. Pimenta nu-i mulţumit...

Şi Baptista, după ce a depus lîngă capul patului platoul de argint cu grogul, zaharniţa, ţigările, i-a transmis dezvăluirile făcute de Pimenta : contele de Gouvarinho, nu numai că era foarte pisălog, dar mai era şi meschin, n-avea nimic cavaleresc în el — i-a dat lui Romão (lui Pimenta) un costum de şeviot de culoare deschisă, dar atît de roş şi de plin de pete de cerneală, pentru că-şi curăţa peniţa pe picior şi pe umăr, că Pimenta a aruncat darul cît colo. Contele şi cu doamna nu se aveau bine : încă de pe vremea lui Pimenta, odată, la masă, se certaseră atît de tare, că ea a înşfăcat paharul şi farfuria, şi le-a

[1] Joc de cuvinte intraductibil, în portugheză, *pimenta* înseamnă piper, iar *tormenta*, furtună puternică, de scurtă durată.

făcut fărîme pe podea. Şi oricare alta ar fi făcut la fel ; pentru că domnul conte, cînd începea să te cicălească, să te tot piseze cu acelaşi lucru, te scotea din răbdări. Întotdeauna era vorba de bani. Bătrînul Tompson se săturase să tot deschidă baierele pungii...

— Cine mai e şi bătrînul Tompson care îşi face apariţia acum, la ora asta din noapte ? a întrebat Carlos, interesat fără să vrea.

— Bătrînul Tompson e tatăl doamnei contese. Doamna contesă era o Miss Tompson, din familia Tompson de la Porto. În ultimul timp, domnul Tompson n-a mai vrut să-l împrumute cu nici un real pe ginere-său ; astfel că, odată, tot pe vremea lui Pimenta, domnul conte, furios, i-a spus doamnei că ea şi cu tatăl ei trebuie să-şi aducă aminte că se trag dintr-un neam de negustori, şi că el a făcut din ea o contesă ; şi să iertaţi, doamna contesă, chiar acolo, la masă, a trimis conţia la dracu... Asemenea lucruri nu sînt pe placul lui Pimenta.

Carlos a dat pe gît o înghiţitură de grog. Îi juca pe buze o întrebare, dar şovăia. Şi-a zis apoi că-i o copilărie să aibă atîtea scrupule faţă de nişte persoane care, la masă, în faţa valetului, spărgeau porţelanuri şi trîmiteau la dracu titlul strămoşilor. Astfel că a întrebat :

— Ce spune domnul Pimenta despre doamna contesă, Baptista ? Se distrează ?

— Cred că nu, stăpîne. Dar servitoarea ei de încredere, o scoţiană, asta da, e o uşuratică. Şi nu-i şade bine doamnei contese să fie atît de intimă cu ea...

S-a făcut tăcere în cameră, ploaia a lovit mai puternic în geamuri.

— Trecînd la alt subiect, Baptista, ce zici, de cît timp nu i-am mai scris lui Madame Rughel ?

Baptista a scos din buzunarul interior al hainei un carneţel, s-a apropiat de lumină, şi-a pus ochelarii pe nas, şi a verificat, cu metodă, aceste date : „Ziua de 1 ianuarie, trîmis telegramă cu felicitări de anul nou Madame Rughel, Hôtel d'Albe, Champs Elysées, Paris. Ziua de 3, primit telegramă Madame Rughel, răspunde la urări, exprimă prietenie, anunţă plecare la Hamburg. Ziua de 15, scrisoare trimisă prin poştă, pentru Madame Rughel, William-Strasse, Hamburg, Germania." Apoi — nimic altceva. Astfel că au trecut cinci săptămîni de cînd domnişorul nu i-a mai scris lui Madame Rughel...

— Mîine îi scriu, a spus Carlos.

Baptista şi-a notat în carneţel.

Apoi, pe după un fum lîncezitor, vocea lui Carlos s-a înălţat din nou în pacea adormită a odăii :

— Madame Rughel era foarte drăguţă, nu-i aşa, Baptista ? Este femeia cea mai drăguţă pe care ai văzut-o vreodată în viaţa ta !

Bătrînul servitor şi-a pus carnetul în buzunarul hainei şi a răspuns, fără să şovăie, foarte sigur de sine :

— Madame Rughel era o doamnă foarte chipeşă. Dar femeia cea mai frumoasă pe care mi-am aşternut eu ochii, dacă-mi permite domnişorul, era doamna aceea a colonelului de husari care a venit în camera hotelului, la Viena.

Carlos a aruncat ţigara pe platoul de argint şi, strecurîndu-se sub aşternut, năpădit tot de o undă de amintiri vesele, a exclamat din adîncimea culcuşului său confortabil, în vechiul ton de emfază boemă obişnuit la Palatele de la Celas :

— Domnul Baptista n-are nici un pic de gust ! Madame Rughel era o nimfă de Rubens, domnule ! Madame Rughel avea splendoarea unei zeiţe din Renaştere, domnule! Madame Rughel trebuia să fi dormit în patul imperial al lui Carol Quintul... Retrage-te, domnule !

Baptista a mai netezit micul *couvre-pied* [1], a mai aruncat prin cameră o privire atentă şi, mulţumit de ordinea în care adormeau lucrurile, a ieşit, luînd cu el sfeşnicul. Carlos nu dormea ; şi nu se gîndea la coloneleasa de husari, nici la Madame Rughel. Chipul care, în întunecimea perdelelor, îi apărea într-un auriu nedesluşit ce provenea de la reflexele părului despletit era al doamnei de Gouvarinho — doamna de Gouvarinho care nu avea splendoarea unei zeiţe din Renaştere precum Madame Rughel, nici nu era femeia cea mai frumoasă pe care şi-ar fi aşternut vreodată ochii Baptista, precum coloneleasa de husari ; dar, cu nasul ei fremătător şi gura ei mare, strălu-

[1] Cuvertură aşezată la picioarele patului (fr.).

cea mai mult și mai bine în imaginația lui Carlos — pentru că el o așteptase în seara aceea și ea nu apăruse.

În marțea promisă, Ega n-a venit să-l ia pe Carlos ca să meargă să „gouvarinheze". Și Carlos a fost cel care, după cîteva zile, intrînd ca din întîmplare la Hotel Universal, l-a întrebat rîzînd pe Ega :

— Ei, cînd „gouvarinhăm" ?

În seara aceea, la São Carlos, într-un antract al *Hughenoților,* Ega l-a prezentat domnului conte de Gouvarinho, pe coridorul spre care dădeau lojile. Contele, foarte amabil, și-a amintit pe loc că avusese de mai multe ori plăcerea să treacă pe la poarta moșiei de la Santa Olávia cînd se ducea să-și vadă niște vechi prieteni, familia Tedim, la Entre Rios — un alt frumos conac. Au vorbit atunci de Douro, de Beira, le-au comparat cu alte peisaje. Pentru conte nu exista nimic în Portugalia noastră care să semene cu cîmpiile de la Mondego : dar parțialitatea lui era scuzabilă, pentru că se născuse și crescuse în acele văi mănoase ; a vorbit apoi un moment de Formoselha, unde avea o casă în care trăia, bătrînă și bolnavă, mama lui, doamna contesă văduvă...

Ega, care se prefăcuse a sorbi cuvintele contelui, a început atunci o controversă susținînd, înfocat de parcă ar fi fost vorba despre dogmele unei credințe, frumusețea superioară a rîului Minho, „acel paradis idilic". Contele zîmbea : vedea în asta, după cum i-a făcut observația lui Carlos, bătîndu-l amabil în același timp pe Ega pe umăr, rivalitatea dintre cele două provincii. Întrecere dealtfel fecundă, după părerea lui...

— Iată, de pildă, spunea, gelozia dintre Lisabona și Porto. E o adevărată dualitate, ca între Ungaria și Austria... Aud pe aici că unii o deplîng. Ei bine, eu, dacă aș fi la putere, aș instiga-o, aș provoca-o, iertați-mi această expresie. În lupta dintre două mari orașe ale regatului, alții pot vedea ciudă meschină, eu văd elemente de progres. Văd civilizație !

Profera aceste lucruri ca de pe un piedestal înălțat mult deasupra oamenilor, lăsîndu-le providențial să cadă din comorile intelectului său ca niște daruri neprețuite. Vocea-i era lentă și rotundă ; lentilele ochelarilor săi de aur scînteiau arătos ; iar în mustața ceruită, în bărbița scurtă, se vădea ceva, în același timp doctoral și de filfizon.

Carlos spunea : „Aveți dreptate, domnule conte". Ega spunea : „Dumneata vezi lucrurile astea de sus, Gouvarinho". El își încrucișase brațele pe sub poalele fracului — și erau toți trei foarte serioși.

Apoi contele a deschis ușa lojei ; Ega a dispărut. Și peste o clipă Carlos, prezentat ca „vecin de lojă", primea de la doamna contesă un puternic *shake-hands,* în care au clinchețit o infinitate de brățări de argint și de *blangles* indiene peste mănușa ei neagră încheiată cu doisprezece nasturi.

Doamna contesă, puțin îmbujorată, ușor nervoasă, i-a amintit imediat lui Carlos că-l văzuse vara trecută la Paris, în salonul scund de la *Café anglais :* ba chiar, drept indiciu, putea să-i mai spună că se afla în seara aceea acolo un bătrîn dezgustător cu două sticle goale în față care povestea cu glas tare, către altă masă, niște chestii îngrozitoare la adresa domnului Gambetta ; un individ de-alături a protestat ; celuilalt nici că i-a păsat, era bătrînul duce de Grammont. Contele și-a trecut degetele lente prin păr, cu un aer aproape îngrijorat : nu-și amintea nimic din toate acestea ! S-a plîns imediat amarnic de lipsă de memorie. Ceva atît de indispensabil la cineva care urmărește viața publică, memoria !, iar el, din păcate, nu avea nici un atom. De exemplu, citise (așa cum orice om trebuia să citească) cele douăzeci de volume din *Istoria Universală* a lui Cesar Cantu ; le citise cu atenție, închis în cabinetul său, ab orbit de acea operă. Ei bine, domnilor, îi scăpase totul — și-acum, habar n-avea de istorie !

Dumneavoastră aveți o memorie bună, domnule Maia ?

— Am o memorie rezonabilă.

— Va bucurați de un bun de mare preț !

Contesa se întorsese spre parter, acoperită de evantai, cu aerul stînjenit, de parcă spusele copilărești ale soțului ei ar fi diminuat-o, ar fi urîțit-o... Carlos a început atunci să vorbească despre operă. Ce frumos scutier hughenot era

Pandolli ! Contesa nu-l putea suferi pe Corcelli, tenorul, cu notele lui aspre și obezitatea aceea care-l făcea să pară buf. Dar (amintea Carlos) unde mai existau astăzi tenori? Se terminase cu acea rasă mare de Mario, bărbați frumoși, inspirați, care realizau importantele tipuri lirice. Nicolini era deja un degenerat... Asta le-a amintit de Patti. Contesa o adora, pe ea și grația ei de zînă, și vocea ei ca o ploaie de aur !...

Ochii îi străluceau, spuneau o mie de lucruri ; la anumite mișcări, părul — ondulat strîns — căpăta tonuri de aur roșcat : și în jurul ei plutea, în căldura gazului lampant și a sălii pline, un parfum exagerat de verbină. Era îmbrăcată în negru, cu un guleraș de dantelă neagră, în stil Valois, strîngîndu-i gîtul pe care erau prinși doi trandafiri stacojii. Și toată făptura ei avea un mic aer provocator și gata de atac. În picioare, tăcut, grav, contele se bătea peste coapsă cu clacul închis.

Începuse actul al patrulea ; Carlos s-a ridicat ; iar ochii lui au întîlnit în față, în loja soților Cohen, pe Ega cu binoclul la ochi, observîndu-l, privind-o pe contesă și vorbindu-i Raquelei, care zîmbea și mișca evantaiul cu un aer îndurerat și pierdut.

— Noi primim marțea, i-a spus contesa lui Carlos. Iar restul frazei s-a pierdut în murmurul unui surîs.

Contele l-a însoțit pînă afară, pe coridor.

— E întotdeauna o onoare pentru mine, spunea el mergînd alături de Carlos, să fac cunoștință cu persoanele care reprezintă ceva în țara asta... Dumneavoastră sînteți dintre aceștia, destul de rari din păcate.

Carlos a protestat, zîmbitor. Iar celălalt, cu vocea lui lentă și rotundă

— Nu lingușesc. Eu nu lingușesc niciodată... Dar dumneavoastră vi se pot spune aceste lucruri, pentru că aparțineți elitei : nenorocirea Portugaliei este lipsa de oameni. Asta-i o țară fără personal. E nevoie de un episcop ? Nu există episcop. E nevoie de un economist ? Nu există economist. Totul e așa ! Vedeți, chiar și în profesiunile subalterne. E nevoie de un bun tapițer ? Nu există un bun tapițer...

Un sunet plin de instrumente și voci, de un ton sublim, trecînd pe la ușa întredeschisă a lojei, i-a curmat niște ultime cuvinte despre lipsa de fotografi... A ascultat, cu mîna în aer :

— Este *Corul pumnalelor*, nu-i așa ? Ah ! haideți să ascultăm... Așa ceva se ascultă întotdeauna cu folos. Există filozofie în muzica asta... Păcat că amintește cu atîta strășnicie de vremurile intoleranței religioase, dar incontestabil că aici e multă filozofie !

VI

ÎN DIMINEAŢA ACEEA. Carlos s-a dus să viziteze prin surprindere casa lui Ega, faimoasa Vilă Balzac pe care fantezistul acela o meditase şi o aranjase încă de la sosirea lui la Lisabona, şi unde în sfîrşit se instalase.

Ega îi dăduse un nume literar din aceleaşi motive pentru care o închiriase într-o suburbie îndepărtată, în singurătatea de la Stînca Franţei — pentru ca numele lui Balzac, patronul său, tăcerea cîmpenească, aerul curat, totul să fie favorabil studiului, orelor dedicate artei şi idealului. Deoarece avea de gînd să se închidă acolo, ca într-un claustru literar, ca să încheie *Memoriile unui Atom* ! Numai că, din cauza distanţelor, închiriase cu luna un cupeu al Societăţii de transporturi.

Lui Carlos i-a fost greu să găsească Vila Balzac : nu era, cum spusese Ega la Buchetul, imediat după Piaţa Graţiei, o vilişoară retrasă, răcoroasă, umbrită, zîmbind printre arbori. Treceai mai întîi de Răscrucea celor Patru Drumuri ; apoi pătrundeai pe o alee largă, printre grădini de zarzavat, care cobora pe panta colinei, dar era accesibilă trăsurilor ; şi acolo, într-un ungher, străjuită de ziduri, apărea în sfîrşit o căsuţă cu pereţii murdari, cu două trepte de piatră la uşă şi transperante noi, de un stacojiu ţipător, la ferestre.

Zadarnic însă în dimineaţa aceea a tras Carlos cu disperare de coarda clopoţelului, a lovit cu ciocanul în uşă, a strigat cu glas tare peste zidul grădinii şi coroanele copacilor numele lui Ega : Vila Balzac a rămas mută, parcă nelocuită, în retragerea ei rustică. Şi totuşi lui Carlos i se păruse că, exact înainte de a începe să bată, auzise pocnetul unor dopuri de şampanie.

Cînd Ega a aflat de tentativa lui, s-a arătat indignat pe servitori, care părăseau astfel casa, dîndu-i un aer suspect de Turn Nesle [1]...

— Vino mîine ; dacă nu-ţi răspunde nimeni, escaladează ferestrele, dă foc imobilului, de parcă n-ar fi altceva decît Tuileriile.

Dar a doua zi, cînd a sosit Carlos, Vila Balzac îl aştepta, toată în sărbătoare : la uşă se profila „pajul", un flăcăiandru cu înfăţişare de mare puşlama, în jachetă albastră cu nasturi metalici şi cu o cravată foarte albă şi foarte scrobită ; cele două ferestre de sus, deschise, descoperind ripsul verde al perdelelor, sorbeau din plin tot aerul cîmpului şi soarele iernii ; iar în susul scării înguste, tapisată cu roşu, Ega, într-o nemaipomenită *robe-de-chambre* dintr-un damasc din secolul al XVIII-lea, rochie de curte a vreuneia dintre străbunoarşele sale, a exclamat, plecîndu-şi fruntea la pămînt :

— Bun-venit, principe, în umilul bordei al filozofului !

A ridicat apoi, cu un gest larg, o draperie de rips verde, de un verde urît şi trist, şi l-a introdus pe „principe" în salonul unde totul era de asemenea verde : ripsul ce acoperea un mobilier de nuc, postavul de pe masa de joc, dungile verticale ale tapetului de pe perete, faţa de masă cu crucuri şi reflexul unei oglinzi rotunde, înclinate peste sofa.

Nu exista un tablou, o floare, un ornament, o carte — doar pe jardinieră o statuetă a lui Napoleon I, în picioare, bine înfipt pe orbita pămîntului, în cunoscuta poză în care eroul, cu un aer pîntecos şi fatal, îşi ascunde o mînă la spate şi şi-o afundă pe cealaltă în profunzimile vestei. Alături o sticlă de şampanie, învelită în staniol auriu, aştepta între două pahare zvelte.

- De ce-l ţii aici pe Napoleon, John ?

— Ca ţintă pentru injurii, a răspuns Ega. Mă exersez asupra lui să vorbesc despre tirani...

Şi-a frecat mîinile radios. În dimineaţa aceea era vesel şi plin de vervă. Imediat a vrut să-i arate lui Carlos dormitorul : acolo domnea un creton cu crenguţe albicioase

[1] Aluzie la sîngeroasa melodramă cu acelaşi nume a lui Alexandru Dumas-tatăl.

pe fond roșu ; iar patul umplea, strivea tot. Părea să fie motivul central al Vilei Balzac ; și cu el se epuizase imaginația artistică a lui Ega. Era din lemn, scund ca un divan, cu marginea înaltă, cu un brîu de dantelă, și de ambele laturi cu un lux de covoare din pluș stacojiu ; un baldachin larg din mătase de India roșcată îl învăluia ca o podoabă de tabernacol ; iar înăuntrul lui, la căpătîi, ca într-un bordel, scînteia o oglindă.

Carlos, foarte serios, l-a sfătuit să scoată oglinda. Ega a aruncat asupra întregului pat o privire tăcută și blîndă, și a spus, după ce și-a trecut vîrful limbii peste buză :

— Are șicul ei...

Pe noptieră se îngrămădea un morman de cărți : *Educația* lui Spencer alături de Baudelaire, *Logica* lui Stuart Mill peste *Cavalerul de Maison-Rouge*. Pe marmura scrinului se afla altă sticlă de șampanie între două pahare ; pe măsuța de toaletă, puțin răvășită, era o cutie enormă de pudră de orez printre plastroanele și cravatele albe ale lui Ega, precum și un pachet cu ace de păr lîngă fiare de ondulat.

— Dar tu unde lucrezi, Ega, unde faci marea ta artă ?

— Acolo, a spus Ega vesel, indicînd patul.

Dar imediat după aceea a arătat colțișorul său de studiu, format de un paravan, lîngă fereastră, și umplut tot de o masă pe picior masiv pe care Carlos, uluit, a descoperit, printre frumoasele hîrtii de scrisori ale lui Ega, un *Dicționar de rime*...

Și vizitarea casei a continuat.

În sufrageria aproape goală, zugrăvită în galben, un bufet din lemn de pin cu vitrină adăpostea melancolic un serviciu ieftin de porțelan nou ; iar de închizătoarea ferestrei atîrna un veșmînt roșu, care părea să fie un capot de femeie.

— E sobru și simplu, a exclamat Ega, așa cum i se potrivește unui om care se hrănește cu o coajă de ideal și două înghițituri de filozofie. Acum, la bucătărie !...

A deschis o ușă. O răcoare cîmpenească pătrundea prin ferestrele deschise ; și se zăreau copacii din grădină, maidanele verzi, și, acolo, jos, căsuțele albe strălucind în soare ; o fată foarte răpănoasă și foarte voinică a dat jos

pisica din poală și s-a ridicat, cu *Ziarul știrilor* în mînă. Ega a prezentat-o, cu un ton de farsă :

- Domnișoara Josefa, celibatară, de temperament sanguin, artistă culinară a Vilei Balzac, și, cum se poate observa după fițuica ce-i atîrnă din gheare, cultivatoare a beletristicii !

Fata zîmbea, deloc stînjenită, deprinsă de bună seamă cu asemenea familiarități boeme.

Eu azi nu iau masa aici, domnișoară Josefa, continua Ega pe același ton. Acest frumos tinerel care mă însoțește, duce de Buchetul și principe de Santa Olávia, îi dă astăzi să pape amicului său, filozoful... Și, cum atunci cînd mă voi înapoia, domnișoara Josefa va fi pesemne cufundată în somnul nevinovăției sau în veghea desfrîului, îi poruncesc de pe acum să-mi pregătească mîine de duminecă pentru *lunch* două prepelițe frumoase.

Și brusc, schimbînd vocea, cu o privire pe care ea trebuia s-o înțeleagă :

Două prepelicioare bine fripte și bine rumenite. Reci, desigur... Ca de-obicei.

L-a apucat pe Carlos de braț și s-au înapoiat în salon.

Sincer vorbind, Carlos, cum ți se pare Vila Balzac ?

Carlos a dat același răspuns ca și pentru episodul *Erreicci* :

E infocată.

Dar a lăudat curățenia, privelișteа casei și prospețimea crețonelor. Deallfel, pentru un tînăr, pentru o chilie de burlac...

Ega propunea Ega plimbîndu-se prin salon cu mîinile adînc înfundate în buzunarele nemaipomenitei sale *robe-de-chambre* — cu un suport bibelourile, obiectele de preț, cumul arheologic, mobilele de artă... Ce dracu, mobila trebuie să se armonizeze cu ideea și simțămintele omului care o folosește ! Eu nu gîndesc și nici nu simt ca un cavaler din secolul al XVI-lea, de ce să mă înconjor de obiecte din secolul al XVI-lea ? Nimic nu mă melancolizează mai mult decît să văd într-un salon un venerabil dulăpior din vremea lui Francisc I trebuind să înfrunte conversații despre alegeri și creșterea fondurilor. Parcă ar fi un frumos erou în armură de oțel, cu viziera lăsată și credințe profunde în piept, așezat la o masă de voltarete

bătînd cărţile. Fiecare secol are un geniu şi o atitudine proprie. Secolul al XIX-lea a conceput democraţia şi asta e atitudinea lui... Şi, cufundîndu-se zgomotos într-un fotoliu, şi-a întins picioarele subţiri în aer. Iată, o asemenea poziţie este imposibilă dacă şezi pe un taburet din vremea stareţului de Crato. Băiete, hai să bem nişte şampanie !

Şi cum Carlos se uita neîncrezător la sticlă, Ega a zvîcnit :

— E excelentă, ce crezi tu ? Vine direct de la cea mai bună casă din Epernay, mi-a făcut rost de ea Jacob.

— Care Jacob ?

— Jacob Cohen, Jacob.

Tocmai dădea să taie sforile dopului, cînd l-a străbătut o amintire bruscă şi, lăsînd din nou sticla jos, şi-a pus monoclul la ochi :

— Că bine zici ! Cum a fost zilele trecute la soţii Gouvarinho ? Din păcate, eu n-am putut veni.

Carlos a povestit atunci despre serată. Erau în total zece persoane, risipite prin cele două saloane, într-un zumzet amorţit, la penumbra sfeşnicelor. Contele l-a pisălogit indiscret cu politica, o admiraţie idioată pentru un mare orator, deputat de Mesão Frio, şi nişte explicaţii nesfîrşite despre reforma învăţămîntului. Contesa, care era foarte răcită, l-a îngrozit rostind despre Anglia, deşi englezoaică, părerile obişnuite în strada Cedofeita. Îşi închipuia că Anglia este o ţară fără poeţi, fără artişti, fără idealuri, ocupată numai să adune lire... În sfîrşit, se plictisise de moarte.

— Ce dracu ! a murmurat Ega dezamăgit.

Dopul a explodat, gazda a umplut paharele în tăcere ; şi urîndu-şi sănătate pe muteşte, cei doi pricteni au băut şampania — pe care Jacob i-o procurase lui Ega pentru ca acesta să se înfrupte din ea cu Raquel.

Apoi, în picioare, cu ochii în covor, agitînd încet paharul din nou plin, în care murea spuma, Ega a îngăimat iar cu aceeaşi intonaţie tristă de neaşteptată dezamăgire :

— Tare mi-e ciudă !

Şi, după un moment :

— Da bine, băiete, credeam că doamna de Gouvarinho îţi place...

Carlos a mărturisit că, în primele zile, cînd îi vorbise Ega de ea, avusese un mic capriciu, se interesase de părul acela de culoarea jărateculuí...

— Dar, de îndată ce am cunoscut-o, capriciul s-a dus...

Ega luase loc, cu paharul în mînă ; şi după ce şi-a contemplat cîtva timp ciorapii de mătase, stacojii ca ai unui prelat, a rostit, foarte serios, aceste cuvinte :

— E o femeie delicioasă, Carlinhos.

Şi, cum Carlos ridica din umeri, Ega a stăruit : doamna de Gouvarinho era o cucoană inteligentă şi plină de gust ; avea originalitate, îndrăzneală, un crîmpei de romantism foarte picant...

— Iar, ca trupuşor de femeie, nu găseşti ceva mai straşnic de la Badajoz [1] pînă aici !

— Ia mai lasă-mă-n pace, Mefisto de Celorico !

Şi Ega, amuzat, a început să fredoneze :

Je suis Méphisto...
Je suis Méphisto... [2]

Între timp Carlos, fumînd alene, continua să vorbească despre doamna de Gouvarinho şi brusca saturaţie ce-l apucase, de îndată ce a schimbat cu ea trei cuvinte într-un salon. Şi nu era prima dată că avea asemenea false accese de dorinţă, năpădindu-l aproape cu forme de amor, ameninţînd să-i absoarbă, cel puţin pentru un timp, toată fiinţa, şi rezolvîndu-se în saţietate, în „plictis". Erau ca nişte pale de pulbere pe o piatră : o scînteie le aprinde, într-o clipă devin flacără vie ce pare că va mistui universul, şi în cele din urmă lasă doar o dîră neagră, care mînjeşte piatra. Să fie oare inima lui o inimă de om slab, moale şi lipsită de vlagă, ce nu poate reţine un simţămînt, îl lasă să piară, să se scurgă prin ochiurile largi ale ţesăturii de proastă calitate ?

— Sînt un sloi ! a spus el zîmbind. Sînt un impotent al sentimentului, ca Satana... Potrivit celor spuse de părinţii bisericii, marele chin al lui Satana este că nu poate iubi.

[1] Oraş spaniol de la graniţa cu Portugalia.
[2] Eu sînt Mefisto (fr.).

— Ce fraze, băiete ! a murmurat Ega.

Cum, fraze ? Era cruda realitate ! Își petrecea viața văzînd cum i se sting pasiunile în mîini ca niște chibrituri. De exemplu, povestea cu colonelcasa de husari din Viena ! Cînd a lipsit ea de la primul *rendez-vous*, plînsese lacrimi cît pumnul cu capul îngropat în pernă și lovind cu piciorul în așternut. Iar peste două săptămîni i-a poruncit lui Baptista să se posteze la fereastra hotelului, ca s-o poată șterge de îndată ce biata colonelcasă ar fi dat colțul ! Iar cu olandeza, cu Madame Rughel, a fost și mai rău. În primele zile era ca scos din minți : voia să se stabilească pentru totdeauna în Olanda, să se însoare cu ea (de îndată ce ea avea să obțină divorțul), alte nebunii ; și mai apoi brațele cu care-i încolăcea ea gîtul, și ce brațe frumoase, i se păreau grele ca plumbul...

— Treci peste asta, pedantule ! Totuși îi mai scrii încă ! a strigat Ega.

— Asta-i aliceva. Am rămas prieteni, pure relații de inteligență. Madame Rughel este o femeie sclipitoare. A scris un roman, unul dintre acele studii intime și delicate ca ale lui Miss Broughton : se numește *Trandafirii vestejiți*. Nu l-am citit, e în olandeză...

— *Trandafirii vestejiți*... în olandeză ! a exclamat Ega ducîndu-și mîinile la cap.

Apoi, proțăpindu-se în fața lui Carlos, cu monoclul la ochi :

— Ești nemaipomenit, băiete !... Bine, dar cazul tău e simplu, este cazul lui Don Juan. Și Don Juan avea asemenea alternări de flacără și cenușă. Pleca în căutarea idealului său, a „femeii" sale, aflînd-o mai cu seamă, și pe bună dreptate, printre femeile celorlalți. Și, *après avoir couché* [1], declara că se înșelase, că nu era ea. Își cerea scuze și se retrăgea. În Spania a încercat în felul ăsta o mie trei. Tu ești, pur și simplu, ca el, un desfrînat ; și ai să sfîrșești ca el, într-o tragedie infernală !

A golit alt pahar de șampanie și, plimbîndu-se cu pași mari prin salon :

— Carlinhos al sufletului meu, zadarnic pornește bărbatul în căutarea „femeii sale". Ea tot vine. Fiecare își are

[1] După ce se culca (fr.).

„femeia sa", și trebuie s-o întîlnească negreșit. Tu ești aici, la Răscrucea celor Patru Drumuri, ea se află poate la Pekin : dar tu, care-mi atingi ripsul cu lacul pantofilor tăi, și ea, care se roagă în templul lui Confucius, vă îndreptați amîndoi, pe nesimțite, irezistibil, fatal, unul spre celălalt !... Sînt cît se poate de elocvent astăzi și am spus o mulțime de lucruri idioate. Trebuie să mă îmbrac. Și, în timp ce-mi înveșmîntez carcasa, tu mai pregătește niște fraze despre Satana !

Carlos a rămas în salonul verde să-și termine țigara în timp ce înăuntru Ega trîntea sertarele, lansînd, cu toată splendoarea falsetului său nazal, *Barcarola* de Gounod. Cînd a apărut, era în frac, cu cravată albă, cu pardesiul pe el — cu ochiul strălucitor de șampanie.

Au coborît. Pajul era profilat în ușă, lîngă cupeul lui Carlos care aștepta. Iar surtucul lui albastru cu nasturi galbeni, superba pereche de murgi strălucind ca un satin viu, argintul hamurilor, măreția vizitiului blond cu „bucheții" brodați pe livrea, totul alcătuia acolo, lîngă Vila Balzac, un tablou bogat care l-a încîntat pe Ega.

— Viața e plăcută ! a spus el.

Cupeul s-a pus în mișcare, a dat să intre în Piața Grației, cînd o trăsură deschisă de piață s-a încrucișat cu el în trap săltat. În ea un individ cu pălărie joasă citea un ziar de format mare.

— E Craft ! a strigat Ega, scoțînd capul pe portieră.

Cupeul s-a oprit. Dintr-un salt, Ega era pe caldarîm, alergînd, urlînd :

— Hei, Craft ! Hei, Craft !

Cînd, peste o clipă, Carlos a auzit două voci care se apropiau, a coborît și el din cupeu și s-a trezit în fața unui bărbat scund, blond, cu pielea trandafirie și proaspătă, cu o aparență de răceală. Sub fracul corect se observa o musculatură de atlet.

— Carlos, Craft, a strigat Ega, lansînd prezentarea cu o simplitate clasică.

Zîmbind, cei doi bărbați și-au strîns mîna. Iar Ega insista să se întoarcă toți trei la Vila Balzac, să mai bea o sticlă de șampanie, să celebreze „venirea Dreptului" ! Craft a refuzat, cu felul său de a fi calm și blajin ; sosise în ajun din Porto, apucase să-l îmbrățișeze pe nobilul Ega, și pro-

fita acum de drumul în acel cartier îndepărtat ca să se ducă să-l vadă pe bătrînul Shelgen, un neamţ care locuia la Stînca Franţei.

— Atunci, altceva ! a sărit Ega. Ca să stăm de vorbă, ca să vă cunoaşteţi mai bine, veniţi voi să luaţi masa cu mine mîine la Hotel Central. Ne-am înţeles, da ? Perfect. La şase.

De îndată ce cupeul s-a pus din nou în mişcare, Ega a început cu obişnuitele lui laude la adresa lui Craft, încîntat de acea întîlnire care adăuga încă o tuşă de lumină veseliei sale. Ceea ce-l entuziasma la Craft era aerul lui imperturbabil de *gentleman* corect, cu care tot la fel ar juca o partidă de biliard, s-ar avînta într-o bătălie, ar acosta o femeie sau ar pleca în Patagonia...

— E unul dintre lucrurile cele mai bune pe care le posedă Lisabona. Ai să mori după el... Şi ce casă are la Olivais, ce sublimă colecţie de artă !

Brusc s-a oprit şi, cu privirea neliniştită, cu o cută pe frunte :

— Cum dracu o fi aflat de Vila Balzac ?

— După cîte ştiu, tu nu faci un secret din asta ?

— Nu... Dar nici n-am dat anunţ la ziar ! Iar Craft a sosit ieri, încă nu s-a întîlnit cu nici una dintre cunoştinţe... Foarte ciudat !

— În Lisabona toate se ştiu...

— Ţară păcătoasă ! a murmurat Ega.

Masa la Central a fost amînată pentru că Ega, lărgind puţin cîte puţin ideea, o transformase acum într-un ospăţ ceremonios în onoarea lui Cohen.

— Iau masa la ei de multe ori, i-a spus el lui Carlos, sînt acolo în fiecare seară... Trebuie să mă revanşez de ospitalitate... O masă la Central e suficientă. Iar pentru efectul moral, îi aduc pe tavă pe marchiz şi pe dobitocul de Steinbroken. Lui Cohen îi plac asemenea oameni...

Dar planul a mai trebuit modificat : marchizul plecase la Golegã, iar bietul Steinbroken suferea de un deranjament intestinal. Ega s-a gîndit la Cruges şi la Taveira — dar s-a temut de chica lui Cruges şi de amarnicele lui crize de *spleen* care le-ar fi stricat tot cheful. Pînă la urmă a invitat doi prieteni intimi de-ai lui Cohen ; dar atunci a

trebuit să-l suprime pe Taveira, care nu se avea bine cu unul dintre ei din cauza unui schimb de cuvinte în casa „Grăsunei Lola".

Lista invitaţilor fiind hotărîtă, masa fiind fixată pentru o zi de luni, Ega a avut o întrevedere cu *maître-d'hôtel* de la Central, în care i-a recomandat multe flori, două ananasuri drept podoabe, şi a cerut ca unul dintre felurile meniului, oricare din ele, să fie *à la Cohen ;* şi a sugerat chiar el : *tomates farcies à la Cohen* [1].

In după-amiaza aceea, pe la ora şase, coborînd pe strada Rosmarinului spre Hotelul Central, Carlos l-a zărit pe Craft în prăvălia de antichităţi a lui moş Abraão.

A intrat. Bătrînul evreu, care tocmai îi arăta lui Craft o falsă faianţă de Rato, şi-a smuls imediat de pe cap slinoşu-i fes cu ciucure şi s-a aplecat adînc în faţa lui Carlos, cu amîndouă mîinile la inimă.

Apoi, într-un limbaj exotic, presărat cu ceva cuvinte englezeşti, i-a cerut bunului său stăpîn, „Dom Carlos da Maia, demnului său stăpîn, acestui *beautiful gentleman* [2], să binevoiască a cerceta o mică minunăţie pe care i-o pusese de-o parte ; iar al său foarte *generous gentleman* [3] nu trebuia decît să întoarcă ochii şi vedea mica minunăţie acolo, alături, pe un scaun. Era un portret de spaniolă, pictat cu trăsături viguroase de penel, reprezentînd, pe un fond îndrăzneţ de un trandafiriu veşted, o faţă trecută de bătrînă codoaşă, ciupită de vărsat, sulemenită, care emana viciul prin toţi porii şi avea un surîs bestial ce promitea orice.

Carlos, calm, a oferit zece tostoni. Craft s-a minunat de atîta mărinimie ; dar bunul Abraão, cu un rîs mut ce-i dezgolea prin barba căruntă o gură mare cu un singur dinte, a gustat mult „gluma bogaţilor săi stăpîni". Zece mici tostoni ! Dacă tablouaşul ar fi purtat în josul său numele frumuşel al lui Fortuny, ar fi făcut pe puţin zece miişoare de contos de reali. Dar nu purta acel mic nume binecuvîntat... Încă şi aşa, tot valora zece bancnotuţe de douăzeci de mii de reali...

[1] Roşii umplute à la Cohen (fr.).
[2] Încîntător domn (engl.).
[3] Mărinimos domn (engl.).

— Zece frînghii ca să te spînzur, ovrei fără suflet ce-mi eşti ! a strigat Carlos.

Şi au ieşit, lăsîndu-l pe bătrînul hoţoman la uşă, frînt în două, cu mîinile la inimă, urîndu-le toate fericirile de pe lume mărinimoşilor săi nobili...

— N-are un singur obiect mai de doamne-ajută, bătrînul Abraão, a spus Carlos.

— Are o fiică, a spus Craft.

Carlos o găsea drăguţă, dar înfiorător de murdară. Atunci, în legătură cu Abraão, i-a pomenit lui Craft despre frumoasele colecţii de la Olivais pe care Ega, cu tot dispreţul lui bine cunoscut pentru bibelouri şi mobile de artă, i le descrisese drept sublime.

Craft a ridicat din umeri.

— Ega habar n-are. Nici măcar la Lisabona nu se poate numi colecţie ce am eu. Sînt doar nişte obiecte de artă adunate la întîmplare... De care, dealtfel, am de gînd să mă descotorosesc !

Asta l-a surprins pe Carlos. Înţelesese din spusele lui Ega că era vorba de o colecţie adunată cu dragoste, în îndelungata scurgere a anilor, mîndria şi preocuparea unei vieţi de om...

Craft a zîmbit de această legendă. Adevărul e că abia în 1872 începuse să se intereseze de obiectele de artă ; tocmai revenea pe-atunci din America de Sud ; şi tot ce achiziţionase, descoperind cîte ceva ici şi colo, adunase în casa aceea de la Olivais, închiriată printr-o fantezie, într-o dimineaţă cînd cocioaba, cu peticul ei de grădină în jur, i se păruse pitorească, sub razele soarelui de aprilie. Dar acum, dacă ar putea să se descotorosească de tot, avea de gînd să se dedice alcătuirii unei colecţii omogene şi compacte de artă din secolul al XVIII-lea.

— Aici, la Olivais ?

— Nu. La o moşie pe care o am lîngă Porto, chiar pe malul rîului.

Dădeau să intre în holul Hotelului Central — cînd chiar în clipa aceea un cupeu de piaţă, sosind în trap săltat dinspre strada Arsenalului, s-a oprit la intrare.

Un negru splendid, deja cărunt, în frac, a alergat imediat să deschidă portiera ; dinăuntru un tînăr foarte slab, cu barbă foarte neagră, i-a pus în braţe o delicioasă că-

ţeluşă scoţiană, cu blana zbîrlită, fină ca mătasea, de culoarea argintului ; apoi, coborînd indolent şi *poseur*, a oferit mîna unei doamne înalte, blonde, cu faţa pe jumătate ascunsă sub un văl foarte strîns şi foarte întunecos care scotea în evidenţă splendoarea unei carnaţii de fildeş. Craft şi Carlos s-au dat la o parte, ca a trecut prin faţa lor cu un pas suveran de zeiţă, minunat de bine făcută, lăsînd în urma ei, prin aer, ca o dîră de lumină, reflexele părului ei auriu şi o mireasmă suavă. Purta un pardesiu din catifea albă de Genova, şi o clipă lacul botinelor ei a strălucit pe lespezile din hol. Tînărul de lîngă ea, ţeapăn într-un costum englezesc în carouri, deschidea neglijent o telegramă : urma negrul, cu căţeluşa în braţe. Iar în mijlocul făcerii, vocea lui Craft a murmurat :

Très chic. [1]

Sus, în salonul care le-a fost indicat de chelner, Ega aştepta, aşezat pe divanul de marochin, de vorbă cu un tînăr cam scund, gras, coafat ca un mire de provincie, cu o camelie înfiptă la piept şi plastron albastru ca cerul. Craft îl cunoştea : Ega i l-a prezentat lui Carlos pe domnul Dâmaso Salcede şi a poruncit să se servească vermut, fiindcă era cam tîrziu, după părerea lui, pentru rafinamentul literar şi satiric al absintului...

Era o zi de iarnă blîndă şi luminoasă, cele două ferestre dădeau încă larg deschise. Peste rîu, pe cerul vast, după-amiaza murea, fără o adiere, într-o pace de paradis, cu nori foarte înalţi, opriţi locului, tiviţi cu trandafiriu ; terenurile, depărtările de pe celălalt mal se pierdeau acum într-un abur catifelat, de un ton violiu ; apa zăcea întinsă şi lucioasă, ca o frumoasă placă de oţel nou ; ici şi colo, prin marele debarcader, cargouri uriaşe, lungi pacheboturi trăsnind, două cuirasate englezeşti dormeau cu catargele nemişcate, furate parcă de lene, cedînd mîngîierii acelei clime blînde...

Am văzut adineauri acolo jos, a spus Craft ducîndu-se să ia loc pe divan, o splendidă femeie, cu o splendidă căţeluşă *griffon*, servită de un negru formidabil !

Domnul Dâmaso Salcede, care nu-şi lua ochii de la Carlos, a sărit imediat :

[1] Foarte şic (fr.).

— Știu ! Soții Castro Gomes... Îi cunosc foarte bine... Am venit cu ei de la Bordeaux... Niște persoane foarte șic care locuiesc la Paris.

Carlos s-a întors, i-a acordat mai multă atenție, l-a întrebat afabil și plin de interes :

— Ați venit acum de la Bordeaux, domnule Salcede ?

Cuvintele acestea au părut să-l încînte pe Dâmaso ca o favoare cerească ; s-a ridicat imediat, s-a apropiat de Maia, zîmbind tot :

— Am sosit aici acum cincisprezece zile, cu „Orenoque". Am venit de la Paris... Pentru că, ori de cîte ori mi-e posibil, acolo îmi fac veacul ! Pe persoanele acestea le-am cunoscut la Bordeaux. Adică, la drept vorbind, i-am cunoscut pe bord. Dar am locuit cu toții la Hotel de Nantes. O familie foarte șic : valet, guvernantă englezoaică pentru fetiță, *femme de chambre*, peste douăzeci de cufere... Cît se poate de șic ! Nici n-ai zice, niște brazilieni... Fiindcă ea, în voce, n-are nici un fel de accent, vorbește la fel ca noi. El, da, are un accent puternic... Dar elegant și el, nu vi s-a părut ?

— Vermut ? l-a întrebat chelnerul, prezentînd platoul de argint.

— Da, o picăturică, să-mi fac poftă de mîncare. Dumneavoastră nu luați, domnule Maia ? Că eu, de cîte ori mi-e posibil, o întind la Paris ! Aia da, țară ! Aici e o cocină... Eu, dacă nu mă duc acolo în fiecare an, crede-ți-mă, sînt bolnav. Ce mai bulevard, nu-i așa ? Vai, tare mai îmi place !... Și știu să profit, știu să profit, îl cunosc ca-n palmă... Am și un unchi la Paris.

— Și ce mai unchi ! a exclamat Ega, apropiindu-se. Prieten intim cu Gambetta, guvernează Franța... Unchiul lui Dâmaso guvernează Franța, băiete !

Dâmaso, roșu ca un rac, plesnea de plăcere.

— Ah, adevărat, are influență acolo. Prieten intim cu Gambetta, își spun tu, aproape că locuiesc împreună... Și nu numai cu Gambetta ; cu Mac-Mahon, cu Rochefort, cu celălalt, îmi scapă numele acum, cu toți republicanii, ce mai încolo și încoace !... Asta-i tot ce și-a dorit. Nu-l cunoașteți ? Un bărbat cu barbă albă... E frate de-al mamei, se numește Guimarães. Dar la Paris i se spune Monsieur de Guimaran...

În clipa aceea ușa-fereastră s-a deschis dintr-o lovitură. Ega a strigat : „Sănătate poetului !"

Și și-a făcut apariția un individ foarte înalt, într-o redingotă neagră încheiată la toți nasturii, cu față de mort, ochi înfundați în orbite, iar sub nasul acvilin niște lungi, stufoase, romantice mustăți cărunte : fruntea-i era deja dezgolită, iar șuvițele încîrlionțate ale unei clăi de păr foarte aspru îi cădeau peste guler într-o dezordine inspirată ; în toată persoana lui se vădea ceva învechit, artificial și lugubru.

I-a întins în tăcere două degete lui Dâmaso și, deschizîndu-și alene brațele spre Craft, a spus cu o voce împiedicată, cavernoasă, teatrală :

— Va să zică, tu ești, scumpul meu Craft ! Cînd ai sosit, băiete ? Ia dă-mi să strîng în brațe oasele acestea onorabile, onorabile englez !

Nu i-a acordat nici o privire lui Carlos. Ega a înaintat, a făcut prezentările :

— Nu știu dacă vă cunoașteți. Carlos da Maia... Tomás de Alencar, poetul nostru...

El era ! Ilustrul cîntăreț al *Vocilor Aurorei*, stilistul *Elvirei*, dramaturgul *Tainei Comandorului*. A făcut doi pași gravi spre Carlos, i-a strîns îndelung mîna în tăcere — și emoționat, încă și mai cavernos, a rostit :

— Dumneavoastră, de vreme ce eticheta cere să vă spun dumneavoastră, nu știți a cui mînă ați strîns-o...

Carlos, surprins, a murmurat :

— Vă cunosc foarte bine după nume...

Iar celălalt, cu ochiul înfundat în orbită, cu buza tremurîndă :

— Mîna camaradului, nedespărțitului, prietenului intim al lui Pedro da Maia, bietul, curajosul meu Pedro !

— Atunci, ce dracu, îmbrățișați-vă ! a strigat Ega. Îmbrățișați-vă, și trageți-i o strigare, ca la carte...

Alencar îl strîngea deja pe Carlos la piept, iar cînd i-a dat drumul, luîndu-i iar mîinile, scuturîndu-i-le, cu o îndulșare zgomotoasă :

— Și hai să-l lăsăm încolo pe „dumneavoastră" ! Că doar te-am văzut cînd te-ai născut, băiete ! Te-am purtat în brațe ! Mi-ai murdărit o mulțime de pantaloni ! La dracu, hai să te mai îmbrățișez o dată !

Craft privea impasibil aceste manifestări vehemente ; Dâmaso părea impresionat ; Ega i-a întins poetului un pahar cu vermut.

— Mare scenă, Alencar ! Isuse, Dumnezeule ! Bea, ca să-ţi revii din emoţie...

Alencar a golit paharul dintr-o înghiţitură şi le-a declarat prietenilor că nu-l vedea pe Carlos prima dată. Îl admirase deja de multe ori, în faetonul lui, pe el şi frumoşii săi cai englezeşti. Dar nu insistase ca să se cunoască. El nu se arunca niciodată în braţele nimănui, decît numai în ale femeilor... S-a dus să-şi mai umple un pahar cu vermut şi, cu el în mînă, înfipt în faţa lui Carlos, a început, pe un ton patetic :

— Prima dată cînd te-am văzut, fiule, a fost la Fîntîna Sufletelor ! Eu mă aflam la Rodrigues, scotocind prin operele acelea vechi de literatură, azi atît de disprețuite... Îmi amintesc chiar că era vorba de un volum din *Eglogele* delicioşului nostru Rodrigues Lobo, acel adevărat poet al naturii, acea privighetoare atît de portugheză, azi desigur aruncat într-un colţ, de cînd a apărut pe aici satanismul, naturalismul, vandalismul şi alte gunoaie terminate în „ism"... Atunci ai trecut tu, mi s-a spus cine eşti, şi mi-a scăpat cartea din mînă... Am rămas acolo o oră, crede-mă, dus pe gînduri, revăzînd trecutul...

Şi a dat vermutul de duşcă. Ega, nerăbdător, se tot uita la ceas. A intrat un chelner ca să aprindă lămpile ; şi din penumbră a apărut masa cu o scînteiere de cristale şi porţelanuri, o revărsare de buchete de camelii.

Între timp Alencar (ce părea mai trecut şi mai bătrîn în lumina vie) începuse o întreagă istorie, cum că el a fost primul care l-a văzut pe Carlos după ce s-a născut, şi el a fost cel care i-a pus numele.

— Tatăl tău, spunea el, scumpul meu Pedro, voia să-ţi pună numele de Afonso, numele acelui sfînt, al acelui bărbat din alte vremuri, Afonso da Maia ! Dar mama ta, care avea ideile ei, a ţinut morţiş să te cheme Carlos. Şi asta din cauza unui roman pe care i-l împrumutasem eu ; pe vremea aceea se puteau împrumuta romane cucoanelor, încă nu erau pline de pustule şi puroi... Era un roman despre cel din urmă Stuart ; frumosul principe Carol

Eduard, pe care voi, fiilor, îl cunoaşteţi bine cu toţii, şi care în Scoţia, în vremea lui Ludovic al XIV-lea... În sfîrşit, mai departe ! Mama ta, trebuie s-o spun, cunoştea literatură, şi încă din cea mai bună. M-a consultat, mă consulta totdeauna, pe vremea aceea eu eram *cineva*, şi-mi amintesc că i-am răspuns... (Îmi amintesc, deşi au trecut douăzeci şi cinci de ani de-atunci... Ce spun eu ? Douăzeci şi şapte ! Nemaipomenit, copii, douăzeci şi şapte de ani !) În sfîrşit, m-am întors spre mama ta şi i-am spus, textual : „Puneţi-i numele de Carlos Eduardo, scumpa mea doamnă, Carlos Eduardo care este un adevărat nume pentru frontispiciul unui poem, pentru faima unui act de eroism sau pentru buzele unei femei !"

Dâmaso, care continua să se holbeze la Carlos admirativ, a izbucnit într-un bravo tunător : Craft a aplaudat uşor din vîrful degetelor ; iar Ega, care prindea uşa, nervos, cu ceasul în mînă, a mîrîit din colţul lui un „foarte bine" îmbufnat.

Alencar, radios din pricina efectului avut, răspîndea în jurul lui un zîmbet ce-i dezvăluia dinţii stricaţi. L-a îmbrăţişat încă o dată pe Carlos, s-a lovit cu palma peste inimă, a exclamat :

— Caramba, copii, simt ca o lumină aici, pe dinăuntru !

Uşa s-a deschis şi a intrat Cohen, foarte grăbit, scuzîndu-se pentru întîrziere — în timp ce Ega, care alergase la el, îl ajuta să-şi scoată pardesiul. Apoi i l-a prezentat lui Carlos — singura persoană din salon cu care Cohen nu era prieten intim. Şi sporovăia, apăsînd pe butonul soneriei electrice :

— Marchizul n-a putut veni, băiete, iar bietul Steinbroken, săracul de el, are o criză de gută, guta diplomatului, a lordului şi a bancherului... Gută pe care ai s-o faci şi dumneata, bătrîne !

Cohen, un bărbat scund, îngrijit, cu ochi frumoşi şi favoriţi atît de negri şi lucioşi că păreau daţi cu lac, zîmbea, scoţîndu-şi mănuşile, spunînd că, după englezi, există şi guta oamenilor săraci ; şi asta probabil era cea care i se potrivea lui...

Între timp, Ega îl apucase de braţ, îl aşezase ca pe un obiect de preţ la masă, la dreapta sa ; apoi i-a oferit un boboc de camelie dintr-un buchet ; Alencar şi-a pus şi el

unul la butonieră — iar chelnerii au început să servească stridiile.

S-a vorbit imediat despre crima din cartierul maur, dramă din lumea fadoului care impresionase Lisabona, o fată cu pîntecele sfîșiat cu cuțitul de o tovarășă de-a ei, și care ieșise să moară pe stradă, în cămașă, două cîntărețe de fado tăindu-se cu cuțitele, o întreagă ulicioară scăldată în sînge, — un „măcel" în toată regula, cum spunea Cohen, zîmbind și încercînd vinul de Bucelas.

Dâmaso a avut satisfacția să poată furniza amănunte ; o cunoscuse pe fată, pe cea care lovise cu cuțitul, pe vremea cînd era amanta vicontelui de Ermidinha... Dacă era frumoasă ? Foarte frumoasă ! Niște mîini de ducesă... Și cum mai cînta ființa aceea fadoul ! Cel mai rău e că încă din timpul legăturii cu vicontele, pe cînd era șic, se îmbăta... Iar vicontele, spre cinstea lui, nu-și luase niciodată înapoi prietenia ; o respecta, mergea s-o vadă, chiar și după ce se însurase, și-i promisese că, dacă ea ar vrea să părăsească fadoul, îi va deschide o cofetărie prin împrejurimile catedralei. Dar ea nu voia. Îi plăcea viața asta, Cartierul de Sus, cafenelele ieftine, peștii...

Lumea aceea a cîntăreților de fado i se părea lui Carlos că ar merita un studiu, un roman... Astfel s-a ajuns îndată la *L'Assomoir* al lui Zola și la realism : pe loc Alencar, ștergîndu-și mustățile de picăturile de supă, i-a implorat să nu se mai discute, la ora elegantă a mesei, despre o literatură „latrinară". Acolo toți erau bărbați curați, de salon, nu-i așa ? Atunci, să nu se mai menționeze „excrementul" !

Bietul Alencar ! Naturalismul ; cărțile acelea pline de forță și de viață, tipărite în mii de ediții ; analizele acelea aspre care nu cruțau Biserica, Monarhia, Birocrația, Finanțele, nici un lucru sfînt, disecîndu-le brutal și dezvăluindu-le leziunile, ca unor cadavre într-o sală de disecție ; stilurile acelea noi, atît de prețioase și ductile, prinzînd pe viu linia, culoarea, freamătul însuși al vieții acestea toate (pe care el, în învălmășeala lui mintală, le numea „Ideea nouă"), căzînd așa, ca un trăsnet, și distrugînd catedrala romantică în care atîția ani își avusese el altarul și-și oficiase liturghia, îl descumpăniseră pe bietul Alencar și deveniseră necazurile literare ale bătrînețelor

lui. La început a reacționat. „Ca să înalț un dig definitiv în fața mîrșavei maree", cum a spus el în plină universitate, a scris două pamflete crude ; nimeni nu le-a citit ; „mîrșava maree" s-a lățit, mai profundă, mai largă. Atunci Alencar s-a refugiat în „moralitate" ca într-o rocă solidă. Naturalismul, cu aluviunile lui de obscenitate, amenința să corupă pudoarea socială ? Ei bine. El, Alencar, se va proclama paladinul moralei, jandarmul bunelor maniere. Atunci poetul *Vocilor Aurorei* care, timp de douăzeci de ani, în cançonetă și odă, propusese legături lubrice tuturor cucoanelor din capitală ; atunci romancierul *Elvirei* care, în roman și dramă, propovăduise amorul nelegitim, reprezentînd îndatoririle conjugale ca pe niște munți de plictis, conferind tuturor soților forme grăsune și bestiale, și tuturor amanților frumusețea, splendoarea și geniul anticului Apolo ; atunci (dacă am da crezare confesiunilor autobiografice din *Floarea de martiriu)* Tomás Alencar, ce ducea el însuși o viață înspăimîntătoare de adultere, lubricități, orgii, printre catifele și vinuri de Cipru — de-acum înainte auster, incoruptibil, un turn de pudoare, s-a apucat să vegheze atent asupra ziarului, cărții, teatrului. Și cum întrevedea vreun simptom incipient de realism într-un sărut care răsuna mai tare, într-o sclipire albă de fustă care se sufleca mai mult — iată-l pe Alencar al nostru lansînd pe deasupra țării un strigăt mare de alarmă, dînd fuga să pună mîna pe pană, iar imprecațiile lui aminteau (unor ascultători ușor de satisfăcut) răgetele lui Isaia. Într-o zi însă Alencar a avut una dintre acele revelații care-i doboară pe cei puternici : cu cît denunța el mai virtos o carte drept imorală, cu atît mai vîrtos se vindea cartea drept agreabilă ! Universul i s-a părut un lucru ruginos, și autorul *Elvirei* s-a simțit descumpănit...

De-atunci și-a redus exprimarea ranchiunii sale la minimum, la acea propoziție scurtă, aruncată cu scîrbă :

Băieți, nu menționați „excrementul" !

Dar în seara aceea a avut mulțumirea să întîlnească oliați. Nici Craft nu admitea naturalismul, realitatea urîtă a lucrurilor și a societății, răsturnată în toată goliciunea ei într-o carte. Arta însemna idealizare ! Bine : atunci să se descrie tipurile superioare ale unei umanități perfecționate, formele cele mai frumoase ale trăirii și simțirii...

Ega, îngrozit, își ducea mîinile la cap — cînd în partea cealaltă a mesei Carlos a declarat că cel mai intolerabil lucru în realism erau aerele științifice pe care și le dădea, pretenționasa sa estetică dedusă dintr-o filozofie străină, și invocarea lui Claude Bernard, a experimentalismului, a pozitivismului, a lui Stuart Mill și a lui Darwin în legătură cu o spălătoreasă care se culcă cu un dulgher !

Astfel, atacat, între două focuri, Ega a tunat : punctul slab al realismului consta tocmai din faptul că încă mai era prea puțin științific, născocea intrigi, creea drame, se abandona fantezici literare ! Forma pură a artei naturaliste trebuia să fie monografia, studiul sec al unui tip, al unui viciu, al unei pasiuni, ca și cum ar fi vorba de un caz patologic, lipsit de pitoresc și de stil...

— Asta-i absurd, spunea Carlos, caracterele nu se pot manifesta decît prin acțiune...

— Iar opera de artă, a adăugat Craft, trăiește doar prin formă...

Alencar i-a întrerupt, exclamînd că nu era nevoie de atîta filozofie.

— Prăpădiți lumînările pe niște defuncți ticăloși, copii. Realismul se critică astfel : cu mîna la nas ! Eu, cînd văd una dintre cărțile astea, mă scald imediat în apă de colonie. Să nu mai discutăm despre „excrement".

— *Sole normande* ? [1] l-a întrebat chelnerul, întinzînd farfuria.

Ega era cît pe ce să-l trăsnească. Dar văzîndu-l pe Cohen cum primea cu un surîs plictisit și superior aceste controverse literare, a tăcut ; s-a ocupat numai de el, a vrut să știe cum găsea vinul de Saint Emilion ; iar cînd l-a văzut servit cum se cuvine cu *sole normande,* a lansat, făcînd mare paradă de interes, această întrebare :

— Acum, Cohen, spune-ne dumneata, povestește-ne... Împrumutul acela se face ori ba ?

Și a stîrnit curiozitatea celor din jur spunînd că acea chestiune a împrumutului era gravă. O operație strașnică, un adevărat episod istoric !...

Cohen și-a pus un vîrf de cuțit de sare pe marginea farfuriei și a răspuns, cu autoritate, că împrumutul trebuia

[1] Limb normand (fr.).

să se realizeze „neapărat". În Portugalia împrumuturile constituie astăzi una din sursele de venit, la fel de regulată, de indispensabilă, de cunoscută ca și impozitul. Ba chiar unica ocupație a ministerelor asta era — „să perceapă impozitul" și „să facă împrumutul". Și așa avea să fie și în continuare...

Carlos nu se pricepea la finanțe : dar i se părea că în felul acesta țara se îndrepta veselă și ferice spre faliment.

— Într-un mic galop foarte sigur și foarte direct, a adăugat Cohen zîmbind. Ah, despre asta nimeni nu-și mai face iluzii, scumpul meu domn. Nici chiar miniștrii economici !... Falimentul este inevitabil : e ca doi și cu doi fac patru...

Ega a părut impresionat. Grozavă treabă, zău așa ! Și toți îl ascultau pe Cohen. Ega, după ce i-a umplut din nou paharul, își sprijinise coatele pe masă ca să-i soarbă mai bine cuvintele.

— Falimentul e atît de sigur, lucrurile sînt atît de coapte pentru asta, continua Cohen, că i-ar fi ușor oricui, în doi sau trei ani, să ducă țara de rîpă...

Ega a cerut lacom „rețeta". Pur și simplu atît : să mențiî o permanentă agitație revoluționară ; în ajunul lansării împrumuturilor, să ai la îndemînă două sute de farsori decișî, care să se repeadă cu pumnii asupra Primăriei și să spargă felinarele scoțînd urale pentru Republică ; să telegrafiezi toată povestea cu litere groase ziarelor din Paris, Londra și Rio de Janeiro ; să bagi frica în piețe, în brazilian, și falimentul se producea. Numai că, după cum spunea el, așa nu convenea nimănui.

Atunci Ega a protestat vehement. Cum, nu convenea nimănui ? Asta-i bună ! Era tocmai ce convenea tuturor ! Falimentului îi urma revoluția, era evident. O țară care trăiește din „datoria publică perpetuă", dacă nu i se plătește, pune mîna pe ciomag ; și procedînd din principiu sau procedînd doar din răzbunare — prima grijă pe care o are este să mături monarhia care reprezintă „datoria", și, odată cu ea, întregul personal al constituționalismului. După trecerea crizei, Portugalia, eliberată de vechea datorie, de oamenii vechi, de colecția aceea grotească de dobitoci...

Vocea lui Ega devenise șuierătoare... Dar, văzîndu-l cum îi trata drept „grotești", drept „dobitoci" pe oamenii care aduc prosperitate băncilor, Cohen și-a așezat mîna pe brațul prietenului său și l-a adus la realitate. Evident, era primul care o spunea : în toată omenirea asta care se afirmase după '46 erau destui mediocri și proști, dar și unii de mare valoare !

— Există talente, există știință, spunea el cu tonul omului cu experiență. Trebuie s-o recunoști și dumneata, Ega... Dumneata exagerezi foarte tare ! Nu, domnule, există talente, există știință.

Amintindu-și atunci că unii dintre „dobitocii" aceia erau amici de-ai lui Cohen, Ega le-a recunoscut talentele și știința. Alencar însă, sumbru, își netezea mustața. În ultimul timp înclina spre ideile radicale, spre democrația umanitară de la 1848 : din instinct, văzînd romantismul literar discreditat, se refugia în romantismul politic ca într-un fel de azil paralel : voia o republică guvernată de genii, fraternizarea popoarelor, Statele Unite ale Europei... În plus, avea îndelungi motive de a se plînge de politicienii ăștia, acum oameni la putere, odinioară colegi cu el de redacție, de cafenea și de tripou...

— Toate chestiile astea, a spus el, în legătură cu talentele și cu știința, sînt doar povești... Îi cunosc eu bine, scumpul meu Cohen...

Cohen a sărit :

— Ba nu, Alencar, nu ! Și dumneata faci parte dintre ei... Ba chiar îți șade rău să spui asta... E o exagerare. Nu, există talente, există știință.

Iar Alencar, față de această somație a lui Cohen, respectabilul director al Băncii Naționale, soțul divinei Raquel, stăpînul acelei primitoare case din strada Ferreigal, unde se mînca atît de bine, și-a înăbușit ciuda — și a admis că talentele și știința nu încetaseră să existe.

Atunci, după ce, prin influența băncii sale, a ochilor frumoși ai neveste-si și a desăvîrșirii bucătarului său, readusese astfel spiritele răsculate la respectul față de parlamentari și la venerarea ordinei, Cohen a binevoit să spună, cu vocea lui cea mai suavă, că țara avea nevoie de reforme...

Dar lui Ega, incorigibil în ziua aceea, i-a scăpat altă enormitate :

— Portugalia nu are nevoie de reforme, Cohen, Portugalia are nevoie de-o invazie spaniolă.

Alencar, patriot de modă veche, a sărit ca ars. Cohen, cu zîmbetul îngăduitor al omului superior, ce-i dezvelea dinții frumoși, a văzut în asta doar „unul dintre paradoxurile scumpului nostru Ega". Dar Ega vorbea serios, înșira tot soiul de raționamente. Evident, spunea el, invazie nu înseamnă pierderea absolută a independenței. O temere atît de stupidă e demnă doar de o societate la fel de stupidă ca cea de la 1 decembrie. Nu exista precedent ca șase milioane de locuitori să fie înghițiți, dintr-o singură înfulecare, de altă țară care are doar cincisprezece milioane de oameni. Apoi, nimeni nu ar consimți să lase pradă Spaniei, națiune militară și maritimă, tocmai frumoasa coastă a Portugaliei. Fără să mai socotim alianțele care ni s-ar oferi în schimbul coloniilor — coloniilor ăstora care servesc doar, ca și argintăria de familie, moștenitorilor ruinați, ca să fie puse amanet în caz de criză... Nu era nici un pericol ; singurul lucru care ni s-ar putea întîmpla, în cazul unei invazii, într-un moment de război european, ar fi să încasăm niște lovituri zdravene, să plătim niște despăgubiri colosale, să pierdem una sau două provincii, să vedem poate Galicia întinzîndu-se pînă la rîul Douro...

— *Poulet aux champignons* [1], a murmurat chelnerul, punîndu-i platoul dinainte.

Și în timp ce-și lua în farfurie, a fost întrebat cum vedea că ar putea veni *salvarea țării* de la o catastrofă care ar transforma în localitate spaniolă Celorico de Basto, nobilul Celorico, leagăn de eroi, leagăn al familiei Ega...

— Tocmai de-aici : din reînvierea spiritului colectiv și a geniului portughez ! Loviți, umiliți, nimiciți, răniți, ar trebui să facem un efort disperat ca să supraviețuim. Și în ce situație minunată ne-am afla ! Fără monarhie, fără gloata asta de politicieni, fără plaga „datoriei publice perpetue", pentru că totul va fi dispărut, am fi nou-nouți, curați, dichisiți, de parcă n-am fi fost folosiți niciodată. Și

[1] Pui cu ciuperci (fr.).

am începe o nouă istorie, altă Portugalie, o Portugalie serioasă și inteligentă, puternică și decentă, care studiază, gîndește, creează civilizație ca pe vremuri... Băieți, nimic nu regenerează mai mult o națiune decît o misiune înspăimîntătoare de îndeplinit... Oh, tu, Dumnezeule de la Ourique, trimite-ni-l pe castilian ! Iar dumneata, Cohen, pasează-mi-l pe Sfîntul Emilion.

Acum, într-o zarvă însuflețită, se discuta despre invazie. Ah, ce frumoasă rezistență s-ar putea face ! Cohen punea banii la dispoziție. Arme, tunuri cumpărau din America — iar Craft și-a oferit pe dată colecția de spade din secolul al XVI-lea. Dar generalii ? Se puteau închiria. Mac-Mahon, de pildă, trebuia să fie destul de ieftin...

— Craft și cu mine organizăm un război de gherilă, a strigat Ega.

— La dispoziție, domnule colonel.

— Alencar, îi dădea înainte Ega, are sarcina să trezească patriotismul în provincie, prin cîntece și ode !

Atunci poetul, depunînd paharul, a avut o atitudine de leu ce-și scutură coama :

— Carcasa mea-i bătrînă, băiete, dar nu-i bună numai de ode ! Încă mai poate înșfăca o pușcă, și, cum ochirea încă e sigură, mai pot doborî vreo doi galicieni... Caramba, băieți, numai gîndul la asemenea lucruri îmi cătrănește inima ! Și cum puteți voi să vorbiți despre așa ceva în glumă, cînd e în joc țara, pămîntul ăsta pe care ne-am născut, ce dracu ! Poate că-i o țară păcătoasă, de acord, dar, caramba ! e singura pe care-o avem, n-avem alta ! Aici trăim, aici crăpăm... La naiba, haideți să mai vorbim și de altceva, să vorbim de femei !

Și-a împins cît colo farfuria, cu ochii umezi de patimă patriotică...

Iar în tăcerea ce s-a lăsat, Dâmaso, care de la informațiile privind-o pe fata lui Ermidinha amuțise, ocupat să-l urmărească pe Carlos cu religiozitate, a ridicat vocea alene și a glăsuit, cu aerul unui om cu bun simț și șiret :

— Dacă lucrurile ar ajunge aici, dacă s-ar înrăutăți într-atît, cu, unul, drept să vă spun, aș întinde-o la Paris...

Ega, triumfător, a sărit de plăcere pe scaunul său. Iată ieșind, de pe buza sintetică a lui Dâmaso, strigătul spontan și veritabil al curajului portughez ! S-o șteargă, s-o

întindă !... Așa gîndea societatea portugheză de sus pînă jos, gloata aceea constituțională, de la regele și stăpînul nostru, pînă la cretinii conțopiști de birou !...

— Băieți, la primul soldat spaniol care s-ar ivi la graniță, întreaga țară o ia la fugă ca un iepure ! Ar fi o debandadă unică în istorie !

Toți au fost indignați ; Alencar a răgit :

— Jos trădătorul !

A intervenit Cohen, declarînd că soldatul portughez era viteaz, la fel ca turcii — fără disciplină, dar neclintit. Pînă și Carlos a spus, foarte serios :

— Nu, domnule... Nimeni n-ar fugi, și s-ar muri frumos.

Ega a început să urle. De ce pozau ei așa, în eroi ? Înțelegea că habar n-aveau că rasa asta, după cincizeci de ani de constituționalism, creată prin curticelele acelea înguste din Baixa, educată în păducherițele liceelor, roasă de sifilis, putrezită în mucezeala birourilor funcționărești, perisită doar duminica în praful Promenadei, își pierduse fibra la fel cum își pierduse caracterul, și era cea mai slabă, cea mai lașă rasă din Europa ?...

— Aștia-s lisabonezii, a spus Craft.

— Lisabona înseamnă Portugalia ! a strigat celălalt. În afară de Lisabona nu mai există nimic. Întreaga țară e cuprinsă între Arcada și Sfîntul Bento !... Cea mai mizerabilă rasă din Europa ! continua el să urle. Și ce mai armată ! Un regiment după două zile de marș se interna în masă la spital ! Cu ochii lui văzuse, în ziua cînd s-au deschis cortesurile, cum un marinar suedez, un vlăjgan din nord, semăna debandada cu lovituri de pumn într-o companie de soldați ; soldații o zbughiseră pur și simplu la vale, cu cartușiera săltîndu-le pe șale ; iar ofițerul, palid de groază, se ascunsese în dosul scării, să vomite !...

Toți au protestat. Nu, imposibil... Dar dacă văzuse chiar el, ce dracu !... Ei bine, poate, dar cu ochii înșelători ai fanteziei...

— Jur pe sănătatea mamei mele ! a strigat Ega furios.

Dar a amuțit. Cohen îi atinsese brațul. Cohen se pregătea să vorbească.

Cohen voia să spună că viitorul aparține lui Dumnezeu. Că spaniolii se gîndeau totuși la invazie, așa i se părea

sigur — mai cu seamă dacă ajungeau, cum era și firesc, să piardă Cuba. Toată lumea i-o spusese la Madrid. Se și începuseră niște tratative de aprovizionare...

— Fanfaronade spaniolești, galiciene ! a mîrîit Alencar printre dinți, sumbru și răsucindu-și mustățile.

— La Hôtel de Paris din Madrid, a continuat Cohen, am cunoscut un magistrat care mi-a spus confidențial că nu pierdea speranța să se stabilească odată definitiv la Lisabona ; îi plăcuse mult Lisabona, cînd trecuse pe-aici, spre băi. Eu, unul, cred că sînt mulți spanioli care așteaptă această lărgire a teritoriului, ca să capete o slujbă !

Atunci Ega a căzut în extaz, și-a dus mîinile la piept. Oh ! ce gîndire delicioasă ! Oh ! ce spirit de observație just !

— Cohen ăsta ! exclama el către cei din jur. Ce spirit fin de observație ! Ce gîndire adorabilă ! Ce zici, Craft ? Dar tu, Carlos ? Delicios !

Toți au admirat politicoși finețea lui Cohen. El mulțumea, cu o privire galeșă, trecîndu-și peste favoriți mîna pe care sclipea un diamant. Și exact atunci și-au făcut apariția chelnerii ca să servească mîncare de mazăre cu sos alb, rostind în șoaptă :

— *Petits pois à la Cohen* [1].

À la Cohen ? Fiecare și-a controlat atent meniul. Iată că stătea scris negru pe alb, la legume : *Petits pois à la Cohen.* Entuziasmat, Dâmaso a declarat că asta era „nemaipomenit de șic". Iar șampania proaspăt destupată a prilejuit prima urare în sănătatea lui Cohen !

Uitate erau acum falimentul, invazia, patria — masa lua sfîrșit într-o atmosferă de veselie. Alte toasturi s-au încrucișat, înflocate și lovace : însuși Cohen, cu zîmbetul omului care cedează la capriciul unui copil, a băut pentru Revoluție și Anarhie, toast complicat pe care-l pronunțase Ega, cu ochii deja foarte strălucitori. Pe fața de masă, desertul se transformase în firimituri ; în farfuria lui Alencar mucurile țigărilor se amestecaseră cu bucăți de ananas strivite. Dâmaso, aplecat cu totul peste Carlos, făcea elogiul perechii acestuia de cai englezești și faetonului, lucrul cel mai frumos ce se putea vedea prin Lisabona. Și imediat

[1] Mazăre à la Cohen (fr.).

după toastul său de demagog, fără nici un motiv, Ega s-a apucat să-l atace pe Craft, injuriind Anglia, cerînd excluderea ei din rîndul națiunilor care gîndesc, amenințînd-o cu o revoluție socială care s-o scalde în sînge ; celălalt, imperturbabil, răspundea cu mici semne din cap, spărgînd nuci.

Chelnerii au servit cafeaua. Și cum se scurseseră deja trei ore lungi de cînd se aflau la masă, s-au ridicat cu toții ca să-și termine țigările stînd de vorbă, în însuflețirea vie pe care le-o dăduse șampania. În sala cu tavanul scund, cu cele cinci becuri de gaz lampant arzînd puternic, plutea o căldură grea prin care se răspîndea acum aroma puternică de *chartreuse* și de lichioruri străbătînd ceața alburie a fumului.

Carlos și Craft, simțind că se sufocă, au ieșit pe verandă să respire aer curat ; și acolo au reluat imediat, în comunitatea aceea de gusturi care începea să-i lege, convorbirea din strada Rosmarinului despre frumoasa colecție de la Olivais. Craft dădea detalii ; obiectul într-adevăr scump și rar pe care-l avea era un dulap olandez din secolul al XVI-lea ; în rest, cîteva bronzuri, faianțe și arme frumoase...

Dar amîndoi s-au întors, auzind în grupul celorlalți de lîngă masă voci stridente, și parcă izbucnirea unui conflict : Alencar, scuturîndu-și coama, urla împotriva *plebei filozofice ;* de cealaltă parte, cu paharul de coniac în mînă, Ega, palid și afectînd un calm superior, declara că toate baletele acelea lirice care se tot publică pe-aici sînt taman bune pentru poliția corecțională...

Iar s-au luat, a venit să-i spună Dâmaso lui Carlos, apropiindu-se de verandă. Și din cauza lui Craveiro. Sînt amîndoi divini !

Cearta se iscase într-adevăr în legătură cu poezia modernă, cu Simão Craveiro, cu poemul acestuia *Moartea Satanei.* Ega tocmai cita entuziasmat strofe din episodul *Morții,* cînd marele schelet simbolic trece în plin soare pe bulevard, îmbrăcat ca o curtezană, în mătăsuri foșnitoare :

Și între două coaste mici la decolteu
Avea un buchet de roze !

Iar Alencar, ce nu-l putea suferi pe Craveiro, omul de la *Ideea Nouă*, paladinul realismului, triumfase, gîfîise, denunțînd pe loc, în această simplă strofă, două erori de gramatică, o greșeală de versificație și o imagine furată de la Baudelaire !

Atunci Ega, care dăduse pe gît unul după altul două pahare de coniac, a devenit foarte provocator, trecînd la atacuri personale.

— Știu foarte bine de ce vorbești așa, Alencar, spunea el acum. Iar motivul nu-i deloc nobil. E din cauza epigramei pe care ți-a făcut-o el :

Alencar de Pamblicar,
Înfocat de primăvară...

— Ah, voi n-ați auzit niciodată asta ? a continuat el întorcîndu-se, chemîndu-i și pe ceilalți. E ceva delicios, una dintre cele mai bune compoziții ale lui Craveiro. Nu l-ai auzit niciodată, Carlos ? E sublim, în special strofa asta :

Alencar de Pamblicar
Ce vrea ? Pe cîmpia verde
Unde macu-n grîu se pierde
Nu culege foi de-arțar...
Ce vrea ? Pe cîmpia verde
Alencar pe Pamblicar
Vrea fetițe să dezmierde !

Nu-mi aduc aminte de rest, dar se termină cu un strigăt de bun simț, care este adevărata critică a acestui întreg lirism de două parale :

Alencar de Pamblicar
Vrea bătaie pur și simplu !

Alencar și-a trecut mîna peste fața palidă și, cu ochii înfundați în orbite, pironiți asupra celuilalt, cu glasul răgușit și tărăgănat :

— Ascultă, João da Ega, dă-mi voie să-ți spus ceva, tinere... Toate epigramele astea, toate glumele astea nesărate ale rahiticului ăluia și ale celor care-l admiră îmi curg pe sub picioare ca o scursoare de cloacă... Singurul lucru pe care-l fac e să-mi suflec pantalonii ! Îmi suflec pantalonii... Altceva nimic, scumpule. Îmi suflec pantalonii !

Și și i-a suflecat de-adevăratele, arătîndu-și izmenele, cu un gest brusc și delirant.

— Cînd ai să mai întîlnești scursori din astea, i-a strigat Ega, lasă-te mai degrabă pe vine și soarbe din cle ! Îți dau sînge și forță pentru lirism !

Dar Alencar, fără să-l audă, striga către ceilalți, amenințînd cu pumnul :

— Eu, dacă Craveirote ăsta n-ar fi un rahitic, poate că m-aș distra să-l dau puțin de-a rostogolul prin Chiado în jos, cu un picior în fund, pe el și versurile lui păcătoase, codoșeala asta de excremente cu care l-a îmbrobodit pe Satana ! Și după ce l-aș mînji bine cu noroi, i-aș strivi craniul !

— Nu așa se strivesc craniile, a spus din colțul său Ega cu un ton de rece batjocură.

Alencar s-a întors spre el schimonosindu-se îngrozitor. Din ochi i se revărsau flăcări de mînie și coniac ; tremura tot :

— I l-aș strivi, da, i l-aș strivi, João de Ega ! I l-aș strivi așa, uite, chiar așa ! S-a pornit atunci să bată cu piciorul în podea, țopăind prin sală, făcînd să zdrăngăne cristalele și porțelanurile. Dar nu vreau, băieți ! În craniul acela nu-s decît excremente, vomismente, puroi, materie verde, și dacă i l-aș strivi — pentru că i l-aș strivi — băieți, toată mizeria aia putredă ar ieși afară, ar otrăvi cu duhoarea ei orașul, ne-am îmbolnăvi de holeră ! Așșșa ! Ne-am îmbolnăvi de ciumă !

Carlos, văzîndu-l atît de aprig, l-a apucat de braț, vrînd să-l domolească :

— Haide, Alencar ! Ce prostie... Zău dacă merită !

Celălalt s-a desprins din strînsoare gîfîind, și-a descheiat redingota, și a dat drumul ultimei revărsări de fiere :

— Al dreptate, nu merită să se supere cineva pentru Craveirote ăsta de la *Ideea Nouă*, escrocul ăsta care uită că soroafa de soră-sa e o tîrfă de douăzeci de parale la Marco de Cinaveses !

— Nu, că asta e prea mult, nemernicule ! a urlat Ega, aruncîndu-se asupra lui cu pumnii strînşi.

Cohen şi Dâmaso, speriaţi, l-au apucat de mîini. Carlos l-a împins imediat spre pervazul ferestrei pe Alencar, ce se zbătea cu ochii în flăcări, cu cravata desfăcută. A căzut un scaun ; sala atît de corectă — cu divanele de marochin, cu buchetele de camelii — căpătase un aspect de tavernă în care avea loc o încăierare cu cuţite, prin fumăraia ţigărilor. Dâmaso, foarte palid, aproape fără glas, mergea de la unul la altul :

— Oh ! băieţi, oh ! băieţi, aici, la Hotel Central ! Isuse !... Aici, la Hotel Central !...

Şi, din strînsoarea braţelor lui Cohen, Ega zbiera, răguşit acum :

— Nemernicul, laşul... Dă-mi drumul, Cohen ! Nu, pentru asta trebuie să-i trag o palmă !... Dona Ana Craveiro, o sfîntă !... Calomniatorul... Nu, asta trebuie să i-o plătesc !...

Între timp, Craft, impasibil, îşi bea cu înghiţituri mari paharul de *chartreuse*. Asistase de mai multe ori la încăierrarea a două literaturi rivale care se rostogolesc pe pămînt într-un lătrat de injurii ; măgăria lui Alencar la adresa surorii celuilalt făcea parte din obiceiurile criticii în Portugalia ; toate acestea îl lăsau indiferent, cu un zîmbet de dispreţ pe buze. În afară de asta, ştia că împăcarea nu avea să întîrzie, înflăcărată şi punctată de îmbrăţişări. Şi nici n-a întîrziat. Alencar a ieşit de lîngă pervazul ferestrei în urma lui Carlos, încheindu-şi redingota, grav şi parcă spăşit. Într-un colţ al sălii, Cohen vorbea cu Ega autoritar, sever, părinteşte : apoi s-a întors, a ridicat mîna, a ridicat vocea, a spus că toţi de-acolo erau cavaleri, şi, ca nişte bărbaţi talentaţi şi cu inima nobilă ce se aflau, cei doi trebuiau să se îmbrăţişeze.

— Haide, un *shake-hands*, Ega, fă asta pentru mine !... Alencar, haide, te rog eu !

Autorul *Elvirei* a făcut un pas, autorul *Memoriilor unui Atom* a întins mîna ; dar prima strîngere a fost stîngace şi moale. Atunci Alencar, mărinimos şi sincer, a exclamat că între el şi Ega nu trebuia *să rămînă urmă de nor !* Sărise peste cal... Totul s-a întîmplat din cauza nefericitului său

de temperament, a sîngelui ăstuia cald care toată viaţa i-a adus numai lacrimi ! Şi declara acum sus şi tare că Dona Ana Craveiro era o sfîntă ! O cunoscuse la Marco de Canaveses, în casa familiei Teixoto... Ca soţie, ca mamă, Dona Ana Craveiro era fără cusur. Şi recunoştea, din adîncul sufletului, că Craveiro avea dreptate cu toptanul !...

A umplut un pahar de şampanie, l-a ridicat în sus, în faţa lui Ega, ca pe un caliciu de altar :

— În sănătatea ta, João !

Ega, generos, a răspuns şi el :

— În sănătatea ta, Tomás !

S-au îmbrăţişat. Alencar s-a jurat că în ajun chiar, la Dona Joana Continho acasă, declarase că nu a întîlnit minte mai scînteietoare decît a lui Ega ! Ega a sărit imediat că în nici un poem ca în cele ale lui Alencar nu curgea o atît de frumoasă vînă lirică. S-au strîns încă o dată în braţe, lovindu-se cu palma pe umăr. Şi-au spus „fraţi în ale artei", s-au tratat drept „genii" !...

— Sînt nemaipomeniţi, i-a spus Craft încet lui Carlos, cutîndu-şi pălăria. Mă demontează. îmi trebuie aer !...

Seara se prelungea, se făcuse ora unsprezece. S-a mai băut încă mult coniac. Apoi Cohen a plecat, luîndu-l cu el pe Ega. Împreună cu Alencar au coborît cu Carlos — care avea de gînd să meargă spre casă pe jos, prin Aterro. La uşă, poetul s-a oprit solemn.

— Copii, a exclamat el scoţîndu-şi pălăria şi răcorindu-şi fruntea înfierbîntată, ce ziceţi ? Cred că m-am comportat ca un *gentleman* !

Carlos a fost de acord, l-a lăudat mărinimia...

— Trebuie să mulţumesc mult ca-mi spui asta, băiete, pentru că tu ştii ce înseamnă a fi *gentleman !* Şi acum, haidem prin Aterro... Dar lasă-mă mai întîi să mă duc să-mi cumpăr un pachet de tutun...

— Ce tip ! a exclamat Dâmaso, văzîndu-l că se îndepărtează. Şi treaba era cît pe ce să se strice rău de tot...

Apoi imediat, fără tranziţie, a început să-i aducă elogii lui Carlos. Domnul Maia nici nu-şi închipuia de cît timp dorea să-l cunoască !

— Oh ! domnule...

— Vă rog să mă credeți... Eu nu sînt lingușitor... Dar puteți să-l întrebați și pe Ega, de cîte ori nu i-am zis : dumneavoastră sînteți ce avem noi mai bun în Lisabona !

Carlos lăsa capul în jos, mușcîndu-și buzele ca să nu rîdă. Dâmaso repeta, din străfundul pieptului :

— Vedeți că 'asta-i sincer, domnule Maia ! Credeți-mă că vine din inimă !

Era într-adevăr sincer. De cînd locuia Carlos la Lisabona, avusese, fără să știe, în băiatul acela gras și cu obrajii umflați, un adorator mut și profund ; pînă și lacul pantofilor lui, culoarea mănușilor lui erau pentru Dâmaso motiv de veneratie, și la fel de importante ca niște principii. Îl considera pe Carlos un tip de un șic suprem, șicul pe care-l prețuia el atît de mult, un Brummel, un D'Orsay, un Morny — unul „dintre acele lucruri care nu se văd decît acolo, peste graniță", cum spunea el holbînd ochii. În seara aceea, știind că venea să ia masa cu Maia, să facă în sfîrșit cunoștință cu Maia, stătuse două ore în fața oglinzii încercînd cravate, se parfumase ca pentru o întîlnire galantă — și din cauza lui Carlos îi poruncise birjarului să-l aștepte cu un bucheței la butonieră și cu cupeul acolo, la orele zece.

— Va să zică, doamna acea braziliană locuiește aici ? a întrebat Carlos, care făcuse doi pași și privea spre o fereastră luminată de la etajul al doilea.

Dâmaso i-a urmărit privirea.

— În aripa cealaltă. Sînt aici de cincisprezece zile. Niște persoane șic... Și ea e tare apetisantă, ați observat și dumneavoastră ? Eu, pe vapor, am fost îndrăzneț... Iar ei îi plăcea să stea de vorbă ! Dar am fost foarte prins de cînd am sosit, masă ici, serată colo, cîteva mici aventuri... N-am putut să vin să-i văd, le-am lăsat doar cărți de vizită ; dar am eu grijă de ea, dacă mai rămîne... Poate să vin mîine pe-aici, simt că-mi dă inima ghes... Și dacă mă nimeresc singur cu ea, țac, îi și aplic un sărut ! Că eu, nu știu dacă dumneavoastră sînteți la fel, dar eu, cu femeile, teoria mea e asta : luare prin surprindere ! Știți, în doi timpi și trei mișcări : luare prin surprindere !

În clipa aceea Alencar se întorcea de la debit, cu țigara în gură. Dâmaso și-a luat rămas-bun, spunîndu-i foarte

tare birjarului, ca să audă Carlos, adresa doamnei Morelli, a doua primadonă de la São Carlos.

— Băiat de treabă, Dâmaso ăsta, spunea Alencar apucîndu-l de braț pe Carlos și pornind-o amîndoi spre Aterro. Și foarte bun prieten de-al soților Cohen, foarte iubit în societate. Băiat cu avere, fiul bătrînului Silva, cămătarul, care l-a jupuit adesea pe taică-tău ; ca și pe mine dealtfel. Dar el semnează Salcede ; poate că după maică-sa ; sau poate e un nume născocit. Băiat bun... Taică-său era un arlatan ! Parcă-l aud și acum pe Pedro spunîndu-i, cu aerul lui de nobil, de care nu ducea lipsă : „Silva, iudele, bani, și cu toptanul !..." Alte vremuri, dragul meu Carlos, vremuri mari. Vremuri în care mai erau încă oameni !

Și atunci, prin acel lung Aterro, trist în întuneric, cu luminile amorțite ale gazului lampant licărind ca un cortegiu de mormîntare, Alencar a început să vorbească de acele „vremuri mari" din tinerețea sa și tinerețea lui Pedro ; și, odată cu frazele lui lirice, Carlos simțea parcă răpindu-i un parfum învechit dintr-o lume apusă... Era pe rînd tinerii încă mai simțeau în ei o rămășiță de căldura din războaiele civile, și și-o potoleau mergînd în bande din circiumă în circiumă sau hărțuindu-și de moarte hurțoagele de la trăsuri în galopade prin Sintra. Pe vremea aceea Sintra era un cuib de amoruri, iar sub romantismul ei crezut femeile nobile se lăsau pradă în brațele poeților. Fiecare din ele era cîte o Elvira, fiecare din ei cîte un Antonio. Banii se găseau din belșug ; curtea era veselă, Regența liberală și galantă se preocupa să lărgească Lisa, frumoasa grădină a Europei ; licențiații sosiți de la Coimbra fremătători de elocință ; miniștrii Coroanei recitau lîngă pian ; același suflu liric inspira odele și proiectele de legi...

— Era mai amuzant la Lisabona, a spus Carlos.

— Era altceva, scumpul meu Carlos ! Se trăia ! Nu existau aerele astea științifice, toată pleava asta filozofică, toți puțoii ăștia pozitiviști... Dar exista inimă, băiete ! Avea lumea scînteie ! Chiar și în treburile politice... Acum totu-i o cocină, o adunătură de destrăbălați... Pe vremea aceea mergea omul la Cameră și simțea inspirația,

simțea curajul !... Vedea lumina din căpățini !... Și pe urmă, băiete, erau nespus de multe femei frumoase.

Umerii i se încovoiau sub dorul de lumea aceea pierdută. Și părea mai lugubru, cu coama lui de poet inspirat, ivindu-se de sub borul mare al vechii pălării, cu redingota roasă și prost croită lipindu-i-se jalnic de șolduri.

Un timp au mers în tăcere. Apoi, pe strada Ferestrelor Verzi, Alencar *a vrut să se răcorească.* Au intrat într-o cîrciumioară, unde pata galbenă a unui felinar cu petrol se reliefa într-o penumbră de subteran, luminînd zincul umed al tejghelei, sticlele de pe rafturi și silueta tristă a patroanei legată cu o basma pe sub bărbie. Alencar părea un stîlp al stabilimentului : de îndată ce a aflat că pe doamna Cândida o dureau dinții, i-a recomandat pe loc leacuri, familiar, coborît din norii romantici, cu coatele pe tejghea. Iar cînd Carlos a vrut să plătească rachiul alb, a aruncat moneda de doi tostoni pe zincul lustruit și a exclamat nobil :

— Eu sînt cel care fac onorurile cîrciumii, scumpul meu Carlos ! În palate, plătească ceilalți... Aici, în tavernă, eu plătesc !

La ușă l-a apucat pe Carlos de braț. După ce au făcut agale cîțiva pași pe strada tăcută, s-a oprit din nou și a murmurat cu glasul șovăitor, contemplativ, pătruns parcă de solemnitatea nopții :

— Raquel Cohen e de o frumusețe divină, băiete ! O cunoști ?

— Din vedere.

— Nu-i așa că aduce cu o femeie din biblie ? Nu mă gîndesc la una dintre femeile acelea bărbătoase, la o Judit, la o Dalila... Ci la unul din crinii din Biblie... E serafică !

Ea era acum pasiunea platonică a lui Alencar, doamna lui, Beatrice a lui...

— Ai văzut, cu cîtva timp în urmă, în *Ziarul național,* versurile pe care i le-am făcut ?

„Aprilie a sosit ! Fii a mea."
Îi spunea vîntul rozei.

Nu mi-a ieșit rău ! Aici e o mică șmecherie : *Aprilie a sosit, fii a mea...* Și urmează imediat : *Îi spunea vîntul rozei.* Înțelegi ? Pică bine efectul ăsta. Dar să nu-ți închipui tu altele, sau că i-aș face cumva curte... Destul că e nevasta lui Cohen, un prieten, un frate... Iar Raquel, sărăcuța, e pentru mine ca și o soră... Dar e divină. Ochii ei, băiete, o catifea lichidă !...

Și-a scos pălăria, și-a răcorit fruntea înaltă. Apoi, cu alt ton, făcînd parcă un efort :

— Ega ăsta are mult talent... Se duce des pe la soții Cohen... Raquel îl găsește spiritual...

Carlos se oprise, ajunseseră în fața Buchetului. Alencar a aruncat o privire înspre fațada severă de mănăstire, adormită, fără o licărire de lumină.

— Arată bine casa asta a voastră... Haide, intră, băiete, că eu mă duc pe jos spre bîrlogul meu. Și cînd vei vrea, fiule, mă găsești acolo, în strada Cărbunelui 52, la etajul al treilea. Imobilul e al meu, dar eu ocup etajul al treilea. La început am locuit la primul, însă pe urmă m-am tot cocoțat... Doar aici am fost în ascensiune, scumpul meu Carlos, la etaj...

A avut un gest, parcă de dispreț pentru astfel de nimicuri.

— Și trebuie să vii într-o zi acolo să iei masa cu mine. Nu-ți pot oferi un banchet, dar vei avea o supă și o friptură... Mateus al meu, un negru (un amic !) care mă servește de mulți ani, cînd se apucă de gătit, apoi știe s-o facă ! I-a gătit de multe ori lui taică-tău, bietul meu Pedro... Pentru că la mine a fost o casă foarte veselă, băiete. Am oferit un culcuș și de-ale gurii și bani de buzunar multora dintre canaliile astea care astăzi merg în cupeuri cu valet în urma lor... Iar acum, cînd dau cu ochii de mine, își întorc rîtul în partea cealaltă...

— Așa-i în închipuirea ta, i-a spus Carlos prietenos.

Ba nu, Carlos, i-a răspuns poetul foarte grav, foarte amar. Ba nu. Tu nu-mi cunoști viața. Am suferit multe deziluzii, băiete. Și nu le meritam ! Pe cuvîntul meu că nu le meritam...

L-a apucat de braț pe Carlos și cu emoție în glas :

Vezi, oamenii ăștia, care fac pe grozavii acum, se îmbătau cu mine, le-am împrumutat mulți bani, i-am invitat la multe cine... Și azi sînt miniștri, sînt ambasadori, sînt

personalități, sînt dracu și lacu. Păi ți-au oferit ei o bucățică de prăjitură acum, că o țin în mînă ? Nu. Nici mic. Asta e greu de suportat, Carlos, asta e foarte greu de suportat, scumpul meu. Și ce dracu, doar nu voiam să mă facă ei conte, nici să-mi dea o ambasadă... Dar așa, un post oarecare într-un birou oarecare... Nici cît negru sub unghie ! În sfîrșit, se mai găsește încă pentru bucata de pîine, și pentru jumătatea de uncie de tutun... Dar nerecunoștința asta mi-a scos peri albi... Însă nu vreau să te mai plictisesc, și să-ți dea Dumnezeu fericirea pe care o meriți, scumpul meu Carlos !

— Nu urci puțin, Alencar ?

Atîta solicitudine l-a înduioșat pe poet.

— Mulțumesc, băiete, a spus el, îmbrățișîndu-l pe Carlos. Și-ți mulțumesc mai ales pentru că știu că vine din inimă... Voi toți aveți inimă... Și taică-tău avea, și încă o inimă largă, și mare ca a unui leu ! Și să fii încredințat de un lucru : că ai în mine un prieten. Astea nu-s vorbe goale, asta vine dinăuntru... Ei, și-acum, rămîi cu bine, băiatul meu. Vrei și tu o țigară ?

Carlos a acceptat-o pe dată, ca pe un dar ceresc.

— Atunci, uite o țigară, fiule ! a exclamat Alencar entuziasmat.

Și țigara aceea dată unui bărbat atît de bogat, stăpînului de la Buchetul, l-a readus pentru un moment în timpurile cînd, la restaurantul lui Marrare, întindea de jur împrejur tabachera plină, cu aerul său măreț de Manfred trist. S-a ocupat deci de țigară. A scăpărat chiar el un chibrit. A verificat dacă se aprinsese bine. Și cum era țigara, mergea ? Carlos găsea că era o țigară excelentă !

— Păi, tot e bine că ți-am dat o țigară bună !

L-a îmbrățișat încă o dată ; și tocmai bătea ora unu cînd în sfîrșit, s-a depărtat, mai ușor, mai mulțumit de sine, fredonînd un fragment de fado.

În camera lui, înainte de culcare, întins într-un balansoar, terminînd țigara cît se poate de proastă a lui Alencar în timp ce Baptista îi pregătea o ceașcă de ceai, Carlos a rămas cu gîndul la straniul trecut pe care i-l evocase bătrînul poet...

Era simpatic bietul Alencar ! Cu ce grijă exagerată, vorbind despre Pedro, despre Arroios, despre prietenii și amorurile de atunci, evitase el pînă și să rostească numele Mariei Monforte ! De mai multe ori, prin Aterro, Carlos fusese cît pe ce să-i spună : „— Poți să vorbești de mama, amice Alencar, fiindcă știu de mult că a fugit cu un italian !“

Și asta l-a făcut să-și amintească fără voie în ce chip îi fusese dezvăluită jalnica poveste la Coimbra, într-o seară de petreceri, într-un mod aproape grotesc. Fiindcă bunicul, ascultînd de scrisoarea testamentară a lui Pedro, îi povestise un roman decent : o căsătorie din pasiune, incompatibilități de caracter, o despărțire civilizată, apoi retragerea mamei cu fiica în Franța, unde muriseră amîndouă. Altceva nimic. Moartea tatălui său îi fusese prezentată întotdeauna ca deznodămîntul neașteptat al unei îndelungi nevroze...

Dar Ega aflase totul de la unchii săi... Iar într-o seară luaseră cina împreună ; Ega foarte băut, și într-un acces de idealism, se lansase într-un paradox cutremurător, condamnînd onestitatea femeilor ca fiind la originea decăderii raselor ; și-i aducea drept argument cazul bastarzilor, întotdeauna inteligenți, curajoși, glorioși ! El, Ega, ar fi fost mîndru dacă mama lui, propria lui mamă, în loc să fie o sfîntă burgheză ce-și făcea rugăciunile în cămin, s-ar fi purtat ca mama lui Carlos, o inspirată care, din dragoste pentru un ideal, își părăsise averea, respectul celorlalți, onoarea, viața ! Carlos auzind acestea, rămăsese împietrit la mijlocul podului, sub calmul clar de lună. Dar nu l-a putut întrerupe mai mult pe Ega, care începuse deja să bîiguie ceva, atît de băut încît foarte curînd i-a și vomitat scrîbos în brațe. A trebuit să-l tîrască pînă în casa surorilor Serxa, să-l dezbrace, să-i suporte sărutările și betia tandră, pînă ce l-a lăsat îmbrățișînd perna, plin de bale și bolborosind „că voia să fie bastard, că voia ca mămica lui să fi fost o tîrfă !...“

Iar el abia a putut să închidă ochii în noaptea aceea cu gîndul la mama lui atît de diferită de tot ce i se povestise, care fugise în brațele unui surghiunit — un polonez

poate ! A doua zi, în zori, intră în camera lui Ega ca să-i ceară, în numele marii lor prietenii, să-i spună adevărul...

Bietul Ega ! Era bolnav ; s-a făcut alb ca batista pe care şi-o legase la cap cu tifoane îmbibate în apă sedativă ; şi nu găsea un cuvînt, sărăcul ! Carlos, aşezat pe marginea patului ca în nopţile lor de tăifăsuială, l-a liniştit. Nu era ofensat, ci doar curios ! I se ascunsese un episod extraordinar din viaţa alor săi, ce dracu, voia să-l cunoască ! Exista un roman ! Să i se spună romanul !

Atunci Ega şi-a mai venit în fire, a îngăimat povestea — pe care o auzise de la unchiul Ega — pasiunea Mariei pentru un principe, fuga, lunga tăcere de ani de zile care s-a aşternut peste acestea...

Tocmai venea vacanţa. Abia ajuns la Santa Olávia, Carlos i-a povestit bunicului beţia lui Ega, spusele lui aiurite, dezvăluirea aceea scăpată printre rîgîieli. Bietul bunic ! O clipă n-a putut nici să deschidă gura — iar în cele din urmă vocea i-a ieşit slabă şi îndurerată ca şi cum inima ar fi încetat să-i mai bată în piept. Dar i-a povestit, amănunt cu amănunt, întreg acel roman urît pînă la după-amiaza cînd apăruse Pedro în faţa lui, livid, acoperit de noroi, ca să-i cadă în braţe plîngîndu-şi durerea cu o slăbiciune de copil. Iar deznodămîntul acelui amor vinovat, adăugase bunicul, fusese moartea mamei la Viena, în Austria, şi moartea micuţei, a nepoatei pe care el n-o văzuse niciodată şi pe care acea Monforte o luase cu ea... Asta era tot. Şi astfel, ruşinea domestică era acum îngropată acolo, în cavoul familiei de la Santa Olávia, şi în două morminte depărtate, pe pămînt străin...

Carlos îşi amintea bine că în după-amiaza aceea, după melancolica convorbire cu bunicul, trebuia să încerce o iapă englezească : la masă nu s-a vorbit decît despre iapă, care se numea Sultana. Adevărul e că peste cîteva zile o şi uitase pe maică-sa. Dealtfel nici nu-i era posibil să simtă, pentru tragedia aceea, altceva decît un interes vag şi mai degrabă literar. Asta se petrecuse cu douăzeci şi atîţia de ani înainte, într-o societate aproape dispărută. Era ca episodul istoric al unei vechi cronici de familie, un

strămoş mort la AlcáSarquibir [1], sau una dintre bunicile lui dormind într-un pat regal. Dezvăluirea nu i-a smuls o lacrimă, nu l-a făcut să roşească. Desigur, ar fi preferat să poată fi mîndru de mama lui ca de o rară şi nobilă floare onorabilă, dar nu putea să-şi petreacă viaţa amărîndu-se de greşelile ei. Şi de ce ? Onoarea lui nu depindea de impulsurile necinstite sau ruşinoase ale inimii ei. Păcătuise, murise, s-a terminat. Rămînea, desigur, gîndul acela la tatăl lui, sfîrşindu-se într-o baltă de sînge, disperat de trădarea ei. Dar nu-şi cunoscuse tatăl : tot ce poseda de la el şi de la amintirea lui, ca să iubcască, era o pînză rece prost pictată, atîrnată în camera unde-şi ţinea hainele, reprezentînd un tînăr brunet, cu ochi mari, cu mănuşi de antilopă galbenă şi cu un bici în mînă... De la mama lui nu-i rămăsese nici măcar un dagherotip, nici măcar un profil în creion. Bunicul îi spusese că era blondă. Mai mult nu ştia. Nu-i cunoscuse ; nu dormise în braţele lor ; niciodată nu simţise căldura duioşiei lor. Tată, mamă, cuvintele acestea erau pentru el ca simbolurile unui cult convenţional. Tăticul, mămica, fiinţele iubite, erau adunate toate acolo — în bunicul.

Baptista adusese ceaiul, ţigara lui Alencar se terminase ; iar el şedea mai departe în balansoar, parcă moleşit de amintiri şi cedînd deja, într-o semi-moţăială, oboselii acelei mese prelungite... Atunci, puţin cîte puţin, prin faţa pleoapelor lui închise a trecut o viziune, a căpătat culoare, a umplut întreaga încăpere. Pe rîu, după-amiaza pierea într-o pace de rai. Holul Hotelului Central se lărgea, încă luminat. Venea mai întîi un negru cărunt, cu o căţeluşă în braţe. Apoi trecea o femeie, înaltă, cu o carnaţie de fildeş, frumoasă ca o zeiţă, într-un pardesiu din catifea albă de Genova. Lîngă el Craft spunea : *„Très chic"*. Iar el zîmbea, încîntat de acele imagini ce căpătau treptat relieful, linia unduioasă, culoarea lucrurilor vii.

Erau orele trei cînd s-a culcat. Şi, de îndată ce a adormit în întunericul perdeluţelor de mătase, din nou a pierit o frumoasă zi de iarnă fără o adiere, scăldată în tranda-

[1] Localitate din Maroc unde, în anul 1578, portughezii au fost înfrînţi de mauri, mulţi dintre ei murind pe cîmpul de luptă, iar infantele, Dom Sebastião, dispărînd fără urmă.

firiu : banalul hol al hotelului se lărgea, încă luminat în înserare ; valetul negru revenea, ținînd cățeluşa în braţe : o femeie trecea, într-un pardesiu din catifea albă de Genova, mai înaltă decît o fiinţă omenească, păşind pe nori, cu aerul măreţ de Junonă ce urcă în Olimp ; vîrful pantofilor ei de lac se afunda în lumina azurie, în urma ei fustele fluturau ca nişte stindarde în vînt. Şi trecea mereu... Craft spunea : *„Très chic"*. Apoi totul se învălmăşea, şi rămînea doar Alencar, un Alencar colosal, umplînd tot cerul, astupînd licărirea stelelor cu redingota lui neagră şi prost croită, cu mustăţile zburlite de furtuna pasiunilor, ridicînd braţele, strigînd în văzduh :

Aprilie a sosit, fii a mea !

VII

LA BUCHETUL, DUPĂ MICUL DEJUN, cu cele trei ferestre ale biroului larg deschise spre a absorbi lumina blîndă a frumoasei zile de martie, Afonso da Maia şi Craft jucau o partidă de şah lîngă şemineul acum fără foc, plin de plante, proaspăt şi festiv ca un altar domestic. Într-o rază oblică de soare, *Reverendul Bonifácio*, moale şi lăbărţat, îşi făcea siesta, întins pe covor.

În cîteva săptămîni, Craft devenise prietenul intim de la Buchetul. Carlos şi cu el, avînd multe asemănări în gusturi şi idei, aceeaşi fervoare pentru obiectele de artă şi bibelouri, patima scrimei, acelaşi diletantism al spiritului, s-au legat repede prin nişte relaţii superficiale, facile şi agreabile. Cît despre Afonso, acesta începuse imediat să-i poarte o stimă elevată acelui *gentleman* de bună rasă englezească, aşa cum îi admira el, cultivat şi puternic, cu maniere grave, cu obiceiuri aspre, simţind cu fineţe şi gîndind drept. Se întîlniseră amîndoi în entuziasmul pentru Tacit, Macaulay, Burke şi chiar pentru cei doi poeţi ai lacurilor; Craft era tare la şah ; caracterul lui dobîndise în lungile şi elaboratele sale călătorii trainica soliditate a bronzului; pentru Afonso da Maia el era „un bărbat adevărat". Craft, matinal de felul său, pleca devreme de la Olivais, călare, şi venea astfel neanunţat să ia micul-dejun cu domnii Maia ; dacă ar fi fost după Afonso, întotdeauna ar fi luat şi prînzul acolo ; dar cel-puţin serile şi le petrecea invariabil la Buchetul, pentru că, după cum spunea el, găsise în sfîrşit la Lisabona un colţ unde se putea sta de vorbă aşezat confortabil, printre idei şi bune maniere.

Carlos ieşea rar din casă. Lucra la cartea sa. Stolul acela de clienţi care-l făcuse să nutrească speranţe de carieră politică, activă, trecuse jalnic, fără să se statornicească ; îi

rămîneau trei bolnavi în cartier ; și simțea acum că echipajele lui, caii, Buchetul, obiceiurile luxoase îl osîndeau iremediabil la diletantism. Pînă și finul doctor Teodósio îi spusese într-o zi, sincer : „Dumneata ești prea elegant pentru un medic ! Bolnavele dumitale, fatalmente, îți fac ochi dulci ! Care burghez o să vrea să ți-o încredințeze pe nevastă-sa într-un dormitor ?... Dumneata sperii pe orice *pater familias !*“ Chiar și existența laboratorului îi dăunase. Colegii spuneau că Maia, bogat, inteligent, lacom de inovații, de modernisme, făcea experiențe fatale pe bolnavii săi. S-a rîs mult de ideea pe care o prezentase în *Gazeta medicală*, și anume prevenirea epidemiilor prin inocularea de virusi. Îl considerau un fantezist. Atunci, se refugia cu totul în cartea aceea despre medicina veche și modernă, *cartea sa*, lucrată cu migala artistului bogat, și care devenise centrul interesului său intelectual pentru o perioadă de unu sau doi ani.

În dimineața aceea, în timp ce înăuntru continua partida de șah într-o atmosferă gravă și tăcută, pe terasă, cufundat într-un adînc jeanin indian de bambus, în umbra coviltirului de pînză, Carlos își termina țigara, citind o revistă englezească, scăldat de mîngîierea călduță a acelei adieri de primăvară ce catifela văzduhul și înșufla deja dorul de arbori și iarbă...

Lîngă el, în alt scaun de bambus, tot cu țigara în gură, domnul Dâmaso Salcede parcurgea *Le Figaro*. Cu piciorul întins într-o poză de familiară indolență, avîndu-l pe amicul Carlos alături, văzînd lîngă terasă trandafirii lui Afonso, simțind în spatele său, prin ferestrele deschise, bogatul și nobilul interior al Buchetului, fiul cămătarului savura acolo una dintre acele ore delicioase pe care le trăia în ultimul timp în intimitatea familiei Maia.

Chiar de a doua zi după masa de la Central, domnul Salcede venise la Buchetul să-și lase cartea de vizită, un obiect încărcat și țipător, avînd la un colț, într-o îndoitură simulată, o mică fotografie de-a sa, un coif cu pene pe deasupra numelui — DÂMASO CÂNDIDO DE SALCEDE, dedesubt, ordinele — *Comandor al lui Christos*, și jos, adresa — *strada Sfîntul Domingos, în Lapa*, indicație — ștearsă însă și corectată, în cerneală albastră, cu alta mai

arătoasă — *Grand Hôtel, Boulevard des Capucines, Chambre No. 103*. Apoi l-a căutat pe Carlos și la cabinet, unde i-a înmînat servitorului altă carte de vizită. În sfîrșit, într-o după-amiază, în Aterro, cînd l-a zărit pe Carlos trecînd pe jos, a dat fuga, s-a agățat de el, a obținut să-l însoțească pînă la Buchetul.

Acolo, încă din curtea interioară, a izbucnit în admirații extatice ca într-un muzeu, lansînd în fața covoarelor, a faianțelor și a tablourilor, marea s-a frază : „Nemaipomenit de șic !“ Carlos l-a condus în fumoar, el a acceptat o țigară ; și stînd picior peste picior a început să-și expună cîteva dintre opiniile și gusturile sale. Considera Lisabona un oraș grosolan și nu se simțea bine decît la Paris, mai cu seamă din cauza genului „femelă“ de care se cam ducea lipsa în Lisabona ; deși, sub acest aspect, era destul de bine făcut de providență. Îi plăceau și obiectele de artă ; dar puteai să nimerești și peste multe ciurucuri, iar scaunele vechi, bunăoară, nu i se păreau comode pentru stat. Lectura îl distra și nu-l puteai prinde fără cărți la căpătîiul patului ; în ultimul timp se ocupa de Daudet, despre care i se spusese că era foarte șic, dar el îl găsea nițeluș cam confuz. Cînd era mai tînăr pierdea întotdeauna nopțile, pînă pe la patru sau cinci dimineața, în tot soiul de deliruri ! Acum nu, se schimbase și se potolise ; în fine, nu că din cînd în cînd nu s-ar mai fi dedat și el vreunui mic exces ; dar asta numai din an în Paște... Iar întrebările pe care le-a pus au fost nemaipomenite. Domnul Maia găsea șic să ai o cabrioletă englezească ? Ce este mai elegant pentru un tînăr din societatea bună care ar vrea să-și petreacă vara în străinătate, Nice sau Trouville ?... Apoi, cînd să plece, aproape emoționat, l-a întrebat pe domnul Maia (dacă domnul Maia nu voia cumva să țină secret) la ce croitor își lucra hainele.

Și din ziua aceea nu l-a mai slăbit. Dacă își făcea Carlos apariția la teatru, țișnea și Dâmaso imediat de pe scaunul său, uneori în plina solemnitate a unei arii frumoase, și, călcîndu-i pe domni pe ghete, șifonînd toaletele doamnelor, o lua din loc, deschidea zgomotos clacul, se ducea să se instaleze în lojă, lîngă Carlos, cu obrajii îmbujorați, cu o camelie la reverul fracului, cu butonii de la cămașă ca două bile enorme. O dată sau de două ori cînd Carlos a

intrat întîmplător la Club, Dâmaso a abandonat pe dată partida, spre indignarea partenerilor săi, ca să vină lîngă Maia, să-i ofere lichior de maraschino sau ţigări, să-l urmeze din sală în sală ca un căţel. Într-o asemenea împrejurare, cînd lui Carlos i-a scăpat o glumă trivială, Dâmaso a izbucnit în hohote de rîs, tăvălindu-se pe sofale cu mîinile la burtă, strigînd că o să crape. I s-au alăturat pe dată şi alţii ; el, sufocat, repeta gluma la nesfîrşit ; vexat, Carlos a luat-o la fugă. Ajunsese să-l urască ; îi răspundea doar prin monosilabe ; făcea nişte viraje primejdioase cu docarul, dacă-i zărea de departe obrazul, coapsa durdulie. Zadarnic : Dâmaso Cândido de Salcede îl anexase, şi pe veci.

Apoi, într-o zi, la Buchetul, a apărut Taveira cu o poveste nemaipomenită. În ajun, la Club (i se povestise, el nu fusese de faţă), un individ, un oarecare Gomes, într-un grup unde se vorbea despre familia Maia, ridicase glasul şi spusese despre Carlos că era un dobitoc ! Dâmaso, care şedea prin apropiere cufundat într-o *Illustration*, s-a ridicat îndată foarte palid şi a declarat că, avînd onoarea să fie prieten cu domnul Carlos da Maia, îi spărgea capul cu bastonul domnului Gomes dacă mai îndrăznea vreodată să-l mînjească pe-acel domn cu balele sale ; iar domnul Gomes, cu ochii în pămînt, a înghiţit afrontul, pentru că era rahitic din naştere — şi mai era şi chiriaşul lui Dâmaso şi foarte rămas în urmă cu chiria. Afonso da Maia a găsit că fusese o bravură plină de strălucire, şi la dorinţa lui, Carlos l-a adus într-o zi pe domnul Salcede la masă, la Buchetul.

Ziua aceea i s-a părut lui Dâmaso frumoasă ca aurul şi azurul. Dar şi mai frumoasă încă a fost dimineaţa cînd Carlos, nesimţindu-se prea bine şi stînd încă în pat, l-a primit în camera lui, ca între băieţi... De-atunci data intimitatea dintre ei : a început să-l trateze pe Carlos cu dumneata. Apoi, în săptămîna aceea, a dat dovadă de unele aptitudini utile. S-a dus să expedieze prin vamă (Vilaça aflîndu-se în Alentejo) o lădiţă cu rufe pentru Carlos. Venind într-un moment cînd Carlos tocmai trecea pe curat un articol pentru *Gazeta medicală*, şi-a oferit serviciile caligrafiei sale, o caligrafie minunată, de o frumuseţe litografică ; de atunci înainte petrecea ore în şir la

masa de lucru a lui Carlos, silitor şi îmbujorat, cu vîrful limbii afară, cu ochiul rotund, copiind însemnări, transcriind articole din reviste, materiale pentru carte... Atîta devotament merita un *tu* familiar. Carlos i l-a acordat.

Între timp. Dâmaso îl imita pe Maia grijuliu şi minuţios, de la barba pe care acum începuse s-o lase să-i crească, pînă la forma pantofilor. Se lansase în obiecte de artă. În cupeul lui se găseau întotdeauna mormane de deşeuri arheologice, fiare vechi, o bucată de cărămidă, mînerul spart al unui ceainic... Şi dacă zărea vreun cunoscut, îi spunea birjarului să oprească, întredeschidea portiera ca poarta spre un sanctuar şi arăta preţiosul obiect :

— Cum îi se pare ? Nemaipomenit de şic !... Mă duc să i-o arăt lui Maia. Uită-te numai la asta, ce spui ? Evul mediu cel mai pur, din vremea lui Ludovic al XIV-lea. Carlos o să moară de invidie !

În intimitatea asta trandafirie pentru Dâmaso existau totuşi şi ore grele. Nu era deloc amuzant să asculţi în tăcere, din fundul unui fotoliu, nesfîrşitele discuţii dintre Carlos şi Craft despre artă şi ştiinţă. Şi, după cum a mărturisit el mai apoi, fusese cam descumpănit cînd l-au dus în laborator ca să facă pe trupul lui experienţe de electricitate... „Parcă erau doi demoni care au pus gheara pe mine“ i-a spus el doamnei contese de Gouvarinho ; „şi tocmai eu, care nu pot să sufăr spiritismul !...“

Dar toate acestea erau răsplătite regeşte cînd seara, pe o sofa de la Club, sau luînd ceaiul în casa unor prieteni, putea să spună, trecîndu-şi mîna prin păr :

Am petrecut azi o zi divină cu Maia. Am făcut arme, antichităţi, am discutat... O zi şic ! Mîine am o dimineaţă de lucru cu Maia... Mergem după cuverturi de pat.

În duminica aceea, tocmai urmau să se ducă după nişte cuverturi de pat la Lumiar. Carlos concepuse un buduar capitonat tot cu cuverturi vechi de saten brodate în două tonuri anumite, *gris-perle* şi *bouton-d'or*. Moş Abraão scotocise după ele toată Lisabona şi suburbiile ; şi în dimineaţa aceea venise să-i anunţe lui Carlos existenţa a două obiecte preţioase, *so beautiful ! oh ! so lovely* [1] ! în casa

[1] Atît de frumoase, oh, atît de adorabile ! (engl.).

unor doamne Medeiros care-l aşteptau pe domnul Maia la orele două...

Dâmaso tuşise deja de trei ori, se uitase la ceas — dar, văzîndu-l pe Carlos atît de confortabil cufundat în revistă, recădea şi el în indolenţa lui de bărbat şic, cercetînd *Le Figaro*. În sfîrşit, din casă, orologiul Ludovic al XV-lea a sunat cu un clinchet argintiu orele două...

— Asta-i bună ! a exclamat în acelaşi timp Dâmaso, lovindu-se cu palma peste coapsă. Uite despre cine e vorba aici ! Despre Susana mea !

Carlos nu şi-a ridicat ochii de pe pagină.

— Carlos, a adăugat el, eşti drăguţ ? Ascultă. Ascultă asta că-i bună. Susana e o fetişcană pe care am avut-o eu la Paris... Un roman ! S-a îndrăgostit de mine, a vrut să se otrăvească, dracu şi lacu... Ei bine, scrie aici în *Figaro* că a debutat la Folies-Bergères. Se vorbeşte despre ea... E bună, ce zici ? Era o femeiuşcă şic... Şi *Figaro* zice că a avut aventuri, firește că se ştie ce s-a petrecut cu mine... Toată lumea ştia la Paris. Asta-i Susana ! Avea picioare frumoase. Şi nu mi-a fost uşor să scap de ea !

— Femei... a mîrîit Carlos cufundîndu-se mai mult în revistă.

Dâmaso nu mai conteneа torenţial, inundător, cînd era vorba de „cuceririle lui", din adîncul acelei solide sale faţii în care trăia, că toate femeile, bietele, erau fascinate de persoana-i şi de toaletele sale. La Lisabona, chiar aşa şi era. Bogat, stimat în societate, cu cupeu şi o pereche de cai, toate fetele îi făceau ochi dulci. Iar în *demi-monde*, cum spunea el, „se bucura de un prestigiu nemaipomenit". De tînăr devenise celebru în capitală pentru că le monta casă spanioloaicelor, uneia chiar îi închiriase cu luna o trăsură, şi succesul acesta nemaiîntîlnit îl transformase foarte curînd într-un João al V-lea [1] al bordelelor. Era cunoscută şi legătura lui cu vicontesa de Gafanha, o carcasă deşălată, sulemenită, stafidită, consumată de toţi bărbaţii valizi din ţară ; mergea pe cincizeci de ani cînd i-a venit rîndul şi lui Dâmaso — şi nu era desigur o plăcere să strîngi în braţe scheletul acela scîrţîitor şi lubric ; dar se

[1] Monarh absolut al Portugaliei, supranumit „Mărinimosul", de o generozitate devenită proverbială. A domnit între 1706 şi 1750.

spunea că în tinereţea ei se culcase într-un pat regal şi că auguste mustăţi o degustaseră ; atîtea onoruri l-au fascinat pe Dâmaso, astfel că i s-a lipit de fuste cu o fidelitate aşa de linguşitoare, încît hodorogita făptură, sătulă, scîrbită, a trebuit să-l gonească cu de-a sila şi cu înjurături. Apoi s-a putut bucura de o tragedie : o actriţă de la Principe Real, un morman de cărnuri, îndrăgostită de el, într-o noapte de gelozie stropită din belşug cu rachiu de ienupăr, a înghiţit o cutie de chibrituri ; desigur că, în cîteva ore, îşi revenise, după ce vomitase groaznic pe vesta lui Dâmaso care plîngea lîngă ea — dar de-atunci înainte bărbatul acesta iubăreţ s-a socotit fatal ! Cum îi spunea el lui Carlos, după ce se petrecuseră atîtea drame în viaţa lui, aproape că tremura, tremura cu-adevărat, să-şi mai pironească privirea asupra vreunei femei...

— Ce scene au mai fost şi cu Susana asta ! a murmurat el după o tăcere în care timp îşi căuta mătrcaţa de pe buze.

Şi, oftînd, a reluat *Le Figaro*. Din nou s-a făcut tăcere pe terasă. Înăuntru, partida continua. Dincolo de umbra coviltirului de pînză, soarele încingea acum, bătînd în piatră, vazele de porţelan alb, prin refracţia de aur lîmpede în care palpitau aripile primilor fluturi zburînd în jurul garoafelor înflorite ; jos, grădina înverzită stătea nemişcată în lumină, fără un freamăt de creangă, răcorită de şipotitul fîntînii ţişnitoare, de strălucirea lichidă a apei din bazin, înviorată, ici şi colo, de tonurile roşii sau galbene ale trandafirilor, de carnaţia ultimelor camelii... Firuţa de riu ce se zărea printre cîmpurile verzi era de un albastru închis ca şi cerul ; iar între riu şi cer, muntele albastru o dungă groasă, verde-închis, aproape neagră în splendoarea zilei, cu cele două mori oprite în înălţime, cele două căsuţe albe jos, atît de luminoase şi pline de cîntec de ai fi zis că trăiesc. Un repaus duminical amorţit învăluia cartierul : şi, foarte sus, prin văzduh, străbătea dangătul clar al unui clopot.

— Ducele de Norfolk a sosit la Paris, a spus Dâmaso cu tonul cunoscătorului, punînd picior peste picior. Ducele de Norfolk e şic, nu-i aşa, Carlos ?

Carlos, fără să ridice ochii, a făcut spre ceruri un gest exprimînd parcă infinitul şicului.

Damaso lăsase *Le Figaro* ca să-şi pună o ţigară în portţigaret ; pe urmă şi-a descheiat ultimii nasturi de la vestă, şi-a tras cămaşa ca să-şi expună mai bine iniţiala care era un *S* enorm sub o coroană de conte, şi, cu pleoapa închisă, cu buza umflată, a început să sugă grav din portţigaret...

— Tu eşti astăzi în mare formă, Dâmaso, i-a spus Carlos, care lăsase şi el revista, şi-l contempla melancolic.

Salcede s-a îmbujorat de plăcere. Şi-a prelins privirea spre pantofii de lac, spre ciorapii de culoarea pielii, şi, întorcînd către Carlos globul albăstrui al orbitei :

— Acum îmi merge bine... Dar, sînt foarte *blasé*.

Şi cu un aer într-adevăr *blasé*, s-a ridicat ca să meargă să caute alături, pe o masă de grădină, pe care se aflau ziare şi ţigări, *Gazeta ilustrată*, „să vadă ce se mai petrece prin patrie". De cum şi-a aruncat o privire, a şi scos o exclamaţie.

— Alt debut ? l-a întrebat Carlos.

— Nu, dobitocul ăsta de Castro Gomes !

Gazeta ilustrată anunţa că „domnul Castro Gomes, cavalerul brazilian care la Porto fusese victima devotamentului său cu ocazia accidentului petrecut în Piaţa Nouă, şi despre care corespondentul nostru, J.T., ne-a făcut o descriere atît de amănunţită într-un colorit realist, s-a restabilit şi este aşteptat astăzi la Hotel Central. Toate urările noastre cutezătorului *gentleman*."

— Va să zică dumnealui s-a restabilit ! a exclamat Dâmaso aruncînd cît colo ziarul. Ei bine, cred că acum este momentul să-i spun în faţă ce gîndesc... Canalia !

— Exagerezi, a murmurat Carlos care pusese imediat mîna pe ziar şi recitea notiţa.

— Asta-i bună ! a exclamat Dâmaso ridicîndu-se. Asta-i bună ! Aş fi vrut să te văd, dacă ţi se întîmpla ţie... E un dobitoc ! E un sălbatic !

Şi-i repeta lui Carlos povestea aceea care-l necăjea atît de tare. De la sosirea lui de la Bordeaux, de îndată ce Castro Gomes se instalase la Hotel Central, se dusese să-i lase cărţi de vizită de două ori — ultima în dimineaţa care a urmat mesei oferite de Ega. Ei bine, dumnealui nu catadicsise să-i mulţumească pentru vizită ! Apoi plecaseră la Porto ; acolo s-a întîmplat că, plimbîndu-se singur prin Piaţa Nouă, văzînd cum s-au ambalat caii de la o caleaşcă

şi auzind două doamne care ţipau, Castro Gomes să se arunce pe hăţurile cailor — şi, trîntit pe trepte, să-şi disloce un braţ. A trebuit să rămînă la Porto, la hotel, cinci săptămîni. Iar el imediat (tot cu ochii pe nevasta lui) îi trimisese două telegrame : una sentimentală, deplîngînd accidentul, alta interesată, cerîndu-i veşti. Animalul nu răspunsese nici la una, nici la cealaltă !

— Asta-i culmea, striga Salcede plimbîndu-se pe terasă şi amintindu-şi de aceste injurii, trebuie să-l ofensez şi eu !... Încă nu m-am gîndit cum, dar o să-l usture... Eu desconsideraţie nu admit de la nimeni ! De la nimeni !

Îşi rotea ochiul, ameninţător. De la fapta de vitejie de la Club, cînd rahiticul, înspăimîntat, amuţise în faţa lui, Dâmaso devenise feroce. Pentru cel mai mic lucru vorbea imediat de „spart capul".

— De la nimeni ! repeta el trăgîndu-şi vesta. Desconsideraţie, de la nimeni !

În clipa aceea s-a auzit, dinăuntru, din birou, vocea repezită a lui Ega — şi aproape imediat a apărut şi el, cu un aer grăbit şi tulburat.

— Bună, Dâmasozinho !... Carlos, vii pînă jos să schimbăm o vorbă ?

Au coborît de pe terasă, au pătruns în grădină, pînă lîngă două tufe înflorite de leandru.

— Tu ai ceva bani ? a întrebat imediat Ega, neliniştit.

Şi i-a povestit teribila încurcătură. Avea o poliţă de nouăzeci de livre care expira a doua zi. În afară de asta, îi datora douăzeci şi cinci de livre lui Eusèbiozinho, iar acesta i le ceruse înapoi printr-o scrisoare neruşinată, şi toate astea îl aduceau la disperare pe Ega.

Vreau să-i plătesc cumătrei, iar cînd am să-l văd, să-i lipesc o scatoalcă de obraz cu un scuipat. În plus mai e şi poliţa ! Iar eu, pentru toate astea, am cincisprezece tostoni...

— Eusèbiozinho e omul ordinii... În sfîrşit, o sută cincisprezece livre îţi ajung, a spus Carlos.

Ega a şovăit, roşu la faţă. Îi mai datora bani lui Carlos. Apela întotdeauna la prietenia lui ca la o casă de bani inepuizabilă...

— Nu, mi-ajung optzeci. Îmi amanetez ceasul, şi blana, că doar nu mai e frig...

Carlos a zîmbit, a urcat imediat în cameră să scrie un cec, în timp ce Ega căuta atent un frumos boboc de trandafir ca să-şi împodobească redingota. Carlos s-a înapoiat curînd, ţinînd în mînă cecul, pe care-l lărgise pînă la o sută douăzeci de livre, pentru ca Ega să fie *înarmat*.

— Fie, în numele Domnului, băiete ! a spus celălalt virînd hîrtia în buzunar cu un frumos oftat de uşurare

Imediat a început să tune împotriva lui Eusèbiozinho, ticălosul acela ! Dar ştia cum să se răzbune, avea să-i remită toată suma în monede de aramă, într-un sac de cărbune, cu un şobolan mort înăuntru, şi cu un bilet care începea aşa : *Limbric scîrbos şi şopîrlă băloasă ce eşti, îţi arunc în rît etc.*

— Cum poţi să suporţi tu să-ţi uzeze scaunele, să-ţi respire aerul, fiinţa asta respingătoare ?...

Dar pînă şi pomenirea numelui lui Eusèbiozinho era un lucru murdar !... S-a interesat apoi de lucrările lui Carlos, de marea sa carte. A vorbit şi despre *Atom* şi, în cele din urmă, cu glasul schimbat, uitîndu-se prin monoclu la Carlos :

— Spune-mi altceva. De ce nu te-ai mai dus la soţii Gouvarinho ?

Carlos avea doar un singur motiv : nu se distra acolo.

Ega a ridicat din umeri. I se părea o copilărie...

— N-ai priceput nimic, a exclamat el. Femeia aceea a făcut o pasiune pentru tine... E destul să pronunţe cineva numele tău, că i se urcă tot sîngele în obraji.

Şi cum Carlos rîdea neîncrezător, Ega, foarte grav, şi-a dat cuvîntul de onoare. Chiar în ajun se vorbea despre Carlos, şi el s-a pus s-o pîndească. Fără a fi un Balzac, nici un as în materie de observaţie, avea vederea bună ; ei bine, i-a văzut pe faţă, în ochi, toată expresia unui sentiment sincer...

— Nu născocesc romane, băiete... E moartă după tine, pe cuvînt ! Poţi s-o ai cînd vrei.

Carlos găsea delicioasă naturaleţea aceea mefistofelică cu care Ega îl îndemna să calce în picioare infinitatea legilor religioase, morale, sociale, domestice...

— Ei bine, a exclamat Ega, dacă tu-mi vii cu această *blague* din catehism şi din cod, atunci să nu mai vorbim

de asta ! Dacă te-ai molipsit de rîia virtuţii, şi te-apucă mîncărimi pentru orice, atunci s-a zis cu bărbăţia ta, du-te la călugărie şi apucă-te să comentezi *Părinţii Bisericii*...

— Nu, a spus Carlos luînd loc pe o banca sub copaci, pătruns încă de rămăşiţele lenii de pe terasă, motivul meu nu-i atît de nobil. Nu mă duc pe-acolo fiindcă-l găsesc pe Gouvarinho un mare pisălog.

Ega a zîmbit larg.

— Dacă ar trebui să fugim de femeile care au bărbaţi pisălogi...

S-a aşezat lîngă Carlos, a început să deseneze în tăcere pe nisip ; şi fără să ridice ochii, lăsînd să cadă cuvintele, unul cîte unul, a spus melancolic :

— Alaltăieri, toată noaptea, fără să crîcnesc, de la zece la unu, am ascultat povestea cu litigiul Băncii Naţionale!

Era aproape o confidenţă şi parcă o răbufnire a plictiselilor tainice în care se zbătea, în lumea aceea a soţilor Cohen, temperamentul său de artist. Pe Carlos l-a apucat mila.

— Bietul meu Ega, va să zică, toată povestea cu litigiul ?

— Toată ! Şi lectura dării de seamă la adunarea generală ! Şi m-am arătat interesat ! Şi mi-am dat cu părerea !... Viaţa e un infern.

Au urcat pe terasă. Dâmaso îşi recupera scaunul de răchită şi îşi curăţa acum unghiile cu un briceguţ de sidef.

— Atunci, s-a decis ? l-a întrebat el imediat pe Ega.

— S-a decis ieri ! Fără *cotillon*.

Era vorba despre o mare serată mascată pe care urmau o dea soţii Cohen cu ocazia aniversării Raquelei. Ideea celei serbări o sugerase Ega, care o văzuse la început cu proporţii de gală artistică, reînviere istorică a unei serate de pe vremea regelui Manuel. Apoi şi-au dat seama că o asemenea serbare nu se putea realiza în Lisabona, şi au optat pentru un plan mai sobru, un simplu bal costumat cu grijă...

— Tu, Carlos, cum te îmbraci, ai hotărît ?

— În domino, un sever domino negru, cum i se potriveşte unui om de ştiinţă...

— Atunci, a strigat Ega, dacă-i vorba de știință, du-te în jiletcă și cu tîrlici în picioare !... Știința se face acasă, și în papuci... Niciodată n-a descoperit cineva o lege a universului, îmbrăcat în domino... Ce lucru insipid, un domino !...

Dona Raquel tocmai dorea să evite, la balul ei, monotonia dominourilor. Iar pentru Carlos nu exista scuză. Nu-l țineau pe loc douăzeci, treizeci de livre ; cu fizicul lui splendid de cavaler al Renașterii, trebuia să împodobească salonul cu cel puțin un superb Francisc I.

— În asta, adăuga el înfocat, stă toată frumusețea unei serate mascate ! Nu găsești și dumneata, Dâmaso ? Fiecare trebuie să profite de înfățișarea lui... De pildă, doamna de Gouvarinho o să fie foarte bine. A fost inspirată : cu părul ei roșcat, nasul scurt, pomeții obrajilor proeminenți, este Marguerite de Navarre...

— Cine e Marguerite de Navarre ? a întrebat Afonso da Maia, apărînd pe terasă cu Craft.

— Marguerite, ducesa de Angoulême, sora lui Francisc I, Margareta Margaretelor, perla familiei de Valois, patroana Renașterii, doamna contesă de Gouvarinho !...

A rîs mult, s-a dus să-l îmbrățișeze pe Afonso, i-a explicat că se discuta despre balul soților Cohen. Și a apelat imediat la el, și la Craft, în legătură cu oribilul domino al lui Carlos. Nu era oare băiatul ăsta, cu aerul lui de luptător, croit pentru un superb Francisc I, în toată gloria bătăliei de la Marignan ?

Bătrînul a acordat o privire plină de duioșie frumuseții nepotului său.

— Sincer să fiu, John, poate că ai dreptate ; dar Francisc I, regele Franței, nu poate coborî dintr-o birjă ca să intre într-un salon, singur. Are nevoie de o curte, de crainici, de cavaleri, doamne, măscărici, poeți... Asta-i mai greu.

Ega s-a înclinat. Da, domnule, de acord ! Iată un mod inteligent de a înțelege balul soților Cohen !

— Dar tu ce costum îți pui ? a întrebat Afonso.

Era un secret. Avea teoria că, la asemenea serbări, una dintre plăceri era tocmai surpriza : doi tipi, de exemplu, care au luat masa împreună, în jachetă, la Hotelul Braganța, se întîlnesc seara, unul în purpura imperială a lui Carol Quintul, altul cu flinta unui bandit calabrez...

— Eu nu țin secret, a spus Dâmaso zgomotos. Mă costumez în sălbatec.

— Gol ?

— Nu. Nelusko, din *Africana*. Ce ziceți, domnule Afonso da Maia ? Găsiți că-i șic ?

— Șic nu-i tocmai cuvîntul potrivit, a spus Afonso zîmbind. Dar „grandios", fără doar și poate.

Au vrut atunci să afle cum se costuma Craft. Craft nu se costuma nicicum ; Craft rămînea la Olivais, în *robe-de-chambre*.

Ega a ridicat din umeri plictisit, aproape furios. Atita nepăsare față de balul soților Cohen îl lovea ca o jignire personală. El își dedica acelei serbări timpul său, studiile la bibliotecă, munca scînteietoare a imaginației ; și puțin cîte puțin ea se investea în ochii lui cu importanța unei serbări artistice, mărturie a geniului unui oraș. Dominourile, abținerile, i se păreau dovezi de inferioritate spirituală. A citat atunci exemplul lui Gouvarinho : iată un bărbat cu zeci de ocupații, cu o poziție politică, în ajunul numirii sale ca ministru și care, nu numai că venea la bal, dar își studiase și costumul ; îl studiase și și-l alesese foarte bine, se costuma în marchizul de Pombal [1] !

— Reclamă, ca să fie numit ministru, a spus Carlos.

— N-are nevoie, a strigat Ega. Îndeplinește toate condițiile ca să fie ministru : are voce sonoră, l-a citit pe Maurice Block, e la strîmtoare din punct de vedere financiar și e un dobitoc !...

Dar, în mijlocul rîsetelor celorlalți, Ega, căindu-se de a fi denigrat astfel pe un domn care se interesa de balul soților Cohen, a adăugat repede :

— Dar e un băiat foarte bun, și nu-și dă nici un fel de re ! E un înger !

Afonso îl dojenea, rîzînd, cu un ton părintesc :

— Ei și tu, John, care n-ai respect pentru nimic...

---

[1] Unul dintre cei mai iluștri oameni de stat portughezi (1699—1782), care, printre altele, a reconstruit Lisabona distrusă în parte de cutremurul din 1755.

— Lipsa de respect e condiţia progresului, domnule Afonso da Maia. Cine respectă, decade. Începi prin a-l admira pe Gouvarinho, uiţi, ajungi să-i faci o reverenţă monarhului şi, dacă nu eşti atent, te trezeşti că ai îngenunchiat să-l venerezi pe Atotputernicul !... Trebuie să fii foarte precaut !

— Du-te încolo, John, du-te încolo ! Tu eşti chiar Antichrist...

Ega a dat să răspundă, exuberant şi plin de vervă — dar din casă clinchetul argintiu al orologiului Ludovic al XV-lea, cu drăgălaşu-i menuet, l-a amuţit.

— Ce ? Ora patru !

L-a apucat groaza, a verificat la propriul său ceas, a împărţit în jurul său rapide, tăcute strîngeri de mînă, a pierit ca un suflu.

Toţi ceilalţi erau uluiţi că se făcuse atît de tîrziu ! Oricum, trecuse ora de a mai merge la Lumiar ca să vadă cuverturile vechi de pat ale doamnelor Medeiros...

— Atunci vrei o jumătate de oră de floretă, Craft ? a întrebat Carlos.

— Fie ! Mai e şi lecţia lui Dâmaso...

— Adevărat, lecţia..., a bîiguit Dâmaso fără entuziasm, cu un zîmbet veşted.

Sala de scrimă era o casă fără etaj, dînd spre camerele lui Carlos, cu ferestre zăbrelite ce dădeau spre grădină şi prin care luneca, dintre arbori, o lumină verzuie. În zilele ceţoase se cereau aprinse cele patru becuri de gaz lampant. Dâmaso i-a urmat pe cei doi cu o încetineală de vită dusă la tăiere.

Lecţiile acelea, pe care el le solicitase de dragul de a fi şic, îi deveniseră odioase. Iar în după-amiaza aceea, ca întotdeauna, de îndată ce s-a căptuşit cu plastronul de antilopă şi s-a acoperit cu masca de sîrmă, a început să asude, să pălească. În faţa lui, Craft, cu floreta în mînă, părea crud şi bestial, cu umerii lui de Hercule senin, cu privirea limpede şi rece. Cele două tăişuri s-au atins. Dâmaso s-a înfiorat din cap pînă-n picioare.

— În gardă, i-a strigat Carlos.

Nefericitul îşi căuta echilibrul pe piciorul durduliu ; floreta lui Craft a vibrat, a zburat peste el ; Dâmaso s-a

dat înapoi, sufocat, clătinîndu-se pe picioare, cu braţul moale...

— În gardă, i-a urlat Carlos.

Dâmaso, sleit de puteri, a lăsat arma în jos.

— Păi, ce vreţi, e ceva nervos ! Fiindcă-i doar în joacă... Dacă ar fi de-adevăratelea, aţi vedea voi.

Aşa se sfîrşea lecţia întotdeauna ; şi rămînea apoi abătut pe o banchetă de marochin, ştergîndu-se cu batista, alb ca varul.

— Mă duc pînă acasă, a spus el după cîtva timp, obosit de a fi încrucişat spada atît de mult. Doreşti ceva, Carlinhos ?

— Doresc să vii să iei mîine masa aici... Îl vei avea pe marchiz.

— Nemaipomenit de şic... N-am să lipsesc.

Dar a lipsit. Şi, cum toată săptămîna tînărul acela punctual nu şi-a mai făcut apariţia la Buchetul, Carlos, sincer îngrijorat, crezîndu-l pe moarte, s-a dus într-o dimineaţă la el acasă, la Lapa. Dar acolo, servitorul (un galician bădărănos şi trist, pe care, de cînd întreţinea relaţii cu familia Maia, Dâmaso îl purta încorsetat într-un veston şi chinuit de moarte în pantofi de lac) i-a afirmat că domnul Dâmasozinho era bine, sănătos, ba chiar plecase călare. Carlos s-a dus atunci pe la moş Abraão ; nici moş Abraão nu-l mai zărise de cîteva zile pe bunul domn Salcede, *that beautiful gentleman !* Curiozitatea lui Carlos l-a mînat la Club : la Club nici un chelner nu-l văzuse în ultimul timp pe domnul Salcede. „O fi în lună de miere cu vreo frumoasă andaluză", şi-a zis Carlos.

Ajunsese la capătul străzii Rosmarinului cînd l-a văzut pe Steinbroken, care se îndrepta spre Aterro, pe jos, urmat de trăsura lui la pas. Era a doua oară că diplomatul ieşea să ia aer după nenorocita lui criză de intestine. Dar nu mai prezenta urme de boală : era trandafiriu şi blond tot, foarte solid în redingota sa, şi cu o frumoasă roză de culoarea ceaiului prinsă la butonieră. Ba i-a şi declarat lui Carlos că era „maai tarrre". Şi nu se plîngea de boală, pentru că ea îi dăduse posibilitatea să aprecieze simpatiile de care se bucura la Lisabona. Era înduioşat. În special grija M.S. — augusta grijă a M.S. — îi făcuse mai mult bine decît „toate drogurile de la spiţerie" ! Într-adevăr,

niciodată relațiile dintre cele două țări, atît de strîns aliate, Portugalia și Finlanda, nu fuseseră „maai abropiate, ca să zbunem așa, maai intime, ca în dimpul crizei de inteztine" !

Apoi, apucîndu-l de braț pe Carlos, a pomenit emoționat de oferta lui Afonso da Maia, care-i pusese la dispoziție Santa Olávia ca să se refacă în aerul tare și curat de pe Douro. Oh ! invitația aceea i-a mers *au plus profond de son coeur* [1]. Dar, din păcate, Santa Olávia era departe, atît de departe !... Trebuia să se mulțumească cu Sintra, de unde putea să vină săptămînal, o dată, de două ori, să vegheze asupra legației. „*C'etait ennuyeux, mais* [2]..." Europa se afla într-unul din acele momente de criză cînd oamenii de stat, diplomații, nu se puteau îndepărta, ca să profite măcar de o scurtă vacanță. Trebuia să rămînă acolo, la post, observînd, informînd...

— *C'est très grave*, a murmurat el, oprindu-se, cu o spaimă vagă în privirea albăstruie. *C'est excessivement grave* [3] !

I-a cerut lui Carlos să se uite în jurul lui, la Europa. Pretutindeni o învălmășeală, un *gâchis* [4]. Aici, chestiunea orientului... dincolo, socialismul ; pe deasupra Papa, care mai complica și el totul... Oh, *très grave*...

— *Tenez, la France, par exemple... D'abord Gambetta. Oh, je ne dis pas non, il est très fort, il est excessivement fort... Mais... Voilà ! C'est très grave* [5]...

Pe de altă parte, radicalii, *les nouvelles couches* [6]... Era excesiv de grav...

— *Tenez, je vais vous dire une chose, entre nous* [7] !

Dar Carlos nu asculta, nici nu mai zîmbea măcar. Dinspre capătul pieții Aterro se apropia, umblînd repede, o doamnă — pe care a recunoscut-o imediat, după mersul

[1] În străfundurile inimii (fr.).
[2] Era neplăcut, dar... (fr.).
[3] E foarte grav, e excesiv de grav (fr.).
[4] Talmeș-balmeș (fr.).
[5] Uite, Franța, de exemplu... Mai întîi, Gambetta. Oh, nu spun nu, e foarte puternic, e deosebit de puternic... Dar... iată ! E foarte grav... (fr.).
[6] Păturile (sociale) noi (fr.).
[7] Uite, am să-ți spun ceva, între noi ! (fr.)

acela care i se părea al unei zeițe călcînd pe pămînt, după cățelușa de culoarea argintului ce țopăia lîngă fustele ei, și după trupul minunat în care vibra, sub conturul bogat de statuie antică, o grație caldă, unduioasă și nervoasă. Era îmbrăcată toată în culori închise, într-o toaletă de serj foarte simplă care părea o completare firească a persoanei ei, lipindu-se bine pe ea, conferindu-i, prin corectitudinea ei, un aer cast și puternic ; în mînă purta o umbreluță englezească de soare, subțire și fină ca un baston ; și toată făptura ei, înaintînd așa în lumina după-amiezii, avea, pe cheiul acela trist de oraș vechi, un relief străin, parcă rafinamentul limpede al unor civilizații superioare. Nici un văl, în după-amiaza aceea, nu-i umbrea chipul. Dar Carlos n-a putut să-i amănunțească trăsăturile ; abia dacă, din splendoarea de fildeș a carnației ei, a simțit negrul profund a doi ochi care și-au încrucișat privirile cu ale sale. Pe nesimțite a făcut un pas ca s-o urmărească. Lîngă el, Steinbroken, fără să vadă nimic, îl găsea pe Bismark îngrijorător. După felul în care se îndepărta, ea îi părea mai înaltă, mai frumoasă : și imaginea aceea falsă și literară de zeiță călcînd pe pămînt i s-a întipărit în memorie. Steinbroken era speriat de discursul cancelarului în Reichstag... Da, era într-adevăr o zeiță. De sub pălăria în formă de cosiță răsucită apărea tonul părului ei castaniu, aproape blond în lumină : cățelușa țopăia lîngă ea, cu urechile ciulite.

— Evident, a spus Carlos, Bismark e îngrijorător...

Steinbroken însă îl părăsise deja pe Bismark. Steinbroken îl ataca acum pe lordul Beaconsfield.

— *Il est très fort... Oui, je vous l'accorde, il est excessivement fort... Mais voilà... Qù va-t-il ?* [1]

Carlos privea spre Cheiul Sodré. Dar totul i se părea pustiu. Înainte de a se îmbolnăvi. Steinbroken tocmai îi spusese ministrului Afacerilor Externe : lordul Beaconsfield era foarte tare, dar încotro mergea ? Ce voia ? Excelența-sa ridicase din umeri... Excelența-sa nu știa...

[1] E foarte tare... Da, de acord, excesiv de tare... Dar uite. Încotro se-ndreaptă ? (fr.)

— *Eh, oui ! Beaconsfield est très fort... Vous avez lu son speech chez le lord-maire ? Epatant, mon cher, épatant !* [1]*... Mais voilà... Où va-t-il ?*

— Steinbroken, nu mi se pare că este prudent să mai stai aici, să răceşti în Aterro...

— Adevărrrat ? a exclamat diplomatul, trecîndu-şi apoi repede mîna peste stomac şi pîntece.

Şi n-a vrut să mai rămînă nici o clipă ! Cum şi Carlos se întorcea, i-a oferit un loc, în trăsura lui descoperită, pînă la Buchetul.

— Atunci vino să iei masa cu noi, Steinbroken.

— *Charmé, mon cher, charmé* [2]*...*

Trăsura s-a pus în mişcare. Iar diplomatul, înfăşurîndu-şi picioarele şi stomacul într-un pled mare ecosez :

— Ei bine, Maia, am făcut o blimbare vrumoasă... Dar Aterrro ăsta nu-i tistractif.

Nu era distractiv Aterro !... În după-amiaza aceea, Carlos îl găsea cel mai delicios loc de pe pămînt !

A doua zi a revenit mai devreme ; şi nici nu făcuse bine cîţiva paşi printre arbori, că a şi văzut-o imediat. Dar nu era singură ; lîngă dînsa soţul ei, ţeapăn, îngrijit, într-o jachetă de caşmir aproape albă, cu o potcoavă de diamante pe satenul negru al cravatei, fuma, indolent şi languros, cu căţeluşa sub braţ. În trecere, i-a aruncat o privire surprinsă lui Carlos — descoperind parcă în sfîrşit, printre sălbatici, o fiinţă de o stirpe civilizată, şi i-a spus ei cîteva cuvinte cu glas scăzut.

Carlos i-a întîlnit din nou ochii, adînci şi serioşi : dar nu i s-a mai părut atît de frumoasă ; purta altă toaletă, mai puţin simplă, în două tonuri, plumburiu şi crem, iar pe pălăria cu bor mare, englezească, sclipea ceva roşu, o floare sau o pană. În după-amiaza aceea nu mai era zeiţa coborînd de pe norii de aur care se rostogoleau încolo, peste mare ; era o frumoasă doamnă străină ce se înapoia la hotel.

A mai revenit de trei ori în Aterro, dar n-a mai văzut-o ; şi atunci s-a ruşinat, s-a simţit umilit de acel interes ro-

[1] Ei bine, da ! Beaconsfield e foarte tare... Ai citit discursul lui în faţa lordului primar ? Straşnic, dragul meu, straşnic ! (fr.)

[2] Încîntat, dragul meu, încîntat... (fr.).

manesc care-l mîna astfel, neliniştit ca un căţel pierdut, să adulmece prin Aterro, de la Rampa Sfinţilor pînă la Cheiul Sodré, în aşteptarea unor ochi negri şi a unui păr blond în treacăt prin Lisabona, şi pe care un pachebot de la Royal Mail avea să-i ducă de-acolo într-una din dimineţile acelea...

Şi cînd se gîndea că toată săptămîna îşi lăsase lucrul părăsit pe masă ! Şi că în fiecare după-amiază, înainte de a ieşi în oraş, întîrzia în faţa oglinzii, studiindu-şi cravata ! Ah, nevolnică, nevolnică natură omenească...

La sfîrşitul acelei săptămîni, Carlos era la cabinet, trăgîndu-şi mănuşile gata deja de plecare, cînd servitorul a deschis draperia şi a şoptit emoţionat

— O doamnă !

A apărut un băieţel foarte palid, cu zulufi blonzi, în costumaş de catifea neagră, iar în spatele lui o femeie, îmbrăcată toată în negru, cu un văl strîns şi des ca o mască.

— Cred că am venit tîrziu, a spus ea eziţînd, lîngă uşă. Domnul Carlos da Maia tocmai pleca...

Carlos a recunoscut-o pe doamna de Gouvarinho.

— Oh ! doamnă contesă !

A eliberat pe dată divanul de reviste şi broşuri ; ea a privit un moment, parcă nedecisă, amplul şi moalele divan de serai ; s-a aşezat apoi pe marginea lui, uşor, cu micuţul lîngă ea.

— V-am adus un bolnav, a spus ea fără să-şi ridice vălul, vorbind parcă din fundul acelui veşmînt negru care o ascundea. N-am trimis după dumneavoastră, pentru că întrucîtva nu-i mare lucru, şi, oricum, tot trebuia să trec astăzi pe-aici... În plus, micuţul meu e foarte nervos ; cînd vede medicul întrînd, i se pare că o să moară. Aşa, e ca şi cum am merge undeva în vizită... Şi nu ţi-e frică, nu-i aşa, Charlie ?

Micuţul n-a răspuns ; în picioare, liniştit lîngă maică-sa, răsfăţat şi gingaş sub zulufii angelici care-i cădeau pînă pe umeri, îl sorbea pe Carlos din ochii lui mari şi trişti.

Carlos a întrebat cu o solicitudine aproape tandră :

— Ce are ?

De cîteva zile îi apăruse o eczemă pe gît. În plus, avea după ureche parcă un ganglion întărit. Asta o neliniştea.

Ea era voinică, se trăgea dintr-un neam de oameni zdraveni, din care ieşiseră atleţi şi persoane care trăiau mult. Dar din partea soţului ei, la toţi cei din neamul Gouvarinho, exista o anemie ereditară. Însuşi contele, cu tot aspectul lui solid, era veşnic bolnăvicios. Iar ea, temîndu-se că influenţa debilitantă a aerului Lisabonei nu-i pria lui Charlie, făcuse vagul proiect de a-l trimite cîtva timp la ţară, în Formoselha, la bunica.

Apropiind uşor scaunul, Carlos şi-a întins braţele spre Charlie :

— Ia vino încoace, frumuşelul meu prieten, să vedem şi noi asta. Ce păr minunat are, doamnă contesă !...

Ea a zîmbit. Iar Charlie, cît se poate de serios, bine crescut, fără să manifeste spaima despre care pomenise mămica lui, a venit imediat, şi-a descheiat delicat gulerul mare şi, aproape vîrît între genunchii lui Carlos, şi-a înclinat gîtul mătăsos şi alb ca un crin.

Carlos a văzut doar o mică pată trandafirie pe cale de dispariţie ; de ganglion, nici urmă ; atunci i s-a urcat în obraz o uşoară roşeaţă, a căutat repede ochii contesei, înţelegînd parcă totul, voind să descopere în ei mărturisirea simţămîntului care o adusese acolo sub un pretext pueril, cu veşmintele acelea negre şi vălurile care o mascau...

Dar ea a rămas netulburată, aşezată pe marginea divanului, cu mîinile încrucişate, atentă, parcă aşteptîndu-i cuvintele, în vaga ei temere de mamă.

Carlos a încheiat guleraşul micuţului şi a spus :

— Nu e absolut nimic, doamna mea.

Totuşi, a pus nişte întrebări de medic cu privire la regimul şi la felul de a fi al lui Charlie. Contesa, cu glasul îndurerat, s-a plîns că educaţia copilului nu era, cum ar fi dorit ea, mai întăritoare şi mai virilă ; dar tatăl lui se opunea la ceea ce numea el „aberaţia englezească", adică apa rece, exerciţiile în aer liber, gimnastica...

— Apa rece şi gimnastica, a spus Carlos zîmbind, au o reputaţie mai bună decît meritã... E singurul dumneavoastră copil, doamnă contesă ?

— Da, şi e răsfăţat ca orice moştenitor, a răspuns ea trecîndu-şi mîna peste părul blond al micuţului.

Carlos a asigurat-o că, în pofida înfăţişării lui nervoase şi plăpînde, Charlie nu trebuia să-i facă griji ; şi nici nu

era nevoie să-l surghiunească în aerul de la Formoselha... Apoi au tăcut o clipă.

— Nici nu vă închipuiţi cît m-aţi liniştit, a spus ea ridicîndu-se, potrivindu-şi vălul. În afară de asta, e mai degrabă o plăcere să vină cineva la dumneavoastră la consultaţii... Nu întîlneşti aici nici cea mai mică urmă de boală, sau de leacuri... Într-adevăr, totul e foarte frumos..., a mai adăugat, aruncînd o privire în jur, la catifelele cabinetului.

— Tocmai acesta e marele cusur, a exclamat Carlos rîzînd. Nu inspiră nici un fel de respect pentru ştiinţa mea... Am de gînd să schimb totul, să instalez aici un crocodil împăiat, nişte cucuvăi, nişte retorte, un schelet, teancuri de volume *in-folio*...

— Chilia lui Faust.

— Chiar aşa, chilia lui Faust.

— Vă lipseşte Mefisto, a spus ea veselă, cu o privire ce a scînteiat de sub văl.

— Ceea ce-mi lipseşte e Margareta !

Doamna contesă, cu o frumoasă mişcare, a ridicat din umeri, parcă nutrind discrete îndoieli ; apoi l-a apucat pe Charlie de mînă şi a făcut alene un pas spre uşă, trăgîndu-şi încă o dată vălul.

— Pentru că văd că vă interesează felul cum sînt instalat, a adăugat Carlos voind s-o reţină, lăsaţi-mă să vă arăt şi cealaltă încăpere.

A tras draperia. Ea s-a apropiat, a murmurat cîteva cuvinte, aprobînd culorile proaspete ale cretoanelor, armonia tonurilor deschise ; apoi prezenţa pianului i-a adus un zîmbet pe buze.

Bolnavii dumneavoastră dansează cadrilul ?

— Bolnavii mei, doamnă contesă, a răspuns lent Carlos, nu sînt destul de numeroşi ca să formeze un cadril. Rareori am şi doi, pentru un vals... Pianul e pur şi simplu aici ca să inspire gînduri vesele ; este ca o făgăduială tacită de sănătate, de viitoare serate, de arii frumoase din *Trubadurul*, ascultate în familie...

— Ingenios, a spus ea făcînd familiar cîţiva paşi prin încăpere, cu Charlie lipit de fustele ei.

Iar Carlos, mergînd alături de ea :

— Dumneavostră nici nu vă imaginaţi cît sînt de ingenios !

— Mi-aţi mai spus-o şi altă dată... Cum aţi spus oare ? Ah, da ! Că sînteţi foarte inventiv cînd urîţi.

— Mult mai mult cînd iubesc, i-a explicat el rîzînd.

Dar ea n-a răspuns : se oprise lîngă pian, a răscolit o clipă printre notele risipite, a lovit două clape de pe claviatură.

— Sînteţi un flecar.

— Vai, doamnă contesă !

Ea a continuat, s-a dus să cerceteze un tablou în ulei, o copie după Landseer — reprezentînd un cîine Saint-Bernard, masiv şi bleguţ, adormit cu botul pe labe. Atingîndu-i uşor rochia, Carlos mirosea parfumul fin de verbină pe care ea îl folosea totdeauna din belşug ; şi printre tonurile acelea negre care o învesmîntau, pielea ei părea mai albă, mai dulce la vedere, ispititoare ca mătasea.

— Asta-i o oroare, a murmurat ea, întorcîndu-se. Dar mi-a spus Ega că aveţi tablouri frumoase la Buchetul... Mi-a vorbit mai cu seamă de un Greuze şi de un Rubens... Păcat că nu se pot vedea aceste minunăţii.

Carlos deplîngea şi el faptul că o viaţă de celibatari îi împiedicau, pe el şi pe bunicul său, să primească doamne în vizită. Buchetul era tot mai mult năpădit de o melancolie de mănăstire. Dacă lucrurile mai mergeau aşa cîteva luni, fără să se simtă acolo căldura unei rochii, parfumul unei femei, avea să crească şi iarbă pe covoare.

— De aceea, a adăugat el foarte serios, am să-l silesc pe bunicul să se însoare.

Contesa a rîs, frumoşii ei dinţişori au sclipit, albi, în umbra vălului.

— Îmi place veselia dumneavoastră.

— E o chestiune de regim. Dumnevoastră nu sînteţi veselă ?

Ea a ridicat din umeri, fără să ştie... Apoi, lovind cu vîrful umbreluţei în botina de lac ce strălucea pe covorul de culoare deschisă, a murmurat cu ochii în jos, rostindu-şi cuvintele pe un ton intim şi confidenţial :

— Se spune că nu, că sînt tristă, că am *spleen*...

Privirea lui Carlos o urmărea pe a ei, se oprea pe botina de lac ce încălţa gingaş un picior fin şi micuţ : Charlie,

antrenat, atingea clapele pianului — iar el a coborît vocea ca să-i spun :

— Dumneavoastră, doamnă contesă, urmaţi un regim prost. Trebuie să vă îngrijiţi, să mai veniţi pe-aici, să mă consultaţi... Poate că am multe să vă spun !

Ea l-a întrerupt vioaie, ridicîndu-şi spre el ochii din care a scăpărat ca un fulger de duioşie şi triumf :

— Mai degrabă veniţi dumneavoastră într-una din zilele acestea să luaţi ceaiul cu mine, la ora cinci, şi atunci o să-mi spuneţi... Charlie !

Micuţul a venit pe dată să i se agaţe de braţ.

Carlos, însoţind-o pînă jos, în stradă, deplîngea urîţenia scării de piatră :

— Dar am să pun să se tapiseze totul pentru cînd o să mă mai onoreze doamna contesă, venind la consultaţie...

Ea a glumit, rîzînd toată :

— Ah ! nu ! Domnul Carlos da Maia ne-a făgăduit tuturor sănătate... Şi, fireşte, să nu speraţi cumva că am să vin eu să iau aici ceaiul cu dumneavoastră...

— Oh ! doamna mea, eu cînd încep să sper, nu pun nici un fel de îngrădire speranţelor mele...

Ea s-a oprit cu micuţul de mînă, s-a uitat la el parcă uimită, încîntată de trufaşa lui încredere în sine.

— Atunci, veniţi pe la noi, veniţi... ?

— O să vin, o să vin, doamna mea !

Erau pe ultima treaptă, înfruntînd lumina şi rumoarea străzii.

— Sînteţi bun să-mi chemaţi un cupeu ?

La semnul lui Carlos, un birjar a dat imediat bici cailor.

— Acum, a rostit ea zîmbind, spuneţi-i să meargă la Biserica Graţiei.

Doamna contesă se duce să sărute icoana Domnului nostru ?

Ea s-a îmbujorat uşor, a murmurat :

— Mă duc să mă rog...

A sărit apoi sprintenă în cupeu, lăsîndu-l jos pe Charlie, pe care Carlos, patern, l-a ridicat în braţe şi i l-a aşezat alături.

— Dumnezeu să vă aibă în sfînta lui pază, doamna contesă !

Ea a mulțumit cu o privire, o mișcare din cap — ambele dulci ca niște mîngîieri.

Carlos a urcat ; și, fără să-și scoată pălăria, a mai rămas să-și răsucească o țigaretă plimbîndu-se în încăperea aceea mereu goală, mereu rece, în care se lăsase acum ceva din căldura și din parfumul ei...

Într-adevăr, îi plăcea îndrăzneala acestei femei — faptul că a venit așa la cabinet, ascunsă toată, aproape mascată într-un costum negru, născocind un ganglion pe gîtulețul sănătos al lui Charlie, numai ca să-l vadă, ca să facă un nod brusc și mai strîns pe firul acela ușor al relațiilor pe care el cu atîta nepăsare îl lăsase să cadă și să se rupă...

De astă dată, fantezia lui Ega nu născocise nimic ; trupul acela frumos se oferea, atît de limpede de parcă s-ar fi dezgolit în fața lui. Ah ! dacă ea ar fi avut sentimente rătăcitoare și ușuratice — ce floare atrăgătoare de cules, de respirat, și de lăsat apoi deoparte ! Dar nu ! Cum spunea Baptista, doamna contesă nu se distrase niciodată. Iar ceea ce nu voia el era tocmai să se trezească încurcat într-o pasiune geloasă, una dintre acele tandrețe tumultoase de femeie la treizeci de ani, de care pe-urmă cu greu să se poată descotorosi... În brațele ei, inima lui ar rămîne mută : și după epuizarea primei curiozități, ar începe plictiseala sărutărilor nedorite, oribila pisălogeală a plăcerii la rece. Apoi, ar trebui să devină prieten intim al casei, să primească pe umăr bătăile de palmă ale domnului conte, să-i audă glasul plictisitor distilînd doctrină... Toate astea îl speriau... Și totuși îi plăcuse îndrăzneala femeii ! Găsea în asta o fărîmă de romantism, foarte neortodox, și picant... Și apoi, era cu siguranță delicios de bine făcută... Imaginația lui o dezbrăca, se învăluia în satenul formelor ei, în care deslușea ceva matur și totodată fecior-relnic... Și iarăși, ca și în primele seri cînd o văzuse la Teatrul São Carlos, părul ei l-a ispitit, așa cum era, roșcat, atît de ondulat și de focos...

A plecat. Și n-a făcut bine cîțiva pași pe strada Nova do Almado, cînd l-a zărit pe Dâmaso care, într-un cupeu pornit în trap săltat, îl striga, poruncea vizitiului să se oprească, își scotea capul pe portieră, înbujorat și radios.

— N-am putut să vin pe la voi, a exclamat el apucîndu-l de o mînă pe Carlos și strîngîndu-i-o cu entuziasm. Am intrat într-un vîrtej ! Îți povestesc eu ! Un roman divin... Îți povestesc eu... Fii atent la roată ! Dă-i drumul, hei, Pintenogule !

Caii au pornit ; el încă s-a mai întins peste portieră, a făcut semne cu mîna, a strigat prin zarva străzii :

— Un roman divin, nemaipomenit de șic !

După cîteva zile, la Buchetul, în sala de biliard, Craft, care îl bătuse pe marchiz, a întrebat, lăsînd tacul jos și aprinzîndu-și țigara :

— Dar vești de la Dâmaso al nostru ? S-a lămurit ce a fost cu jalnica lui dispariție ?...

Carlos a povestit atunci cum îl întîlnise, sufocat și triumfător, aruncîndu-i prin portiera cupeului, în plină stradă Nova do Almado, vestea despre un „roman divin" !

— Știu, a spus Taveira.

— Cum știi ?... a exclamat Carlos.

Taveira îl văzuse în ajun, într-un landou mare al Societății de transporturi, cu o femeie splendidă, foarte elegantă, și care părea să fie o străină...

— Asta-i bună ! a strigat Carlos. Și cu o cățelușă scoțiană ?

— Exact, o cățelușă scoțiană, un grifon argintiu... Cine sînt ?

— Și cu un tînăr slab, cu barba foarte neagră, cu aerul englezit ?

— Exact... Bine spus, cu un aer sport... Cine sînt ?

— Niște brazilieni, cred.

Erau, fără doar și poate, soții Costa Gomes ! Asta i se părea uluitor. Abia trecuseră două săptămîni de cînd Dâmaso, pe terasă, urlase cu pumnii strînși împotriva soților Costa Gomes și a „desconsiderării" lor ! Tocmai voia să-i mai ceară și alte amănunte lui Taveira — cînd marchizul a ridicat vocea din fundul fotoliului în care se întinsese și a dorit să cunoască părerea lui Carlos despre marele eveniment apărut în dimineața aceea în *Gazeta ilustrată*. — În *Gazeta ilustrată* ?... Carlos nu știa nimic, în dimineața aceea nu văzuse nici un ziar.

— Atunci să nu-i spuneți, a strigat marchizul. Să vezi surpriză ! Ai *Gazeta* aici ? Trimite după *Gazeta !*

Taveira a tras de cordonul soneriei — iar cînd valetul a adus *Gazeta,* el a pus mîna pe ea, vrînd să facă o lectură solemnă.

— Lasă-l să vadă mai întîi portretul, a urlat marchizul, ridicîndu-se.

— Mai întîi articolul ! striga Taveira apărîndu-se cu revista la spate.

Dar a cedat, și a așternut foaia în fața ochilor lui Carlos, pe îndelete, parcă ar fi despăturit un giulgiu. Carlos a recunoscut pe dată portretul lui Cohen... Iar proza care îl înconjura, încadrînd fața oacheșă cu favoriții vopsiți, era un articol pe șase coloane într-un stil împăunat și cîntător, care slăvea pînă la ceruri virtuțile domestice ale lui Cohen, geniul financiar al lui Cohen, cuvintele de duh ale lui Cohen, mobilierul saloanelor lui Cohen ; mai conținea și un paragraf ce făcea aluzie la viitoarea serbare, la marea serată mascată a lui Cohen. Și toate acestea erau semnate „J. da Ega." — inițiala lui João da Ega !

— Ce prostie ! a exclamat Carlos scîrbit, aruncînd ziarul pe masa de biliard.

— E mai mult decît o prostie, a observat Craft. E o lipsă de simț moral.

Marchizul a protestat. Îi plăcea articolul. Îl găsea scînteietor și șmecheresc !... Dealtfel, cine se mai sinchisea în Lisabona de lipsa simțului moral ?...

— Dumneata, Craft, nu cunoști Lisabona ! Toată lumea găsește asta foarte natural. E prietenul intim al casei, îi slăvește pe stăpîni. E admirator al soției, îl lingușește pe soț. Ăsta-i obiceiul pămîntului... Ai să vezi și dumneata ce succes o să mai aibă articolul... Iar de drăguț, e drăguț !

L-a luat de pe masa de biliard, a citit cu glas tare fragmentul despre budoarul trandafiriu al lui Madame Cohen : „Acolo se respiră", spunea Ega, „ceva parfumat, intim și cast, ca și cum tot trandafiriul acela ar exalta mireasma trandafirului !"

— Așa ceva, caramba, sună frumos oriunde ! a strigat marchizul. Are mult talent, diavolul ăsta ! De-aș avea talentul lui...

— Asta nu-l împiedică, a repetat Craft trăgînd liniștit din țigară, să dea dovadă de o nemaipomenită lipsă de simț moral.

— E pur și simplu o nesimțire ! a spus Cruges, deșurubîndu-se din colțul sofalei ca să lase să cadă una cîte una silabele acestei răspicate păreri.

Marchizul l-a atacat imediat :

— Ce înțelegi dumneata prin asta, maestre ? Articolul e sublim ! Și mai află ceva : e subtil !

Compozitorul, prea leneș ca să mai argumenteze, s-a dus să se înșurubeze în tăcere la celălalt colț al sofalei.

Atunci marchizul, stînd în picioare și gesticulînd cu brațele, a făcut apel la Carlos și a dorit să afle ce anume înțelegea Craft în principiu prin „simț moral".

Carlos, care umbla agitat și nerăbdător prin încăpere, nu i-a răspuns, l-a apucat de braț pe Taveira și l-a dus spre coridor.

— Spune-mi ceva : unde l-ai văzut tu pe Dâmaso cu persoanele acelea ? Încotro mergeau ?

— Mergeau prin Chiado în jos ; alaltăieri, la două... Sînt convins că se îndreptau spre Sintra. Aveau o valiză în landou, iar în urma lor, într-un cupeu, venea o servitoare cu un cufăr mai mare. Mirosea a plimbare la Sintra. Iar femeia e divină ! Ce toaletă, ce aer, ce șic ! E o Venus, băiete !... Cum o fi cunoscut el așa ceva ?...

— La Bordeaux, pe un pachebot, nu știu unde !

— Mie ce mi-a plăcut au fost aerele pe care și le dădea el prin Chiado ! Salut în dreapta, salut în stînga... Se apleca, vorbea foarte încet cu femeia, cu ochiul galeș, fălindu-se de cucerire...

— Ce dobitoc ! a strigat Carlos bătînd cu piciorul în covor.

— Adevărat dobitoc, a spus Taveira. Vine întîmplător la Lisabona o femeie civilizată și decentă, și el e cel care face cunoștință cu ea, și el e cel care merge cu ea la Sintra ! Adevărat dobitoc !... Să plecăm de-aici, haide la partida de domino !

În ultimul timp Taveira introdusese dominoul la Buchetul — și se jucau acolo, uneori, partide înfocate, mai cu seamă cînd venea și marchizul. Fiindcă pasiunea lui Taveira era să-l bată pe marchiz.

Dar a trebuit mai întîi ca marchizul să sfîrşească de gesticulat cu braţele, să-şi desfăşoare pledoaria cu care-l copleşea pe Craft — care din fundul fotoliului, cu pipa în mînă şi cu aerul somnoros, răspundea prin monosilabe. Încă mai era vorba de articolul lui Ega, de definiţia „simţului moral". Vorbise deja de Dumnezeu, de Garibaldi, pînă şi de faimosul său prepelicar Şmecher ; iar acum definea conştiinţa... După el, era teama de poliţie. Amicul Craft văzuse oare vreodată pe cineva copleşit de remuşcări ? Nu, decît poate doar la teatrul din strada Conţilor, în drame din cele zguduitoare...

— Să ştii un lucru, Craft, a încheiat el, înainte de a-i ceda lui Taveira, care-l împingea spre masă, conştiinţa e o chestiune de educaţie. Se dobîndeşte odată cu bunele maniere ; să suferi în tăcere pentru că ţi-ai trădat un prieten, asta se învaţă exact aşa cum se învaţă să nu-ţi vîri degetele în nas. Chestiune de educaţie... La restul oamenilor e vorba doar de teama de închisoare ori de ciomag... Ah ! vreţi să mai căpătaţi o bătaie la domino ca simbătă trecută ? Perfect, sînt al vostru...

Carlos, care-şi trecea din nou ochii peste articolul lui Ega, s-a apropiat şi el de masă. Şi stăteau pe scaun, amestecau pietrele — cînd în uşa camerei a apărut contele de Steinbroken, în frac şi *crachat* [1], cu decoraţia pe gulerul alb, blond ca un spic de grîu, lustruit şi strălucitor. Luase masa la Palat şi venea să-şi sfîrşească seara la Buchetul, în familie...

Atunci marchizul, care nu-l mai văzuse de la faimoasa criză de intestine, a lăsat baltă dominoul, a alergat să-l îmbrăţişeze zgomotos şi, fără să-i îngăduie măcar să ia loc, nici să întindă mîna celorlalţi, i-a cerut pe dată unul dintre frumoasele lui cîntece finlandeze, unul singur, din cele care-i mergeau atît de tare la inimă !...

— Numai *Balada*, Steinbroken... Nici eu nu pot să întîrzii, fiindcă mă aşteaptă aici partida. Numai *Balada* !... Haide, sări la pian, Cruges...

Diplomatul zîmbea, spunea că-i obosit, deoarece făcuse deja o muzică delicioasă la Palat cu Majestatea-Sa. Dar

[1] Însemn de grad superior al unui ordin de cavalerie (fr.).

niciodată nu era în stare să se împotrivească la glumele marchizului — astfel că s-au dus spre salonaşul cu pianul ţinîndu-se de braţ, urmaţi de Cruges căruia i-a trebuit o veşnicie ca să se deşurubeze de pe marginea sofalei. Şi după o clipă, prin draperiile pe jumătate trase, frumoasa voce de bariton a diplomatului răspîndea în încăperi, printre suspinele pianului, legănătoarea melancolie a *Baladei*, cu textul ei tradus în franceză, pe care marchizul o adora şi în care era vorba despre ceţurile triste ale nordului, despre lacuri reci şi zîne blonde...

Între timp, Taveira şi Carlos începuseră o mare partidă de domino, pe un toston punctul. Dar în seara aceea Carlos nu părea interesat, jucînd distrat, fredonînd în şoaptă fragmente triste din *Baladă ;* apoi, cînd Taveira nu mai avea decît o singură piatră în faţa lui, în timp ce el cumpăra la nesfîrşit din cele care rămîneau, s-a întors într-o parte, spre Craft, ca să-l întrebe dacă hotelul doamnei Lawrence, la Sintra, era deschis tot anul...

— Văd că plecarea lui Dâmaso la Sintra ţi-a rămas în gît, a mîrîit Taveira nerăbdător. Haide, joacă !

Fără să răspundă, Carlos a aşezat moale o piatră.

— Domino ! a strigat Taveira.

Şi, triumfător, ţopăind de bucurie, a numărat chiar el cele şaizeci şi opt de puncte pierdute de Carlos.

Tocmai intra marchizul pe care victoria lui Taveira l-a indignat.

— Acum e rîndul nostru, a exclamat el, trăgîndu-şi vioi un scaun. Carlos, lasă-mă te rog să-i dau o bătaie bună tîlharului ăstuia. Pe urmă jucăm în trei... Cum vrei tu, Taveirete ? Pe doi tostoni punctul ? Ah, vrei numai pe un toston... Foarte bine, te învăţ eu minte. Haide, scapă odată de şase-şase, mizerabile...

Carlos s-a mai uitat o clipă la joc, cu o ţigaretă stinsă între degete, cu acelaşi aer distrat ; deodată a părut să ia o hotărîre, a străbătut coridorul, a intrat în salonaşul de muzică. Steinbroken se dusese în birou să-l vadă pe Afonso da Maia şi partida de *whist ;* iar Cruges singur, între cele două lumînări de pe pian, cu ochii rătăcind pe tavan, improviza pentru sine, melancolic.

— Ia spune, Cruges, l-a întrebat Carlos, vrei să mergi mîine la Sintra ?

Clapele au tăcut, compozitorul şi-a ridicat privirea uluit. Carlos nici nu i-a lăsat răgaz să deschidă gura.

— Bineînţeles că vrei. nu poate decît să-ţi facă bine o plimbare la Sintra... Mîine sînt la uşa ta, cu *break*-ul. Pune-ţi, oricum, o cămaşe de schimb în valiză, poate rămînem acolo peste noapte... La opt fix, da ?... Şi nu le spune nimic ăstora dinăuntru.

Carlos s-a întors în salon, a rămas să privească mai departe partida de domino. Acum se aşternea o tăcere prelungită. Marchizul şi Taveira mişcau încet pietrele, fără un cuvînt, cu un aer de surdă ranchiună. Pe postavul verde al biliardului, bilele albe dormeau una lîngă alta, sub lumina ce cădea din abajururile de porţelan. Un sunet de pian, îndurerat şi vag, trecea cîteodată. Iar Craft, cu braţul atîrnat din fotoliu, moţăia ca un prunc.

VIII

A DOUA ZI DE DIMINEAŢĂ. la opt fix. Carlos oprea *break*-ul în strada Florilor. în faţa cunoscutului portal al casei lui Cruges. Dar valetul pe care-l trimisese sus să tragă de clopoţel de la etajul al treilea a coborît cu ciudata ştire că domnul Cruges nu mai locuieşte acolo. Atunci unde dracu locuia domnul Cruges ? Servitoarea spusese că domnul Cruges stătea acum în strada Sfîntul Francisc. la patru porţi mai încolo de Club. Un moment, Carlos, disperat, s-a gîndit să plece singur la Sintra. Apoi a pornit-o spre strada Sfîntul Francisc. blestemîndu-l pe compozitor, care de multe ori se manifesta straniu şi misterios cum era întotdeauna !... Şi în toate se comporta la fel — Carlos nu ştia nimic despre trecutul lui, despre casa lui, despre afecţiunile lui, despre obiceiurile lui. Într-o seară îl adusese marchizul la Buchetul spunîndu-i lui Carlos la ureche că era un geniu. Îi încîntase imediat pe toţi prin modestia manierelor şi prin minunata sa artă pianistică ; şi toată lumea la Buchetul a început să-i spună lui Cruges „maestrul", să vorbească despre Cruges ca despre un geniu, să declare că Chopin nu făcuse niciodată o operă asemănătoare cu *Meditaţia de toamnă* a lui Cruges. Şi nimeni nu ştia nimic mai mult. Prin Dâmaso cunoscuse Carlos casa lui Cruges si aflase că locuia acolo cu mama lui, o doamnă văduvă, încă bine, proprietară a unor imobile în Baixa.

În faţa portalului din strada Sfîntul Francisc, Carlos a trebuit să aştepte un sfert de oră. Mai întîi a apărut pe furiş în fundul scării o slujnicuţă cu capul gol. care a spionat *break*-ul, valeţii în livreie, şi a zbughit-o pe trepte în sus. Apoi a venit un servitor în cămaşă, aducînd valiza domnului şi o pelerină. În sfîrşit, a coborît compozitorul

în fugă, venind aproape de-a rostogolul cu un *cache-nez* de mătase în mînă, cu umbrela sub braţ, încheindu-şi emoţionat nasturii de la pardesiu.

Cînd să sară peste ultimele trepte, o voce stridentă de femeie i-a strigat de sus :

— Să nu uiţi de plăcinte !

Şi Cruges s-a urcat repede pe perne, lîngă Carlos, mormăind că, de grija sculatului în zori, avusese o insomnie groaznică...

— Dar ce dracu ţi-a venit să te muţi fără să anunţi, omule ? a exclamat Carlos trăgîndu-i peste genunchi un capăt al pledului ce-l acoperea, deoarece compozitorul părea tare înfrigurat.

— Păi casa asta e tot a noastră, a spus Cruges simplu.

— Sigur, ăsta e un motiv ! a murmurat Carlos rîzînd şi ridicînd din umeri.

Au pornit la drum.

Era o dimineaţă foarte răcoroasă, albastră şi albă toată, fără un nor, cu un soare cu dinţi care aşterna pe străzi, pe faţadele caselor dungi vesele de lumină aurie. Lisabona se trezea pe îndelete : ţărăncile din împrejurimi încă mai mergeau din poartă în poartă cu coşurile pline de zarzavaturi ; se mătura alene trotoarul din faţa prăvăliilor ; prin aerul blînd murea în depărtare un dangăt uşor de liturghie.

Cruges, după ce a sfîrşit de potrivit fularul la gît şi şi-a încheiat mănuşile, a aruncat o privire splendidei perechi de cai roibi lucind ca un satin sub scînteierea de argint a hamurilor, valeţilor cu buchetele lor pe livrele, acelui întreg lux corect şi mergînd în cadenţă — în care aşterna o pată doar pardesiul lui ; dar ce l-a impresionat mai mult a fost aspectul strălucitor al lui Carlos, cu privirea aprinsă, cu bujori în obraz, cu un rîs sănătos, cu ceva vibrant şi luminos care, sub vestonul său simplu în carouri castanii, pe acele perne burgheze ale *break*-ului, îi conferea un avînt de erou jovial ce-şi porneşte carul de război... Cruges a adulmecat o aventură, a dat imediat drumul întrebării care îi stătea pe buze din ajun :

— Sincer vorbind, între noi, ce ţi-a venit, aşa, deodată, să mergem la Sintra ?

Carlos a început cu glume. Jura oare maestrul să păstreze taina pe sufletul melodios al lui Mozart şi pe *Fugile* lui Bach ? Ei bine, i-a venit să meargă la Sintra, să respire aerul de Sintra, să petreacă ziua la Sintra... Dar, pentru Dumnezeu, nu cumva să dezvăluie cuiva !

Şi a adăugat rîzînd :

— Lasă-te dus, că n-o să-ţi pară rău...

Nu, lui Cruges nu-i părea rău. Găsea chiar că era o plimbare delicioasă, întotdeauna îi plăcuse mult Sintra... Cu toate astea nu şi-o amintea bine, avea doar o vagă idee despre stîncile înalte şi izvoarele de ape sprinţare... Şi a mărturisit în cele din urmă că de nouă ani nu mai fusese la Sintra.

Cum aşa ! Maestrul nu cunoştea Sintra ?... Atunci trebuia să rămînă acolo, să facă peregrinările clasice, să urce la Stîncă, să bea apă din Fîntîna Amorurilor, să se plimbe cu barca la Várzea...

— Mie de ce mi-e poftă cel mai mult e de Seteais ; şi de unt proaspăt.

— Da, mult unt, a spus Carlos. Şi măgari, mulţi măgari... Ce mai încolo-încoace, o eglogă !

Break-ul înainta pe şoseaua spre Benfica : treceau pe lîngă ziduri de ferme, căsoaie mohorîte cu ferestre sparte, prăvălioare cu pachetul lor de ţigări atîrnat la uşă de o sfoară ; şi cel mai mic copac, orice petec de iarbă presărată cu maci, o spinare verde de deal zărită din fugă îl încîntau pe Cruges. De cît timp nu mai fusese la ţară !

Puţin cîte puţin soarele se înălţase. Compozitorul s-a descotorosit de uriaşul lui *cache-nez*. Apoi, încălzit, şi-a scos pardesiul şi s-a declarat mort de foame.

Noroc că începuse să se vadă Porcalhota.

Dorinţa lui cea mai vie ar fi fost să mănînce din faimosul iepure fript — dar cum era prea devreme pentru o asemenea delicatesă, s-a hotărît, după ce a chibzuit îndelung, pentru un splendid platou de omletă cu cîrnaţi. De ani de zile nu mai gustase din acest fel de mîncare ce-l făcea să se simtă la ţară... Cînd patronul, dîndu-şi aere şi făcîndu-le parcă o favoare, a aşezat pe masa neaşternută enorma farfurie cu bunătăţi, Cruges şi-a frecat mîinile şi a declarat că totul era delicios de cîmpenesc.

— Noi, la Lisabona, ne băteam joc de sănătate ! a spus el punîndu-şi în farfurie un munte de omletă cu cîrnaţi. Tu nu iei nimic ?...

Ca să-i ţină tovărăşie, Carlos a acceptat o ceaşcă de cafea.

Curînd după aceea Cruges, devorînd întruna, a exclamat cu gura plină :

— Şi Rinul trebuie să fie măreţ !

Uimit, Carlos s-a uitat la el şi a pufnit în rîs. Ce legătură cu Rinul ?... Pasă-mi-te compozitorul, de cînd ieşise pe uşă, avea capul plin de peisaje şi planuri de călătorii ; voia să vadă munţii înalţi cu zăpadă veşnică, rîurile despre care se pomeneşte în istorie. Idealul său era să meargă în Germania, să cutreiere pe jos, cu raniţa în spinare, patria sfîntă a zeilor săi, a lui Beethoven, a lui Mozart, a lui Wagner...

— Nu ţi-ar plăcea mai degrabă să mergi în Italia ? a întrebat Carlos aprizîndu-şi ţigara.

Compozitorul a schiţat un gest de dispreţ, a avut una dintre frazele lui sibilice :

— Doar contradansuri !

Carlos i-a vorbit atunci de un anume proiect al său de a merge în Italia cu Ega, la iarnă. Pentru Ega, călătoria în Italia însemna o igienă intelectuală : trebuia să-şi calmeze imaginaţia tumultoasă de peninsular nervos lîngă placida maiestate a statuilor de marmură...

— Ceea ce i-ar trebui lui mai înainte de orice ar fi un bici, a bodogănit Cruges.

Şi a început din nou să vorbească despre tărăşenia din ajun, faimosul articol apărut în *Gazeta*. Găsea acel lucru, cum mai spusese, pur şi simplu nesăbuit şi de o linguşeală indecentă. Ce-l amăra mai mult era faptul că Ega, cu talentul lui, cu verva aceea scînteietoare, nu se ocupa cu nimic...

— Nimeni nu se ocupă cu nimic, a spus Carlos întinzîndu-se. Tu, de exemplu, cu ce te ocupi ?

Cruges, după o clipă de tăcere, a mîrîit ridicînd din umeri :

— Dacă aş compune o operă bună, cine mi-ar reprezenta-o ?

— Şi dacă Ega ar scrie o carte frumoasă, cine i-ar citi-o ?

Compozitorul a sfîrşit prin a spune :

— Ţara asta-i imposibilă... Cred că am să iau şi eu o cafea.

Caii se odihniseră, Cruges a plătit, au pornit din nou. Curînd după aceea au intrat pe pămîntul nedesţelenit, care li s-a părut nemărginit. De ambele laturi, cît vedeai cu ochii, se întindea un sol negru şi trist ; iar deasupra un albastru fără sfîrşit care, în singurătatea aceea, părea trist şi el. Trapul cadenţat al cailor bătea şoseaua monoton. Nu se auzea nici un zgomot : uneori cîte o pasăre tăia văzduhul într-un zbor brusc, fugind de deşertul aspru. În *break*, unul dintre valeţi adormise ; Cruges, îngreunat de omletă cu cîrnaţi, se uita veşg şi melancolic la crupele lucioase ale cailor.

[illegible]

dar de dorul [illegible] nu zărise o amintire [illegible] de raţia sa atingînd pămîntul şi nu întîlnise negrul profund al [illegible] ochi care se ţintuiseră cîndva într-ai săi : acum presupunea că ea se află la Sintra, alergă, aşadar, la Sintra. Nu spera nimic, nu dorea nimic. Habar n-avea dacă [illegible] vedea, cine ştie dacă nu plecase. Dar el venea : şi i se părea oricum minunat să se poată gîndi la ea astfel, pe şoseaua aceea, să pătrundă cu duioşia în inimă pe sub frumoşii copaci din Sintra... Apoi, nu era exclus ca peste puţin timp să se încrucişeze deodată cu ea pe coridor la bătrîna Lawrence, să-i atingă poate rochia, să-i audă poate glasul. Dacă ea se afla acolo, cu siguranţă că lua masa în sufragerie, sufrageria pe care o cunoştea atît de bine şi care îi plăcuse întotdeauna atît de mult, cu modestele ei perdeluţe de muselină, buchetele cîmpeneşti pe masă şi cele două sfeşnice mari de alamă veche... Ea avea să păşească acolo, cu minunatul ei aer limpede de Diană blondă ; bunul Dâmaso l-ar prezenta pe amicul său Maia ; ochii ei negri, pe care-i văzuse trecînd de departe ca două stele, aveau să-l fixeze mai pe îndelete ; şi, foarte simplu, după moda englezească, ea avea să-i întindă mîna...

— În sfîrşit ! a strigat Cruges cu un suspin de uşurare şi respirînd mai bine.

Ajunseseră în dreptul primelor case din Sintra, pe şosea se vedeau deja copaci înverziţi şi primul suflu puternic şi proaspăt de munte începu să le bată în obraz.

Mergînd la pas, *break*-ul a pătruns pe sub arborii din Ramalhão. Odată cu pacea marilor umbre, îi învăluia puţin cîte puţin un lent şi legănător susur de crengi şi parcă murmurul difuz şi vag al apelor curgătoare. Zidurile erau acoperite de iederă şi muşchi : prin frunziş scînteiau săgeţi lungi de soare. Un aer uşor şi catifelat îi învăluia, înălţîndu-se din frunzişul tînăr ; ici şi colo, în crengile mai întunecate, păsări ciripeau încetişor ; şi pe acel crîmpei de şosea, stropit tot de pete de soare, simţeai deja, fără să vezi, religioasa solemnitate a copacilor deşi, prospeţimea îndepărtată a izvoarelor vii, tristeţea coborîtoare din stînci şi repausul nobil al caselor de vacanţă... Cruges respira din plin, cu voluptate.

— Unde se află hotelul doamnei Lawrence ? Pe munte ? a întrebat el năpădit brusc de dorinţa de a rămîne o lună în paradisul acela.

— Nu mergem la doamna Lawrence, a spus Carlos ieşind pe neaşteptate din tăcere şi iuţind caii. Mergem la Nunes, o să ne fie mult mai bine acolo !

Ideea aceasta i se năzărise dintr-o dată, de cum depăşiseră primele case de pe São Pedro şi *break*-ul începuse sa înainteze pe drumurile acelea unde la tot pasul ar fi putut-o întîlni. Îl cuprinsese sfiala, amestecată şi cu o umbră de trufie, teama susceptibilă de a părea indiscret urmărind-o astfel la Sintra, chiar dacă ea n-avea să-l recunoască, instalîndu-se sub acelaşi acoperiş, ocupînd un loc la aceeaşi masă... Şi totodată îi displăcea gîndul de a-i fi prezentat de către Dâmaso : îl şi vedea, cu obrajii lui buhăiţi, îmbrăcat cîmpeneşte, schiţînd un gest ceremonios ca să şi-l arate pe „prietenul Maia", tutuindu-l, afectînd intimităţi cu ea, urmărind-o cu ochi galeşi... Ar fi fost ceva de neîndurat.

— Mergem la Nunes pentru că acolo se mănîncă mai bine !

Cruges n-a răspuns, amuţit, fermecat, impresionat parcă religios de toată acea splendoare întunecată a arborilor, de înălţimile impracticabile ale muntelui întrevăzute o clipă

deasupra norilor, de mireasma pe care o sorbea cu încîntare, de susurul dulce al apelor coborînd prin văi...

Abia cînd a zărit palatul şi-a descleştat buzele :

— Da, domnule, are *cachet* [1] !

Şi asta a fost ce i-a plăcut cel mai mult — masivul şi tăcutul palat, fără înfloriturі şi fără turnuri, sălăşluit patriarhal printre şirurile de case ale tîrgului, cu frumoasele-i ferestre în stil manuelin [2] ce-i confereau o nobilă înfăţişare regală, cu valea întinsă la picioare, înfrunzită şi răcoroasă, iar sus cele două coşuri colosale, diforme, rezumînd totul, de parcă reşedinţa aceea ar fi fost în întregime o bucătărie croită după proporţiile unei guri de rege care înfulecă zilnic cîte un regat întreg...

De îndată ce *break*-ul a oprit în faţa porţii lui Nunes, s-a dus să-i mai arunce o privire, sfios şi de departe, temîndu-se de vreun cuvînt aspru al santinelei.

Între timp Carlos, sărind sprinten de pe perne, l-a luat de-o parte pe servitorul hotelului care coborîse ca să ducă valizele.

— Îl cunoşti pe domnul Dâmaso Salcede ? Ştii cumva dacă se află la Sintra ?

Servitorul îl cunoştea foarte bine pe domnul Dâmaso Salcede. Chiar în dimineaţa precedentă îl văzuse intrînd peste drum, la biliard, cu un domn cu barbă neagră... Probabil că trăsese la doamna Lawrence, pentru că numai însoţit de fete şi pentru chefuri venea domnul Dâmaso la Nunes.

— Atunci, repede, două camere ! a strigat Carlos vesel ca un copil, sigur acum că „ea" era la Sintra. Şi o sufrageriе particulară, numai pentru noi, ca să luăm micul-dejun.

Cruges, care se apropiase, a protestat împotriva unei săli singuratice. Prefera masa comună. De obicei la masa comună poţi să întîlneşti tot soiul de tipi...

— Bine, a exclamat Carlos rîzînd şi frecîndu-şi mîinile, pune micul-dejun în sufrageria mare, pune-l chiar în piaţă.. Şi mult unt proaspăt pentru domnul Cruges !

[1] Caracter propriu (fr.).
[2] Stil care a înflorit în epoca regelui Manuel I (1469—1521)

Vizitiul a dus *break*-ul la remize, servitorul a luat valizele sub braţ. Cruges, entuziasmat de Sintra, a urcat scările în fugă, fluierînd şi păstrîndu-şi încă pe umeri pelerina de care nu voia să se despartă pentru că i-o dăduse mămica. Şi, de îndată ce a ajuns în uşa sufrageriei, s-a oprit locului, a ridicat braţele, a scos un strigăt :

— Oh ! Eusèbiozinho !

Carlos a dat şi el fuga, s-a uitat... era el, văduvul, pe cale să-şi sfîrşească micul-dejun, cu două fete spaniole. Şedea în capul mesei, prezidînd parcă, în faţa unor resturi de budincă şi a unor platouri cu fructe, îngălbenit, ciufulit, îndoliat, cu panglica lungă a ochelarilor negri trecută pe după ureche, şi o bulină de tafta neagră la gît, acoperind vreun furuncul stors.

Una dintre spaniole era o namilă de femeie brunetă, cu obrazul ciupit de-vărsat ; cealaltă, foarte subţire, cu ochii foarte galeşi, avea pe pomeţi cîte o rozetă de febră pe care pudra de orez nu o putea ascunde. Ambele erau îmbrăcate în saten negru şi fumau. În lumina şi aerul proaspăt ce pătrundeau prin fereastră, păreau mai trecute, mai molatece, lipicioase încă de umezeala călduţă a aşternuturilor şi mirosind a aer stătut de alcov. Din banda lor mai făcea parte un individ gras, scund, fără gît, întors cu spatele spre uşă şi cu capul plecat în farfurie, morfolind o jumătate de portocală.

O clipă, Eusèbiozinho a rămas împietrit, cu furculiţa în aer ; s-a sculat apoi, cu şervetelul în mînă, şi a venit să strîngă degetele amicilor, bîiguind imediat o justificare încurcată, prescripţia medicului să schimbe aerul, tînărul acela care-l însoţise şi ţinuse morţiş să ia cu el nişte fete... Şi niciodată nu păruse atît de funebru, atît de josnic, mîriind parcă acele cuvinte ipocrite, adunat tot în umbra lui Carlos.

— Foarte bine ai făcut, Eusèbiozinho, a spus Carlos în cele din urmă, bătîndu-l pe umăr. Lisabona e groaznică acum, iar amorul e un lucru dulce.

Celălalt continua să se justifice. Atunci spaniola slăbuţă care fuma, îndepărtată de masă şi stînd picior peste picior, a ridicat vocea ca să-l întrebe pe Cruges dacă n-avea de gînd s-o recunoască. Compozitorul s-a uitat o clipă ţintă la ea, apoi a alergat cu braţele deschise spre

amica sa Lola. Şi s-a pornit, în colţul acela al mesei, o vorbărie întreagă în spaniolă, strîngeri puternice de mînă, şi *¡ hombre, que no se le ha visto !* şi *¡ mira, que me he acordado de ti !* şi *¡ caramba, qué reguapa estás !* [1]... După care Lola, cu un mic aer înţelept, a prezentat-o pe namila de femeie la *señorita Concha*...

Văzînd aceasta, impresionat de atîta familiaritate, individul obez care ridicase doar o clipă capul din farfurie s-a hotărît să-i cerceteze mai îndeaproape pe amicii lui Eusébio : şi-a încrucişat tacîmul pe farfurie, s-a şters la gură, pe cap şi pe gît cu şervetul, şi-a aşezat anevoie pe nas nişte ochelari mari cu sticle groase şi, înălţîndu-şi faţa lată, buhăită şi de culoarea sidrului, l-a examinat îndelung pe Cruges, apoi pe Carlos, cu o calmă nerușinare.

Eusébiozinho l-a prezentat pe amicul său Palma ; iar amicul său Palma, auzind numele celebru al lui Carlos da Maia, a vrut pe dată să arate, în faţa unui *gentleman*, că şi el era *gentleman*. A aruncat cît colo şervetul, a îndepărtat mult scaunul şi, în picioare, întinzîndu-i lui Carlos nişte degete moi cu unghiile roase, a exclamat, cu un gest către resturile desertului :

— Dacă doriţi şi dumneavoastră să serviţi, fără fasoane... Că atunci cînd vine omul la Sintra, e ca să-şi mai facă poftă de mîncare şi să-şi mai umple burta...

Carlos i-a mulţumit şi a bătut în retragere. Dar Cruges, care se însufleţea şi glumea cu Lola, a făcut şi el prezentările în partea cealaltă a mesei :

— Carlos, vreau să faci cunoştinţă cu preafrumoasa Lola, de care mă leagă o veche prietenie, şi cu *señorita* Concha, pe care acum am avut plăcerea...

Carlos le-a salutat respectuos pe doamne.

Namila de Concha a mîrîit sec *buenos días :* părea prost dispusă, îngreuiată de micul-dejun, moţăind, fără un cuvînt, cu coatele pe masă, cu ochii cu gene lungi pe jumătate închişi, cînd fumînd, cînd scobindu-se în dinţi. Dar Lola a fost amabilă, a făcut pe cucoana, s-a sculat, i-a oferit lui Carlos mînuţa ei asudată. Apoi, reluîndu-şi ţi-

[1] Omule, de cînd nu te-am mai văzut ! Uite că mi-am amintit de tine ! Caramba, ce drăguţă eşti ! (sp.)

gara, scuturîndu-şi brăţările de aur, a declarat, făcîndu-i ochi dulci, că-l cunoştea de mult pe Carlos...

— *¿No ha estado usted con Encarnación ?* [1]

Ba da, Carlos, avusese onoarea... Ce se mai alesese de ea, de frumoasa Encarnación ?

Lola a zîmbit şiret, l-a apucat pe compozitor de cot. Nu-i venea să creadă că domnul Carlos chiar nu ştia ce se alesese de Encarnación... În fine, i-a spus în cele din urmă că Encarnación era acum cu Saldanha.

— Nu vă pripiţi, că nu-i vorba de ducele de Saldanha ! a exclamat Palma care rămăsese în picioare, cu săculeţul de tutun desfăcut pe masă, răsucindu-şi o ţigară mare.

Lolita, foarte sec, i-a replicat că Saldanha putea să nu fie duce, dar era un *chico muy decente* [2]...

— Vezi că, a spus Palma tărăgănat, cu ţigara în gură şi scoţîndu-şi scăpărătoarea din buzunar, două palme zdravene în obraz i-am dat acum nici trei săptămîni... Întreabă-l pe Gaspar, Gaspar a fost de faţă... S-a întîmplat chiar la Montanha... Două palme de i s-a oprit pălăria drept în mijlocul străzii... Domnul Maia trebuie să-l cunoască pe Saldanha... Trebuie să-l cunoască, fiindcă are şi el o trăsură cu un cal.

Carlos a făcut semn că nu ; şi începuse iar să-şi ia rămas-bun de la cucoane, cînd Cruges l-a chemat din nou, reţinîndu-l încă o clipă, ca să-şi satisfacă o curiozitate : voia să ştie care dintre domnişoarele acelea era „soţia amicului Eusébio".

Astfel interpelat, văduvul s-a bosumflat, a mîrîit cu vocea înăbuşită, fără să-şi ridice ochelarii de la portocala pe care o cojea, că venise acolo în plimbare, nu avea soţie, şi ambele domnişoare îi aparţineau amicului Palma...

Şi încă mai mormăia ultimele cuvinte cînd Concha, care îşi făcea digestia cu picioarele întinse, s-a îndreptat brusc de parcă ar fi fost gata să sară, a lovit cu pumnul în marginea mesei şi, cu ochii în flăcări, l-a provocat pe Eusébio să mai repete o dată ! Îi cerea să repete ! Îi cerea să spună dacă-i era ruşine de ea, şi să spună că o tîrîse după el la

[1] Nu te-ai ţinut dumneata cu Encarnación ? (sp.)
[2] Băiat foarte de treabă (sp.).

Sintra... Şi cum Eusébio, nespus de tulburat, încerca să ia totul în glumă, să o împace — ea a început să vorbească aiurea, să-l numească în fel şi chip, lovind întruna cu pumnul în masă, schimonosită de furie, cu două pete sîngerii pe obrazul oacheş. Vexată, Lolita o trăgea de braţ ; cealaltă a îmbrîncit-o ; şi, mai aţîţată de stridenţa propriei sale voci, şi-a revărsat toată fierea, l-a numit porc, l-a acuzat de zgîrcenie, l-a călcat în picioare ca pe o zdreanţă.

Palma, amărît, întins peste masă, exclama neliniştit.

— Concha, ascultă... Ascultă !... Concha, îţi explic eu...

Deodată ea s-a sculat, scaunul s-a răsturnat într-o parte : şi namila de femeie a ieşit din sală, trena lungă de saten a măturat furtunos podeaua, s-a auzit pocnind o uşă. Pe jos a rămas sfîşiată o bucată din mantila de dantelă.

Ospătarul, care intra din partea cealaltă cu cafetiera, a înlemnit, cu ochii holbaţi, adulmecînd scandalul ; apoi, tăcut şi sec, a servit cafeaua celor din jur.

O clipă au tăcut cu toţii. Dar de îndată ce ospătarul a ieşit, Lolita şi Palma, agitaţi dar cu vocea înăbuşită, s-au luat de Eusèbiozinho. Se purtase foarte urît ! Asta n-a fost o atitudine de cavaler ! O adusese pe fată la Sintra, trebuia s-o respecte, nu s-o renege astfel, brutal, de faţă cu toată lumea...

— *Esto no se hace,* spunea Lolita ridicată în picioare, gesticulînd, cu ochii strălucitori, întoarsă spre Carlos, *ha sido una cosa muy fea* [1]...

Şi cum Cruges regreta, zîmbind, că declanşase fără să vrea catastrofa, ea a coborît vocea, a povestit că amica ei Concha era furioasă, nu prea avusese chef să vină la Sintra, şi de dimineaţă era *de muy malo humor... Pero lo de Silbeira había sido una gran pullice* [2]...

El, sărmanul, cu capul în jos şi cu urechile în flăcări, îşi amesteca dezolat cafeaua ; nu i se vedeau ochii ascunşi după ochelarii negri, dar i se ghicea suspinul adînc ce-l înăbuşea. Atunci Palma a lăsat ceaşca jos, şi-a lins buzele şi, în picioare în mijlocul sălii, cu faţa lucioasă, cu vesta descheiată, a făcut, cu un ton de cunoscător, rezumatul acelei nenorociri.

[1] Aşa ceva nu se face, a fost ceva foarte urît... (sp.).
[2] Foarte prost dispusă... Dar ce-a făcut Silveira a fost o mare ticăloşie (sp.).

— Totul vine de-aici și, iartă-mă că o spun, Silveira, dumneata nu știi să te porți cu spanioloaicele !

La o asemenea vorbă crudă, văduvul a simțit că-i vine rău. I-a căzut linguriţa din mînă. S-a ridicat, s-a apropiat de Carlos și de Cruges căutînd parcă refugiu la ei, încercînd să-și adune puterile la căldura prieteniei lor — și a izbucnit, a lăsat să-i scape de pe buze aceste cuvinte de adîncă supărare :

— Vedeți și voi ! Vine omul într-un loc ca ăsta ca să guste puțină poezie, și la sfîrșit uite ce iese! ...

Carlos l-a bătut melancolic pe umăr :

— Așa e viața, Eusèbiozinho.

Cruges l-a mîngîiat pe spate :

— Nu se poate conta pe plăceri, Silveirinha.

Dar Palma, mai practic, a declarat că lucrurile trebuiau neapărat să se dreagă. Să vii la Sintra pentru certuri și supărări, asta nu ! În excursiile de plăcere ai nevoie de armonie, de glume, ca să te poți bucura de ele. Nu de lovituri de copită. Atunci mai bine rămîi la Lisabona, că e mai ieftin.

S-a apropiat de Lola, i-a trecut degetele peste obraz, drăgăstos :

— Haide, Lolita, du-te tu la Concha în cameră, spune-i să nu facă pe nebuna, să vină să-și bea cafeaua... Haide, că tu știi cum s-o iei.. Spune-i că o rog eu !

Lolita a zăbovit un moment ca să aleagă două portocale frumoase, s-a dus să-și netezească părul în fața oglinzii, și-a luat trena în mînă și a plecat, aruncîndu-i lui Carlos, la ieșire, o privire și un zîmbet discret.

De cum au rămas singuri, Palma s-a întors către Eusébio și a început să-i dea sfaturi foarte serioase despre modul cum trebuie tratate spanioloaicele. Se cer maniere elegante cu ele ; de-asta se dădeau în vînt după portughezi, pentru că acolo, în Spania, toată ziua mîncau bătaie... În sfîrșit, nu spunea că în anumite cazuri două scatoalce bune, ba chiar și o zdravănă pereche de lovituri cu bățul n-ar fi utile... Știau, de exemplu, prietenii cînd era cazul să se recurgă la bătaie ? Cînd nu le plăcea cineva, și făceau mofturi. Atunci, da. Atunci, plici, o chelfăneală, și se dădeau pe brazdă... Dar după aceea, maniere bune, delicatețe, la fel ca și cu franțuzoaicele...

— Crede-mă, Silveira. Fii atent, eu am experiență. Să-ți spună domnul Maia dacă nu-i așa, că și dumnealui are experiență și știe cum să le ia pe spanioloaice !

Și a spus acestea cu atîta înfocare, atîta respect, încît Cruges a izbucnit în rîs și l-a făcut și pe Carlos să rîdă.

Domnul Palma, puțin șocat, și-a potrivit mai bine ochelarii și s-a uitat la ei.

— Rîdeți ? Vă închipuiți că-mi bat joc ? Nu uitați că eu am început să am de-a face cu spanioloaicele de la cincisprezece ani ! Nu, n-aveți de ce rîde, că în asta nu mă întrece nimeni ! Dacă-i vorba că se pricepe cineva la spanioloaice, lăsați pe nenea ! Și, să știți bine, nu-i lucru ușor ! Trebuie să ai oareșicare talent !... Băgați de seamă, Herculano e în stare să scrie articole frumoase și să aibă un stil elegant... Dar aduceți-mi-l aici să aibă de-a face cu spanioloaicele, și atunci să vedem ! Nici pe jumătate...

Între timp Eusèbiozinho se dusese de două ori să asculte la ușă. Întregul hotel era cufundat într-o tăcere adîncă ; Lolita nu se mai întorcea. Atunci Palma a recomandat un demers hotărîtor.

— Du-te dumneata, Silveira, intră în cameră, și așa, nici una nici două, apropie-te de ea...

— Și plici, o chelfăneală ? a întrebat Cruges foarte serios, gustîndu-l nespus pe Palma.

— Ce chelfăneală ! Îngenunchiază și cere-i iertare... În situația asta e cazul de cerut iertare... Iar drept pretext, Silveira, du-i cafeaua chiar dumneata.

Eusèbiozinho și-a consultat amicii cu privirea neliniștită și mută. Dar inima lui se hotărîse deja : peste o clipă, cu bucata de mantilă într-o mînă, cu ceașca de cafea în cealaltă, palid și emoționat, a pornit-o cu pași tîrșiiți pe coridor ca să-i ceară Conchei iertare.

Carlos și Cruges au părăsit sala imediat în urma lui, fără să-și ia rămas-bun de la Palma — care dealtfel, nepăsător și el, se și instalase la masă ca să-și pregătească, pofticios, grogul.

Erau orele două cînd cei doi amici au ieșit în sfîrșit din hotel ca să facă acea plimbare spre Seteais care, încă de la Lisabona, îl tenta atît de mult pe compozitor. În piață, prin fața prăvăliilor goale și tăcute, cîini vagabonzi dormeau la soare ; prin zăbrelele carcerei, deținuții cereau de po-

mană. Copii, jegoși și zdrențăroși, hoinăreau pe la colțuri de stradă ; și casele cele mai arătoase mai aveau încă ferestrele închise, continuîndu-și somnul de iarnă printre copacii deja verzi. Din cînd în cînd apărea o frîntură din munte, cu zidul său crenelat întinzîndu-se peste locurile stîncoase, ori se vedea Cetatea de pe Stîncă, singuratecă acolo sus. Și pretutindeni luminosul aer de aprilie își așternea dulceața catifelei sale.

În fața hotelului doamnei Lawrence, Carlos a încetinit pasul, i l-a arătat lui Cruges.

— Pare mai simpatic, a spus compozitorul. Dar a meritat să ne ducem la Nunes, numai ca să vedem scena aceea... Și, va să zică, domnul Carlos da Maia are experiență cu spanioloaicele ?

Carlos n-a răspuns, ochii nu i se desprindeau de pe fațada aceea banală, unde era deschisă o singură fereastră, cu o pereche de botine de doc uscîndu-se la aer. În ușă, doi tineri englezi, amîndoi în *knicker-bokers* [1], fumau în tăcere ; iar în față, așezați pe o bancă de piatră, doi proprietari de măgari, lîngă măgarii lor, nu-i slăbeau din ochi, zîmbindu-le, pîndindu-i ca pe o pradă.

Carlos a dat să meargă mai departe, dar i s-a părut că aude, îndepărtat și melancolic, ieșind din tăcerea hotelului, un vag sunet de flaut; și s-a mai oprit răscolindu-și amintirile, aproape sigur că Dâmaso îi spusese cîndva că pe bord Castro Gomes cîntase din flaut...

— Asta-i ceva sublim ! a strigat Cruges lîngă el, emoționat.

Se oprise în fața grilajului de unde putea vedea toată valea. Și de-acolo privea fermecat bogata întindere de arbori deși, cărora li se vedeau doar vîrfurile rotunde învesmîntînd o pantă a muntelui așa precum mușchiul îmbracă un zid, și avînd la depărtarea aceea, în strălucirea luminii, suavitatea blîndă a unui covor mare de mușchi de culoare închisă. Și în desișul acela de un verde aproape negru se detașa, albă, o fațadă de casă care-i stîrnise interesul, înăbușită de frunziș, cu un aer de nobil repaus, sub umbrele seculare... O clipă l-a străfulgerat o idee de artist ; și-a

[1] Pantaloni bufanți (engl.).

dorit să locuiască acolo cu o femeie, un pian și un cîine Terra-nova.

Dar ceea ce-l încînta era aerul. Deschidea brațele, respira adînc :

— Ce aer ! Asta dă sănătate, băiete ! Asta te scoală și din morți !...

Ca să-l poată gusta mai bine, s-a așezat pe o frîntură de zid scund, în fața unei terase înalte cu trepte, unde arbori bătrîni umbresc bănci de grădină și-și întind peste drum răcoarea crengilor lor pline de ciripitul păsărilor. Și cum Carlos îi arăta ceasul, orele care fugeau, ca să pornească să viziteze palatul, Stînca, celelalte frumuseți ale Sintrei — compozitorul a declarat că prefera să rămînă acolo, ascultînd șipotitul apei, privind monumentele covîrșite de vreme...

— Sintra nu înseamnă pietre vechi, nici construcții gotice... Sintra e asta, puțină apă, un covoraș de mușchi... Aici e paradisul !...

Și, în satisfacția aceea a lui care-l făcea să devină vorbăreț, a adăugat, repetîndu-și gluma :

— Și dumneavoastră trebuie să știți asta, domnule Maia, pentru că aveți experiență cu spanioloaicele !..

— Scutește-mă, te rog, respectă natura, a murmurat Carlos, care desena gînditor cu bastonul pe pămînt.

Au tăcut. Cruges admira acum grădina de sub zidul pe care se așezaseră. Era un cuib des de verdeață — arbuști, flori și copaci — care se pierdea în desișul acela de pădure sălbatică, lăsînd loc liber doar pentru un bazinaș rotund unde puțină apă, nemișcată și înghețată, cu vreo doi, trei nuferi pe ea, sclipea verde sub umbra crengilor stufoase. Ici și colo, prin frumoasa învălmășeală a frunzișului, se distingeau aranjamente de gust burghez, o cotitură de alee îngustă ca o panglică scînteind în soare, sau banala paloare a unei statuiete de ipsos. Prin alte unghere, grădina aceea de oameni bogați, expusă vederii, avea rafinamente pretențioase de seră rară, tulpini de aloes și cactuși, brațe umbeliforme de araucarii înălțîndu-se printre acele negre ale pinilor sălbatici, frunze de palmier, cu aerul lor trist de plantă exilată, atingînd creanga ușoară și parfumată a leandrilor roz înfloriți. Din loc în loc, cu o grație discretă, scînteia cîte un smoc mare

de margarete, sau în jurul unui trandafir, singuratic pe tija lui, palpitau fluturi perechi-perechi.

— Păcat că asta nu aparţine unui artist ! a murmurat compozitorul. Numai un artist ar şti să iubească florile, pomii, foşnetele astea...

Carlos a zîmbit. Artiştii, spunea el, nu iubesc în natură decît efectele de linie şi culoare ; ca să se intereseze de bunăstarea unei lalele, ca să aibă grijă ca o garoafă să nu sufere de sete, ca să fie îndurerat că îngheţul a ars primii muguri ai salcîmilor — pentru asta e bun numai burghezul care coboară în fiecare dimineaţă în grădina lui cu o pălărie veche şi o stropitoare, şi vede în copaci şi în plante o a doua familie mută de care tot el e răspunzător...

Cruges, care ascultase distrat, a scos o exclamaţie :

— Drace ! Nu cumva să uit de plăcinte !

Un rostogolit de roţi i-a întrerupt, o caleaşcă descoperită a venit în trap dinspre Seteais. Carlos a sărit imediat în sus, sigur că era „ea" şi că avea să vadă ochii ei frumoşi strălucind şi scînteind ca două stele. Caleaşca a trecut purtînd un moşneag cu barbă de patriarh şi o babetă englezoaică, cu poala plină de flori şi un văl albastru fluturînd prin văzduh. Şi, imediat în urma lor, chiar în praful pe care-l stîrniseră roţile, a apărut, umblînd gînditor cu mîinile la spate, un bărbat înalt îmbrăcat în negru, cu o pălărie mare de panama trasă pe ochi. Cruges a fost cel care a recunoscut lungile mustăţi romantice şi a strigat imediat :

— Uite-l pe Alencar ! Oh ! mare Alencar !...

O clipă, poetul a rămas uluit, cu braţele deschise, în mijlocul drumului. Apoi, cu aceeaşi efuziune zgomotoasă, l-a strîns pe Carlos lîngă inimă, l-a sărutat pe Cruges pe obraz — pentru că-l cunoştea pe Cruges de mic, Cruges era ca şi fiul lui. Caramba ! Iată o surpriză pe care el n-ar fi schimbat-o nici pe titlul de duce ! Mare bucurie să-i întîlnească ! Dar cum dracu ajunseseră ei tocmai pe-aici ?

Şi n-a aşteptat răspunsul, a început imediat să-şi istorisească povestea. Îl apucase iar una dintre crizele lui de gît, cu un pic de febră, iar Melo, bunul Melo, îi recomandase să schimbe aerul. Dar el prin aer bun nu înţelegea decît aerul de Sintra : fiindcă acolo nu numai plămînii îi

respirau bine, ci şi inima, băieţi !... Astfel că sosise în ajun, cu omnibuzul.

— Şi unde ai tras, Alencar ? a întrebat Carlos imediat.

— Păi unde vrei să trag, fiule ? Acolo, la bătrîna mea Lawrence. Sărăcuţa ! E tare în vîrstă, dar pentru mine e tot o prietenă, aproape o soră !... Iar voi, ce dracu ? Încotro vă duceţi cu florile astea la butonieră ?

— La Seteais.. Merg să-i arăt Seteais maestrului.

Atunci o să se întoarcă şi el cu ei la Seteais ! N-avea nimic de făcut decît să soarbă aerul bun şi să viseze... Toată dimineaţa umblase pe acolo, hoinărind, atîrnînd vise de crengile copacilor. Dar acum nu-i mai lăsa : avea datoria să meargă chiar el să-i facă maestrului onorurile Seteais-ului...

— Că acolo sînt ca la mine acasa, copii ! Nu există pom care să nu mă cunoască... Nu vreau să încep de pe-acum să vă bag pe gît versuri ; dar, în sfîrşit, vă amintiţi de o poezie pe care am făcut-o la Seteais şi care a plăcut mult...

Cîte claruri de lună văzut-am eu pe-aci ?
Cîte dulci dimineţi din luna lui april ?
Cîte suspine, vai, scăpatu-mi-au din suflet ?
Nu şapte, nici vreo zece, ci sute şi chiar mii !

Păi, vedeţi şi voi, băieţi, că am dreptate cînd spun că eu cunosc Seteais-ul...

Poetul a lansat în aer un oftat vag, şi o clipă au înaintat toţi trei în tăcere.

— Spune-mi ceva, Alencar, l-a întrebat Carlos încet, oprindu-se şi atingînd praţul poetului. Dâmaso e la bătrîna Lawrence ?

Nu, că l-ar fi văzut. Adevărul e că în ajun, de cum a sosit, s-a dus să se culce, obosit ; iar în dimineaţa aceea luase micul-dejun singur, cu doi tineri englezi. Unicul animal pe care-l zărise fusese un drăgălaş căţeluş de lux, lătrînd pe coridor...

— Dar voi unde aţi tras ?

— La Nunes.

Atunci poetul, oprindu-se din nou, l-a privit pe Carlos cu simpatie :

— Ce bine ai făcut că l-ai tîrît după tine pe maestru, fiule !... De cîte ori nu i-am zis cu diavolului ăstuia să se urce în omnibuz şi să vină să petreacă două zile la Sintra. Dar nimeni nu-l poate scula de la pian. Şi vezi tu că însăşi pentru muzică, spre a putea compune, a-l înţelege pe un Mozart, pe un Chopin, trebuie să fi văzut asta, să fi ascultat foşnetul ăsta, melodia asta a crengilor...

A coborît vocea arătînd spre compozitor, care mergea înainte, încîntat :

— Are talent, are idee melodică !... Vezi că l-am purtat şi în spinare... Iar maică-sa, băiete, a fost o femeie nemaipomenit de frumoasă.

— Priviţi ! a strigat Cruges, care se oprise ca să-i aştepte. Asta-i ceva sublim !

Era doar un crîmpei de drum taiat între două ziduri vechi acoperite de iederă, umbrit de arbori mari, înlănţuiţi, care alcătuiau un soi de coviltir de frunziş, deschis spre lumină, ca o dantelă ; pe sol tremurau pete de soare; iar în răcoare şi tăcere, o apă invizibilă curgea cîntînd.

— Dacă tu, Cruges, cauţi sublimul, a exclamat Alencar, atunci trebuie să urci pe munte. Acolo ai spaţiu, ai nori, ai artă...

— Nu ştiu, poate că-mi place mai mult aici, a murmurat compozitorul.

Firea lui de timid prefera, desigur, aceste unghere umile, alcătuite din puţin frunziş răcoros şi dintr-o bucată de zid acoperit cu muşchi, locuri de linişte şi umbră unde se cuibăreşte mai la îndemînă visarea celor indolenţi...

— Dealtfel, fiule, a continuat Alencar, totul la Sintra e divin. Nu există colţişor care să nu fie un poem... Vezi, iată bunăoară acea frumoasă floricică albastră...

Şi, cu multă gingăşie, a culeş-o.

— Hai să mergem, hai să mergem, a murmurat Carlos nerăbdător ; acum, de cînd pomenise poetul de căţeluşul de lux, era mai sigur că ea se afla la bătrîna Lawrence şi că avea s-o întîlnească în curînd.

Dar, cînd au ajuns la Seteais, Cruges a fost dezamăgit de piaţa vastă acoperită cu iarbă, cu micul palat în fund, murdar, cu geamurile sparte şi ridicîndu-şi pompos peste pod, în plin cer, marele său blazon cu armorii. Din copilă-

rie îi rămăsese în minte că Seteais era o grămadă pitorească de stînci, dominînd profunzimea unei văi ; şi la aceasta se amesteca vag amintirea unui clar de lună şi a unor chitare... Iar ceea ce vedea el acum, acolo, era o deziluzie.

— Viaţa e făcută din deziluzii, a spus Carlos. Haide mai departe !

Şi a grăbit pasul prin piaţa aceea, în timp ce compozitorul, tot mai însufleţit, îi striga gluma zilei :

— Şi dumneavoastră trebuie să ştiţi, domnule Maia, pentru că aveţi experienţă cu spanioloaicele !...

Alencar, rămas în urmă ca să-şi aprindă o ţigară, a ciulit urechea, curios, şi a dorit să ştie ce era chestia asta cu spanioloaicele. Compozitorul i-a povestit întîlnirea de la Nunes şi furiile Conchei.

Înaintau amîndoi pe una din aleile laterale, verde şi răcoroasă, cufundată într-o pace religioasă ca un claustru de frunziş. Piaţa era pustie : iarba care o acoperea creştea în părăsire, presărată toată cu părăluţe strălucind în soare şi cu margarete albe. Nici o frunză nu se clintea ; prin crengile uşoare, soarele trimitea mănunchiuri de raze aurii. Albastrul părea retras la o depărtare nesfîrşită, pătruns de tăcerea luminoasă ; şi se auzea doar, uneori, monoton şi adormit, cîntecul unui cuc prin castani.

Toată locuinţa aceea, cu grilajul ei ruginit la stradă, rozetele de piatră roase de ploaie, greoiul blazon rococo, ferestrele pline de pînze de păianjeni, ţiglele toate sparte, părea că se lasă să moară de bunăvoie în acea verde singurătate supărată pe viaţă, de cînd dispăruseră de-acolo ultimele graţii ale tricornului şi ale spadei şi cele din urmă rochii cu turnură ce atinseseră gazonul acela... Acum Cruges îi descria mai departe lui Alencar mutra lui Eusèbiozinho cu ceaşca de cafea în mînă, ducîndu-se să-i ceară iertare Conchei ; şi la tot pasul poetul, cu pălăria-i mare de panama pe cap, se apleca să culeagă floricele de cîmp.

Cînd au trecut de pod, l-au găsit pe Carlos aşezat pe o bancă de piatră, fumîndu-şi gînditor ţigara. Micul palat aşternea peste frîntura aceea de terasă umbra zidurilor sale triste ; din vale urca răcoarea şi aerul viu ; iar pe undeva, jos, se auzea plînsetul unei fîntîni ţîşnitoare. Atunci poetul,

așezîndu-se lîngă amicul său, a vorbit cu scîrbă despre Eusèbiozinho. Iată o nerușinare pe care el n-o comisese niciodată, să aducă tîrfe la Sintra ! Nici la Sintra, nici altundeva... Dar cu atît mai puțin la Sintra ! Întotdeauna avusese, toată lumea trebuia să aibă, cultul pentru acei copaci și dragostea de acele umbre.

— Iar Palma ăsta, a adăugat el, e un caraghios ; a condus un soi de ziar, și multe perechi de palme i-am tras eu pe strada Rosmarinului. A fost o poveste curioasă... Ți-o spun eu, Carlos... Canalia ! Cînd îmi aduc aminte !... Ticăloasă grămadă de materie putredă ! Cimăcior plin cu puroi !

S-a ridicat, trecîndu-și mîna nervoasă peste mustăți, înfuriat acum de amintirea acelei vechi răfuieli, copleșindu-l pe Palma cu denumiri îngrozitoare, cuprins de una din furiile acelea care erau nenorocirea lui.

Între timp Cruges, sprijinit de parapet, se uita la vasta cîmpie arată ce se întindea la poalele muntelui, bogată și bine lucrată, împărțită în pătrate verde deschis și verde închis, care-i aminteau de cuvertura din petece pe care o avea pe masa din camera lui. Benzile albe ale drumurilor șerpuiau prin mijloc : ici și colo, într-un desiș de arbori, sclipea cîte o fermă albă ; și la tot pasul, în solul acela îmbelșugat de ape, un șir de ulmi dezvăluia cîte un pîrîu răcoros, alergînd și scînteind printre ierburi. Marea se întindea în fund, ca o linie uniformă, cu culori degradate în vălul difuz al ceții azurii ; iar pe deasupra se ridica bolta albastră și lucioasă ca un smalț frumos, și doar cu un petec mic de pîclă subțire ce rămăsese uitată acolo și dormea ghemuită și atîrnată în lumină...

— Mi s-a făcut greață ! a strigat Alencar, sfîrșindu-și înfocat povestirea. Pe cuvîntul meu că mi s-a făcut greață ! I-am aruncat bastonul la picioare, mi-am încrucișat brațele și i-am spus : „Ia bastonul, lașule, că mie-mi ajung mîinile !"

— Pe dracu, nu cumva să uit de plăcinte ! a murmurat Cruges în sinea lui, depărtîndu-se de parapet.

Carlos se ridicase și el, se uita acum la ceas. Dar înainte de-a părăsi Seteais-ul, Cruges a dorit să exploreze și terasa de alături ; de îndată ce s-a suit pe treptele vechi de piatră, a scos un strigăt vesel :

— Știam eu ce știam ! Uite-le... Și voi care ziceați că nu !

L-au găsit triumfător în fața unei îngrămădiri de stînci lustruite de timp, cu o vagă înfățișare de jilțuri lăsate acolo odinioară, poetic, spre a conferi terasei o grație de pădure virgină. Păi, nu spunea el ? Știa el bine că la Seteais erau stînci !

— Doar îmi aminteam perfect ! Stînca Dorului, nu așa se numește, Alencar ?

Dar poetul n-a răspuns. În fața acelor pietre își încrucișase brațele, zîmbind îndurerat ; și, nemișcat, sumbru în costumul său negru, cu pălăria de panama înfundată pe cap, a învăluit întregul colțișor într-o privire lentă și tristă.

Apoi, în tăcere, vocea i s-a înălțat plină de dor și durere :

— Vă amintiți, băieți, în *Floarea de martiriu*, de una dintre cele mai bune poezii pe care le am acolo, în rime libere, intitulată *6 august* ? Poate că nu vă amintiți... Ei bine, am să v-o spun acum, băieți !

Mașinal și-a scos din buzunar o batistă albă. Și fluturînd-o în mînă, trăgîndu-l pe Carlos lîngă el, chemîndu-l de partea cealaltă pe Cruges, a coborît glasul ca pentru o mărturisire sacră, a recitat, cu o ardoare surdă, mușcînd silabele, tremurînd, cuprins de pasiunea efemeră a nervosului :

Ai venit ! Te-am strîns la piept.
Nori pe ceru,-ntunecatul !
Nu avea dantele patul
Unde stam să te aștept
Căci era din stîncă tare...
O chitară-n depărtare
Note vagi mereu gemea...
(N-am uitat, iubita mea...)
Stînca tare s-a încins
De cel foc ce ne-a cuprins !

A rămas un moment cu privirea pierdută spre pietrele albe bătute de soare, a trimis spre depărtări un gest trist, și a murmurat :

— Acolo a fost.

Și a plecat, slab sub pălăria-i mare de panama, cu batista albă în mînă. Cruges, pe care asemenea accente romantice

îl impresionau întotdeauna, a rămas şi el cu ochii pierduţi la stînci ca la nişte locuri istorice. Carlos zîmbea. Iar cînd au părăsit amîndoi acel colţ al terasei — poetul, ghemuit lîngă pod, îşi lega şiretul de la indispensabili.

S-a ridicat imediat, fără urmă de emoţie, şi-a dezvăluit dinţii stricaţi într-un zîmbet prietenos şi a exclamat, arătînd spre pod :

— Acum, Cruges, admiră tu această pînză sublimă !

Compozitorul s-a minunat. În arcul podului, ca într-o grea ramă de piatră, strălucea, sub lumina bogată a după-amiezii, un tablou minunat, de o compoziţie aproape fantastică, ilustrarea parcă a unei frumoase legende cavalereşti de amor. În prim plan era piaţa, pustie şi înverzită, presărată toată cu părăluţe galbene ; în fund, şirul des de copaci bătrîni, cu iederă pe trunchiuri, forma, de-a lungul grilajului, un perete de frunziş strălucitor ; şi brusc din acea linie deasă de pădure parchetată, urcînd în plină strălucire a zilei, detaşîndu-se viguros într-un relief neted pe fundalul cerului albastru pal, se ivea vîrful semeţ al muntelui, violet închis, încununat cu Palatul de pe Stînca, romantic şi singuratic în înălţime, cu parcul său întunecos la picioare, turnul svelt pierdut în văzduh şi cupolele sclipind în soare de parcă ar fi fost de aur...

Cruges a găsit tabloul acela demn de Gustave Doré. Alencar a rostit o frază frumoasă cu privire la imaginaţia arabilor. Carlos, nerăbdător, se grăbea să meargă mai departe.

Dar Cruges, impresionat, dorea acum să urce pe Stînca. Alencar, dinspre partea lui, ar fi mers şi el cu plăcere. Pentru el, Stînca era alt cuib de amintiri. Cuib ? Ar fi trebuit să spună mai degrabă cimitir... Carlos şovăia, oprit lîngă grilaj. Oare să se fi dus ea la Stînca ? Privea drumul, privea arborii, de parcă ar fi vrut să ghicească după urmele din praf sau după mişcarea frunzelor ce direcţie împrumutaseră paşii pe care îi urma el... Într-un tîrziu i-a venit o idee :

— Haideţi mai întîi la bătrîna Lawrence. Şi apoi, dacă mai avem chef să ne ducem la Stînca, o să facem acolo rost de nişte măgari...

Şi n-a mai vrut să-l asculte pe Alencar, căruia îi venise de asemenea o idee şi vorbea de Colares, de o vizită la amicul său Carvalhosa; a grăbit pasul spre Hotelul Lawrence, în timp ce poetul îşi potrivea din nou şiretul de la indispensabili, iar compozitorul, cuprins de un entuziasm bucolic, îşi împodobea pălăria cu frunze de iederă.

În faţa Hotelului Lawrence, cei doi proprietari de măgari, cu ţigările în gură, neizbutind să pună mîna pe englezi, leneveau la soare.

— Ştiţi cumva, i-a întrebat Carlos, dacă o familie care stă aici la hotel a plecat spre Stînca ?

Unul dintre bărbaţi a părut să ghicească despre cine era vorba şi a exclamat pe dată, scoţîndu-şi bereta de pe cap :

— Da, domnule, s-au dus într-acolo, acum cîtva timp, şi iată un măgăruş şi pentru dumneavoastră, stăpîne !

Dar celălalt, mai cinstit, a negat. Nu, domnule, persoanele care s-au dus spre Stînca stăteau la Nunes...

— Familia de care vorbiţi dumneavoastră a plecat acum acolo, în jos, spre palat...

O doamnă înaltă ?

— Da, domnule.

— Cu un tip cu barbă neagră ?

— Da, domnule.

— Şi o căţeluşă ?

— Da, domnule.

— Tu-l cunoşti pe domnul Dâmaso Salcede ?

— Nu, domnule... E cel care trage în poze ?

— Nu, nu trage în poze... Ţineţi aici !

Le-a dat o monedă de cinci tostoni ; şi s-a întors să-i întîmpine pe ceilalţi, declarîndu-le că se făcuse într-adevăr prea tîrziu ca să mai urce la Stînca.

— Ceea ce trebuie să vezi tu acum, Cruges, e palatul. Asta are într-adevăr originalitate şi *cachet !* Nu-i aşa, Alencar ?

— Vă spun, copii, a început autorul *Elvirei,* istoriceşte vorbind...

— Iar eu trebuie să cumpăr plăcintele, a murmurat Cruges.

Tocmai ! a strigat Carlos. Mai sînt şi plăcintele ; să nu pierdem timpul ; la drum !

I-a lăsat pe ceilalţi încă nehotărîţi, a pornit-o spre palat, din patru paşi mari a şi ajuns. Şi încă din piaţă a zărit, ieşind deja prin portal, foarte aproape de santinelă, faimoasa

familie cazată la Hotelul Lawrence cu căţeluşa lor de lux cu tot. Era, într-adevăr, un tip cu barbă neagră şi cu pantofi de cotonină albă ; iar lîngă el, o matroană enormă, cu o pelerinuţă de mătase, nişte zdrăngăneli de aur la gît şi pe piept, şi un căţeluş catifelat în braţe. Amîndoi bodogăneau nu ştiu ce în spaniolă, îmbufnaţi unul pe celălalt.

Carlos a rămas cu privirea la perechea aceea, cuprins de melancolia celui care contempla cioburile unei frumoase statuiete de marmură. Nu i-a mai aşteptat pe ceilalţi, nici n-avea chef să mai dea ochii cu ei. A alergat la Hotelul Lawrence pe alt drum, dornic de o certitudine : — iar acolo, ospătarul care i-a ieşit în cale i-a spus că domnul Salcede şi cu soţii Castro Gomes plecaseră în ajun spre Mafra...

— Şi de acolo ?...

Servitorul îl auzise pe domnul Dâmaso spunînd că de acolo se întorceau la Lisabona.

— Bine, a spus Carlos aruncîndu-şi pălăria pe masă, adu-mi te rog un păhărel de coniac şi puţină apă rece.

Dintr-o dată, Sintra i s-a părut insuportabil de pustie şi tristă. N-avea chef să se mai întoarcă la palat, nici nu voia să mai plece de-acolo ; aruncîndu-şi mănuşile, plimbîndu-se în jurul mesei, pe care se veştejau buchetele din ajun, simţea în el dorinţa disperată să galopeze spre Lisabona, să dea fuga la Hotelul Central, să-i năvălească în cameră, s-o vadă, să-şi sature ochii de ea !... Pentru că ceea ce-l irita acum era faptul că n-o putea întîlni în Lisabona aceea atît de mică, unde toţi se loveau unul de celălalt, pe femeia pe care o căuta cu atîta jind ! Două săptămîni adulmecase prin Aterro ca un cîine pierdut ; cutreierase ridicol din teatru în teatru ; într-o duminică de dimineaţă colindase pe la toate liturghiile ! Şi n-o mai revăzuse. Acum o ştia la Sintra, zburase spre Sintra, şi din nou n-o vedea. Ea se întîlnise într-o după-amiază cu el, frumoasă ca o zeiţă rătăcită prin Aterro, lăsase din întîmplare să-i cadă în suflet o privire neagră şi pierise apoi, se evaporase, ca şi cum ar fi urcat într-adevăr din nou la cer, de-acum înainte invizibilă şi supranaturală ; iar el rămînea acolo, cu privirea aceea înfiptă în inimă, răscolindu-i toată fiinţa, mînîndu-i surd toate gîndurile, dorinţele, curiozităţile, toată viaţa lui interioară, spre o adorabilă necunoscută

despre care nu ştia nimic decît că era înaltă şi blondă şi avea o căţeluşă scoţiană... Aşa se întîmplă şi cu stelele căzătoare ! Ele nu sînt de o esenţă diferită, nici nu strălucesc mai tare decît celelalte : dar, tocmai prin faptul că trec fugitiv şi pier, par să arunce o fulgerare mai divină, iar orbirea pe care o lasă în ochi e mai tulburătoare şi mai lungă... N-a mai văzut-o. Alţii o vedeau. Taveira o văzuse. La Club auzise pe un sublocotenent de suliţaşi vorbind despre ea, întrebînd cine era, fiindcă o întîlnea zilnic. Sublocotenentul o întîlnea zilnic. El n-o vedea, şi nu-şi găsea liniştea...

Ospătarul i-a adus coniacul. Atunci Carlos, pregătindu-şi alene băutura răcoritoare, a stat de vorbă cu el, a pomenit un moment despre cei doi tineri englezi, apoi despre spaniola obeză... În sfîrşit, stăpînîndu-şi timiditatea, aproape roşind, cu pauze lungi, i-a pus întrebări despre soţii Castro Gomes. Şi fiecare răspuns i se părea o preţioasă achiziţie. Doamna se scula foarte de dimineaţă, spunea ospătarul : la ora şapte îşi făcuse deja baia, era îmbrăcată şi ieşea singură să se plimbe. Domnul Castro Gomes, care dormea într-o cameră separată, nu apărea niciodată înainte de amiază ; iar seara se eterniza la masă, fumînd ţigarete şi muindu-şi buzele în păhărele de coniac cu apă. Dumncalui şi cu domnul Dâmaso jucau domino. Doamna avea mormane de flori în cameră ; şi intenţionaseră să mai rămînă pînă duminică, dar ea fusese cea care grăbise plecarea...

— Ah, a spus Carlos după o tăcere, doamna a grăbit plecarea ?...

— Da, domnule, de grija fetiţei care a rămas la Lisabona... Dumneavoastră mai doriţi coniac ?

Cu un gest, Carlos a refuzat şi s-a dus să se aşeze pe terasă. Înserarea cobora calmă, radioasă, fără o înfiorare prin frunziş, de-o limpezime aurie, de o seninătate largă ce pătrundea în suflet. Ar fi putut s-o întîlnească deci chiar acolo, pe terasa aceea, privind şi ea cum cade înserarea — dacă n-ar fi fost nerăbdătoare să se întoarcă să-şi vadă fetiţa, vreun bebeluş blond ce rămăsese singur cu doica. Asadar, strălucitoarea zeiţă era şi o mămică grijulie ; şi asta-i dădea un farmec mai profund, aşa ea îi plăcea mai mult, cu acel tandru fior omenesc în frumoasele ei forme

statuare. Acum, ajunsese deja la Lisabona; şi şi-o închipuia în dantelele unui *peignoir*[1], cu părul rulat în grabă, înaltă şi albă, ridicînd în aer bebeluşul cu splendidele ei braţe de Junonă şi vorbindu-i cu un rîs de aur. O găsea adorabilă astfel, întreaga lui inimă alerga spre ea... Ah ! Să poţi avea dreptul de a fi lîngă ea, în orele acelea de intimitate, foarte aproape, simţindu-i mireasma pielii şi zîmbind deopotrivă cu ea unui bebeluş. Şi, încetul cu încetul, i s-a înălţat din suflet o romanţă, radioasă şi absurdă : un suflu de pasiune, mai puternic decît legile omeneşti, înlănţuia violent, purta laolaltă destinul lui şi al ei ; apoi, ce viaţă divină, ascunsă într-un cuib plin de flori şi de soare, departe, în vreun colţ pierdut al Italiei... Şi tot soiul de gînduri de dragoste, de devoţiune absolută, de sacrificiu, îl năpădeau cu delicii, în timp ce ochii lui uitau, se pierdeau, fermecaţi de religioasa solemnitate a acelui frumos sfîrşit de după-amiază. Dinspre mare urca o minunată culoare de aur palid, ce se contopea în înălţimi cu albastrul cerului, îi conferea un alb nedesluşit şi opalin, o nuanţă de dulce paloare ; iar toţi arborii se înveşmîntau într-o tentă blondă, delicată şi amorţită. Toate şoaptele căpătau suavitatea unui suspin pierdut. Nici un contur nu se mişca, totul era parcă împietrit, ca în extaz. Iar casele îndreptate către apus, cu o fereastră sau două aprinse de jăratec, coroanele rotunde ale copacilor deşi coborînd muntele într-o deasă învălmăşeală spre vale, totul păruse oprit deodată în melancolică şi gravă reculegere, ca să urmărească plecarea soarelui ce se cufunda încet în mare...

— Carlos, eşti aici ?

De jos, de pe şosea, îl striga vocea groasă a lui Alencar. Pe veranda terasei a apărut Carlos.

— Ce dracu faci acolo, băiete ? a exclamat Alencar agitîndu-şi vesel pălăria de panama. Noi te aşteptam dincolo, la bîrlogul regal... Ne-am dus şi la Nunes... Mergeam acum să te căutăm la închisoare !

Şi poetul a rîs îndelung de gluma lui, în timp ce Cruges, alături de el, cu mîinile la spate şi faţa întoarsă spre terasă, căsca dezolat.

[1] Capot (fr.).

— Am venit să mă *răcoresc*, cum spui tu, să beau puţin coniac, fiindcă mi-era sete.

Coniac ? Iată delicatesa după care jinduise bietul Alencar toată după-amiaza, de la Seteais încoace. Şi a dat imedit fuga pe scări în sus către terasă — după ce i-a strigat înăuntru bătrînei Lawrence să-i trimită *jumătate din cel fin.*

— Ai văzut palatul, aşa-i, Cruges ? l-a întrebat Carlos pe compozitor cînd şi-a făcut şi el apariţia, tîrîndu-şi paşii. Atunci, cred că singurul lucru care ne mai rămîne de făcut e să mîncăm şi să o luăm din loc...

Cruges a fost de acord. Se întorcea de la palat destul de veştejit, obosit de vasta hardughie istorică, de vocea monotonă a custodelui arătînd patul M.S. regelui, perdelele de la camera M.S. reginei, „superioare celor de la Mafra", descălţătorul A.S. ; şi aducea cu el de acolo ceva din melancolia ce pluteşte, ca o atmosferă proprie, prin reşedinţele regale.

Iar natura de la Sintra, pe măsură ce se întuneca, îl umplea de tristeţe, după cum spunea el.

Atunci au convenit să ia masa acolo, la Lawrence, ca să scape de spectacolul ruşinos al lui Palma cu damele sale, să trimită apoi după *break* şi să purceadă la drum odată cu răsăritul lunei. Alencar, profitînd de vehicol, se întorcea şi el cu ei la Lisabona.

— Şi ca să fie sărbătoarea completă, a strigat el, ştergîndu-şi mustăţile de coniac, în timp ce voi vă duceţi la Nunes să plătiţi nota şi să daţi ordinele pentru *break*, eu merg să mă înţeleg acolo jos, la bucătărie, cu bătrîna Lawrence şi să vă pregătesc un *morun à la Alencar*, reţeta mea... Şi o să vedeţi voi ce înseamnă un morun ! Pentru că, să ştiţi de la mine, băieţi, versuri vă vor face şi alţii, mai bune, dar morun, nu !

Traversînd piaţa, Cruges se ruga lui Dumnezeu să nu-l mai întîlnească pe Eusèbiozinho. Dar, de îndată ce au pus piciorul pe primele trepte de la Nunes, au auzit sus pălăvrăgeala bandei. Erau în anticameră, împăcaţi cu toţii, Concha mulţumită, şi instalaţi în cele două colţuri ale mesei, cu cărţi de joc în faţă. Palma, înarmat cu o sticlă de rachiu de ienupăr, îl trişa pe Eusébio ; iar cele două spaniole, cu ţigara în gură, jucau alene *brisca*.

Văduvul, palid, pierdea. La miză, care începuse jalnic cu două coroane, lucea deja aurul ; iar Palma triumfa, glumind, pupîndu-și fata. În același timp însă făcea și pe cavalerul, oferea revanșa, spunînd că va sta acolo, la nevoie, pînă dimineața.

— Dar pe dumneavoastră nu vă tentează ? Așa, ca să treacă timpul... La Sintra orice-i bun... Valet ! Ai pierdut din nou pe popă. Datorezi livra plus cincisprezece tostoni, măi Silveira !

Carlos trecea fără să răspundă, urmat de valet — în clipa cînd Eusèbiozinho, furios, bănuind ceva, a vrut să verifice, cu ochelarii negri aproape lipiți de cărți, dacă nu lipsea vreun popă.

Palma a întins cărțile în evantai, fără să se supere. Între prieteni, ce dracu, se admitea orice ! Spaniola lui, în schimb, s-a scandalizat, apărînd onoarea omului ei : va să zică Palmita să fi mătrășit popa ? Dar Concha, plină de zel pentru banii văduvului ei, striga că popa s-ar fi putut să se piardă... Popii erau acolo cu toții în păr.

Palma a dat de dușcă un pahar cu rachiu de ienupăr și a început să amestece cărțile, majestuos.

— Deci pe dumneavoastră nu vă tentează ? i-a repetat el compozitorului.

Într-adevăr, Cruges se oprise lîngă masă, cu ochii la cărți și la aurul din miză, deja lipsit de voință, învîrtindu-și banii în buzunare. Deodată, un as l-a decis. Cu mîna nervoasă, a strecurat o livră sub el, jucînd cinci tostoni, deocamdată. A pierdut pe loc. Cînd s-a întors Carlos din cameră cu valetul care cobora valizele, l-a găsit pe compozitor gata cufundat în viciu, cu livra pierdută aproape în întregime, cu ochii aprinși, cu un aer năucit.

— Și tu ?... a strigat Carlos sever.

— Cobor imediat, a mormăit compozitorul.

Și pe dată s-a descotorosit de livră, mergînd cu trei contra popei. Să te apuce burta, nu alta, cum spune Palma ; și cu emoție a început să dea el cărțile, filîndu-le una cîte una, cu o încetineală ucigătoare. Apariția unu atu i-a smuls o înjurătură. Era doar un valet, Eusèbiozinho pierdea încă o monedă. Palma a scos un mic oftat de ușurare ; și, ascunzînd cu ambele mîini jocul de cărți, ridicîndu-și ochelarii scînteietori spre compozitor :

— Va să zică, mergeți cu toată livra ?...

— Merg.

Palma a oftat din nou, îngrijorat ; și, mai palid încă, a întors brusc cărțile.

— Popă ! a strigat, înșfăcînd aurul.

Era popa de treflă, spaniola lui a bătut din palme, compozitorul a luat-o din loc furios.

La Hotelul Lawrence masa avea să se prelungească pînă la orele opt, cu luminile aprinse ; iar lui Alencar nu i-a tăcut gura o clipă. Uitase în ziua aceea de dezamăgirile vieții, de toate ranchiunele lui literare, era într-o formă excelentă ; și a spus povești de pe vremuri, de la Sintra, amintiri din faimosul său voiaj la Paris, lucruri picante despre femei, crîmpeie de cronică intimă din vremea Regenerării... Și toate acestea cu vocea stridentă, cu „copii, asta !“ și „băieți, ailaltă !“, și cu gesturi ce făceau să pîlpîie flăcările lumînărilor, și pahare mari de Colares date de dușcă. De cealaltă parte a mesei, cei doi englezi, corecți în fracurile lor negre cu garoafe albe la butonieră, se minunau, cu un aer stînjenit, în care se amesteca și ceva dispreț, de toată acea dezordonată exuberanță de meridional.

Apariția morunului a fost un triumf ; iar satisfacția poetului era atît de mare, încît voia chiar, caramba, băieți, să fi fost acolo și Ega !

— Întotdeauna mi-am dorit să guste și el dintr-un asemenea morun ! Chiar dacă nu-mi apreciază versurile, să-mi aprecieze măcar gătitul, căci ăsta-i un morun de artist de pretutindeni !... Zilele trecute l-am pregătit acasă la amicii mei Cohen ; iar Raquel, sărăcuța, a venit la mine și m-a îmbrățișat... Vedeți voi, copii, că poezia și bucătăria sînt surori ! Uitați-l pe Alexandre Dumas... Veți spune că Dumas-tatăl nu e poet... Dar atunci, d'Artagnan? D'Artagnan e un poem... E scînteia, e fantezia, e inspirația, e visul, e încîntarea ! Și atunci, nu e el poet ?... Păi voi ar trebui să veniți într-o zi să luați masa la mine, și să vină și Ega, și o să vă pregătesc niște prepelițe ca în Spania, de-o să vă crească la degete castaniete !... Mie, pe cuvîntul meu, îmi place Ega ! Poveștile astea cu realismul și romantismul, vorbe goale... Un crin e la fel de natural ca și o ploșniță... Unii preferă duhoarea canalelor ; perfect, să se deschidă

canalul public... Eu prefer pudra parfumată pe uh sîn alb ; al meu să fie sînul, și toată lumea e mulțumită. Ceea ce nu prisosește niciodată e inima. Iar așa ceva are Ega. Și are scînteie, are caracter, are stil... Ei bine, astfel de oameni ne trebuie nouă, și să bem în sănătatea lui Ega !

A lăsat paharul jos, și-a trecut mina peste mustăți și a mormăit mai încet :

— Iar dacă englezii aceia de colo mai cască mult gura la mine, le arunc cu un pahar în obraz, și-o să se iște aici o furtună să afle și Marea Britanie ce înseamnă să fii poet portughez !..

Dar nu s-a iscat furtună, Marea Britanie a rămas fără să știe ce înseamnă un poet portughez, iar masa a luat sfîrșit la o cafeluță. Se făcuse ora nouă, era clar de lună cînd s-a urcat Carlos pe perna *break*-ului.

Alencar, înfofolit într-o mantie, o adevărată mantie de preot de țară, ținea în mînă un buchet de trandafiri : acum își pusese pălăria de panama în valiză și purta pe cap o căciulă de lutru. Compozitorul, îngreuiat de masă, cu un început de *spleen*, s-a ghemuit într-un colț al *break*-ului, mut, îngropat sub gulerul pardesiului, cu pledul mămichii pe genunchi. Au plecat. Sintra rămînea dormind sub clarul de lună.

Un timp, *break*-ul a înaintat în tăcere prin frumusețea nopții. Din loc în loc, drumul părea scăldat de o lumină caldă ce scînteia. Fațade de case, văruite și palide, se iveau dintre arbori cu un aer de romantică melancolie. Susure de apă se pierdeau în umbră ; iar lîngă zidurile acoperite de crengi, aerul era plin de miresme. Alencar își aprinsese pipa și privea spre lună.

Cînd au trecut însă de casele de la São Pedro și au luat-o pe un drum tăcut și trist, Cruges s-a foit, a tușit, s-a uitat și el la lună și a murmurat, din înfofoleala sa :

— Alencar, recită-ne ceva...

Poetul s-a învoit imediat, în ciuda faptului că unul dintre valeți ședea lîngă ei, în interiorul *break*-ului. Dar, ce să le recite el sub încîntarea nopții luminoase ? Orice vers părea lînced, ascultat în fața lunii ! În sfîrșit, o să-i spună o poveste foarte adevărată și foarte tristă... S-a dus să se așeze lîngă Cruges, în mantia lui mare, a golit resturile din

pipă și, după ce și-a mîngîiat un timp mustățile, a început cu tonul familiar și simplu :

Era în grădina unei vechi căsuțe
Fără zeci de zorzoane sau flori luxuriante ;
Alee cu lavandă și cu părăluțe,
Garoufe și roze...

— O mie de draci ! a strigat deodată Cruges sărind din pled, cu un urlet care l-a amuțit pe poet, l-a făcut pe Carlos să se răsucească pe pernă, l-a băgat în sperieți pe valet.

Break-ul s-a oprit, toți îl priveau în așteptare ; și, în vasta tăcere a cîmpului înțepenit, sub pacea clarului de lună, Cruges, mai mult mort decît viu, a exclamat :

— Am uitat de plăcinte !

IX

FAIMOASA ZI STRĂLUCITĂ pentru seara soților Cohen, la sfîrșitul acelei săptămîni atît de luminoase și blînde, a fost ucisă de dimineață ploioasă și tristă. Deschizînd devreme fereastra spre grădină, Carlos văzuse un cer jos și apăsător de parcă ar fi fost alcătuit din flori murdare de bumbac : arborii păreau zbîrliți și umezi; în depărtare rîul era tulbure, iar în aerul înțepenit plutea o adiere călduță de vînt de sud-vest. Hotărîse să nu iasă din casă, și de la ora nouă, așezat la masa de scris în confortabila-i *robe-de-chambre* din catifea albastră care-i dădea o înfățișare frumoasă de principe artist al Renașterii, încerca să lucreze : dar, deși băuse două cești de cafea și fumase nenumărate țigarete, creierul, ca și cerul de afară, îi era în dimineața aceea învăluit în pîclă. Avea uneori asemenea zile teribile; se considera atunci un „dobitoc" ; și numărul mare de file de hîrtie, rupte, ghemotocite, care zăceau pe covor la picioarele lui, îi dădeau senzația că era tot o epavă.

A simțit într-adevăr o ușurare, un răgaz în lupta lui cu idcile rebele, cînd Baptista l-a anunțat pe Vilaça, care venea să-i vorbească despre vînzarea unor stejărișuri din Alentajo, ce țineau de partea lui din moștenire.

— O mică afacere, a spus administratorul așezîndu-și pălăria pe un colț al mesei și în ea un sul de hîrtie, care vă vîră în buzunar mai mult de două mii de reali... Și asta nu-i o nimica toată, cînd îți pică, așa, în zori de zi...

Carlos s-a întins, încrucișîndu-și strîns mîinile la ceafă :

— Păi vezi, Vilaça, am eu nevoie de două mii de reali, dar mai bine-mi aduceai aici puțină minte mai limpede... Azi sînt de o dobitocie fără seamăn !

Vilaça l-a privit un moment, maliții.

— Vreți să spuncți cumva că ați dori mai degrabă să scrieți o pagină frumoasă decît să primiți așa, la vreo cinci sute de livre ? Fiecare cu gustul său, stăpîne, fiecare cu gustul său... E bine și să iasă din om un Herculano sau un Garrett [1], dar nici două mii de reali nu-s de lepădat... Eu zic că tot fac cît un foileton. În sfîrșit, asta-i afacerea.

I-a explicat-o fără să ia loc, grăbit, în timp ce Carlos, cu brațele încrucișate, se uita cît era de oribil acul de cravată pe care-l purta Vilaça (o ditamai maimuță de coral mușcînd dintr-o pară de aur) și distingea vag, prin ceața-i mintală, că era vorba de un oarecare viconte de Torral și de niște porci... Cînd Vilaça i-a prezentat hîrtiile, le-a semnat fără nici un pic de vlagă.

— Păi, nu rămîi la micul-dejun, Vilaça ? a spus el văzîndu-l pe împuternicit că-și pune sulul de hîrtie sub braț.

— Vă mulțumesc foarte mult. Dar trebuie să mă întîlnesc cu amicul nostru Eusébio... Mergem la Minister, are o cerere acolo... Vrea să devină comandor al Imaculatei Concepțiuni... Dar guvernul ăsta nu-i mulțumit de el.

— Ah ! a murmurat Carlos cu respect și căscînd. Guvernul nu-i mulțumit de Eusèbiozinho ?

— Nu s-a purtat bine în alegeri. Chiar acum cîteva zile, îmi spunea ministrul confidențial : „Eusébio e un băiat merituos, dar fără minte..." Dumneavoastră, după cum mi-a spus Cruges, l-ați întîlnit zilele trecute la Sintra.

— Da, tocmai era pe cale să-și dobîndească dreptul de comandor al Imaculatei Concepțiuni.

După ce a ieșit Vilaça, Carlos și-a reluat încet pana și a rămas o clipă cu ochii pierduți la pagina pe jumătate scrisă, scărpinîndu-se în barbă, descurajat și sterp. Dar n-a trecut mult și a apărut Afonso da Maia cu pălăria încă pe cap, întorcîndu-se din plimbarea lui matinală prin cartier și ținînd o scrisoare în mînă pe care, deși era pentru Carlos, o găsise în birou amestecată în corespondența lui. În afară de asta, spera să dea acolo de Vilaça.

— A fost aici, dar a șters-o repede ca să meargă să-i facă rost de o decorație lui Eusèbiozinho, a spus Carlos deschizînd scrisoarea.

[1] Cunoscut romancier, poet, dramaturg și om politic portughez (1799—1854).

Și a fost foarte surprins văzînd, pe hîrtia care mirosea a verbină ca și contesa de Gouvarinho, o invitație din partea contelui pentru cina din sîmbăta următoare, formulată în termeni de simpatie atît de aleși, încît sunau aproape poetic ; conținea chiar și o frază despre prietenie, pomenea ceva despre *atomii* lui Descartes, încît Carlos a izbucnit în rîs și i-a povestit bunicului că un pair al regatului îl invita la cină, citîndu-l pe Descartes...

— Aștia sînt în stare de orice, a murmurat bătrînul. Și aruncînd o privire binevoitoare manuscriselor risipite pe masă :

— Va să zică aici se lucrează, nu-i așa ?

Carlos a înălțat din umeri :

— Dacă asta se poate numi a lucra... Uită-te pe jos. Vezi epavele astea... Cît timp trebuie să scot notițe și să adun documente, să reunesc materiale, bine, merge. Dar cînd trebuie să-mi așez ideile, observațiile, într-o formă care să fie plină și de gust și de simetrie, cînd să dau culoare, relief, atunci... Atunci, piere totul !

— Preocupare peninsulară, fiule, a spus Afonso așezîndu-se lîngă masă, cu pălăria turtită în mînă. Descotorosește-te de ea. Asta-i spuneam zilele trecute și lui Craft, iar el era de acord... Portughezul nu va putea să fie niciodată un om de idei din cauza pasiunii pentru formă. Mania lui este să facă fraze frumoase, să le vadă strălucirea, să le simtă muzica. Dacă e nevoie să falsifice ideea, s-o lase neterminată, s-o exagereze, numai ca fraza să cîștige în frumusețe, nefericitul nu stă pe gînduri... Și astfel ideea se duce pe gîrlă, dar se salvează fraza frumoasă.

— Chestiune de temperament, a spus Carlos. Există ființe inferioare pentru care sonoritatea unui adjectiv e mai importantă decît exactitatea unui sistem... Și eu fac parte dintre monștrii aceștia.

— Drace ! Atunci ești un retoric...

— Cine nu e ? Și rămîne de văzut, la urma urmei, dacă stilul nu e și el o disciplină a gîndirii. În poezie, o știi și dumneata, bunicule, o rimă impusă produce adeseori originalitatea unei imagini... Ei, de cîte ori nu se întîmpla ca strădania pentru a desăvîrși cadența unei fraze să atragă după sine dezvoltări noi și neașteptate ale unei idei... Trăiască fraza frumoasă !

— Domnul Ega, a anunțat Baptista ridicînd draperia tocmai cînd începea să sune clopoțelul pentru micul-dejun.

— Vorbiți despre frază..., a spus Afonso, rîzînd.

— Cum așa ? Ce frază ? Ce este ?... a strigat Ega năvălind în cameră cu un aer zăpăcit, neras, cu gulerul pardesiului ridicat. Oh ! Sînteți aici la ora asta, domnule Afonso da Maia ? Ce mai faceți ? Ia spune, Carlos, numai tu poți să mă scoți dintr-o încurcătură... Ai cumva din întîmplare o spadă care să-mi fie de folos ?

Și, cum Carlos se uita mirat, a adăugat, începînd să-și piardă răbdarea :

— Da, omule, o spadă ! Nu ca să mă bat în duel, sînt în pace cu toată omenirea... E pentru diseară, la costumul de bal.

Animalul de Matos abia în ajun îi livrase costumul de bal mascat, și nu mică i-a fost groaza cînd a văzut că-i făcuse rost, în locul unei spade artistice, de o sabie de gardă municipală ! I-a venit să i-o vîre pe gît. A alergat la moș Abraão, care avea doar niște mici spade de curte, josnice și prăpădite ca însăși curtea ! Și-a amintit de Craft și de colecția lui ; de la el venea acum, dar acolo a găsit niște ditamai spadele de fier, săbii de cîteva ocale, uneltele înspăimîntătoare ale brutelor care au cucerit India... Nimic care să-i fie de folos. Atunci și-a amintit de panopliile vechi de la Buchetul.

— Tu nu se poate să n-ai ce-mi trebuie... Am nevoie de o spadă lungă și fină, cu mînerul în formă de scoică, din oțel dantelat, căptușit cu catifea roșie. Și fără cruce, mai ales fără cruce !

Afonso, arătînd pe dată o grijă părintească pentru încurcătura în care se găsea John, și-a adus aminte că existau pe coridor, sus, niște spade spaniole...

— Sus, pe coridor ? a strigat Ega, cu mîna deja pe draperie.

N-avea de ce să se grăbească, bunul John nu le-ar putea găsi. Nu erau la vedere — aranjate în panoplie —, se mai păstrau încă în lăzi, așa cum veniseră de la Benfica.

— Mă duc, bărbat fatal ce ești, mă duc, a spus Carlos ridicîndu-se, resemnat. Dar vezi că n-au teci.

Ega era să moară. Și tot Afonso a fost cel căruia i-a venit ideea salvatoare.

— Pune pe cineva să-ți facă o teacă simplă din catifea neagră ; asta-i gata într-o oră. Și cere-i să-ți coasă în lungul ei niște rotocoale de catifea roșie...

— Splendid ! a strigat Ega. Ce înseamnă să ai gust ! Și de îndată ce a ieșit Carlos, a început să tune împotriva lui Matos :

— Vedeți și dumneavoastră cum ar fi arătat o sabie de gardă municipală ! Și ăsta face costumele pentru teatre ! Ce idiot !... Și toate-s așa, țara noastră-i o țară de neghiobi !...

Bunul meu Ega, doar nu vrei să arunci pe întreaga Portugalie, pe stat, pe șapte milioane de suflete, răspunderea pentru comportamentul lui Matos ?

— Ba da, domnule, răcnea Ega plimbîndu-se prin cabinet cu mîinile înfundate în buzunarele pardesiului. Ba da, domnule, toate se leagă. Costumierul, pentru un costum din secolul al XVI-lea, comandă o sabie de gardă municipală ; la rîndul său, ministrul, în legătură cu impozitele, citează *Meditațiile* lui Lamartine ; iar literatul, acest suprem dobitoc...

Dar a tăcut văzînd spada pe care o aducea Carlos în mînă, o armă din secolul al XVI-lea, de bună calitate, fină și vibrantă, cu mînerul lucrat ca o dantelă și avînd gravat pe oțel ilustrul nume al fabricantului, Francisco Ruy din Toledo.

A împachetat-o imediat într-un jurnal, a refuzat în grabă micul-dejun pe care i-l ofereau, a împărțit două vioaie *shake-hands* gazdelor, și-a tras pălăria pe ceafă și a dat să plece, cînd l-a oprit vocea lui Afonso :

— Ascultă aici, John, spunea bătrînul vesel, asta-i o spadă de familie care n-a scăpărat niciodată fără glorie, cred eu... Vezi cum te servești de ea !

Lîngă draperie, Ega s-a întors și a exclamat, strîngînd la pieptul pardesiului tăișul spadei învelită în *Ziarul Comerțului :*

— N-am s-o scot din teacă fără dreptate, nici n-am s-o bag la loc fără onoare. *Au revoir !*

— Cîtă viață, cîtă tinerețe ! a murmurat Afonso. Fericit e John ăsta !... Păi acum, du-te și te pregătește, fiule, că a și sunat prima dată pentru micul-dejun.

Carlos a mai întîrziat încă o clipă ca să recitească zîmbind scrisoarea pretențioasă a lui Gouvarinho ; și tocmai dădea să-l cheme în sfîrșit pe Baptista ca să-l ajute la îmbrăcat, cînd jos, la intrarea lui particulară, a început să vibreze tare soneria electrică. Un pas agitat a răsunat în anticameră și a apărut Dâmaso cu sufletul la gură, cu privirea rătăcită, cu obrajii în flăcări. Și, fără să-i dea timp lui Carlos să-și manifeste surprinderea de a-l vedea în sfîrșit la Buchetul, a strigat, cu brațele în aer :

— Bine că te găsesc, caramba ! Vreau să vii cu mine, să vii să vezi un bolnav... Îți explic eu... E vorba de familia aceea braziliană. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, vino repede, băiete !

Carlos se sculase, palid :

— Ea ?

— Nu, fetița, era cît pe ce să moară... Dar îmbracă-te, Carlinhos, îmbracă-te odată, că eu am toată răspunderea!

— E un bebeluș, nu-i așa ?

— Ce bebeluș !... E o fetiță mărișoară, de șase ani... Haide !

Carlos, cu cămașa pe el, îi întindea piciorul lui Baptista care, cu genunchiul în pămînt, zorit, era cît pe ce să-i rupă nasturii de la botină. Iar Dâmaso, cu pălăria pe cap, se agita, exagerîndu-și nerăbdarea, plesnind de importanță.

— Întotdeauna mă trezesc vîrît în asemenea lucruri !... Ascultă, să vezi ce răspundere am ! Mă duc să le fac o vizită, cum mi se întîmplă uneori, de dimineață... Și cînd colo, plecaseră la Queluz.

Carlos s-a întors, cu haina pe jumătate îmbrăcată :

— Păi atunci ?...

— Ascultă, omule ! S-au dus la Queluz, dar micuța a rămas cu guvernanta... După micul-dejun a apucat-o o durere. Guvernanta voia un medic englez, pentru că nu știe decît englezește... De la hotel s-au dus să-l caute pe Smith, care însă n-a venit... Și fetița, să moară, nu alta !... Din fericire, am sosit eu, și m-am gîndit imediat la tine... Am avut noroc să te găsesc, caramba !

Și a adăugat, aruncînd o privire spre grădină :

— Totuşi, să meargă la Queluz într-o zi ca asta ! Grozav o să se mai distreze ! Eşti gata, da ? Am cupeul jos... Lasă mănuşile, poţi să mergi foarte bine şi fără mănuşi !

— Bunicul să nu mă aştepte cu micul-dejun, i-a strigat Carlos lui Baptista, de la capătul scării.

În cupeu, un buchet enorm acoperea aproape întreaga banchetă.

— Erau pentru ea, a spus Dâmaso luîndu-l pe genunchi. Moare după flori.

De îndată ce cupeul s-a pus în mişcare, Carlos, închizînd fereastra, a pus întrebarea care-i stătea pe limbă de la apariţia lui Dâmaso :

— Bine, dar tu, care voiai să-i spargi capul acelui Castro Gomes ?...

Dâmaso a povestit imediat totul, triumfător. Fusese o neînţelegere ! Ah, Castro Gomes i-a dat explicaţii ca un adevărat *gentleman*. Dacă nu, i-ar fi spart capul. Asta nu, desconsideraţie nu admitea de la nimeni ! De la nimeni ! Dar se întîmplase aşa : cărţile de vizită pe care le lăsase purtau adresa lui de la Grand Hôtel din Paris. Iar Castro Gomes, presupunînd că acolo locuia şi respectînd indicaţiile, îşi trimisese cărţile lui de vizită la Paris ! Curios, nu-i aşa ? Şi ce stupid... Iar faptul că nu-i răspunsese la telegramă fusese din vina ei, o neglijenţă, fiindcă *mdame*, în acel moment de supărare, văzîndu-şi soţul cu braţul rupt... Ah, i-au dat satisfacţie, plini de umilinţă. Şi acum deveniseră prieteni intimi, era la ei mai tot timpul...

— În sfîrşit, băiete, un roman... Dar asta-i pentru mai tîrziu !

Cupeul oprise la poarta Hotelului Central. Dâmaso a sărit, a dat fuga la portar.

— Ai trimis telegrama, Antônio ?

— Trimis...

— Înţelegi, îi spunea el lui Carlos sărind treptele două cîte două, le-am trimis imediat o telegramă la hotelul din Queluz. Nu vreau să mai port eu răspunderea !...

Pe coridor, în faţa recepţiei, un chelner trecea cu un şervet sub braţ.

— Cum se simte fetiţa ? i-a strigat Dâmaso.

Chelnerul a ridicat din umeri, fără să înţeleagă.

Dar Dâmaso se căţăra deja pe cealaltă parte a scării, gîfîind, strigînd :

— Pe aici, Carlos, cunosc drumul pe degete ! Numărul 26 !

A deschis cu o răbufnire uşa cu numărul 26. O cameristă, care stătea la fereastră, s-a întors.

— Ah ! *Bonjour*, Melanie ! striga Dâmaso în franceza lui nemaiîntîlnită. Copilul e mai bine ? *L'enfant était meilleur* ? I-am adus doctorul, *monsieur le docteur Maia*.

Melanie, o fată slabă şi pistruiată, a spus că *mademoiselle* era mai liniştită, şi că se ducea imediat s-o anunţe pe Miss Sara, guvernanta. A trecut pămătuful de pene peste marmura unei console, a aranjat cărţile pe masă şi a ieşit, săgetîndu-l pe Carlos cu o privire vie ca o scînteie.

Salonul era spaţios, cu o mobilă din rips albastru şi o oglindă mare pe deasupra consolei aurii, între cele două ferestre : masa era acoperită cu ziare, cutii de ţigări, romane de Cappendu ; pe un scaun, alături, se afla o broderie făcută sul.

— Neglijenţa asta de Melanie, bodogănea Dâmaso în timp ce închidea fereastra, trăgînd tare de închizătoarea înţepenită. Să lase totul aşa, deschis ! Isuse, ce oameni !

— Domnul acesta e bonapartist, a spus Carlos văzînd pe masă cîteva numere din *Pays*.

— Asta aşa-i, avem nişte discuţii teribile ! a exclamat Dâmaso. Şi eu îl înfund mereu... E băiat bun, dar nu prea are fond.

Melanie s-a întors, rugîndu-l pe *monsieur le docteur* să intre o clipă în budoar. Şi acolo, după ce a luat o cîrpă căzută pe jos, l-a săgetat din nou pe Carlos cu o privire cînteietoare, a spus că Miss Sara venea imediat, şi s-a retras în vîrful picioarelor. Din camera cealaltă s-a auzit pe dată glasul lui Dâmaso, vorbindu-i Melaniei *de sa responsabilité, et qu'il était très affligé* [1].

Carlos a rămas singur, în intimitatea budoarului care în dimineaţa aceea nu fusese încă deretecat. Două cufere, aparţinînd desigur lui *madame*, enorme, arătoase, cu închizătorile şi colţurile din oţel lustruit, erau deschise ; dintr-unul atîrna afară o trenă bogată din mătase groasă

[1] Despre responsabilitatea lui, şi că era foarte mîhnit (fr.).

de culoarea vinului ; iar în celălalt se zărea o delicată albeață de lenjerie, un întreg lux tainic și rar de dantele și batisturi, strălucitor ca zăpada, moale la pipăit și cu un parfum plăcut. Pe un scaun se îngrămădea un morman de ciorapi de mătase în toate tonurile, uni, brodați, dantelați, și atît de ușori, că o adiere i-ar fi făcut să zboare ; iar pe podea se înșirau nenumărați pantofiori de lac, toți în același stil, lungi, cu tocul jos și șireturile mari. Într-un colț se afla un coșuleț căptușit cu mătase roz, în care desigur că voiaja cățelușa.

Dar privirile lui Carlos se opriseră mai ales pe o sofa unde rămăsese întins, cu ambele mîneci larg desfăcute ca două brațe ce se oferă, pardesiul alb din catifea brodată de Genova în care o văzuse prima dată coborînd la ușa hotelului. Căptușeala, din saten alb, nu avea nici urmă de perniță de umplutură, atît de desăvîrșit era pesemne trupul pe care-l îmbrăca : și astfel, culcat pe sofa, în atitudinea aceea vie, dezvăluind parcă o semigoliciune sub nasturii descheiați, evidențiind, printr-un vag relief, rotunjimea sînilor, cu brațele întinse, oferite fără reținere, stofa aceea părea să emane căldură umană și așternea acolo conturul unui trup îndrăgostit, contopit cu tăcerea alcovului. Carlos și-a simțit bătăile inimii. Un parfum nedeslușit și tare de iasomie, de mareșală, de *tanglewood* [1] se înălța din toate acele obiecte intime, îi trecea peste față cu o atingere suavă de mîngîiere...

Atunci și-a luat ochii de la ele, s-a apropiat de fereastra care dădea spre fațada murdară a Hotelului Shneid. Cînd s-a întors, Miss Sara se afla în fața lui, îmbrăcată în negru și foarte îmbujorată : era o persoană simpatică, durdulie și scundă, cu un aer de turturică grasă, cu ochi sentimentali și capul feciorelnic sub părul lins și blond. Îngăima cîteva cuvinte pe franțuzește, din care Carlos a înțeles doar *docteur*.

— *Yes, I am the doctor* [2], a spus el.

Chipul bunei englezoaice s-a luminat. Oh ! ce bine să ai cu cine să te înțelegi ! Fetița își revenise mult ! Oh ! doctorul o scăpa de o răspundere !...

[1] Desiș de pădure (engl.).
[2] Da, sînt doctorul (engl.).

A dat draperia la o parte, l-a poftit să intre într-o cameră cu toate ferestrele închise unde el a distins cu greu forma unui pat mare și strălucirea cristalelor de pe masa de toaletă. A întrebat pentru cine era întunericul acela.

Miss Sara crezuse că întunericul i-ar face bine fetiței și ar ajuta-o să adoarmă. Și o adusese acolo, în camera mamei, fiindcă era mai mare și avea mai mult aer.

Carlos a pus-o să deschidă ferestrele : și cînd a pătruns înăuntru toată lumina, văzînd-o pe micuță în pat, sub baldachinul desfăcut, nu și-a putut reține admirația.

— Ce copil drăgălaș !

A rămas o clipă cu ochii la ea, într-o încîntare de artist, spunîndu-și că tonurile de alb cele mai tandre, mai bogate, sub cea mai savantă combinație de lumini, n-ar fi putut să egaleze paloarea de fildeș a acelei carnații minunate : și această adorabilă albeață mai era scoasă în relief și de un păr negru, tenebros, des, care lucea sub fileu. Ochii ei mari, de un albastru adînc și parcă lichid, păreau în clipa aceea încă mai mari, foarte serioși și larg deschiși către el.

Ședea sprijinită de o pernă mare, liniștită acum, dar încă speriată de durere, pierdută în patul acela vast și strîngînd în brațe o enormă păpușă gătită, cu părul creț, cu ochii tot albaștri și tot larg deschiși.

Carlos i-a luat mînuța și i-a sărutat-o, întrebînd-o dacă și păpușa era bolnavă.

— Și pe Cricri a durut-o, a răspuns ea foarte serioasă fără să-și ia de la el ochii ei minunați. Pe mine nu mă mai doare...

Era într-adevăr proaspătă ca un boboc de floare, cu limbuța foarte roz, și dispusă să-și ia gustarea.

Carlos a liniștit-o pe Miss Sara. Oh, acum vedea și ea că *mademoiselle* se simțea bine. O speriase mai ales faptul că rămăsese acolo singură, fără mama fetiței, cu toată răspunderea pe umeri. De asta o și pusese la pat... Oh, dacă ar fi fost un copil englez, ar fi ieșit cu ea la aer... Dar fetițele astea străine, atît de plăpînde, atît de delicate... Buzița durdulie a englezoaicei trăda un dispreț plin de milă pentru rasele acestea inferioare și degenerate.

— Dar mama fetiței nu e bolnavă ?

Oh ! nu ! *Madame* era foarte voinică. Domnul, da, dumnealui părea mai slab...

— Și cum se numește scumpa mea prietenă ? a întrebat Carlos, așezat la căpătîiul patului.

— Asta e Crieri, a spus micuța prezentîndu-i din nou păpușa. Pe mine mă cheamă Rosa, dar tăticu zice ca sînt Rosicler.

— Rosicler ? Chiar așa ? a spus Carlos zîmbind de numele acela de roman cavaleresc, cu iz de turnire și de păduri cu zînc.

Atunci, culegînd parcă simple informații de medic, a întrebat-o pe Miss Sara dacă fetița se resimțise de schimbarea climei. Stăteau la Paris, nu-i așa ?

Da, iarna locuiau la Paris, în Parcul Monceaux ; vara mergeau la o moșie în Touraine, chiar lîngă Tours, unde stăteau pînă începea sezonul de vînătoare ; și se mai duceau întotdeauna și la Dieppe o lună. Cel puțin așa s-au petrecut lucrurile în ultimii trei ani, de cînd era în serviciu la *madame*.

În timp ce englezoaica vorbea, Rosa, cu păpușa în brațe, nu-și lua ochii de la Carlos, gravă și parcă vrăjită. El îi zîmbea din cînd în cînd sau îi mîngîia mînuța. Ochii mamei erau negri ; ai tatălui, ca tăciunii, dar mici ; de la cine să fi moștenit ea oare minunatele ei pupile de un albastru atît de bogat, lichid și dulce ?

Dar vizita medicului se apropia de sfîrșit ; s-a ridicat ca să prescrie un calmant. În timp ce englezoaica îi pregătea grijulie hîrtia și încerca penița, el a cercetat o clipă camera. În amenajarea banală de hotel, anumite tușe de o eleganță discretă dezvăluiau femeia de gust, obișnuită cu luxul : pe scrin și pe masă erau buchete mari de flori ; pernele și cearșafurile nu aparțineau hotelului, ci erau personale, din pînză fină de Bretania, cu dantele și monograme mari brodate în două culori. Pe fotoliul pe care îl folosea ca un cașmir de Tarnah ascundea oribilul rips spălăcit.

Apoi, în timp ce scria rețeta, Carlos a mai observat pe masă și cîteva cărți în legături scumpe, romane și poeți englezi ; printre ele distona însă, în mod ciudat, o broșură neașteptată : *Manual de interpretare a viselor*. Iar alături, pe măsuța de toaletă, printre fildeșurile periilor, cristalele flacoanelor, obiectele fine din carapace de broască țestoasă, se mai putea vedea ceva extravagant, o enormă

cutie pentru pudră de orez, toată din argint aurit, cu un minunat safir încastrat în capac și înconjurat de briliante micuțe, giuvaer țipător de cocotă ce punea acolo o tușă distonantă și provocatoare de splendoare brutală.

Carlos a revenit lîngă pat și i-a cerut lui Rosicler o sărutare ; fetița i-a întins imediat guriță proaspătă ca un boboc de trandafir ; el n-a îndrăznit s-o sărute, în patul acela mare al mamei, și i-a atins doar creștetul.

— Cînd mai vii ? l-a întrebat ea apucîndu-l de mîneca hainei.

— Nu mai e nevoie să vin, scumpo. Te-ai făcut bine, și Crieri de asemenea.

— Dar eu acum vreau *lunch*-ul... Spune-i Sarei că pot să iau *lunch*-ul... Și Crieri la fel.

— Da, puteți să vă înfruptați amîndouă cu ceva...

I-a făcut unele recomandări guvernantei, apoi, strîngînd-o pe fetiță de mînuță :

— Acum rămîi cu bine, drăguță Rosicler, de vreme ce te cheamă așa... Rosicler...

Și n-a vrut să se arate mai puțin amabil cu păpușa, astfel că i-a dat și ei un *shake-hands*.

Asta a părut să o farmece și mai mult pe Rosa. Alături, englezoaica zîmbea, cu două gropițe în obraz.

Nu era nevoie, i-a mai spus Carlos, să țină copilul la pat, nici să-l chinuie cu precauții exagerate...

— *Oh, no, sir !*

Și dacă mai reapărea durerea, chiar ușoară, să trimită imediat după el...

— *Oh, yes, sir !*

Și-i lăsa cartea de vizită, cu adresa...

— *Oh, thank you, sir !*

Cînd s-a înapoiat în salon, Dâmaso a țîșnit de pe sofa — unde parcurgea un ziar — ca o fiară căreia i se deschidea cușca.

— Dumnezeule, am crezut c-ai să stai acolo toată viața! Ce ai făcut ? La naiba, ce belea !

Punîndu-și mănușile, Carlos zîmbea fără să-i răspundă.

— E grav ?

— N-are nimic. Are ochi frumoși... Și un nume extraordinar.

— Ah, Rosicler, a murmurat Dâmaso luîndu-şi pălăria îmbufnat. Foarte ridicol, nu-i aşa ?

Camerista franţuzoaică a apărut din nou ca să deschidă uşa salonului şi l-a săgetat pe Carlos cu aceeaşi privire înfocată şi vie. Dâmaso i-a recomandat stăruitor să le spună stăpînilor că el adusese imediat medicul ; şi că avea să treacă pe seară ca să le facă o surpriză şi să afle dacă le plăcuse Queluz — *si ils avaient aimé Queluz.*

Apoi, trecînd prin faţa recepţiei hotelului, şi-a vîrît capul înăuntru ca să-i spună funcţionarului care ţinea registrele că feriţii se simt bine şi că totul era în ordine.

Funcţionarul a zîmbit şi a salutat.

Vrei să te ducă acasă ? l-a întrebat el pe Carlos, odată ajunşi în stradă, deschizînd, încă destul de indispus, uşa caleştii.

Carlos prefera să meargă pe jos.

— Şi însoţeşte-mă şi tu o bucată de drum, Dâmaso, că doar acum n-ai nimic altceva de făcut.

Dâmaso a şovăit, cu ochii la cerul mohorît, la norii grei de ploaie. Dar Carlos îl şi apucase de braţ şi-l tira după el, amabil şi glumeţ.

— Acum, că am pus mîna pe tine, bătrîne, bărbat fatal ce-mi eşti, vreau să aflu *romanul*... Ziceai că ai un *roman*. Nu te las. Eşti al meu. Să vină *romanul*. Ştiu că romanele tale sînt totdeauna bune. Vreau *romanul !*

Încetul cu încetul, Dâmaso a început să zîmbească, obrajii i s-au îmbujorat de satisfacţie.

— Se mai întîmplă în viaţă, a spus el plesnind de îngîmfare.

— Aţi fost la Sintra ?...

— Am fost, dar nu ne-am distrat... *Romanul* e altul !

S-a desprins de braţul lui Carlos, i-a făcut un semn vizitiului să-i urmeze şi s-a delectat povestindu-şi *romanul.*

— Chestia stă aşa... Peste cîteva zile pleacă soţul în Brazilia, are acolo nişte afaceri. Iar ea rămîne aici ! Rămîne cu slujnicele şi cu micuţa, să-l aştepte, vreo două, trei luni. Spunea că s-au dus deja să vadă nişte case mobilate, fiindcă ea nu vrea să mai locuiască la hotel... Iar

eu, prietenul intim al familiei, singura persoană pe care o cunoaşte aici, sînt vîrît în chestia asta... Ei, acum pricepi ?

— Perfect, a spus Carlos aruncîndu-şi cît colo ţigara, cu un gest nervos. Şi desigur biata făptură e deja fascinată ! I-ai şi dat pesemne, cum obişnuieşti tu, un sărut focos între două uşi ! Nefericita, şi-o fi şi pregătit cutia de chibrituri, pentru mai tîrziu, cînd ai s-o părăseşti !

Dâmaso s-a enervat.

— Nu începe şi tu acum cu spirite şi cu glume... N-am sărutat-o, pentru că n-am avut încă ocazia... Dar tot ce pot să-ţi spun e că am şi eu femeie !

— Păi era şi timpul, a exclamat Carlos fără să-şi reţină un gest brusc şi aruncîndu-i cuvintele ca nişte lovituri de bice. Era şi timpul ! Umblai cu nişte făpturi groaznice, lepădături de bordel... În sfîrşit, acum ai făcut un progres. Şi-mi place şi mie să-mi văd prietenii însufleţiţi de nişte simţăminte decente... Dar, vezi şi tu... Nu fii acelaşi Dâmaso ca de obicei ! Nu te apuca să baţi toba la Club şi la Casa Havaneză !

De astă dată Dâmaso a înlemnit, sufocat, fără să înţeleagă de ce i se vorbea aşa, atît de acru. Şi a bîiguit în cele din urmă, livid :

— Tu te-ai fi pricepînd foarte bine la medicină şi la obiecte de artă, dar în privinţa femeilor, şi a modului de a aranja lucrurile, nu-mi da mie lecţii...

Carlos l-a privit cu dorinţa vie de a-i trage o palmă. Dar deodată l-a simţit atît de inofensiv, atît de neînsemnat, cu aerul lui buhăit şi molîu, că s-a ruşinat de ciuda surdă ce-l năpădise, l-a apucat de braţ, i-a spus două cuvinte amabile.

Dâmaso, nu m-ai înţeles. N-am vrut să te supăr... E spre binele tău... Mă tem doar ca tu, imprudent mucat, îndrăgostit, să nu pierzi această frumoasă aventură dintr-o indiscreţie...

Pe dată celălalt s-a arătat mulţumit, zîmbind deja, sprijinindu-se în voie de braţul prietenului său, convins că dorinţa lui Maia era ca el să aibă o amantă şic. Nu, nu se supărase, niciodată nu se supăra pe prietenii lui intimi... Înţelegea bine că ceea ce spunea Carlos era numai din prietenie...

— Dar tu, uneori, ai chestia asta pe care ţi-a transmis-o Ega, îţi cam place să glumeşti...

Şi atunci l-a liniştit. Nu, din imprudenţă n-o să „piardă el combinaţia". Treaba se făcea după toate regulile. În asta avea experienţă destulă. Pe Melanie o are de pe-acum în mînă : i-a şi dat două livre.

— Asta devine o treabă tot mai serioasă... Ea îl cunoaşte pe unchiul-meu, e intimă cu el de cînd era mică, ba chiar se şi tutuiesc...

— Care unchi ?

— Unchiu-meu Joaquim... Unchiu-meu Joaquim Guimarães, Monsieur de Guimaran, cel care stă la Paris, prietenul lui Gambetta...

— Ah ! da, comunistul...

— Ce comunist, are şi trăsură !

Brusc şi-a amintit altceva, un amănunt în legătură cu toaleta, şi despre care voia să se consulte cu amicul Carlos.

— Mîine mă duc să iau masa cu ei, şi mai vin doi brazilieni, prieteni de-ai lui, care au sosit nici de cîteva zile şi pleacă împreună cu el pe acelaşi pachebot... Unul e şic, e de la legaţia Braziliei la Londra. Aşa că e o masă ceremonioasă. Castro Gomes nu mi-a zis nimic ; dar tu ce părere ai, crezi că merge fracul ?...

— Trage-i cu fracul, şi cu un trandafir frumos la rever !

Dâmaso l-a privit, chibzuind.

— Eu mă gîndisem la insigna de cavaler a Ordinului lui Crist.

— Insigna de cavaler... Da, pune insigna de cavaler la gît şi trandafirul la butonieră.

— Poate că-i prea mult, Carlos !

— Nu, se potriveşte cu genul tău.

Dâmaso a oprit cupeul care-i urmase la pas. Şi, într-o ultimă strîngere de mînă lui Carlos :

— Tu tot în costum de domino vii diseară la soţii Cohen ? Costumul meu de sălbatic a ieşit divin. Mă duc să i-l arăt diseară braziliencei... Intru în hotel înfăşurat

în manta şi năvălesc deodată în salon, ca un sălbatic, ca Nelusko, cîntînd :

Alerta, marinari,
Il vento cangia [1]...

Nemaipomenit de şic !... *Good bye !*

La ora zece, Carlos se îmbrăca pentru balul soţilor Cohen. Afară noaptea era întunecoasă, cu rafale de vînt şi picuri mari de ploaie care loveau brutal peste grădină. Acolo, în cabinetul lui de toaletă, plutea în aerul călduţ o vagă aromă de săpun şi de ţigară bună. Pe două scrinuri din lemn-negru, marchitate cu fildeş, două sfeşnice de bronz vechi îşi înălţau mànunchiurile de lumînări aprinse, aşternînd reflexe dulci peste mătasea castanie de pe pereţi. Lîngă înalta oglindă-*psyché* se întindea deja, pe un fotoliu, dominoul de satin negru cu o fundă mare, albastru deschis.

Baptista, cu fracul în mînă, aştepta ca domnul Carlos să-şi termine ceaşca de ceai negru pe care o dădea pe gît cu înghiţituri mari, stînd în picioare, numai în cămaşă, cu cravată albă. Deodată soneria electrică de la poarta particulară a răsunat, grăbit şi violent.

— Altă surpriză, a murmurat Carlos. Azi e ziua surprizelor...

Baptista a zîmbit, a dat să lase din mînă fracul ca să meargă să deschidă — cînd jos a vibrat din nou brutal soneria, cu o frenetică nerăbdare.

Atunci Carlos, curios, a ieşit în anticameră : şi acolo, la lumina scăzută a lămpilor Carcel, frîntă şi de tonul catifelelor de culoarea cireşii, a văzut, cînd s-a deschis uşa prin care a pătruns o rafală aspră de noapte, cum intră iute o siluetă deşirată şi roşie, într-un confuz zăngănit de fiare. Apoi, urcînd pe scară, au unduit două pene negre de cocoş, a fluturat o mantie stacojie — şi în faţa lui a apărut Ega, machiat, îmbrăcat în Mefisto !

Carlos n-a apucat decît să spună : „Bravo", fiindcă înfăţişarea lui Ega l-a amuţit. În ciuda machiajului care-l

[1] Alarmă, marinari, / Vîntul se schimbă... (it.).

masca aproape — sprîncene de diavol, vîrfuri de mustăți exagerat de sălbatice — i se citea pe față supărarea, i se vedeau ochii injectați, paloarea de mort. A făcut un gest către Carlos, s-a năpustit în odaie. Discret, Baptista s-a retras imediat, trăgînd draperia.

Erau singuri. Atunci Ega, frîngîndu-și disperat mîinile, cu un glas răgușit și parcă pe pragul morții :

— Știi ce mi s-a întîmplat, Carlos ?

Altceva n-a mai putut să spună, sufocat, tremurînd tot ; iar în fața lui, înghițindu-l din ochi, Carlos începuse și el să tremure, pălind.

— Am ajuns la soții Cohen ceva mai devreme, cum aranjaserăm, a continuat Ega în cele din urmă cu efort și aproape bîlbîindu-se. Intrînd în salon, am găsit deja două, trei persoane... El a venit drept spre mine și mi-a spus : „Dumneata, ticălosule, ieși afară imediat... Ieși, că altfel, de față cu persoanele acestea, te dau afară cu un picior în fund !“ Iar eu, Carlos...

Dar furia din nou i-a înăbușit glasul. Și a rămas un moment mușcîndu-și buzele, stăpînindu-și sughițurile, cu ochii plini de lacrimi.

Cînd i-a revenit glasul, a fost ca o explozie sălbatică :

— Vreau să mă bat în duel cu blestematul ăsta, de la cinci pași, să-i trimit un glonte în inimă !

Alte sunete strangulate i-au scăpat din gîtlej ; și, lovind furios cu piciorul, dînd cu pumnul în aer, urla neîncetat, îmbătîndu-se parcă de stridența propriei sale voci :

— Vreau să-l omor ! Vreau să-l omor ! Vreau să-l omor !

Apoi, ca un halucinat, fără să-l vadă pe Carlos, a început să se plimbe dezlănțuit prin cameră, lovind cu piciorul, cu mantia aruncată spre spate, cu spada prost prinsă bătîndu-i peste pulpele stacojii.

— Va să zică a descoperit totul, a murmurat Carlos.

— Sigur că a descoperit totul ! a strigat Ega plimbîndu-se mai departe ca un nebun, cu brațele în aer. Cum, nu știu. Știu doar că m-a dat afară, și asta nu-i puțin lucru !... Am să-i trimit un glonte în cap ! Pe sufletul tatii, am să-i străpung inima !... Vreau să te duci mîine dis-de-dimineață cu Craft la el... Și condițiile mele sînt astea : cu pistolul, la cincisprezece pași !

Carlos, acum înseninat, și-a sfîrșit de băut ceașca de ceai. Apoi i-a spus foarte simplu :

— Dragul meu Ega, tu nu poți să-l provoci pe Cohen.

Celălalt a înlemnit, scoțînd pe ochi două fulgere de mînie — cărora îngrozitoarele sprîncene din voal, cele două pene de cocoș unduindu-se pe tichie, le confereau o ferocitate teatrală și comică.

— Nu pot să-l provoc ?

— Nu.

— Va să zică, mă dă afară din casă...

— Era în dreptul lui.

— În dreptul lui... de față cu toți oamenii aceia ?...

— Dar tu nu ai fost amantul neveste-si de față cu toți oamenii aceia ?...

Ega a rămas o clipă cu ochii la Carlos, parcă zăpăcit. Apoi a făcut un gest larg :

— Nu-i vorba de nevastă-sa !... Nu s-a pomenit nimic de nevastă-sa ! E o chestiune de onoare pentru mine, vreau să-l provoc, vreau să-l omor...

Carlos a ridicat din umeri.

— Nu ești întreg la minte. Ai doar un singur lucru de făcut : să stai mîine în casă și să vezi dacă nu te provoacă el pe tine...

— Cine, Cohen ! a strigat Ega. E un laș, e o canalie !... Sau îl omor, sau îi sfîrtec obrazul cu un bici. Să mă provoace ! Ți-ai și găsit cine s-o facă... Ești nebun...

Și și-a reînceput plimbarea dezlănțuită între oglindă și fereastră, pufnind, scrîșnind din dinți, aruncîndu-și spre spate mantia care flutura printre sfeșnice, printre flăcările înalte ale luminărilor.

Carlos nu spunea o vorbă, în picioare lîngă masă, umplîndu-și din nou ceașca, tacticos. Toată povestea începea să i se pară prea puțin serioasă, prea puțin demnă, amenințările cu piciorul ale soțului, furiile melodramatice ale lui Ega ; ba nici nu-și putea stăpîni zîmbetul în fața acelui Mefisto lung și deșirat, răspîndindu-și prin cameră strălucirea stacojie a mantiei de catifea și vorbind furios despre onoare și moarte, cu sprîncenele false și punga de piele la brîu.

— Haide să vorbim și cu Craft ! a strigat deodată Ega oprindu-se, cu o hotărîre bruscă. Vreau să văd ce spune Craft. Am jos o trăsură, ajungem la el într-o clipă !

— Să mergem acuma la moșie, la Olivais ? a întrebat Carlos uitîndu-se la ceas.

— Dacă-mi ești prieten, Carlos !...

Imediat, fără să-l mai cheme pe Baptista, Carlos a sfîrșit cu îmbrăcatul.

Între timp, Ega își pregătea o ceașcă de ceai, turnîndu-și rom, dar era încă atît de nervos că abia putea ține sticla în mînă. Apoi, cu un oftat adînc, și-a aprins o țigaretă. Carlos intrase în camera de baie alăturată, luminată de un puternic jet de gaz ce fîsîia. Afară ploaia continua neîncetat și monoton, streșinile se scurgeau în pămîntul afînat al grădinii.

— Crezi că ne mai așteaptă trăsura ? a întrebat Carlos dinăuntru.

— Așteaptă, că e Stîngaciul, a spus Ega.

Zărise dominoul : s-a dus să-l ridice, îi examina acum satenul scump, frumoasa fundă albastru deschis. Apoi, dînd cu ochii de acea mare oglindă-*psyché*, și-a vîrît monoclul în ochi, s-a dat înapoi un pas, s-a privit de sus în jos și și-a pus în cele din urmă o mînă la brîu, sprijinindu-și-o pe cealaltă pe mînerul spadei.

— Nu arătam rău, Carlos, nu-i așa ?

— Arătai splendid, a răspuns celălalt de dincolo. Păcat că s-a stricat tot... Ea cum era ?

— Trebuia să fie în Margareta.

— Dar el ?

— Dobitocul ? În beduin.

Și a continuat să stea în fața oglinzii, delectîndu-se cu chipul său subțiratic, penele de la tichie, pantofii ascuțiți de catifea și vîrful scînteietor al spadei ridicînd mantia pe dinapoi, cu o cută nobilă.

— Va să zică, a spus Carlos apărînd de dincolo și ștergîndu-se pe mîini, n-ai idee ce s-o fi întîmplat, ce i-o fi spus neveste-si, scandalul...

— Habar n-am, a spus Ega, parcă mai senin acum. Cînd am intrat în primul salon el era acolo, în costum de beduin; mai era un tip în urs, și o cucoană nu știu în ce, cred că în tiroleză... A venit spre mine, și mi-a spus asta : „Ieși

afară !" Mai mult nu știu... Nu pot să pricep... Canalia, firește, dacă a descoperit, ca să nu strice serbarea, nu i-a zis nimic Raquelei... Ele sînt întotdeauna ultimele care află !

A ridicat mîinile spre cer, a murmurat :

— E îngrozitor !

A mai dat o raită prin cameră și apoi, cu altă voce, încruntîndu-se :

— Nu știu ce naiba mi-o fi dat Godefroy ca să mi se lipească sprîncenele, că mă pișcă al dracului !

— Trage-le...

În fața oglinzii, lui Ega nu-i venea încă să-și demonteze înfățișarea feroce de Satana. Dar tot le-a smuls pînă la urmă — dimpreună cu tichia cu pene, foarte strînsă, care-i încingea capul. Atunci Carlos i-a spus că ar fi bine, dacă se duc la Craft, să-și lase mantia și spada și să se înfășoare într-un pardesiu de-al lui. Ega a mai aruncat o privire lungă și mută spre strălucitorul său costum de infern și, cu un oftat adînc, a început să-și descheie cureaua. Dar pardesiul era foarte larg, foarte lung ; a trebuit să-i suflece mînecile. Apoi Carlos i-a pus pe cap o șapcă ecosez. Și astfel gătit, cu pulpele roșii de diavol apărîndu-i de sub pardesiu, cu colereta roșie à la Carol al IX-lea ivindu-i-se de sub guler, cu vechea șapcă de voiaj pe ceafă, bietul Ega avea aerul jalnic al unui Satana mizer, încotoșmănat prin mila unui *gentleman* și folosindu-i costumul de căpătat.

Baptista a aprins luminile, grav și discret. Trecînd pe lîngă el, Ega a murmurat :

— E de rău. Baptista, e de rău...

Bătrînul servitor a ridicat trist din umeri, vrînd parcă să spună că nimic pe lume nu era de bine.

Pe strada întunecoasă, perechea de cai liniștiți își încovoia capul sub ploaie. Stîngaciul, cînd a auzit că i se promite un bacșiș de o livră, a făcut zarvă mare, a început să plesnească din bici ; iar bătrîna birjă a pornit în galop, leoarcă de apă, tunînd pe caldarîm.

Cîteodată un cupeu particular se încrucișa cu ei, mantalele de ploaie ale valeților luceau, albe, în lumina felinarelor. Atunci gîndul la serbarea ce trebuia să fie în toi ; la Margareta care, neștiind ce se întîmplase, valsa desigur

în braţele altora, îngrijorată, aştepîndu-l ; la cina, la şampania, la vorbele de duh pe care le-ar fi rostit — toate acele încîntări pierdute i-au înfipt în inima bietului Ega, i-au smuls înjurături surde. Carlos fuma în tăcere, visînd la Hotelul Central.

După gara Santa Apolónia a început şoseaua, nesfîrşită, neadăpostită, bătută de aerul tare al rîului. Nimeni nu spunea o vorbă, fiecare în colţul său, înfioraţi amîndoi de frigul ce pătrundea prin crăpăturile trăsurii. Carlos vedea tot timpul în faţa ochilor pardesiul alb de catifea, cu cele două mîneci desfăcute ca două braţe ce se ofereau...

Trecuse de ora unu cînd au sosit la moşie : clopoţelul de la poartă, tras de birjarul muiat pînă la oase, a răsunat lugubru în tăcerea obscură a satului. Un cîine a lătrat furios : din depărtare i-au răspuns alte lătrături ; şi au mai avut de aşteptat pînă a apărut un servitor, somnoros şi bombănind, cu un felinar în mînă. O alee de salcîmi ducea spre casă : Ega înjura, vîrîndu-şi frumoşii pantofi de catifea în solul mocirlos.

Craft, surprins de atîta zarvă, le-a ieşit în întîmpinare pe coridor în *robe-de-chambre* şi cu *Revue des Deux Mondes* sub braţ. A priceput pe dată că se întîmplase o nenorocire. I-a dus în tăcere spre cabinetul său unde focul straşnic — de cărbuni — din cămin încălzea, înveselea încăperea căptuşită toată cu cretoane de culoare deschisă. Ambii s-au îndreptat spre foc.

Imediat Ega s-a pornit să povestească ce se petrecuse — în timp ce Craft, fără semne de mirare nici exclamaţii, pregătea metodic, pe masă, trei groguri de coniac cu lămîie. Aşezat lîngă cămin, Carlos îşi încălzea picioarele ; iar Craft a sfîrşit de ascultat istorisirea lui Ega şezînd şi el în fotoliu, de cealaltă parte a căminului, cu pipa în gură.

— În sfîrşit, a exclamat Ega în picioare, încrucişîndu-şi braţele, tu ce mă sfătuieşti acum ?

— N-ai altceva de făcut decît asta, a spus Craft : să stai acasă mîine şi să vezi dacă-ţi trimite martorii lui... Sînt convins că nu... Şi pe urmă, dacă totuşi ajungeţi să vă bateţi în duel, să te laşi rănit sau omorît.

— Exact ce i-am spus şi eu, a murmurat Carlos gustînd din grog.

Ega s-a uitat pe rînd la amîndoi, împietrit. Apoi, într-un şuvoi de cuvinte învălmăşite, s-a plîns că n-are prieteni. Se afla acolo, trecînd prin criza cea mai gravă din viaţa lui: şi în loc să găsească la amicii din copilărie şi de la Coimbra sprijin, solidaritate, lealitate *à tort et à travers* [1], ei îl părăseau, păreau că vor să-l şi îngroape, să-l facă mai tare de rîs... Se emoţiona ; ochii i se înroşeau sub lacrimi. Iar dacă vreunul dintre ei dădea să-l întrerupă cu o vorbă de bun simţ, bătea din picior, stăruia în încăpăţînarea lui — să-l provoace, să-l omoare pe Cohen, să se răzbune ! Fusese insultat. Altceva nimic nu mai exista. Nu se pomenise de femeie. El era cel care trebuia să-şi trimită primul martorii, ca să-şi spele onoarea. Fuseseră mai multe persoane în salon cînd îl insultase celălalt. Un urs, şi o tiroleză... Cît despre ideea ca să se lase străpuns de un glonte, asta nici în ruptul capului ! Avea mai mult drept să trăiască decît Cohen, un burghez, un cămătar... El era un om de ştiinţă, un literat ! Avea în cap cărţi, idei, lucruri mari. Avea datorii faţă de ţară, de civilizaţie !... Dacă iese pe cîmpul de duel, e numai ca să ochească bine şi să-l doboare pe Cohen acolo, ca pe o lighioană ticăloasă...

— Adevărul este că n-am prieteni ! a strigat el în cele din urmă, sleit de puteri, prăbuşindu-se pe colţul unei sofale.

Craft îşi bea coniacul în tăcere, cu înghiţituri mari.

Carlos a fost cel care s-a sculat în picioare, serios şi aspru. N-avea dreptul să se îndoiască de prietenia lui. Cînd îi lipsise ea ? Dar povestea asta nu trebuia judecată copilăreşte, nici teatral... Fapt e că, pur şi simplu, Cohen îl surprinsese iubindu-i nevasta. După asta avea dreptul să-l omoare, avea dreptul să-l trimită în judecată, avea dreptul să-l dea afară din salon cu un picior în fund...

— Sau mai rău, l-a întrerupt Craft. Să-ţi trimită cucoana, cu bileţelul acesta : „Păstrează-ţi-o".

— Sau aşa ! continua Carlos. Cînd colo, nu : se mărgineşte să-ţi interzică să mai calci în casa lui, puţin cam aspru, e drept, dar arătînd limpede că, după ce a făcut asta, nu vrea nimic mai violent, nici mai dramatic. A

[1] Pe drept sau pe nedrept (fr.).

fost totuşi destul de moderat. Şi tu vrei să-l provoci pentru asta ?...

Ega s-a revoltat din nou, a sărit în sus, a început să vorbească într-aiurea prin cameră, acum fără pardesiu, deşirat, părînd mai fantastic în acel simplu surtuc stacojiu, cu pantofii de catifea plini de noroi, cu lungile-i picioare de barză vîrîte în ciorapi din mătase roşie. Şi se încăpăţîna să spună că nu era vorba de asta ! Nu, nu era vorba de femeie ! Alta era chestiunea...

Carlos s-a supărat.

— Atunci de ce dracu te-a dat afară din casă ? Nu mai vorbi prostii, omule ! Noi îţi tot spunem ce trebuie să facă un om cu scaun la cap. Şi e trist că pricepi atît de greu o chestiune de bun simţ. Ţi-ai trădat un prieten... Nici un fel de echivoc ! Îţi declarai sus şi tare prietenia pentru Cohen. L-ai trădat, trebuie să accepţi legea : dacă el vrea să te omoare, trebuie să mori. Dacă el nu vrea să facă nimic, trebuie să stai cu braţele încrucişate. Dacă el vrea să strige după tine pe stradă că eşti un ticălos, trebuie să laşi capul în jos şi să recunoşti că eşti un ticălos...

— Va să zică, să înghit afrontul ?

Cei doi prieteni i-au explicat că din cauza acelui costum de Satana i se tulburase luciditatea simţului monden — şi că era chiar ruşinos să mai pomenească el, Ega, de „afront".

Ega, prăbuşit din nou pe sofa, şi-a ţinut o clipă capul în mîini.

— Nici nu mai ştiu, a spus în sfîrşit. Pesemne că aveţi dreptate... Mă simt un idiot... Atunci, spuneţi, ce trebuie să fac eu ?

— Vă aşteaptă trăsura ? a întrebat Craft calm.

Carlos spusese să deshame, să pună animalele sleite de puteri la adăpost.

— Perfect ! Atunci, scumpul meu Ega, mai ai ceva de făcut, înainte de-a muri poate mîine, şi anume să cinezi în seara asta. Eu tocmai mă pregăteam să-mi iau cina şi, din motive prea lungi ca să le explic acum, există în casa asta nişte friptură rece de curcan. Şi va exista şi o sticlă de vin de Burgundia...

Curînd după aceea erau aşezaţi la masă — în frumoasa sufragerie a lui Craft care-l încînta întotdeauna pe Carlos, cu tapiseriile ei ovale reprezentînd peisaje singuratece acoperite cu copaci, severele faianţe persane şi originalul cămin străjuit de o parte şi de alta de două statuiete negre de nubieni cu ochii scînteietori de sticlă. Carlos, care declarase că-i era foame, tăia deja curcanul, în timp ce Craft desfăcea cu veneraţie două sticle din vechiul său Chambertin ca să-l reconforteze pe Mefisto.

Dar Mefisto, sumbru şi cu ochii injectaţi, a respins farfuria, a dat la o parte paharul. Apoi a catadicsit totuşi să încerce Chambertin-ul.

— Păi eu, spunea Craft luînd tacîmul în mînă, cînd aţi picat voi, tocmai citeam un articol interesant despre decadenţa protestantismului în Anglia...

— Ce-ai acolo, în cutia aceea ? a întrebat Ega cu voce de muribund.

Un *pâté de foie-gras*. Mefisto a ales în silă o trufă.

— Destul de bun, acest Chambertin al tău, a suspinat el.

— Haide, mănîncă şi bea sincer, i-a strigat Craft. Nu te romantiza. Tie ţi-e foame. Toate ideile tale din seara asta se resimt din cauza slăbiciunii !

Atunci Ega a mărturisit că fără doar şi poate se simţea slăbit. Cu agitaţia aceea în legătură cu costumul de Satana nici nu prînzise, contînd să cineze în casaăluia... Da, în tr-adevăr, avea poftă de mîncare ! Excelent *foie-gras*...

Şi curînd după aceea devora : felii de curcan, o porţie uriaşă de limbă de Oxford, de două ori şuncă de York, toate bunătăţile acelea englezeşti care se găseau întotdeauna în casa lui Craft. Şi el singur a băut aproape o sticlă întreagă de Chambertin.

Valetul se dusese să prepare cafeaua ; şi, între timp, se discuta, sub toate ipotezele, atitudinea probabilă a lui Cohen faţă de nevastă-sa. Ce avea să facă el ? Poate s-o ierte. Ega susţinea că nu : era vanitos, şi cu ranchiuna lungă ! Într-o mănăstire iar n-avea s-o închidă, fiind evreică...

— Poate o omoară, a spus Craft cît se poate de serios.

Ega, acum cu ochii strălucind de vinul de Burgundia, a declarat tragic că atunci intra el la mănăstire. Cei doi

l-au luat în râs, fără milă. La ce mănăstire voia să intre? Nici una nu era potrivită pentru Ega! Ca dominican era prea slab, ca trapist prea lasciv, prea vorbăreț ca iezuit, iar ca benedictin prea ignorant... Trebuia să se înființeze un ordin călugăresc pentru el! Craft a sugerat „Sfînta Blague" [1]!

— N-aveți inimă, a strigat Ega umplîndu-și alt pahar mare. Voi nu știți, o adoram pe femeia aceea!

Atunci s-a pornit să vorbească despre Raquel! Și a trăit cu siguranță clipele cele mai bune din toată pasiunea aceea — pentru că fără îndoială a putut să facă să-i strălucească aureola de amant, să se scalde în marea de lapte a confidențelor pline de vanitate. A început prin a povesti cum a întîlnit-o la Foz — în timp ce Craft, fără să piardă un cuvînt de parcă ar fi vrut să se instruiască, se ridicase să destupe o sticlă de șampanie. A povestit apoi plimbările la Cantareira: bilețelele încă șovăielnice și platonice pe care le-au schimbat între ei în foile cărților împrumutate și pe care ea le semna *Violeta de Parma*; prima sărutare, cea mai bună, strecurată între două uși în timp ce soțul alergase sus să-i caute niște țigări de foi speciale; *rendez-vous*-ul de la Porto, în Cimitirul Repausului, strîngerile focoase de mînă la umbra chiparoșilor și proiectele de voluptăți pe care le-au făcut printre lespezile funerare...

— Foarte curios! spunea Craft

Dar Ega a trebuit să tacă, servitorul intra aducînd cafeaua. În timp ce se turna în cești, iar Craft se ducea să caute o cutie cu țigări de foi, a sfîrșit sticla de șampanie, palid acum, cu nasul subțiat.

Servitorul a ieșit, trăgînd draperia: și imediat Ega, cu paharul de coniac alături, și-a reînceput confidențele, a povestit despre reîntoarcerea la Lisabona, Vila Balzac, diminețile delicioase petrecute acolo, cu ea, în căldura unui cuib de dragoste...

Dar acum se întrerupea, privind vag și cu ochii tulburi, îngropîndu-și un moment capul în pumni. Apoi venea alt amănunt, denumirile lubrice pe care i le dădea ea, o anumită cuvertură de mătase neagră pe care ea strălucea ca

[1] *Blague*, glumă (fr.).

un jasp... Două lacrimi i-au împăienjenit ochii, a jurat că voia să moară!

— Dacă ați ști ce trup de femeie! a strigat deodată. Oh! băieți, ce trup de femeie... Închipuiți-vă niște sîni...

— Nu vrem să știm, a spus Carlos. Taci din gură, ești beat, mizerabile!

Ega s-a ridicat, încordîndu-și piciorul, sprijinit dintr-o parte de masă.

Beat! El? Bună glumă!... Păi tocmai asta era, că el nu se făcea criță niciodată. Se străduise din răsputeri, băuse orice, pînă și cenți de terebentină. Niciodată! Nu putea...

— Uite, îmi pun sticla la gură, ai să vezi... Și rămîn rece, rămîn impasibil. Pot să discut filozofie... Vrei să-ți spun ce gîndesc despre Darwin? E un dobitoc... Uite, ți-am spus. Dă sticla încoace!

Dar Craft l-a refuzat; și, o clipă, Ega s-a clătinat pe picioare, cu ochii la el, cu fața lividă.

— Ori îmi dai sticla... ori îmi dai sticla, ori îți trag un glonte în inimă... Nu, nici nu meriți un glonte... Am să-ți dau o palmă!

Deodată ochii i s-au închis, s-a prăbușit pe scaun și de acolo jos, ca un sac.

— Pănunt! a spus calm Craft.

A sunat, a intrat valetul, l-au luat pe João da Ega. Și în timp ce-l duceau spre camera de oaspeți și-i scoteau costumul de Satana, n-a încetat să se smiorcăie, sărutîndu-i bălos mîinile lui Carlos, bîiguind:

— Raquelzinha!... Racaquê, Raquelzinha mea! Îl iubești pe iubițelul tău?...

Cînd Carlos a plecat cu birja spre Lisabona, ploaia încetase, un vînt rece mătura cerul, se lumina deja de ziuă.

A doua zi, la orele zece, Carlos s-a înapoiat la Olivais. L-a găsit pe Craft dormind și a urcat la camera lui Ega. Ferestrele rămăseseră deschise, o rază lată de soare aurea patul; și el încă mai visa, în mijlocul acelei aureole, culcat pe o parte, cu genunchii la burtă, cu nasul în cearșaf.

Cînd Carlos l-a scuturat, bietul John a deschis un ochi trist și s-a sculat brusc, sprijinindu-se în cot, speriat de camera necunoscută, de draperiile din damasc verde, de un portret de doamnă pudrată care-i zîmbea din rama aurită. Desigur că l-au asaltat amintirile din ajun, pentru

că s-a îngropat sub pătură, cu cearşaful pînă la bărbie ; iar faţa sa înverzită, îmbătrînită, a exprimat dezolarea de a trebui să părăsească saltelele acelea moi, pacea confortabilă a moşiei, ca să meargă să înfrunte la Lisabona tot soiul de amărăciuni.

— E rece afară ? a întrebat melancolic.

— Nu, e o zi adorabilă. Dar scoală-te, repede ! Dacă vine careva din partea lui Cohen, îşi poate închipui că ai fugit...

Ega a sărit în sus şi, zăpăcit, ciufulit, îşi căuta rufăria, cu pulpele goale, împiedicîndu-se de mobile. N-a găsit decît surtucul Satanei. Au chemat valetul, care a adus nişte pantaloni de-ai lui Craft. Ega şi i-a tras în grabă pe el ; şi, fără să se spele, cu barba nerasă, cu gulerul pardesiului ridicat, şi-a îngropat capul sub bereta ecosez, s-a întors spre Carlos şi i-a spus cu aerul tragic :

— Haide !

Craft, care se sculase şi el, i-a însoţit pînă la poartă unde aştepta cupeul lui Carlos. Pe aleea de salcîmi atît de întunecoasă în ajun, sub ploaie, acum cîntau păsările. Moşia, proaspătă şi spălată, sclipea verde sub soare. Ciinele Terra-nova al lui Craft ţopăia în jurul lor.

— Te doare capul, Ega ? a întrebat Carlos.

— Nu, a răspuns celălalt sfîrşind de încheiat pardesiul. Ieri nu eram beat... Eram slăbit.

Dar, urcînd în cupeu, a făcut, cu un aer profund şi filozofic, această reflecţie :

— Ce înseamnă să bei vinuri bune... Parcă nici n-aş fi băut nimic !

Craft le-a recomandat ca, dacă se întîmpla ceva nou, să-i trimită o telegramă ; a închis portiera, cupeul s-a pus în mişcare.

În cursul dimineţii la moşie n-a sosit nici o telegramă ; iar cînd a apărut Craft la Vila Balzac, unde aştepta la poartă un echipaj al lui Carlos, se întunecase deja şi ardeau două lumînări în trista sală verde. Întins pe sofa, Carlos dormita cu o carte deschisă pe burtă ; iar Ega se plimba de colo-colo, îmbrăcat în negru din cap pînă în picioare, palid, cu un trandafir la butonieră. Stătuseră acolo în cameră, în plictiseala aceea, toată ziua, aşteptînd martorii lui Cohen.

— Ce-ţi spuneam eu ? Nu-i nimic, nici nu putea să fie, a murmurat Craft.

Dar Ega, acum copleşit de gînduri negre, se temea să nu-şi fi asasinat nevasta ! Zîmbetul sceptic al lui Craft l-a indignat. Cine-l cunoştea mai bine pe Cohen decît el ? Sub aparenţa aceea burgheză era un monstru ! Îl văzuse omorînd o pisică, numai din capriciul de-a vărsa sînge...

— Am presimţirea unei nenorociri, a bîiguit el înspăimîntat.

Şi chiar în clipa aceea s-a auzit soneria. Ega l-a trezit repede pe Carlos, i-a împins pe cei doi prieteni în dormitor. Craft i-a mai spus doar că, la ora aceea, nu puteau să fie amicii lui Cohen. Dar el voia să fie singur în salon: şi a rămas acolo, mai palid, ţeapăn, încheiat la toţi nasturii de la haină, cu ochii ţintă la uşă.

— Ce plictiseală ! spunea Carlos înăuntru, pipăind prin întunericul din cameră.

Craft a aprins un rest de lumînare de pe toaletă. O lumină tristă s-a răspîndit în jur, totul a apărut în dezordine : în mijlocul podelei zăcea o cămaşă de noapte ; într-un colţ rămăsese ligheanul cu apă săpunită ; iar în centru, patul enorm, învăluit în draperiile de mătase roşie, avea o măreţie de tabernacol.

O clipă au rămas tăcuţi. Craft, metodic, de parcă ar fi vrut să se instruiască, examina măsuţa de toaletă pe care se afla un pachet de ace de păr, o jartieră cu închizătoarea stricată, un buchet de violete veştejite. Apoi s-a dus să se uite la marmura de pe scrin ; acolo rămăsese o farfurie cu oase de pui şi, alături, o jumătate de coală de hîrtie scrisă cu creionul, corectată toată, desigur o lucrare literară a lui Ega. Acestea toate i se păreau foarte curioase.

Între timp, din salon răzbătea un şuşotit de voci, slab şi intim. Ascultînd, lui Carlos i s-a părut că aude un glas înăbuşit de femeie... Nerăbdător, s-a dus la bucătărie. Servitoarea şedea lîngă masă, cu mîna în păr, fără să facă nimic, privind spre lumină ; pajul, răsturnat pe un scaun, îşi fuma ţigara.

— Cine a venit ? a întrebat Carlos.

— Servitoarea de la domnul Cohen, a spus puştiul, ascunzînd ţigara la spate.

Carlos s-a întors în cameră anunțînd :

— E confidenta. Lucrurile se termină cu bine.

— Păi cum ai fi vrut dumneata să se termine ? a spus Craft. Cohen are banca lui, afacerile lui, poliţele lui scadente, creditul lui, respectabilitatea lui, un întreg eşafodaj de lucruri cu care nu se potriveşte scandalul... Asta-i calmează de obicei pe toţi. În plus, e satisfăcut, i-a oferit picioare în fund...

În clipa aceea s-a auzit un zgomot din salon ; Ega a deschis uşa cu putere.

— Nu s-a întîmplat nimic, a strigat el. I-a tras o bătaie şi mîine pleacă amîndoi în Anglia !

Carlos s-a uitat la Craft care dădea din cap, parcă văzîndu-şi toate previziunile realizate şi aprobînd pe de-a-ntregul.

— O bătaie, spunea Ega cu ochii în flăcări şi glasul şuierător. Şi pe urmă s-au împăcat... O să mai treacă şi drept menaj model ! Bătul purifică totul... Ce canalie !

Era furios. În clipa aceea o ura pe Raquel — neputînd să-i ierte idolului său că s-a lăsat bătut. Îşi aducea aminte de bastonul lui Cohen, o trestie de India cu un cap de ogar drept mîner. Iată ce lovise trupul pe care el îl strînsese în braţe cu pasiune ! Iată ce lăsase dungi roşii acolo unde buzele lui însufleţiseră semne trandafirii. ! Şi „se împăcaseră". Şi astfel se termina, josnic şi grosolan, cel mai frumos roman din viaţa lui ! Ar fi preferat s-o ştie moartă, s-o ştie nimicită. Dar nu ! Încasa bătaia, se culca apoi cu bărbatu-său, şi chiar el, căindu-se desigur, chemînd-o cu tot soiul de nume dulci, o ajuta, în indispensabili lungi, să-şi pună comprese cu arnica ! Totul se sfîrşea cu arnica !

— Vino încoace, domnişoară Adélia, a strigat el spre salon, vino încoace ! Sîntem între prieteni ! Secretul a luat sfîrşit, s-a terminat cu pudoarea ! Sîntem între prieteni ! Sîntem trei, dar toţi ca unul !. Ai în faţa dumitale marea taină a Preasfintei Treimi. Stai jos, domnişoară Adélia, stai jos... Fără ceremonii... Şi poţi să povesteşti... Domnişoară Adélia, băieţi, a văzut tot, a văzut bătaia !

Domnişoara Adélia, o fată grăsuţă şi scundă, cu ochi frumoşi, cu o pălărie împodobită cu flori roşii, a venit

imediat din salon, rectificînd. Nu, nu văzuse... Domnul Ega pesemne că n-a înţeles bine... Ea doar „auzise".

— Uitaţi cum s-a întîmplat, domnii mei... Eu am stat în picioare, bineînţeles, pînă la sfîrşitul balului, că nici nu mă mai puteam ţine dreaptă. Se crăpase de ziuă cînd domnul, încă îmbrăcat ca un maur, s-a închis în cameră cu doamna. Eu am rămas în bucătărie cu Domingos, aşteptînd să sune dumnealor. Deodată am auzit ţipete!... Am înlemnit ; mi-am zis chiar că or fi intrat hoţii. Am dat fuga, eu şi cu Domingos, însă uşa camerei era încuiată, iar cei doi erau înăuntru, acolo, în fundul dormitorului. M-am uitat şi pe gaura cheii, dar n-am putut să văd nimic... Pocnetul palmelor, şi căzături, şi lovituri de baston, asta da, asta se auzea perfect ; şi ţipete. I-am spus imediat lui Domingos : „Vai, mare dandana, vai, că s-a dus totul pe copcă". Dar, deodată, tăcere generală ! Ne-am întors în bucătărie ; peste puţin timp a apărut domnul Cohen ciufulit tot, în cămaşă, rugîndu-ne că ne putem duce la culcare, că n-avem nevoie de nimic şi că mîine o să stăm de vorbă !... Apoi au rămas acolo toată noaptea, iar dimineaţa se pare că se avcau foarte bine... Că eu n-am văzut-o pe doamna. Domnul Cohen, de cum s-a sculat, a venit la bucătărie, mi-a făcut socoteala şi m-a dat afară ; foarte prost crescut, m-a ameninţat pînă şi cu poliţia... De la Domingos am aflat acum, cînd m-am dus să-mi iau cufărul cu un hamal, că domnul Cohen pleca în Anglia cu doamna. În sfîrşit, o grosolănie... Toată ziua a fost cu stomacul pe dos.

Domnişoara Adélia, cu un oftat, lăsîndu-şi ochii în pod, a tăcut. Cu braţele încrucişate, Ega se uita amar la prietenii săi. Ce părere aveau ? O bătaie !... Dacă un asemenea laş nu merita un glonte în inimă ! Dar şi ea, să se lase atinsă, să nu fugă, să mai consimtă apoi să se şi culce cu el !... Ce adunătură !

— Dar, domnişoară Adélia, întrebă Craft, n-aveţi idee cum a descoperit ?...

— Asta e de neînţeles ! a strigat Ega strîngîndu-şi capul în mîini.

Da, de neînţeles ! Nu prinsese vreo scrisoare : ei nu-şi scriau. Nu putea să fi surprins vizitele la Vila Balzac : lu-

crunle erau aranjate cu mult meşteşug, perfect de nepatruns. Ca să vină aici, ea nu comisese niciodată prostia de a se servi de trăsura ei. Nu intrase niciodată direct pe uşă. Servitorii lui n-o văzuseră niciodată, habar n-aveau cine era doamna care-l vizita... Atîtea precauţii, şi degeaba.

— Ciudat, ciudat ! murmura Craft.

S-a făcut tăcere. Domnişoara Adélia se odihnea familiar pe un scaun, cu poşeţica în poală.

— Vedeţi, domnule Ega, a spus ea după ce a stat şi s-a mai gîndit, să credeţi ceva : o fi fost în vis. S-a mai întîmplat... Doamna o fi visat cu glas tare despre dumneavoastră, o fi spus tot, domnul Cohen a auzit, a intrat la idei, a pîndit-o şi a descoperit tărăşenia... Ştiu că vorbeşte în vis.

Ega, în faţa domnişoarei Adélia, o privea de la florile de pe pălărie pînă la tivul rochiei, cu ochii scînteietori.

— Cum să audă ? Că doar aveau camere separate !... Ştiu că aveau.

Domnişoara Adélia a lăsat pleoapele în jos, şi-a mîngîiat cu degetele înmănuşate în negru poşeţica rotundă şi a rostit foarte încet aceste cuvinte :

— Nu aveau, domnule. Nici n-ar fi admis doamna aşa ceva... Doamna ţine foarte mult la soţul dumneaei, şi e foarte geloasă.

S-a făcut tăcere într-o atmosferă stînjenită şi neplăcută. Pe masa de toaletă restul de lumînare se sfîrşea răspîndind o lumină lugubră. Iar Ega, care se prefăcuse că zîmbeşte, că ridică din umeri, făcea prin cameră paşi lenţi şi tîrşîiţi, frămîntîndu-şi mustaţa cu mîna tremurîndă. Atunci Carlos, scîrbit, obosit de episodul acela care dura din ajun, şi unde permanent se bălăcea în mocirlă, a declarat că sosise momentul să se pună capăt ! Erau orele opt, iar el voia să ia masa...

— Da, haidem cu toţii să mîncăm, a murmurat Ega, cu aerul învălmăşit şi împăienjenit.

Deodată i-a făcut semn domnişoarei Adélia, a tîrît-o în salon, s-a închis acolo încă o dată.

— Nu te-ai şăturat de toate astea, Craft ? a strigat Carlos disperat.

— Nu. Găsesc că merită studiat.

Au mai aşteptat zece minute. Deodată s-a stins lumînarea. Furios, Carlos a strigat după paj. Iar puştiul tocmai intra cu o groaznică lampă cu petrol, cînd Ega, mai potolit, s-a întors în cameră. Totul se terminase, domnişoara Adélia plecase.

— Haideţi să mîncăm, a spus el. Dar unde, la ora asta ?

Şi pe urmă a pomenit chiar el de André, în Chiado. Jos, în afară de cupeul lui Carlos mai aştepta şi trăsura lui Craft. Cele două echipaje s-au pus în mişcare. Vila Balzac rămînea în întuneric, mută, fără rost de-acum înainte.

La André au avut de aşteptat mult, într-un separeu trist, cu tapet de steluţe aurite, perdeluţe de muselină ieftină, sub draperii de rips albastru şi două becuri de gaz care fîsîiau. Ega, prăvălit pe sofaua cu arcuri moi şi stricate, închisese ochii, părînd sleit de puteri. Carlos contempla gravurile de pe perete care, toate, reprezentau spaniole : una ieşind din biserică ; alta sărind peste o băltoacă ; alta, cu ochii în jos, ascultînd sfaturile unui canonic. Craft, aşezat deja la masă cu capul în pumni, parcurgea *Ziarul dimineţii* pe care chelnerul îl oferise domnilor ca să le mai treacă timpul.

Deodată Ega a lovit cu pumnul în sofaua care a scîrţîit jalnic.

— Ceea ce nu pricep eu, a strigat, e cum de a descoperit blestematul acela totul !...

— Ipoteza domnişoarei Adélia, a spus Craft ridicînd ochii din ziar, pare probabilă. Ori în vis, ori trează, biata femeie a comis vreo indiscreţie. Sau poate un denunţ anonim. Sau poate numai întîmplarea... Fapt e că tipul a intrat la bănuieli, a pîndit-o şi a prins-o.

Ega se ridicase :

— N-am vrut să vă spun în faţa Adelici, care nu ştia chiar tot. Dar voi cunoaşteţi casa de peste drum, pe celălalt trotuar al ulicioarei, o casă cu o grădină mare ? Acolo locuieşte o mătuşă a lui Gouvarinho, Dona Maria Lima, o persoană respectabilă. Raquel îi făcea cîte o vizită din cînd în cînd. Sînt prietene intime, Dona Maria Lima e prietenă intimă cu toată lumea. Apoi ieşea printr-o portiţă a grădinii, traversa ulicioara şi ajungea la poarta casei mele, poarta din dos, de la scara care dă în cămăruţa de baie. Aşa că vedeţi... Servitorii nici n-o zăreau măcar. Cînd lua prînzul aici, masa era deja pusă în camera mea, uşile închise. Chiar dacă ar fi văzut-o cineva, era o doamnă

cu un voal negru care ieșea din casa doamnei Lima... Cum putea s-o prindă bărbatu-său ?... În afară de asta, în casa doamnei Lima ea își schimba pălăria și-și punea un *waterproof* [1]...

Craft i-a făcut complimente :

— Strălucit ! Parcă ar fi din Scribe !

— Va să zică, a spus Carlos zîmbind, acea respectabilă nobilă...

— Dona Maria, biata de ea... Îți spun eu, e o bătrînă foarte de treabă, primită peste tot, dar săracă, și face asemenea servicii... Uneori chiar la ea acasă.

— Cere mult pentru așa ceva ? a întrebat liniștit Craft, care, în toată povestea aceea, încerca să se instruiască.

— Nu, biata de ea, a spus Ega. I se dau din cînd în cînd cinci livre.

Chelnerul intra cu o tavă cu crevete, astfel că cei trei s-au așezat la masă, tăcuți.

După ce au luat masa s-au dus la Buchetul. Ega urma să doarmă acolo, temîndu-se, din cauza nervilor săi atît de încordați, de singurătatea din Vila Balzac. Au plecat într-o caleașcă descoperită, cu țigările aprinse, sub noaptea înstelată și blîndă.

Din fericire nu era nimeni la Buchetul ; Ega, obosit, s-a putut retrage imediat la el în odaie, o cameră de oaspeți la etajul al doilea, unde exista un frumos pat vechi din lemn negru. Acolo, de cum l-a lăsat singur servitorul, Ega s-a apropiat de oglinda unde ardeau lumini și a scos de la gît, de sub cămașă, un medalion de aur. Înăuntru se afla fotografia Raquelei ; iar intenția lui era acum să-i dea foc și să arunce în căldarea cu lături cenușa acelei pasiuni. Cînd însă a deschis medalionul, chipul drăgălaș, numai zîmbet, care s-a ivit de sub sticla ovală, a părut să-l privească trist prin catifeaua pupilelor languroase... Fotografia reprezenta doar capul, și puțin din decolteu ; iar amintirile lui Ega au lărgit acel decolteu, dezvăluind gîtul, nemaipomenitul saten al pielii, micuțul semn de pe sînul stîng... Gustul sărutărilor ei i-a trecut din nou peste buze, a simțit iar în suflet ecoul suspinelor obosite pe care le scotea în brațele lui. Și acum ea pleca, n-avea s-o mai vadă „niciodată" ! Dezolata

[1] Impermeabil (engl.).

amărăciune a lui „niciodată" l-a răsculat — și, cu fața îngropată în pernă, bietul demagog, marele flecar a plîns îndelung și cu sughițuri în taina nopții.

Toată săptămîna aceea a fost dureroasă pentru Ega. Chiar de a doua zi, apăruse Dâmaso la Buchetul, și prin el au auzit zvonurile ce circulau în Lisabona. Se știa deja la Club, în Chiado, pretutindeni, că fusese dat afară din casa soților Cohen. Ursul, păstorița din Tirol, martori ai episodului, au difuzat noutatea cu entuziasm. Ba se spunea chiar că bancherul i-ar fi dat un picior în fund. Cît despre prietenii casei, aceștia, mai cu seamă Alencar, proclamau cu înfocare nevinovăția doamnei Raquel. Alencar povestea la toată lumea că Ega, provincial lipsit de experiență și mare fante în Celorico, luînd drept dovezi de pasiune zîmbetele amabile ale unei cucoane care are casa deschisă, îi scrisese Donei Raquel o scrisoare aproape obscenă pe care ea, biata, cu lacrimi în ochi, se dusese să i-o arate soțului ei.

Va să zică pe mine mă condamnă, așa-i, Dâmaso ? a murmurat Ega care, în camera lui Carlos, înfășurat într-un *ulster* vechi și ghemuit într-un fotoliu, îi asculta spusele cu un aer obosit și bolnav.

Dâmaso a mărturisit că lumea bună îl condamna.

Ah, știa el bine ! Avea antipatii în Lisabona. Nimeni nu-i iertase încă blana. Verva lui, atît de sarcastică, ofensa. Și era neplăcut pentru mulți faptul că un bărbat, cu spiritul lui periculos, incisiv, avea o mamă bogată și era independent.

Apoi, în sîmbăta următoare, întorcîndu-se de la masa dată de soții Gouvarinho — care fusese excelentă — , Carlos i-a povestit conversația pe care o avusese cu doamna contesă. Contesa îi vorbise foarte liber, ca un bărbat, de nenorocirea lui Ega. Îi păruse tare rău, nu numai pentru Raquel, biata, cu care era prietenă, dar și pentru Ega, pe care-l prețuia mult, atît de interesant, atît de strălucitor, și care din toată povestea aceea ieșea mînjit de noroi ! Cohen spunea în toată lumea (i-o spusese și lui Gouvarinho) că l-a [illegible] pe Ega cu niște picioare în fund, pentru că-i scrisese nevestei-sale o scrisoare murdară. Cei care nu știau nimic, ca de pildă Gouvarinho, o luau de bună și-și duceau mîinile la cap ; iar cei care știau, cei care cu șase luni în urmă zîmbiseră de intimitatea lui Ega cu soții Cohen, se prefăceau și

ei a crede, strîngînd pumnii indignați. Toți îl urau pe Ega. Iar mica Lisabonă, care-și ducea viața între Club și Casa Havaneză, se distra „înmormîntîndu-l".

Într-adevăr, Ega se simțea „înmormîntat". Și în seara aceea i-a declarat lui Carlos că hotărîse să se retragă la moșia mamei lui, să petreacă acolo un an ca să-și sfîrșească *Memoriile unui Atom* și să reapară apoi în Lisabona cu cartea publicată, triumfînd asupra orașului, strivindu-i pe mediocri. Carlos nu i-a tulburat cu nimic radioasa iluzie.

Dar cînd Ega, înainte de plecare, s-a apucat să-și recapituleze afacerile — cele bănești — s-a trezit într-o situație îngrozitoare. Era dator la toată lumea, de la tapițer pînă la brutar ; avea trei polițe scadente ; iar zvonul despre datoriile acelea, dacă l-ar fi lăsat „să latre", s-ar fi adăugat, în trîncăneala publică, la povestea cu soții Cohen — iar el ar fi devenit, pe lîngă amantul amenințat cu picioare în fund, falitul urmărit de creditori ! Ce altceva putea face, decît să recurgă la Carlos ? Carlos, ca să lichideze totul, l-a împrumutat cu două mii de reali.

Apoi, după ce și-a concediat servitorii de la Vila Balzac, s-au ivit alte complicații. Mama pajului și-a făcut peste cîteva zile apariția la Buchețul, foarte obraznică, țipînd că băiatul ei se făcuse nevăzut ! Așa și era : faimosul paj, pervertit de bucătăreasă, dispăruse împreună cu ea prin ulițele din cartierul maur ca să înceapă acolo o distractivă carieră de cîntăreț de fadouri.

Ega a refuzat să dea curs reclamațiilor matroanei. Ce legătură avea el cu destrăbălările astea ?

Atunci a intervenit amantul femeii, cu amenințări. Era polițist, un stîlp al ordinii : și a dat de înțeles că i-ar fi ușor să dovedească precum că în Vila Balzac se petreceau „lucruri contra naturii" și că pajul nu avea numai rolul să servească la masă... Scîrbit de moarte, Ega a pactizat cu înșelătoria, i-a dat cinci livre polițistului. Cînd în seara aceea, o seară tristă de ploaie, Carlos și cu Craft l-au însoțit la gara Santa Apolónia, el le-a spus în trăsură aceste cuvinte, trist rezumat al unui amor romantic :

— Mă simt ca și cum mi-ar fi căzut sufletul într-o latrină ! Am nevoie de o baie pe dinăuntru !

Aflînd de nenorocirea lui Ega, Afonso da Maia îi spusese trist lui Carlos :

— Prost început, fiule, cît se poate de prost !

Iar în noaptea aceea, după ce s-a înapoiat de la Santa Apolónia, Carlos se gîndea la cuvintele lui și-și spunea în sinea sa : „Cît se poate de prost început !..." Dar nu numai începutul lui Ega era cît se poate de prost ; chiar și al lui. Și poate pentru că se gîndea la asta rostise atît de triste cuvinte bunicul. Cît se poate de proaste începuturi ! Cu șase luni în urmă, Ega sosise de la Celorico, înfășurat în blana lui mare, pregătit să orbească Lisabona cu *Memoriile unui Atom*, s-o domine cu influența unei reviste, să fie o lumină, o forță, o mie de alte lucruri... Și acum, plin de datorii și batjocorit, se întorcea la Celorico, izgonit. Un nespus de prost început ! Cît despre el, debarcase în Lisabona cu idei colosale de lucru, înarmat ca un luptător : cabinetul de consultații, laboratorul, o carte de inițiere, o mie de lucruri mari... Și ce realizase ? Două articole de revistă, o duzină de prescripții medicale, și acel melancolic capitol din *Medicina la greci*. Cît se poate de prost început !

Nu, viața nu i se părea promițătoare în clipa aceea, cînd se plimba prin sala de biliard cu mîinile în buzunare, în timp ce alături amicii stăteau de vorbă, iar afară urla vîntul de sud-vest. Bietul Ega, ce nefericit trebuia să fie el, ghemuit în colțul vagonului ! Dar ceilalți, acolo, nu erau nici ei mai veseli. Craft și cu marchizul începuseră o discuție sumbră și dezolată despre viață. La ce servea să trăiești, spunea Craft, dacă nu erai un Livingstone sau un Bismarck ? Iar marchizul, cu aerul lui filozofic, găsea că lumea devenea din ce în ce mai stupidă. Apoi a venit Taveira cu povestea oribilă a unui coleg de-al său al cărui fiu căzuse pe scară și se făcuse bucăți, în timp ce nevastă-sa murea de pleurezie. Cruges a mormăit nu se știe ce despre sinucidere. Cuvintele se tîrau, melancolice. Instinctiv, Carlos se ducea din cînd în cînd să facă lumina mai mare.

Dar totul i s-a părut că strălucește cînd, peste cîteva clipe, a sosit Dâmaso și i-a spus că domnul Castro Gomes nu se simțea bine și stătea la pat.

— De bună seamă, a adăugat Dâmaso, vor trimite după tine, pentru că tot ai văzut-o și pe fetiță...

A doua zi Carlos n-a ieșit din casă așteptînd o chemare, scoțînd scîntei de nerăbdare. N-a sosit nici un mesaj. Iar cu două după-amiezi mai tîrziu, coborînd spre Aterro, primul om pe care l-a întîlnit în fața Palatului cu Ferestrele Verzi a fost Castro Gomes, în caleașcă descoperită, cu soția lîngă el și cățeaua în poale.

El a trecut, fără să-l vadă. Și pe loc Carlos a hotărît să pună capăt acelui chin și să-i ceară pur și simplu lui Dâmaso să-l prezinte lui Castro Gomes înainte de plecarea acestuia în Brazilia... Nu mai putea răbda, trebuia să-i audă vocea, să vadă ce spuneau ochii ei cînd erau întrebați de ...

Dar, cum-necum, toată săptămîna aceea s-a aflat neîncetat în compania soților Gouvarinho. Întîi l-a întîlnit pe conte, care l-a apucat de braț, l-a tîrît în strada Sfîntul Marçal, l-a instalat într-un fotoliu din biroul său și i-a citit un articol destinat *Ziarului comerțului*, despre situația partidelor în Portugalia ; după care l-a invitat la masă. În după-amiaza următoare aveau o partidă de *croquet*. S-a dus și Carlos. Și, la o fereastră deschisă spre grădină, a avut un moment de intimitate cu contesa, i-a povestit, rîzînd, cît de mult îl fermecase părul ei cînd o văzuse prima dată. În seara aceea, ea a pomenit de o carte a lui Tennyson pe care n-o citise ; Carlos i-a oferit-o, i-a dus-o a doua zi de dimineață. A găsit-o singură, îmbrăcată toată în alb ; și rîdeau, coborau deja glasul, își apropiaseră genunchii — cînd valetul a anunțat-o pe doamna Maria da Cunha. Ce lucru extraordinar, să vină doamna Maria da Cunha la ora aceea ! Dealtfel, Carlos o plăcea mult pe doamna Maria da Cunha, o bătrînă mucalită, bună ca pîinea caldă, simpatizînd cu toate păcatele — pentru că ea însăși păcătuise mult pe vremea cînd era frumoasa Cunha. Dona Maria era foarte vorbăreață și părea să aibă ceva de spus contesei între patru ochi ; și Carlos le-a lăsat, făgăduind să se mai întoarcă într-una din după-amieze, la ceai, ca să vorbească de Tennyson.

În după-amiaza cînd se îmbrăca spre a se duce acolo, a apărut în cameră Dâmaso, ca să-i dea o știre care-l necăjea și înciuda. Maniacul de Castro Gomes se răzgîndise, nu mai pleca în Brazilia ! Rămînea acolo, la Central, pînă la mijlocul verii ! Astfel că totul căzuse baltă...

Carlos s-a gîndit imediat să-i vorbească despre prezentarea sa lui Castro Gomes. Dar, la fel ca la Sintra, fără să știe de ce, i-a fost parcă silă să facă, prin intermediul lui Dâmaso, cunoștință cu ea. Și s-a îmbrăcat mai departe în tăcere.

Între timp, Dâmaso își blestema soarta :

— Și cînd te gîndești că, în sfîrșit, cunoscusem și cu o femeie adevărată, și era a mea cum mă vezi și cum te văd, dacă n-ar fi intervenit asta ! Dar așa, ce vrei să fac ?...

S-a plîns atunci de Castro Gomes. În două cuvinte, era un maniac. Iar viața lui era plină de mistere... Ce dracu învîrtea el la Lisabona ? Acolo avea dificultăți bănești... Și nici nu se înțelegeau cei doi. În ajun, cu siguranță că avusese loc o ceartă. Cînd intrase el, ea avea ochii roșii și era palidă ; iar el, nervos, se plimba prin salon, își răsucea barba... Amîndoi stînjeniți, scoteau cîte un cuvînt la un sfert de oră...

Știi ceva ? a strigat el. Parcă mi-a venit chef să-i trimit la plimbare pe amîndoi.

S-a plîns atunci și de ea. Era, mai ales, foarte schimbătoare. Cînd amabilă, cînd sloi de gheață ; și, uneori, el spunea cîte ceva foarte obișnuit, fleacuri curente în conversațiile din societate, și numai ce-o vedeai că se pornea pe rîs. Să înnebunești, nu alta ! În sfîrșit, niște oameni suciți.

— Unde te duci ? a spus el cu un oftat de plictis, văzîndu-l pe Carlos că-și pune pălăria.

Se ducea să ia ceaiul cu contesa de Gouvarinho.

— Uite ce-i, vin cu tine... Sînt afanisit la culme.

Carlos a șovăit o clipă, dar a zis în cele din urmă :

— Vino, îmi faci chiar un serviciu...

După-amiaza era cît se poate de frumoasă. Carlos mergea cu docarul.

— De cît timp n-am mai făcut noi o plimbare așa, împreună ? a spus Dâmaso.

— Tu umbli întruna cu străini !...

Dâmaso a scos alt oftat și n-a mai zis nimic. Apoi, la ușa familiei Gouvarinho, cînd a aflat că doamna contesă primea, a hotărît brusc să nu mai intre. Nu, nu intra. Era prea stupid, nu se simțea în stare să lege două cuvinte...

— Ah, și încă ceva de care mi-am amintit acum, a strigat el reținîndu-l încă o clipă pe Carlos, în fața ușii. Ieri,

Castro Gomes m-a întrebat ce trebuia să-ţi trimită pentru consultaţia fetiţei... I-am spus că te-ai dus acolo pe gratis, ca amic de-al meu. Şi el a zis c-o să vină să-ţi lase o carte de vizită... Natural c-ai să ajungi să faci cunoştinţă cu ei.

Deci nu era nevoie ca Dâmaso să-l prezinte !

— Să vii mîine seară, Dâmasozinho, să iei masa cu noi ! i-a strigat Carlos, radios dintr-o dată, strîngînd cu înfocare mîna amicului său.

Cînd a păşit în salon, un valet tocmai sfîrşea de servit ceaiul. Salonul, căptuşit cu un sever tapet verde şi auriu, cu portrete de familie în rame grele, se deschidea prin două verande spre grădina înfrunzită. Pe mese erau coşuri cu flori. Pe sofa, două cucoane cu pălării pe cap, ambele în negru, stăteau de vorbă cu ceştile în mînă. Contesa, întinzîndu-i degetele lui Carlos, se îmbujorase la fel de tare ca mătasea ce tapisa scaunul pe care şedea, lîngă un sfeşnic din lemn-sfînt. Imediat a remarcat, zîmbind, înfăţişarea radioasă a lui Carlos. Ce lucru bun i-se întîmplase ? Carlos a surîs şi el, a spus că nu-i era cu putinţă să păşească în casa aceea cu altă înfăţişare. Apoi a întrebat de conte...

Contele nu sosise încă, reţinut desigur la Camera pairilor unde se discuta proiectul despre reforma învăţămîntului public.

Una dintre cucoanele în negru şi-a exprimat dorinţa să se mai uşureze programele. Bieţii copii îşi dădeau sufletul, zău aşa, în faţa cantităţii exagerate de materii, de lucruri ce se cereau învăţate pe dinafară : al ei bunăoară, João-zinho, era atît de palid şi de desfigurat, încît uneori îi venea să-l lase neştiutor de carte. Cealaltă cucoană şi-a depus ceaşca pe o consolă din apropiere şi, trecîndu-şi peste buze dantela batistei, s-a plîns în special de examinatori. Erau scandaloase exigenţele lor, dificultăţile pe care le ridicau, numai ca să poată lăsa un RR... Băieţelului ei îi puseseră întrebările cele mai stupide, cele mai nerușinate ; de pildă : ce era săpunul, de ce spăla săpunul ?...

Cealaltă cucoană şi contesa şi-au dus mîinile la piept, consternate. Iar Carlos, foarte amabil, a fost de acord că era o grozăvie. Soţul ei — continua cucoana în negru — fusese atît de disperat încît, întîlnindu-l pe examinator în Chiado, l-a ameninţat cu bătaia. O imprudenţă, desigur ;

dar, ce mai la deal, la vale, omul fusese răutăcios !... Adevărul e că doar un singur lucru merita să fie studiat, şi anume limbile. Pare ceva nesăbuit să chinuieşti un copil cu botanica, astronomia, fizica... La ce bun ? Lucruri inutile în societate. Aşa, de pildă, micuţul ei avea acum ore de chimie... Ce absurdităţi ! Asta spunea şi taică-său — la ce bun, dacă tot n-avea de gînd să-l facă spiţer ?

După o clipă de tăcere, cele două cucoane s-au sculat în acelaşi timp ; şi s-a auzit un murmur de sărutări, un foşnet de mătăsuri.

Carlos a rămas singur cu doamna contesă, care-şi recuperase scaunul trandafiriu.

Imediat ea l-a întrebat de Ega.

— Săracul, e acolo, la Celorico.

Ea a protestat, cu un rîs dulce, împotriva acelei propoziţii atît de frumoase : „E acolo, la Celorico". Nu, nu voia... Săracul Ega ! Merita altă oraţiune funebră. Celorico era orbul pentru un sfîrşit de roman....

Desigur, a exclamat Carlos rîzînd şi el, ar fi fost mai frumos să se poată spune : „E acolo, la Ierusalim !"

În clipa aceea, valetul a anunţat un nume şi a apărut amicul Teles da Gama, prieten intim de-al casei. Cînd a aflat că domnul conte pesemne se mai lupta încă pentru reforma învăţămîntului, şi-a dus mîinile la cap deplîngînd parcă atîta pierdere de vreme, şi n-a vrut să mai rămînă. Nu, nici măcar excelentul ceai al doamnei contese nu-l ispitea. Ca să spună drept, era atît de părăsit de harul Domnului, pierduse într-o asemenea măsură simţul frumosului, încît intrase nu ca s-o vadă pe doamna contesă, ci pur şi simplu ca să stea de vorbă cu contele. Atunci ea şi-a luat un aer drăgălaş de prinţesă ofensată, l-a întrebat pe Carlos dacă o sinceritate atît de aspră de om de la munte nu-ţi inspira dorul de manierele lustruite ale vechiului regim. Iar Teles da Gama, bălăbănindu-se pe picioare, s-a declarat democrat, om al naturii, cu un rîs ce-i dezvăluia dinţii minunaţi. Apoi, ieşind, dîndu-i un *shake-hands* amicului Maia, a vrut să afle cînd îi va face în sfîrşit principele de Santa Olávia onoarea să vină să ia masa cu el. Doamna contesă s-a arătat indignată. Nu, că asta depăşea într-adevăr orice măsură ! Să facă invitaţii, în salonul ei, în faţa

ei — un om care vorbea atît de mult despre bucătăreasa-i nemțoaică, și nu-i oferise măcar o dată o farfurie de *choucrôute* [1] !

Rîzînd întruna și bălăbănindu-se, Teles da Gama a jurat că se ducea să-și pregătească sufrageria cu să-i ofere doamnei contese o petrecere care avea să rămînă de pomină în analele regatului ! Treaba cu Maria era altceva : mîncau amîndoi în bucătărie, cu farfuriile pe genunchi. Și a luat-o din loc, clătinîndu-se pe picioare, rîzînd încă o dată, din ușă, cu dinții lui mici.

— Foarte vesel, Gama ăsta, nu-i așa ? a spus contesa.

— Foarte vesel, a spus și Carlos.

Atunci contesa s-a uitat la ceas. Era cinci și jumătate, de la ora aceea nu mai primea ; puteau, în fine, să stea de vorbă un moment, ca niște buni camarazi. Dar ceea ce a urmat a fost o tăcere languroasă în care privirile amîndurora s-au întîlnit. Apoi Carlos a întrebat de Charlie, frumușelul său pacient. Nu se simțea bine, avea o tuse ușoară, luată din plimbarea la Estrella. Ah, copilul acesta întruna îi făcea griji ! A rămas apoi tăcută, cu privirea în jos, mișcîndu-și alene evantaiul ; în după-amiaza aceea era îmbrăcată într-o toaletă exagerată, de culoarea frunzei de toamnă, croită dintr-o mătase grea, care la cea mai mică mișcare foșnea chiar ca frunza uscată.

— Ce vreme frumoasă a fost astăzi ! a strigat ea deodată, trezindu-se parcă.

— Frumoasă ! a spus și Carlos. Eu am fost acum cîteva zile la Sintra, și nici nu vă închipuiți... Totul era de o frumusețe idilică...

Și imediat s-a căit, părîndu-i rău că a pomenit în salonul acela de plimbarea la Sintra.

Dar contesa nici nu-l ascultase bine. Se ridicase, vorbind de niște cîntece pe care le primise în dimineața aceea din Anglia, prospăturile sezonului. Apoi s-a așezat la pian, și-a trecut degetele peste claviatură, l-a întrebat pe Carlos dacă-i era cunoscută melodia aceea — *The Pale Star* [2]. Nu, Carlos n-o cunoștea. Dar toate cîntecele astea englezești seamănă între ele, veșnic cu același ton îndurerat, romanesc, și foarte *miss*. Și întotdeauna e vorba despre un parc melancolic, un pîrîu care curge încet, o sărutare dată sub castani...

Atunci contesa a citit cu glas tare textul cîntecului *The Pale Star*. Era același lucru, o stelută de amor pîlpîind în amurg, un lac palid, o timidă sărutare sub copaci...

— E întotdeauna același lucru, a spus Carlos, și e întotdeauna delicios.

Dar contesa a aruncat notele cît colo, găsindu-le stupide. A început să răscolească nervoasă printre partituri, cu o privire care se întuneca. Vrînd să spargă tăcerea, Carlos i-a lăudat florile atît de frumoase.

— Ah, am să-ți dau un trandafir ! a strigat ea imediat, lăsînd notele.

Dar floarea pe care voia să i-o dea era alături, în budoar. Carlos a urmat trena ei lungă în care sclipea un reflex auriu de frunze de toamnă bătut de soare. Era o cămăruță tapițată cu albastru și cu o frumoasă oglindă din secolul al XVIII-lea, iar pe un piedestal solid din lemn de stejar se afla bustul din argilă al contelui, cu expresia lui de orator, cu fruntea ridicată, cu cravata desfăcută, cu buzele fremătătoare...

Contesa a ales un boboc cu două frunze și s-a apropiat chiar ea ca să-i împodobească redingota. Carlos îi simțea parfumul de verbină, căldura care urca din sînul ei agitat. Și nu mai sfîrșea de prins floarea, cu degetele tremurătoare, lente, ce păreau să se lipească, să adoarmă pe stofă...

— *Voilà !* a murmurat în sfîrșit, foarte încet. Iată-l pe frumosul meu cavaler al Trandafirului Roșu... Și acum nu-mi mulțumești ?

Pe nesimțite, irezistibil, Carlos s-a trezit cu buzele lui pe buzele ei. Mătasea rochiei îl atingea, foșnind ușor în brațele lui ; iar ea își lăsa capul pe spate, albă ca ceara, cu pleoapele ușor închise. El a făcut un pas, ținînd-o astfel îmbrățișată, parcă moartă ; genunchiul lui a întîlnit o sofa joasă, care a alunecat și a luat-o din loc. Carlos a urmat, împleticindu-se de trena ei de mătase, sofaua largă ce a alunecat s-a îndepărtat mai mult, pînă ce s-a lovit de piedestalul pe care domnul conte își înălța fruntea inspirată. Și un suspin lung s-a stins într-un foșnet de mătăsuri mototolite.

[1] Varză acră (fr.).
[2] Steaua palidă (engl.).

Peste un moment erau amîndoi în picioare : Carlos, lîngă bust, scărpinîndu-se în barbă cu acrul stînjenit și deja căindu-se vag ; ea, în fața oglinzii Ludovic al XV-lea, potrivindu-și pieptănătura cu degetele tremurătoare. Deodată s-a auzit din anticameră vocea contelui. Ea s-a întors brusc, a alergat la Carlos și, cu lungile-i degete acoperite de pietre scumpe, l-a apucat de obraz, i-a depus două sărutări focoase pe păr și pe ochi. Apoi s-a așezat pe sofa ocupînd loc mult — și tocmai vorbea de Sintra printre rîsete zglobii — cînd a intrat contele urmat de un bătrîn chel care își sufla nasul într-o batistă enormă din mătase de India.

Văzîndu-l pe Carlos în budoar, contele a fost foarte surprins, i-a strîns mîinile îndelung, călduros, asigurîndu-l că în chiar dimineața aceea își amintise de el la Cameră...

— Atunci de ce ați venit atît de tîrziu ? a strigat contesa care a pus imediat stăpînire pe bătrîn, rîzînd, foindu-se, însuflețită, amabilă.

— Contele nostru a luat cuvîntul ! a spus bătrînul cu ochii încă strălucind de entuziasm.

— Ai luat cuvîntul ? a strigat ea întorcîndu-se spre el, cu un interes încîntător.

Într-adevăr, luase cuvîntul — și încă pe nepregătite ! Totuși, cînd îl auzise pe Torres Valente (om de litere, dar un nebun, fără pic de simț practic), cînd îl auzise susținînd obligativitatea gimnasticii în colegii — se ridicase. Dar să nu-și închipuie cumva amicul Maia că ținuse un discurs !

— Asta-i acum ! a strigat bătrînul agitîndu-și batista. E unul dintre cei mai buni oratori pe care i-am auzit vreodată în Cameră ! Dintre cei mai străluciți !

Contele, modest, a protestat. Nu : aruncase pur și simplu un cuvînt de bun-simț și principial. Îl întrebase doar pe ilustrul său amic, domnul Torres Valente, dacă, după opinia sa, copiii noștri, moștenitorii numelor noastre, erau meniți să devină paiațe !...

— Ah, gluma asta, doamnă contesă ! a strigat bătrînul. Ce n-aș da să fi auzit și dumneavoastră gluma asta... Și cum a mai spus-o ! Cu ce șic !

Contele a zîmbit, i-a mulțumit bătrînului. Da, asta spusese. Și apoi, răspunzînd altor reflecții de-ale lui Torres Valente, care nu voia ca în licee și nici în colegii să se practice un învățămînt „impregnat de catehism", îi aruncase un cuvînt crud.

— Teribil ! a exclamat bătrînul cu un ton cavernos, pregătindu-și batista ca să-și mai sufle o dată nasul.

— Da, teribil !... M-am întors spre el și i-am spus doar atît : „Fiți încredințat, nobile pair, că niciodată țara asta nu-și va relua locul în fruntea civilizației dacă, în licee, în colegii, în instituțiile de învățămînt, noi, legiuitorii, cu un gest nepios, ne vom apuca să înlocuim crucea printr-un trapez..."

— Sublim, a murmurat bătrînul, strănutînd tunător în batistă.

Carlos, ridicîndu-se, a declarat că a fost de o ironie adorabilă.

Iar contele, cînd și-a luat rămas-bun de la el, nu s-a mulțumit cu o simplă strîngere de mînă, i-a trecut brațul pe după talie, i-a spus „dragul meu Maia". Contesa zîmbea, cu privirea încă umedă, cu un rest de paloare pe față, mișcîndu-și evantaiul languros, sprijinită pe două perne de pe sofa — sub bustul soțului care-și înălța fruntea inspirată.

X

DUPĂ TREI SĂPTĂMÎNI, într-o după-amiază fierbinte, cu un cer trist de furtună, şi în clipa cînd tocmai începuseră să cadă cîteva picături mari de ploaie, Carlos cobora dintr-un cupeu de piaţă care se oprise, venind încet, la colţul Patriarhalei, cu storurile verzi trase misterios. Doi indivizi, care treceau, şi-au zîmbit de parcă l-ar fi văzut strecurîndu-se pe furiş printr-o uşiţă suspectă. Şi, într-adevăr, vechea birjă cu roţile galbene fusese un alcov de dragoste parfumat cu verbină în timpul celor două ore cît călătorise în ea Carlos, pe şoseaua spre Queluz, cu doamna contesă de Gouvarinho.

Contesa coborîse în Piaţa Duzilor. Iar Carlos profitase de singurătatea Patriarhalei ca să se descotorosească de hodoroaga cu banchetă tare în care se sufocase în ultima oră, fără să îndrăznească să deschidă ferestrele, cu picioarele amorţite, plictisit de atîtea mătăsuri mototolite şi interminabile sărutări...

Pînă acum, timp de trei săptămîni se întîlniseră într-o casă din strada Sfînta Isabela, a unei mătuşi a contesei plecată la Porto cu servitoarea, care-i lăsase cheia şi îi încredinţase pisica. Buna mătuşică, o bătrînă micuţă numită Miss Jones, era o sfîntă, o apostolă militantă a Bisericii anglicane, misionară a Operei de Propagandă ; şi în fiecare lună făcea o astfel de călătorie de catehizare în provincie, împărţind Biblii, smulgînd suflete din bezna catolică, purificînd (după cum spunea ea) mocirla papistaşă... Încă de pe scară simţeai un miros dulceag şi trist de devoţiune şi de fată bătrînă ; iar pe palier atîrna un carton mare pe care era înscris un distih cu litere de aur înlănţuite de crini violeţi, rugîndu-i pe cei ce intrau să persevereze pe căile Domnului ! Carlos a intrat şi s-a împiedicat de un morman

de Biblii. Întreaga odaie era un adevărat cuib de Biblii ; teancuri întregi se stivuiau pe mobile, se iveau din cutii vechi de pălării, se amestecau cu perechi de galoşi, zăceau pe fundul ligheanului, toate de acelaşi format, ţanţoşe în legătura lor neagră ca într-o armură de luptă, încruntate şi agresive ! Pereţii străluceau, căptuşiţi cu cartonaşe tipărite cu litere colorate din care iradiau versete dure din Biblie, sfaturi aspre, moralizatoare, strigăte din psalmi, insolente ameninţări cu flăcările iadului... Iar în mijlocul acelei religiozităţi anglicane, la căpătîiul unui pătuţ de fier rigid şi feciorelnic, două sticle aproape goale de coniac şi de gin. Carlos a băut ginul sfintei ; iar patul tare a rămas răvăşit ca un cîmp de bătălie.

Apoi contesa a început să se teamă de o vecină, o oarecare Borges care o vizita pe mătuşica şi era văduva unui fost împuternicit de-al familiei Gouvarinho. Într-una din zile cînd, în patul cel al lui Miss Jones, ei fumau languros ţigări fe, trei puternice bătăi în uşă au zguduit casa. Biata contesă aproape că a leşinat ; Carlos, alergînd la fereastră, a văzut un bărbat care se îndepărta cu o statuetă de ipsos în mînă şi altele într-un coş. Dar contesa putea să jure că doamna Borges fusese cea care-l trimisese pe italianul cu statuetele ca să-i înspăimînte cu acele bătăi în uşă ca trei avertismente, trei dangăte ale moralei... N-a mai vrut să se întoarcă în bîrlogul cucernic al mătuşii. Şi astfel, în după-amiaza aceea, cum nu se găsise încă altă ascunzătoare, îşi adăpostiseră dragostele într-o birjă de piaţă.

Dar Carlos pleca de acolo enervat, moleşit, simţind deja în suflet primele căscaturi de saţietate. Abia cu trei săptămîni în urmă i se aruncaseră de gît braţele acelea parfumate cu verbină — şi acum, prin promenada São Pedro de Alcântara, sub ploaia uşoară care lovea frunzişul aleei, el se gîndea deja cum să se descotorosească de tenacitatea, de înfocarea, de povara ei... Adevărul era că doamna contesă devenea absurdă cu hotărîrea ei grijulie şi băgăreaţă de a-i năpădi toată viaţa, de a ocupa în ea locul cel mai întins şi mai adînc, de parcă prima sărutare schimbată între ei le-ar fi unit nu numai buzele, ci şi destinele, şi asta pe veci. În după-amiaza aceea iar începuse să-i spună răsturnată pe pieptul lui, cu ochii înecaţi într-o duioşie plină

de implorare : „Dacă ai vrea tu ! Ce fericiți am fi ! Ce viață adorabilă ! Noi doi, singuri !...“ Și era cît se poate de limpede : contesa nutrea gîndul năstrușnic să fugă cu el, să meargă undeva împreună, să trăiască un vis veșnic de amor liric, într-un colț pierdut de lume, cel mai departe cu putință de strada Sfîntul Marçal ! „Dacă ai vrea tu !“ Nu, o mie de draci, nu voia să fugă cu doamna contesă de Gouvarinho !...

Și asta nu era nimic : mai avea și exigențe, egoisme, explozii furtunoase de temperament gelos ; de mai multe ori, în acele scurte două săptămîni, din răsfăț vorbise într-aiurea, pomenise de moarte, scăldată în lacrimi... Ah ! e drept, lacrimile îi dădeau o voluptate în plus, ele făceau să pară mai fragedă mătasea gîtului ei ! Ceea ce-l neliniștea însă erau anumite licăriri ce-i brăzdau fața, cîte o săgetare nervoasă a ochilor uscați, dezvăluind patima care se aprinsese în nervii aceia de femeie de treizeci și trei de ani, și o ardea pînă în străfundurile ființei... Desigur, dragostea asta dădea vieții lui un lux în plus, un parfum. Dar farmecul ei consta tocmai în a se păstra ușuratecă, senină, fără să pătrundă mai adînc decît epiderma. Dacă pentru orice fleac contesa avea ochii împăienjeniți de lacrimi și vorbea de moarte și-și frîngea mîinile și voia să fugă cu el — atunci, adio ! Totul se strica ; iar doamna contesă, cu verbina ei, cu părul ei de culoarea aramei și cu plînsetele ei, era doar o mare pacoste !

Aversa se oprise, o frîntură de cer albastru, spălat, s-a ivit printre nori. Iar Carlos cobora strada Sfîntul Roque, cînd l-a întîlnit pe marchiz ieșind dintr-o cofetărie, trist, cu un pachet în mînă și cu gîtul înfășurat într-un enorm *cache-nez* de mătase albă.

— Ce s-a întîmplat ? O răceală ? l-a întrebat Carlos.

— De toate, a spus marchizul pornind alături de el cu un pas tărăgănat de muribund. M-am culcat tîrziu. Oboseală. Apăsare în piept. Durere în gît. Dureri de coaste. O oroare... Am cumpărat niște bomboane.

— Fii tare, omule ! Dumneata ai nevoie de o friptură și de o sticlă de vin de Burgundia... Nu cumva azi iei cina la Buchetul ?... Ba da, că-i mai avem și pe Craft și pe Dâmaso... Așa că, haide să coborîm pe strada Rosmarinului,

că nu mai plouă, pe urmă prin Aterro, în pas de gimnastică, și pînă ajungem acasă ești gata vindecat.

Bietul marchiz a ridicat din umeri. De îndată ce simțea cea mai mică neplăcere, un junghi, un fior, se socotea, după cum spunea chiar el, „lichidat“. Lumea se sfîrșea pentru el : îl apucau niște terori de catolic, o preocupare înfricoșată de Eternitate. În asemenea zile se închidea în cameră cu părintele capelan — cu care însă pînă la urmă se apuca să joace dame.

— În orice caz, a spus el scoțîndu-și prevăzător pălăria cînd au trecut prin dreptul ușii deschise a Bisericii Martirilor, lasă-mă să merg mai întîi la Club... Vreau să-i scriu Manueletei să nu conteze pe mine astă seară....

Apoi, distrat și melancolic, a cerut vești despre destrăbălatul de Ega. Destrăbălatul de Ega se afla acolo, la Celorico, pe moșia maternă, ascultîndu-l pe părintele Serafim cum rigîie și refugiindu-se, după cum zicea el, în mărea arlă : îi cășunase să scrie o comedie în cinci acte care urma să se intituleze *Mocirla* și prin care avea să se răzbune pe Lisabona.

Cel mai rău a murmurat marchizul după o clipă de tăcere, înfășurîndu-se mai strîns în *cache-nez*, ar fi dacă aș mă simt tot așa duminică, la curse !

— Cum ? a sărit Carlos. Cursele sînt duminica asta ?

Marchizul a început să-i explice, în timp ce coborau prin Chiado, că fuseseră anticipate la cererea lui Clifford, marele *sportman* de la Córdoba, care urma să aducă doi cai pur-sînge englezești... Era cam umilitor să depinzi de Clifford. Dar, în sfîrșit, Clifford era un *gentleman*, iar cu caii lui de rasă, cu jocheii lui englezi, închipuia singura trăsătură serioasă a hipodromului din Belém. Fără Clifford totul era un joc de mîrțoage...

— Dumneata nu-l cunoști pe Clifford ?... Frumos băiat ! Cam *poseur*, dar aur curat.

Intraseră în curtea interioară a Clubului, marchizul i-a întins brațul lui Carlos.

— Ia vezi cum e pulsul !

— Pulsul e perfect... Haide, mergi de-i dă lovitura asta Manuelei, că eu rămîn aici să te aștept.

Duminică deci, peste cinci zile, erau cursele... Iar „ea“ va fi acolo, avea să facă, în sfîrșit, cunoștință cu ea ! În

ultimele trei săptămîni o văzuse de două ori : odată, în timp ce el stătea de vorbă cu Taveira în ușa Hotelului Central, apăruse pe una dintre verande, cu pălăria pe cap, punîndu-și o mănușă lungă, neagră ; altă dată, cu cîteva zile în urmă, într-o după-amiază ploioasă, ea se oprise la ușa de la Mourão, în Chiado, într-un cupeu de piață, și aștepta, în timp ce valetul ducea în magazin un pachet de forma unei casete, legat cu o panglică roșie. De ambele dăți îl văzuse și ea, ochii ei întîrziaseră asupra lui un moment : și lui Carlos i se păruse că ultima privire se prelungise mai mult, parcă abandonîndu-se, umezidu-se, într-o ușoară duioșie, cînd l-a fixat... Își făcea poate iluzii ; dar asta l-a decis, în nerăbdarea lui, să realizeze o idee mai veche (deși dezagreabilă), de a-i fi prezentat lui Castro Gomes de către Dâmaso. Bietul Dâmaso, în fața acestei pretenții, a rămas la început tulburat; și cu un aer de cîine ce-și apără osul, i-a amintit pe dată lui Carlos deplorabila comportare a lui Castro Gomes, care nu venise, cum îl anunțase cu trei săptămîni în urmă, să-și depună cartea de vizită la Buchetul... Dar Carlos disprețuia asemenea formalisme meschine printre tineri : Castro Gomes i se părea un bărbat de bun gust și cu simț sportiv ; nu vedeai în fiecare zi prin Lisabona pe cineva care să știe să-și înnoade corect cravata ; și ar fi plăcut, chiar și pentru el, Dâmaso, să se întîlnească toți din cînd în cînd, cu Craft, cu marchizul, ca să fumeze o țigară și să vorbească despre cai. Asta l-a convins pe Dâmaso, care i-a propus în cele din urmă lui Carlos să-l ducă într-o după-amiază la Hotelul Central. Și totuși Carlos nu voia să intre în hotel cu pălăria în mînă, în spatele lui Dâmaso. Au hotărît atunci să aștepte cursele, unde aveau de gînd să vină și soții Castro Gomes. „Acolo, în camera cîntarului", a spus Dâmaso, „prezentarea e mai șic... E chiar a naibii de șic."

— Să dea Dumnezeu să nu plouă duminică, a murmurat Carlos cînd a coborît marchizul, mai trist, mai îmbrobodit în al său *cache-nez*.

Au mers mai departe prin mijlocul străzii, spre strada Ferregial. În fața Clubului, lîngă trotuar, se afla un cupeu de piață, cu un valet înmănușat care aștepta lîngă poartă. Carlos a ridicat ochii întîmplător ; și a văzut, aplecată

peste portieră, o față de copil de o albeață adorabilă, zîmbindu-i cu un surîs frumos care-i făcea două gropițe în obraji. A recunoscut-o imediat. Era Rosa, Rosicler ; iar ea nu s-a mulțumit să-i surîdă trimițîndu-i o dulce privire albastră, a scos și mîna afară, i-a tras un salut de zile mari. De pe bancheta cupeului, tapisată cu negru, se detașa un profil pur de statuie, un păr blond ondulat. Carlos și-a scos pălăria salutînd și el adînc, atît de tulburat încît pașii i-au șovăit. „Ea" a plecat capul, ușurel ; ceva luminos, o vagă îmbujorare de emoție i s-a răspîndit pe față. Și fugitiv a avut senzația că de la mamă și de la fiică venea spre el o suavă și caldă undă de simpatie.

— Caramba, asta a fost pentru dumneata ? a întrebat marchizul care observase reacția doamnei Gomes.

Carlos s-a făcut roșu ca racul.

— Nu, e o doamnă braziliancă pe a cărei fetiță am îngrijit-o...

— Măăăi ! Cîtă 'recunoștință ! a mîrîit celălalt dintre cutele *cache-nez*-ului.

În timp ce umbla în tăcere pe strada Ferregial, pe Carlos îl frămînta un gînd, ce-i venise deodată, cînd a văzut dulcea privire a fetiței. De ce nu l-ar aduce Dâmaso într-o dimineață pe Castro Gomes la Olivais, să vadă colecțiile lui Craft ?... S-ar duce și el acolo, Craft ar destupa o sticlă de șampanie, ar discuta cu toții despre obiecte de artă. Apoi, foarte natural, Carlos l-ar invita pe Castro Gomes să ia masa la Buchetul, ca să-i arate faimosul Rubens și vechile lui cuverturi din India. Și în felul acesta, încă dinainte de curse, ar exista între ei o oarecare camaraderie, poate și-ar spune chiar „dumneata".

În Aterro, temîndu-se de adierea ce se ridica dinspre rîu, marchizul a vrut să ia o birjă ; și pînă la Buchetul n-au mai scos un cuvînt. Îngrijorat, își tot pipăia gîtul. Carlos se tot gîndea, în sinea lui, la acea lentă înclinare a capului, la privirea ei, la via roșeață din obraji... Poate că pînă atunci ea nu știuse cine e. Dar, după ce i-a transmis salutul acela, Rosa, zîmbind încă, se întorsese spre mama ei ca să-i spună, desigur, că acela era medicul care le vindecase, pe ea și pe păpușă... Și atunci frumoasa roșeață care-i îmbujorase fața căpăta un tîlc mai profund, era parcă surprinderea plăcută, tulburarea castă la știrea

că bărbatul pe care îl remarcase deja în vreun fel oarecare pătrunsese în intimitatea ei, îi sărutase fetița, se așezase chiar pe marginea patului ei...

Apoi se apuca să refacă planul vizitei la Olivais, mai lung acum, mai strălucitor. De ce n-ar veni și ea să vadă colecțiile lui Craft ? Ce după-amiază încîntătoare, ce idilă frumoasă ! Craft aranja să se servească un *lunch* delicat în vechiul său serviciu Wedgewood. Ea ședea la masă lîngă el, apoi se duceau în grădina înflorită, sau luau ceaiul în chioșcul japonez, tapisat cu covorașe de paie împletite. Dar ceea ce-l atrăgea cel mai mult era să străbată cu ea cele două saloane ale lui Craft, oprindu-se amîndoi în fața unei faianțe frumoase sau a unei mobile rare și simțind, prin comunicarea gusturilor, cum urca, întocmai ca un parfum, simpatia din inimile lor... Niciodată n-o văzuse atît de frumoasă ca în după-amiaza aceea, în cupeul tapisat în culori închise, unde albeața profilului ei strălucea mai pură. În poala rochiei negre se odihneau mănușile de culoare deschisă ; iar pe pălărie se vedea vîrful unei pene ca zăpada.

Birja se oprise la poarta Buchetului, pășeau acum printre silențioasele tapiserii din anticameră.

— Cum se face că-l cunoaște pe Cruges ? a întrebat deodată marchizul cu un ton bănuitor, debarasîndu-se de al său *cache-nez*.

Carlos s-a uitat la el parcă trezit din somn.

— Cine ? Doamna aceea ? Cum de-l cunoaște pe Cruges ?... Da, omule, că bine zici !... Era casa lui Cruges !... Trăsura era oprită la poarta lui Cruges !... Poate cunoaște pe cineva care locuiește la etajul celălalt.

— Nu mai locuiește nimeni acolo, a spus marchizul făcînd un pas spre coridor. În orice caz, straşnică femeie.

Carlos a găsit odios acel cuvînt.

Din coridor se și auzea în biroul lui Afonso, prin ușa deschisă, vocea obraznică a lui Dâmaso, vorbind tare despre *handicap* și *dead-beat* [1]... Și l-au găsit ținînd discursuri despre curse, convingător, autoritar, ca un membru al Jockey-Clubului ce era. Afonso, așezat în vechiul său fotoliu, îl asculta curtenitor și zîmbind, cu Re-

[1] Sleit de puteri (engl.).

verendul Bonifacio în brațe. Pe colțul sofalei, Craft răsfoia o carte.

Dâmaso a apelat pe dată la marchiz. Nu-i așa, cum îi spusese și domnului Afonso da Maia, că aveau să fie cele mai grozave curse ce se ținuseră vreodată la Lisabona ? Numai pentru Marele Premiu Național, de șase sute de mii de reali, erau înscriși opt cai ! Și, pe lîngă asta, Clifford o aducea pe Mist [1].

— Ah, bine că mi-am amintit, marchize, trebuie să vii și dumneata vineri seara la Jockey-Club ca să terminăm *handicapul* !

Marchizul își trăsese un scaun lîngă Afonso, ca să-i vorbească în mod confidențial despre infirmitățile lui ; dar cum Dâmaso se vîra între ei, pomenind întruna de Mist, hotărînd că Mist era șic, voind să parieze cinci lire pe Mist împotriva tuturor, marchizul s-a întors în cele din urmă, plictisit, și a declarat că domnul Dâmaso-inho își dădea niște aere ridicole... Să parieze pe Mist ! Orice patriot trebuia să parieze pe caii vicontelui de Barque, singurul crescător portughez de cai !...

Pai, nu-i așa, domnule Afonso da Maia ?

Patrinul a zîmbit, mîngîindu-și pisica.

— Adevăratul patriotism, poate, a spus el, ar fi ca în loc de curse să se organizeze o straşnică luptă cu tauri.

Dâmaso și-a dus mîinile la cap. O luptă cu tauri ! Va să zică domnul Afonso da Maia prefera curselor de cai taurii ? Domnul Afonso da Maia, un englez !...

— Un simplu beiran [2], domnule Salcede, un simplu beiran, și încîntat s-o poată spune ; dacă am locuit în Anglia, e numai pentru că regele meu, din vremea aceea, m-a izgonit din țară... E adevărat, am această slăbiciune portugheză, prefer taurii. Fiecare neam posedă sportul său propriu, iar al nostru e taurul : taurul cu mult soare, iz de sărbătoare, apă rece și focuri de artificii... Dar știi cumva, domnule Salcede, în ce constă avantajul luptelor cu tauri ? În faptul că sînt o mare școală de forță, de curaj și îndemînare... În Portugalia nu există instituție la fel de

[1] Pe clă (engl.).
[2] Din provincia portugheză Beira.

importantă ca luptele de tauri. Și fii încredințat de un lucru : dacă din generația asta tristă se mai află azi în Lisabona niște tineri cu ceva mușchi, cu șira spinării dreaptă, și capabili să dea o lovitură zdravănă de pumn, asta se datorește taurului și luptelor cu tauri...

Entuziasmat, marchizul a bătut din palme. Iată ce înseamnă să știi să vorbești ! Iată ce înseamnă să expui filozofia taurului ! E clar că luptele cu taurii erau un bun mijloc de educație fizică ! Și mai existau imbecili care ziceau să se termine cu taurii ! Oh ! stupizilor, terminați atunci și cu vitejia portugheză !...

— Noi n-avem jocurile de îndemînare ale celorlalte nații, striga el gesticulînd cu brațele prin cameră și uitînd de dureri. Nu avem *cricket*, nici fotbal, nici *running*, ca englezii ; n-avem gimnastica, așa cum se practică ea în Franța ; n-avem serviciul militar obligatoriu care-l întărește așa de mult pe neamț... N-avem nimic în măsură să dea unui tînăr o fărîmă de fibră. Avem doar luptele cu taurii... Desființați luptele cu taurii, și nu ne mai rămîn decît niște țînci cu șira spinării încovoiată, care să se tîrîie prin Chiado ! Nu găsești, Craft ?

Craft, din colțul sofalei unde se așezase Carlos și-i vorbea încet, a răspuns convins :

— Ce anume, taurul ? Clar ! În țara asta taurul trebuia să fie ca și învățămîntul în străinătate : gratuit și obligatoriu.

Între timp, Dâmaso i se jura lui Afonso, foarte pătruns, că și lui îi plăceau mult taurii. Ah, în materie de patriotism nu-l întrecea nimeni... Dar cursele aveau alt șic ! În Bois de Boulogne, într-o zi de Grand-Prix, ehei !... Te lăsau țuț !

— Știi de ce-mi pare mie rău ? a strigat el întorcîndu-se deodată spre Carlos. E că n-ai un *four-in-hand* [1], un *mail-coach* [2]. Am merge toți cei de-aici, ar fi de un șic !

Carlos regreta și el în sinea lui că nu avea un *four-in-hand*. Dar a glumit, găsind că omnibuzul se potrivea mai bine cu Jockey-Clubul din strada Conceição.

[1] Atelaj cu patru cai (engl.).
[2] Poștalion (engl.).

Dâmaso s-a întors spre bătrîn cu brațele în jos, descurajat :

— Asta e, domnule Afonso da Maia ! Asta e, fiindcă în Portugalia nu se face niciodată ceva așa cum trebuie ! Fiindcă nimeni nu vrea să colaboreze pentru ca lucrurile să iasă bine... În felul acesta nu-i cu putință ! Eu, unul, așa văd lucrurile : că într-o țară, orice persoană trebuie să contribuie, pe cît poate, la civilizație.

— Bine vorbit, domnule Salcede ! a spus Afonso da Maia. Iată un cuvînt nobil, un cuvînt mare !

— Păi, nu-i așa ? a strigat Dâmaso triumfător, plesnind de plăcere. Așa eu, bunăoară...

— Tu, ce ? au strigat cei din jur. Ce ai făcut tu pentru civilizație ?...

— Mi-am comandat pentru ziua curselor o redingotă albă... Și am să-mi pun un voal albastru la pălărie !

A intrat un valet aducînd pe un platou de argint o scrisoare pentru Afonso. Bătrînul, zîmbind încă de ideile lui Dâmaso despre civilizație, și-a scos ochelarii, a citit primele rînduri ; toată buna-dispoziție i-a pierit de pe chip, s-a ridicat imediat, după ce l-a depus grijuliu pe o pernă pe voluminosul Bonifacio.

— Uite ce înseamnă să ai gust, uite ce înseamnă să înțelegi lucrurile ! striga Dâmaso agitîndu-și brațele spre Carlos, după ce bătrînul a dispărut în spatele draperiei de damasc. Bunicul ăsta al tău, băiete, e putred de șic !...

— Lasă acum șicul bunicului... Vino încoace, că vreau să-ți zic ceva.

A deschis una dintre ferestrele ce dădeau spre terasă, l-a dus acolo pe Dâmaso și i-a expus, în grabă, planul vizitei la Olivais și frumoasa după-amiază pe care ar putea s-o petreacă la moșie cu soții Castro Gomes... Îi vorbise deja lui Craft, care era de acord, găsea ideea delicioasă, avea să pună flori peste tot. Și acum nu mai rămînea decît ca amicul Dâmaso, cu amabilitatea lui, să-i invite pe soții Castro Gomes...

— Caramba ! a mîrîit Dâmaso bănuitor. Te-a apucat furia să faci cunoștință cu ea !

Dar în cele din urmă a convenit și el că era ceva nemaipomenit de șic ! Și unde pui că mai era și o frumoasă ocazie pentru el !... În timp ce Carlos și Craft îi arătau

obiectele de artă lui Castro Gomes și-i vorbeau despre cai, el, țiști, pleca să se plimbe cu ea prin parc... Strașnic !

— Păi mă duc mîine să vorbesc cu ei... Sînt convins c-o să primească imediat. Ea e moartă după obiecte de artă !

— Și să vii să-mi spui dacă au acceptat sau nu...

— Am să vin... Să vezi c-o să-ți placă ; a citit mult, se pricepe și la literatură ; și vezi că uneori, cînd stai de vorbă cu ea, e tulburătoare...

Marchizul a venit nerăbdător să le spună să intre, pentru că voia să închidă ușa cu glasvand, îngrijorat din nou de gîtul său... Și mai voia ca înainte de cină să meargă în odaia lui Carlos să facă gargară cu apă cu sare...

— Și ăsta se numește un portughez zdravăn, a strigat Carlos apucîndu-l vesel de braț.

— Eu sînt slab de gît, i-a replicat imediat marchizul, desprinzîndu-se de brațul lui și privindu-l furios. Iar dumneata ești slab de sentiment. Iar Craft, de respectabilitate. Iar Dâmsozinho, de prostie. În Portugalia, totul e slăbiciune *et Comp. !*

Rîzînd, Carlos l-a tîrît pe coridor. Și deodată, cînd să intre în anticameră, au dat peste Afonso stînd de vorbă cu o femeie în doliu mare care-i săruta mîna, căzută aproape în genunchi, sufocată de lacrimi ; lîngă ea altă femeie, cu ochii tot împăienjeniți de lacrimi, înfășura într-un șal un copilaș ce părea bolnav și gemea. Carlos s-a oprit, stînjenit : marchizul a dus instinctiv mîna la buzunar. Dar bătrînul, surprins astfel în acțiunile sale caritabile, le-a împins imediat pe cele două femei pe scară ; ele au început să coboare, sfioase, binecuvîntîndu-l, într-un murmur de suspine ; iar el, întorcîndu-se spre Carlos, aproape că se scuza cu o voce care încă mai tremura :

— Mereu solicitanții ăștia... Oricum, un caz foarte trist... Și ce-i mai rău e că, oricît ai da, tot nu poți să dai îndeajuns. Lumea e foarte prost rînduită, marchize.

— Lumea e foarte prost rînduită, domnule Afonso da Maia, l-a îngînat marchizul, mișcat.

În duminica următoare, pe la orele două, Carlos, în faetonul său pe opt arcuri, avîndu-l alături pe Craft care pe timpul celor două zile de curse se instalase la Buchetul, s-a oprit în cele din urmă în Piața Belém tocmai în clipa

cînd dinspre hipodrom țîșneau deja focurile de artificii. Unul dintre servitori a coborît ca să cumpere biletul de cîntărire pentru Craft, de la o gheretă primitivă de lemn, înălțată acolo din ajun, în care se foia un omuleț cu barbă cenușie și lungă.

Era o zi călduroasă, cu un cer albastru închis, cu un soare arzător de sărbătoare care încingea pavajul, aurea puiberea mată a aerului, punea fulgerări de oglindă în ferestre, învești mînta întregul oraș într-o albă scînteiere de var, de o vioiciune monotonă și implacabilă care, în lîncezeala orelor de vară, obosea sufletul și întrista vag. În Piața Jerónimos, lîngă portalul bisericii, aștepta tăcut și înfierbîntat sub razele soarelui un omnibuz cu caii deshămați. Un muncitor, cu copilul în brațe și cu nevasta alături, înfășurată în șalul ei cu crenguțe, se ducea acolo uitîndu-se uimit la șosea, la rîu, bucurîndu-se leneș de duminica liberă. Un puști striga dezamăgit programele curselor pe care nu i le cumpăra nimeni. Femeia cu apă se, fără clienți, se așezase cu ulciorul la umbră, despăduchind un copil... Patru masive gărzi municipale patrulau călare, la pas, prin pustietatea aceea. Iar în depărtare auzea neîncetat pocnetul vesel al rachetelor ce piereau în aerul cald.

Între timp, valetul continua să stea sprijinit lîngă gheretă, fără să izbutească să schimbe o livră. A trebuit să sară chiar Craft de pe banchета capitonată ca să meargă acolo să parlamenteze — în timp ce Carlos, nerăbdător, atingînd cu bicișca crupele iepelor, lucioase ca un saten cartamiu, făcea prin piață o întoarcere bruscă și nervoasă. De la Buchetul mînase așa, enervat, fără să-și descleteze buzele. Fiindcă toată săptămîna aceea, începînd din după-amiaza cînd aranjase cu Dâmaso vizita la Olivais, fusese plină de dezamăgiri. Dâmaso dispăruse, fără să dea nici un răspuns de la soții Castro Gomes. El, din orgoliu, nu-l căutase pe Dâmaso. Zilele se scurseseră, goale ; nu se realizase vesela idilă de la Olivais ; încă nu încheiase cunoștință cu Madame Gomes ; n-o mai revăzuse ; nu se aștepta s-o vadă la curse. Iar în duminica aceea de sărbătoare, soarele puternic și lumea mișunînd pe străzi îmbrăcată în cașmiruri și mătăsuri ca pentru liturghie îl copleșeau de melancolie și indispoziție.

O trăsură de piață a trecut pe lîngă ei transportînd doi tipi cu flori la butonieră, care tocmai își puneau mănușile ; apoi un docar, mînat de un bărbat gras cu ochelari fumurii, a fost cît pe ce să se ciocnească de pod. În fine, Craft s-a întors cu biletul, după ce se certase cu omul cu barba profetică.

Dincolo de pod se ridicase un praf înăbușitor. La ferestre erau sprijinite niște cucoane ce se uitau afară, pe sub umbreluțe. Alte gărzi municipale, călare, încurcau trecerea.

La intrarea în hipodrom, o deschidere tăiată într-un zid de mică fermă, faetonul a trebuit să se oprească în spatele docarului mînat de bărbatul cel gras — care nu putea nici el să înainteze, fiindcă poarta era ocupată de trăsura de piață, din care unul dintre tipii cu floare la butonieră răcnea furios la un polițai. Cerea să fie chemat domnul Savedra ! Domnul Savedra, care era de la Jockey-Club, îi spusese că putea să intre fără să plătească și pentru trăsură ! Chiar în ajun i-o spusese, la spițeria lui Azevedo ! Cerea să fie chemat domnul Savedra ! Polițaiul gesticula, palid. Iar individul, scoțîndu-și mănușile, tocmai se pregătea să deschidă portiera ca să-l ia la bătaie pe polițai cînd, călare pe iapa sa uriașă, a sosit în trap o gardă municipală cu pumnul ridicat, strigîndu-l, înjurîndu-l pe individul cel gras, silindu-l să-și întoarcă docarul. Altă gardă municipală a intervenit, brutal. Două cucoane, apucîndu-și rochiile, au alergat îngrozite spre un portal. Iar prin învălmășeala aceea, din mijlocul prafului stîrnit, se auzea în depărtare o flașnetă cîntînd melancolic *Traviata*.

Faetonul a pătruns în urma docarului din care bărbatul cel gras, plesnind de furie, încă își mai întorcea fața stacojie jurînd că va depune plîngere împotriva gărzii municipale.

— Foarte bună organizare, a murmurat Craft.

În fața lor, hipodromul se înălța suav pe colină, părînd, după praful încins de pe șosea și crudele reverberații ale varului, mai răcoros, mai vast, cu gazonul său deja puțin pîrlit de soarele de iunie și cu cîte un mac ivindu-se, roșu, ici-colo. O adiere largă și odihnitoare se înălța încet dinspre rîu.

În centru, pierdută parcă în largul spațiu verde, lucea neagră, în soare, o mulțime deasă de oameni cu cîteva echipaje în mijloc, din care se detașau tonurile deschise ale umbreluțelor, scînteierea vreunei sticle de felinar, sau fracul alb al vreunui vizitiu. Dincolo, de o parte și de alta a tribunei regale tapisate cu diftină roșie ca o masă de birou, se ridicau cele două tribune publice, cu grinzile prost îmbucate, ca niște tribune de chermeză. Cea din stînga, goală, nevopsită, avea crăpăturile scîndurilor la vedere. În cea din dreapta, mînjită pe dinafară cu albastru deschis, se afla un șir de cucoane, aproape toate în culori închise, sprijinite de bordură, iar altele erau răspîndite pe primele bănci ; restul băncilor rămîneau goale și dezolate, dezvăluind albeața lemnului care înăbușea culorile vesele ale rarelor rochii de vară. Uneori briza ușoară făcea să se agite steguțele albastre în vîrful celor două catarge. O tăcere adîncă se lăsa din cerul scînteietor.

În jurul tribunei înconjurată de un gard de lemn se aflau mai mulți soldați de infanterie, cu baionetele sclipind în soare. Iar în bărbatul trist care stătea la intrare primind biletele, învești mîntat într-o enormă vestă albă, țeapănă de scrobeală, care-i ajungea pînă la genunchi, Carlos l-a recunoscut pe laborantul său.

Nici n-au făcut bine cîțiva pași că l-au întîlnit pe Taveira la ușa bufetului, unde se răcorise cu o bere. Purta un mănunchi de garoafe galbene în piept, ghetre albe, și voia să animeze cursele. O văzuse deja pe Mist, iapa lui Clifford, și hotărîse să parieze pe ea. Ce cap de animal, băieți, ce finețe de picioare !...

— Pe cuvîntul meu că m-a entuziasmat ! Și gata, acum ori niciodată, trebuie să însuflețim atmosfera ! Pariez trei mii de reali. Vrei și dumneata, Craft ?

— Da, poate, mai încolo... Să vedem întîi aspectul general.

În incinta înclinată dintre tribună și piață nu erau decît bărbați, aceiași de la Club, din birouri și de la Casa Havaneză ; majoritatea în ținută obișnuită, cu haine încheiate la două rînduri, din stofă de culori deschise, și cu pălării tari cu calota rotundă ; alții, mai stilați, în redingote și cu binoclu în bandulieră, păreau stînjeniți și aproape că se căiau de șicul lor. Se vorbea încet, umblîndu-se agale

prin iarbă, între fumuri uşoare de ţigară. Ici şi colo cîte un domn, oprit locului, cu mîinile la spate, se uita languros spre cucoane. Lîngă Carlos doi brazilieni se plîngeau de preţul biletelor, care li se părea „prea de tot pipărat".

În faţă, pista era pustie, cu gazonul călcat în picioare, păzită de soldaţi ; iar lîngă frînghie, de cealaltă parte, se înghesuia mulţimea de oameni, cu echipajele în mijloc, fără o şoaptă, cufundată în marasm, sub povara soarelui de iunie. Un băietan cu vocea indurerată oferea în jur apă rece. În depărtare, riul Tejo scînteia în toată lăţimea lui, albastru tot, la fel de albastru ca şi cerul în pulberea fină a luminii.

Vicontele de Darque, cu înfăţişarea lui placidă de *gentleman* blond cu un început de burtă, s-a apropiat de Carlos şi de Craft, ca să le strîngă mîna. De îndată ce i-au vorbit despre caii lui (Rabin, favoritul, şi celălalt mînz), a ridicat din umeri, a închis ochii, cu aerul omului care se sacrifică. Păi, ce dracu, băieţii ar fi vrut cumva !... Însă el, zău aşa, nu va putea prezenta un cal mai de doamne ajută, sub culorile lui, decît poate peste vreo patru ani. Dealtfel, nici nu-şi selecţiona caii pentru prăpăditul acela de Belém, să nu-şi închipuie amicii că era chiar atît de patriot : ţelul lui era să meargă în Spania, să bată caii lui Caldillo...

— În sfîrşit, om trăi şi-om vedea... Da-ţi-mi un foc. Aici e pur şi simplu o oroare. Şi apoi, ce dracu, pentru curse e nevoie de cocote şi de şampanie. Cu oamenii ăştia sèrioşi şi cu apă rece nu merge !

În clipa aceea, unul dintre comisarii curselor, un tînăr ras, roşu ca un rac, cu sudoarea picurîndu-i de sub pălăria albă lăsată pe ceafă, a venit să-l răpească pe Darque, „de care era mare nevoie, acolo, în camera cîntarului, pentru o mică neînţelegere".

— Eu sînt ca un dicţionar, spunea Darque ridicînd iarăşi din umeri, resemnat. Cînd şi cînd vine cîte unul dintre domnii aceştia de la Jockey-Club şi mă răsfoieşte... Să vezi şi dumneata, Maia, în ce hal am să fiu după curse ! Va fi nevoie să mă dea din nou la legat...

Şi a plecat rîzînd cu poftă de propria sa glumă — împins de comisar care-l bătea familiar cu palma pe spate şi-i spunea „fercheşule".

— Hai să vedem femeile, a propus Carlos.

Au umblat agale de-a lungul tribunei. Sprijinite pe bordură într-un şir mut, privind fără ţintă ca de la o fereastră în zi de procesiune, se aflau acolo, în păr, toate cucoanele ce apar la rubrica *High Life* din ziare, cele din lojele Teatrului São Carlos şi cele de la după-amiezele de marţi ale soţilor Gouvarinho. Ici şi colo cîte o pălărie mare cu pene à la Gainsborough [1], care atunci începuseră să se poarte, umbrea mai tare coloritul oacheş al unei feţişoare. Iar în lumina puternică a după-amiezii, în aerul larg al colinei descoperite, pieile păreau veştede, uzate, moi, aburite de pudra de orez.

Carlos le-a salutat pe cele două surori ale lui Taveira, slăbănoage, blonduţe, ambele corect îmbrăcate în rochii cu pătraţele ; apoi pe vicontesa de Alvim, grasă şi albă, cu un corsaj negru străhucitor de ştrasuri, alături de tandra ei prietenă nedespărţită, Joaninha Vilar, tot mai plinuţă, cu un lustruire tot mai dulce în ochii umbriţi de gene lungi. În faţa lor se aflau doamnele Pedrosos, bancherele, în culori deschise, interesate de curse, una cu programul în mînă, cealaltă în picioare, studiind pista cu binoclul. Alături, stînd de vorbă cu Steinbroken, contesa de Soutal, şleampătă de parcă ar fi avut fustele pline de noroi. Pe o bancă izolată, tăcut, Vilaça cu două doamne în negru.

Contesa de Gouvarinho încă nu sosise. Dar nu ea era cea pe care o căutau ochii lui Carlos, neliniştiţi şi lipsiţi de speranţă.

— Un colţişor de camelii unse cu miere, a spus Taveira, repetînd o vorbă de-a lui Ega.

Între timp, Carlos s-a dus să stea de vorbă cu bătrîna sa prietenă, Dona Maria da Cunha care, de cîteva momente, îl chema cu privirea, cu evantaiul, cu zîmbetul ei de mămică bună. Era singura doamnă ce se încumetase să coboare din refugiul cu ferestre al tribunei ca să vină să la loc jos, printre bărbaţi ; dar, cum spunea ea, nu suporta plictiseala de a sta acolo sus, aliniată, parcă aşteptînd tre-

[1] Celebru portretist englez (1727—1788).

cerea procesiunii Domnului nostru al Patimilor. Și, frumoasă încă sub părul ei deja cărunt, părea singura care se distra acolo, simțindu-se foarte la îndemînă cu picioarele așezate pe bara unui scaun, cu binoclul în poală, salutată neîncetat, spunîndu-le tinerilor „băieți"... Venise cu o rudă pe care i-a prezentat-o lui Carlos, o doamnă spaniolă, destul de drăguță dacă n-ar fi avut niște cearcăne negre săpate pînă în mijlocul feței. De îndată ce Carlos a luat loc lîngă ea, Dona Maria l-a întrebat de aventurierul de Ega. Aventurierul, a spus Carlos, era la Celorico și scria o comedie ca să se răzbune pe Lisabona, intitulată *Mocîrla*...

— Apare și Cohen ? a întrebat ea rîzînd.

— Apărem cu toții. Noi toți sîntem mocîrla...

În clipa aceea izbucnea, prin spatele incintei, cu un tara-ra lenes de tobe și alămuri, *Imnul regal*, ce s-a auzit dimpreună cu un glas de ofițer și zăngănit de coroane. Iar printre aurării de epoleți a apărut în tribună regele, zîmbind, în veston de catifea și cu pălărie albă pe cap. Ici și colo, cîteva persoane au salutat, foarte discret ; cît despre doamna spaniolă, aceasta a luat binoclul din poala Donei Maria și, în picioare, foarte degajată, s-a apucat să-l cerceteze pe rege cu de-amănuntul. Dona Maria găsea ridicolă acea muzică ce dădea curselor un aer de serbare cîmpenească... În plus, ce prostie, să se cînte imnul, ca într-o zi de paradă !

— Și tocmai ăsta, care mai e și groaznic pe deasupra, spunea Carlos. Dona Maria, nu cunoașteți definiția lui Ega și teoria lui despre imnuri ? Minunată !

— Ega ăsta ! spunea ea zîmbind, deja încîntată.

— Ega zice că imnul reprezintă definirea muzicală a caracterului unui popor. Cum e cadența imnului național, spune el, așa-i și mișcarea morală a nației. Vedeți acum, Dona Maria, diferitele imnuri, după Ega. *La marseillaise* avansează ca o spadă scoasă din teacă. *God save the Queen* înaintează tîrînd după sine o mantie regală...

— Iar imnul nostru ?

— *Imnul regal* se bălămbăne, în veston.

Dona Maria încă mai rîdea, cînd spaniola, luînd loc și punîndu-i din nou, calmă, binoclul în poală, a murmurat :

— Pare un om de treabă.

— Cine, regele ? au strigat în același timp Dona Maria și Carlos. Minunat !

Între timp a început să sune un clopoțel, pierdut în văzduh. Iar pe tabela indicatoare au urcat numele celor doi cai ce alergau pentru primul premiu al „Produselor". Erau numărul 1 și numărul 4. Dona Maria da Cunha a vrut să le cunoască numele, fiindcă-i venise chef să parieze și să cîștige cinci tostoni de la Carlos. Și cum Carlos se ridica să-i facă rost de un program :

— Șezi, băiete, a spus ea atingîndu-i brațul. Iată că vine scumpul nostru Alencar, cu programul... Uită-te la el ! Vezi dacă în ziua de azi mai există vreunul pe aici care să aibă aerul lui sentimental și poetic...

Îmbrăcat într-un costum nou din șeviot de culoare deschisă, care-l întinerea, cu mănuși *gris-perle*, cu biletul de cîntărire la butonieră, poetul venea făcîndu-și vînt cu programul și zîmbindu-i de departe bunei sale prietene, Dona Maria. Cînd a ajuns lîngă ea, cu capul descoperit, bine pieptănat în ziua aceea, cu un luciu de ulei pe coamă, i-a dus galant mîna la buze.

Dona Maria fusese una dintre frumoasele lui contemporane. Dansaseră înfocate mazurci în saloanele de la Arroios. Ea îl tutuia. El o numea întotdeauna „bună prietenă" și „scumpă Maria".

— Lasă-mă să văd numele cailor, Alencar... Așază-te aici, hai, ține-mi tovărășie.

El a tras un scaun, rîzînd de interesul pe care-l arăta ea curselor. Și el, care o crezuse întotdeauna o pasionată de tauri !... Ei bine, caii se numeau Jupiter și Scoțianul...

— Nu-mi place nici unul din nume, nu pariez. Ei, și cum ți se par toate astea, Alencar ?... Lisabona noastră începe să iasă din găoace...

Alencar, depunîndu-și pălăria pe un scaun și trecîndu-și mîna peste vasta-i frunte de bard, a mărturisit că toate astea aveau într-adevăr un oarecare aer de eleganță, un parfum de curte... Apoi, acolo jos, minunatul Tejo... fără să mai vorbim de importanța selecționării raselor de cai...

— Păi, nu-i așa, scumpul meu Carlos ? Tu care te pricepi atît de bine la astea, care ești un maestru în toate sporturile, știi ce înseamnă selecționare...

— Da, e drept, selecționarea e foarte importantă.... a spus Carlos vag, ridicîndu-se din nou să privească tribuna.

Se apropia de ora trei, și acum era sigur că „ea" nu mai venea ; și nu apărea nici contesa de Gouvarinho... Începuse să-l năpădească oboseala. Răspunzînd cu o ușoară mișcare din cap zîmbetului dulce pe care i-l trimitea din tribună Joaninha Vilar, se gîndea să se înapoieze la Buchetul, să-și sfîrșească după-amiaza liniștit, în *robe-de-chambre*, cu o carte în mînă, departe de tot plictisul acela.

Între timp încă mai intrau cucoane. Domnișoara Să Videira, fiica bogatului negustor de pantofi împletiți, a trecut la brațul fratelui ei, împopoțonată, cu un mic aer scînteietor și scîrbit, vorbind tare englezește. Apoi a urmat nevasta ministrului Bavariei, baroneasa de Craben, enormă, împăunată, cu o față masivă de matroană romană, cu pielea plină de pete de culoarea tomatelor, plesnind într-o rochie de mătase groasă, albastră cu dungi albe ; iar în spatele ei baronul, mărunțel, amabil, țopăind ușor, cu o pălărie mare de pai pe cap.

Dona Maria da Cunha se sculase în picioare ca să le vorbească ; și o clipă s-a auzit, ca un glu-glu gros de curcan, vocea baroanei găsind că *c'était charmant*, *c'était très beau* [1]. Baronul, țopăind întruna, cu mici risete, *trouvait ça ravissant* [2]. Iar Alencar, în fața acelor străini care nu-l salutaseră, își alegea atitudinea de mare bărbat național, răsucindu-și vîrful mustăților, înălțîndu-și mai sus fruntea dezgolită.

Cînd ei și-au continuat drumul spre tribună, iar buna Dona Maria a luat din nou loc, poetul, indignat, a declarat că-i ura pe nemți ! Cu ce morgă se uitase la el ministresa aceea cu fason de butoi, căreia-i plesnea osînza prin toate cusăturile rochiei ! Nerușinată balenă !

Dona Maria zîmbea privindu-l cu simpatie pe poet. Și întorcîndu-se deodată spre doamna spaniolă :

— Concha, dă-mi voie să ți-l prezint pe dom Tomás de Alencar, marele nostru poet liric...

În clipa aceea, cîțiva dintre tinerii mai pasionați, din cei are purtau binoclurile în bandulieră, au grăbit pasul

[1] E a încîntător, era foarte frumos (fr.).
[2] Găsea asta fermecător (fr.).

spre frînghia pistei. Doi cai treceau într-un galop senin, aproape alături, sub biciuiturile dezordonate a doi jochei cu mustăți mari. S-a auzit o voce spunînd că a cîștigat Scoțianul. Alții afirmau că Jupiter. Iar în tăcerea obosită și dezamăgită care s-a lăsat, a străbătut mai vioi văzduhul, lansat de flauturile orchestrei, valsul din *Madame Angot*. Cîțiva indivizi rămăseseră cu spatele la pistă, fumînd, privind tribuna — unde doamnele continuau să se sprijine de parapet, în așteptarea, parcă, a procesiunii Domnului nostru al Patimilor. Un domn, ce se afla lîngă Carlos, a rezumat impresiile, spunînd că „toate astea erau o pungășie".

Iar cînd Carlos s-a ridicat să meargă să-l caute pe Dâmaso, Alencar vorbea foarte însuflețit cu spaniola despre Sevilla, *malagueñas* și inima lui Espronceda [1].

Acum dorința lui Carlos era să-l găsească pe Dâmaso, să afle de ce eșuase vizita la Olivais — și apoi să plece la Buchetul ca să-și ascundă acolo melancolia ce-l încețoșa, ciudată și puerilă, presărată cu iritabilitate, și îl făcea să urască glasurile care-i vorbeau, ta-ra-ta-ta-ul muzicii, pînă și frumusețea calmă a după-amiezii... Dar cînd să dea colțul tribunei, a nimerit peste Craft care l-a oprit și l-a prezentat unui tînăr blond și voinic cu care stătea vesel de vorbă. Era faimosul Clifford, marele *sportman* de la Córdoba. În jur lumea se adunase căscînd gura la englezul acela legendar în Lisabona, proprietar de cai de curse amic al regelui Spaniei, bărbat ce întruchipa toate șicurile. El, foarte degajat, puțin *poseur*, îmbrăcat într-un simplu veston de flanelă albastră ca la țară, rîdea tare cu Craft, amintindu-și de vremurile cînd fuseseră împreună la colegiul din Rugby. Apoi, amabil, i s-a părut că-l recunoaște pe Carlos. Oare nu se întîlniseră, cu aproape un an în urmă, la Madrid, la un prînz, în casa lui Pancho Calderón ? Ba da. Strîngerea de mînă pe care au repetat-o a fost mai amicală, iar Craft a propus să meargă să ude acea floare de prietenie cu o sticlă de șampanie proastă. Admirația celor din jur a crescut.

Bufetul era instalat sub tribună, pe scîndura goală, fără pardoseală, fără o podoabă, fără o floare. În fund se în-

[1] Poet și prozator romantic spaniol (1810—1842).

tindea un raft de cîrciumă cu sticle şi platouri cu prăjituri. Iar pe tejgheaua grosolană, doi chelneri, tîmpiţi şi murdari, aplatisau în grabă sanvişurile cu mîinile udate de spuma de la bere.

Cînd au intrat Carlos şi cei doi amici, lîngă una dintre grinzile ce sprijineau treptele tribunei se aflau, într-un grup animat, cu paharele de şampanie în mînă, marchizul, vicontele de Darque, Taveira, un tînăr palid cu barbă neagră care purta înfăşurat sub braţ steagul roşu de *starter* [1], şi comisarul imberb, cu pălăria albă tot mai trasă pe ceafă, faţa mai încinsă, gulerul acum leoarcă de sudoare. El era cel care oferea şampania ; şi de îndată ce l-a văzut intrînd pe Clifford, a alergat spre el cu paharul în aer şi a urlat, făcînd să se cutremure grinzile ;

— În sănătatea amicului Clifford ! Cel mai mare *sportman* din peninsulă, şi tînăr de-al nostru ! Hip, hip, urra !

Paharele s-au ridicat în tunete de urale din care se detaşa, vibrantă şi entuziastă, vocea *starter*-ului. Clifford mulţumea rîzînd, scoţîndu-şi încet mănuşile în timp ce marchizul, care l-a tras pe Carlos de-o parte, i-l prezenta repede pe comisar, vărul său, Dom Pedro Vargas.

— Foarte încîntat să vă cunosc...

— Ce spuneţi ! Eu sînt foarte încîntat ! a exclamat comisarul. Noi, tinerii din sport, trebuie să ne cunoaştem cu toţii... Pentru că asta-i ca o confrăţie, şi tot restul sînt doar vorbe goale !

După care a ridicat imediat paharul în aer şi a urlat cu un avînt care i-a urcat mai mult sînge în obraz :

— În sănătatea lui Carlos da Maia, primul elegant din patria noastră, cel mai bun mînuitor de hăţuri ! Hip, hip, urrra !

— Hip, hip, hip... urrra !

Şi din nou vocea *starter*-ului a scos uralele cele mai tunătoare şi entuziaste.

În uşa bufetului a apărut un funcţionar ca să-l cheme pe domnul comisar. Vargas a aruncat o livră pe tejghea şi a luat-o din loc, strigînd de afară, cu privirea înflăcărată :

— Treaba se întăreşte, băieţi ! Caramba ! Daţi-i drumul cu lichidul ! Iar dumneata, cel de colo, patronul, nea Manuel, trimite după gheaţă... Oamenii beau băuturi calde... Trimite un băiat, du-te chiar dumneata, dă-i drumul ! Fuga !

[1] Cel care dă semnalul de plecare (engl.).

Între timp, pe cînd se destupa şampania lui Craft, Carlos îl invita pe Clifford să ia masa în seara aceea la Bucketul. Celălalt a acceptat, muindu-şi buzele în pahar, găsind un lucru excelent că se continua tradiţia de a lua masa împreună, la orice întîlnire.

— Măăăi ! e şi generalul aici ! a exclamat Craft.

Ceilalţi s-au întors. Era Sequeira, cu faţa ca un ardei, alînjenit într-o redingotă scurtă care-l făcea mai îndesat, cu pălăria albă trasă pe ochi şi un bici lung sub braţ.

A acceptat un pahar de şampanie şi s-a arătat încîntat să-l cunoască pe domnul Clifford...

— Şi ce-mi spui dumneata despre plictiseala asta ? a exclamat el apoi, întorcîndu-se spre Carlos.

În ce-l privea era mulţumit, sărea în sus de bucurie... Cursele acelea nesărate, fără cai, fără jochei, cu o jumătate de duzină de persoane ce căscau în jur, îi dădeau certitudinea că erau poate ultimele, şi că Jockey-Clubul avea să plesnească... Şi bine ar fi ! Scăpa lumea de un soi de distracţie care nu făcea parte din obiceiurile pămîntului. Cursele însemnau pariuri. Se pariase ? Nu ? Atunci, poveşti !... În Anglia şi în Franţa, da ! Acolo era o întrecere ca ruleta sau ca jocul de cărţi... Existau pînă şi bancheri, aşa-numiţii *bookmakers*. Păi atunci, vezi bine !

Şi cum marchizul, lăsînd paharul jos şi căutînd să-l potolească pe general, vorbea despre selecţionarea raselor şi despre achiziţia de cai, celălalt a ridicat din umeri, indignat :

— Ce-mi tot cînţi dumneata ! Vrei să spui că se selecţionează rasele în vederea achiziţionării cailor pentru cavalerie ?... Uite că acum se montează cavaleria cu cai de curse !... La militărie nu-i nevoie de calul care aleargă cel mai mult, ci de calul care rabdă cel mai mult... Restul e un basm... Caii de curse sînt nişte fenomene ! Sînt ca boii cu două capete... Basme, care va să zică !... În Franţa li se dă pînă şi şampanie, omule ! Aşa că, vezi şi dumneata !...

La fiecare frază, scutura din umeri, furios. Apoi, dintr-o înghiţitură, şi-a golit paharul de şampanie, a repetat

că i-a făcut mare plăcere să-l întîlnească pe domnul Clifford, s-a întors pe călcîie, a ieşit pufnind, strîngîndu-şi mai tare sub braţ biciul — al cărui vîrf tremura parcă, dornic să lovească pe careva.

Craft zîmbea, îl bătea pe Clifford pe umăr.

— Vezi şi dumneata ! Nouă, bătrînilor portughezi, nu ne plac noutăţile, nici sporturile... Sîntem pentru taur...

— Şi pe bună dreptate, spunea celălalt serios, îndreptîndu-şi gulerul. Zilele trecute chiar îmi povestea regele Spaniei, la Granja [1]...

Deodată, de-afară, s-a auzit o hărmălaie de voci care strigau : „Ordinea !" O doamnă ce traversa cu un copilaş a intrat alergînd la bufet, palidă toată. Un poliţai a trecut în fugă.

Se produsese o învălmăşeală !

Ieşind în grabă, Carlos şi ceilalţi au văzut lîngă tribuna regală o îngrămădire de oameni — printre care gesticula tare cu braţele Vargas. Din camera cîntarului tinerii veneau alergînd curioşi, aţîţaţi, înghesuindu-se, ridicîndu-se în vîrful picioarelor ; din incinta echipajelor soseau alţii, sărind peste frînghiile pistei cu toate protestele poliţailor — şi acum o masă tumultoasă de jobene, de costume în culori deschise se îmbrîncea spre treptele tribunei regale, unde un adjudant regal, strălucind de insigne militare şi cu capul gol, stătea calm şi privea.

Făcîndu-şi loc, a putut şi Carlos în sfîrşit să zărească, în învălmăşeala de indivizi ce alergau pentru premiul „Produselor", pe cel care călărise pe Jupiter, cu cizmele încă în picioare, cu un pardesiu albicios peste tunica de jocheu, furios, zăpăcit, înjurîndu-l pe arbitrul curselor, pe Mendonça, care holba ochii ameţit şi fără să spună un cuvînt. Amicii jocheului îl trăgeau care încotro, îi cereau să înainteze un protest. Dar el bătea din picior, tremurînd, livid, strigînd că nu-i păsa lui de proteste ! Pierduse cursa din cauza unui nemernic ! Singurul protest valabil era o bîtă ! Fiindcă ceea ce se petrecea pe hipodromul acela era mica înţelegere şi hoţia !

Nişte indivizi mai serioşi s-au indignat de atîta brutalitate.

[1] Reşedinţă de vară a regilor Spaniei.

— Afară ! Afară !

Cîţiva au luat partea jocheului ; pe lături începuseră să facă alte certuri, dezlănţuite acum. Un tip îmbrăcat în cenuşiu urla că Mendonça îi cedase cursa lui Pinheiro, care călărea pe Scoţian, pentru că erau prieteni intimi ; îl domn, cu binoclul în bandulieră, găsea că-i o insiunare infamă : iar cei doi, faţă în faţă, cu pumnii strînşi, se tratau furioşi drept „canalii"

În tot acest timp, un bărbat scund cu lavalieră mare în picăţele încerca să-şi facă loc, ridica braţele, striga, cu ochii rugători şi răguşită :

— Vă rog, domnii mei... Un moment... Eu am experienţă... Am experienţă !

Deodată glasul puternic al lui Vargas a dominat totul, ca un muget de taur. În faţa jocheului, fără pălărie, cu obrazul roşu ca racul, îi striga că nu era demn să mai stea acolo, printre oamenii de treabă ! Cînd un *gentleman* se îndoieşte de arbitrul cursei, înaintează un protest ! Dar a venit să-i acuze de hoţie, asta era doar de treapa unei galii şi a unui cîntăreţ de fado ca el, care n-ar fi trebuit niciodată să facă parte din Jockey-Club ! Celălalt, dirmat de braţul amicilor săi, încordîndu-şi gîtul slab ca gata să muşte, i-a aruncat un cuvînt de ocară. Atunci Vargas şi-a făcut loc cu un brînci, şi-a suflecat mînecile şi urlat :

— Repetă ! Repetă !

Şi imediat întreaga masă de oameni a oscilat, s-a lovit de scîndurile tribunei regale, s-a învîrtejit în tumult, strigînd „ordine" şi „jos", aruncîndu-şi pălăriile în aer, lovind surd în parapeţi.

Prin zarva aceea vibrau, furioase, fluierăturile poliţailor ; cucoane cu fustele ridicate fugeau de-a curmezişul pistei, căutîndu-şi înspăimîntate echipajele, şi un suflu grosolan de învălmăşeală de proastă calitate a trecut peste hipodrom, rupînd aparenţa de civilizaţie şi atitudinea forţată de suprafaţă...

Carlos s-a trezit lîngă marchiz, care exclama, palid :

— De necrezut ! De necrezut !...

Carlos, dimpotrivă, găsea că-i foarte pitoresc.

— Ce pitoresc, domnule ? E o ruşine, cu toţi străinii aştia care aud !

Între timp, masa de oameni se risipea, încet, ascultînd de ofițerul gărzii, un tînăr scund dar hotărît care, în vîrful picioarelor, recomanda într-o parte și într-alta, cu glas de orator, „cavalerism" și „înțelepciune"... Jocheul cu pardesiul albicios s-a îndepărtat sprijinit pe brațul unui amic, șchiopătînd, cu sînge curgîndu-i din nas ; iar comisarul a coborît spre pistă urmat de un alai, triumfător, fără guler, îndreptîndu-și pălăria turtită ca o cocă. Muzica intona marsul din *Profetul*, în timp ce nefericitul arbitru al curselor, Mendonça, sprijinit de tribuna regală, cu brațele în jos, intimidat, bîiguia încă uluit.

— Asta numai mie ! Asta numai mie mi se poate întîmpla !

Marchizul, într-un grup căruia i se alăturasera Clifford, Craft și Taveira, continua să vocifereze :

— Va să zică, v-ați convins ? Ce vă tot spuneam eu ? Țara asta nu suportă decît grădini de zarzavat și serbări cîmpenești... Cursele, ca multe alte lucruri civilizate venite din afară, au nevoie mai întîi de oameni educați. În fond, noi toți sîntem niște cîntăreți de fado ! Ceea ce ne place e beția, și chitara, și bătăile cu bățul, și trăiască ai noștri ! Asta e !

Lîngă el Clifford care, in mijlocul învălmășelii, își menținea mai corectă linia de *gentleman*, încerca un zîmbet, asigurînd, cu aerul consolator, că asemenea conflicte se ivesc pretutindeni... Dar în fond părea să găsească toate lucrurile acestea oribile. Se spunea chiar că și-o va retrage pe Mist. Iar unii îi dădeau dreptate. Ce dracu ! Era înjositor pentru un frumos cal de rasă să alerge pe un hipodrom dezordonat și lipsit de decență, unde în orice clipă puteau să scapere cuțitele.

— Ia ascultă, l-ai văzut cumva din întîmplare pe animalul de Dâmaso ? a întrebat Carlos luîndu-l de-o parte pe Taveira. De o oră umblu după el...

— Era adineauri dincolo, în incinta echipajelor, cu Josefina lui Salazar... Are un costum nemaipomenit, o redingotă albă și un voal la pălărie !

Dar cînd, după cîtva timp, Carlos a vrut să traverseze pista, aceasta era închisă : urma cursa pentru Marele Premiu Național. Numerele urcaseră deja pe tabela de mar-

caj, un clinchet de clopoțel se pierdea în văzduh. Un cal al lui Darque, Rabinul, cu jocheul său roșu și alb, cobora din de capătul de un *groom* însoțit de Darque ; cîteva persoane se opreau ca să-i cerceteze picioarele, cu privirea [illegible], prefăcîndu-se a se pricepe. Carlos a întîrzi[illegible] el un moment, admirîndu-l : era de un frumos [illegible] nuanță închisă, nervos și sprinten, dar cu pieptul îngust.

Apoi, întorcîndu-se, a dat deodată cu ochii de contesa de Gouvarinho, care desigur că abia sosise și stătea acum de vorbă, în picioare, cu Dona Maria da Cunha. Era îmbrăcată într-o toaletă englezească ajustată pe corp și simplă, din cașmir alb, de un alb smîntînos pe care mănușile mari și negre cu manșetă de mușchetar așterneau un contrast îndrăzneț ; iar pălăria, tot neagră, dispărea sub cutele fine ale unui voal alb înfășurat în jurul capului și care-i acoperea jumătate din obraz, dîndu-i un aer oriental ram nepotrivit cu năsucul scurt și cu părul de culoarea arămei. În jur, bărbații se uitau la ea ca la o cadră.

Zărindu-l pe Carlos, contesa nu și-a putut reține un zîmbet, o strălucire a ochilor, care au luminat-o toată. Instinctiv, a făcut un pas spre el ; și au rămas o clipă izolați, vorbind încet, în timp ce Dona Maria îi observa, deja plină de bunăvoință, gata să-i binecuvînteze matern.

— Era să nu vin, spunea contesa, care părea nervoasă. Gastão a fost atît de dezagreabil astăzi ! Și, firește, trebuie să plec mîine la Porto.

— La Porto ?...

— Tăticul vrea să mă duc la el, e ziua lui... Săracul, îmbătrînește, mi-a scris o scrisoare atît de tristă... De doi ani nu m-a mai văzut...

— Contele merge și el ?

— Nu.

Iar contesa, după ce i-a surîs ministrului Bavariei care o salutase în trecere țopăind, a adăugat. cu privirea cufundată în ochii lui Carlos :

— Și vreau ceva.

— Ce anume ?

— Să vii cu mine.

Chiar în clipa aceea Teles da Gama, cu programul și creionul în mînă, s-a oprit lîngă ei ;

— Vrei să intri și dumneata într-un *poule*[1] monstru, Maia ? Cincisprezece bilete, a zece tostoni ficcare... Acolo sus, la colțul tribunei, se pariază pe rupte... Învălmășeala a avut partea ei bună, a risipit apatia, toată lumea s-a trezit... Doriți să pariați și dumneavoastră, doamnă contesă ?

Da, și contesa intra în *poule*. Telcs da Gama a înscris-o și a luat-o din loc, aferat. Apoi s-a apropiat Steinbroken, înflorit tot, cu pălărie albă, potcoavă de rubine la cravată, mai țeapăn, mai blond, mai englez încă în acea zi solemnă de sport oficial.

— *Ah, comme vous êtes belle, comtesse !... Voilà une toilette merveilleuse, n'est-ce-pas, Maia ?... Est-ce que nous n'allons pas parier quelque chose*[2] ?

Contesa, contrariată, vrînd să stea de vorbă cu Carlos, zîmbitoare totuși, s-a plîns că-și pusese deja o avere la bătaie... În sfîrșit, o să parieze încă cinci tostoni cu Finlanda. Ce cal lua el ?

— *Ah, je ne sais pas, je ne connais pas les chevaux... D'abord, quand on parie*[3]...

Ea, nerăbdătoare, i l-a oferit pe Vladimir. Și a trebuit apoi să întindă mîna altui finlandez, secretarul lui Steinbroken, un tînăr blond, încetinel, languros, care se înclinase tăcut în fața ei, lăsînd să-i lunece din ochiul limpede și vag monoclul de aur. Aproape imediat a venit Taveira, foarte nervos, să spună că Clifford o retrăgea pe Mist.

Văzînd-o astfel anturată, Carlos s-a îndepărtat. Tocmai privirea Donei Maria, care nu-l slăbise o clipă, îl chema acum, mai drăgăstoasă și mai vioaie. Cînd s-a apropiat, ea l-a tras de mînecă, l-a făcut să se încline, ca să-i murmure la ureche, încîntată :

— Azi e atît de drăguță !

— Cine ?

Dona Maria a ridicat din umeri, pierzîndu-și răbdarea.

[1] Combinație de pariuri în care fiecare pariază contra tuturor (fr.).

[2] Ah, ce frumoasă sînteți, doamnă contesă !... Iată o toaletă minunată, nu-i așa, Maia ? Nu pariem și noi ceva ? (fr.)

[3] Ah, nu știu, nu cunosc caii... Mai întîi, cînd pariezi... (fr.).

— Asta-i acum ! Cine să fie ? Știi foarte bine. Contesa... E apetisantă.

— Foarte drăguță, într-adevăr, a spus Carlos rece.

În picioare, lîngă Dona Maria, scoțîndu-și încet o țigaretă, el rumega aproape indignat cuvintele contesei. Să meargă cu ea la Porto !... Vedea în asta o nouă exigență îndrăzneață de-a ei, aceeași tendință impertinentă de a dispune de timpul lui, de pașii lui, de viața lui ! Avea chef să se ducă la ea și să-i spună un nu sec, nerușinat, fără argumente, fără explicații, ca o brută.

Însoțită în tăcere de deșelatul secretar al lui Steinbroken, ea înainta acum încet spre el ; iar privirea veselă cu care-l învăluia l-a iritat mai mult, deoarece simțea în strălucirea ei senină, în zîmbetul ei calm, cît de sigură era de supunerea lui.

Și într-adevăr era. De îndată ce finlandezul s-a îndepărtat languros, ea, foarte liniștită, chiar acolo, lîngă Dona Maria, vorbind englezește și arătînd spre pistă de parcă ar fi comentat ceva despre caii lui Darque, i-a expus planul încîntător pe care-l imaginase. În loc să plece mărți la Porto, pleca luni seara, singură, cu o slujnică portiană, confidenta ei, într-un compartiment rezervat. Carlos lua același tren. La Santarém coborau amîndoi, foarte simplu, și mergeau să petreacă noaptea la hotel. A doua zi ea își continua drumul spre Porto, iar el se înapoia la Lisabona...

Carlos holba ochii la ea, uluit, amuțit. Nu se așteptase la atîta nesăbuință ! Își închipuise că ea voise să-l aibă la Porto, ascuns în Hotelul Frankfurt, pentru niște plimbări romantice la Foz, sau vizite pe furiș în vreo cocioabă din Aguardente... Dar ideea să petreacă o noapte într-un hotel, la Santarém !

A ridicat în cele din urmă din umeri, indignat. Cum voia ca, pe o linie de cale ferată pe care întîlnești la tot pasul persoane cunoscute, să coboare împreună la gara din Santarém, să-i dea brațul, conjugal, și să se strecoare într-un han ? Ea însă se gîndise la toate amănuntele. Nimeni nu putea s-o recunoască, deghizată într-un *waterproof* mare și cu perucă pe cap.

— Cu perucă ?

— Gastão ! a murmurat ea deodată.

În spatele ei, contele îi înlănțuia talia tandru. Și imediat a vrut să știe ce părere avea amicul Maia despre curse. Destulă animație, nu-i așa ? Și toalete frumoase, un oarecare lux... În sfîrșit, nu te făceau de rușine. Și asta dovedea ceea ce spusese el întotdeauna, că toate rafinamentele civilizației se aclimatizau bine în Portugalia...

— Solul nostru moral, Maia, ca și solul nostru fizic, e un sol binecuvîntat !

Contesa se dusese din nou lîngă Dona Maria. Și Teles da Gama, trecînd iar, în strădania zgomotoasă pe care și-o dădea ca să formeze un *poule*, l-a chemat pe Carlos la tribună, ca să-și tragă biletul și să parieze cu doamnele...

— Gouvarinho ! Vino și dumneata, omule ! a strigat el. Ce dracu ! Trebuie să mai însuflețim atmosfera, e o chestiune de patriotism.

Și contele a catadicsit să vină, din patriotism.

— E bine, zicea el apucîndu-l pe Carlos de braț, să stimulăm distracțiile elegante. Am mai spus-o o dată și în Cameră : luxul este conservator.

Sus, într-un colț, printre cucoane, era într-adevăr atîta însuflețire — că toată tribuna aceea tăcută, ce stătea parcă în așteptarea Domnului nostru al Patimilor, a părut scandalizată. Vicontesa de Alvim împăturea aferată biletele de la *poule ;* o mică secretară din Rusia, cu ochi albastru-verzui, paria la disperare monede de cinci tostoni, zăpăcită, încurcată deja, mîzgălindu-și frenetic programul. Doamna Pinheiro, aceea mai slabă, într-o rochie vaporoasă cu buchețele Pompadour care-i făcea gropițe la clavicule, emitea în englezește opinii pretențioase despre cai, în timp ce Taveira, cu ochii umezi printre atîtea fuste, tot pomenea mereu că vrea să le ruineze pe cucoane, să trăiască pe spinarea lor... Și toți bărbații, dîndu-și coate, voiau să parieze cu Joaninha Vilar care, sprijinită de bordura tribunei, durdulie, languroasă și zîmbitoare, cu capul lăsat pe spate, cu genele plecate, părea să le ofere tuturor mîinilor acelora ce se întindeau lacome spre ea apetisantul ei sîn de turturică.

Între timp, Teles da Gama organiza mai departe vesela învălmășeală. Biletele se împăturiseră, acum era nevoie de o pălărie... Atunci domnii au simulat un ataşament

neobișnuit pentru pălăriile lor, nevrînd să le încredințeze mîinilor nervoase ale cucoanelor ; un tînăr în doliu mare s-a depășit chiar pe sine, înșfăcîndu-și borul pălăriei cu ambele mîini, în urlete.

Mica secretară din Rusia, nerăbdătoare, a pus în cele din urmă la dispoziție bereta de marinar a copilașului ei, un băiețel obez plasat într-un colț, ca un colet. Joaninha Vilar a oferit biletele în jur, rîzînd și scuturîndu-le leneș, în timp ce secretarul lui Steinbroken, grav, exercitînd parcă cine știe ce funcție, aduna în pălăria lui mare monedele ce cădeau una cîte una cu un clinchet argintiu. Iar tragerea la sorți a fost momentul distractiv culminant la acel *poule*. Cum erau numai patru cai înscriși, iar jucători erau cincisprezece, existau patru bilete albe care îngrozeau pe toată lumea. Cu toții aveau ambiția să tragă numărul trei, cel al Rabinului, calul lui Darque, favoritul cursei pentru Premiul Național. Astfel, fiecare mînuță înfrigurată ce întîrzia în fundul beretei amestecînd, pipăind hîrtiile, provoca o indignare glumeață, printre hohote exagerate de rîs.

— Doamna vicontesă caută prea mult !... Și dumneaei a împăturit numerele, le cunoaște... Mai multă probitate, doamnă vicontesă !

— *Oh, mon Dieu, j'ai Minhoto, cette rosse !* [1]

— *Je vous l'achète, madame !* [2]

— Dona Maria Pinheiro, dumneavoastră ați luat două numere !...

— *Ah ! je suis perdue... Blanc !* [3]

— Și eu ! Trebuie să facem alt *poule !* Haideți să facem alt *poule !*

— Așa-i ! Alt *poule*, alt *poule !*

Între timp enorma baroană de Craben, pe o treaptă mai sus pe care o ocupa singură, ca un tron, se ridicase cu biletul în mînă. Îl trăsese pe Rabin : și se prefăcea, cu un aer superior, că nu înțelegea acel noroc, întreba ce înseamnă Rabin. Cînd contele de Gouvarinho i-a explicat foarte serios importanța Rabinului, și că Rabinul era

[1] Oh, Dumnezeule, am tras pe Minhoto, mîrțoaga asta ! (fr).
[2] V-o cumpăr, doamnă ! (fr.)
[3] Ah ! sînt pierdută... Alb ! (fr.)

aproape o glorie publică, ea şi-a arătat dantura şi a catadicsit să mormăie gutural că *c'était charmant*. Toată lumea o invidia ; iar enorma balenă s-a lăţit din nou pe tronul ei, făcîndu-şi majestuos vînt cu evantaiul.

Şi deodată s-a produs surpriza : în timp ce ei trăgeau biletele, caii au pornit, şi anume treceau deja împreună prin faţa tribunei. Toţi s-au ridicat în picioare cu binoclurile în mînă. *Starter*-ul încă mai era pe pistă, cu steagul roşu înclinat la pămînt : iar crupele cailor făceau curba, lucioase în lumină, sub jachetele umflate ale jocheilor.

Atunci tot vuietul glasurilor s-a potolit ; iar în tăcerea ce s-a lăsat, frumoasa după-amiază părea să se întindă în jur mai suavă şi mai calmă. Prin văzduhul fără praf, fără vibraţia razelor puternice, totul căpăta o precizie subtilă ; în faţa tribunei, pe colină, iarba avea nuanţe de blond fierbinte ; în grupul de echipaje scînteia uneori geamul unui felinar, metalul unui harnaşament sau, stînd în picioare pe o pernă, se detaşa în întuneric cîte o siluetă cu joben ; iar pe pista verde, caii alergau, mai mici, decupaţi fin pe fundalul luminos. În depărtare, casele văruite se învăluiau în tuşe uşoare de acuarelă roz ; iar orizontul larg strălucea, sub raze aurii de soare şi scînteieri de rîu sticlos, topindu-se într-o ceaţă luminoasă acolo unde colinele, cu tonurile lor albăstrui, erau aproape transparente, alcătuite parcă dintr-o substanţă preţioasă...

— E Rabinul ! a strigat în spatele lui Carlos un individ ce se cocoţase pe-o treaptă.

Într-adevăr, culorile roşu şi alb ale lui Darque alergau în frunte. Ceilalţi doi cai înaintau laolaltă ; iar ultimul, într-un galop amorţit, venea Vladimir, alt mînz al lui Darque, murg deschis, aproape blond sub lumină.

Atunci secretara din Rusia a bătut din palme, l-a interpelat pe Carlos care tocmai trăsese la *poule* numărul lui Vladimir. Ei îi revenise Minhoto, o mîrţoagă melancolică a lui Manuel Godinho ; şi făcuseră pe cei doi cai un pariu complicat, cu mănuşi şi migdale. De cîteva ori frumoşii ei ochi, albastru-verzui, îi căutaseră pe ai lui Carlos ; şi acum îi atingea braţul cu evantaiul, glumea, triumfătoare...

— *Ah, vous avez perdu, vous avez perdu ! Mais c'est un vieux cheval de fiacre, votre Vladimir* [1].

Cum aşa, un cal de birjă ? Vladimir era cel mai bun mînz al lui Darque ! Poate că va ajunge să fie singura glorie a Portugaliei, aşa precum odinioară Gladiatorul a fost unica glorie a Franţei ! Poate că-l va înlocui pînă şi pe Camões...

— *Ah, vous plaisantez* [2]...

Nu, Carlos nu glumea deloc. Era chiar gata să parieze totul pe Vladimir.

— Dumneata pariezi pe Vladimir ? a strigat Teles da Gama întorcîndu-se brusc.

Carlos, ca să se distreze, şi fără măcar să ştie de ce, a declarat că pariază pe Vladimir. Atunci, în jur a fost mare surpriză ; şi toată lumea a vrut să parieze, să profite de fantezia aceea de om bogat care susţinea un mînz orb, pe trei sferturi pur-sînge, şi căruia însuşi Darque îi spunea „mîrţoagă". El zîmbea, accepta ; în cele din urmă a ridicat chiar glasul, l-a proclamat pe Vladimir contra întregului cîmp. Şi de pretutindeni îl chemau, avizi cu toţii să-l jefuiască.

— *Monsieur de Maia, dix tostons* [3].

— *Parfaitement, Madame.* [4].

— Maia, vrei jumătate de livră ?

— La dispoziţie !

— Maia, şi eu ! Ascultă aici... Şi eu !... Două mii de reali.

— Domnule Maia, eu dau zece tostoni...

— Cu cea mai mare plăcere, doamna mea...

În depărtare caii dădeau ocoluri, la urcarea din teren. Rabinul se făcuse deja nevăzut, în timp ce Vladimir, într-un galop în care se simţea oboseala, alerga de unul singur pe pistă. S-a auzit o voce spunînd că şchiopăta. Atunci Carlos, care continua să parieze pe Vladimir contra întregului cîmp, a simţit că-l trage cineva de mînecă încetişor ; s-a întors ; era secretarul lui Steinbroken care

[1] Ah, aţi pierdut, aţi pierdut ! Păi e o bătrînă mîrţoagă de birjă, Vladimir al dumneavoastră (fr.).
[2] Ah, glumiţi... (fr.).
[3] Domnule Maia, zece tostoni ! (fr.)
[4] Perfect, doamnă (fr.).

venea, subtil, să participe şi el la jefuirea pungii lui Maia, şi propunea doi suverani, în numele său şi al şefului său, ca pariu colectiv al Legaţiei, pariul regatului Finlandei.

— *C'est fait, monsieur !*[1] a exclamat Carlos rîzînd.

Acum începea într-adevăr să se distreze. Abia-l văzuse dintr-o aruncătură de ochi pe Vladimir, dar îi plăcuse capul mînzului, pieptul lui lat şi adînc ; însă paria mai ales ca să animeze mai mult acel colţ al tribunei, să vadă cum strălucesc lacom ochii interesaţi ai femeilor. Alături de el, Teles da Gama îl aproba, găsea că a făcut un gest patriotic şi de mare şic.

— Vine Minhoto ! a strigat deodată Taveira.

La întoarcere, într-adevăr, s-a petrecut o schimbare. Subit, Rabinul pierduse teren, opintindu-se la urcuş, cu respiraţia scurtă. Şi acum Minhoto, căluţul necunoscut al lui Manuel Godinho, era cel care se lansase în frunte, venea înghiţind pista, cu un efort continuu, admirabil călărit de un jocheu spaniol. Şi imediat după el urmau culorile roşu şi alb ale lui Darque ; la început li s-a mai părut că era Rabinul ; dar, zărit deodată într-o rază oblică de soare, calul s-a acoperit de tonuri lucioase de roib deschis şi, spre marea surpriză a tuturor, l-au recunoscut pe Vladimir ! Cursa se desfăşura acum între el şi Minhoto.

Prietenii lui Godinho, dînd fuga spre pistă, urlau, cu pălăriile în aer :

— Minhoto ! Minhoto !

În jurul lui Carlos, cei care pariaseră pe întregul cîmp împotriva lui Vladimir înălţau de asemenea rugi pentru Minhoto, iţindu-se în vîrful picioarelor lîngă parapetul tribunei, întinzînd braţul spre el, însufleţindu-l :

— Hai Minhoto !... Aşa, aşa... Ţine-te bine, băiete !... Bravo !... Minhoto ! Minhoto !

Rusoaica, nespus de nervoasă, sperînd să cîştige acel *poule*, bătea din palme. Pînă şi enorma Craben se ridicase, dominînd tribuna, umplînd-o cu dungile ei albastre şi albe ; între timp, lîngă ea, tot în picioare, contele de Gouvarinho zîmbea, mulţumit în sinea lui de patriot, fiindcă în jocheii aceia care mîncau pămîntul, în pălăriile ce se agitau vedea strălucind civilizaţia...

[1] S-a făcut, domnule (fr.).

Deodată, de jos, de lîngă tribună, din ceata tinerilor care-l înconjurau pe Darque, a ţîşnit un strigăt :

— Vladimir ! Vladimir !

Cu un elan disperat, mînzul se alăturase lui Minhoto : şi acum soseau cu furie, printre scînteieri vii de culori deschise, cu boturile alăturate, cu ochii ieşiţi din orbite, sub ploaia şfichiuiturilor de bice.

Teles da Gama, uitînd de pariu şi trecînd de partea lui Darque, prietenul său intim, urla pentru Vladimir. Rusoaica, în picioare pe o treaptă, sprijinită de umărul lui Carlos, palidă, excitată, îl însufleţea pe Minhoto cu mici strigăte, cu lovituri de evantai. Agitaţia din colţul acela de tribună se răspîndise jos, în incintă, unde un şir de bărbaţi gesticulau cu braţele lîngă frînghia pistei. În partea cealaltă se vedea un rînd de feţe palide, împietrite de îngrijorare. Cîteva cucoane se ridicaseră în picioare în trăsurile lor. Iar doi domni, ţinîndu-şi cu mîinile pălăriile joase, alergau mîncînd pămîntul de-a curmezişul colinei, ca să vadă sosirea.

— Vladimir ! Vladimir ! s-au auzit din nou strigăte izolate, ici, colo.

Cei doi cai se apropiau în tropăitul surd al copitelor ce înainta ca o rafală.

— Minhoto ! Minhoto !

— Vladimir ! Vladimir !

Soseau... Deodată jocheul englez al lui Vladimir, înflăcărat, ridicînd mînzul care, ţeapăn şi lucios, părea să-i fugă dintre picioare, a făcut să şuiere triumfător biciuşca şi, cu un atac direct, l-a lansat dincolo de linia de sosire, cu două capete înaintea lui Minhoto, acoperit tot de spumă.

Atunci în jurul lui Carlos a fost mare dezolare, s-a auzit un lung murmur ostenit. Pierdeau cu toţii ; el punea mîna pe *poule*, cîştiga pariurile, încasa tot. Ce noroc! Ce *chance !* Un ataşat italian, trezorier al acestui *poule*, a pălit cînd a trebuit să se despartă de batista plină de arginţi ; şi de pretutindeni mînuţe înmănuşate în *gris-perle* sau castaniu îl aruncau, cu aere bosumflate, pariurile pierdute, ploaia de monede pe care el le culegea rîzînd, în pălărie.

— *Ah, monsieur,* a strigat furioasă enorma ministreasă a Bavariei, *méfiez-vous... Vous connaissez le proverbe : heureux au jeu* [1]...

— *Hélas ! madame !* [2] a spus Carlos resemnat, întinzîndu-i pălăria.

Şi din nou un deget subtil i-a atins braţul. Era secretarul lui Steinbroken, lent şi tăcut, care-i aducea banii lui şi banii şefului său, pariul regatului Finlandei.

— Cît ai cîştigat ? a exclamat Teles da Gama, uluit.

Carlos habar n-avea. În fundul pălăriei lui străluceau şi monezi de aur. Teles a numărat, cu ochi scînteietori.

— Ai cîştigat douăsprezece livre ! a spus el minunîndu-se şi privindu-l pe Carlos cu respect.

Douăsprezece livre ! Vestea s-a răspîndit în jur, printre murmure de admiraţie. Douăsprezece livre ! Jos, amicii lui Darque, agitîndu-şi pălăriile, încă mai scoteau urale. Dar o supărare, un dezgust lent, îngreuna din nou atmosfera dezolată. Tinerii se prăbuşeau pe scaune căscînd, lipsiţi de vlagă. Muzica, şi ea lîncezitoare, cînta arii plîngăreţe din *Norma*.

Între timp Carlos, cocoţat pe o treaptă a tribunei în speranţa că-l va descoperi pe Dâmaso, cerceta cu binoclul incinta echipajelor. Acum, mulţimea se risipea pe colină. Cucoanele îşi reluaseră nemişcarea melancolică în fundul caleştilor, cu mîinile în poală. Ici şi colo cîte un docar hodorogit dădea o raită scurtă la trap, pe gazon. Într-o trăsură victoriană se aflau cele două spaniole ale lui Eusèbiozinho, Concha şi Carmen, cu umbreluţe stacojii. Iar nişte indivizi cu mîinile la spate se tot holbau la un *char-à-bancs* cu patru cai à la Daumont, în care, în mijlocul unei familii triste, o doică legată cu basma de ţărancă dădea să sugă unui copil înfăşat în dantele. Doi puşti tîrau nişte ulcele cu apă rece, strigîndu-şi marfa.

Carlos tocmai cobora din tribună fără să-l fi descoperit pe Dâmaso — cînd a dat nas în nas cu el : se îndrepta spre scară, înflăcărat, superb în faimoasa lui redingotă albă.

Unde dracu ai fost, fiinţa lui Dumnezeu ?

[1] A..., domnule, aveţi grijă... Cunoaşteţi proverbul : cine are noroc la joc... (fr.).

[2] ...pacate, doamnă ! (fr.)

Dâmaso i s-a agăţat de braţ şi s-a ridicat în vîrful picioarelor, ca să-i povestească la ureche că fusese în partea cealaltă cu o tipă divină. Josefina lui Salazar... Nemaipomenit de şic ! Frumos îmbrăcată ! I se părea că acum cunoscuse şi el o femeie adevărată !

— Ah, Sardanapalule !...

— Pe viaţă, omule... Vino înapoi sus, în tribună, haide. Azi încă n-am putut să stau de vorbă cu cei din *high life* !... Dar sînt furios, ştii ? S-au legat de voalul meu albastru. Asta-i o ţară de înapoiaţi ! Imediat să-şi bată joc, şi *vezi să nu ţi se pîrlească pielea,* şi *unde locuieşti, puiculiţă ?* şi alte glume... Nişte canalii ! A trebuit să-mi scot voalul... Dar m-am hotărît. La viitoarele curse vin gol. Pe cuvîntul meu, vin gol! E ruşinea civilizaţiei, ţara asta! Nu mai urci cu mine ? Atunci, pe curînd.

Carlos l-a reţinut.

— Ascultă aici, omule, să-ţi spun ceva... Ce-i cu vizita la Olivais ?... N-ai mai apărut... Doar aranjaserăm să te duci să-i inviţi pe soţii Castro Gomes, să vii să aduci răspunsul... N-ai venit, n-ai dat semne de viaţă... Craft a aşteptat... În fine, te-ai purtat ca un sălbatic.

Dâmaso a ridicat braţele la cer. Păi, cum aşa, Carlos chiar nu ştia ? Avea veşti mari ! N-a mai venit la Buchetul, cum aranjaseră, deoarece Castro Gomes nu putea merge la Olivais. Urma să plece în Brazilia. Dealtfel a şi plecat de miercuri. Nu se putea ceva mai extraordinar... Se duce acolo să-şi lanseze invitaţia, iar dumnealui îi declară că regretă mult, dar pleacă a doua zi la Rio... Şi bagajele gata făcute, şi casa gata închiriată pentru nevastă-sa care rămîne aici trei luni să-l aştepte, şi biletul gata în buzunar. Totul pe negîndite, de sîmbătă pînă marţi... Cam scrîntit, Castro Gomes ăsta !

— Şi a plecat, a exclamat el întorcîndu-se ca să le salute pe vicontesa de Alvim şi pe Joaninha Vilar ce coborau din tribune. A plecat, iar ea s-a şi instalat. Am fost ieri să-i fac o vizită, dar nu era acasă... Ştii de ce mi-e teamă mie ? Nu cumva ea, în primele momente, din cauza vecinilor, cum e singură, să nu vrea să mă duc prea des pe acolo... Ce crezi ?

— Poate... Şi unde locuieşte ?

În patru cuvinte, Dâmaso i-a explicat cum s-a instalat *Madame*. Ceva foarte nostim, locuia chiar în casa lui Cruges ! De ani de zile mama Cruges închiria etajul întîi mobilat ; iarna trecută locuise acolo Bertonni, tenorul, cu familia. Casă bine aranjată, Castro Gomes a avut fler...

— Iar pentru mine, foarte comod, chiar lîngă Club... Va să zică nu mai vii sus, să stai de vorbă cu partea femeiască ? Pe curînd... Azi contesa de Gouvarinho e nemaipomenit de șic ! Și cere bărbat ! *Good-bye*.

În fața lui Carlos, contesa de Gouvarinho, în grupul Donei Maria căruia veniseră să i se alăture vicontesa de Alvim și Joaninha Vilar, nu înceta să-l cheme cu privirea ei neliniștită, torturîndu-și marele evantai negru. Dar el nu i-a dat ascultare imediat, oprit lîngă treptele tribunei ca să-și aprindă nepăsător o țigaretă, tulburat de toate vorbele lui Dâmaso care-i lăsau în suflet o dîră luminoasă. Acum, că o știa singură în Lisabona, locuind chiar în casa lui Cruges, i se părea că făcuse deja cunoștință cu ea, se simțea foarte aproape de ea — fiindu-i permis în orice clipă să treacă pragul ușii ei, să calce treptele pe care le călca ea. Prin închipuire îi străfulgerau deja posibilități de întîlnire, vreun cuvînt schimbat, lucruri mărunte, subțiri ca firele de ață, dar prin care destinele lor ar fi început să se lege... Și imediat a simțit ispita copilărească să meargă acolo imediat, chiar în după-amiaza aceea, în clipa aceea, ca să se bucure, ca amic al lui Cruges, de dreptul de a urca scara ei, de a se opri în fața ușii ei și de a surprinde un glas, un sunet de pian, un zvon oarecare de viață.

Privirea contesei nu-l slăbea deloc. În sfîrșit, s-a apropiat și el, înciudat ; ea s-a ridicat imediat, și-a lăsat grupul și, făcînd cîțiva pași cu el pe gazon, a reînceput să-i vorbească despre călătoria la Santarém. Atunci Carlos, foarte sec, i-a declarat că toată ticluirea ei era nesăbuită.

— Pentru ce ?...

Asta-i bună, pentru ce ! Pentru tot. Pentru primejdie, pentru incomoditate, pentru ridicol... În sfîrșit, ei, ca femeie, îi ședea bine să aibă fantezii pitorești de roman ; dar el trebuia să dea dovadă de bun-simț.

Ea își mușca buza, cu tot sîngele năvălindu-i în obraji. Nu era vorba de bun simț. Vedea în asta doar răceală.

Cînd ea risca atîta, putea și el, pentru o noapte, să înfrunte incomoditățile unui han...

— Dar nu-i asta...

Atunci, ce era ? Se temea ? Nu riscau mai mult decît în vizitele la mătușica. Nimeni n-o putea recunoaște, cu altă culoare de păr, tot soiul de văluri, înfășurată într-un mare *waterproof*. Soseau pe înserate, intrau în cameră, de unde nu mai ieșeau, serviți doar de scoțiană. A doua zi, cu trenul de seară, ea mergea mai departe la Porto, totul se termina... Și în stăruința aceea ea era bărbatul, seducătorul, cu vehemența pasiunii ei active, ispitindu-l, insuflîndu-i dorința ; în timp ce el părea femeia, șovăitoare și speriată. Carlos simțea asta. Împotrivirea lui la o noapte de dragoste, prelungită astfel, amenința să devină grotescă ; în același timp, căldura voluptății ce emana din pieptul ei — care gîfîia lîngă el și pentru el — îl moleșea cu încetișorul. A privit-o în cele din urmă într-un anume fel ; și, ca și cum dorința i s-ar fi aprins deodată la scurta flacără ce scînteia în pupilele ei negre, umede, lacome, pline de făgăduieli, a spus, palid la față :

— Ei bine, fie... Mîine seară, la gară.

În clipa aceea, în jur, au izbucnit strigăte batjocoritoare : un cal singuratic sosea, în galop liniștit, trecînd de linia de sosire fără să se grăbească de parcă ar fi coborît pe un bulevard din Campo Grande, într-o după-amiază de duminică. Iar lumea se întreba tocmai ce cursă putea să fie aceea cu un singur cal — cînd în depărtare, ivindu-se parcă din luminozitatea bălaie a soarelui ce cobora peste rîu, și-a făcut apariția o biată mîrțoagă albă ce se străduia nevoie mare, gîfîia, cu un efort dureros, sub biciuirile unui jocheu în violet și negru. Cînd a ajuns, în sfîrșit, celălalt *gentleman-rider*[1] se întorsese deja de la linia de sosire, la pas, agale, și stătea acum de vorbă cu amicii, sprijinit de frînghia pistei.

Toată lumea rîdea. Iar cursa pentru Premiul regelui s-a terminat în felul acesta grotesc.

Mai urma și Premiul de consolare — dar acum orice simulacru de interes pentru cai pierise. În fața calmei și radioasei frumuseți a după-amiezii, cîteva cucoane, imi-

[1] Jocheu (engl.).

tînd-o pe vicontesa de Alvim, coborîseră spre camera cîntarului, obosite de a fi stat atîta timp nemișcate în tribună. S-au tras mai multe scaune : ici și colo, pe gazonul călcat în picioare, se formau grupuri învesclite de cîte o rochie de culoare deschisă sau de o pană vie de pălărie ; și se stătea la taclale ca iarna, într-un salon, fumîndu-se familiar. În jurul Donei Maria și a vicontesei de Alvim se făceau planuri pentru un mare picnic la Queluz. Alencar și Gouvarinho discutau despre reforma învățămîntului. Oribila Craben, printre diplomați și tineri cu binoclul în bandulieră, emitea cu glasul ei gutural opinii despre Daudet pe care-l găsea *très agréable*. Iar cînd Carlos a luat-o în sfîrșit din loc, cursele erau uitate, iar incinta dobîndea o înfățișare de serată în lumina și răcoarea colinei, cu murmurul vocilor, agitarea evantaielor și, în fund, fanfara intonînd un vals de Strauss.

După ce l-a căutat mult timp pe Craft, Carlos l-a întîlnit în fine la bufet, cu Darque și cu alții, bînd din nou șampanie.

— Eu trebuie să mai ies în oraș, i-a spus el, așa că plec cu faetonul. Te părăsesc cu neruşinare. Mergi la Buchetul cum vei putea...

— Îl duc eu, a strigat imediat Vargas, căruia acum cravata i se desfăcuse de tot. Îl duc cu docarul. Am eu grijă de el... Craft rămîne în seama mea... Ai nevoie de chitanță ? În sănătatea lui Craft, englez de-al meu... Ura !

— Ura ! Hip, hip, ura !

Curînd după aceea Carlos, cu faetonul în trap mare, cobora prin Chiado, dădea un ocol spre strada Sfîntul Francisc. Îl năpădise o tulburare încîntătoare și nemaicunoscută, odată cu certitudinea că ea era singură în casa lui Cruges ; ultima privire pe care i-o trimisese părea să-i vină în întîmpinare, chemîndu-l ; și o deșteptare tumultuoasă de speranțe fără nume îi suia sufletul în albastrul cerului.

Cînd a oprit în fața portalului — cineva, în spatele ferestrelor ei, trăgea storurile încet. Peste strada liniștită se așternea o umbră de amurg. I-a aruncat vizitiului hățurile, a traversat grădina interioară. Niciodată nu se dusese să-l viziteze pe Cruges, niciodată nu urcase scara aceea, și i s-a părut oribilă, cu treptele reci de piatră, fără

covor, cu pereții goi și murdari, albicindu-se trist în întunericul ce începuse să se lase. Pe palierul etajului întîi s-a oprit. Acolo locuia ea. Și a rămas privind îndelung, cu o ingenuă devoțiune, spre cele trei uși vopsite în albastru : cea din centru era de neutilizat din cauza unei bîncuțe lungi de răchită, iar de cea din dreapta atîrna, cu o bilă enormă la capăt, cordonul clopoțelului. Dinăuntru nu răzbătea nici un zgomot ; iar tăcerea apăsătoare, adăugată la mișcarea storurilor pe care le văzuse închizîndu-se, părea să înconjoare persoanele ce locuiau acolo de o singurătate de nepătruns. Dezolarea i-a cuprins sufletul. Dacă ea, fiind acum singură, fără soțul ei, începea să ducă o viață claustrată și solitară ? Dacă nu-i va mai revedea niciodată ochii ?

A urcat încet pînă la etajul lui Cruges. Și nici nu știa bine ce să-i spună compozitorului ca să-i explice acea vizită ciudată, nelalocul ei... S-a simțit ușurat cînd servitorica a venit să-i spună că domnișorul Vitorino nu era acasă.

Jos, Carlos a luat hățurile și a mînat încet faetonul pînă în Piața Bibliotecii. Apoi a revenit la pas. De astă dată răzbătea, de după storul alb, o lumină nedesluşită. A privit-o așa cum ai privi o stea.

S-a înapoiat la Buchetul. Plin de praf, Craft tocmai cobora dintr-o trăsură de piață. Un moment s-au oprit la poartă, în timp ce Craft, căutînd bani schimbați pentru birjar, îi povestea sfîrșitul curselor. La Premiul de consolare, unul dintre călăreți căzuse aproape de linia de sosire, dar fără să pățească nimic ; iar la sfîrșit Vargas, care era la a treia sticlă de șampanie, l-a luat în pumni pe un chelner de la bufet, snopindu-l în bătăi.

— Și astfel, a spus Craft completîndu-și mărunțișul, cursele astea au avut și ele ceva bun, conform vechiului principiu shakesperian că *totul e bine cînd se sfîrșește cu bine*.

— O încăierare, a spus Carlos rîzînd, constituie într-adevăr un final frumos.

În vestibul, bătrînul portar, cu capul descoperit, aștepta ținînd în mînă o scrisoare pentru Carlos. O adusese un servitor, cu cîteva clipe înainte de sosirea domnișorului.

Era un scris de femeie, într-un plic mare, sigilat cu o pecete cu blazon. Carlos a deschis-o pe loc și, încă de la pri-

mul rînd, a tresărit atît de tare, ca de o surpriză atît de frumoasă, iar chipul i s-a luminat atît de mult, încît Craft, lîngă el, l-a întrebat zîmbind :

— Aventură ? Moştenire ?

Carlos, roşu ca racul, a vîrît scrisoarea în buzunar şi a bolborosit :

— E doar un bilet, despre un bolnav...

Era despre un bolnav, şi era doar un bilet, dar începea astfel : *Madame Castro Gomes prezintă respectele sale domnului Carlos da Maia, şi-i cere favoarea...* Apoi, în două cuvinte, îl ruga să vină a doua zi de dimineaţă, cît mai devreme posibil, ca să consulte o persoană din familie care era bolnavă.

— Bine, eu mă duc să mă îmbrac, a spus Craft. Masa e la şapte şi jumătate, nu-i aşa ?

— Da, da, masa... a răspuns Carlos fără să ştie ce, surîzînd tot, parcă în extaz.

A alergat în camera lui ; şi lîngă fereastră, fără măcar să-şi fi scos pălăria, a citit încă o dată biletul, şi apoi încă o dată, cercetînd fermecat forma scrisului, adulmecînd cu voluptate parfumul hîrtiei.

Purta chiar data zilei aceleia, după-amiază. Asadar, atunci cînd a trecut prin faţa uşii ei. ea îl scrisese deja, gîndul ei se oprise deja asupra lui — chiar dacă numai pentru a trasa literele simple ale numelui. Nu ea era bolnavă. Dacă ar fi fost Rosa, n-ar fi spus atît de rece „o persoană din familie". Poate era vorba de negrul acela frumos cu claia de păr cărunt. Sau poate de Miss Sara, binecuvîntată fie ea în vecii vecilor. care voia un medic cunoscător al limbii engleze... În sfîrşit, era acolo o persoană la pat, lîngă care avea să-l conducă ea personal, prin coridoarele interioare ale acelei case pe care doar cu cîteva clipe în urmă o simţise atît de închisă şi parcă pentru totdeauna de nepătruns... Şi apoi acel bilet adorabil, acea delicioasă invitaţie să vină la ea acasă, acum că îl cunoştea, că o văzuse pe Rosa trimiţîndu-i un salut cît toate zilele, dobîndea un tîlc profund, tulburător...

Dacă n-ar fi vrut să înţeleagă şi nici să accepte amorul distant pe care ochii lui i-l oferiseră limpede, cît se putea de luminos, în clipele acelea fugitive cînd se încrucişaseră cu ai ei, atunci ar fi putut să trimită după alt medic, un clinician oarecare, un străin. Dar nu : privirea ei răspunsese ochilor lui, şi acum ea îi deschidea uşa... Şi ceea ce simţea la gîndul acesta era o recunoştinţă de nespus, un avînt furtunos al întregii sale fiinţe, de a-i cădea la picioare, de a-i săruta tivul rochiei cu devoţiune, la nesfîrşit, fără să mai dorească nimic, fără să mai ceară nimic...

Cînd Craft a coborît peste puţin timp, în frac, proaspăt, alb, scrobit, corect, l-a găsit pe Carlos cu tot praful de pe şosea încă pe el, cu pălăria pe cap, plimbîndu-se prin odaie, în acea radioasă nelinişte.

— Parcă ar ieşi scîntei din dumneata, omule ! a spus Craft oprindu-se în faţa lui cu mîinile în buzunare şi contemplîndu-l o clipă din înălţimea gulerului său strălucitor. Scoţi flăcări !... S-ar zice că ai o aureolă la ceafă !... Ţi s-a întîmplat ceva foarte bun !

Carlos s-a întins, zîmbind. Apoi s-a uitat o clipă la Craft, în tăcere, a ridicat din umeri şi a murmurat :

— În definitiv, Craft, omul nu ştie niciodată dacă ceea ce i se întîmplă e bun sau rău.

— De obicei e rău, a spus celălalt rece, apropiindu-se de oglindă să-şi retuşeze cu mai multă atenţie nodul cravatei albe.

XI

A DOUA ZI DE DIMINEAȚĂ, Carlos, care se sculase devreme, s-a dus pe jos de la Buchetul pînă în strada Sfîntul Francisc, unde locuia Madame Gomes. Pe palierul pe care se stingea în penumbră lumina îndepărtată a ferestruicii, o bătrînă cu basma pe cap, înfășurată într-un șăluț negru, aștepta șezînd melancolică pe colțul banchetei de răchită. Prin ușa deschisă se zărea un perete urît de coridor, tapetat cu hîrtie galbenă. Înăuntru, o pendulă leneșă bătea orele zece.

— Ați sunat ? a întrebat Carlos ridicîndu-și pălăria.

Din umbra basmalei ce-i cădea peste ochi, bătrîna a murmurat cu un ton obosit și bolnav :

— Da, domnul meu. Au fost deja atît de drăguți să-mi vorbească. Servitorul, domnul Domingos, trebuie să vină dintr-o clipă într-alta...

Carlos a început să aștepte, plimbîndu-se agale pe palier. De la etajul al doilea răzbătea o zarvă veselă de copii ce se joacă ; sus, servitorul lui Cruges freca zgomotos scara, fluierînd la disperare un fado. Un lung minut s-a scurs încet, apoi altul, nesfîrșit. Bătrîna, din întunericul basmalei ei, a scos un mic oftat abătut. În fund începuse să cînte un canar ; atunci Carlos, pierzîndu-și răbdarea, a tras de cordonul clopoțelului.

Un servitor cu favoriți roșcați, corect încheiat la nasturi, într-o jiletcă petrecută, din flanelă, a apărut fugind, cu o farfurie în mînă, acoperită cu un șervet ; cînd a dat cu ochii de Carlos, s-a tulburat atît de tare, clătinîndu-se lîngă ușă, că s-a prelins puțin sos de la friptură și a curs pe podea.

— Oh, domnul Carlos Eduardo, fiți amabil și intrați !... Asta-i nemaipomenit ! Aveți bunătatea să așteptați un momențel, să deschid salonul... Luați asta, doamna Augusta,

luați așa, vedeți să nu se mai verse ! Doamna a spus c-o să vă trimită imediat și niște vin de Porto... Scuzați, vă rog, domnule Carlos... Pe aici, stăpîne...

A tras o draperie de rips roșu, l-a introdus pe Carlos într-un salon înalt, spațios, cu un tapet cu buchețele albastre și două verande ce dădeau spre strada Sfîntul Francisc ; ridicînd în grabă cele două transperante de stambă albă, îl întreba pe Carlos dacă domnia-sa și-l mai amintea pe Domingos. Cînd s-a întors rîzînd, coborîndu-și în grabă manșetele mînecilor, Carlos l-a recunoscut după favoriții roșcați. Era într-adevăr Domingos, valet excelent, care fusese angajat la Buchetul la începutul iernii și plecase din cauza unor prea zeloase discuții patriotice cu bucătarul francuz.

— Nu te văzusem bine, Domingos, a spus Carlos. Palierul e cam întunecat... Mi-amintesc perfect... Va să zică acum ești aici, așa-i ? Și ești mulțumit ?

— Cred că sînt foarte mulțumit, stăpîne... Și domnul Cruges locuiește aici, sus...

– Știu, știu...

– Dumneavoastră să aveți numai puțină răbdare să așteptați un momențel, că mă duc s-o anunț pe doamna Maria Eduarda...

Maria Eduarda ! Pentru prima oară îi auzea Carlos numele ; și i s-a părut perfect, cît se poate de potrivit cu frumusețea ei senină. Maria Eduarda, Carlos Eduardo... Era o asemănare între numele lor. Cine știe dacă nu prevestea o concordanță în destine !

Între timp Domingos, ajuns la ușa salonului, cu mîna pe draperie, s-a mai oprit ca să-i spună zîmbind, cu un ton confidențial :

– Guvernanta englezoaică e bolnavă...

- Ah ! guvernanta ?

Da, stăpîne, de ieri are puțină febră și o apăsare în piept.

– Ah !...

Domingos a tras din nou ușor draperia, fără să se grăbească, privindu-l pe Carlos admirativ :

– Și bunicuțul dumneavoastră, tot e bine ?

– Mulțumesc, Domingos, e bine.

— Dumnealui, da, e un domn mare !... Nu există, nu există altul ca dumnealui în toată Lisabona !

— Mulţumesc, Domingos, mulţumesc...

Cînd a ieşit în sfîrşit, Carlos, scoţîndu-şi mănuşile, a înconjurat curios şi încet încăperea. Podeaua fusese acoperită cu un covor nou din paie împletite. Lîngă uşă era un pian vechi cu coadă, acoperit cu o cuvertură albicioasă ; pe o etajeră de alături, plină de partituri, de note muzicale, de reviste ilustrate, se afla un vas japonez în care se ofileau trei frumosi crini albi ; toate scaunele erau tapiţate cu rips roşu ; iar la picioarele sofalei se întindea o blană veche de tigru. Ca şi la Hotelul Central, acea instalaţie sumară de casă cu chirie primise retuşuri de confort şi bun gust : perdele noi de creton, potrivite cu tapetul albastru de pe pereţi, înlocuiseră clasicele perdeluţe de muselină ; un mic birouaş arab, de care Carlos îşi amintea că-l văzuse cu cîteva zile în urmă la moş Abraão, umplea o latură mai golaşă a peretelui ; cuvertura de pluş de pe o masă ovală, aşezată în centru, dispărea sub frumoase legături de cărţi, albume, două ceşti japoneze din bronz, un coşuleţ de flori din porţelan de Dresda, delicate obiecte de artă care fără doar şi poate nu aparţineau mamei Cruges. Şi părea să plutească acolo, mîngîind obiectele frumos ordonate şi marcîndu-le cu un farmec deosebit, acel parfum nedefinit în care predomina iasomia şi pe care Carlos îl simţise deja în camerele de la Hotelul Central.

Dar ceea ce l-a atras cu osebire a fost un frumos paravan din pînză de in, cu bucheţele brodate, deschis lîngă fereastră, adăpostind un colţişor mai ocrotit şi mai intim. Se aflau acolo un scăunel scund de saten stacojiu, o pernă mare pentru picioare, o masă de cusut cu un lucru de mînă, jurnale de modă, o broderie făcută sul, scule de lînă colorată revărsîndu-se dintr-un coş. Şi, confortabil încolăcită în moliciunea scaunului, se mai afla acolo, în clipa aceea, faimoasa căţeluşă scoţiană care de atîtea ori străbătuse visele lui Carlos, cînd ţopăind uşor prin Aterro în urma unei siluete radioase, cînd dormind cuibărită într-o dulce poală...

— *Bonjour, mademoiselle,* i-a spus el încetişor, vrînd să-i capteze simpatia.

Căţeluşa s-a ridicat brusc pe scaun, cu urechiuşele ciulite, săgetîndu-l pe acel străin, printre zulufii ciufuliţi, cu

frumoşii ei ochi ca tăciunele, plini de neîncredere, dar pătrunzători ca nişte ochi omeneşti. O clipă Carlos s-a temut să nu înceapă să latre. Dar căţeluşa s-a şi îndrăgostit de el şi s-a culcat pe scaun cu labele în aer, indecentă, abandonîndu-şi burtica mîngîierilor lui. Carlos se pregătea tocmai s-o scarpine şi s-o răsfeţe, cînd a auzit un pas uşor călcînd pe covorul împletit. S-a întors şi a văzut-o pe Maria Eduarda în faţa lui.

A fost ca o apariţie neaşteptată — şi şi-a înclinat adînc umerii, mai puţin ca s-o salute, cît ca să-şi ascundă valul tumultuos de sînge care-i năvălea în obraz. Ea, într-o rochie simplă şi ajustată din serj negru, cu guleraş drept, bărbătesc, şi un boboc de trandafir cu două frunze prins în piept, înaltă şi albă, a luat loc imediat la masa ovală, despăturindu-şi o batistuţă de dantelă. Dînd ascultare gestului ei zîmbitor, Carlos s-a aşezat şi el, stînjenit, pe marginea sofalei de rips. După o clipă de tăcere, care i s-a părut profundă, aproape solemnă, s-a înălţat vocea Mariei Eduarda, o voce gravă şi tărăgănată, cu un ton de aur mîngîietor.

Prin vraja care-l năpădise, Carlos percepea vag mulţumiri pentru îngrijirea Rosei, şi, de fiecare dată cînd privirea lui se oprea asupra ei o clipă mai mult, descoperea pe dată un farmec nou, o altă latură a desăvîrşirii ei. Părul nu era blond, cum i se păruse de departe, în lumina soarelui, ci avea două tonuri, castaniu deschis şi castaniu închis, era des şi uşor ondulat pe creştet. În strălucirea întunecată a ochilor se ghicea ceva foarte grav şi în acelaşi timp foarte blînd. Cu un gest familiar îşi încrucişa uneori, cînd vorbea, mîinile pe genunchi. Iar prin mîneca dreptă de serj ce se sfîrşea cu o manşetă albă, se ghicea frumuseţea, albeaţa, moliciunea, aproape căldura braţelor ei.

Ea a tăcut. Carlos, ridicînd vocea, a simţit din nou că-i năvăleşte sîngele în obraz. Şi, deşi aflase de la Domingos că guvernanta era bolnavă, n-a găsit altceva de spus, în tulburarea lui, decît s-o întrebe timid :

— Nu cumva fiica dumneavoastră e bolnavă, doamna mea ?

— Oh ! nu ! Slavă Domnului !

Şi Maria Eduarda i-a povestit, exact ca Domingos, că guvernanta englezoaică nu se simţea bine de două zile, avînd dificultăţi în respiraţie, tuse, puţină febră...

— Ne-am închipuit la început că e o răceală obişnuită ; dar ieri după-amiază s-a simţit mai rău, şi acum sînt nerăbdătoare s-o consultaţi...

S-a sculat, s-a dus să tragă de un cordon lung de sonerie care atîrna lîngă pian. Pe la spate, părul ei, ridicat în vîrful capului, dezvăluia un puf uleţ auriu ce se încîrlionţa delicat pe albeaţa de lapte a gîtului. Printre mobilele acelea de rips, sub tavanul banal din stucărie murdară, toată făptura ei i se părea mai radioasă, de o frumuseţe mai nobilă, aproape inaccesibilă ; şi se gîndea că niciodată acolo n-ar îndrăzni s-o privească atît de făţiş, cu o atît de limpede adoraţie, ca atunci cînd o întîlnea pe stradă.

— Ce căţeluşă drăguţă aveţi, doamna mea ! a spus el cînd Maria Eduarda s-a aşezat din nou, punctîndu-şi aceste cuvinte simple, rostite zîmbind, cu un accent de tandreţe.

I-a surîs şi ea cu un zîmbet frumos, care-i forma o gropiţă în bărbie şi-i îndulcea cu un anume răsfăţ trăsăturile serioase. Apoi veselă, bătînd din palme, a chemat-o de după paravan :

— Niniche ! Ţi se aduc elogii, vino să mulţumeşti !

Niniche şi-a făcut apariţia căscînd. Carlos găsea drăguţ numele de Niniche. Curios lucru, şi el avusese o ogăriţă italienească pe care o chema Niniche...

În clipa aceea a intrat servitoarea — fata slabă şi pistruiată, cu privirea scînteietoare, pe care Carlos o văzuse şi la Hotelul Central.

— Melanie o să vă conducă la Miss Sara în cameră, a spus Maria Eduarda. Nu vă însoţesc eu, pentru că e atît de timidă şi are atîtea scrupule să nu deranjeze, că în faţa mea e în stare să nege tot, să pretindă că n-are nimic...

— Perfect, perfect, murmură Carlos zîmbind, nespus de încîntat.

Şi i s-a părut atunci că ceva în privirea ei strălucise, alergase spre el, mai viu, mai dulce.

Cu pălăria în mînă, călcînd familiar pe coridorul acela întim, surprinzînd detalii de viaţă domestică, Carlos trăia

parcă bucuria unei posesiuni. Printr-o uşă pe jumătate deschisă a putut să întrevadă o cadă şi, atîrnate alături, nişte halate de baie mari, turceşti. În faţă, pe o masă, se aliniau, parcă atunci scoase din cutie, mai multe sticle cu apă minerală, de Saint-Galmier şi de Vals. A văzut imediat în aceste detalii atît de simple, atît de banale, semne de trai rafinat.

Melanie a tras o draperie de in şi l-a poftit să intre într-o cameră luminoasă şi aerisită ; acolo a găsit-o pe biata Miss Sara aşezată într-un pătuţ de fier, cu un nod de mătase albastră la gît şi cu părul atît de lins, atît de netezit cu peria, de parcă ar fi fost gata să meargă, duminica, la capela presbiteriană. Pe noptieră se aflau ziare englezeşti scupulos împăturite, lîngă un pahar cu doi trandafiri frumoşi ; şi totul în cameră strălucea de o ordine severă, de la portretele familiei regale a Angliei expuse pe faţa de masă din dantelă ce acoperea comoda, pînă la botinele bine văxuite, puse în ordine, profilate pe o etajeră din lemn de pin.

De îndată ce Carlos a luat loc, ea, ruşinoasă, cu doi bujori în obraji, a declarat printre accese de tuse că nu avea nimic. Dar doamna, atît de bună, atît de atentă întotdeauna, o silise să se vîre în pat... Pentru ea însă era neplăcut să trîndăvească acolo, fără ocupaţie, tocmai acum cînd *madame* era atît de singură, într-o casă fără grădină. Unde să se joace copilul ? Cine să iasă cu el la plimbare ? Ah ! era ca o închisoare pentru *madame !...*

Carlos o consola, luîndu-i pulsul. Apoi, cînd s-a ridicat ca s-o asculte, bietei *miss* i-a năvălit tot sîngele în obraz ; amărîtă, strîngîndu-şi mai mult rufăria la piept, a vrut să ştie dacă era *absolut* necesar... Da, bineînţeles, era necesar... I-a găsit plămînul drept puţin prins ; şi, în timp ce o învelea, i-a pus cîteva întrebări în legătură cu familia ei. Ea i-a povestit că era originară din York, fiica unui *clergyman*, şi că avea paisprezece fraţi şi surori ; băieţii se aflau în Noua Zeelandă, şi toţi erau zdraveni ca nişte atleţi. Ea ieşise cea mai plăpîndă ; astfel că tatăl ei, cînd a văzut că la şaptesprezece ani era doar o mînă de om, a învăţat-o imediat latina, destinînd-o profesiei de guvernantă.

În orice caz, spunea Carlos, nu avuseseră niciodată în familie bolnavi de piept ? Ea a zîmbit. Oh´! niciodată ! Mama ei mai trăia încă. Tatăl, foarte bătrîn, murise lovit de o iapă.

Între timp Carlos, în picioare, cu pălăria în mînă, continua să o observe, reflectînd. Atunci, deodată, fără vreun motiv anumit, ea s-a înduioşat, ochişorii i s-au împăienjenit de lacrimi. Iar cînd a auzit că era nevoie de atîtea îngrijiri, că trebuia să mai stea în cameră cincisprezece zile, s-a tulburat mai mult, şi două lacrimi timide aproape că i-au scăpat de sub gene. La plecare, Carlos i-a mîngîiat mîna părinteşte.

— *Oh ! Thank you, sir !* a murmurat ea, emoţionată toată.

În salon, Carlos a găsit-o pe Maria Eduarda aşezată lîngă masă, aranjînd buchete, cu un coş mare de flori pus lîngă ea pe un scaun şi cu poala plină de garoafe. O rază frumoasă de soare, întinsă pe covorul din paie împletite, venea să moară la picioarele ei ; iar Niniche, culcată chiar acolo, strălucea de parcă ar fi fost alcătuită din fir de argint. În stradă, pe sub ferestre, o flaşnetă cînta valsul din *Madame Angot*, în veselia radioasei dimineţi însorite. La etajul de sus reîncepuse alergătura de copii ce se jucau.

— Ce are ? a exclamat ea întorcîndu-se imediat, cu un mănunchi de garoafe în mînă.

Carlos a liniştit-o. Biata Miss Sara avea o bronşită uşoară, cu puţină febră. În orice caz, necesita îngrijiri, multă prudenţă...

— Bineînţeles ! Şi trebuie să ia vreo doctorie, nu-i aşa ?

A aruncat imediat restul de garoafe din poală în coş şi s-a dus să deschidă birouaşul din lemn-negru aşezat între ferestre. A aranjat ea însăşi hîrtia pentru reţetă, a pus o peniţă nouă la toc. Atenţiile acestea îl tulburau pe Carlos ca tot atîtea mîngîieri...

— Oh ! doamna mea !... murmura el, un creion e suficient...

Cînd s-a aşezat, ochii lui au întîrziat cu o curiozitate înduioşată asupra obiectelor acelora familiare pe care le atingeau mîinile ei blînde — un sigiliu de agată pe un vechi registru de socoteli, un cuţit de fildeş cu monogramă de argint, lîngă o ceşcuţă din porţelan de Saxa plină cu mărci poştale ; şi în toate era o ordine clară ce se armoniza perfect cu profilul ei pur. Pe stradă flaşneta tăcuse, dincolo de tavan încetaseră cavalcadele copiilor. Şi, în timp ce scria încet, Carlos o simţea cum îşi înăbuşă sunetul paşilor pe covoraşul din paie împletite, mînuindu-şi vazele mai uşurel.

— Ce flori frumoase aveţi, doamna mea ! a spus el întorcînd capul, în timp ce-şi usca reţeta, distrat şi pe îndelete.

În picioare, lîngă birouaşul arab pe care se afla o vază galbenă de India, ea aranja frunze în jurul a doi trandafiri.

— Împrospătează atmosfera, a spus ea. Dar credeam că la Lisabona sînt flori mai frumoase. Nimic nu se compară cu florile din Franţa... Nu-i aşa ?

El n-a răspuns imediat, uitînd să-şi mai ia ochii de la ea, gîndindu-se la fericirea de a rămîne veşnic în salonul acela de rips roşu, plin de lumină şi de tăcere, ca s-o vadă cum aranjează frunze verzi în jurul unor trandafiri !

— La Sintra sînt flori frumoase, a murmurat în cele din urmă.

— Oh, Sintra e o încîntare ! a spus ea fără să ridice ochii de la buchet. Merită să vii în Portugalia numai pentru Sintra.

În clipa aceea s-a dat la o parte draperia de rips şi Rosa a năvălit în cameră alergînd, îmbrăcată în alb, cu ciorapi de mătase neagră, cu o coamă neagră de păr bătîndu-i pe spate, şi cu păpuşa cea mare în braţe. Cînd l-a văzut pe Carlos, s-a oprit locului cu frumoşii ei ochi larg deschişi spre el, încîntată, strîngînd-o mai tare în braţe pe Crieri care era doar în cămaşă.

— Nu-l cunoşti ? a întrebat-o mama mergînd să ia loc din nou în faţa coşului cu flori.

Rosa a dat să zîmbească, feţişoara i s-a acoperit de o culoare vie. Şi astfel, în alb şi negru, toată, ca o rîndunică, avea un farmec rar, cu perfecţiunea dulce a formelor, graţia ei uşoară, ochii ei mari plini de azur şi o uşoară îmbujorare de femeie pe chip. Cînd s-a apropiat Carlos cu mîna întinsă ca să reînnoiască vechea cunoştinţă cu ea, s-a ridicat în vîrful picioarelor şi i-a oferit vioaie guriţa,

proaspătă ca un boboc de trandafir. Carlos abia dacă a îndrăznit să-i atingă ușor creștetul capului.

Apoi a vrut să-i strîngă mîna și vechii sale prietene Cricri. Deodată, Rosa și-a amintit de ce venise alergînd așa.

— E vorba de *robe-de-chambre*, mămico ! Nu pot să găsesc *robe-de-chambre* a lui Cricri... N-am putut s-o îmbrac încă... Spune-mi, știi unde este *robe-de-chambre* ?

— Mare dezordonată ești ! murmură mama, privind-o cu un zîmbet ușor și duios. Cricri are comoda ei, și garderobul ei, așa că n-ar trebui să i se piardă lucrurile... Nu am dreptate, domnule Carlos da Maia ?

Cu rețeta încă în mînă, zîmbea și el, fără să spună nimic, cuprins de înduioșarea acelei intimități în care simțea cum pătrunde și el încetișor.

Micuța s-a dus atunci să se sprijine de mama ei, să-i atingă brațul, cu un glăscior languros, tărăgănat și alintat :

— Haide, spune... Nu fi rea... Haide... Unde e *robe-de-chambre* ? Spune...

Ușor, cu vîrful degetelor, Maria Eduarda i-a aranjat fundița de mătase albă ce-i atîrna din creștetul capului. Apoi a devenit mai serioasă :

— Gata, liniște... Știi bine că nu mă ocup eu de lucrurile lui Cricri. Ar trebui să fii mai ordonată... Du-te s-o întrebi pe Melanie.

Rosa i-a dat imediat ascultare, devenind și ea serioasă și salutîndu-l acum pe Carlos din trecere, cu un mic aer de domnișoară :

— *Bonjour, monsieur...*

— E încîntătoare ! a murmurat el.

Mama a zîmbit. Sfîrșise cu aranjatul garoafelor ; s-a întors imediat să-l asculte pe Carlos, care pusese rețeta pe masă și, fără grabă, instalîndu-se într-un fotoliu, a început să-i vorbească de regimul pe care trebuia să-l țină Miss Sara, de lingurile de sirop de codeină care urmau să i se dea din trei în trei ore...

— Biata Sara ! spunea ea. Și, lucru curios, nu-i așa ? A venit cu presentimentul, aproape cu certitudinea c-o să se îmbolnăvească în Portugalia...

— Atunci o să deteste Portugalia !

— Oh ! deja are oroare de ea ! Găsește că e foarte cald, pretutindeni sînt mirosuri urîte, lumea e oribilă... Îi e

teamă să nu fie insultată pe stradă... În fine, e cît se poate de nefericită, arde de nerăbdare să plece de-aici...

Carlos rîdea de antipatiile acelea saxone. Dealtfel, în multe privințe buna Miss Sara avea poate dreptate...

— Dar dumneavoastră v-ați simțit bine în Portugalia, doamna mea ?

Ea a ridicat din umeri, nesigură.

— Da... trebuie să mă simt bine... E țara mea.

Țara „ei" !... Și el care o credea braziliancă !

— Nu, sînt portugheză.

A fost un moment de tăcere. Ea a luat de pe masă și a deschis încet un evantai mare din lac negru, pictat cu flori roșii. Iar Carlos simțea, fără să știe de ce, o duioșie nouă pătrunzîndu-i în inimă. Apoi ea a vorbit despre călătoria încoace, care fusese foarte plăcută ; adora să călătorească pe mare ; a fost o încîntare dimineața sosirii la Lisabona, cu un cer albastru închis, marea tot albastră, și deja căldura aceea de climă blîndă... Dar pe urmă, imediat după debarcare, totul fusese dezagreabil. Au locuit prost la Central. Niniche, într-o noapte, le-a tras o spaimă din cauza unei indigestii. Imediat după aceea a avut loc accidentul de la Porto...

— Da, a spus Carlos, soțul dumneavoastră, în Piața Nouă...

Ea a părut surprinsă. Cum de știa ? Ah ! da, aflase desigur de la Dâmaso...

— Sînteți buni prieteni, mi se pare.

După o scurtă șovăire, pe care ea a înțeles-o, Carlos a murmurat :

— Da... Dumaso vine destul de des pe la Buchetul... Dealtfel, îl cunosc doar de cîteva luni...

Ea a făcut ochii mari, uimită.

— Pe Dâmaso ? Păi el mi-a spus că vă cunoașteți de mici copii, că sînteți chiar rude...

Carlos a ridicat simplu din umeri, zîmbind.

— E o frumoasă iluzie... Și dacă asta îl face fericit !...

A zîmbit și ea, ridicînd de asemenea ușor din umeri.

— Dar dumneavoastră, doamna mea, a continuat Carlos imediat, nemaivrînd să vorbească despre Dâmaso, cum găsiți Lisabona ?

Îi plăcea destul de mult, găsea foarte frumos tonul acela albastru și alb de oraș meridional... Dar era atît de puțin confort !... Viața avea aici un iz pe care nu-l putuse încă percepe bine — dacă era vorba de simplitate sau de sărăcie.

— Simplitate, doamna mea. Avem simplitatea sălbaticilor...

Ea a rîs.

— N-aș spune asta. Dar presupun că sînteți ca grecii : vă mulțumiți să mîncați o măslină, privind cerul, care e frumos...

Cuvintele acestea i s-au părut adorabile lui Carlos, toată inima lui a alergat spre ea.

Maria Eduarda se plîngea în special de case, atît de inconfortabile, atît de lipsite de gust, de neglijate. Aceasta în care locuia o făcea nefericită. Bucătăria era oribilă, ușile nu se închideau. În sufragerie atîrnau pe pereți niște tablouri cu vaporașe și coline care-i tăiau pofta de mîncare...

— În afară de asta, a adăugat, e groaznic să nu ai un parc, o grădină, unde fetița să poată alerga, să poată merge să se joace...

— Nu e ușor să găsești o casă ca asta, și cu grădină, a spus Carlos.

A aruncat o privire pereților, stucăriei murdare de pe tavan și și-a amintit deodată de moșia lui Craft, cu vederea ei spre rîu, cu aerul curat, cu răcoroasele alei de salcîmi.

Din fericire, Maria Eduarda închiriase casa cu luna, și se gîndea să petreacă undeva pe malul mării timpul cît mai rămînea în Portugalia.

— Dealtfel, așa m-a sfătuit și medicul meu de la Paris, doctorul Chaplain.

Doctorul Chaplain ? Întocmai. Carlos îl cunoștea foarte bine pe doctorul Chaplain. Îi ascultase prelegerile, îl vizitase chiar și în intimitate, la proprietatea sa Maisonnettes, lîngă Saint-Germain. Era un mare maestru, un spirit superior !

— Și are o inimă atît de bună ! a spus ea cu un surîs limpede și o privire strălucitoare.

Sentimentul acesta comun a părut să-i apropie dintr-o dată cu mai multă duioșie ; în clipa aceea fiecare dintre ei l-a adorat pe doctorul Chaplain ; și au continuat să vorbească de el îndelung, bucurîndu-se, prin intermediul acelei triviale simpatii pentru un bătrîn clinician, de armonia născîndă dintre inimile lor.

Bunul doctor Chaplain ! Ce fizionomie amabilă, fină !... Întotdeauna cu mica-i bereță de mătase... Și cu floarea aceea mare la frac... În rest, cel mai de seamă practician din generația lui Trousseau.

— Iar Madame Chaplain, a adăugat Carlos, e o persoană încîntătoare... Nu găsiți ?

Maria Eduarda n-o cunoștea pe Madame Chaplain.

Înăuntru, pendula leneșă începuse să bată ora unsprezece. Atunci Carlos s-a ridicat, terminîndu-și fugitiva, neuitata, delicioasa vizită...

Cînd ea i-a întins mîna, puțin sînge i-a năvălit din nou în obraji, la atingerea acelei palme atît de moi și proaspete. A transmis salutări pentru Mademoiselle Rosa. Apoi, din ușă, cu draperia deja în mînă, s-a mai întors o dată, și încă o dată, pentru un ultim salut, ca să primească privirea suavă cu care-l urmărea ea...

— Pe mîine, nu-i așa ? a exclamat ea deodată cu frumosu-i zîmbet.

— Pe mîine, desigur !

Domingos era deja pe palier, în frac, rîzînd și bine pieptănat.

— E ceva grav, stăpîne ?

— Nu e nimic, Domingos... Mi-a părut bine că te-am văzut pe-aici.

— Și mie foarte bine, domnule. Pe mîine, stăpîne.

— Pe mîine.

Niniche a apărut și ea pe palier. El s-a aplecat s-o mîngîie tandru, și i-a zis și ei, radios :

— Pe mîine, Niniche !

Pe mîine ! Înapoindu-se la Buchetul, acesta era unicul gînd pe care-l simțea deslușit prin ceața luminoasă ce-i înnăbușea sufletul. Acum ziua se sfîrșise pentru el ; dar, după scurgerea lungilor ore, după trecerea lungii nopți, avea să pătrundă din nou în salonul acela de rips roșu

unde îl aștepta ca, în aceeași rochie de serj, potrivind încă frunzele verzi în jurul tulpinilor de trandafiri...

Pe Aterro, prin praful văratic și zgomotul trăsurilor, ceea ce vedea el era salonul acela, cu covoraşe noi, de paie împletite, pe podea, răcoros, tăcut și luminos ; cîteodată, o frază rostită de ea îi cînta în amintire, cu tonul de aur al vocii ei ; sau îi luceau în fața ochilor pietrele inelelor ei, amestecate cu blana căţeluşei. I se părea mai frumoasă, acum cînd îi cunoștea zîmbetul de o grație atît de delicată ; era plină de gust ; iar biata bătrînă de la uşă, bolnava aceea căreia ea îi trimitea vin de Porto, dezvăluia bunătatea ei... Ceea ce îl încînta era faptul că nu avea să mai adulmece prin oraş, ca un dulău pierdut, în căutarea ochilor ei negri ; acum era de-ajuns să urce cîteva trepte și i se deschidea în față uşa casei ei : și deodată totul în viață părea să devină mai uşor, să se echilibreze, lipsit de îndoieli și de nerăbdări.

În camera sa, la Buchetul, Baptista i-a înmînat o scrisoare :

— A adus-o scoțiana de îndată ce ați plecat.

Era de la contesa de Gouvarinho ! O jumătate de coală de hîrtie, pe care scria doar atît, cu creionul *„All right“* [1]. Carlos a mototolit-o, furios. Contesa de Gouvarinho !... Nici nu-și mai amintise de ea, din ajun, în radioasa furtună ce-i năpădise inima. Și peste cîteva ore, cu trenul de astă seară, urmau să plece amîndoi la Santarém, să se iubească ascunşi într-un han ! I-o făgăduise serios ; ca pesemne își pregătise deja oribila perucă și un *waterproof* de călătorie lungă ; totul era *all right*... În clipa aceea a găsit-o ridicolă, josnică, stupidă... Oh, era limpede ca lumina zilei că nu se va duce, că nu se va mai duce niciodată, în vecii vecilor ! Dar trebuia să meargă la gara Santa Apolónia, să bîiguie o scuză grosolană, să asiste la dezolarea ei, să-i vadă ochii scăldați în lacrimi. Ce pisălogeală !... A simțit c-o urăște.

Cînd a sosit la micul-dejun, i-a găsit pe Craft și Afonso deja așezați, vorbind tocmai despre Gouvarinho și articolele pe care continua să le publice grav în *Ziarul comerțului*.

[1] În ordine (engl.).

— Ce dobitoc ! a exclamat Carlos cu glasul șuierător, dezlănțuind asupra literaturii politice a soțului furia pe care i-o inspirau năbădăile amoroase ale soției.

Afonso și Craft s-au uitat la el, uimiți de atîta violență. Și Craft l-a criticat pentru lipsă de recunoștință. Fiindcă, dacă nu așa, nu exista pe toată fața pămîntului un entuziasm ca cel pe care nefericitul om de stat i-l arăta lui Carlos...

— Dumneavoastră nici nu vă faceți o idee, domnule Afonso da Maia. E un cult. E o idolatrie.

Carlos ridica din umeri, pierzîndu-și răbdarea. Dar Afonso, dispus acum în favoarea omului care-l admira cu atîta dărnicie pe nepotul său, a murmurat binevoitor :

— Bietul de el, presupun că e inofensiv...

Craft numai că nu l-a ovaționat pe bătrîn :

— „Inofensiv !“ Admirabil, domnule Afonso da Maia ! „Inofensiv“, aplicat unui om de stat, unui pair, unui ministru, unui legiuitor, e o găselniță ! Și așa e el, într-adevar, „inofensiv“... Și așa sînt ei, într-adevăr...

— Chablis ? a murmurat valetul.

— Nu, ceai.

Și a adăugat :

— Șampania pe care am băut-o ieri la curse din patriotism m-a dat gata... Trebuie să mă pun o săptămînă pe regim lactat.

Atunci s-a mai vorbit despre curse, despre cîștigurile lui Carlos, despre Clifford și voalul albastru al lui Dâmaso.

— Dar cine avea un costum superb ieri, era contesa de Gouvarinho, a spus Craft amestecîndu-și ceaiul. Îi ședea admirabil acel alb-crem, cu tușe de tonuri negre. Un adevărat costum de curse... *C'était un oeillet blanc panaché de noir* [1]... Nu ți s-a părut, Carlos ?

— Ba da, a mîrîit Carlos, era bine.

Din nou contesa de Gouvarinho ! I se părea că nu va mai exista conversație în viața lui în care să nu vină vorba despre contesa de Gouvarinho, și că nu va mai fi drum în viața lui pe care să nu se împiedice de contesa de Gouvarinho ! Și chiar acolo, la masă, a hotărît în sinea lui să n-o mai revadă niciodată, să-i scrie un bilet scurt,

[1] Era o garoafă albă împodobită cu negru... (fr.).

politicos, prin care refuza să meargă la Santarém, fără explicații...

Dar în camera lui, în fața foii de hîrtie, a fumat o țigaretă lungă, fără să găsească o frază care să nu fie nici copilărească, nici brutală. Nu avea pentru ea simpatia necesară ca să-i spună „dragă". Ba simțea chiar o nedesluşită repulsie fizică : parfumul ei exagerat de verbină trebuia să fie insuportabil o noapte întreagă — şi-şi amintea că pielea gîtului ei, pe care odinioară şi-o închipuise de saten, avea un ton lipicios, gălbui, dincolo de linia pudrei de orez. A hotărît să nu-i scrie. Se va duce diseară la Santa Apolónia, iar cînd trenul va fi gata să se pună în mişcare, va trage portiera ca să bîiguie o scuză la repezeală ; nu-i va da timp să plîngă, nici să-i facă reproşuri ; o scurtă strîngere de mînă, şi adio pentru totdeauna...

Seara însă, cînd să plece la gară, ce greu i-a fost să se smulgă din comoditatea fotoliului şi a țigării !... S-a aruncat în cupeu disperat, blestemînd după-amiaza aceea din budoarul albastru cînd, din cauza unui trandafir şi a unei anume rochii de culoarea frunzei moarte care-i şedea bine, se trezise prăvălit cu ea pe sofa...

Cînd a sosit la Santa Apolónia, mai lipseau două minute pînă la plecarea expresului. A dat fuga spre capătul sălii, aproape goală la ora aceea, ca să cumpere un bilet de peron ; şi a avut de aşteptat o veşnicie, văzînd dincolo de ghişeu două mîini tărăgănate şi moi cum aranjau laborios mărunşiţul de schimb.

A pătruns în sfîrşit în sala de aşteptare, şi s-a ciocnit de Dâmaso, cu pălărie moale şi sacoşă de voiaj în bandulieră. Impresionat, Dâmaso i-a apucat mîinile :

— Băiete ! te-ai deranjat tu pentru mine ?... Cum de ai ştiut că plec ?

Carlos nu i-a spulberat iluziile, bîiguind că-i spusese Taveira, că-l întîlnise pe Taveira...

— Păi la asta chiar că nu mă aşteptam deloc ! a exclamat Dâmaso. Azi de dimineață şedeam încă foarte încîntat în pat, cînd mi-a sosit telegrama... Am fost furios ! Adică, îți imaginezi şi tu cum am fost, o asemenea nenorocire !...

Abia atunci a observat Carlos că era în doliu, cu negru la pălărie, mănuşi negre, tiv negru la batistă... A murmurat, încurcat :

— Taveira mi-a spus că pleci, dar altceva nu mi-a mai spus... Ți-a murit cineva ?

— Unchiul Guimarães.

— Comunistul ? Cel de la Paris ?

— Nu, fratele lui, cel mai mare, de la Penafiel... Aşteaptă aici că mă întorc îndată, mă duc pînă la cafenea să-mi umplu sticla cu coniac. De durere, am şi uitat de coniac...

Încă mai soseau călători, cu sufletul la gură, înfăşurați în halate contra prafului, cu cutii de pălării în mînă. Hamalii rostogoleau alene bagajele. La o portieră, unde se arăta un domn mustăcios cu o bonetă brodată cu mătase răsucită, atîrna un ciorchine întreg de amici politici, respectuoşi şi tăcuți. Într-un colț, o doamnă voalată plîngea cu sughițuri.

Carlos, văzînd un vagon cu eticheta „rezervat", şi-a închipuit că acolo era contesa. Un hamal s-a repezit la el, furios, de parcă ar fi asistat la profanarea unui sanctuar. Ce voia el, ce voia de acolo ? Nu ştia ce era „rezervat" pentru domnul Carneiro ?

— Nu ştiam.

— Să fi întrebat, trebuia să ştii ! a bombănit celălalt mai departe, tremurînd de indignare.

Carlos a mai alergat pe la alte vagoane unde se îmbulzea lumea, gîfîind, prin îngrămădeala de bagaje ; într-unul, doi indivizi se tratau drept „prost-crescuți" din cauza locurilor ; în față, un copil dădea din picioare în brațele doicei, țipînd.

— Băiete, pe cine dracu cauți ? a strigat Dâmaso vesel, apărînd în spatele lui şi înlănțuindu-i talia cu brațul.

— Pe nimeni... Mi s-a părut că-l văd pe marchiz.

Imediat Dâmaso a început să se plîngă de lugubra plictiseală a acestei călătorii la Penafiel !

— Şi tocmai acum, cînd aveam atîta nevoie să fiu în Lisabona ! Că am avut baftă cu femeile, băiete !... O baftă nemaipomenită !

A sunat un clopoțel. Dâmaso l-a îmbrățişat imediat tandru, a sărit în vagonul său, şi-a îngropat capul sub o mică

beretă de mătase, și apoi, sprijinit de portieră, și-a continuat confidențele. Ceea ce-l contraria cel mai mult era să părăsească tocmai acum combinația din strada Sfîntul Francisc. Ce păcat ! Lucrurile mergeau atît de bine, cu tipul în Brazilia, și ca acolo, la îndemînă, la doi pași de Club !...

Carlos abia îl asculta, distrat, privind cadranul orologiului transparent. Deodată Dâmaso, la portieră, a tresărit de surpriză :

— Uite-i pe soții Gouvarinho !

Carlos a tresărit și el. Contele, cu pălărie de voiaj, într-un pardesiu albicios, fără să se grăbească, cum i se cuvenea unui director al Societății de transporturi, venea stînd de vorbă cu un funcționar superior de la gară, cu galoane aurii, care cărăbănea cutia de pălării a excelenței-sale. Iar contesa, într-un larg halat contra prafului din fular de culoare castanie, un voal cenușiu care-i acoperea fața și pălăria, îl urma, dimpreună cu servitoarea scoțiană, ținînd în mînă un buchet de trandafiri.

Carlos a alergat spre ei, și-au exprimat cu toții uimirea :

— Dumneata aici, Maia ?

— Călător, conte ?

Întocmai. Hotărîse s-o însoțească pe contesă la Porto, pentru aniversarea tatălui ei... Hotărîre de ultimă oră, au fost cît pe ce să piardă trenul.

— Va să zică mă însoțești, Maia ? Vom avea această mare plăcere, Maia ?

Carlos le-a povestit repede că venise doar să-i strîngă mîna bietului Dâmaso, care călătorea spre Penaficl în urma morții unchiului său.

Sprijinit de portieră, cu mîinile în mănuși negre atîrnîndu-i în afară, bietul Dâmaso o saluta pe contesă grav, funebru. Iar bunul Gouvarinho s-a dus imediat să-i dea un *shake-hands* și să-i exprime condoleanțe.

Singur în clipa aceea cu contesa, Carlos a murmurat doar :

— Ce păcat !

— Blestematul ăsta ! a mîrîit ea printre dinți, o privire fulgerătoare străbătîndu-i voalul. Totul era atît de bine aranjat, și în ultimul moment se încăpățînează să vină și el...

Carlos i-a însoțit pînă la alt vagon „rezervat" care se aranja atunci pentru excelența-sa. Contesa a ocupat locul din colț, de lîngă portieră. Și cum contele, cu o politețe acidă, o sfătuia să se așeze mai degrabă cu fața spre locomotivă, ea a făcut un gest plictisit, a aruncat neglijent buchetul într-o parte, s-a înfipt mai solid pe banchetă ; și o privire dură de mînie a străfulgerat de la unul la altul. Carlos, stînjenit, întrebă :

— Și va să zică plecați pentru mai mult timp ?

Contele a răspuns zîmbind, ascunzîndu-și indispoziția :

— Da, poate pentru două săptămîni, o mică vacanță.

— Trei zile cel mult, i-a retezat-o ea cu vocea rece și tăioasă ca un cuțit.

Contele n-a răspuns, livid.

Toate portierele erau acum închise, tăcerea se lăsase pe peron. Șuieratul locomotivei a măturat aerul : cu un scîrțîit sec de frîne încordate, trenul lung s-a pus în mișcare, cu toți călătorii încă sprijiniți de portiere, întinzînd mîna pentru o ultimă atingere. Ici și colo flutura cîte o batistă albă. Privirea pe care i-a aruncat-o contesa lui Carlos a avut dulceața unui sărut. Dâmaso a transmis salutări la Buchetul. Compartimentul poștei a lunecat, luminat ; și cu alt șuierat sfîșietor, trenul s-a cufundat în noapte...

Întorcîndu-se la Baixa singur în cupeu, Carlos era de o veselie triumfătoare din cauza plecării contesei și a nesperatei călătorii a lui Dâmaso. S-ar fi zis că pronia cerească îi risipea astfel pe toți nepoftiții : iar singurătatea ce s-a făcut în jurul străzii Sfîntul Francisc făgăduia tot soiul de încîntări și complicități...

A coborît din cupeu pe cheiul Sodré, a urcat pe jos prin strada Ferregial, a trecut prin fața ferestrelor casei din strada Sfîntul Francisc. Prin ușile pe jumătate închise a putut zări doar o vagă dîră de lumină. Dar era de-ajuns pentru el. Acum își putea imagina cu precizie scara calmă pe care o petrecea ea în vastul salon cu rips roșu. Cunoștea titlul cărților pe care le citea și partiturile pe care le avea pe pian ; iar florile ce-și răspîndeau parfumul pe-acolo le văzuse în dimineața aceea, pe cînd le aranja ea. Își va opri ea oare o clipă gîndul asupra lui ? Cu siguranță ; boala din casă o silea să-și amintească orele de dat doctoriile,

explicațiile lui, timbrul vocii lui ; și fără îndoială că, vorbind cu Miss Sara, avea să pronunțe numele lui. De două ori a străbătut strada Sfîntul Francisc ; și s-a înapoiat acasă, sub noaptea înstelată, agale, savurînd dulceața acelei mari iubiri.

De-atunci, zilnic, săptămîni de-a rîndul, a trăit ora aceea încîntătoare, splendidă, desăvîrșită, „vizita la englezoaică".

Sărea din pat cîntînd ca un canar și pătrundea în zi ca într-o acțiune triumfală. Sosea poșta ; și invariabil îi aducea o scrisoare de la contesa de Gouvarinho, trei file din care cădea totdeauna cîte o floricică pe jumătate veștejită. El lăsa floarea pe covor ; și abia dacă ar fi putut să spună ce conțineau lungile rînduri încrucișate. Știa doar vag că, la trei zile după sosirea lor la Porto, tatăl ei, bătrînul Thompson, făcuse apoplexie. Ea rămăsese acolo, ca infirmieră. Apoi, luînd cu el două, trei flori frumoase din grădină, înfășurate în hîrtie de mătase, o pornea spre strada Sfîntul Francisc întotdeauna în cupeu — fiindcă vremea se schimbase și zilele se succedeau acum triste, sub bătaia vîntului de sud-vest și a ploii.

La ușă, Domingos îl primea cu un zîmbet zi de zi mai înduioșat. Cățeluța venea alergînd, țopăind prietenoasă ; el o ridica în brațe ca s-o sărute. Aștepta o clipă în salon, salutînd dintr-o privire mobilele, buchetele, limpedea orînduire a obiectelor ; se ducea la pian să vadă ce cîntase ea în dimineața aceea, sau ce carte lăsase întreruptă, cu cuțitul de fildeș vîrît între file.

Și intra ea. Zîmbetul ei spunîndu-i bună-ziua, vocea ei de aur — se îmbrăcau în fiecare zi pentru Carlos de un farmec nou și mai pătrunzător. De obicei purta o rochie simplă, de culoare închisă ; doar uneori un jabou bogat de dantelă veche, sau un cordon cu catarama bătută în pietre îi înviorau veșmîntul sever, care i se părea lui Carlos cel mai frumos, și parcă o expresie a spiritului ei.

La început discutau despre Miss Sara, despre vremea aspră și umedă care-i era atît de nefavorabilă. Stînd de vorbă, încă în picioare, ea mai așeza ici, colo cîte o carte la locul ei sau muta un scaun care nu era aliniat ; avea obiceiul de a reface necontenit simetria lucrurilor ; și, mașinal, își trecea batista de dantelă peste suprafața mobilelor, deja perfect șterse de praf.

Acum îl însoțea totdeauna în camera unde locuia Miss Sara. Străbătînd alături de ea coridorul galben, Carlos se simțea tulburat de mîngîierea parfumului intim de iasomie pe care părea să-l emane mișcarea fustelor ei. Uneori ea deschidea familiar ușa unei camere mobilate doar cu o sofa veche ; acolo se juca Rosa, înconjurată de lucrurile lui Cricri, trăsurile lui Cricri, bucătăria lui Cricri. O găseau îmbrăcînd-o, adîncită în conversație cu păpușa ; sau așezată pe colțul sofalei cu piciorușele încrucișate, nemișcată, cufundată în admirația vreunei cărți cu poze, deschisă pe genunchi. Fetița dădea fuga, își întindea gurița către Carlos ; și toată făptura ei avea prospețimea unei flori frumoase.

În camera guvernantei, Maria Eduarda se așeza la picioarele patului alb ; și pe dată biata Miss Sara, tușind încă tare, stînjenită, controlînd în fiece clipă dacă batista de mătase îi acoperea corect gîtul, începea să afirme că se simțea bine. Carlos glumea cu ea demonstrîndu-i că, pe o asemenea vreme proastă de iarnă, fericirea era să stai acolo în pat, bine îngrijit, înconjurat de cîteva romane patetice și de apetisantele mîncăruri portugheze. Ea își întorcea oftînd ochii recunoscători către *madame*. Apoi murmura :

— *Oh, yes, I am very confortable !* [1]

Și se înduioșa.

Încă din primele zile, la întoarcerea în salon, Maria Eduarda se așeza pe scaunul ei stacojiu și, stînd de vorbă cu Carlos, își relua foarte firesc broderia, ca în prezența familiară a unui vechi prieten. Cu ce fericire profundă a văzut-o el despăturind canavaua ! Era vorba de un fazan cu penajul strălucitor ; dar deocamdată nu brodase decît creanga de măr pe care stătea el, o creangă tînără de primăvară, plină de floricele albe, ca într-o livadă de meri din Normandia.

Lîngă micul birouaș din lemn-negru, Carlos ocupa cel mai vechi, cel mai comod dintre fotoliile de rips roșu, cu arcurile scîrțîind ușor. Între ei se afla masa de lucru de

[1] Oh da, sînt foarte bine îngrijită ! (engl.)

mînă cu numere din *Illustration* sau vreun jurnal de modă ; uneori, tăcînd o clipă, Carlos răsfoia revistele, în timp ce frumoasele mîini ale Mariei pe care sclipeau bijuterii trăgeau firele de lînă. La picioarele ei, cățelușa moțăia, spionîndu-i cînd și cînd, prin zulufii de pe botic, cu frumoșii ei ochi gravi și negri. Și în acele zile întunecate de ploaie, atît de reci, însoțite de plînsul streșinilor, colțul de la fereastră, cu pacea liniștită a lucrului de mînă de pe canava, vorbele spuse tărăgănat și prietenos, și uneori un dulce răstimp de tăcere, aveau un aer intim, consolator...

Dar nu-și spuneau intimități. Vorbeau despre Paris și farmecul lui, despre Londra, unde petrecuse ea patru lugubre luni de iarnă, despre Italia pe care visa s-o vadă, despre cărți și obiecte de artă. Prefera romanele lui Dickens ; și-i plăcea mai puțin Feuillet, pentru că ascundea totul sub pudră de orez, chiar și păsurile inimii. Deși fusese crescută într-o mănăstire severă din Orléans, îi citise pe Michelet și pe Renan. Dealtfel, nu era o catolică practicantă ; bisericile o atrăgeau doar pentru laturile grațioase și artistice ale cultului, pentru muzică, lumini și frumoasele luni ale Marici [1], în Franța, sub dulceața florilor de mai. Avea o gîndire foarte dreaptă și sănătoasă cu un fond de tandrețe care o înclina către tot ce suferă și e slab. Astfel, îi plăcea republica, fiindcă i se părea regimul cu cea mai mare solicitudine față de cei umili. Carlos îi demonstra rîzînd că era socialistă.

— Socialistă, legitimistă, orleanistă, spunea ea, orice, numai să nu existe oameni care să sufere de foame !

Dar oare era posibil ? Pînă și Isus, în pofida dulcilor lui iluzii, declarase că săraci vor exista totdeauna...

— Isus a trăit în trecutul îndepărtat, Isus nu știa totul... Azi se cunosc mai multe, cei puternici cunosc mai multe... Trebuie să se orînduiască altă societate, și cît mai degrabă, în care să nu mai existe mizerie. La Londra, uneori, pe zăpezile acelea mari, vezi pe la porți copii care dîrdîie de frig și gem de foame... Îngrozitor ! Ca să nu mai vorbim de Paris ! Unii nu văd decît *le boulevard ;* dar cîtă sărăcie, cîte nevoi...

[1] La catolici, luna mai este închinată cultului Fecioarei Maria.

Frumoșii ei ochi aproape că se umpleau de lacrimi. Și fiecare din cuvintele acelea scotea la iveală întreaga complexitate a bunătății sufletului ei, așa cum o singură suflare poate cuprinde toate miresmele emanate de o grădină.

Carlos a fost încîntat cînd Maria l-a asociat la actele ei caritabile, rugîndu-l să meargă s-o viziteze pe sora spălătoresei, care avea reumatism, și pe fiul doamnei Augusta, bătrîna de pe palier, care era tuberculos. Carlos îndeplinea aceste însărcinări cu fervoarea unor acțiuni religioase. Și în faptele acestea de milostenie îi găsea asemănări cu bunicul. Ca și pe Afonso, orice animal în suferință o consterna. Într-o zi se înapoiase indignată din Piața Figueira, dornică aproape de răzbunare, fiindcă văzuse în prăvăliile vînzătorilor de păsări orătănii și iepuri înghesuiți în coșuri, suferind zile la rînd de chinurile nemișcării și ale foamei. Carlos transmitea aceste frumoase mînii la Buchetul, îl certa aspru pe marchiz, care era membru al Societății pentru protecția animalelor. Marchizul, indignat și el, jura că va face dreptate ; pomenea de lanțuri, de Africa... Iar Carlos, emoționat, s-a dus cu gîndul la influența puternică și distantă pe care o poate exercita, chiar atunci cînd e complet izolată, o inimă dreaptă.

Într-o după-amiază au vorbit de Dâmaso. Ea îl găsea insuportabil, cu agitația lui, cu ochii lui bulbucați, cu întrebările lui nătîngе. Dumneavoastră găsiți că Nisa e elegantă ? Dumneavoastră preferați capela São João Baptista catedralei Notre-Dame ?

— Și apoi, stăruința lui de a tot vorbi despre persoane pe care nu le cunosc ! Doamna contesă de Gouvarinho, și ceaiurile doamnei contese de Gouvarinho, și loja doamnei contese de Gouvarinho, și preferința pe care i-o arată doamna contesă de Gouvarinho... Și asta, ore în șir ! Mie, uneori, mi-e teamă să nu adorm...

Carlos s-a făcut roșu ca racul. De ce pomenise ea, dintre toate numele, tocmai pe cel al contesei de Gouvarinho ? S-a liniștit însă, văzînd-o că rîde, simplu și limpede. Desigur că habar n-avea cine e contesa de Gouvarinho. Dar, ca să alunge imediat dintre ei acest nume, a început să vorbească de domnul Guimarães, faimosul

unchi al lui Dâmaso, amicul lui Gambetta, influentul Republicii...

— Dâmaso mi-a spus că-l cunoașteți foarte bine...

Ea ridicase ochii, cu o trecătoare roșeață în obraji.

— Domnul Guimarães... Da, îl cunosc foarte bine... În ultimul timp ne-am văzut mai rar, dar era bun prieten cu mama.

Și după o tăcere, cu un zîmbet ușor, reîncepînd să tragă firul lung de lînă :

— Bietul Guimarães, săracul de el ! Influența lui în Republică se limitează la a traduce notițe din ziarele spaniole și italienești pentru *Rappel*, fiindcă din asta trăiește... Dacă e amic de-al lui Gambetta, habar n-am, Gambetta are niște amici atît de extraordinari... Dar Guimarães, în afară de faptul că-i om de treabă și cinstit, e un caraghios, un soi de Calino republican. Și sărac lipit pămîntului, nefericitul ! Dâmaso, care e bogat, dacă ar avea puțină decență, sau un cît de slab sentiment față de el, nu l-ar lăsa să trăiască așa, în mizerie...

— Bine, dar echipajele unchiului, luxul unchiului, despre care tot vorbește Dâmaso ?

Ea a ridicat din umeri, fără un cuvînt ; iar Carlos a simțit pentru Dâmaso o scîrbă insuportabilă.

Încetul cu încetul, conversațiile lor deveneau tot mai intime. Ea a vrut să afle vîrsta lui Carlos, el i-a vorbit de bunicul. Și în timpul acelor ore suave în care ea, tăcută, înțepa canavaua, el i-a povestit despre trecutul lui, despre planurile de carieră, prietenii și călătoriile făcute... Ea cunoștea acum peisajul de la Santa Olávia, pe Reverendul Bonifácio, excentricitățile lui Ega. Într-o zi i-a cerut lui Carlos să-i expună pe larg ideea cărții *Medicina veche și modernă*. A aprobat, cu simpatie, faptul că avea de gînd să zugrăvească figurile medicilor mari, binefăcători ai omenirii. De ce să fie glorificați numai războinicii și cei puternici ? Salvarea vieții unui copil i se părea ceva mai de preț decît bătălia de la Austerlitz. Iar cuvintele pe care le spunea ea simplu, fără măcar să ridice ochii de pe broderie, cădeau în inima lui Carlos și rămîneau acolo mult timp, palpitînd și strălucind...

Așadar, el i se mărturisise pe larg — dar nu știa încă nimic despre trecutul ei, nici măcar locul unde se năs-

cuse, nici măcar strada unde locuise la Paris. N-o auzise niciodată murmurînd numele soțului ei, nici pomenind despre vreun prieten sau o bucurie din casa ei. Părea să nu aibă în Franța, unde locuia, nici interese, nici cămin, și era într-adevăr ca zeița pe care și-o închipuise, fără contacte anterioare cu pămîntul, coborîtă din norul ei de aur, ca să vină să întîlnească acolo, în etajul acela închiriat din strada Sfîntul Francisc, întîia ei dragoste omenească.

Încă din prima săptămînă a vizitelor lui Carlos vorbiseră de afecțiuni. Ea credea, în mod candid, că între o femeie și un bărbat putea să existe o prietenie pură, imaterială, născută din înțelegerea plăcută a două spirite delicate. Carlos i-a jurat că și el credea în asemenea frumoase legături, formate doar din stimă, din rațiune — cu condiția să li se adauge, cît de cît, un crîmpei de tandrețe... Aceasta le parfuma cu un mare farmec, și nu le scădea sinceritatea. Și, cu aceste cuvinte ușor învălmășite, murmurate printre punctele broderiei și lente surîsuri, rămăsese hotărît, în mod subtil, că între ei nu trebuia să existe decît un astfel de simțămînt, cast, legitim, suav și lipsit de neliniști.

Ce-i păsa lui Carlos ? Dacă putea petrece ora aceea pe fotoliul de creton privind-o cum brodează și vorbind despre lucruri interesante, sau devenite interesante prin harul făpturii ei ; dacă putea să-i vadă chipul, puțin îmbujorat, aplecîndu-se, cu ușoara atracție a unei alintări, asupra florilor pe care i le aducea el ; dacă sufletul îi era năpădit de certitudinea că gîndul ei îl urmărea cu simpatie de-a lungul zilei lui, de îndată ce părăsea adoratul salon de rips roșu, inima îi era satisfăcută și se desfăta în splendoare.

Nici prin gînd nu-i trecea că prietenia lor ideală, de intenție castă, era drumul cel mai sigur de a o arunca, blînd amăgită, în brațele lui înfocate de bărbat. Orbit cum era de faptul că se vedea pe neașteptate primit într-o intimitate pe care o considerase de nepătruns, simțea cum îi piere orice dorință ; uneori, departe de ea, dorința încă mai cuteza să înainteze pînă la speranța unui sărut sau a unei fugitive mîngîieri cu vîrful degetelor ; dar de cum îi trecea pragul și era întîmpinat de calma rază a privirii

ei întunecate, cădea în devoţiune şi ar fi socotit o ofensă animalică să-i atingă măcar cutele rochiei.

A fost desigur perioada cea mai delicată din viaţa lui. Simţea în el o mie de lucruri subtile, noi, de o mişcătoare prospeţime. Niciodată nu-şi închipuise că ar putea fi atît de fericit privind stelele pe cer senin, sau coborînd dimineaţa, în grădină, ca să aleagă un trandafir mai înflorit. Purta necontenit în suflet un zîmbet pe care buzele lui îl repetau. Marchizul găsea că arată ca un prostănac amorezat şi cucernic...

Cîteodată, plimbîndu-se singur prin camera lui, se întreba unde avea să-l ducă acea mare dragoste. Habar n-avea. Înaintea lui se întindeau cele trei luni cît mai rămînea ea în Lisabona şi în care timp nimeni, în afară de el, nu avea să ocupe vechiul scaun de lîngă broderia ei. Soţul era departe, despărţit de ea prin mai multe leghe de mare nesigură. Pe urmă, el era bogat, şi lumea largă...

Mai nutrea încă ideile lui măreţe de muncă, voind ca în tot cursul unei zile să nu existe decît ore nobile, iar cele care nu aparţineau fericirilor pure ale dragostei să aparţină bucuriilor robuste ale studiului. Mergea la laborator, mai adăuga cîteva rînduri la manuscris. Dar, înainte de vizita în strada Sfîntul Francisc nu era în stare să-şi disciplineze spiritul neliniştit, purtat de un vîrtej de speranţe ; iar după ce se înapoia de acolo îşi petrecea ziua recapitulînd spusele ei, răspunsurile lui, gesturile ei, graţia unui anume surîs... Fuma atunci ţigarete, citea poezii.

În fiecare seară, în biroul lui Afonso, avea loc partida de *whist*. Marchizul se bătea la domino cu Taveira, versaţi amîndoi în acel viciu, cu o ranchiună crescîndă care-i ducea pînă la injurii. După curse, secretarul lui Steinbroken începuse şi el să vină la Buchetul ; dar era perfect inutil, nici măcar nu cînta, ca şeful său, balade finlandeze : prăbuşit într-un fotoliu, în frac, cu monoclul la ochi, bălăbănindu-şi piciorul, îşi netezea în tăcere lungile-i mustăţi triste.

Amicul a cărui venire îi făcea plăcere lui Carlos era Cruges — fiindcă sosea din strada Sfîntul Francisc şi aducea ceva din aerul pe care-l respira Maria Eduarda. Compozitorul ştia de vizitele zilnice ale lui Carlos în imobilul său, ca s-o vadă pe „*miss* englezoaica" ; şi de multe ori,

cu nevinovăţie, ignorînd interesele inimii cu care-l asculta Carlos, îi dădea ultimele ştiri de la vecină...

— Am lăsat-o pe vecină cîntînd din Mendelssohn... Are execuţie, are expresie, vecina... Are stofă în ea... Şi se pricepe la Chopin...

Dacă nu venea el la Buchetul, se ducea Carlos la el acasă să-l caute ; intrau la Club, fumau o ţigară în vreo sală izolată, vorbind despre vecină : Cruges găsea că are „un adevărat tip de *grande dame*".

Aproape întotdeauna îl întîlneau pe contele de Gouvarinho, care venea să vadă (cum spunea el cu o ironie scînteietoare) ce se petrecea „în ţara domnului Gambetta". Părea întinerit în ultimul timp, mai sprinten în mişcări, cu o lumină de speranţă în lentilele ochelarilor, pe fruntea ridicată. Carlos îl întreba de contesă. Era la Porto, cu îndatoririle ei de fiică...

— Dar socrul dumneavoastră ?

Contele lăsa în jos faţa radioasă ca să murmure, pe un ton adînc şi resemnat :

— Rău.

Într-o după-amiază, Carlos stătea de vorbă cu Maria Eduarda, mîngîind căţeluşa care venise să i se aşeze pe genunchi, cînd Romão a desfăcut discret draperia şi, coborînd glasul cu un aer stînjenit, de complicitate, a murmurat :

— A venit domnul Dâmaso !...

Ea s-a uitat la Romão surprinsă de acele maniere şi a spus, aproape scandalizată :

— Ei bine, poftește-l !

Şi Dâmaso a năvălit în salon, în doliu mare, cu o floare în piept, durduliu, zîmbitor, familiar, cu pălăria în mînă, purtînd atîrnat de o sfoară un pachet mare, învelit în hîrtie cenuşie... Cînd a dat cu ochii de Carlos şezînd acolo, intim, cu căţeluşa în braţe, s-a oprit locului uimit, cu ochii holbaţi, ca un prost. În sfîrşit şi-a eliberat mîinile, a salutat-o pe Maria Eduarda aproape în trecere şi, întorcîndu-se imediat spre Carlos, cu braţele deschise, şi-a revărsat zgomotos întreaga sa uluire ;

— Va să zică tu aici, omule ? Asta da surpriză ! Cine ar fi spus !... Nici n-aş fi bănuit...

Maria Eduarda, enervată de strigătele lui, i-a indicat repede un scaun, şi-a întrerupt o clipă broderia şi l-a întrebat cum călătorise.

— Perfect, doamna mea... Firește, puțin obosit... Vin direct de la Penafiel... După cum vedeți și dumneavoastră — și și-a arătat doliul adînc — mi s-a întîmplat o mare nenorocire.

Maria Eduarda a murmurat un cuvînt de compasiune, vag şi rece. Dâmaso şi-a lăsat ochii în covor. Venea din provincie bronzat, cu bujori în obraji ; şi cum îşi răsese barba (pe care de cîteva luni şi-o lăsase să-i crească spre a-l imita pe Carlos), părea acum mai buhăit şi mai gras. Coapsele durdulii îi plesneau de grăsime în pantalonii de caşmir negru.

— Aşadar, a întrebat Maria Eduarda, un timp vă vom avea pe-aici ?

El şi-a împins scaunul mai aproape de ea şi, rîzînd iar :

— Acum, doamna mea, nimeni nu mă mai smulge din Lisabona ! Pot să mă şi omoare.... Adică, cred eu ! Ar fi mare păcat să mă omoare careva. Ceea ce vreau să spun e că doar cu greu m-ar putea smulge cineva de-aici !

Carlos, foarte liniştit, continua să mîngîie blana lui Niniche. Şi s-a făcut atunci o scurtă tăcere. Maria Eduarda îşi reluase broderia. Iar Dâmaso, după ce a zîmbit, a tuşit, şi-a netezit mustaţa, a întins mîna ca s-o mîngîie şi el pe Niniche, aşezată pe genunchii lui Carlos. Dar căţeluşa, care de cîteva clipe îl pîndea cu ochi neîncrezători, s-a ridicat şi a început să latre, furioasă.

— *C'est moi,* Niniche ! spunea Dâmaso, retrăgîndu-şi scaunul. *C'est moi, ami... Alors,* Niniche...

A fost nevoie ca Maria Eduarda s-o certe sever. Dar, cuibărită iar în braţele lui Carlos, ea a continuat să-l pîndească pe Dâmaso, mîrîind, plină de ranchiună.

— Nu mă mai cunoaşte, spunea el stînjenit, ce curios...

— Vă cunoaşte perfect, a sărit Maria Eduarda foarte serioasă. Dar nu ştiu ce i-aţi făcut, domnule Dâmaso, că vă urăşte. E tot acelaşi scandal.

Dâmaso bîiguia, roşu ca racul :

— Asta-i acum, doamna mea ! Ce era să-i fac ?... Am mîngîiat-o, întotdeauna n-am făcut decît s-o mîngîi...

Şi atunci nu s-a mai putut reţine, a început să vorbească ironic, amar, despre noile prietenii ale lui *mademoiselle* Niniche. Şezînd acolo în braţele altuia, în timp ce el, prietenul vechi, era lăsat la o parte...

Carlos rîdea.

— Dâmaso, n-o acuza de ingratitudine... Păi dacă doamna Maria Eduarda spune că nu te-a înghiţit niciodată...

— Niciodată ! a exclamat Maria.

Dâmaso zîmbea şi el, livid. Apoi, scoţînd o batistă cu tiv negru, ştergîndu-şi buzele şi chiar sudoarea de pe gît, i-a amintit Mariei Eduarda cît de mult îl dezamăgise ea în ziua curselor... Aşteptase toată după-amiaza...

— Era ajunul plecării, a spus ea.

— Da, ştiu bine, soţul dumneavoastră... Cum îi merge domnului Castro Gomes ? Aţi primit deja ştiri ?

— Nu, a răspuns ea cu faţa plecată asupra broderiei

Dâmaso a mai îndeplinit şi alte îndatoriri. A întrebat de Mademoiselle Rosa. Apoi de Cricri. Cricri nu trebuia uitată...

— Păi dumneavoastră, a continuat el devenind dintr-o dată vorbăreţ, aţi pierdut, pentru că au fost splendide cursele... Noi de fapt nici nu ne-am mai văzut de la curse, Carlos. Ah, ba da, ne-am văzut la gară... Păi nu-i adevărat că au fost foarte şic ? Vedeţi, doamna mea, de un lucru puteţi să fiţi sigură, că un hipodrom mai frumos nu există nicăieri în străinătate. O vedere pînă la mare, de toată frumuseţea... Se văd pînă şi navele intrînd în port... Păi nu-i aşa, Carlos ?

— Da, a spus Carlos zîmbind, nu e propriu-zis un teren de curse... E adevărat că nici cai de curse nu sînt, propriu-zis... Adevărul e că nu sînt jochei... Şi-apoi, e adevărat că nu sînt nici pariuri... Dar adevărul e că nu există nici public...

Maria Eduarda rîdea, veselă.

— Şi atunci ?

— Se văd intrînd navele în port, doamna mea...

Dâmaso protesta, cu urechile roşii. Asta înseamnă să vrei să spui ceva rău cu tot dinadinsul... Nu, domnule, nu, domnule !... Cursele au fost foarte frumoase. La fel ca în străinătate, aceleaşi reguli, totul...

— Pînă și în camera cîntarului, a adăugat el foarte serios, unde s-a vorbit numai englezește !

A mai repetat că acele curse au fost foarte șic. Apoi n-a mai găsit nimic și a început să vorbească despre Penafiel, unde plouase tot timpul atît de mult, încît fusese silit să stea în casă, în prostie, și să citească...

— O plictiseală ! Măcar să fi fost pe-acolo ceva femei, cu care să mai stai puțin de vorbă... Nici gînd ! Niște monștri. Iar eu, țărănci, fete desculțe, așa ceva nu suport... Unora le plac... Dar, credeți-mă, eu nu suport...

Carlos se făcuse roșu ca racul ; dar Maria Eduarda părea să nu fi auzit, ocupată să numere atent punctele broderiei.

Deodată, Dâmaso și-a amintit că adusese un mic cadou pentru Dona Maria Eduarda. Dar să nu-și închipuie dumneaei că e cine știe ce obiect de preț... De fapt, cadoul era pentru Mademoiselle Rosa.

— Vedeți, ca să nu mai fac mistere, știți ce este ? Îl am acolo, în pachețelul acela învelit în hîrtie cenușie... Sînt șase ulcele cu ouă moi de Aveiro. E un dulce foarte renumit chiar în străinătate. Doar dacă vine de la Aveiro are șic... Întrebați-l pe Carlos. Nu-i așa, Carlos, că e un deliciu cunoscut și în străinătate ?

— Ah, desigur, a mormăit Carlos, desigur...

A lăsat-o pe Niniche jos, s-a ridicat, s-a dus să-și ia pălăria.

— Așa curînd ?... l-a întrebat Maria Eduarda cu un zîmbet adresat numai lui. Atunci, pe mîine !

Și s-a întors imediat spre Dâmaso, așteptînd să se ridice și el. El însă a rămas pe loc, cu aerul că vrea să mai stea, familiar, bălăbănindu-și piciorul. Carlos i-a întins două degete.

— *Au revoir*, a spus celălalt. Complimente la Buchetul, am să vin și eu într-o zi !...

Carlos a coborît treptele, furios.

Rămînea deci acolo imbecilul acela, impunîndu-și prezența, cu grosolănie, atît de obtuz încît nu observa enervarea ei, atitudinea ei seacă, înghețată ! Și de ce rămînea ? Ce alte crase banalități avea să mai debiteze, în argou, stînd picior peste picior ? Deodată și-a amintit ce-i spusese el în seara mesei oferite de Ega, la poarta Hotelului

Central, în legătură chiar cu Maria Eduarda și cu sistemul lui de a proceda cu femeile, care era „luarea prin surprindere". Dacă deodată idiotul acela, înflăcărat și animalic, îndrăznea s-o ultragieze ? Bănuiala era poate nesăbuită, dar l-a reținut în curtea interioară, cu urechile ciulite, cu ideea sălbatică de a-l aștepta acolo pe Dâmaso, de a-i interzice să mai urce scara aceea, și, dacă ar fi crîcnit cît de cît, de a-i strivi craniul de lespezi...

Dar a auzit cum se deschide ușa, sus, și a ieșit repede de teamă să nu fie surprins ascultînd. Cupeul lui Dâmaso staționa în stradă. Atunci l-a năpădit curiozitatea bolnăvicioasă de a afla cît timp mai rămînea el acolo cu Maria Eduarda. A alergat la Club ; și de-abia a deschis o fereastră — că l-a și văzut pe Dâmaso ieșind pe poartă, sărind în cupeu, trîntind tare portiera. I s-a părut că avea aerul unui izgonit, și deodată i s-a făcut milă de caraghiosul acela.

Seara, după masă, Carlos fuma singur în camera lui, cufundat într-un fotoliu, recitind o scrisoare de la Ega, primită în dimineața aceea, cînd și-a făcut apariția Dâmaso. Și, fără măcar să-și lase pălăria din mînă, încă din ușă, a strigat, la fel de uimit ca și dimineața :

— Ei, și-acum, ia spune-mi ! Cum dracu de te-am găsit cu azi cu brazilianca ?... Cum de-ai făcut cunoștință cu ea ? Cum s-a întîmplat ?

Fără să-și ridice capul de pe spătarul fotoliului, încrucișîndu-și mîinile pe genunchi, peste scrisoarea lui Ega, Carlos, acum foarte bine dispus, a rostit, cu o blîndă dojană părintească în glas :

— Va să zică, tu-ți expui în fața unei doamne opiniile tale lubrice despre țărăncile din Penafiel !

— Nu-i vorba de asta, știu foarte bine ce trebuie să expun și ce nu ! a strigat celălalt, roșu. Povestește, hai... Ce dracu ! Mi se pare că am dreptul să aflu... Cum de-ai făcut cunoștință cu ea ?

Imperturbabil, închizînd ochii parcă pentru a-și aduce aminte, Carlos a început, cu un ton tărăgănat și solemn de recitativ :

— Într-o călduță după-amiază de primăvară, cînd soarele se afunda în nori de aur, un sol sleit de puteri trăgea de clopoțelul de la Buchetul. În mîna-i se zărea o epistolă,

pecetluită cu un sigiliu heraldic ; iar expresia chipului său...

Dâmaso, supărat acum, și-a aruncat pălăria pe masă.

— Cred că ar fi mai decent să lași misterele astea !

— Mistere ! Tu ești obtuz, Dâmaso. Păi intri într-o casă unde există de aproape o lună o persoană grav bolnavă, și rămîi uluit, împietrit, cînd găsești acolo medicul ! Pe cine te așteptai să găsești ? Pe fotograf ?

— Dar cine e bolnav ?

În puține cuvinte, Carlos l-a pus la curent cu bronșita englezoaicei, în timp ce Dâmaso, așezat pe marginea sofalei, mușcîndu-și țigara neaprinsă, se uita la el bănuitor :

— Și cum de știa ea unde locuiești ?

— Cum se știe unde locuiește regele ; unde e vama ; din ce direcție luminează luceafărul de seară ; unde a fost Troia... Lucrurile astea care se învață în clasele primare...

Bietul Dâmaso a făcut cîțiva pași prin încăpere, bosumflat, cu mîinile în buzunare.

— L-a angajat acum pe Romão, care mi-a fost servitor, a murmurat după o tăcere. Eu i-l recomandasem... Ea ține mult la ce-i spun eu...

— Dă, l-a angajat pentru cîteva zile, cît timp s-a dus Domingos la țară. O să-l dea afară, e un imbecil, iar tu l-ai învățat să se poarte prost...

Atunci Dâmaso s-a aruncat în colțul sofalei și a mărturisit că, atunci cînd a intrat în salon și a dat cu ochii de Carlos, cu cățelușa în brațe, îl apucase furia... În sfîrșit, aflînd acum că era din motiv de boală, bine, totul se explica... Dar întîi i s-a părut că-i o intrigă la mijloc... Rămas singur cu ea, se gîndise s-o întrebe ; apoi s-a temut să nu fie nedelicat ; și în afară de asta, mai era și prost dispusă...

A adăugat apoi imediat, aprinzîndu-și țigara :

— Că de îndată ce ai plecat, s-a mai dispus, se simțea în largul ei... Am rîs mult... Am mai rămas pînă tîrziu, încă vreo două ore ; era aproape de cinci cînd am plecat. Dar spune-mi, ți-a vorbit vreodată de mine ?

— Nu. E o persoană binecrescută ; și, știind că ne cunoaștem, n-ar fi îndrăznit să te vorbească de rău.

Dâmaso l-a privit, cu ochii rătăciți.

— Asta-i acum !... Păi ar fi putut să spună ceva de bine !

— Nu. E o persoană cu bun simț, nici asta n-ar fi îndrăznit.

Și ridicîndu-se brusc, Carlos l-a luat pe Dâmaso de talie, l-a mîngîiat, l-a întrebat de moștenirea de la unchiulețul, și cu ce amoruri, cu ce călătorii, cu cei cai de lux avea de gînd să-și cheltuiască milioanele...

Cu toate alintările acelea vesele, Dâmaso rămînea mai departe rece, bosumflat, privindu-l cruciș.

— Vezi că tu, a spus el, mi se cam pare mie că ești un șmecher... Nu poate omul să aibă încredere în nimeni !

— Totul pe pămînt, scumpul meu Dâmaso, e doar aparență și înșelăciune !

Și s-au dus în sala de biliard să joace „partida de împăcare". Încetul cu încetul, sub influența pe care o exercita întotdeauna Buchetul asupra sa, Dâmaso s-a mai liniștit, a început să rîdă, bucurîndu-se din nou de intimitatea cu Carlos, în mijlocul acelui lux sobru, și tratîndu-l iar cu „băiete". A întrebat de domnul Afonso da Maia. A vrut să știe dacă frumosul marchiz mai apăruse pe-acolo. Dar Ega, marele Ega ?...

— Am primit o scrisoare de la el, a spus Carlos. Vine aici, o să-l avem aici poate chiar sîmbătă.

Mult s-a mirat Dâmaso.

— Asta-i tare curios, domnule ! Că eu i-am întîlnit pe soții Cohen, azi !... Au venit de două zile de la Southamptom... Eu joc ?

A jucat, a ratat carambolul.

— Chiar așa, i-am întîlnit azi, am stat și de vorbă o clipă... Raquel e mai bine, s-a mai îngrășat... Avea o toaletă englezească cu niște chestii albe, niște chestii roz... Nemaipomenit de șic, parcă era o frăguță ! Și va să zică, Ega vine înapoi ?... Ei bine, băiete, o să mai avem parte de scandal !

XII

ÎNTR-ADEVĂR, SÎMBĂTĂ, întorcîndu-se la Buchetul după vizita în strada Sfîntul Francisc, Carlos l-a găsit pe Ega în camera lui, îmbrăcat într-un costum de şeviot de culoare deschisă şi cu părul mare.

— Să nu faci zarvă, i-a strigat el, pentru că mă aflu în Lisabona *incognito !*

Şi imediat după primele îmbrăţişări a declarat că venea la Lisabona numai pentru cîteva zile, şi doar ca să mănînce bine şi să mai stea de vorbă cu cîte cineva. Şi se bizuia pe Carlos ca să-i furnizeze aceste rafinamente, chiar acolo, la Buchetul...:

— Există aici o cameră şi pentru mine ? Deocamdată am tras la Hotelul Spaniol, dar nici nu mi-am deschis încă valiza... Mi-ajunge o cameră de dormit cu o masă din lemn de pin, destul de mare ca să scriu pe ea o operă sublimă.

Cum să nu ! Exista camera de sus, unde stătuse şi după ce părăsise Vila Balzac. Şi chiar mai somptuoasă acum, cu un pat frumos în stilul Renaşterii, şi cu o copie după „Beţivii" lui Velásquez.

— Minunat bîrlog pentru artă ! Velásquez e unul dintre sfinţii părinţi ai naturalismului... A propos, ştii cu cine am călătorit ? Cu contesa de Gouvarinho. Papa Thompson a fost pe moarte, dar şi-a revenit, şi contele s-a dus s-o aducă acasă. Am găsit-o slabă, dar tot înfocată ; şi mi-a vorbit tot timpul de tine.

— Ah ! a murmurat Carlos.

Cu monoclul la ochi şi mîinile în buzunare, Ega îl privea pe Carlos.

— E adevărat. A vorbit tot timpul de tine, irezistibil, fără măsură... Asta nu mi-ai mai povestit... Care va să

zică tot mi-ai urmat sfatul, aşa-i ? Foarte bine făcută la trup, ce zici ? Şi cum se comportă în dragoste ?

Carlos a roşit, l-a făcut grosolan, a jurat că nu avusese cu contesa de Gouvarinho decît relaţii superficiale. Se ducea uneori pe la ea să bea cîte o ceaşcă de ceai ; iar la ora plimbării prin Chiado, i se întîmpla, ca orişicui, să stea de vorbă cu contele, în colţul dinspre Loreto, despre mizeriile publice. Nimic mai mult.

— Minţi, destrăbălatule ! spunea Ega. Dar n-are importanţă. Descopăr cu toate astea cu ochiul meu de Balzac, luni... Pentru că luni mergem acolo la cină.

— Mergem... Cine anume ?

— Noi. Eu şi cu tine, tu şi cu mine. Contesa m-a invitat în tren. Iar Gouvarinho, cum i se cade unui individ din această specie, a adăugat imediat că trebuie să-l avem printre noi şi pe „Maia al nostru". Maia al lui, Maia al ei... Sfînt acord ! Cît se poate de suavă combinaţie !

Carlos l-a privit sever.

— Tu te-ai făcut cam obscen la Celorico, Ega.

— Asta se învaţă în sînul Sfintei Mame Biserica.

Dar şi Carlos avea o ştire care trebuia să-l facă să se înfioare. Numai că Ega aflase deja. Sosirea soţilor Cohen, nu-i aşa ? Citise chiar în dimineaţa aceea, în *Gazeta ilustrată*, la rubrica *High Life*. Acolo se spunea respectuos că dumnealor se înapoiaseră din plimbarea în străinătate.

— Şi ce impresie ţi-a făcut ? a întrebat Carlos rîzînd.

Celălalt a ridicat brutal din umeri :

— Impresia că mai există un încornorat în plus în oraş.

Şi, cum Carlos îl acuza din nou că adusese de la Celorico un limbaj de bădăran, Ega, puţin îmbujorat, cuprins poate de remuşcări, s-a lansat în consideraţii critice, proclamînd necesitatea socială de a se spune lucrurilor pe nume. La ce servea oare marea mişcare naturalistă a secolului ? Dacă viciul se perpetua, era numai pentru că societatea, indulgentă şi romanescă, îi dădea denumiri care-l înfrumuseţau, îl idealizau... Ce scrupule poate avea o femeie să se pupe cu un al treilea în aşternutul conjugal, dacă lumea, sentimentală, numeşte acest lucru un roman, iar poeţii îl cîntă în strofe de aur ?

— A propos, comedia ta, *Mocirla*, cum merge ? a întrebat Carlos care intrase o clipă în camera de baie.

— Am lăsat-o baltă, a spus Ega. Era prea de tot... Și, în afară de asta, mă făcea să răscolesc prin putreziciunea lisaboneză, să mă cufund din nou în rigola umană... Mă amăra...

S-a oprit în fața oglinzii celei mari, a aruncat o privire nemulțumită hainei de culoare deschisă și ghetelor prost văcsuite.

— Trebuie să mă mai înțolesc și eu, Carlinhos... De bună seamă că Poole ți-a trimis o haină de vară, aș vrea să cercetez și eu croielile astea ale înaltei civilizații... Ce să mai neg, drace, că linia asta a mea e anapoda cu totul !

Și-a trecut o perie peste mustăți și a continuat să vorbească, întors către camera de baie :

— Ei bine, băiete, ce-mi trebuie mie acum e regimul Himerei. Am să mă arunc din nou asupra *Memoriilor*. Va trebui să fie zămislită acolo o cantitate de artă colosală, în camera aceea pe care mi-o destinezi mie, în fața lui Velásquez... Și, à propos, trebuie să mă duc să-l salut pe bătrînul Afonso, de vreme ce el are să-mi ofere pîinea, acoperișul, culcușul...

L-au găsit pe Afonso da Maia în birou, în bătrînul său fotoliu, cu un vechi volum din *Illustration* deschis pe genunchi, arătîndu-i pozele unui băiețel frumușel, foarte brunet, cu privirea ageră, cu părul creț. Bătrînul a fost nespus de mulțumit aflînd că Ega venea să înveselească pentru un timp Buchetul, cu bogata-i fantezie.

— Nu mai am fantezie, domnule Afonso da Maia.

— Atunci să-l luminezi cu limpedea ta judecată, a spus bătrînul rîzînd. Avem nevoie de ambele pe-aici, John.

Apoi i l-a prezentat pe micul cavaler, domnul Manuelinho, băiețaș amabil din vecini, fiul lui Vicente, maistrul constructor ; Manuelinho venea uneori să populeze singurătatea lui Afonso, și răsfoiau împreună cărți cu poze și purtau conversații filozofice. În momentul acela era foarte încurcat că nu știa să-i explice cum s-a întîmplat de generalul Canrobert (căruia îi admirau trufia pe calul său cabrat) a scăpat de temniță după ce trimisese la moarte atîta norod de oameni, în lupte...

— Asta e ! a exclamat băiețelul, ager și nestingherit, cu mîinile încrucișate la spate. Dacă a trimis la moarte

atîția oameni, trebuia să sfîrșească și el în lanțuri, la închisoare !

— Ei, amice Ega ! spunea Afonso rîzînd. Ce pot eu să răspund acestei frumoase logici ? Vezi, fiule, acum că se află aici acești doi domni care au studiat la Coimbra, am să lămuresc și eu cazul... Du-te tu să te uiți la poze, acolo... Pe urmă vine ora mesei și Joana o să-ți dea să mănînci.

Ajutîndu-l pe băiețel să ia loc la masă cu marea lui carte cu poze în față, Carlos se gîndea cît de mult i-ar plăcea bunicului, cu dragostea lui pentru copii, să o cunoască pe Rosa !

Între timp, Afonso îl întreba și el pe Ega despre comedie. Cum așa ! O lăsase baltă ? Dar oare cînd va sfîrși bravul John să mai compună fragmente incomplete de capodopere ?... Ega s-a plîns de țara asta, de nepăsarea ei față de artă. Care spirit original nu s-ar descuraja văzînd în jurul său acea deasă masă de burghezi, amorțită și crasă, care disprețuia inteligența și nu era în stare să se intereseze de o idee nobilă, de o frază bine adusă din condei ?

— Nu merită, domnule Afonso da Maia. În țara asta, în mijlocul acestei nemaipomenite imbecilități naționale, omul cu bun simț și cu bun gust trebuie să se mărginească să-și vadă de legumele din grădina lui. Uitați-vă la Herculano...

— Păi atunci, a adăugat bătrînul, vezi-ți și tu de legumele tale. Ai aduce un serviciu alimentației publice. Dar tu nici asta nu faci.

Foarte serios, Carlos i-a luat apărarea lui Ega.

— Singurul lucru demn de făcut în Portugalia, spunea el, este să plantezi legume, atîta timp cît nu există o revoluție care să scoată la iveală cîteva elemente originale, puternice, vii, pe care țara le mai ține încă ascunse. Și dacă reiese că de fapt nu ține nimic ascuns, atunci să abdicăm imediat și de bunăvoie de la poziția noastră de *țară*, fiindcă nu avem elemente, și să devenim o rodnică și nătîngă provincie spaniolă în care să plantăm și mai multe legume !

Bătrînul asculta melancolic cuvintele nepotului său, în care simțea parcă descompunerea voinței, și care i se părea a fi doar glorificarea propriei lui inerții. A spus în cele din urmă :

— Păi atunci, faceţi voi revoluţia asta. Dar, pentru Dumnezeu, faceţi ceva !

— Carlos face destule, a strigat Ega rîzînd. Îşi plimbă persoana, toaletele şi faetonul, şi prin aceasta educă bunul gust !

Pendula Ludovic al XV-lea i-a întrerupt, amintindu-i lui Ega că, înainte de masa de seară, trebuia să se mai ducă să-şi ia valiza de la Hotelul Spaniol. Apoi, pe coridor, el i-a mărturisit lui Carlos că înainte de a merge la hotel voia să dea o fugă pînă la Fillon, fotograful, să vadă dacă putea să-i facă un portret bun.

— Un portret ?

— O surpriză care trebuie să plece de azi în trei zile la Celorico, pentru aniversarea unei mici făpturi care mi-a îndulcit surghiunul.

— Oh, Ega !

— Groaznic, nu-i aşa ? E vorba de fiica părintelui Correia, fiică ştiută ca atare ; în plus, măritată după un moşier bogat din vecini, un reacţionar odios... Astfel că, după cum bine vezi, e un cui dublu, înfipt atît religiei cît şi proprietăţii...

— Ah ! în cazul ăsta...

— Nimeni, amice, nu trebuie să se considere scutit de îndatoririle sale democratice !

Lunea următoare ploua mărunt cînd Carlos şi Ega, în cupeul închis, s-au dus să ia masa la soţii Gouvarinho. De la sosirea contesei, Carlos o văzuse doar o singură dată, la ea acasă ; şi a fost o jumătate de oră neplăcută, plină de stînjeneală, cu cîte o sărutare rece cînd şi cînd, şi nesfîrşite recriminări. Se plînsese de scrisorile lui, atît de rare, atît de seci. N-au putut cădea de acord în legătură cu proiectele de vară, ea trebuind să meargă la Sintra, unde închiriase deja o casă, Carlos vorbind despre datoria de a-l însoţi pe bunicul la Santa Olávia. Contesa îl găsea distrat ; el o găsea exigentă. Apoi ea s-a aşezat o clipă pe genunchii lui, şi trupul ei uşor şi delicat i s-a părut lui Carlos aidoma unei enervante poveri de bronz.

În cele din urmă, contesa îi smulsese făgăduiala că va veni să se întîlnească cu ea, tocmai în acea luni de dimineaţă, în casa mătuşichii, plecată la Santarém — deoarece

avea întotdeauna pofta perversă şi rafinată să-l strîngă între braţele ei goale în zilele cînd urma să-l primească în salonul ei, ceremonios, ceva mai tîrziu. Dar Carlos lipsise, şi acum, în drum spre casa ei, se enerva deja la gîndul reproşurilor pe care avea să le audă lîngă pervazurile ferestrelor, şi al minciunilor gogonate pe care avea să le bîiguie el...

Deodată Ega, care fuma în tăcere, încheiat la nasturi în pardesiul său de vară, l-a bătut pe Carlos pe genunchi şi, pe jumătate rîzînd, pe jumătate serios :

— Spune-mi ceva, dacă nu-i un mare secret... Cine-i brazilianca asta cu care-ţi petreci tu acum toate dimineţile ?

Carlos a rămas o clipă zăpăcit, cu ochii la Ega.

— Cine ţi-a vorbit despre asta ?

— Dâmaso mi-a spus-o. Adică, mai bine zis, Dâmaso mi-a răgit-o... Pentru că scrîşnea din dinţi, dădea lovituri surde într-o sofa de la Club şi părea gata de apoplexie cînd mi-a povestit tot...

— Care tot ?

— Tot. Că te-a prezentat unei brazilience cu care se avea el bine, şi că tu, profitînd de absenţa lui, te-ai băgat pe fir, şi nu te mai dai dus de-acolo...

— Toate astea-s minciuni ! a strigat celălalt, simţind că-şi pierde răbdarea.

Iar Ega, rîzînd mai departe :

— Atunci „care e adevărul", cum îl întreba bătrînul Pilat pe numitul Isus Christos ?

— Adevărul e că există o doamnă despre care Dâmaso presupunea că făcuse o pasiune pentru el, aşa cum presupune totdeauna, şi că, îmbolnăvindu-i-se guvernanta englezoaică de o bronşită, a trimis după mine ca s-o tratez. Încă nu se simte bine, îi fac o vizită în fiecare zi. Iar Madame Gomes, fiindcă acesta este numele doamnei, care nici braziliancă nu e, neputînd să-l suporte pe Dâmaso, aşa cum nu-l suportă nimeni, i-a închis pur şi simplu uşa în nas. Asta-i adevărul ; dar poate că am să-i smulg urechile lui Dâmaso !

Ega s-a mulţumit să mormăie :

— Aşa se scrie istoria... Şi să mai ai încredere în Guizot !

În tăcere, pînă să ajungă la casa contesei de Gouvarinho, Carlos şi-a tot rumegat mînia împotriva lui Dâmaso. Iată deci, sfîşiată de imbecilul acela, penumbra suavă şi favorabilă în care se adăpostise dragostea lui ! Acum, la Club începuse deja să se pronunţe numele Mariei Eduarda ; ceea ce-i spusese Dâmaso lui Ega, a mai repetat şi altora, la Casa Havaneză, la restaurantul Silva, poate prin bordeluri ; şi astfel, interesul suprem al vieţii lui avea să fie de-atunci înainte necontenit tulburat, stricat, mînjit de trăncăneala josnică a lui Dâmaso !

— Mi se pare că avem multă lume pe-aici, a spus Ega cînd a păşit în anticamera soţilor Gouvarinho, văzînd pe canapea un pardesiu cenuşiu şi mantile de doamne.

Contesa îi aştepta în salonaşul din fund, numit „al bustului", îmbrăcată în negru, cu o bentiţă de catifea în jurul gîtului, presărată cu trei stele din diamante. Un coş plin cu flori superbe acoperea aproape în întregime masa pe care se îngrămădeau de asemenea romane englezeşti şi o *Revue des Deux Mondes*, pusă la vedere, cu cuţitul de fildeş vîrît între file. În afară de buna Maria da Cunha şi de baroana de Alvim, se mai afla acolo o doamnă, pe care nici Carlos nici Ega n-o cunoşteau, grasă şi îmbrăcată în roşu ; iar în picioare, conversînd încet cu contele, stătea cu mîinile la spate un domn înalt şi grav, cu faţa suptă, cu barba rară, decorat cu ordinul de comandor al Imaculatei Concepţiuni.

Puţin îmbujorată, contesa i-a întins lui Carlos o mînă rece şi moale ; toate zîmbetele ei erau numai pentru Ega. Iar contele a pus imediat stăpînire pe dragul său Maia, ca să i-l prezinte amicului său, domnul Sousa Neto. Domnul Sousa Neto avusese deja plăcerea de a-l cunoaşte bine pe Carlos da Maia, medic distins, care făcea cinste Universităţii... Acesta era unul din avantajele Lisabonei, a spus contele pe dată, faptul că toţi se cunoşteau după reputaţie şi puteau astfel să aprecieze mai just caracterele. La Paris, de pildă, aşa ceva nu era cu putinţă ; de aceea se întîlnea acolo atîta imoralitate, atîta destrăbălare...

— Niciodată nu ştii pe cine primeşti în casă.

Cufundat pe divan între contesă şi Dona Maria, arătîndu-şi steluţele brodate ale ciorapilor, Ega le făcea să rîdă cu relatarea exilului său la Celorico, unde se distrase com-

punînd predici pentru abate ; abatele le recita ; iar predicile, sub forma lor mistică, erau de fapt nişte afirmaţii revoluţionare pe care sfîntul bărbat le lansa înfocat, lovind cu pumnul în amvon... Cucoana în roşu, aşezată în faţă, cu mîinile în poală, îl asculta pe Ega cu o privire mirată.

— Mi-am închipuit că aţi şi plecat la Sintra, s-a dus să-i spună Carlos baronesei, luînd loc lîngă ea. Dumneavoastră sînteţi întotdeauna prima...

— Cum vrei dumneata să meargă cineva la Sintra pe o vreme ca asta ?

— Într-adevăr, e infernal...

— Şi ce ne mai povesteşti nou ? a întrebat ea deschizîndu-şi încet marele-i evantai negru.

— Cred că nimic nu-i nou în Lisabona, doamna mea, de la moartea regelui João al VI-lea.

— Acum, de exemplu, e amicul dumitale Ega.

— Într-adevăr, e Ega... Cum îl găsiţi, doamnă baroană ?

Ea nici măcar n-a coborît glasul ca să spună :

— Vezi, eu care l-am cunoscut întotdeauna un mare îngîmfat şi nu l-am plăcut niciodată, nu pot să spun nimic...

— Oh ! doamnă baroană, ce lipsă de caritate din partea dumneavoastră !

Valetul i-a poftit la masă. Contesa l-a luat pe Carlos de braţ şi, traversînd salonul, prin murmurul slab al vocilor şi foşnetul lent al trenelor de mătase, a putut să-i spună aspru :

— Am aşteptat o jumătate de oră ; dar am înţeles apoi că erai ocupat cu brazilianca...

În sufrageria destul de sumbră, decorată cu un tapet de culoarea vinului, întunecată şi de două vechi tablouri cu peisaje triste, masa ovală, înconjurată de scaune din stejar sculptat, ieşea în evidenţă, albă şi proaspătă, cu un splendid coş de trandafiri între două sfeşnice aurii. Carlos a luat loc în dreapta contesei, avînd-o alături de el pe Dona Maria da Cunha, care în ziua aceea părea ceva mai bătrînă şi zîmbea cu un aer ostenit.

— Ce-ai făcut în tot acest timp, că nu te-a mai văzut nimeni ? l-a întrebat ea despăturindu-şi şervetul.

În faţa lui Carlos, domnul Sousa Neto, care avea trei enormi corali pe plastronul cămăşii, emitea deja observa-

ția, în timp ce-și amesteca supa, că în călătoria sa la Porto doamna contesă cu siguranță că a văzut pe străzi și în clădiri schimbări mari... Contesa însă, din păcate, abia a ieșit din casă în tot timpul cît a stat la Porto. Contele, da, admirase progresele orașului. Și le-a specificat : a elogiat privelișteа Palatului de Cristal ; a amintit de fecundul antagonism dintre Lisabona și Porto ; încă o dată l-a comparat cu dualismul dintre Austria și Ungaria. Și printre aceste lucruri grave, lansate de sus, cu superioritate și greutate, baroana și doamna în roșu, din dreapta și din stînga lui, vorbeau de mănăstirea Salezianâ.

Între timp, sorbindu-și supa în tăcere, Carlos rumega vorbele contesei. Va să zică și ea cunoștea intimitatea lui cu „braziliaanca". Era evident că și pe acolo umbla, calomniatoare și nerușinată, trăncăneala lui Dâmaso. Iar cînd valetul i-a oferit Sauterne, era deja hotărît să-i tragă o bătaie bună lui Dâmaso.

Deodată și-a auzit numele. De la capătul mesei, o voce tărăgănată și cîntătoare spunea :

— Domnul Maia trebuie să știe... Domnul Maia a fost pe-acolo.

Carlos a lăsat paharul jos, tresărind. Era doamna în roșu care-i vorbea, zîmbind, arătîndu-și frumoșii dinți sub buza groasă de femeie palidă de patruzeci de ani. Nimeni nu i-o prezentase, nu știa cine e. A zîmbit și el, a întrebat :

— Unde, doamna mea ?

— În Rusia.

— În Rusia ?... Nu, doamna mea, n-am fost niciodată în Rusia.

Ea a părut puțin descumpănită.

— Ah, așa mi s-a spus... Nu mai știu cine mi-a spus, dar era cineva care știa...

De la celălalt capăt al mesei, contele îi explica amabil că amicul Maia fusese doar în Olanda.

— O țară foarte prosperă, Olanda !... Cu nimic mai prejos decît a noastră... Am cunoscut chiar un olandez deosebit de instruit...

Contesa lăsase ochii în jos, rupîndu-și distrată o bucățică de pîine, mai serioasă dintr-o dată, mai seacă, de parcă vocea lui Carlos, ce se înălțase atît de liniștită de lîngă ea, i-ar fi redeșteptat toate ranchiunele. Atunci el, după ce și-a gustat încetișor vinul de Sauterne, s-a întors spre ea foarte natural și zîmbitor :

— Vedeți, doamnă contesă ! Nici nu mi-a trecut prin gînd să mă duc în Rusia. Tot așa există o groază de lucruri care se spun și nu sînt exacte... Iar dacă face cineva o aluzie ironică la ele, nimeni nu înțelege aluzia, nici ironia...

Contesa n-a răspuns imediat, dîndu-i valetului un ordin mut, din priviri. Apoi, cu zîmbet palid :

— În tot ce se spune e întotdeauna un fapt, sau un crîmpei de fapt, adevărat. Și asta ajunge... Mie, cel puțin, mi-ajunge...

— Doamnă contesă, atunci sînteți de o credulitate copilărească. Credeți chiar și că a fost odată o fată de împărat cu stea în frunte...

Dar contele l-a interpelat, contele voia să cunoască părerea amicului Maia. Era vorba de cartea unui englez, maiorul Bratt, care străbătuse Africa și spunea lucruri perfid de neplăcute la adresa Portugaliei. Contele vedea în asta numai invidie — invidia pe care o resimt față de noi toate națiunile, din cauza importanței coloniilor noastre și a puternicei noastre influențe în Africa...

— E clar, spunea contele, că n-avem nici milioane, nici marina englezilor. Dar avem glorii mari ; infantele Dom Henrique [1] e de prim ordin ; iar cucerirea Ormuzului [2] nu-i nici ea de lepădat... Și eu care știu cîte ceva despre sistemele coloniale, pot să afirm că nu există azi colonii nici mai bogate, nici mai dornice de progres, nici mai liberale decît ale noastre ! Nu ești de părere, Maia ?

— Da, poate, e posibil... E mult adevăr în asta...

Dar Ega, care tăcuse un timp, înfigîndu-și din cînd în cînd monoclul în ochi și zîmbindu-i baroanei, s-a pronunțat vesel împotriva tuturor explorărilor Africii, a lungilor misiuni geografice... De ce să nu fie lăsat în pace negrul să-și stăpînească idolii în liniște ? Ce rău aducea orînduirii lucrurilor faptul că existau sălbatici ? Dimpotrivă, ei confereau universului un delicios pitoresc ! Cu

[1] Supranumit „Navigatorul" (1394—1460), una din figurile cele mai ilustre ale istoriei Portugaliei și cuceririlor ei africane.

[2] Insulă din Golful Persic, cucerită în 1514 de Afonso de Albuquerque.

mania francezilor și a burghezilor de a reduce toate regiunile și toate rasele la același tip de civilizație, lumea avea să devină de o groaznică monotonie. Nu peste mult timp un turist va face sacrificii enorme, cheltuieli nesfîrșite, ca să se ducă la Tungubutu, și pentru ce ? Ca să întîlnească acolo negri cu joben pe cap, citind *Le Journal des Débats*.

Contele zîmbea cu un aer de superioritate. Iar buna Dona Maria, ieșind din vaga ei depresiune, își agita evantaiul și-i spunea lui Carlos, încîntată :

— Și Ega ăsta ! Și Ega ăsta ! Ce spirit ! Ce șic !

Atunci Sousa Neto, punîndu-și grav tacîmul jos, i-a adresat lui Ega această întrebare gravă :

— Dumneavoastră sînteți deci pentru sclavie ?

Ega i-a declarat foarte răspicat domnului Sousa Neto că era pentru sclavie. După el, neplăcerile vieții începuseră odată cu eliberarea negrilor. Nu putea să fie ascultat serios decît cel care era și temut serios... De aceea nimeni nu mai reușea acum să aibă pantofii bine văcsuiți, orezul bine gătit, scara bine spălată, de cînd nu mai existau servitori negri în care să fie permis să dai cu bîta... Nu existaseră decît două civilizații în care omul izbutise să trăiască destul de confortabil : civilizația romană și civilizația specială a plantatorilor din New Orleans. De ce ? Pentru că, și într-una și în cealaltă, existase sclavia absolută, luată în serios, cu drept de viață și de moarte !...

Un moment domnul Sousa Neto a rămas destul de descumpănit. Apoi și-a trecut șervetul peste buze, s-a pregătit, l-a înfruntat pe Ega.

— Va să zică dumneavoastră, la vîrsta dumneavoastră, cu inteligența dumneavoastră, nu credeți în progres ?

— Nu, domnule.

Contele a intervenit, afabil și zîmbitor :

— Ega al nostru vrea pur și simplu să facă un paradox. Și are dreptate, are într-adevăr dreptate, pentru că le face scînteietoare...

Se servea *jambon aux épinards* [1]. Un moment s-a vorbit despre paradoxuri. După conte, cel care le făcea la fel de scînteietoare și greu de susținut, excesiv de greu, era Barros, prim-ministrul...

[1] Jambon cu spanac (fr.).

— Talent robust, a murmurat Sousa Neto cu respect.

— Da, viguros, a spus contele.

Dar el acum nu vorbea atît despre talentul lui Barros ca parlamentar, ca om de stat. Vorbea despre spiritul lui în societate, despre acel *esprit* al său...

— Chiar în iarna asta l-am auzit susținînd un paradox strălucitor ! S-a întîmplat la Dona Maria da Cunha acasă... Vă amintiți, Dona Maria ? Nenorocita mea de memorie ! Teresa, îți amintești de paradoxul lui Barros ? Ia să vedem, despre ce era, Dumnezeule ?... În fine, un paradox foarte greu de susținut... Memoria asta a mea !... Nu-ți amintești, Teresa ?

Contesa nu-și amintea. Și în timp ce contele își răscolea neliniștit amintirile cu mîna la cap — doamna în roșu a reînceput să vorbească despre negri și despre valeții negri, și despre o bucătăreasă negresă pe care o avusese o mătușă de-a ei, mătușa Vilar... Apoi s-a plîns amarnic de servitorii moderni : de cînd îi murise Joana, care fusese în casa ei cincisprezece ani, nu știa ce să se mai facă, parcă se zăpăcise de cap, avea numai neplăceri. În șase luni văzuse deja patru figuri noi. Și niște delăsătoare, niște pretențioase, niște destrăbălate ! Aproape că i-a scăpat un suspin din piept și, înghițind dezolată o bucățică de miez de pîine, a continuat :

— Baroano, tot pe Vicenta o ai ?

— Păi, cum să n-o am pe Vicenta ?... Tot Vicenta... Dona Vicenta, mă rog.

Cealaltă s-a uitat o clipă la ea, invidiind-o pentru acea fericire.

— Vicenta te coafează ?

Da, Vicenta o coafa. Îmbătrînea, săraca... Dar tot încăpățînată. Acum îi cășunase să învețe franțuzește. Cunoștea deja verbele. Să mori de rîs auzind-o pe Vicenta cum spune *j'aime, tu aimes*.

— Iar dumneavoastră, doamnă baroană, a adăugat Ega, l-ați dat să învețe verbele cele mai necesare.

E clar, spunea baroana, că era cel mai necesar. Dar la vîrsta Vicentei nu-i mai putea servi la mare lucru !

— Ah ! a strigat deodată contele, lăsînd aproape să-i cadă tacîmul. Acum îmi amintesc.

Își amintise în sfîrșit de superbul paradox al lui Barros. Spunea Barros despre cîini, cu cît erau mai învățați... Nu, nu era asta !

— Nenorocita mea de memorie !... Și era ceva despre cîini. Ceva scînteietor, chiar filozofic !

Și, pentru că a venit vorba de cîini, baroana și-a amintit de Tommy, ogarul contesei ; a întrebat de Tommy. Nu-l mai văzuse de mult pe bravul Tommy ! Contesa nici nu voia să se pomenească de Tommy, săracul ! Îi crescuse ceva îngrozitor în urechi, o oroare... Îl trimisese la Institut, murise acolo.

— E delicioasă această *galantine*, a spus Dona Maria da Cunha, înclinîndu-se spre Carlos.

— Delicioasă.

Iar baroana, dintr-o parte, a declarat și ea că acea *galantine* era o perfecțiune. Aruncîndu-i o privire valetutului, contesa a poruncit să se mai servească o dată *galantine ;* și s-a grăbit să-i răspundă domnului Sousa Neto că, à propos de cîini, voia să-i vorbească despre Societatea pentru protecția animalelor. Domnul Sousa Neto o aproba, o considera un progres... Și, după el, ar fi de dorit ca guvernul să-i acorde niște subsidii.

— Pentru că sînt de părere că prosperă... Și o merită, credeți-mă, doamnă contesă, o merită din plin... Am studiat această chestiune, și dintre toate societățile înființate în ultimul timp la noi, după modelul celor din străinătate, ca Societatea de geografie și altele, cea pentru protecția animalelor mi se pare cu siguranță una dintre cele mai utile.

S-a întors într-o parte, spre Ega :

— Dumneavoastră faceți parte din ea ?

— Din Societatea pentru protecția animalelor ?... Nu, domnule, fac parte dintr-alta, cea de geografie. Eu sînt dintre cei protejați.

Baroana a scos unul din hohotele ei răsunătoare. Iar contele a devenit nespus de serios : făcea parte din Societatea de geografie, o socotea un stîlp al statului, credea în misiunea ei civilizatoare, detesta să se vorbească ireverențios despre ea. Dar contesa și Carlos rîseseră și ei ; și deodată răceala în care stătuseră pînă atunci unul lîngă celălalt, rezervați, afectat de ceremonioși, a părut să se

destrame la căldura rîsului schimbat între ei, la strălucirea privirilor lor ce s-au întîlnit irezistibil. S-a servit șampanie, ea s-a îmbujorat puțin la față. Piciorul ei, fără să știe nici ea cum, a atins piciorul lui Carlos ; au mai zîmbit o dată și, cum restul mesenilor discutau acum despre niște concerte clasice care urmau să se dea la Price, Carlos a întrebat-o încet, amabil, dar dojenitor :

— Ce prostie a mai fost și asta cu *brazilianca ?...* Cine ți-a spus-o ?

Ea i-a mărturisit imediat că Dâmaso... Dâmaso venise să-i povestească despre pasiunea lui Carlos pentru acea doamnă, și despre diminețile întregi pe care le petrecea acolo, zi de zi, la aceeași oră... În sfîrșit, Dâmaso o făcuse să întrevadă clar o *liaison* [1].

Carlos a ridicat din umeri. Cum putea ea să-i dea crezare lui Dâmaso ? Doar îi cunoștea bine tendința spre trăncăneală, dobitocia...

— E perfect adevărat că mă duc în casa acelei doamne, care nici braziliancă nu e, ci e la fel de portugheză ca și mine ; dar o fac pentru că guvernanta e bolnavă de bronșită, iar eu sînt medicul casei. Chiar Dâmaso, în persoană, m-a recomandat ca medic !

Pe chipul contesei se răspîndea un rîs, o lumină izvorîtă din dulcea ușurare ce punea stăpînire pe inima ei.

— Dar Dâmaso mi-a spus că e atît de frumoasă...

Da, era foarte frumoasă. Ei și ? Un medic, din fidelitate pentru prietenii lui, și ca să nu le producă îngrijorări, trebuie oare, zău așa, ca înainte de a păși în casa unei bolnave să-i ceară un certificat de sluțenie ?

— Dar ce face ea aici ?...

— Își așteaptă soțul, care a plecat pentru afaceri în Brazilia și se va întoarce.... Sînt niște persoane foarte distinse și, cred eu, foarte bogate... În curînd o să plece cu totul, dealtfel și eu știu foarte puțin despre ei. Vizitele mele sînt vizite de medic ; am vorbit cu ea doar despre Paris, despre Londra, despre impresiile ei cu privire la Portugalia...

Contesa îi sorbea cuvintele, încîntată, dominată de frumoasa privire cu care i le murmura el ; iar piciorul ei îl

[1] Legătură (fr.).

apăsa pe al lui Carlos pentru o împăcare pasionată, cu forța cu care ar fi dorit să-l îmbrățișeze — dacă i-ar fi fost cu putință acolo.

Între timp, doamna în roșu reîncepuse să vorbească despre Rusia. O speria faptul că țara era atît de scumpă, că se risca atît de mult din cauza dinamitei, și că o constituție fizică mai plăpîndă trebuia să sufere mult din pricina zăpezii de pe străzi. Și atunci Carlos a priceput că era nevasta lui Sousa Neto și că vorbea de fiul lor, fiu unic, trimis la Petersburg ca al doilea secretar de legație.

— Îl cunoști ? l-a întrebat Dona Maria pe Carlos la ureche, pe după evantai. E nemaipomenit de stupid... Nici franțuzește nu știe ! În rest, nu-i mai rău ca alții... Fiindcă grămada asta de maimuțoi, de nesărați și de nătărăi care ne reprezintă în străinătate te face să plîngi... Nu găsești și dumneata ? Asta-i o țară nenorocită.

— Mai rău, doamna mea, mult mai rău. Asta-i o țară *cursi* [1].

Se sfîrșise desertul. Dona Maria s-a uitat la contesă cu zîmbetul ei obosit ; doamna în roșu tăcuse, gata să se scoale, cu scaunul deja puțin depărtat de masă ; iar cucoanele s-au ridicat în momentul cînd Ega termina de povestit, în legătură cu Rusia, o istorie auzită de la un polonez, din care reieșea că țarul era un neghiob...

— E totuși liberal, îi place destul de mult progresul ! a mai murmurat contele, acum ridicat în picioare.

Rămași singuri, bărbații și-au aprins țigările ; valetul a servit cafeaua. Atunci domnul Sousa Neto s-a apropiat de Carlos cu ceașca în mînă ca să-și exprime din nou plăcerea de a fi făcut cunoștință cu el...

— Am avut pe vremuri onoarea de a-l cunoaște și pe tatăl dumneavoastră... Pedro, cred că așa se numea, domnul Pedro da Maia. Pe atunci îmi începeam și eu cariera publică... Dar bunicul dumneavoastră e bine ?

— Mulțumesc, e bine.

— O persoană deosebit de respectabilă... Tatăl dumneavoastră era... în sfîrșit, era ceea ce se numește „un elegant". Am avut plăcerea s-o cunosc și pe mama dumneavoastră...

[1] De proastă calitate (sp.).

A tăcut deodată, stînjenit, ducîndu-și ceașca la buze. Apoi, încet, s-a întors ca să-l audă mai bine pe Ega care, lîngă ei, discuta cu Gouvarinho despre femei. Venise vorba de secretara Legației Ruse cu care, în dimineața aceea, îl întîlnise pe conte conversînd la Calhariz. Ega o găsea delicioasă, cu trupușorul ei nervos și unduios, ochii ei mari albastru-verzui... Iar contele, care o admira și el, îi lăuda mai ales spiritul, cultura. Asta, după opinia lui Ega, îi dăuna : fiindcă datoria unei femei era în primul rînd să fie frumoasă, și în al doilea rînd să fie proastă... Contele, exuberant, a susținut imediat că nici lui nu-i plăceau literatele ; da, bineînțeles, locul femeii era lîngă leagănul copilului, nu în bibliotecă...

— Și totuși e plăcut ca o doamnă să poată conversa despre lucruri mai subtile, despre un articol dintr-o revistă, despre... De exemplu, cînd apare o carte... În sfîrșit, nu vreau să zic că atunci cînd e vorba despre un Guizot, sau un Jules Simon... Dar, de pildă, cînd vine discuția despre un Feuillet sau un... În fine, o doamnă trebuie să fie înzestrată. Nu găsești, Neto ?

Neto, grav, a murmurat :

— O doamnă, mai ales cînd e tînără, trebuie să aibă unele talente...

Ega, încălzit acum, a protestat. O femeie cu talente, în special cu talente literare, care știe să discute despre domnul Thiers, sau despre domnul Zola, e un monstru, un fenomen, și i s-ar cuveni mai degrabă să se retragă într-o trupă de călăreți de circ, să lucreze la cercuri. O femeie nu trebuia să aibă decît două talente : să gătească bine și să iubească bine.

— Dumneavoastră, domnule Sousa Neto, știți desigur ce spune Proudhon ?

— Nu-mi amintesc textual, dar...

— În orice caz, îl cunoașteți perfect pe Proudhon ?

Celălalt, foarte sec, vizibil nemulțumit de acel interogatoriu, a bolborosit că Proudhon e un autor de mare renume.

Dar Ega insista, cu o impertinență perfidă :

— Ați citit evident, ca și noi toți, marile pagini ale lui Proudhon despre amor ?

Roșu ca racul, domnul Neto și-a depus ceașca pe masă. Și a încercat să fie sarcastic, să-l strivească pe băiatul acela atît de cult și de obraznic.

— Nu știam, a spus el cu un zîmbet de o infinită superioritate, că filozoful acela a scris și despre subiecte așa de scabroase !

Consternat, Ega a ridicat brațele la cer :

— Oh ! domnule Sousa Neto ! Va să zică dumneavoastră, un cap de familie, găsiți că amorul e ceva scabros ?

Domnul Neto s-a formalizat. Și foarte direct, foarte demn, vorbind din înălțimea considerabilei sale poziții birocratice :

— Îmi stă în obicei, domnule Ega, să nu mă amestec niciodată în discuții și să respect toate opiniile celorlalți, chiar dacă sînt absurde...

Și aproape că i-a întors spatele lui Ega, îndreptîndu-se din nou spre Carlos, ca să-l întrebe, cu vocea încă puțin alterată, dacă avea de gînd să se stabilească pentru mai multă vreme în Portugalia. Atunci, timp de un moment, pînă și-au sfîrșit țigările, cei doi au vorbit despre călătorii. Domnul Neto se plîngea că multiplele-i îndatoriri nu-i îngăduiau să cutreiere Europa. Pentru că, de fapt, acesta fusese idealul său ; dar acum, cu atîtea ocupații publice, se vedea silit să nu-și părăsească biroul. Și așa se face că n-a văzut nici măcar Badajoz...

— Dar dumneavoastră, ce v-a plăcut mai mult, Parisul sau Londra ?

Carlos chiar că nu știa ce să răspundă, nici nu se puteau compara... Două orașe atît de diferite, două civilizații atît de originale...

— La Londra, a remarcat consilierul, totul e numai cărbune...

Da, spunea Carlos zîmbind, destul de mult cărbune, în special în sobe, cînd e frig afară...

Domnul Sousa Neto a murmurat :

— Iar frigul trebuie să fie cumplit... O climă atît de nordică !....

S-a oprit un moment pufăindu-și țigara, cu pleoapele închise. Apoi a emis această observație înțeleaptă și profundă :

— Un popor practic, un popor practic prin excelență.

— Da, destul de practic, a spus vag Carlos făcînd un pas spre salon, de unde răzbăteau rîsetele cîntătoare ale baroanei.

— Și mai spuneți-mi ceva, a continuat domnul Sousa Neto cu interes, mînat de o curiozitate inteligentă. Există pe acolo, prin Anglia, o literatură agreabilă ca pe la noi, foiletoniști, poeți viguroși ?...

Carlos a lăsat mucul țigării în scrumieră și a răspuns cu neobrăzare :

— Nu, așa ceva nu există.

— Mi-am dat seama imediat, a murmurat Sousa Neto. Un neam de negustori.

Și au trecut în salon. Ega era cel care o făcea astfel să rîdă pe baroană, așezat în fața ei, vorbind din nou de Celorico, descriindu-i o seară la Celorico presărată cu amănunte picarești despre notabilități și despre un abate care omorîse un om și cînta fadouri sentimentale la pian. Doamna în roșu, așezată pe sofaua de alături cu brațele atîrnîndu-i în poală, se minuna de verva lui Ega de parcă ar fi asistat la giumbușlucurile unei paiațe. Lîngă masă, Dona Maria răsfoia cu acrul ei obosit un număr din *Illustration ;* și văzînd că, de la intrare, Carlos o căutase cu privirea pe contesă, l-a chemat lîngă ea și i-a șoptit că se dusese în casă să vadă de Charlie, de băiețel...

— Într-adevăr, a întrebat-o Carlos luînd loc alături de ea, ce mai face drăgălașul Charlie ?

— Se pare că azi a fost răcit, și puțin indispus...

— Dar și dumneavoastră, Dona Maria, îmi păreți azi puțin indispusă.

— Din cauza vremii. Am ajuns acum la vîrsta cînd buna dispoziție sau plictiseala depind numai de influențele vremii... La vîrsta dumitale depind de altele. Și, à propos de altele : va să zică, s-a întors și doamna Cohen ?

— S-a întors, a spus Carlos, dar nu *și* ea. Acest *și* presupune o legătură... Ori, doamna Cohen și Ega au sosit într-adevăr amîndoi, dar numai întîmplător... Dealtfel, e o poveste depășită, e ca amorurile dintre Elena și Paris.

În clipa aceea revenea din casă contesa, puțin îmbujorată, în mînă cu un evantai mare și negru. Fără să ia loc, adresîndu-i-se cu precădere soției domnului Sousa

Neto, s-a plîns imediat că nu l-a găsit bine pe Charlie... Avea fierbinţeli, era atît de agitat... Aproape că se temea să n-aibă rujeolă. Întorcîndu-se atunci brusc spre Carlos, i-a spus cu un zîmbet :

— Mi-e tare ruşine... Dar dacă aţi vrea, domnule Carlos da Maia, să vă deranjaţi ca să veniţi să-l vedeţi o clipă... E într-adevăr oribil să vă rog, imediat după masă, să examinaţi un bolnav...

— Oh ! doamnă contesă ! a strigat el, sculat deja.

A urmat-o. Într-un salonaş de alături, contele şi domnul Sousa Neto, cufundaţi într-o sofa, stăteau de vorbă fumînd.

— Îl duc pe domnul Carlos da Maia să-l vadă pe băieţel...

Contele s-a ridicat puţin de pe sofa, fără să înţeleagă bine. Dar ea şi trecuse. Carlos a urmat în tăcere lunga ei trenă de mătase neagră prin sala de biliard pustie, cu gazul aprins, împodobită cu patru portrete de doamne din familia Gouvarinho, pudrate şi morocănoase. Alături, după o draperie grea din stofă verde, se afla o cămăruţă cu un fotoliu vechi, cîteva cărţi pe un raft cu sticlă şi o măsuţă de scris cu un sfeşnic sub un abajur de dantelă roz. Ajunşi acolo, ea s-a oprit brusc, şi-a aruncat braţele de gîtul lui Carlos şi şi-a lipit buzele de ale lui, într-o sărutare lacomă, pătrunzătoare, completă, încheiată cu un oftat foarte aproape de leşin... El simţea trupul ei frumos înfiorîndu-se, alunecîndu-i între braţe, pe genunchii lipsiţi de vlagă.

— Mîine, la mătuşica, la unsprezece, a murmurat ea cînd a fost din nou în stare să vorbească.

— Bine.

Desprinsă de el, contesa a rămas o clipă cu mîinile la ochi, aşteptînd să dispară languroasa ameţeală ce o făcuse albă ca ceara. Apoi, obosită şi zîmbind :

— Ce nebună sînt... Haide să-l vedem pe Charlie.

Camera băieţelului se afla în fundul coridorului. Şi acolo, într-un pătuţ de fier aşezat lîngă patul mai mare al servitoarei, Charlie dormea, senin, proaspăt, cu un brăţuc căzut într-o parte, cu frumoşii-i zulufi blonzi risipiţi pe pernă ca o aureolă de înger. Carlos i-a atins doar

pulsul ; iar servitoarea scoţiană, care adusese o lumînare de pe scrin, a spus, zîmbind liniştită :

— În ultimele zile domnişorul a fost foarte bine...

S-au înapoiat. În cămăruţă, înainte de a trece în sala de biliard, ţinînd deja draperia cu mîna, contesa i-a mai întins o dată lui Carlos buzele ei nesăţioase. El a cules o rapidă sărutare. Şi, trecînd în anticamera unde Sousa Neto şi contele tot mai erau cufundaţi într-o discuţie gravă, ea i-a spus acestuia din urmă :

— Băieţelul doarme... Domnul Carlos da Maia l-a găsit bine.

Înduioşat, contele de Gouvarinho l-a bătut pe Carlos pe umăr. O clipă contesa a mai rămas acolo de vorbă, în picioare, aşteptînd să se liniştească, puţin cîte puţin, în penumbra aceea favorabilă, înainte de a înfrunta lumina vie din salon. Apoi, fiindcă veniseră vorba de igienă, l-a invitat pe domnul Sousa Neto la o partidă de biliard ; dar domnul Sousa Neto nu mai pusese mîna pe un tac de la Coimbra, de la Universitate. Şi cît pe ce era să fie chemat Ega, cînd a apărut Teles da Gama, care venea de la Price. Imediat după el a intrat contele de Steinbroken. Atunci restul serii s-a petrecut în salon, în jurul pianului. Ministrul a cîntat melodii din Finlanda. Teles da Gama a cîntat fadouri.

Carlos şi Ega au plecat cei din urmă, după un *brandy and soda* din care s-a împărtăşit şi contesa, ca o englezoaică solidă ce era. Iar jos, în curte, sfîrşindu-şi de încheiat pardesiul, Carlos a putut în fine să rostească întrebarea care-i stătuse pe buze toată seara :

— Ega, cine era omul acela, Sousa Neto, care a vrut să ştie dacă şi în Anglia există literatură ?

Ega l-a privit uluit :

— Păi, n-ai ghicit ? N-ai dedus pe loc ? N-ai văzut imediat cine, în ţara asta, e în stare să pună o asemenea întrebare ?

— Habar n-am... Atîţia sînt în stare...

Iar Ega, radios :

— Funcţionar superior la un mare departament de stat !

— La care ?

— Cum, la care ? La care să fie ?... La Învățămîntul Public !

În după-amiaza următoare, la cinci, Carlos, care întîrziase cam mult în casa mătușii, cu contesa, reținut de sărutările ei nesfîrșite, a condus cupeul în zbor pînă în strada Sfîntul Francisc, privindu-și tot timpul ceasul de teamă ca Maria Eduarda să nu fi ieșit în acea frumoasă zi de vară, luminoasă și fără căldură. Și, într-adevăr, la poarta ei se afla trăsura de piață ; iar Carlos a urcat scara în fugă, disperat din cauza contesei și mai ales din cauza lui, atît de slab, atît de pasiv încît se lăsase astfel reposedat de brațele acelea exigente, tot mai împovărătoare, și care nu mai erau în stare să-l tulbure...

— Doamna abia a sosit, i-a spus Domingos care, înapoiat de la țară de trei zile, tot îi surîdea întruna.

Așezată pe sofa cu pălăria pe cap, în timp ce își scotea mănușile, ca l-a primit cu o dulce îmbujorare pe față și o duioasă mustrare în glas :

— Am așteptat mai bine de o jumătate de oră pînă să ieș... Cîtă ingratitudine ! Credeam că ne-ați părăsit !

— De ce ? Miss Sara se simte mai rău ?

Ea l-a privit zîmbitoare, prefăcîndu-se scandalizată. Asta era acum, Miss Sara ! Miss Sara își continua perfect convalescența... Dar acum nu vizitele medicului erau așteptate, ci ale prietenului : și asta-i lipsise.

Fără să răspundă, tulburat, Carlos s-a întors spre Rosa care răsfoia lîngă masă o carte nouă cu poze ; iar duioșia, recunoștința nesfîrșită a inimii lui, pe care nu îndrăznea să i le arate mamei, le-a revărsat fără reținere în lunga mîngîiere cu care a învăluit-o pe fiică.

— Sînt niște povești pe care le-a cumpărat mămica acum, spunea Rosa, serioasă și preocupată de cartea ei. Am să ți le povestesc pe urmă... Sînt povești cu animale.

Maria Eduarda se ridicase, deznodîndu-și încet fundele de la pălărie.

— Vreți să luați o ceașcă de ceai cu noi, domnule Carlos da Maia ? Simt că mor dacă nu beau o ceașcă de ceai... Ce zi frumoasă, nu-i așa ? Rosa, povestește-i plimbarea noastră pînă îmi scot eu pălăria...

Rămas singur cu Rosa, Carlos s-a așezat lîngă ea, distrăgînd-o de la carte, luîndu-i ambele mîini.

— Am fost pe Promenada Stelei, spunea micuța. Dar mămica n-a vrut să întîrziem, pentru că se temea să nu vii tu !

Carlos a sărutat, una după alta, cele două mînuțe ale Rosei.

— Și, ce-ai făcut pe Promenadă ? a întrebat el după un ușor oftat de fericire ce-i scăpase din piept.

— Am alergat, erau niște rățuște mici...

— Frumoase ?...

Fetița a ridicat din umeri :

— Nasoale.

Nasoale ! Cine o învățase să vorbească atît de urît ?

Rosa a zîmbit. Domingos. Și Domingos mai spunea și altele, la fel de caraghioase... Spunea că Melanie e o *tipesă*... Domingos avea mult haz.

Atunci Carlos i-a atras atenția că o domnișoară drăguță, cu rochițe atît de frumușele, nu trebuia să rostească asemenea cuvinte... Așa vorbeau doar oamenii de rînd.

— Domingos nu-i om de rînd, a spus Rosa foarte serioasă.

Și deodată, venindu-i altă idee, a început să bată din palme și să-i sară pe genunchi, radioasă :

— Și mi-a adus niște greieri de la piață ! Domingos mi-a adus greieri... Dacă ai ști ! Cățelușei i-e frică de greieri ! Nici nu-ți vine să crezi, nu-i așa ? N-am văzut niciodată pe cineva mai fricos...

A rămas un moment cu ochii la Carlos și a adăugat, cu un aer grav :

— Și mămica mea care o răsfață atît de tare. Păcat !

În clipa aceea intra Maria Eduarda, aranjîndu-și încă ușor onduleurile părului ; auzind că se vorbește despre răsfăț, a vrut să știe pe cine răsfăța ea atît de tare... Pe Niniche ? Biata Niniche, săraca, nu mai departe de azi dimineață a fost pedepsită !

Atunci Rosa a izbucnit în rîs, bătînd iar din palme.

— Știi cum o pedepsește mămica ? striga ea trăgîndu-l pe Carlos de mînecă. Știi ?... Își îngroașă vocea... Îi spune pe englezește : *„Bad dog ! Dreadful dog* [1] *!“*

Era fermecătoare așa, cu degețelul ridicat, imitînd glasul ver al mamei cînd voia s-o amenințe pe Niniche. Biata Niniche, crezînd că era dojenită de-adevăratelea, s-a vîrît vexată sub sofa. Și Rosa, îngenuncheată pe blana de tigru, a trebuit s-o liniștească jurîndu-i, printre îmbrățișări, că nu era un cîine rău, nici un cîine îngrozitor ; numai ca să povestească o imitase așa pe mama...

— Du-te să-i dai apă că trebuie să-i fie sete, a spus atunci Maria Eduarda, venind să ia loc pe scaunul ei stacojiu. Și spune-i lui Domingos să ne aducă ceaiul.

Rosa a plecat alergînd cu Niniche. Carlos s-a dus să-și ocupe obișnuitul său fotoliu de rips de lîngă fereastră. Dar pentru prima oară, de cînd data intimitatea lor, s-a făcut între ei o tăcere penibilă. Apoi, desfășurîndu-și distrată broderia, ea s-a plîns de căldură ; iar Carlos stătea mai departe mut, ca și cum pentru el, în ziua aceea, n-ar fi avut farmec, n-ar fi avut tîlc decît un anume cuvînt de care buzele lui erau pline, pe care nu îndrăznea să-l murmure și de care aproape că se temea să nu fie ghicit, deși-i sufoca inima.

— S-ar zice că broderia asta n-o să se sfîrșească niciodată ! a spus el în cele din urmă, enervat de a o vedea că se ocupă de lîneturile ei cu atîta seninătate.

Ținîndu-și canavaua desfășurată pe genunchi, ea a răspuns fără să înalțe ochii :

— Și de ce să se sfîrșească ? Plăcerea mare e să o faci, nu găsiți ? Un punct azi, alt punct mîine, îți ține tovărășie... De ce să ajungem repede la sfîrșitul lucrurilor ?

O umbră s-a așternut peste chipul lui Carlos. În cuvintele acestea, spuse ușurel pe tema broderiei, el simțea o aluzie descurajatoare la dragostea lui — dragostea aceea care-i umplea inima după cum lîna umplea canavaua, și care era opera simultană a acelorași mîini albe. Oare ea voia să-l păstreze așa, tîrît de colo-colo ca broderia, veșnic completat și veșnic incomplet, păstrat și el în coșul de lucru ca să-i populeze singurătatea ?

[1] Cîine rău ! Cîine îngrozitor ! (engl.)

I-a spus atunci, emoționat :

— Nu-i așa. Sînt lucruri care există doar cînd se desăvîrșesc, și care numai atunci aduc fericirea ce se căuta în ele.

— Asta e ceva foarte complicat, a murmurat ea, îmbujorîndu-se. Și foarte subtil...

— Vreți să vă spun mai limpede ?

În clipa aceea Domingos, ridicînd draperia, a anunțat venirea domnului Dâmaso...

Maria Eduarda a avut un gest brusc de enervare :

— Spune-i că nu primesc !

Afară, în mijlocul liniștii, s-a auzit ușa trîntindu-se. Și pe Carlos l-a cuprins îngrijorarea la gîndul că Dâmaso trebuie să-i fi văzut, jos, cupeul care se tot plimba pe stradă. Sfinte Dumnezeule ! Ce-o să mai trăncănească acum, cu ranchiunile lui meschine, după ce a fost astfel umilit ! În clipa aceea, existența lui Dâmaso i s-a părut incompatibilă cu calmul dragostei sale.

— Iată încă un inconvenient al casei acesteia, spunea între timp Maria Eduarda. Aici, chiar lîngă Club, la doi pași de Chiado, e prea accesibilă nepoftiților. Sînt silită să resping aproape zilnic asaltul acesta la ușa mea ! E de nesuportat.

Și venindu-i brusc o idee, a aruncat broderia în coș și și-a încrucișat mîinile pe genunchi :

— De mult voiam să vă întreb ceva... Oare n-aș putea găsi pe aici o căsuță, un *cottage*, unde să-mi petrec lunile de vară ?... Ar fi atît de bine pentru fetiță ! Dar nu cunosc pe nimeni, nu știu cui să mă adresez...

Imediat, Carlos s-a gîndit la frumoasa casă a lui Craft, de la Olivais — la fel ca și altă dată, cînd ca își manifestase dorința de a se duce la țară. În ultimul timp, Craft pomenise iar, și de astă dată mai decis, de vechiul său plan de a vinde casa și de a se descotorosi de colecțiile de artă. Ce locuință delicioasă ar fi pentru ea, artistică și cîmpenească, atît de potrivită cu gusturile ei ! L-a străfulgerat, irezistibil, o ispită.

— Într-adevăr, cunosc o casă... E atît de bine situată, că v-ar conveni de minune !...

— Și e de închiriat ?

Carlos n-a șovăit :

— Da, se poate aranja...

— Ar fi minunat !

Spusese : „ar fi minunat". Și asta l-a hotărît pe loc, părîndu-i-se dur și meschin să-i sugereze o speranță, și să n-o realizeze imediat cu înfrigurare.

Domingos intrase cu tava de ceai. Și, în timp ce o așeza pe măsuță, în fața Mariei Eduarda, lîngă fereastră, Carlos, ridicîndu-se și făcînd cîțiva pași prin încăpere, se gîndea să înceapă imediat tratativele cu Craft, să-i cumpere colecțiile, să închirieze casa de la el pe un an și să i-o ofere Mariei Eduarda pentru lunile de vară. Și în clipa aceea nu ținea seama nici de dificultăți, nici de bani. Vedea doar cît de bucuroasă ar fi ea să se plimbe cu fetița printre frumoșii arbori din grădină. Și cît ar fi de avantajată frumusețea Mariei Eduarda în mijlocul acelui mobilier în stil renascentist, sever și nobil !

— Mult zahăr ? a întrebat ea.

— Nu... Perfect, ajunge.

Luase din nou loc în vechiul său fotoliu : și, primind în mînă ceașca din porțelan ordinar cu o dunguliță albastră, își amintea de superbul serviciu al lui Craft, un vechi Wedgewood, cu ornamente aurii și roșii ca focul. Biata femeie ! Atît de delicată, și îngropată acolo, în ripsul acela, mînjindu-și grația mîinilor cu obiectele ieftine ale mamei Cruges !

— Și unde se află casa asta ? a întrebat Maria Eduarda.

— La Olivais, foarte aproape de aici, se face o oră cu trăsura...

I-a explicat în amănunțime unde era situată, adăugînd cu ochii țintă la ea și cu un zîmbet neliniștit :

— Iată cum îmi tai singur craca de sub picioare !... Pentru că dacă vă veți duce să vă instalați acolo și vor veni apoi căldurile, cine o să vă mai vadă ?

Ea a părut surprinsă :

— Dar ce vă costă, pe dumneavoastră, care aveți cai și trăsuri, și n-aveți aproape nici o treabă ?...

Așadar, găsea firesc ca el să continue la Olivais vizitele din Lisabona ! Și pe dată i s-a părut imposibil să renunțe la încîntarea acelei intimități oferite cu atîta dragă inimă, și desigur încă mai dulce în singurătatea de la țară. Cînd

și-a sfîrșit de băut ceașca de ceai, era ca și cum casa, mobilele, arborii le-ar fi și aparținut, și lui, și ei. A trăit acolo momente fermecătoare, descriindu-i calmul de la țară, intrarea printr-o alee de salcîmi, și frumusețea sufrageriei, cu cele două ferestre ce se deschideau spre rîu...

Ea îl asculta, încîntată :

— Oh ! Ăsta ar fi visul meu ! Am să rămîn acum tulburată toată, plină de speranțe... Cînd o să pot avea un răspuns ?

Carlos s-a uitat la ceas. Era prea tîrziu ca să mai meargă la Olivais. Dar chiar a doua zi, dis-de-dimineață, se va duce să stea de vorbă cu stăpînul casei, un prieten de-al său...

— Cît deranj din cauza mea ! a spus ea. Zău așa ! Cum să vă mulțumesc ?...

A tăcut ; dar ochii ei frumoși au rămas o clipă ațintiți asupra ochilor lui Carlos, pierduți parcă, lăsînd să se ghicească fără voia ei un crîmpei din taina pe care o ascundea în inimă.

El a murmurat :

— M-aș socoti răsplătit regește dacă m-ați mai privi o dată așa.

Un val de sînge a năvălit în obrajii Mariei Eduarda.

— Nu spuneți asta...

— Într-adevăr, la ce bun s-o spun ? Oare nu știți perfect de bine că vă ador, vă ador, vă ador !

Ea s-a ridicat brusc, el de asemenea — și au rămas așa, muți, plini de neliniște, străpungîndu-se din ochi, de parcă s-ar fi petrecut o mare schimbare în univers și ei ar fi așteptat acum deznodămîntul suprem al destinelor lor... Și ea a fost cea care a vorbit, abia rostind cuvintele, aproape de leșin, întinzînd spre el, ca pentru a-l îndepărta, mîinile ei frămîntate și tremurătoare :

— Ascultă ! Știi bine ce simt pentru dumneata, dar ascultă... Înainte de a fi prea tîrziu, e ceva ce aș vrea să-ți spun...

Carlos o vedea tremurînd așa, albă ca varul... Și nici n-o asculta, nici n-o înțelegea. Simțea doar, orbit, că dragostea comprimată pînă atunci în inima lui izbucnise în cele din urmă triumfătoare și, izbind într-a ei, prin aparenta marmoră a pieptului, făcuse să țîșnească de acolo o flacără

egală .. Vedea doar că ea tremura, vedea doar că ea îl iubea... Și, cu gravitatea puternică a unui act de luare în stăpînire, i-a apucat încet mîinile pe care ea i le-a abandonat supusă deodată, lipsită deja de vlagă, înfrîntă. Și i le săruta acum cu blîndețe, cînd pe una, cînd pe cealaltă, și palmele, și degetele, murmurînd doar :

— Dragostea mea ! Dragostea mea ! Dragostea mea !

Maria Eduarda căzuse încetul cu încetul pe scaun ; și, fără să-și retragă mîinile, înălțînd spre el ochii ei pătimași, împăienjeniți de lacrimi, a mai bîiguit slab, cu o ultimă implorare :

— Aș vrea să-ți spun ceva !...

Carlos îngenunchease la picioarele ei :

— Știu despre ce e vorba ! a strigat cu înflăcărare lipit de obrazul ei, fără s-o lase să mai vorbească, sigur că-i ghicise gîndul. Nu-i nevoie să spui, știu foarte bine. M-am gîndit și eu de atîtea ori ! Că o iubire ca a noastră nu poate trăi în condițiile în care trăiesc alte iubiri obișnuite... Că din moment ce-ți spun că te iubesc, e ca și cum ți-aș cere să fii soția mea în fața lui Dumnezeu...

Ea își retrăgea obrazul, privindu-l neliniștită, parcă n-ar fi înțeles. Iar Carlos continua mai încet, ținîndu-i mîinile prizoniere într-ale lui, pătrunzînd-o toată de emoția ce-l făcea și pe el să tremure :

— De cîte ori mă gîndeam la dumneata, speram într-o viață care să fie în întregime a noastră, departe de aici, departe de toți, cu toate legăturile prezente rupte, cu pasiunea noastră pusă mai presus de orice ficțiuni omenești, noi doi trăindu-ne fericirea în vreun colț de lume, în singurătate și pentru totdeauna... Firește, o luăm pe Rosa cu noi, știu că nu te poți despărți de ea... Și așa vom trăi singuri, toți trei, într-o veșnică încîntare !

— Dumnezeule ! Să fugim ? a murmurat ea uluită.

Carlos se ridicase.

— Și ce altceva putem face ? Ce altceva putem face, care să fie demn de dragostea noastră ?

Maria n-a răspuns, rămînînd nemișcată, cu fața spre el, albă ca varul. Și puțin cîte puțin părea să crească în ea un gînd, neașteptat și tulburător, răscolindu-i întreaga ființă. Ochii i se măreau, neliniștiți și scînteietori.

Carlos a dat să vorbească... Un zgomot ușor de pași pe covorul de paie împletite din încăpere l-a oprit. Era Domingos care venea să ridice tava de ceai ; și, timp de o clipă, aproape fără sfîrșit, între cele două fărțuri zdruncinate de o înflăcărată furtună de pasiune a trecut, casnic, un servitor strîngînd cestile goale. Brusc, Maria Eduarda s-a refugiat în spatele perdelușelor de creton, cu fața lipită de geam. Carlos s-a dus să ia loc pe sofa, răsfoind la întîmplare un număr din *Illustration*, care-i tremura în mîini. Și nu se gîndea la nimic, nici nu știa unde se află... În ajun, abia cu cîteva clipe în urmă, spunea ceremonios, stînd de vorbă cu ea : „Draga mea doamnă..." Apoi schimbaseră o privire ; și acum nu puteau decît să fugă împreună, iar ea devenise preocuparea supremă a vieții lui, soția tainică a inimii sale.

— Mai doriți ceva ? a întrebat Domingos.

Maria Eduarda a răspuns, fără să se întoarcă :

— Nu.

Domingos a ieșit, ușa s-a închis. Ea a străbătut atunci încăperea, a venit spre Carlos care o aștepta pe sofa cu brațele întinse. Și părea să nu mai asculte decît de impulsul simțămintelor ei, fiindu-i potolite acum toate îndoielile. Dar a șovăit din nou în fața acelei pasiuni gata să pună stăpînire pe întreaga ei ființă, și a murmurat, aproape tristă :

— Dar mă cunoști atît de puțin !... Mă cunoști atît de puțin ca să plecăm amîndoi așa, sfărîmînd totul în urma noastră, făurindu-ne un destin ireparabil...

Carlos i-a luat mîinile, silind-o blînd să se așeze lîngă el :

— Destul ca să te ador mai presus de orice și fără să-mi mai doresc nimic altceva în viață !

O clipă Maria Eduarda a rămas pe gînduri, parcă reculeasă în străfundurile inimii, atentă la ultimile-i răscoliri. Apoi a oftat lung :

— Atunci, fie ! Fie !... Voiam să-ți spun ceva, dar n-are importanță... E mai bine așa !...

Ce altceva puteau să facă ? întreba Carlos, radios. Era singura soluție demnă, serioasă... Și nimic nu-i putea împiedica ; se iubeau, aveau o încredere absolută unul în celălalt : el era bogat, lumea era largă...

Iar ea repeta, mai fermă acum, deja decisă, și ca și cum hotărîrea aceea s-ar fi înfipt cu fiecare clipă mai adînc în sufletul ei, pătrunzînd-o toată și pentru totdeauna :

— Atunci fie ! E mai bine așa !

O clipă au tăcut, privindu-se, cu ochii pierduți.

— Spune-mi cel puțin că ești fericită, a murmurat Carlos.

Ea i-a aruncat brațele după gît și buzele lor s-au unit într-o sărutare profundă, nesfîrșită, aproape imaterială. Apoi Maria Eduarda și-a deschis încet pleoapele și i-a spus, cu glasul foarte scăzut :

— La revedere, lasă-mă singură, pleacă.

El și-a luat pălăria și a ieșit.

A doua zi, Craft, care de o săptămînă nu mai fusese pe la Buchetul, se plimba prin parc înainte de micul-dejun, cînd a apărut Carlos. Și-au strîns mîinile, au vorbit o clipă de Ega, de sosirea soților Cohen. Apoi Carlos, cu un gest larg care îmbrățișa tot parcul, casa, întregul orizont, a întrebat rîzînd :

— Vrei să-mi vinzi toate astea, Craft ?

Celălalt a răspuns, fără să clipească, fără să-și scoată mîinile din buzunare :

— La dispoziția dumitale...

Și pe loc au făcut tîrgul, plimbîndu-se pe o mică alee de merișor, printre mușcate înflorite.

Craft îi ceda lui Carlos toate mobilele lui vechi și moderne pentru două mii cinci sute de livre, plătibile în mai multe rate ; își păstra doar cîteva piese rare din vremea lui Ludovic al XV-lea, ce urmau să facă parte din noua colecție pe care o proiecta, omogenă, exclusiv cu obiecte din secolul al XVIII-lea. Și, cum Carlos nu avea loc la Buchetul pentru acele numeroase obiecte de artă, Craft îi închiria pe un an casa de la Olivais, cu parc cu tot.

Apoi s-au dus să ia micul-dejun. Nici o clipă nu s-a gîndit Carlos la marea cheltuială pe care o făcea, numai ca să ofere o reședință de vară, pentru două luni scurte, celei care s-ar fi mulțumit și cu un simplu *cottage* printre arborii unei grădinițe. Dimpotrivă ! Parcurgînd din nou încăperile lui Craft, de astă dată cu un ochi de stăpîn, găsea totul meschin, se gîndea deja la niște lucrări, la niște retușuri de bun gust.

Părăsind Olivais, cu ce bucurie a alergat el în strada Sfîntul Francisc s-o anunțe pe Maria Eduarda că îi făcuse în sfîrșit rost de o casă drăguță la țară ! Rosa, care l-a văzut de la fereastră coborînd din trăsură, i-a ieșit în întîmpinare pe palier ; el a ridicat-o în brațe și a intrat așa în apartament, cu ea de gît, în triumf. Și n-a mai avut nici o reținere : fetița a fost prima căreia i-a dat el imediat „marea știre", anunțînd-o că va avea două vaci, și o capră, și flori, și copaci de care să-și atîrne leagănul...

— Unde ? Spune, unde ? striga Rosa, cu frumoșii ei ochi strălucind și fețișoara toată doar rîsete.

— Foarte departe de aici... Se merge cu trăsura... Se văd trecînd vapoarele pe rîu... Și se intră printr-un portal mare, păzit de un dulău.

A apărut și Maria Eduarda, cu Niniche în brațe.

— Mămico, mămico ! a strigat Rosa alergînd spre ea și agățîndu-i-se de rochie. Zice că o să am două căprițe, și un leagăn... E adevărat ? Spune, haide, unde e ? Spune... Și mergem chiar acum acolo ?

Maria și Carlos și-au strîns mîna cu o privire lungă, fără un cuvînt. Și imediat, așezat lîngă masă cu Rosa sprijinită de genunchii lui, Carlos a povestit plimbarea făcută la Olivais... Proprietarul casei era dispus s-o închirieze chiar peste o săptămînă... Și astfel va avea dintr-o dată la dispoziție o locuință pitorească, mobilată într-un stil ales, într-o regiune foarte sănătoasă...

Maria Eduarda părea surprinsă, nevenindu-i să creadă.

— Va trebui să luăm cu noi rufărie de pat, de masă...

— Dar acolo există de toate ! a strigat Carlos vesel. Aproape de toate ! Ca într-un basm cu zîne... Luminile sînt aprinse, vazele sînt pline cu flori... Trebuie doar să iei trăsura și să ajungi la destinație.

— Numai că ar trebui să știu cît o să mă coste un asemenea paradis...

Carlos s-a făcut roșu ca racul. Nu prevăzuse că avea să vină vorba de bani și că ea va vrea desigur să achite cheltuielile casei în care va locui... Atunci a preferat să-i mărturisească totul. I-a spus cum Craft, de aproape un an, tot dorea să se descotorosească de colecții și să închirieze

casa ; bunicul şi cu el se gîndiseră în mai multe rînduri să achiziţioneze o mare parte din mobilier şi faianţe, ca să mobileze complet Buchetul şi să mai împodobească şi Santa Olávia ; iar el se hotărîse în cele din urmă să facă această achiziţie de cum întrevăzuse fericirea de a-i putea oferi, pentru cîteva luni de vară, o reşedinţă atît de plăcută şi confortabilă...

— Rosa, du-te în casă, a spus Maria Eduarda după o clipă de tăcere. Te aşteaptă Miss Sara.

Uitîndu-se apoi la Carlos, a continuat, foarte serioasă :

— Astfel că, dacă n-aş fi manifestat dorinţa de a merge la ţară, n-ai fi făcut o asemenea cheltuială...

— Aş fi făcut aceeaşi cheltuială... Aş fi închiriat şi casa pentru şase luni sau pentru un an... Unde aş fi putut să găsesc repede un loc ca să depozitez lucrurile de la Craft ? Ceea ce poate n-aş fi făcut ar fi fost să cumpăr şi rufăria de pat, de masă, mobilele din camerele servitorilor şi aşa mai departe.

Şi a adăugat, rîzînd :

— Acum, daca vrei să mă indemnizezi pentru asta, putem să dezbatem această afacere...

Ea a lăsat ochii în jos, reflectînd, fără grabă.

— În tot cazul, bunicul dumitale şi prietenii dumitale o să afla peste cîteva zile că am să mă instalez în casa mea... Şi vor înţelege că ai cumpărat-o ca să mă instalez eu acolo...

Carlos i-a căutat privirea, care rămînea gînditoare, ocolindu-l. Şi asta l-a neliniştit — s-o vadă retrăgîndu-se astfel din acea comuniune absolută de interese în care voia s-o învăluie, ca pe soţia inimii lui.

— Va să zică nu aprobi ce am făcut ? Fii sinceră...

— Ba da... Cum să nu aprob tot ce faci, tot ce vine de la dumneata ? Dar...

El s-a apropiat, i-a luat amîndouă mîinile, simţindu-se victorios :

— Nu există nici un *dar !* Bunicul şi cu prietenii mei vor şti că am o casă la ţară, inutilă deocamdată, şi că am închiriat-o unei doamne. Dealtfel, dacă ţii, îl putem lua ca intermediar în toată afacerea pe împuternicitul meu... Scumpa mea prietenă, dacă ar fi posibil ca afecţiunea

noastră să vieţuiască în afara lumii, departe de toate privirile, la adăpost de toate bănuielile, ar fi nemaipomenit... Dar nu se poate !... Întotdeauna trebuie să existe cineva care ştie ceva ; de n-ar fi decît vizitiul care mă aduce zilnic la dumneata, de n-ar fi decît servitorul care-mi deschide zilnic uşa dumitale... Întotdeauna cineva surprinde întîlnirea dintre două priviri, întotdeauna cineva ghiceşte unde mergi la anumite ore... În antichitate zeii aranjau treburile astea mai bine, aveau un nor care-i făcea invizibili. Noi nu sîntem zei, din fericire...

Ea a zîmbit.

— Cîte cuvinte ca să converteşti o convertită !

Şi totul s-a pecetluit cu o lungă sărutare.

Afonso da Maia a fost întru totul de acord ca nepotul lui să cumpere colecţiile lui Craft. „Reprezintă o valoare", i-a spus el lui Vilaça, „şi reuşim să împodobim cu obiecte de artă de bună calitate Santa Olávia şi Buchetul".

Dar Ega s-a indignat, a spus chiar că era o „aiureală" — înciudat de acea tranzacţie tainică pentru care nu fusese consultat. Ceea ce-l irita mai cu seamă era să vadă, în achiziţionarea neaşteptată a unei case la ţară, alt semn al gravului şi profundului secret a cărui existenţă o presimţea în viaţa lui Carlos : trecuseră deja două săptămîni de cînd locuia la Buchetul, şi Carlos încă nu i se mărturisise !... De cînd data legătura lor de băieţi din Coimbra, în Palatele de la Celas, el fusese duvohnicul lumesc al lui Carlos ; chiar şi în călătoriile sale, nu se întîmpla să aibă vreo aventură banală de hotel, fără să-i trimită imediat lui Ega „o dare de seamă". Romanul cu contesa de Gouvarinho, pe care la început Carlos încercase, fără prea multă ostenească, să-l învăluie într-un mister delicat, îl cunoştea acum tot, citise deja scrisorile contesei, trecuse deja pe la casa mătuşii...

Dar despre taina cealaltă nu ştia nimic, şi se simţea jignit. Îl vedea în fiecare dimineaţă pe Carlos mergînd în strada Sfîntul Francisc cu flori în mînă ; îl vedea revenind de acolo, cum spunea el, „într-un extaz neruşinat" ; îi remarca tăcerile fericite şi aerul acela indefinit, serios şi

totodată ușuratic, surîzător și superior, de bărbat profund iubit... Și nu știa nimic.

Abia după cîteva zile, fiind singuri amîndoi și făcînd planuri pentru vară. Carlos a pomenit entuziasmat de Olivais, a amintit de cîteva dintre obiectele de preț ale lui Craft, de liniștea blîndă a casei, de vederea limpede spre Tejo... Iată într-adevăr cum se putea obține, pentru un pumn de livre, un colț de rai...

Erau în camera lui Carlos, în puterea nopții. Iar Ega, care se plimba cu mîinile înfundate în buzunarele de la *robe-de-chambre*, a ridicat nerăbdător din umeri, sătul de veșnicele preaslăviri ale căsuței lui Craft.

— Concepția asta despre rai, a exclamat el, mi se pare potrivită pentru un tapițer din strada Augusta ! Ca natură, verze de Galicia ; ca ornamentație, cretoanele vechi din cabinet, gata decolorate după trei spălături... Un dormitor lugubru ca o capelă de sanctuar... Un salon îmbîcsit ca un depozit de cherestea și unde nu poți sta să schimbi două vorbe... Fără dulapul olandez, și o farfurie, două, toate obiectele de-acolo ar fi niște rebuturi arheologice... Isuse ! cît de mult urăsc eu antichitățile !

Carlos, din fundul fotoliului, a spus calm, reflectînd parcă :

— Într-adevăr, cretoanele sînt groaznice... Dar am să schimb mobilierul, ca să devină totul mai locuibil.

Ega s-a oprit în mijlocul odăii, cu monoclul scînteietor îndreptat asupra lui Carlos.

— Locuibil ? Ai de gînd să primești oaspeți acolo ?

— Am de gînd să închiriez.

— Să închiriezi ? Și cui, mă rog ?

Tăcerea lui Carlos, care sufla fumul țigaretei cu ochii în tavan, l-a înfuriat pe Ega. Acesta i-a tras o plecăciune adîncă și a spus, sarcastic :

— Îmi cer iertare. Întrebarea a fost nelalocul ei. Am avut acrul de a vrea să forțez un sertar încuiat... Chiriașul unui imobil întruchipează totdeauna unul dintre secretele delicate ale sentimentului și onoarei de care nu trebuie să se atingă nici aripa închipuirii... Am fost grosolan... Vai de mine ! Am fost grosolan ca o vită !

Carlos continua să tacă. Îl înțelegea bine pe Ega și aproape că avea remușcări de rigida sa rezervă. Dar

parcă-l vrăjea pudoarea, îl împiedica să pronunțe pînă și numele Mariei Eduarda. Toate celelalte aventuri i le povestise lui Ega ; iar confidențele erau poate chiar partea lor cea mai plăcută. De astă dată însă nu era vorba de „o aventură". Dragostea lui avea o latură religioasă ; și, la fel ca adevăraților credincioși, îi venea greu să pomenească despre credința lui... Simțea totuși, în același timp, tentația să vorbească despre *ea* cu Ega, și să învie, să întruchipeze în fața propriilor săi ochi, dîndu-le conturul și relieful cuvintelor, lucrurile dumnezeiești și încă nedeslușite ce-i umpleau inima. În afară de asta, Ega nu avea să afle el oare totul, mai devreme sau mai tîrziu, prin trăncăneala vreunui străin ? Mai degrabă să-i spună el, frățește. Dar tot mai șovăia, și-a aprins altă țigaretă. Ega tocmai își luase sfeșnicul și se căznea acum să-l aprindă, fărăgănat și cu aerul bosumflat.

— Nu fi prost, nu te duce la culcare, stai jos aici, i-a spus Carlos.

Și i-a povestit atunci totul cu de-amănuntul, de la prima întîlnire, lîngă ușa Hotelului Central, în ziua mesei ofertate de Cohen.

Ega îl asculta fără să spună un cuvînt, cufundat într-un colț al sofalei. Bănuise existența unui mic roman, din cele care se nasc și mor între un sărut și un căscat : cînd colo, chiar și numai după modul cum vorbea Carlos despre acea mare dragoste, o simțea profundă, copleșitoare, veșnică, pe viață și pe moarte, devenind de-acum înainte, și pentru totdeauna, destinul său de neschimbat. Își închipuise o braziliancă șlefuită de viața la Paris, ușuratică și drăguță, care, cu soțul departe, în Brazilia, și un tînăr frumos la îndemînă, pe sofa, asculta pur și simplu, veselă, de buna orînduire a lucrurilor : și cînd colo era vorba de o făptură cu caracter, pătimașă, capabilă de sacrificii, în stare de eroisme. Ca totdeauna, în fața unor asemenea simțăminte patetice, îi seca vîna, îi lipseau cuvintele ; iar cînd Carlos a tăcut, bunul Ega i-a pus doar această întrebare banală :

— Și ești hotărît s-o ștergi cu ea ?

— S-o *șterg*, nu ; să plec, ca să trăiesc cu ea departe de aici, cît se poate de hotărît !

Ega a rămas o clipă cu ochii la Carlos, de parcă ar fi fost un fenomen nemaiîntîlnit, și a murmurat :

— Mare bombă !

Ce altceva puteau face ? Peste trei luni, poate, se înapoia Castro Gomes din Brazilia. Or, nici Carlos, nici ea nu erau dispuși să accepte vreodată una dintre acele situații oribile și înjositoare cînd femeia e și a amantului, și a soțului, la ore diferite... Nu le rămînea decît o singură soluție demnă, decentă, serioasă — fuga.

După o clipă de tăcere, Ega a spus gînditor :

— Pentru soț poate că nu e amuzant să piardă așa, dintr-o dată, nevasta, fata și căţeluşa...

Carlos s-a sculat, a făcut cîțiva pași prin cameră. Da, se gîndise și el la asta... Dar nu avea remuşcări — dacă mai putea fi vorba de așa ceva în egoismul absolut al unei pasiuni... Nu-l cunoștea îndeaproape pe Castro Gomes : dar putuse să ghicească ce fel de tip era, să-l reconstituie din spusele lui Dâmaso și din cîteva conversații cu Miss Sara. Castro Gomes nu era un soț de-adevăratelea : era un *dandy*, un ușuratic, un gomos, un om preocupat de sport și de cocote... Se căsătorise cu o femeie frumoasă, își satisfăcuse dorințele și-și reîncepuse viața de club și de culise de teatru... Era suficient să te uiți la el, la felul cum se îmbrăca, la manierele sale ca să-i înțelegi pe dată trivialitatea caracterului...

— Cum e ca bărbat ? a întrebat Ega.

— Un brazilian brunet, cu aerul încorsetat... Un excentric bogat, adevăratul filfizon de la *Café de la Paix*... Posibil să simtă, cînd i se va întîmpla asta, o oarecare înfocare a vanității rănite... Dar e o inimă care o să găsească ușor consolare la Folies-Bergères.

Ega nu spunea nimic. Dar se gîndea că un om de club, și chiar consolabil la Folies-Bergères, putea să nu se sinchisească prea mult de nevastă-sa, dar putea totuși să-și adore fetița... Apoi, străbătut de altă idee, a adăugat :

— Dar bunicul tău ?

Carlos a înălțat din umeri.

— Bunicul va trebui să se amărască puțin, pentru ca eu să pot fi profund fericit ; la fel cum eu ar însemna să rămîn nefericit toată viața, dacă aș vrea să-l cruț pe bunicul de această contrarietate... Așa e făcută lumea, Ega... Iar eu, la punctul ăsta, nu sînt decis să fac sacrificii.

Ega și-a frecat încet mîinile, cu ochii în pămînt, repetînd același cuvînt, unicul pe care fusese în stare să i-l sugereze tot spiritul său, în fața unor lucruri atît de năpraznice :

— Mare bombă !

XIII

CARLOS, CARE DEJUNASE DEVREME, era pe punctul să iasă în cupeu, cu pălăria deja pe cap, cînd a venit Baptista să-i spună că domnul Ega, dorind să-i vorbească despre ceva grav, îl ruga să-l aştepte o clipă. Domnul Ega tocmai se bărbierea.

Carlos şi-a zis imediat că era vorba de doamna Cohen. De două săptămîni de cînd sosise în Lisabona, Ega n-o văzuse încă, şi pomenea rar despre ea. Dar Carlos îl simţea nervos şi neliniştit. În fiecare dimineaţă, bietul Ega manifesta o mare decepţie primind corespondenţa, care-i aducea doar cîte un ziar sub manşetă, sau scrisori de la Celorico. Seara cutreiera două, trei teatre, acum aproape goale, la început de vară ; iar la înapoiere, altă dezamăgire, cînd servitorii îi afirmau, fără putinţă de îndoială, că nu sosise nici o scrisoare pentru dumnealui. Desigur, Ega nu se resemnase s-o piardă pe Raquel, dorea nespus s-o întîlnească ; şi-l rodea ciuda că ea nu găsise vreun mijloc oarecare de a-i arăta că în inima ei rămăsese cel puţin dorul de fericirea lor apusă... Chiar în ajun Ega îşi făcuse apariţia la ora mesei, întors pe dos : se încrucişase cu Cohen pe strada Aurului şi i se păruse că „mizerabilul" îi aruncase pieziş o privire obraznică, scuturîndu-şi bastonul; Ega jura că dacă „mizerabilul" mai îndrăznea vreodată să-l fixeze, îl făcea bucăţi, fără milă, public, la un colţ din Baixa.

În anticameră pendula a bătut ora zece. Carlos, pierzîndu-şi răbdarea, a dat să urce în camera lui Ega. Dar în clipa aceea sosea poşta, cu *Revue des Deux Mondes* şi o scrisoare pentru Carlos. Era de la contesa de Gouvarinho. Ajunsese cu lectura la sfîrşit cînd şi-a făcut apariţia Ega, în vestă la două rînduri şi cu papuci în picioare.

— Trebuie să-ţi vorbesc despre ceva grav, băiete.

— Citeşte mai întîi asta, a spus celălalt, întinzîndu-i scrisoarea contesei.

Cu un ton amar, contesa se plîngea că, de două ori pînă acum, Carlos lipsise de la *rendez-vous*-ul din casa mătuşii, fără măcar să-i fi scris un cuvînt ; ea socotea asta o ofensă, o grosolănie, şi-i cerea acum, „în numele tuturor sacrificiilor pe care le făcuse", să vină în strada Sfîntul Marçal, duminică la amiază, ca să aibă o explicaţie definitivă înainte de plecarea ei la Sintra.

— Excelentă ocazie s-o sfîrşeşti ! a exclamat Ega, înapoindu-i scrisoarea lui Carlos, după ce a adulmecat parfumul hîrtiei. Nu te duci, nici nu răspunzi... Ea pleacă la Sintra, tu la Santa Olávia, nu vă mai vedeţi, şi aşa se termină romanul. Se termină ca toate lucrurile mari, ca Imperiul Roman, ca Rinul, prin dispersare, pe nesimţite...

— Aşa am să fac, a spus Carlos, începînd să-şi tragă mănuşile. Isuse ! Ce femeie pisăloagă !

— Şi ce nerușinată ! Să numească lucrurile astea „sacrificii" ! Te tîrăşte de două ori pe săptămînă în casa mătuşii, se desfată acolo în extravaganţe, bea şampanie, fumează ţigarete, urcă în al şaptelea cer, delirează, şi apoi lasă îndurerată ochii în pămînt şi numeşte toate astea „sacrificii"... O bătaie bună cu biciul !...

Carlos a ridicat din umeri, resemnat, ca şi cum în contesele de Gouvarinho, ca şi în lumea întreagă, n-ar exista decît incoerenţă şi înşelăciune.

— Şi ce voiai să-mi spui ?

Ega şi-a luat atunci un ton grav. A ales pe-ndelete din cutie o ţigaretă, şi-a încheiat alene nasturii de la vestă.

— L-ai mai văzut pe Dâmaso ?

— N-a mai apărut în faţa mea, a spus Carlos. Cred că e bosumflat... Eu, de cîte ori îl întîlnesc, îi fac semn cu două degete, de departe, amical...

— Mai degrabă i-ai face cu bastonul. Dâmaso umblă peste tot, vorbind pe socoteala ta şi a doamnei aceleia, prietena ta... Ţie-ţi zice „canalie", iar ei, mai rău. Vechea poveste : că el te-a prezentat, că tu te-ai băgat pe fir, şi că pentru cucoana asta fiind totul doar o chestiune de bani, şi tu fiind mai bogat, ea i-a dat un picior... Vezi de la o

poștă infamia. Și toate astea trăncănite pe la Club, pe la Casa Havaneză, cu detalii nerușinate, pomenind tot timpul de bani. Ceva groaznic. Încearcă să-i pui capăt.

Foarte palid, Carlos a spus doar :

— Trebuie să se facă dreptate.

A coborît indignat. Rușinoasa insinuare în legătură cu „banii" i se părea că nu putea fi pedepsită decît prin moarte. O clipă chiar, cu mîna pe clanța portierei de la cupeu, s-a gîndit să dea fuga la Dâmaso acasă și să se răzbune cu brutalitate.

Dar era aproape ora unsprezece, și trebuia să se ducă la Olivais. A doua zi, sîmbătă, zi frumoasă între toate și solemnă pentru inima lui, Maria Eduarda urma în sfîrșit să viziteze moșia lui Craft ; și rămăseseră înțeleși, în ajun, că aveau să petreacă acolo orele de căldură, pînă după-amiază, singuri, în casa aceea solitară și fără servitori, ascunsă printre arbori. El i-o ceruse șovăitor și tremurînd ; ea se învoise imediat, zîmbind și firesc. În dimineața aceea, Carlos trimisese la Olivais doi servitori ca să aerisească odăile, să șteargă praful, să umple totul cu flori. Acum se ducea acolo, ca un drept-credincios, să vadă dacă sanctuarul zeiței lui era bine împodobit... Și în mijlocul acestor griji încîntătoare, în plină fericire, îi apărea din nou, împăienjenind mîrșav strălucirea dragostei lui, trăncăneala lui Dâmaso !

Pînă la Olivais n-a încetat să rumege tot soiul de măsuri vagi și violente pe care avea să le ia întru anihilarea lui Dâmaso. În dragostea lui nu va exista pace cît timp ticălosul acela va mai face comentarii nemernice pe la colțuri de stradă. Trebuia să-l insulte într-un asemenea mod, cu o asemenea publicitate, ca el să nu mai îndrăznească să-și arate în Lisabona fața buhăită și ticăloasă... Cînd s-a oprit cupeul la poarta moșiei, Carlos hotărîse deja să-i dea o bătaie bună cu bastonul, într-o după-amiază, în plin Chiado, cu mare tămbălău...

Dar apoi, la înapoierea de la moșie, era deja calmat. Păşise pe frumoasa alee de salcîmi pe care a doua zi de dimineață avea să calce picioarele ei, aruncase o privire lungă patului care avea să fie patul ei, somptuos, înălțat pe o estradă, învăluit în perdeluțe de culoarea aurului, de o splendoare serioasă de altar profan... Peste puține ore urmau să se întîlnească singuri în casa aceea mută și neștiută de lume ; apoi, toată vara dragostea lor avea să trăiască ascunsă în acel răcoros refugiu de țară ; și peste trei luni vor fi departe, în Italia, pe malul unui lac limpede, printre florile de pe Isola Bela... În mijlocul unor atît de magnifice voluptăți, ce putea oare să-i pese de Dâmaso, durduliu și ticălos, trăncănind cu vorbe murdare prin sălile de biliard de la Club ! Cînd a ajuns în strada Sfîntul Francisc era hotărît ca, dacă l-ar vedea pe Dâmaso, să-i facă mai departe semn din vîrful degetelor.

Maria Eduarda plecase să se plimbe cu Rosa la Belém, lăsîndu-i un bilet în care-i cerea să vină pe seară *faire un bout de causerie* [1]. Carlos a coborît scările încet, punînd la păstrare în servietă bucățica aceea de hîrtie, ca pe o dulce relicvă ; și tocmai ieșea pe poartă în momentul cînd Alencar i-a apărut în față, din ulița Parreirinha, îmbrăcat tot în negru, mohorît și dus pe gînduri. Cînd l-a zărit pe Carlos, s-a oprit cu brațele deschise ; apoi, brusc, parcă amintindu-și ceva, a ridicat ochii spre etajul întîi.

Cum nu se văzuseră de la cursele de cai, poetul l-a îmbrățișat cu efuziune pe scumpul său Carlos. Și a început imediat să vorbească despre sine, cu lux de amănunte. Mai fusese odată la Sintra, la Colares, cu bătrînul său Carvalhosa : și de cîte ori nu-și amintise de frumoasa zi petrecută cu Carlos și compozitorul la Seteais !... Sintra, o frumusețe. El, puțin răcit. Și deși era în tovărășia lui Carvalhosa, atît de erudit și de profund, deși nevasta acestuia, Julinha (care pentru el era ca și o soră) era o excelentă muziciană, se plictisise. Deh, bătrînețele...

— Într-adevăr, a spus Carlos, îmi pari cam indispus... Îți lipsește aureola.

Poetul a ridicat din umeri.

— Evanghelia o spune foarte bine... Sau Biblia ?... Ba nu ; sfîntul Pavel... Sfîntul Pavel ori sfîntul Augustin ?... În sfîrșit, nu contează cine. Într-una din cărțile sfinte se afirmă că lumea asta e o vale a plîngerii.

— În care oamenii rîd destul, a spus Carlos vesel.

[1] Să mai stea puțin de vorbă (fr.).

Poetul a înălțat iar din umeri. Lacrimi sau rîsete, ce importă ? Totul este să simți, totul este să trăiești ! Chiar în ajun o spusese și în casa soților Cohen...

Deodată, oprit în mijlocul străzii, l-a atins pe Carlos de braț :

— Pentru că a venit vorba de soții Cohen, spune-mi ceva sincer, băiete. Știu că ești prieten intim cu Ega, și, ce dracu, nimeni nu-i admiră talentul mai mult decît mine !... Dar, zău așa, ești de acord ca el, de îndată ce a aflat de sosirea soților Cohen, să vină să se instaleze la Lisabona ? După cîte s-au întîmplat !...

Carlos l-a asigurat pe poet că doar în ziua sosirii, la cîteva ore, aflase Ega din *Gazeta ilustrată* de întoarcerea soților Cohen. Și apoi, dacă nu le era îngăduit să locuiască în același oraș persoanelor între care avuseseră loc scene neplăcute, societățile omenești mai bine se destrămau...

Alencar n-a răspuns, păsind alături de Carlos cu capul plecat. Apoi s-a oprit din nou, încruntîndu-și fruntea :

— Încă ceva de care vreau să-ți vorbesc. A avut cumva loc, între tine și Dâmaso, vreo ceartă ? Te întreb asta pentru că, zilele trecute, la soții Cohen, el a început cu niște vorbe, niște insinuări... I-am retezat-o scurt : „Dâmaso : Carlos da Maia, fiul lui Pedro da Maia, e ca și fratele meu". Atunci Dâmaso a tăcut..., a tăcut, pentru că mă cunoaște, și știe că eu, în materie de lealitate și sentimente, sînt o fiară !

Carlos a spus simplu :

— Nu, n-a fost nimic, habar n-am... Nici măcar nu l-am mai văzut pe Dâmaso.

— Adevărul e, a continuat Alencar luîndu-l pe Carlos de braț, că m-am gîndit mult la tine la Sintra. Am compus chiar acolo o trebșoară care nu mi-a ieșit prost, și pe care ți-am dedicat-o... Un simplu sonet, un peisaj, un tabloaș cu Sintra în apusul soarelui. Am vrut să le arăt ălora de la *Ideea nouă* că, la nevoie, și noi știm să cizelăm versul modern și să-i dăm o trăsătură realistă. Stai puțin să-ți spun, dacă-mi amintesc. Se intitulează : „Pe drumul spre Capuchos"...

Se opriseră la colțul de la Seixas ; iar poetul își dresese deja glasul în vederea recitării, cînd le-a apărut în față Ega, venind din jos, îmbrăcat ca pentru o plimbare la țară,

cu un frumos trandafir alb prins pe vesta de flanelă albastră.

Alencar și cu el nu se mai întîlniseră de la fatala seară a soților Cohen. Și în timp ce Ega îi păstra o ranchiună feroce poetului în care vedea pe născocitorul pérfidei legende a „scrisorii obscene", Alencar îl ura pentru certitudinea secretă că fusese amantul iubit al divinei sale Raquel. Amîndoi au pălit ; strîngerea de mînă pe care au schimbat-o între ei a fost șovăielnică și rece ; și au rămas tăcuți, toți trei, în timp ce lui Ega, nervos, i-a trebuit o veșnicie ca să-și aprindă țigara de la focul oferit de Carlos. Dar tot el a fost cel care a vorbit primul, prin fum, afectînd o superioritate amabilă :

— Găsesc că arăți bine, Alencar !

Poetul s-a arătat și el amabil, cam de sus, trecîndu-și degetele peste mustață :

— Merge. Dar tu, ce mai faci ? Cînd ne dai *Memoriile* acelea, omule ?

— Aștept ca țara să învețe să citească.

— Ai ce aștepta ! Roagă-l pe amicul tău Gouvarinho să-i mai dea zor, că el se ocupă de instrucția publică... Ei, dar iată-l că vine, grav și gălbenos ca o coloană din *Ziarul guvernului*...

Poetul arăta cu bastonul spre cealaltă parte a străzii, pe unde cobora Gouvarinho foarte agale, de vorbă cu Cohen ; iar lîngă ei, cu pălărie și vestă albă, își așternea privirile peste Chiado, Dâmaso, zîmbitor, victorios, burtos, ca un cuceritor pe domeniile sale. De la bun început micul lui aer gras de triumf calm l-a iritat pe Carlos. Dar cînd Dâmaso s-a mai și oprit în față, pe trotuarul celălalt, cu spatele complet întors spre el, prefăcîndu-se ostentativ că rîde tare cu Gouvarinho, nu s-a mai putut abține și a traversat.

A fost scurt, și a fost crud : i-a strîns mîna lui Gouvarinho, l-a salutat ușor pe Cohen și, fără să coboare glasul, i-a spus lui Dâmaso, rece :

— Ascultă aici. Dacă mai continui să vorbești despre mine și despre persoane din anturajul meu în felul cum ai vorbit, și care nu-mi convine, îți rup urechile.

Contele a sărit, interpunîndu-se :

— Maia, ce s-a întîmplat ? Aici, în Chiado...

— Nu s-a întîmplat nimic, Gouvarinho, a spus Carlos tăindu-i vorba, foarte serios şi foarte senin. E doar un avertisment pentru dobitocul ăsta.

— Eu nu vreau ceartă, nu vreau ceartă !... a bîiguit Dâmaso, livid, strecurîndu-se într-o tutungerie.

Uşurat, Carlos s-a întors lîngă prietenii săi, după ce l-a salutat pe Cohen şi i-a scuturat mîna lui Gouvarinho.

Era doar puţin mai palid ; mai tulburat era Ega, căruia i se păruse că vede din nou, într-o privire de a lui Cohen, o intolerabilă provocare. Doar Alencar nu observase nimic : continua să peroreze pe teme literare, expunîndu-i lui Ega concesiile care se puteau face naturalismului...

— Tocmai îi spuneam lui Ega... Evident că, atunci cînd e vorba de un peisaj, trebuie să copiezi realitatea... Nu poţi descrie un castan *a priori*, cum ai descrie un suflet... Şi asta fac eu... Iată sonetul de la Sintra pe care ţi l-am dedicat, Carlos. E realist, tot ce poate fi mai realist. Cred şi eu, de vreme ce-i peisaj ! Ascultaţi, am să vi-l spun... Voiam tocmai să încep cînd ai apărut tu, Ega... Dar vedeţi şi voi, dacă vă plictiseşte cumva...

Cum să-i plictisească ! Ba chiar, ca să-l poată asculta mai bine, au trecut în strada Sfîntul Francisc, mai liniştită. Acolo, făcînd încet un pas după altul, poetul şi-a murmurat egloga. Se petrecea la Sintra, la apusul soarelui ; cu părul despletit, o englezoaică îmbrăcată toată în alb coboară, călare pe un măgăruş, o cărăruie ce domină valea ; păsările cîntă vesel, zboară fluturi în jurul caprifoiului ; atunci englezoaica se opreşte, se dă jos de pe măgăruş, se uită fermecată la cer, la arbuşti, la pacea caselor, şi apoi, în ultimul terţet, venea „nota realistă" cu care se împăuna Alencar :

Ea priveşte floarea, piscurile caste,
Către care fumul caselor se înalţă,
Şi-alături, măgăruşul, dus pe gînduri, paşte.

— Iată trăsătura, nota naturalistă... *Şi-alături, măgăruşul, dus pe gînduri, paşte*... Iată realitatea, îl şi vezi pe măgar dus pe gînduri... Nimic nu poate fi mai dus pe gînduri decît un măgar... Şi astea-s lucruşoarele din natură

care se cer observate... Vedeţi şi voi că poţi face realism, şi încă de bună calitate, fără să începi imediat cu obscenităţi... Vouă cum vi se pare micul meu sonet ?

Amîndoi i-au adus nenumărate laude — Carlos căindu-se că nu a dus pînă la capăt umilirea lui Dâmaso prin cîteva lovituri de baston ; Ega spunîndu-şi că, fără îndoială, într-una din după-amiezele astea, în Chiado, va trebui să-i tragă două perechi de palme lui Cohen. Cum el se îndreptau spre Buchetul, Alencar, descins acum din nori, i-a însoţit prin Aterro. Şi a vorbit tot timpul, expunîndu-le planul unui roman istoric în care voia să descrie mărea figură a lui Afonso de Albuquerque, dar sub un unghi mai uman, mai intim : Afonso de Albuquerque îndrăgostit ; Afonso de Albuquerque, singur, noaptea, la pupa galionului său, în faţa Ormuzului incendiat, sărutînd o floare uscată printre sughiţuri de plîns. Alencar găsea sublimă această imagine.

După ce au luat masa, Carlos tocmai se îmbrăca spre a merge în strada Sfîntul Francisc, cînd a venit Baptista să-i spună că domnul Teles da Gama dorea să-i vorbească urgent. Nevrînd să-l primească acolo, în cămaşă, a poruncit ca oaspetele să fie condus în cabinetul roşu şi negru. Şi după o clipă s-a dus şi el, găsindu-l pe Teles da Gama în admiraţie în faţa frumoaselor faianţe olandeze.

Dumneata, Maia, ai aici nişte piese cît se poate de frumoase, a exclamat el imediat. Mor după porţelanuri... Am să mai vin într-una din zilele astea, cînd o să am mai mult timp la dispoziţie, ca să le văd pe toate, la lumina zilei... Dar azi mă grăbesc, sînt în misiune... Nu ghiceşti ?

Carlos nu ghicea.

Atunci celălalt, dîndu-se un pas înapoi, a spus cu o gravitate sub care transpărea un zîmbet :

— Vin aici ca să te întreb, din partea lui Dâmaso, dacă dumneata astăzi, prin ceea ce i-ai spus, ai avut intenţia să-l ofensezi. Numai atît... Misiunea mea constă numai în atît : să te întreb dacă ai avut intenţia să-l ofensezi.

Carlos l-a privit, foarte serios :

— Cum adică ! ? Dacă am avut intenţia să-l ofensez pe Dâmaso, cînd l-am ameninţat că-i rup urechile ? Nicidecum ! am avut doar intenţia să-i rup urechile !

Teles da Gama a salutat, cu un gest larg :

— Așa i-am spus și eu lui Dâmaso : că n-ai avut decît această intenție. În orice caz, din clipa asta misiunea mea s-a încheiat... Frumoase piese ai dumneata aici !... Ce e farfuria aceea mare, majolică ?

— Nu, e o veche Nevers. Uite aici jos... Tetis conducînd armatele lui Ahile... E splendidă ; și foarte rară... Uite și această Delft, cu cele două lalele galbene... E o încîntare !

Teles da Gama își lăsa privirea să-i lunece peste toate acele obiecte de preț, în timp ce-și lua pălăria de pe sofa.

— Niște piese cît se poate de frumoase !... Va să zică, numai intenția să-i rupi urechile ? Nici un fel de intenție să-l ofensezi ?...

— Nici una să-l ofensez, numai să-i rup urechile... Ia, te rog, o țigară.

— Nu, mulțumesc...

— Un păhărel de coniac ?

— Nu ! Abstinență totală de la băuturi și rachiuri... Ei bine, la revedere, bunul meu Maia !

— La revedere, bunul meu Teles...

A doua zi, într-o radioasă dimineață de iulie, Carlos sărea din cupeu cu un mănunchi de chei în mînă, în fața porții de la casa lui Craft. Maria Eduarda trebuia să sosească la ora zece, singură, cu trăsura de piață. Grădinarul, învoit pentru două zile, plecase la Vila Franca ; încă nu existau servitori în casă ; ferestrele erau închise. Și domnea acolo, învăluind șoseaua și imobilul, una din acele înalte și grave tăceri de la țară în care se aude, ațipit în văzduh, bîzîitul tăunilor.

Imediat după poartă se pătrundea într-o răcoroasă alee de salcîmi, foarte înmiresmată. Într-o parte, printre crengi, se zărea chioșcul cu acoperiș de lemn roșu, un capriciu al lui Craft, pe care acesta și-l mobilase în stil japonez. Iar în fund era casa, văruită din nou, cu ferestre cu pervaz, jaluzele verzi, și ușa din mijloc pe trei trepte străjuite de vaze din porțelan albastru, pline cu garoafe.

Pînă și introducerea cheii, încet și cu inutile precauții, în broasca acelei locuințe discrete, a fost pentru Carlos o plăcere. A deschis ferestrele : iar lumina vie ce a pătruns

înăuntru i s-a părut că poartă în ea o dulceață rară, și o bucurie mai mare decît în celelalte zile, parcă pregătită cu tot dinadinsul de bunul Dumnezeu ca să lumineze sărbătoarea inimii lui. A dat fuga în sufragerie ca să verifice dacă, pe masa așternută pentru *lunch*, mai arătau încă bine florile lăsate de el în ajun. Apoi s-a înapoiat la cupeu ca să scoată lădița cu ghează pe care o adusese de la Lisabona, învelită într-o flanelă, printre straturi de rumeguș. Pe șoseaua tăcută acum, doar o țărancă trecea, călare pe o mîță.

Dar de îndată ce a aranjat gheața, a auzit afară zgomotul înăbușit al unei trăsuri. S-a dus în cabinetul capitonat cu creton ce dădea spre coridor ; și a rămas acolo, pîndind poarta, dar ascuns, de teamă să nu-l zărească birjarul. După o clipă a văzut-o în sfîrșit sosind prin aleea de salcîmi, înaltă și frumoasă, îmbrăcată în negru, cu fața pe jumătate acoperită de un văl des ca o mască. Piciorușele ei au urcat cele trei trepte de piatră. I-a auzit vocea nelinistită, întrebînd încetișor :

Etes-vous là ? [1]

I-a ieșit în întîmpinare și au rămas o clipă în ușa cabinetului, strîngîndu-și lacomi mîinile, fără să vorbească, emoționați, orbiți.

Ce dimineață frumoasă ! a spus ea în cele din urmă zîmbind, îmbujorată toată.

Frumoasă dimineață, frumoasă ! repeta Carlos contemplînd-o, extaziat.

Maria Eduarda aluneecase pe un scaun, lîngă ușă, într-o adorabilă oboseală, așteptînd să i se potolească bătăile inimii.

E foarte confortabil, e încîntător aici, spunea ea privind încet în jur cretoanele cabinetului, divanul turcesc acoperit cu un covor de Brousse, rafturile închise cu tichii, pline de cărți. Am să mă simt nemaipomenit de bine aici...

Încă nici nu ți-am mulțumit că ai venit, a murmurat Carlos, care rămăsese cu ochii la ea. Încă nici nu ți-am sărutat mîna...

[1] Ești aici ? (fr.)

Maria Eduarda a început să-şi scoată vălul, apoi mănuşile, vorbind despre drum. Îl găsise lung, obositor. Dar ce importanţă avea ? De îndată ce se va aranja în cuibul acela răcoros, nu se va mai întoarce niciodată la Lisabona !

Şi-a aruncat pălăria pe divan, s-a ridicat, veselă şi luminoasă toată.

— Haide să vizităm casa, mor de curiozitate să văd minunăţiile amicului dumitale Craft !... Craft se numeşte ? „Craft" înseamnă meşteşug !

— Dar încă nici nu ţi-am sărutat mîna ! i-a replicat Carlos, zîmbindu-i rugător.

Ea i-a întins buzele, şi a rămas prizonieră în braţele lui.

Şi Carlos, sărutîndu-i pe-ndelete ochii, părul, îi spunea cît era de fericit şi cît de mult o simţea el acum a lui, între vechile ziduri ale conacului care o despărţeau de restul lumii...

Ea se lăsa sărutată, serioasă şi gravă :

— E adevărat ce spui ? E chiar adevărat ?...

Dacă era adevărat ! Carlos a scos un oftat aproape trist :

— Ce pot să-ţi răspund ? Am să-ţi repet lucrul acela vechi pe care l-a spus şi Hamlet : îndoieşte-te de tot, îndoieşte-te de soare, dar nu te îndoi de mine...

Tulburată, Maria Eduarda s-a desprins încet din braţele lui.

— Haide să vizităm casa, a spus ea.

Au început cu etajul. Scara era întunecoasă şi urîtă ; dar odăile de sus, vesele, aşternute cu covoare noi din paie împletite, cu tapete în culori deschise, dădeau spre rîu şi spre cîmp.

— Camerele dumitale, a spus Carlos, vor trebui să fie jos, bineînţeles, printre obiectele de preţ... Dar Rosa şi Miss Sara o să se simtă minunat aici sus. Nu crezi ?

Şi ea vizita încăperile pe îndelete, cercetînd dispunerea dulapurilor, pipăind elasticitatea saltelelor, atentă, grijulie, preocupată toată să-şi instaleze bine pe-ai ei. Uneori chiar pretindea o modificare. Şi parcă într-adevăr bărbatul acela care o urma, înduioşat şi radios, n-ar fi fost decît un bătrîn proprietar.

— Camera cu cele două ferestre, în fundul coridorului, ar fi cea mai potrivită pentru Rosa. Dar fetiţa nu poate dormi în patul acela enorm de lemn-negru...

— Se schimbă !

— Da, se poate schimba... Şi lipseşte o cameră mare unde să se poată juca, în orele de căldură... Dacă n-ar exista peretele despărţitor dintre cele două odăi mai mici...

— Se dărîmă !

El îşi freca mîinile încîntat, gata să refacă toată casa ; iar ea nu refuza nimic care putea desăvîrşi confortul lor ei.

Au coborît în sufragerie. Şi acolo, în faţa faimosului şemineu din lemn de stejar lucrat, străjuit, în chip de cariatide, de două siluiete de nubieni cu ochi strălucitori de cristal, Maria Eduarda a început să găsească gustul lui Craft excentric, aproape exotic... Nici Carlos nu pretindea că Craft ar fi avut gustul perfect al unui atenian. Era un saxon lovit de o rază a soarelui meridional : dar excentricitatea lui ascundea mult talent...

— Oh ! priveliştea e într-adevăr delicioasă ! a strigat ea apropiindu-se de fereastră.

Sub pervazul ferestrei se întindea un strat de margarete, iar alături unul de vanilie ce înmiresma văzduhul. În faţă se întindea un covor de iarbă, prost cosită, deja puţin pârjolită de căldura lunii iulie ; iar între doi arbori înalţi care-i făceau umbră, fusese aşezată, pentru orele libere de siestei, o bancă mare din stejar de plută. Un şir de arbuşti deşi părea să închidă parcul, în partea aceea, ca un gard viu. Apoi colina cobora, presărată cu mici ferme, case ce nu se vedeau, şi un coş de fabrică ; iar acolo, în fund, lucea rîul de un albastru sticlos, mut şi scăldat în soare, întinzîndu-se pînă la munţii din Alentejo, la fel de albaştri în strălucirea limpede a cerului de vară.

— E încîntător ! repeta ea.

— E un paradis ! Nu-ţi spuneam eu ? Trebuie să dăm un nume acestei case... Cum să-i spunem ? Vila Marie ? Ori Château Rose... Nici, după mine ! Seamănă a nume de om. Cel mai bine e s-o botezăm definitiv cu numele pe care i l-am dat noi. Noi îi spuneam Vizuina.

Maria Eduarda a găsit cît se poate de original numele de Vizuina. Trebuia chiar să se zugrăvească cu litere roşii pe poartă.

— Tocmai. Şi o stemă cu o lighioană, a spus Carlos rîzînd. O stemă cu o lighioană egoistă şi fericită în bîrlogul ei : „Nu mă atingeţi !“

Dar ea se oprise, rîzînd surprinsă în faţa mesei aşternute, plină de fructe, cu cele două scaune deja apropiate, şi cristalele strălucind printre flori.

— Parcă-i nunta din Cana Galilei !

Ochii lui Carlos au strălucit.

— Nunta noastră !

Maria Eduarda s-a îmbujorat toată ; şi-a lăsat faţa în jos, ca să aleagă o căpşună, apoi un trandafir.

— Vrei o picătură de şampanie ? a strigat Carlos. Cu puţină gheaţă ? Avem şi gheaţă, avem de toate ! Nu ne lipseşte nimic, nici binecuvîntarea Domnului... O picătură de şampanie, haide !

Ea a acceptat : au băut din acelaşi pahar ; din nou buzele lor s-au întîlnit, pătimaşe.

Carlos a aprins o ţigaretă ; au continuat vizitarea casei. Bucătăria i-a plăcut mult, aranjată în stil englezesc, toată în faianţă. Pe coridor Maria Eduarda a întîrziat în faţa unei panoplii de coridă, cu un cap negru de taur, spade şi suliţe de picadori, cape de mătase roşie păstrînd încă în cutele lor o graţie uşoară, iar alături afişul galben de la corrida, cu numele toreadorului Lagartijo. Asta a încîntat-o, ca o caldă scînteiere de sărbătoare şi soare peninsular...

Dar, cînd i-a arătat Carlos camera care urma să fie a ei, i-a displăcut luxul strident şi senzual. Era un alcov ce primea lumina dintr-un salon capitonat cu tapiserii pe care se decolorau, în urzeala lînii, amorurile dintre Venus şi Marte ; deasupra uşii comunicante, rotunjită ca o boltă de capelă, atîrna un lampadar greu în stilul Renaşterii, din fier forjat ; şi, la ora aceea, bătut de o rază lată de soare, alcovul strălucea ca interiorul unui tabernacol profanat, transformat într-un refugiu lasciv de serai... Era tapetat tot, pereţi şi tavan, cu un brocard galben, de culoarea părăluţelor ; un covor de catifea, în acelaşi ton somptuos, alcătuia o pardoseală de aur viu pe care ar fi putut alerga goale picioarele înfocate ale unei zeiţe înamorate, iar patul cu baldachin, înălţat pe o estradă, acoperit cu o cuver-

tură de saten galben brodată cu flori de aur, învăluit în solemne draperii tot galbene de damasc vechi, umplea alcovul, superb şi sever, şi tinzînd parcă spre voluptăţile grandioase ale unei pasiuni tragice din vremea Lucreţiei Borgia sau a lui Romeo. Şi acolo îşi sforăia bunul Craft, cu o batistă de mătase de India legată pe cap, cele şapte ore de somn, liniştit şi solitar.

Dar Mariei Eduarda nu i-au plăcut galbenurile acelea excesive. Apoi a fost impresionată de un tablou vechi, afumat, ce se detaşa în negru de pe fondul acela auriu şi pe care se distingea doar un cap despărţit de trup, livid, cu sîngele închegat în jur, pe o tavă de aramă. Şi pentru mai multă excentricitate, într-un colţ, în vîrful unei coloane de stejar, o enormă cucuvea împăiată îşi fixa asupra patului de dragoste, cu un aer de meditaţie sinistră, ochii ei rotunzi şi prevestitori de rele... Maria Eduarda găsea că era imposibil să ai vise suave acolo.

Înşfăcînd imediat coloana şi bufniţa, Carlos le-a aruncat într-un colţ al coridorului ; şi i-a propus să înlocuiască brocardele acelea, să tapeteze alcovul cu un saten roz şi zîmbitor.

— Nu, o să mă obişnuiesc cu toată aurăria asta... Numai tabloul acela, cu capul, şi cu sîngele... Isuse, ce oroare !

— Dacă mă uit bine, a spus Carlos, cred că e bătrînul nostru amic, Ioan Botezătorul.

Ca să destrame impresia tristă a dus-o în salonul nobil, unde îşi adunase Craft obiectele de preţ. Dar Maria Eduarda, tot nemulţumită, a găsit că avea un aer îmbîcsit şi rece de muzeu.

— E bun de văzut în picioare, şi în trecere... Nu poţi edea aici, ca să stai de vorbă.

— Dar e numai materia primă ! a exclamat Carlos. Cu ata, mai tîrziu, se poate face un salon adorabil... La ce erveşte geniul nostru decorativ ?... Priveşte dulapul, uită-te la partea asta centrală ! Ce frumuseţe !

Umplînd aproape peretele din fund, faimosul dulap, mobila divină“ a lui Craft, operă cioplită din vremea Ligii Hanseatice, luxos şi sumbru, avea o măreţie arhitecturală : la bază patru războinici, înarmaţi ca Marte, străjuiau oale, care prezentau fiecare, în basorelief, asaltul unui

oraș sau corturile unei tabere ; piesa superioară era păzită în cele patru colțuri de cei patru evangheliști, Ioan, Marcu, Luca și Matei, siluete rigide, învăluite în veșminte violente pe care un vînt de profeție părea să le agite ; apoi, pe cornișă, se înălța un trofeu agricol cu mănunchiuri de spice, coase, ciorchini de struguri și coarne de plug ; iar în umbra acelor însemne ale muncii și belșugului, doi fauni, sprijiniți simetric, nepăsători față de eroi și de sfinți, părînd să-i sfideze bucolic, cîntau din nai.

— Ce spui ? întreba Carlos. Strașnică mobilă ! E toată un poem din Renaștere, fauni și apostoli, războaie și unelte agricole... Ce nu se poate pune în acest dulap ? Eu, dacă aș avea scrisori de la dumneata, aici le-aș păstra, ca într-un altar.

Ea n-a răspuns, zîmbind, umblînd încet printre acel obiecte din vremuri apuse, de o frumusețe rece, care exalau o tristețe de lux mort : fine mobile din Renașterea italiană, amintind de palatele de marmură, cu marchetărie de cornalină și agată, care puneau o strălucire suavă, de giuvaer pe negreala abanosurilor sau pe satenul lemnului de trandafir ; lăzi de zestre lungi ca niște cufere, în care se păstrau darurile papilor și ale principilor, pictate cu purpură și aur, cu grații de miniatură ; scrinuri spaniole țepene legate în fier lustruit și catifea roșie, cu interioare misterioase în formă de capelă, pline de nișe, de claustre din carapace de broască țestoasă... Ici și colo, pe zugrăveala verde închis a pereților, strălucea cîte o cuvertură de saten, brodată toată în relief cu flori și păsări de aur ; sau, pe un colț de covor oriental, în tonuri severe, cu versete din Coran, se desfășura drăgălașa pastorală a unui menuet în insula Citerei, pe mătasea unui evantai desfăcut...

Maria Eduarda a luat loc în cele din urmă, obosită, într-un fotoliu Ludovic al XV-lea, amplu și nobil, făcut parcă pentru maiestatea turnurilor, acoperit cu tapiserii de Beauvais din care părea să mai emane o vagă aromă de pudră.

Carlos triumfa, văzînd admirația Mariei. Ce avea de spus, încă mai socotea o extravaganță achiziția aceasta făcută într-un acces de entuziasm ?

— Nu, se află aici obiecte adorabile... Nici nu știu dacă m-aș încumeta să duc o viață liniștită de țară în mijlocul atîtor rarități...

— Nu spune asta, exclamă Carlos rîzînd, că acum le dau foc la toate !

Dar ce i-a plăcut cel mai mult au fost frumoasele faianțe, o întreagă artă nemuritoare și fragilă risipită pe marmura consolelor. Una a atras-o mai cu deosebire, o superbă ceașcă persană, cu un desen rar, un șir de chiparoși negri care adăposteau fiecare cîte o floare de culoare vie : amintea de niște scurte surîsuri, ivindu-se printre lungi triști. Apoi mai erau arătoasele majolici, în tonuri stridente și contrastante, pline de personaje măreț : Carol Quintul trecînd Elba, Alexandru încoronînd-o pe Roxana ; frumoasele farfurii de Nevers, ingenue și serioase ; cele de Marseille, în care se deschide voluptuos, ca o goliciune ce se dezvăluie, cîte un mare trandafir roșu ; cele de Derby, de Wedgewood, de culoarea laptelui și a rozei, cu transparență fugare de scoică în apă...

— Numai o clipă, a strigat Carlos văzînd-o că se așază din nou, trebuie să saluți geniul tutelar al casei !

În centru, pe un piedestal spațios, se afla un idol japonez de bronz, un zeu bestial, gol, chel, obez, gușat, hîtru și plin de rîsete, cu pîntecele triumfător, încordat în indigestia unui întreg univers, și cu cele două picioruțe destinse, moi și atîrnînde ca pieile moarte ale unui făt. Și monstrul acela triumfa, cocoțat pe un animal fabulos cu picioare de om, care-și îndoia spre pămînt grumazul supus, dezvăluind în bot și în ochii oblici tot resentimentul surd al umilirii sale.

— Și cînd te gîndești, spunea Carlos, că generații întregi au venit să îngenuncheze în fața acestui șobolan mare, să i se închine, să-i sărute buricul, să-i ofere averi, să moară pentru el...

— Dragostea pe care i-o porți unui monstru, a spus Maria, e mai meritorie, nu-i așa ?

— De asta probabil că nu găsești meritorie dragostea care ți se poartă dumitale...

S-au așezat lîngă fereastră, pe un divan scund și lat, plin de perne, înconjurat de un paravan de mătase albă

care alcătuia în mijlocul acelui lux din trecut un colţişor comod de confort modern ; şi cum ea se plîngea puţin de căldură, Carlos a deschis fereastra. Sub pervaz creştea de asemenea un strat de margarete ; în faţă, într-un vas vechi de piatră aşezat pe gazon, se zărea, roşie, o floare de cactus ; iar din crengile unui nuc se răspîndea o fină răcoare.

Maria Eduarda a venit să se sprijine de fereastră, Carlos a urmat-o ; şi au rămas acolo împreună, tăcuţi, profund fericiţi, pătrunşi de dulceaţa singurătăţii aceleia. O pasăre a cîntat vesel pe creanga unui copac ; apoi a tăcut. Ea a vrut să cunoască numele unei localităţi ce sclipea, albă, în depărtare, sub soare, pe colina albăstruie. Carlos nu-şi amintea. Apoi, glumind, a cules o margaretă, ca s-o întrebe : *„Elle m'aime, un peu, beaucoup..."* [1] Ea i-a smuls-o din mîini.

— De ce ai nevoie să întrebi florile ?

— Pentru că încă nu mi-ai spus-o dumneata clar, absolut, aşa cum aş vrea eu să mi-o spui...

I-a înlănţuit talia cu mîna, îşi zîmbeau unul altuia. Atunci Carlos, cu ochii cufundaţi într-ai ei, i-a spus cu glas scăzut, implorînd-o :

— Încă n-am văzut baia...

Maria Eduarda s-a lăsat dusă, aşa îmbrăţişată, prin salon, apoi prin sala tapiseriilor unde Marte şi Venus se iubeau în pădure. Baia era alături, cu faianţă pe jos, înviorată de un vechi covor roşu de Caramaniu. El, ţinînd-o tot îmbrăţişată, i-a depus pe gît o sărutare lungă şi lentă. Ea s-a părăsit mai mult în braţele lui, ochii i s-au închis, grei şi învinşi. Au păşit în alcovul fierbinte de culoarea aurului ; Carlos, în trecere, a desprins perdeluţele din bolta de capelă, croite dintr-o mătase uşoară ce prelingea spre interior o lumină blondă ; şi o clipă au rămas nemişcaţi, singuri în sfîrşit, neîmbrăţişaţi, fără să se atingă, parcă suspendaţi şi sufocaţi de prea plinul fericirii lor.

— Capul acela groaznic ! a murmurat ea.

Carlos a smuls cuvertura de pe pat, a ascuns sinistra pînză. Şi atunci orice foşnet s-a stins, casa singuratică a

[1] Mă iubeşte, puţin, mult (fr.).

rămas adormită printre arbori, într-o siestă prelungită, sub calmul lunii iulie...

Aniversarea lui Afonso da Maia era chiar a doua zi, duminică. Aproape toţi amicii casei au luat masa la Buchetul ; şi s-a băut cafeaua în biroul lui Afonso, unde ferestrele rămîneau deschise. Noaptea era călduţă, înstelată şi cît se poate de senină. Craft, Sequeira şi Taveira se plimbau fumînd pe terasă. În colţul unei sofale, Cruges îl asculta cu religiozitate pe Steinbroken, care-i povestea, grav, despre progresele muzicii în Finlanda. Iar în jurul lui Afonso, tolănit în vechiul său fotoliu, cu pipa în mînă, se vorbea despre cîmp.

La masă, Afonso îşi anunţase intenţia de a merge să viziteze, pe la mijlocul lunii, bătrînii copaci de la Santa Olávia ; şi se proiectase imediat un mare pelerinaj de prietenie pe malurile rîului Douro. Craft şi Sequeira aveau să-l însoţească pe Afonso. Marchizul făgăduise o vizită în August, „în compania melodioasă", spunea el, a amicului Steinbroken. Dom Diogo şovăia, temîndu-se de lungimea călătoriei, de umiditatea de la ţară. Şi acum se punea problema de a-l decide pe Ega să vină şi el, cu Carlos, cînd Carlos va fi sfîrşit în fine să adune materialele pentru cartea sa care-l reţinea în Lisabona, „la masa de lucru"... Dar Ega rezista. Cîmpul, spunea el, era bun pentru sălbatici. Omul, pe măsură ce se civilizează, se îndepărtează de natură ; iar realizarea progresului, raiul pe pămînt pe care-l prevesteau idealiştii, el îl concepea ca pe un vast oraş ocupînd în întregime globul, format tot din case, din piatră, şi doar ici, colo, cîte o pădurice sacră de arbuşti de trandafir, unde să poţi merge să culegi buchete cu care să înmiresmezi altarul Justiţiei...

— Dar porumbul ? Frumoasele poame ? Zarzavaturile ? întreba Vilaça, rîzînd maliţios.

Îşi închipuia oare Vilaça, îi replica celălalt, că peste secole mai aveau să se mănînce zarzavaturi ? Obiceiul de a consuma vegetale era o rămăşiţă din vremurile de aspră animalitate a omului. Cu timpul, fiinţa civilizată şi completă avea să se hrănească doar cu produse artificiale, în flacoane şi pilule, fabricate în laboratoarele statului...

— Cîmpul, a spus atunci Dom Diogo trecîndu-şi grav degetele peste mustăţi, prezintă un oarecare avantaj social, pentru organizarea unui picnic reuşit, sau a unei cavalcade cu măgari, sau a unei partide de *croquet*... Fără cîmp nu există societate.

— Da, a mîrîit Ega, la fel cum se mai admit încă săli cu plante verzi...

Cufundat într-un fotoliu, fumînd languros, Carlos surîdea în tăcere. În tot timpul mesei fusese aşa, tăcut, zîmbind distrat în jurul lui, cu un aer iluminat de adorabilă oboseală. Atunci marchizul, care de două ori pînă atunci, adresîndu-i-se, întîlnise aceeaşi radioasă absenţă, a simţit că-şi pierde răbdarea :

— Dar vorbeşte, spune şi dumneata ceva !... Ai un aer extraordinar azi, un mic aer de preacucernic care s-a desfătat înfulecînd sfînta cuminecătură !

Toţi în jur şi-au întors privirile pline de simpatie spre Carlos. Vilaça găsea că arată mai bine, îmbujorat parcă de o bucurie ; Dom Diogo, cu un aer încărcat de subînţeles, mirosind că era vorba de o femeie, l-a invidiat pentru tinereţea, pentru vigoarea lui. Iar Afonso, înfundîndu-şi din nou pipa, îşi privea înduioşat nepotul.

Carlos s-a ridicat imediat, dînd să fugă de acele examinări afectuoase...

— Într-adevăr, a spus el întinzîndu-se uşor, azi am fost languros şi tăcut... E începutul verii... Dar trebuie să mă scutur... Vrei să faci o partidă de biliard, marchize ?

— Fie, omule. Dacă asta te înviorează...

S-au dus. Ega i-a urmat. Şi de-abia ajuns în coridor, amintindu-şi parcă, i-a cerut lui Ega fără ocolişuri veşti despre soţii Cohen. Se întîlniseră ? Se sfîrşise totul ? Pentru marchiz, o culme a lealităţii, nu existau secrete : Ega i-a povestit că romanul se sfîrşise şi că acum Cohen, cînd se încrucişa cu el, lăsa prudent ochii în jos...

— Te-am întrebat, a spus marchizul, pentru că am văzut-o de două ori pe doamna Cohen...

— Unde ? a strigat Ega lacom.

— La circul Price, şi mereu cu Dâmaso. Ultima dată, chiar săptămîna asta. Era şi Dâmaso acolo, foarte intim, sporovăind întruna... Apoi s-a aşezat cîtva timp lîngă mine,

şi tot mereu cu ochii pe ea... Iar ea, cu aerul ei de poamă bună, îşi ţinea binoclul îndreptat spre el... Nu încăpea îndoială, era vorba de un amor... Cohen e un predestinat.

Ega s-a făcut alb ca varul, şi-a răsucit nervos mustaţa, a spus în sfîrşit :

— Dâmaso e prietenul lor intim... Dar poate să devină şi îndrăzneţ, nu mă îndoiesc... Se merită unul pe altul.

La biliard, cît timp cei doi carambolau leneveş, s-a tot plimbat, agitat, muşcînd din ţigara stinsă. Deodată s-a oprit în faţa marchizului, cu ochii în flăcări :

— Cînd ai văzut-o ultima dată la Price pe neruşinata asta de fiică a lui Israel ?

— Marţi, cred.

Ega a reînceput să se plimbe, întunecat.

În clipa aceea Baptista, apărînd în uşa sălii de biliard, l-a chemat pe Carlos în tăcere, cu o privire uşoară. Carlos s-a apropiat de el, surprins.

— A venit un birjar de piaţă, a murmurat Baptista. Spune că acolo, într-o trăsură, se află o doamnă care vrea să vă vorbească.

— Ce doamnă ?

Baptista a ridicat din umeri. Carlos, cu tacul în mînă, se uita la el îngrozit. O doamnă ? Maria, desigur... Ce s-o fi întîmplat, Dumnezeule, ca să vină ea cu o trăsură, la nouă seara, la Buchetul !

L-a trimis pe Baptista să-i aducă fuga o pălărie joasă ; şi chiar aşa, în frac, fără pardesiu, a coborît nespus de îngrijorat. În vestibul a dat de Eusèbiozinho care tocmai sosise şi-şi scutura atent praful de pe botine cu batista. Nici nu i-a dat bună seara. A alergat la trăsura oprită lîngă intrarea particulară spre camerele lui, mută, închisă, misterioasă, înspăimîntătoare...

A deschis portiera. Din colţul vechii şandramale, o siluetă neagră, înfăşurată într-o mantilă de dantelă, s-a aplecat în afară, tulburată, a bîiguit :

— Numai o clipă ! Vreau să-ţi vorbesc !

Ce uşurare ! Era contesa de Gouvarinho ! Atunci, în indignarea sa, Carlos a devenit brutal.

— Ce prostie mai e şi asta ? Ce vrei ?

A dat să trîntească portiera ; ea a împins-o, disperată ; şi nu s-a mai putut abţine, a izbucnit acolo, în faţa birjarului care meşterea liniştit la catarama de la hăţuri.

— A cui e vina ? De ce mă tratezi aşa ?... Numai o clipă, intră, trebuie să-ţi vorbesc !...

Carlos a sărit înăuntru, furios :

— Dă o raită prin Aterro, i-a strigat birjarului. Încet !

Vechea şandrama a coborît strada ; şi timp de un moment, în întuneric, retrăgîndu-se unul de celălalt pe bancheta îngustă, au schimbat aceleaşi cuvinte, brusce şi mînioase, însoţite de zdrăngănitul geamurilor...

— Ce imprudenţă ! Ce prostie !...

— Dar a cui e vina ? A cui e vina ?

Apoi, pe Rampa Sfinţilor, trăsura a înaintat lin pe asfalt. Atunci Carlos, căindu-se de asprimea lui, s-a întors spre ea şi, blînd, aproape cu tonul drăgăstos de altă dată, a dojenit-o pentru o asemenea imprudenţă... N-ar fi fost mai bine să-i scrie ?

— Pentru ce ? a exclamat ea. Ca să nu-mi răspunzi ? Ca să nu te intereseze scrisorile mele, ca şi cum ar fi fost din partea unui pisălog care-ţi cere de pomană !...

Se sufoca, şi-a smuls mantila de pe cap. În leneşa hurducare a trăsurii ce înainta fără zgomot de-a lungul rîului, Carlos i-a auzit respiraţia, tumultoasă şi agitată. Şi nu spunea nimic, nemişcat, simţindu-se foarte prost, întrevăzînd vag prin geamul aburit, în umbra tristă a rîului adormit, catargele nedesluşite ale ambarcaţiunilor. Caii păreau să doarmă ; iar jeluirile ei se desfăşurau, adînci, muşcătoare, pline de amărăciune.

— Te rog să vii în strada Sfînta Isabela, nu vii... Îţi scriu, nu-mi răspunzi... Vreau să am o explicaţie deschisă cu tine, nu apari... Nimic, nici un bilet, nici un cuvînt, nici un semn de viaţă... Un dispreţ brutal, un dispreţ grosolan... Nu trebuia să vin... Dar n-am putut, n-am putut !... Voiam să ştiu ce ţi-am făcut. Ce este ? Ce ţi-am făcut eu ?

Carlos îi zărea ochii, scînteietori sub ceaţa lacrimilor reţinute, implorînd şi căutîndu-i pe ai lui. Şi fără să aibă măcar curajul să se uite la ea, a murmurat, chinuit :

— Zău, dragă prietenă... Lucrurile vorbesc de la sine, nu-i nevoie de explicaţii.

— Ba e ! Trebuie să ştiu dacă este ceva trecător, o îmbufnare de moment, sau un lucru definitiv, o ruptură !

El se foia în colţul său, fără să găsească un mod blînd, afectuos încă, de a-i spune că în el pierise orice urmă de dorinţă. A încredinţat-o în sfîrşit că nu era vorba de o îmbufnare de moment. Sentimentele lui au fost totdeauna nobile, nu era să cadă acum în lipsa de gust a unei simple îmbufnări...

— Atunci e o ruptură ?...

— Nu, nici asta... O ruptură absolută, pentru totdeauna, nu...

— Atunci e totuşi o îmbufnare ? De ce ?

Carlos n-a răspuns. Ea, pierdută, l-a scuturat de braţ.

— Dar vorbeşte odată ! Spune ceva, pentru Dumnezeu ! Nu fi laş, ai curajul să spui ce este !

Da, avea dreptate... Era o laşitate, era un lucru nedemn să stea mai departe acolo, stînjenit, ascuns în umbră, bîiguind scuze meschine. S-a hotărît să fie clar, a vrut să fie tare.

— Ei bine, iată. Am vrut să te fac să înţelegi că relaţiile dintre noi trebuie să se schimbe...

Şi din nou a şovăit, adevărul i s-a înmuiat pe buze cînd a simţit-o pe femeia de lîngă el tremurînd de nefericire.

— Să se schimbe, vreau să spun... că am putea transforma un capriciu de îndrăgostiţi, care nu putea să dureze, într-o prietenie plăcută şi mai nobilă...

Încetul cu încetul cuvintele i-au venit mai uşor, au devenit abile, convingătoare, însoţite de scîrţîitul roţilor. Unde-i putea duce legătura lor ? La rezultatul obişnuit. Într-o bună zi să se descopere totul, iar frumosul lor roman să se încheie în scandal şi ruşine ; sau, fiind ei învăluiţi mult timp în taină, să decadă în banalitatea unei legături aproape conjugale, lipsită de interes şi de rafinamente. Dealtfel, era sigur că, dacă se mai întîlneau tot aşa, la Sintra, în alte locuri, mica societate curioasă şi băgăreaţă din jurul lor ar fi ajuns să le ghicească sentimentele. Şi exista oare ceva mai oribil, pentru cineva cu mîndrie şi delicateţe sufletească, decît nişte amoruri pe care le cunoaşte toată lumea, pînă şi birjarii de piaţă ? Nu... Bunul simţ, bunul gust chiar, totul indică necesitatea unei des-

părțiri. Ea însăși avea să-i fie recunoscătoare mai tîrziu... Desigur, prima întrerupere a unei obișnuințe dulci era neplăcută, iar el era foarte departe de a se simți fericit. De aceea nu avusese curajul să-i scrie... În sfîrșit, se impunea să fie tari, și să nu se mai vadă măcar vreo cîteva luni. Apoi, puțin cîte puțin, ceea ce fusese capriciu fragil, plin de neliniști, avea să devină o frumoasă prietenie, foarte sigură de ea și foarte trainică.

A tăcut ; și atunci, în tăcere, a auzit-o cum, prăbușită într-un colț al trăsurii ca o ființă nenorocită mai mult moartă decît vie, plîngea încetișor, ascunsă după văl.

A fost un moment de nesuportat. Ea plîngea fără violență, blînd, cu un plîns lent ce părea să nu se mai sfîrșească niciodată. Și Carlos găsea să spună doar acest cuvînt banal și fad :

— Ce prostie, ce prostie !

Treceau de-a lungul caselor, prin fața fabricii de gaz. Un tramvai cu cai a alunecat luminat prin dreptul lor, cu doamne în rochii de culori deschise. În noaptea aceea de vară, cu cerul plin de stele, se plimba multă lume, liniștit, pe sub copaci. Ea plîngea mai departe.

Plînsul ei trist, încet, șiroind lîngă el, a început să-l emoționeze ; în același timp, aproape că o ura că nu-și reținea deloc lacrimile acelea nesfîrșite, ce-i sfîșiau inima... Și el care șezuse atît de liniștit, la Buchetul, în fotoliul său, zîmbind în jurul lui, amețit de o delicioasă oboseală !

I-a luat mîna, vrînd s-o calmeze, cuprins de milă și pierzîndu-și deja răbdarea.

— Zău că n-ai dreptate. E absurd... Totul e spre binele tău...

Ea a făcut în sfîrșit o mișcare, și-a șters ochii, și-a șters nasul, îndurerată printre lungi suspine... Deodată, într-un avînt de pasiune, i-a aruncat brațele de gît, agățîndu-se de el cu disperare, strivindu-l la pieptul ei.

— Oh ! dragostea mea, nu mă lăsa, nu mă lăsa ! Dacă ai ști ! Ești singura mea fericire în viață... Mor, mă omor !... Ce ți-am făcut eu ? Nimeni nu știe de dragostea noastră... Și chiar dacă ar ști ! Pentru tine sacrific totul, viața, onoarea, totul ! Totul !...

Îi înmuia fața cu restul lacrimilor ei ; iar el n-avea puterea să reacționeze, simțind trupul acela fără corset, fierbinte și parcă gol, urcîndu-i-se pe genunchi, lipindu-se de al său, cuprins de furia de a pune iar stăpînire pe el, cu sărutări lacome, nebunești, care-l sufocau... Deodată trăsura s-a oprit. O clipă au rămas așa : Carlos nemișcat, ca prăvălită peste el, gîfîind.

Dar trăsura nu mai înainta. Atunci Carlos și-a desprins un braț, a coborît geamul ; și a văzut că se aflau în fața Buchetului. Omul, ascultînd de ordin, dăduse un ocol prin Aterro, încet, urcase Rampa, se întorsese la poarta casei. O clipă Carlos a fost ispitit să coboare, să sfîrșească acolo brusc acel chin lung. Dar i s-a părut că ar fi prea brutal. Și disperat, urînd-o, i-a strigat birjarului :

— Încă odată prin Aterro, dă-i drumul...

Trăsura a întors, resemnată, pe strada îngustă, și a pornit-o din nou ; pavajul drumului a făcut să zdrăngăne geamurile ; iarăși au coborît, mai lin, pe Rampa Sfinților.

Ea își reîncepuse sărutările. Dar pierduse flacăra care, o clipă, le făcuse aproape irezistibile. Acum Carlos simțea doar o oboseală, o dorință nesfîrșită să se înapoieze în camera lui, la odihna din care-l smulsese ea ca să-l torturoze cu acele recriminări, acele înfocări printre lacrimi... Și deodată, în timp ce contesa bîiguia ca amețită, atîrnată de gîtul lui, el a văzut cum îi răsare în suflet, viu și strălucitor, chipul Mariei Eduarda, liniștită la ora aceea în salonul ei de rips roșu, brodînd, avînd încredere în el, gîndindu-se la el, amintindu-și de fericirea din ajun cînd Vizuina, plină de dragostea lor, dormea, albă, printre arbori... I-a fost atunci oroare de contesă ; brutal, fără milă, a respins-o spre colțul trăsurii.

— Ajunge ! Toate astea sînt absurde... Relațiile noastre s-au sfîrșit, nu mai avem nimic să ne spunem !

Ea a rămas o clipă năucită. Apoi s-a înfiorat, a avut un rîs nervos, l-a respins și ea, frenetic, învinețindu-i brațul :

— Bine ! Haide, lasă-mă ! Du-te la cealaltă, la braziliancă ! O cunosc, e o aventurieră cu bărbatul ruinat, și are nevoie de cineva care să-i plătească croitoresele !...

El s-a întors, cu pumnii strînși, gata parcă s-o lovească ; iar în trăsura întunecată, în care se simțea deja un vag

parfum de verbină, ochii amîndurora, fără să se vadă, săgetau ura care-i copleşea... Carlos a bătut turbat în geam. Trăsura nu s-a oprit. Iar contesa, pe de altă parte, furioasă, strivindu-şi degetele, încerca să coboare geamul.

— Mai bine mă dau jos ! spunea ca sufocată. Mi-e silă să mai stau aici, lîngă tine ! Mi-e silă ! Birjar ! Birjar !

Şandramaua s-a oprit. Carlos a sărit afară, a trîntit tare portiera ; şi fără un cuvînt, fără să-şi ridice pălăria, a întors spatele, a pornit în paşi mari spre Buchetul, încă tremurînd, cuprins de gînduri ranchiunoase, sub pacea nopţii înstelate.

XIV

ÎNTR-O SÎMBĂTĂ, AFONSO DA MAIA a plecat la Santa Olávia. În chiar dimineaţa aceea, Maria Eduarda, care alesese acea zi pentru că era sub o stea bună, se instalase la Olivais. Iar Carlos, întorcîndu-se de la gara Santa Apolónia unde se dusese cu Ega să-l însoţească pe bunicul, îi spunea veselacestuia :

— Va să zică rămînem noi singuri să ne prăjim *în oraşul de marmură* [1] şi de gunoaie...

— Mai bine aşa, a răspuns Ega, decît să umblăm în pantofi albi şi să visăm, prin praful de la Sintra !

Dar a doua zi, cînd s-a întors Carlos la Buchetul, pe înnoptate, Baptista l-a anunţat că domnul Ega plecase în clipa aceea spre Sintra, luînd cu el doar cărţi şi nişte perii învelite într-un jurnal... Domnul Ega lăsase o scrisoare. Şi spusese „Baptista, mă duc să pasc".

Scrisoarea, în creion, pe o coală mare de hîrtie groasă, glăsuia :

M-a asaltat brusc, prietene, odată cu oroarea de molozul Lisabonei, un dor nesfîrşit de natură şi de verdeaţă. Latura animalică ce mai dăinuie încă în fiinţa mea civilizată şi răscivilizată are urgent nevoie să se întindă pe iarbă, să bea din firul pîraielor, şi să doarmă legănată de o creangă de castan. Amabilul Baptista să-mi trimită mîine, cu omnibuzul, geamantanul cu care n-am vrut să supraîncarc trăsura Mulatrului. Rămîn acolo doar trei, patru zile. Atît cît îmi trebuie ca să stau puţin de vorbă cu Abso-

[1] Denumire de pe vremuri a Lisabonei, care se mai foloseşte şi astăzi pentru zonele mai vechi ale oraşului, în ale căror construcţii s-a folosit mult marmura.

lutul, pe vîrful Capuchos, şi să văd ce mai fac florile de nu-mă-uita lîngă blînda Fîntînă a Amorurilor...

— Pedantul ! a mîrîit Carlos, indignat de plecarea ingrată a lui Ega.

Şi aruncînd scrisoarea :

— Baptista ! Domnul Ega spune să-i trimitem o cutie de ţigări Imperiale. Trimite-i mai degrabă Floarea Cubei. Imperialele sînt otravă curată. Animalul ăsta nici să fumeze nu ştie.

După ce a luat masa, Carlos a parcurs *Le Figaro*, a răsfoit un volum din Byron, a făcut caramboluri solitare la biliard, a fluierat nişte *malagueñas* pe terasă şi a ieşit în cele din urmă, fără destinaţie precisă, îndreptîndu-se spre Aterro. Buchetul îl întrista, aşa cum era el acum, mut, cu luminile stinse, cu ferestrele deschise spre căldura înserării. Fără să-şi dea seama, fumînd, s-a trezit în strada Sfîntul Francisc. Ferestrele Mariei Eduarda erau şi ele larg deschise şi întunecate. A urcat la etajul lui Cruges. Domnişorul Vitorino nu era acasă...

Blestemîndu-l pe Ega, a intrat la Club. Acolo l-a întîlnit pe Taveira, cu pardesiul pe umeri, citind telegramele de presă. Nimic nou prin vechea Europă ; doar nişte nihilişti în plus, spînzuraţi ; iar el, Taveira, se ducea la circul Price...

— Vino şi tu cu mine, Carlinhos ! E acolo o femeie frumoasă care intră în apă cu nişte şerpi şi crocodili... Eu mor după îmblînzitoarele de animale !... Asta-i pretenţioasă, are un tip care-o întreţine... Dar tot i-am scris : şi ea mi-a făcut cu ochiul din bazin.

L-a tîrît pe Carlos după el ; şi în timp ce treceau prin Chiado în jos, i-a vorbit imediat de Dâmaso. Nu-l mai întîlnise pe stimabilul ? Ei bine, stimabilul trăncănea în dreapta şi în stînga că, după incidentul din Chiado, Maia îi transmisese printr-un amic nişte explicaţii umile, laşe... Teribil, Dâmaso ăsta ! Avea chipul, interiorul şi firea unei mingi ! Cu cît îl trîntcai mai tare de pămînt, cu atît sărea mai sus în aer, triumfător...

— În orice caz e o vită periculoasă, şi trebuie să fii prudent cu el...

Carlos a ridicat din umeri, rîzînd.

— Nu, nu, spunea Taveira foarte serios. Mi-l cunosc eu pe Dâmaso. Cînd ne-am certat atunci, la Grăsuna Lola, s-a purtat ca un poltron, dar după aceea mai-mai să-mi distrugă viaţa... E în stare de orice... Alaltăieri cinam la Silva şi a venit o clipă lîngă mine ; ei bine, a început imediat cu nişte chestii la adresa ta, nişte ameninţări...

— Ameninţări ! Ce spunea ?

— Spunea că-ţi dai aere de spadasin şi de viteaz, dar că ai să te întîlneşti în curînd cu cineva care o să te înveţe minte... Că se pregăteşte aici un scandal monstru... Că n-o să se mire dacă ai să te trezeşti într-o bună zi cu un glonte în cap...

— Un glonte ?

— Aşa zicea. Tu rîzi, dar eu ştiu ce ştiu... În locul tău, m-aş duce la Dâmaso şi i-aş spune : „Dâmasozinho, puiule, îţi atrag atenţia că, de acum înainte, ori de cîte ori mi se va întîmpla ceva neplăcut, am să vin aici să-ţi frîng o coastă ; ia-ţi măsuri..."

Sosiseră la Price. O mulţime duminicală, veselă şi încîntată, se înghesuia pînă pe ultimele bănci unde se aflau tineri în cămaşă, cu sticlele de vin lîngă ei ; şi se rîdea gros, pe săturate, de galanteriile clovnului sulemenit cu alb şi roşu, care atingea picioruşele unei *voltigeuse* [1] şi apoi îşi lingea degetele ca după miere, rotindu-şi ochii ca să li se vadă albul... Aşezată acum ca să se odihnească pe şeaua lată şi aurie a unui cal alb care-şi muşca frîul dus de căpăstru de un grăjdar, acrobata, slăbuţă şi serioasă, cu flori în cosiţe, făcea încetişor un ocol la pas ; iar clovnul lingău şi tîmp o însoţea prin arenă cu ambele mîini apăsate pe inimă, într-o implorare băloasă, unduindu-şi languros şoldurile în pantalonu-i larg, presărat cu paiete. Unul dintre grăjdari, cu pantaloni în dungi aurii, îl îmbrîncea, făcînd pe gelosul ; iar clovnul cădea, cît era de lung, cu un pocnet din fese, în rîsetele copiilor şi tunetele fanfarei. Căldura era înăbuşitoare ; fumăraia ţigărilor, urcînd neîncetat, forma o ceaţă în care tremurau flăcările mari ale gazului lampant. Carlos, indispus, a vrut s-o ia din loc.

---

[1] Acrobată (fr.).

— Mai stai măcar s-o vezi pe femeia cu crocodilii ! i-a strigat Taveira.

— Nu pot, miroase urît, mor !

Dar în uşă, deodată, l-au prins braţele larg deschise ale lui Alencar ce sosea şi el — împreună cu un bătrîn înalt, cu barba albă, îmbrăcat în doliu mare. Poetul s-a minunat foarte văzîndu-l acolo pe scumpul său Carlos. Îl credea la conacul din Santa Olávia ! Citise şi în ziare...

— Nu, a spus Carlos, doar bunicul a plecat ieri... Eu n-am încă dispoziţie să merg să comunic cu natura...

Alencar a rîs, uşor îmbujorat, cu o strălucire de rachiu de ienupăr în ochii înfundaţi în orbite. Lîngă el, grav, bătrînul cu barbă îşi punea mănuşile negre.

— Cu mine e tocmai invers ! striga poetul. Am nevoie de o baie de panteism ! Frumoasa natură ! Cîmpul ! Pădurea !... Astfel că, poate, am să-mi fac cadou o Sintra, săptămîna viitoare. Soţii Cohen sînt acolo, au închiriat o căsuţă foarte drăguţă chiar peste drum de Vítor...

Soţii Cohen ! Atunci a înţeles Carlos fuga lui Ega şi „dorul lui de verdeaţă".

— Ascultă aici, îi spunea poetul încet, trăgîndu-l de mînecă, într-o parte. Tu nu-l cunoşti pe amicul ăsta al meu ? Păi a fost prieten bun şi cu taică-tău, am făcut multe chefuri împreună... Nu era cine ştie ce om de vază, un simplu proprietar de cai de închiriat... Dar ştii şi tu, aici, în Portugalia, mai cu seamă pe vremea aceea, lumea nu se ţinea cu nasul pe sus, nobilul se împrietenea cu cărăuşul... Ce dracu, nu se poate să nu-l ştii ! E unchiul lui Dâmaso !

Carlos nu-şi amintea.

— Guimarães, cel de la Paris !

— Ah, comunistul !

— Da, mare republican, om cu idei umanitare, amic de-al lui Gambetta, scrie la *Rappel*... Un personaj interesant !... A venit aici pentru nişte pămînturi pe care le-a moştenit de la frate-său, ăstălalt unchi al lui Dâmaso, care a murit acum cîteva luni... Şi mai rămîne, cred eu... Am luat azi masa împreună, s-au băut ceva lichide, am vorbit şi de taică-tău... Vrei să te prezint ?

Carlos a şovăit. Ar fi mai nimerit cu altă ocazie mai intimă, cînd să poată fuma liniştiţi o ţigară, stînd de vorbă despre trecut...

— Bine ! O să-ţi placă. Îl cunoaşte foarte bine pe Victor Hugo, detestă papistaşii... Un spirit larg, un spirit foarte larg !

Poetul i-a scuturat cu înfocare ambele mîini lui Carlos. Domnul Guimarães şi-a ridicat uşor pălăria, şi ea îndoliată.

Tot drumul pînă la Buchetul, Carlos s-a gîndit la tatăl său şi la trecutul astfel rememorat şi în mod straniu reînviat prin prezenţa acelui patriarh, fost proprietar de cai de închiriat, care făcuse cu el atîtea chefuri. Şi asta-i aducea în minte alt gînd care, stăruitor şi chinuitor, mai străbătuse, în ultimele zile, fericirea sa radioasă cu un întunecat fior de durere... Carlos se gîndea la bunicul.

Era acum stabilit că Maria Eduarda şi cu el vor pleca în Italia, la sfîrşitul lui octombrie. În ultima sa scrisoare din Brazilia, seacă şi pretenţioasă, Castro Gomes spunea „că-şi va face apariţia în Lisabona, odată cu elegantul frig, pe la mijlocul lui noiembrie" ; înainte de asta trebuia neapărat ca ei să fie deja departe, în Isola Bela cea înverzită, ascunşi în dragostea lor şi despărţiţi prin ea de lume ca după zidurile unei mînăstiri. Toate acestea i se păreau uşoare, ba chiar legitime, după inima lui, şi-i luminau viaţa... În toată frumuseţea asta exista un singur spin : bunicul !

Da, bunicul ! El pleca cu Maria, păşea în fericirea absolută ; dar distrugea dintr-o dată şi pentru totdeauna orice bucurie pentru Afonso şi spulbera pacea nobilă care-i împodobea bătrîneţea. Om de pe vremuri, auster şi pur, dăruit cu unul dintre sufletele acelea tari, care niciodată nu cunoscuseră o slăbiciune — bunicul, în acea sinceră, virilă, curajoasă rezolvare a unei dragoste de nestăpînit, ar vedea doar libertinaj ! Pentru el nu avea nici o valoare însoţirea naturală a sufletelor, mai presus şi în afara unor ficţiuni civile ; şi niciodată n-ar înţelege subtila ideologie sentimentală cu care ei, ca toţi rătăciţii, încercau să-şi aureoleze rătăcirea. Pentru Afonso el va fi doar un bărbat care ia nevasta altuia, ia fiica altuia, destramă o familie,

distruge un cămin și se cufundă pentru totdeauna în concubinaj ; toate subtilitățile pasiunii, oricît de rafinate, oricît de năvalnice, aveau să se spargă întocmai ca niște baloane de săpun, lovindu-se de trei-patru idei fundamentale : datoria, dreptatea, societatea, familia, idei dure ca niște blocuri de marmură, și pe care-și întemeiase el viața de aproape un secol... Și ar primi lovitura ca pe o oribilă fatalitate ! Odinioară soția fiului său fugise cu un bărbat, lăsînd în urma ei un cadavru ; acum nepotul său fugea și el, răpind familia altuia — istoria casei sale devenind astfel o înșiruire de adultere, de fugi, de destrămări, provocate brutal de poftele cărnii !... Toate speranțele pe care și le pusese Afonso în el le va socoti de-atunci înainte doborîte, strivite în noroi ! El va rămîne pentru totdeauna, în închipuirea înnebunită a bunicului, un fugar, un nevolnic ce și-a tăiat toate rădăcinile care-l legau de solul natal, a abdicat de la orice acțiune ce l-ar fi ridicat în țara sa, locuiește prin hoteluri de tranzit, vorbește limbi străine, în mijlocul unei familii echivoce, crescută în jurul lui ca plantele pe o ruină... Chin sumbru, neîndurător și veșnic prezent, care avea să mistuie cei din urmă ani ai bietului bunic !... Dar, ce putea face el ? I-o spusese și lui Ega. Așa e viața ! Nu avea nici eroismul, nici sfințenia necesare pentru ca sacrificiul să pară ușor... Și apoi, supărările bunicului de unde proveneau ele ? De la prejudecăți. Iar fericirea lui, oh Dumnezeule, avea drepturi mai mari, bazate pe natură !...

Ajunsese la capătul pieții Aterro. Rîul tăcut se contopea cu întunericul. Pe acolo avea să sosească în curînd, din Brazilia, *celălalt*.— care în scrisorile lui uita să-i trimită o sărutare fetiței ! Ah, dacă nu s-ar mai întoarce ! Un val providențial putea să-l tragă la fund... Totul ar deveni atît de ușor, de perfect și de limpede ! La ce servea secătura asta în viață ? Ar fi fost ca un sac gol care a căzut în mare ! Ah, dacă *el* ar muri !... Și se trezea fermecat de o vedenie în care chipul Mariei îl chema, îl aștepta, liberă, senină, zîmbitoare și îndoliată...

Văzîndu-l că odată ajuns în camera lui se aruncă într-un fotoliu cu un oftat dezolat și obosit, Baptista a spus, după ce a tușit zîmbitor și a mărit flacăra sfeșnicului :

— Fără domnul Ega aici, totul pare nițeluș mai singuratec acum...

— Singuratec și trist, a murmurat Carlos. Trebuie să ne scuturăm... Ți-am mai spus că poate o să plecăm într-o călătorie iarna asta...

Domnișorul nu-i spusese nimic.

— Ei bine, poate mergem în Italia... Ți-ar plăcea să te întorci în Italia ?

Baptista a stat un moment să chibzuiască.

— Data trecută nu l-am văzut pe Papa... Și tare n-aș vrea să mor înainte de a-l vedea...

— Ei bine, o să aranjăm și asta, ai să-l vezi pe Papa.

După o tăcere, Baptista a întrebat, cu o privire spre oglindă :

— Ca să mergi la Papa trebuie să-ți pui frac, nu-i așa ?

— Da, îți recomand fracul... Ceea ce n-ar strica să ai, pentru asemenea ocazii, e o pelerină a Ordinului lui Christ... Să văd dacă nu pot să-ți fac rost de o pelerină a Ordinului lui Christ.

O clipă, Baptista a rămas uluit. Apoi, de emoție, tot sîngele i-a năvălit în obraz :

— Vă foarte mulțumesc. Sînt persoane pe aici care au așa ceva, și poate chiar din cele cu mai puține merite decît mine... Se zice că pînă și niște frizeri...

— Ai dreptate, i-a replicat Carlos foarte serios. E o rușine. O să caut neapărat să-ți obțin, zău așa, un ordin de comandor al Imaculatei Concepțiuni.

În fiecare dimineață, Carlos străbătea acum drumul prăfuit spre Olivais. Ca să-și cruțe caii de arșiță, lua trăsura Mulatrului, birjarul favorit al lui Ega, care-și punea perechea de cai la adăpost în vechiul grajd al Vizuinii și, pînă la ora cînd se înapoia Carlos la Buchetul, colinda cîrciumile.

De obicei la amiază, după ce lua masa, cînd auzea uruitul roților pe șosea, Maria Eduarda se ducea să-l aștepte pe Carlos în ușa casei, pe scările străjuite de vaze și umbrite de o prelată răcoroasă, dintr-o țesătură roz. La țară purta totdeauna rochii de culoare deschisă ; uneori, după vechea modă spaniolă, își înfigea cîte o floare în păr ; aerul tare și proaspăt înviora, cu o strălucire mai caldă, sidefiul mat al chipului ei, și astfel, simplă și ra-

dioasă, între soare și frunziș verde, ca îl orbea zilnic pe Carlos cu un farmec neașteptat și mai covîrșitor. După ce închidea poarta de la intrare care scîrțîia din țîțîni, Carlos se simțea imediat învăluit de o „nemaipomenită bunăstare morală", cum spunea el, în care toată ființa i se mișca mai ușor, mai fluid, într-o necontenită senzație de armonie și dulceață... Dar prima lui sărutare era pentru Rosa, care-i ieșea în întîmpinare alergînd pe aleea de salcîmi, cu un val de păr negru lovindu-i umerii, și cățelușa alături, care țopăia și lătra de bucurie. O ridica pe Rosa în brațe. De departe, Maria le surîdea, de sub prelata roz. În jur totul era luminos, familiar și plin de pace.

Înăuntru, casa strălucea de o rînduire acum mai rafinată. Astfel, se putea folosi salonul nobil, care-și pierduse aerul rigid de muzeu ce răspîndea tristețea unui lux mort ; florile pe care le așeza Maria în vaze, cîte un jurnal uitat, linurile unei broderii, simpla atingere a rochiilor ei vaporoase împărtășiseră acum o subtilă căldură de viață celor mai severe scrinuri din vremea lui Carol Quintul, bătute în fier lustruit ; și acolo stăteau de vorbă pînă la ora de lecții a Rosei.

Atunci apărea Miss Sara, serioasă și rezervată, întotdeauna în negru, cu o broșă de argint în chip de potcoavă pe gulerașul drept, bărbătesc. Îi reveniseră culorile vii de păpușă, iar genele ei, lăsate în jos, aveau o timiditate mai feciorelnică sub neteda pieptănătură puritană. Grăsuță, cu pieptul de porumbel sătul plesnind din corsetul sever, se arăta foarte mulțumită de viața calmă și încetinită de la țară. Dar livezile acelea brune de măslini nu i se păreau cu adevărat cîmpenești. „E foarte uscat, e foarte aspru", spunea ea cuprinsă de un dor nesfîrșit după verdele gras din Anglia ei și după cerurile încețoșate, cenușii și nedeslușite.

Bătea ora două ; și imediat începeau, în camerele de sus, lungile lecții ale Rosei. Carlos și Maria se retrăgeau atunci, într-o intimitate mai liberă, în chioșcul japonez pe care din fantezie, din dragoste pentru Japonia, îl construise Craft lîngă aleea de salcîmi, profitînd de umbra și de refugiul bucolic oferite de doi castani bătrîni. Maria îndrăgise colțișorul acela, îi spunea *locul ei de meditație*. Era din lemn, cu o singură ferăstruică rotundă și un acoperiș

ascuțit, în stil japonez, pe care-l atingeau crengile, și care era atît de subțire încît în clipele de liniște se auzea prin el ciripitul păsărilor. Craft îl capitonase tot cu rogojini fine de India ; o masă de lac, cîteva porțelanuri japoneze, îl împodobeau sobru ; tavanul nu se vedea, ascuns de un ceaușaf de mătase galbenă suspendat de cele patru colțuri, în noduri, ca un bogat baldachin de cort; și tot chioșcul ușor părea să fi fost înălțat cu singurul scop de a adăposti un divan de serai, scund și moale și languros, profund pentru toate visele, încăpător pentru toate leneviile...

Intrau acolo, Carlos cu cîte o carte aleasă în prezența lui Miss Sara, Maria Eduarda cu o broderie sau ceva de cusut. Dar broderia și cartea cădeau imediat la pămînt — iar buzele lor, brațele lor se uneau, vrăjite. Ea luneca pe divan ; Carlos îngenunchea pe o pernă, tremurînd, nerăbdător, după rezerva silită din fața Rosei și a Sarei, și rămînea acolo, ținînd-o de talie, murmurîndu-i o mie de lucruri copilărești și înfocate, printre lungi sărutări care-i lăsau pe amîndoi sleiți, cu ochii închiși, ca într-un dulce leșin. Ea îl întreba ce făcuse în timpul lungii, lungii nopți de despărțire. Și Carlos n-avea nimic de povestit, decît că se gîndise la ea, că o visase... Apoi urma o tăcere ; vrăbiile ciripeau, porumbeii gîngureau pe acoperișul subțire ; iar cățelușa, care-i însoțea întotdeauna, le urmărea murmurele, tăcerile, încovrigată într-un colț, cu ochii negri lucind neîncrezători printre zulufii argintii.

Afară, în zilele acelea calme, fără o adiere, parcul secătuit, de un verde plin de praf, dormea cu frunzișul nemișcat, sub povara soarelui. Din casa albă, prin jaluzelele închise, răzbătea doar sunetul amorțit al gamelor pe care le făcea Rosa la pian. Și în chioșc era o tăcere satisfăcută și bogată, întreruptă doar de cîte un dulce suspin de oboseală ce se auzea de pe divan, dintre pernele de mătase, sau de cîte o sărutare mai lungă și de o mai profundă desăvîrșire. Niniche era cea care-i scotea din suava amorțeală, plictisită să mai stea mult acolo liniștită, închisă între scîndurile acelea încinse, într-un aer închis, pătruns de o aromă indefinită în care intra și iasomie.

Încet, trecîndu-și mîinile peste față, Maria se ridica, dar numai pentru a cădea imediat la picioarele lui Carlos, în nesfîrșita ei recunoștință... Dumnezeule, ce greu suporta

atunci acel moment al despărțirii! De ce trebuia să fie așa ? Părea atît de nefiresc, soți cum erau, ca ea să rămînă acolo toată noaptea, singură, cu dorul după el, iar el să plece lipsit de mîngîierile ei, să doarmă solitar la Buchetul !... Și mai întîrziau acolo mult timp, într-o muțenie extatică, în care ochii umeziți, străpungîndu-se, continuau sărutarea nesățioasă ce se stinsese pe buzele lor obosite. Niniche era cea care-i determina în sfîrșit să iasă, țopăind nerăbdătoare de la ușă la divan, mîrîind, gata să latre.

Adesori, cînd se retrăgeau așa, Maria își făcea griji. Ce-o fi gîndind Miss Sara de acea siestă petrecută ca într-un claustru, fără o rumoare, cu fereastra pavilionului închisă ? Melanie, de mică în serviciul Mariei, era și confidenta ei ; bunul Domingos, un imbecil, nu conta. Dar Miss Sara ?... Maria mărturisea zîmbind că se simțea puțin umilită cînd întîlnea mai apoi, la masă, privirea candidă a englezoaicei sub pieptănătura ei feciorelnică... Era un lucru hotărît... dacă buna *miss* ar fi avut cutezanța să murmure sau să-și încrunte fie și ușor fruntea, pe loc ar fi primit, sec, biletul pentru Royal Mail cu destinația Southampton ! Rosa nu avea să plîngă după ea, Rosa nu ținea la ea. Dar, în sfîrșit, era așa de serioasă, o admira atît de mult pe doamna ! Maria n-ar fi vrut să piardă admirația unei fete atît de serioase. Așadar au hotărît să o concedieze pe Miss Sara, răsplătită regește, și s-o înlocuiască mai tîrziu, în Italia, cu o guvernantă nemțoaică, pentru care ei ar fi fost ca și căsătoriți, *„monsieur et madame“*...

Dar încetul cu încetul dorința după o fericire mai intimă, mai completă, creștea în ei. Nu le mai erau suficiente scurtele ore petrecute pe divan cu păsările cîntînd pe acoperiș, cu moșia însorită și totul treaz în jurul lor ; își doreau lunga mulțumire a unei nopți lungi, în care brațele lor s-ar fi putut înlănțui fără să dea de stofa hainelor, și în care totul ar fi dormit împrejur, cîmpurile, oamenii și lumina... Dealtfel, era ceva foarte ușor de realizat ! Sala tapiseriilor, comunicînd cu alcovul Mariei dădea spre grădină printr-o ușă-fereastră ; guvernanta servitorii, urcau la ora zece în odăile lor, la etaj ; casa

adormea profund ; Carlos avea o cheie de la poartă ; iar unicul cîine Niniche, era confidentul sărutărilor lor...

Maria dorea acea noapte cu aceeași înfocare ca și el. Într-o după-amiază, pe înserate, întorcîndu-se dintr-o răcoritoare plimbare pe cîmp, au încercat amîndoi dublura cheii pe care Carlos promitea că va pune s-o aurească : și tînărul a avut surpriza să constate că vechea poartă, pe care o auzise totdeauna scîrțîind îngrozitor, se deschidea acum pe balamalele ei în tăcere, unsă.

A venit chiar în noaptea aceea, după ce a lăsat în tîrg, ca să-l ducă înapoi de dimineață, trăsura Mulatrului, un birjar discret pe care-l îmbuiba cu bacșișuri. Cerul, jos și înăbușitor, nu lăsa să se vadă nici o stea ; iar pe mare sclipea cînd și cînd, mutește, lumina palidă a unui fulger. Umblînd cu inutile precauții pe lîngă zid, pe măsură ce se apropia clipa unei posesiuni atît de dorite, Carlos simțea o melancolie întretăiată de neliniște, care-l înfricoșa vag. A descuiat poarta aproape tremurînd ; și nici n-a făcut bine cîțiva pași, că s-a oprit, auzind în fund lătratul furios al lui Niniche. Dar totul a amuțit : și la geamul din colț, către grădină, a apărut o lumină care l-a liniștit. A găsit-o pe Maria lîngă ușa-fereastră, într-un capot de dantele, sufocînd-o aproape în brațe pe Niniche care încă mai mîrîia. Era foarte speriată, nerăbdătoare să-l simtă mai repede lîngă ea, și n-a vrut să intre imediat : au rămas o clipă acolo, așezați pe trepte, cu Niniche lîngă ei, care se potolise acum și-l lingea pe Carlos. Totul în jur era ca o nesfîrșită pată de cerneală ; doar acolo jos, pierdută și ștearsă, țîșnea din beznă cîte o luminiță pîlpîitoare în vîrful unui catarg. Cuibărită lîngă Carlos, adăpostită de el, Maria a scos un oftat lung ; iar ochii ei s-au cufundat neliniștiți în muțenia neagră din jur, în care arbuștii familiari ai grădinii, întreaga moșie, păreau să-și piardă realitatea, stinsă, diluată în beznă.

— De ce nu plecăm de pe acum în Italia ? l-a întrebat ea deodată pe Carlos, căutîndu-i mîna. Dacă tot trebuie să se întîmple, de ce să nu se întîmple mai repede ?... Ne-am scuti de tainele astea, de spaimele astea !

— Ce fel de spaime, dragostea mea ? Aici sîntem la adăpost, la fel ca și în Italia, ca și în China... În fond, putem pleca mai curînd, dacă vrei... Spune tu o zi, fixează o zi !

Ea n-a răspuns, lăsînd să-i cadă uşor capul pe umărul lui Carlos. El a adăugat încet .

— În orice caz, înţelegi asta, trebuie să mă duc mai întîi la Santa Olávia, să-l văd pe bunicul...

Ochii Maricl se pierdeau din nou în întunericul ce parcă-i prevestea un viitor în care totul avea să fie la fel de învălmăşit şi întunecat.

— Tu ai Santa Olávia, îl ai pe bunicul, ai prieteni... Eu nu am pe nimeni !

Carlos a strîns-o lîngă el, înduioşat.

— Nu ai pe nimeni ! Şi asta mi-o spui tocmai mie ! Nu eşti numai nedreaptă, ci şi nerecunoscătoare ! E ceva nervos ; şi mai e ceea ce englezii numesc „nerușinata alterare a unui fapt".

Ea rămăsese atîrnată de gîtul lui Carlos, parcă fără simţiri.

— Nu ştiu de ce, aş vrea să mor...

O largă strălucire de fulger a incendiat rîul. Maricl i s-a făcut frică, au intrat în alcov. Mucurile luminărilor din două sfeşnice, luminînd damascurile şi satenurile galbene, scăldau aerul călduţ, în care rătăcea un parfum, cu o străfulgerare arzătoare de tabernacol ; iar pînzeturile fine, dantelele patului desfăcut aşterneau o albeaţă castă, de zăpadă proaspătă, peste luxul acela amoros de culoarea flăcării. Afară, către mare, s-a rostogolit, lent şi surd, un tunet. Dar Maria nu l-a mai auzit, căzută în braţele lui Carlos. Niciodată nu-l dorise, niciodată nu-l adorase atît ! Sărutările ei pătimaşe păreau să tindă mai departe decît carnea, să-l străpungă, să caute să-i soarbă toată voinţa şi tot sufletul — şi noaptea întreagă, printre brocardurile acelea radioase, cu părul despletit, divină în goliciunea ei, ea i-a apărut într-adevăr ca zeiţa pe care şi-o închipuise dintotdeauna, şi care-l răpea în sfîrşit, strîns la sînul ei nemuritor, şi plutea cu el într-o sărbătoare a amorului, foarte sus, pe nouri de aur...

Cînd a plecat, de dimineaţă, ploua. La găsit pe Mulatru dormind într-o cîrciumă, beat turtă. A trebuit să-l tîrască pînă în trăsură ; şi a mînat el pînă la Buchetul, înfăşurat într-o pătură de-a cîrciumarului, ud pînă la oase, fredonînd, nespus de fericit.

După cîteva zile, plimbîndu-se cu Maria în împrejurimile Vizuinei, Carlos a zărit pe marginea drumului o căsuţă cu anunţuri de închiriat ; şi i-a venit imediat ideea s-o închirieze, ca să evite neplăcuta plecare în zori cu Mulatrul pe jumătate adormit, beat mort, hodorogind trăsura pe şosele. Au vizitat-o : avea o cameră mare care, dacă se puneau un covor şi perdele, putea să constituie un adăpost confortabil. A închiriat-o pe loc, iar Baptista a venit a doua zi cu un transport de mobile într-o căruţă, ca să aranjeze noul cuib. Maria a spus, aproape tristă :

— Încă o casă !

— Asta, a exclamat Carlos rîzînd, e ultima! Ba nu, e penultima. Mai avem una, a noastră, cea adevărată, undeva departe, nu ştiu unde...

Au început să se întîlnească în fiecare noapte. La nouă şi jumătate punct, Carlos părăsea Vizuina cu ţigara aprinsă ; iar Domingos, mergînd înainte cu felinarul în mînă, încuia poarta, scotea cheia din broască. El se retrăgea agale în „coliba" lui, unde era slujit de un mic servitor, fiul grădinarului de la Buchetul. Pe un covor liber întins pe pardoseala veche se mai aflau doar, în afară de pat, o masă, o sofa în dungulițe, două scaune de răchită ; iar Carlos îşi petrecea orele ce-l mai despărţeau de Maria scriind la Santa Olávia, şi mai cu seamă lui Ega, care se eterniza la Sintra.

Primise două scrisori de la el, în care-i vorbea numai de Dâmaso. Dâmaso apărea pretutindeni cu doamna Cohen ; Dâmaso se făcuse de rîs la Sintra, cu ocazia unor curse de măgari ; Dâmaso arborase o cască şi un văl la Seteais ; Dâmaso era o bestie nemernică ; Dâmaso, în curtea lui Vítor, tîrşîindu-şi picioarele, spunea familiar Raquel ; era o datorie de moralitate publică să-i tragă o mamă de bătaie lui Dâmaso !... Carlos ridica din umeri, găsind această gelozie nedemnă de inima lui Ega. Şi pentru cine, mă rog ? Pentru poama aia, unsă cu miere şi lenevoasă, bătută cu băţul ! *Dacă-i adevărat*, îi scrisese el lui Ega, *că a coborît de la tine la Dâmaso, trebuie să te comporţi cu ea ca şi cum ar fi o ţigară ce ţi-a căzut în noroi : evident că n-o poţi ridica ; trebuie s-o laşi s-o fumeze în pace puşlamaua care a luat-o ; să te înfurii pe puşlama, sau pe ţigară, e o reacţie de imbecil.* Dar de obicei, în răspunsurile lui, îi

vorbea lui Ega numai despre Olivais, despre plimbările cu Maria, despre conversațiile cu ea, despre farmecul ei, despre superioritatea ei... Bunicului nu găsea ce să-i spună ; în cele zece rînduri pe care i le adresa, descria căldura, îi recomanda să nu se obosească, trimitea salutări oaspeților și-i transmitea salutări de la Manuelzinho, pe care de fapt nu-l vedea niciodată.

Cînd n-avea de scris, se întindea pe sofa cu o carte în față, cu ochii la arătătorul ceasului. La miezul-nopții ieșea înfofolit într-o pelerină din regiunea Aveiro, cu un toiag în mînă. Pașii lui răsunau, singurateci în mutenia cîmpului, cu o indefinită melancolie de mister și culpă...

Într-una din nopțile acelea de mare zăpușeală, Carlos, obosit, a adormit pe sofa ; și s-a deșteptat tresărind, abia cînd pendula de pe perete bătea trist ora două. Ce disperare ! Iată că pierduse o noapte de dragoste ! Și Maria, desigur, îl aștepta, îngrijorată, închipuindu-și cine știe ce nenorociri !... A înșfăcat toiagul, a plecat alergînd pe drum. Apoi, cînd a descuiat ușurel poarta, și-a zis că Maria o fi adormit ; Niniche putea să latre ; pașii lui, printre salcîmi, au devenit mai înăbușiți, mai precauți. Și deodată a auzit de alături, de sub crengi, venind chiar de pe pămînt, din iarbă, un gîfîit înfocat de bărbat, amestecat cu zgomot de sărutări. S-a oprit, uluit ; și prima pornire a lui a fost să strivească cu bîta cele două animale încolăcite în iarbă, care mînjeau brutal poeticul adăpost al dragostei lor. O rufărie albă s-a foit în întuneric ; un glas suspina, gata să leșine : „*Oh yes, oh yes...*“ Englezoaica !

Oh, sfinte Dumnezeule, englezoaica, Miss Sara ! Înăbușindu-și pașii, zăpăcit, Carlos s-a strecurat prin poartă, a încuiat-o ușurel la loc, și a așteptat mai departe, lîngă un colț al zidului, sub crengile unui fag pierdut în beznă. Tremura de indignare. Trebuia să-i povestească imediat Mariei *oroarea !* Nu voia ca ea să mai țină o clipă femela aceea impură lîngă Rosa, atingînd candoarea îngerului ei... Oh, ce ipocrită înspăimîntătoare, atît de șireată și de metodică, fără să se piardă niciodată cu firea ! Doar cu cîteva zile în urmă o văzuse pe creatura aceea întorcîndu-și ochii de la o poză din *Illustration,* în care doi caști păstori se sărutau într-un crîng bucolic ! Și acum gemea întinsă în iarbă !

Pe șoseaua întunecată, în direcția porții, a strălucit vîrful unei țigări. Un bărbat voinic și greoi a trecut, cu o pătură pe umeri. Părea un zilier. Buna Miss Sara nu era pretențioasă ! Spălată, corectă, cu pieptănătura ei puritană, accepta pe *un oarecare,* grosolan și murdar, numai să fie mascul ! Și în felul acesta îi înșelase luni de zile, cu cele două vieți ale ei, atît de diferite, atît de complete ! Ziua, feciorelnică, severă, roșind întruna, cu Biblia în coșul de lucru ; noaptea, cînd fetița adormea, și toate îndatoririle ei serioase luau sfîrșit, sfînta se transforma într-o capră, își lua șalul pe umeri și se culca în iarbă cu oricine !... Ce frumos roman pentru Ega !

S-a întors ; din nou a descuiat poarta ușurel ; din nou a urcat, înăbușindu-și pașii, pe întunecata alee de salcîmi. Dar acum nu mai era atît de sigur dacă să-i povestească Mariei *oroarea.* Fără să vrea, se gîndea că și Maria îl aștepta cu patul desfăcut, în liniștea casei adormite ; și că și el pătrundea acolo pe furiș, ca bărbatul cu pătura... Desigur, era cu totul altceva ! Toată acea nemăsurabilă deosebire dintre divin și bestial... Și totuși se temea să nu trezească scrupulele susceptibile ale Mariei arătîndu-i, paralel cu amorul ei rafinat, petrecut între brocarturile de culoarea aurului, celălalt amor, grosolan, tainic și nelegitim ca și al ei, ce se tîra animalic pe iarbă... Era ca și cum i-ar fi arătat reflectarea propriei ei vini, puțin estompată, mai grosolană, dar asemănătoare, jalnic de asemănătoare în contururi... Nu, nu-i va spune nimic. Dar fetița ?... Oh, în relațiile ei cu Rosa, creatura asta va continua să fie, ca întotdeauna, puritana harnică, serioasă și ordonată.

Ușa-fereastră spre grădină încă mai era luminată ; a aruncat în geam puțin pămînt afînat, apoi a bătut ușurel. Maria a apărut înfășurată în grabă într-un capot, adunîndu-și părul ce i se despletise, pe jumătate adormită.

— De ce-ai venit atît de tîrziu ?

Carlos i-a sărutat îndelung frumoșii ochi grei, aproape închiși.

— Am adormit prostește, citind... Apoi, cînd am intrat, mi s-a părut că aud pași prin parc, m-am dus să cercetez... A fost o închipuire, totul era pustiu.

— Ne-ar trebui un cîine de pază, a murmurat ea, întinzîndu-se.

Așezată pe marginea patului, cu brațele căzute și amorțite, zîmbea de lenea ei.

— Ești atît de obosită, draga mea ! Vrei să plec ?...

Ea l-a tras spre sînul ei parfumat și cald.

— *Je veux que tu m'aimes beaucoup, beaucoup, et longtemps...* [1]

A doua zi Carlos nu s-a dus la Lisabona și și-a făcut foarte devreme apariția la Vizuină. Melanie, care ștergea praful în chioșc, i-a spus că *madame,* puțin obosită, de-abia își luase ciocolata în pat. El a intrat în salon ; în fața ferestrei deschise, așezată pe banca din stejar de plută, Miss Sara cosea, în umbra copacilor.

— *Good morning,* i-a spus Carlos apropiindu-se de pervazul ferestrei, curios foarte s-o observe.

— *Good morning, sir,* i-a răspuns cu aerul ei modest și timid.

Carlos a pomenit ceva despre căldură. Miss Sara încă de la ora aceea o găsea insuportabilă. Din fericire, vederea rîului, acolo, jos, răcoarea...

Mai cu seamă noaptea trecută, a stăruit Carlos aprinzîndu-și țigareta, a fost atît năduf ! El abia a putut să doarmă. Dar ea? Oh, ea dormise bușteau. Carlos a întrebat-o dacă avea vise frumoase.

— *Oh, yes, sir.*

Oh, yes ! Dar acum un *yes* pudic, fără gemete, cu ochii în pămînt. Și era atît de corectă, atît de înțepată, proaspătă ca și cum n-ar fi fost niciodată folosită !... Într-adevăr, era nemaipomenită ! Și Carlos, răsucindu-și mustața, își spunea că trebuie să aibă niște sîni foarte albi și rotunjori !

Așa trecea vara la Olivais. La începutul lui septembrie, dintr-o scrisoare de-a bunicului Carlos a aflat că într-o sîmbătă Craft urma să sosească la Lisabona, și că va trage la Hotelul Central ; a dat fuga acolo încă din zorii zilei, ca să afle vești de la Santa Olávia. L-a găsit pe Craft deja sculat, bărbierindu-se în fața oglinzii. Pe un colț al so-

[1] Vreau să mă iubești mult, mult, și îndelung (fr.).

falei, Eusèbiozinho, care venise în seara precedentă de la Sintra și trăsese la același hotel, își curăța unghiile cu briceagul, în tăcere, îmbrăcat în negru.

Craft se înapoia încîntat de la Santa Olávia. Nici nu înțelegea cum Afonso, zdravăn beiran, putea să suporte strada Sfîntul Francisc și grădinița înăbușitoare de la Buchetul. Petrecuseră regește ! Bunicul, sănătos tun, ospitalier ca Avram din Biblie. Sequeira, minunat, atît de mîncău că nu se mai putea conta pe el după masă, fiindcă plesnea și gemea în fundul unui fotoliu. Acolo făcuse cunoștință și cu bătrînul Travassos, care vorbea totdeauna cu ochii în lacrimi despre „talentul scumpului său coleg Carlos". Iar marchizul, superb, împărțind îmbrățișări de rubedenie tuturor boiernașilor din Lamego, și amorezat lulea de o barcagioaică... În rest, ospețe strașnice, cîteva vînători de iepuri, o serbare sătească, hora fetelor în piața din fața bisericii, cîntece la chitară, decorticarea meiului, tot tacîmul dulcelui idilism portughez...

— Însă în legătură cu Santa Olávia trebuie să mai stăm de vorbă serios, a spus în cele din urmă Craft, întrînd în baie ca să se săpunească pe față.

— Dar tu ? a întrebat atunci Carlos, întorcîndu-se spre Eusèbiozinho. Ai fost la Sintra, nu-i așa ? Ce mai e pe-acolo ?... Ce face Ega ?

Celălalt s-a ridicat cu briceagul în mînă, potrivindu-și ochelarii.

— E acolo la Vítor, teribil de caraghios, a cumpărat un măgar... Și Dâmaso e acolo... Dar ăsta aproape că nu se vede, nu-i slăbește deloc pe soții Cohen... În sfîrșit, a fost destul de distractiv, cu destul de multă zăpușeală...

— Te-ai dus tot cu prostituata aceea, cu Lola ?

Eusèbiozinho s-a făcut roșu ca racul. Cum așa! Trăsese la Vítor, un hotel foarte serios ! Palma era cel care-și făcuse apariția cu o fată portugheză... Avea acum un ziar, *Goarna diavolului.*

— *Goarna ?...*

— Da, a *diavolului,* a spus Eusèbiozinho. E un ziar satiric, de scandal... Exista și înainte, se numea *Fluierul ;* dar acum a trecut la Palma ; o să-i mărească formatul, și-o să-i dea mai multă sare...

— În sfîrșit, a spus Carlos, ceva slinos și scîrbos ca și el...

Craft a reapărut, ștergîndu-se pe față. Și în timp ce se îmbrăca, a povestit despre o călătorie ce-l ispitea acum, și care fusese proiectată la Santa Olávia. Cum nu mai avea Vizuina, iar casa lui de lîngă Porto necesita reparații de lungă durată, intenționa să-și petreacă iarna în Egipt, urcînd pe Nil în sus, într-o comunicare spirituală cu antichitatea faraonică. Apoi poate că-ar înainta pînă la Bagdad, să vadă Eufratul, și locurile din Babilon...

— De aceea, a exclamat Carlos, am văzut o carte acolo, pe masă, „Ninive și Babilonul"... Ce dracu, chiar îți place așa ceva ? Eu am oroare de rase și civilizații defuncte... Nu mă interesează decît Viața.

— Pentru că dumneata ești un senzual, a spus Craft. Și à propos de senzualitate și de Babilon, vrei să vii să luăm masa la Hotelul Bragança ? Am întîlnire acolo cu un englez, specialist în mine... Dar va trebui să trecem prin strada Aurului, fiindcă vreau să urc o clipă în bîrlogul împuternicitului meu... Să mergem, că s-a făcut amiază !

L-au lăsat pe Eusèbiozinho jos în sală, potrivindu-și lugubrii ochelari negri în fața telegramelor de presă. Și de îndată ce au ieșit în curte, Craft l-a apucat pe Carlos de braț și i-a spus că lucrurile serioase în legătură cu Santa Olávia erau vădita, profunda amărăciune a bunicului pentru faptul că el nu dăduse deloc pe acolo.

— Bunicul dumitale nu mi-a spus nimic, dar știu că era cît se poate de supărat pe dumneata. Nu ai nici o scuză, sînt doar cîteva ore de drum... Știi doar cît te adoră... Ce dracu ! *Est modus in rebus.*

— Într-adevăr, a murmurat Carlos. Ar fi trebuit să mă duc... Dar, ce vrei acum, prietene ?... În sfîrșit, gata, trebuie să fac un efort !... Poate plec săptămîna asta cu Ega.

— Da, omule, fă-i bucuria asta... Stai acolo cîteva săptămîni...

— *Est modus in rebus.* Să văd dacă am să stau și eu cîteva zile.

Bîrlogul împuternicitului era situat în fața Muntelui de pietate. Carlos aștepta de cîteva momente, mergînd încet în sus și în jos, prin fața prăvăliilor, cînd a zărit-o deodată pe Melanie că iese pe ușa Muntelui de pietate, împreună cu o matroană grasă cu pălărie violetă pe cap. Mirat, a traversat strada. Ea s-a oprit parcă prinsă cu mîna-n sac și a roșit toată ; nici n-a așteptat măcar să formuleze o întrebare ; a bîiguit imediat că *madame* îi dăduse voie să vină pînă la Lisabona, și că o însoțea pe prietena ei. O trăsură hodorogită cu cai albi eșuase acolo, lîngă trotuar. Melanie a sărit înăuntru, grăbită. Trăsura s-a pus în mișcare, pornind-o prin hîrtoape către Piața Palatului.

Carlos a rămas cu ochii după ea, mirat. Iar Craft, care se înapoiase, privind și el, a recunoscut în jalnica scandrama trăsura Sașiului de la Olivais, pe care o lua și el uneori ca să vină să facă „pe spilcuitul în Lisabona"

— Era acolo cineva de la Vizuina ? a întrebat.

— O slujnică, a spus Carlos, mirîndu-se încă de ciudata fisticeală a Melanici.

Și nici nu făcuseră bine cîțiva pași, cînd Carlos, oprindu-se, i-a spus cu glasul scăzut, în vuietul străzii :

— Ascultă ! Eusèbiozinho ți-a zis ceva de mine, Craft ?

Celălalt i-a mărturisit că Eusèbiozinho, de cum intrase în camera lui, se și pornise, morfolind cuvintele, să-l informeze despre viața misterioasă a lui Carlos la Olivais...

— Dar eu i-am retezat-o repede, a adăugat Craft, declarîndu-i că sînt atît de puțin curios, că n-am vrut nici măcar să citesc vreodată *Istoria romană*. Cum, necum, trebuie să te duci la Santa Olávia...

Într-adevăr, chiar din seara aceea, Carlos i-a vorbit Mariei despre vizita pe care i-o datora bunicului. Ea, foarte serioasă, l-a sfătuit să meargă cît de curînd, căindu-se că în egoismul ei l-a reținut astfel atîta timp departe de ceilalți care-l iubeau.

— Dar ascultă, scumpule, n-ai să lipsești mult, nu-i așa?

— Două, trei zile, cel mult. Și firește că am să-l aduc acasă și pe bunicul. Nu-i folosește la nimic să stea acolo, iar eu nu mă mai încurc să mai fac o dată drumul ăsta...

Atunci, Maria i-a aruncat brațele pe după gît și, cu glasul scăzut, timidă, i-a mărturisit o dorință mare de-a ei... Anume, să vadă Buchetul ! Voia să viziteze camerele lui, grădina, toate colțurile acelea, unde el se gîndise de atîtea ori la ea și disperase simțind-o distantă și inaccesibilă...

— Spune, vrei ? Dar trebuie să fie înainte de venirea bunicului. Vrei ?

— E o idee minunată ! Există doar un singur pericol. Să nu te mai las să pleci și să te devorez în bîrlogul meu.

— Unde dă Dumnezeu !

Au ticluit atunci ca ea să vină să ia masa la Buchetul în ziua plecării lui Carlos spre Santa Olávia. Pe înserate îl va conduce la gara Santa Apolónia ; apoi ea își va continua drumul spre Olivais.

A rămas stabilit pentru sîmbăta următoare. Carlos s-a întors foarte devreme la Buchetul ; și inima îi bătea cu delicioasa tulburare a unei prime întîlniri, cînd a auzit trăsura Mariei oprindu-se și veșmintele ei întunecate atingînd catifeaua de culoarea cireșii care capitona scara discretă spre odăile lui. Sărutarea pe care și-au dat-o în anticameră a fost dulce și profundă ca prima sărutare.

Ea s-a dus imediat la măsuța de toaletă ca să-și scoată pălăria, să-și netezească părul. El nu mai contenea cu sărutările ; o ținea de talie ; și cu obrajii lipiți își zîmbeau în oglindă, vrăjiți de strălucirea tinereții lor. Apoi, nerăbdătoare, curioasă, ea a început să străbată odăile cu de-amănuntul, pînă la camera de baie ; a citit titlurile cărților, a respirat parfumul flacoanelor, a desfăcut baldachinul de mătase al patului... Pe o comodă Ludovic al XV-lea se afla o tavă de argint din care se revărsau fotografii pe care Carlos uitase să le ascundă, coloneleasa de husari în chip de amazoană, Madame Rughel decoltată, multe altele. Ea și-a cufundat mîinile, cu un zîmbet trist, în numeroasele amintiri... Rîzînd, Carlos i-a cerut să nu se uite „la acele rătăciri ale inimii lui".

— De ce nu ? spunea Maria serioasă. Știa doar bine că el nu coborîse din nori, neprihănit ca un serafim. Întotdeauna existau fotografii în trecutul unui bărbat. Și de altfel avea certitudinea că nu le iubise niciodată pe celelalte cum știa s-o iubească pe ea.

— E o profanare să pomenești de „iubire" în legătură cu asemenea întîmplări trecătoare, a murmurat Carlos. Sînt ca niște camere de han în care se doarme o singură dată...

Între timp Maria se uita lung la fotografia coloneleseî de husari. I se părea foarte drăguță ! Cine era ? O franțuzoaică ?

— Nu, o vieneză. Soția unui corespondent de-al meu, om de afaceri.. Oameni potoliți, care locuiau la țară...

— Ah, vieneză... Se zice că femeile din Viena au mult farmec !

Carlos i-a luat fotografia din mînă. De ce să vorbească despre alte femei ? Exista în lumea întreagă o femeie unică, și el o ținea acum strîns îmbrățișată pe inima lui.

Au pornit atunci să cutreiere prin tot Buchetul, pînă la terasă. Ei i-a plăcut mai cu seamă biroul lui Afonso, cu damascurile acelea de cameră preoțească și aspectul sever de pace și studiu.

— Nu știu de ce, a murmurat apoi plimbîndu-și privirea încet peste rafturile grele și Christul răstignit, nu știu de ce, dar bunicul tău îmi inspiră teamă !

Carlos a izbucnit în rîs. Ce prostie ! Dacă ar cunoaște-o, bunicul i-ar face pe dată o curte fățișă... Bunicul era un sfînt ! Și un bătrîn frumos !

— A avut amoruri ?

— Nu știu, poate... Dar cred mai degrabă că bunicul a fost întotdeauna un puritan.

Au coborît în grădina care i-a plăcut și ea, liniștită și burgheză, cu micuța cascadă șiroind într-un ritm suav. S-au așezat o clipă lîngă o masă rustică din piatră, sub bătrînul cedru, pe care erau crestate niște litere acum aproape șterse și o dată veche ; ciripitul păsărilor în crengi i s-a părut Mariei mai dulce decît cel al tuturor păsărilor pe care le auzise pînă atunci ; apoi și-a rupt o ramură ca amintire.

Cu capul gol s-au dus pînă și în fața grajdurilor : grăjdarul a rămas cu șapca în mînă, uitîndu-se mirat la doamna aceea atît de frumoasă, atît de blondă, prima pe care o vedea intrînd la Buchetul ! Maria a mîngîiat caii, și a dezmierdat-o recunoscătoare și mai îndelung pe Hoinara care îl adusese de atîtea ori pe Carlos în strada Sfîntul Francisc. El vedea în gesturile ei simple grațiile de nesemuit ale unei soții desăvîrșite.

S-au retras prin scara particulară a lui Carlos, pe care Maria o găsea „misterioasă" cu acele catifele groase, de

culoarea cireşii, capitonînd-o ca pe o casetă şi înăbuşind orice foşnet de fuste. Carlos i-a jurat că nu trecuse niciodată pe acolo vreo altă rochie, cu excepţia rochiei lui Ega, odată, cînd se costumase în pescăreasă.

Apoi a lăsat-o un moment în odaie, ca să meargă să dea ordine lui Baptista ; dar cînd s-a întors a găsit-o aşezată pe un colţ al sofalei, atît de abătută, atît de descurajată, încît i-a apucat mîinile nespus de îngrijorat :

— Ce ai, dragostea mea ? Ţi-e rău ?

Ea şi-a ridicat încet ochii ce-i străluceau într-o ceaţă de lacrimi.

— Cînd mă gîndesc că ai să părăseşti pentru mine casa asta frumoasă, confortul tău, pacea ta, prietenii tăi... E atît de trist, am remuşcări !

Carlos a îngenuncheat lîngă ea zîmbind de scrupulele ei, numind-o prostuţă, uscîndu-i cu o sărutare lacrimile ce se rostogoleau... Aşadar ea consideră că valorează mai puţin decît cascada din grădină şi cîteva covoare uzate ?...

— Mie-mi pare rău că-ţi jertfesc atît de puţin, scumpa mea Maria, în vreme ce tu îmi sacrifici atîta !

Ea a ridicat din umeri, amar.

— Eu !

I-a trecut mîinile prin păr, l-a tras blînd la sînul ei şi i-a spus încet, vorbindu-şi parcă propriei inimi, potolindu-i neliniştile şi îndoielile :

— Nu, într-adevăr, nimic pe lumea asta nu merită mai mult decît dragostea noastră ! Nimic nu valorează mai mult ! Dacă ea e adevărată, dacă e profundă, tot restul e zadarnic, nimic altceva nu contează...

Vocea i s-a stins sub sărutările lui Carlos, care o ducea îmbrăţişată spre patul unde de atîtea ori disperase gîndindu-se la ea ca la o zeiţă intangibilă.

La ora cinci s-au hotărît să mănînce. Masa fusese aşternută într-un salonaş pe care Carlos, pe vremuri, intenţionase să-l capitoneze cu cuverturi de saten de culoarea perlei şi a părăluţelor. Dar nu era încă aranjat ; pereţii îşi mai păstrau tapetul verde închis ; iar Carlos pusese acolo în ultimul timp portretul tatălui său, o pînză banală, reprezentînd un tînăr palid, cu ochi mari, cu mănuşi de antilopă şi o cravaşă în mînă.

Îi servea Baptista, îmbrăcat deja într-un costum de călătorie de culoare deschisă. Masa, rotundă şi mică, părea un coş cu flori ; şampania era pusă la frapat în două căldări de argint ; pe bufet, platoul de orez cu lapte avea desenate iniţialele Mariei.

Asemenea atenţii drăguţe au făcut-o să zîmbească, înduioşată. Apoi i-a atras luarea aminte portretul lui Pedro da Maia : şi a părut interesată, a privit îndelung chipul acela palid, devenit livid cu trecerea timpului, şi pe care păreau mai trişti ochii mari de arab, negri şi languroşi.

— Cine e ? a întrebat.

— Tata.

Ea l-a cercetat mai îndeaproape, ridicînd o luminare. Nu găsea că ar semăna Carlos cu el. Şi întorcîndu-se foarte serioasă, în timp ce Carlos destupa cu veneraţie o sticlă de Chambertin vechi, i-a spus :

— Ştii cu cine semeni tu uneori ?... E nemaipomenit, dar aşa e. Cu mama mea !

Carlos a rîs, încîntat de o asemănare care-i apropia mai mult şi-l măgulea totodată.

— Ai dreptate, a spus ea, fiindcă mama era frumoasă... E adevărat, nu ştiu ce anume, ovalul, nasul... Şi mai ales unele mişcări, un fel de a surîde... Şi alt obicei pe care-l ai tu, de a rămîne aşa, puţin pierdut în vag, uitînd de toate... M-am gîndit de multe ori la asta...

Baptista tocmai intra cu o supieră din porţelan japonez. Iar Carlos, vesel, a anunţat o masă în stil portughez. Monsieur Antoine, bucătarul francez, plecase cu bunicul. Rămăsese Micaela, altă bucătăreasă a casei, pe care el o găsea minunată şi care păstra tradiţia vechii bucătării călugăreşti din vremea lui João al V-lea.

— Astfel că, pentru început, scumpa mea Maria, vom avea o supă de găină, cum se mînca la Odivelas, în chilia Maicii Paula, în serile de cununie mistică...

Şi masa a fost încîntătoare. Cînd Baptista se retrăgea, ei îşi strîngeau repede mîna pe deasupra florilor. Niciodată Carlos n-o găsise atît de drăguţă, atît de desăvîrşită : ochii ei păreau să iradieze mai multă duioşie ; în unicul trandafir ce-i împodobea pieptul aprecia superioritatea gustului ei. Şi aceeaşi dorinţă îi năpădea pe amîndoi, să rămînă acolo veşnic, în odaia aceea de holtei, cu mici mese portu-

gheze din vremea lui João al V-lea, servite de Baptista, îmbrăcat în vestonul lui încheiat la două rînduri.

— Parcă aș avea chef să pierd trenul ! a spus Carlos ca și cum i-ar fi implorat aprobarea.

— Nu, trebuie să te duci... Să nu fim egoiști... Dar să nu uiți să-mi trimiți în fiecare zi o telegramă lungă... Fiindcă telegraful a fost inventat pentru cei care se iubesc și sînt departe, cum spunea mama.

Atunci Carlos a glumit iar pe tema asemănării lui cu mama ei. Și, aplecîndu-se ca să rotească sticla de șampanie în gheață :

— E curios că nu mi-ai spus-o pînă acum... Nici nu mi-ai vorbit vreodată de mama ta...

Fața Marici Eduarda s-a îmbujorat ușor. Oh, nu-i vorbise niciodată de mama ei pentru că nu se ivise niciodată prilejul...

— Dealtfel nu-s lucruri foarte interesante de povestit, a adăugat. Mama era o doamnă din insula Madeira, nu avea avere, s-a măritat...

— S-a măritat la Paris ?

— Nu, s-a măritat la Madeira cu un austriac care se dusese acolo să însoțească un frate tuberculos... Era un bărbat foarte distins, a văzut-o pe mama, care era nespus de frumoasă, s-au plăcut, *et voilà*...

Spusese acestea fără să ridice ochii din farfurie, încet, tăind o aripă de pui.

— Bine, dar atunci, a exclamat Carlos, dacă tatăl tău era austriac, dragostea mea, și tu ești austriacă... Ești poate una dintre vienezele acelea de care tot spui că au mult farmec...

Da, poate, după lege, era austriacă. Dar nu-și cunoscuse niciodată tatăl, locuise totdeauna cu mama, vorbise totdeauna portugheza, se considera portugheză. Nu fusese niciodată în Austria, nici nu știa nemțește...

— N-ai avut frați ?

— Ba da, am avut o surioară, care a murit de mică... Dar nu mi-o amintesc. Am la Paris portretul ei... Era foarte drăguță !

În clipa aceea jos, în stradă, s-a oprit o trăsură venită în trap lung. Carlos, mirat, a alergat la fereastră cu șervetul în mînă.

— E Ega ! a strigat. E pezevenghiul care vine acum de la Sintra !

Maria s-a ridicat, neliniștită. Și o clipă, în picioare, s-au privit amîndoi, ezitînd... Dar Ega era ca un frate pentru Carlos. El aștepta doar înapoierea lui Ega de la Sintra ca să-l ducă la Vizuina. Era mai bine ca întîlnirea să aibă loc acolo, într-un mod firesc, sincer și simplu...

— Baptista ! a strigat Carlos, fără să mai șovăie. Spune-i domnului Ega că sînt la masă, să treacă pe-aici.

Maria se așezase din nou, îmbujorată, aranjîndu-și repede agrafele din părul netezit în grabă, puțin ciufulit.

Ușa s-a deschis și Ega s-a oprit, mirat, fîstîcit, cu pălărie albă, cu umbrelă de soare albă, și în mînă cu un pachet învelit în hîrtie cenușie.

— Maria, a spus Carlos, iată-l în sfîrșit pe marele meu prieten Ega.

Iar lui Ega i-a spus simplu :

— Maria Eduarda.

Zăpăcit, Ega a dat să se descotorosească de pachet ca să poată strînge mîna pe care i-o întindea Maria Eduarda, îmbujorată și zîmbitoare. Dar hîrtia cenușie, prost înfășurată, s-a desfăcut : și un stoc proaspăt de plăcinte de Sintra s-au rostogolit, strivindu-se pe covorul înflorat. Atunci orice stînjeneală a pierit în rîsul lor vesel, în timp ce Ega, dezolat, deschidea brațele peste ruinele prăjiturilor sale.

— Ai luat masa ? a întrebat Carlos.

Nu, nu luase masa. Și-i făceau deja cu ochiul niște ouă moi în stil național, care-l vor încînta, scîrbit cum era de bucătăria oribilă a lui Vítor. Oh, ce bucătărie ! Niște mîncăruri lugubre, traduse din franceză în argou, ca și comediile de la Gimnaziu !

— Atunci, dă-i drumul ! a exclamat Carlos. Repede. Baptista !... Adu supa de găină ! Oh ! mai avem timp !... Știi că astăzi plec la Santa Olávia ?

Sigur că știa, primise scrisoarea lui, de aceea și venise... Dar nu se putea așeza încă la masă, așa plin de praful de pe drum, și într-o jiletcă bucolică, încheiată la două rînduri...

— Spune să mi se păstreze supa, Baptista ! Ascultă, mai bine să mi se păstreze din toate, că mi-e o foame de păstor din Arcadia !...

Baptista servise cafeaua. Iar trăsura doamnei, care trebuia să-i ducă la Santa Apolónia, aştepta deja la uşă cu valiza. Dar acum Ega voia să mai stea de vorbă, susţinea că mai au tot timpul. Şi-a scos ceasul : stătuse. Şi a declarat imediat că la ţară se lua după soare, ca florile şi ca păsările...

— Rămîneţi acum la Lisabona ? l-a întrebat Maria Eduarda.

— Nu, doamna mea, numai cît să-mi îndeplinesc datoria de cetăţean, urcînd de două-trei ori în Chiado... Apoi mă întorc la iarbă verde. Sintra începe să devină interesantă pentru mine, acum cînd nu mai e nimeni acoló... Sintra, vara, cu burghezii, mi se pare o idilă mînjită de grăsime.

Dar Baptista îi oferea lui Carlos *chartreuse*, spunînd că domnul nu trebuia să mai zăbovească dacă n-avea cumva de gînd să piardă trenul cu tot dinadinsul. Maria s-a ridicat imediat ca să meargă în cameră să-şi pună pălăria. Iar cei doi prieteni, acum singuri, au rămas o clipă tăcuţi, în timp ce Carlos îşi aprindea încet ţigara.

— Cît timp rămîi acolo ? a întrebat în sfîrşit Ega.

— Trei sau patru zile. Iar tu să nu te înapoiezi la Sintra înainte să mă întorc eu, trebuie să stăm de vorbă... Ce dracu ai făcut acolo ?

Celălalt a ridicat din umeri.

— Am sorbit aer curat, am cules floricele, murmurînd din cînd în cînd : „Ce frumos este !“ etc.

Apoi, aplecat peste masă, înţepînd o măslină cu scobitoarea :

— Încolo, nimic... Dâmaso e acolo ! Tot timpul cu doamna Cohen, cum ţi-am spus... E clar că nu-i nimic între ei, asta o face numai pentru mine, ca să mă scoată din sărite... E o canalie, Dâmaso ăsta ! Caut doar un pretext. Dar am să-l strîng de gît !

Şi-a tras tare manşetele, cu o undă de mînie pe faţa pîrlită de soare :

— Eu, bineînţeles, îi vorbesc, îi strîng mîna, îi spun „amice Dâmaso“ etc. Dar caut doar un pretext ! Trebuie

anihilat animalul ăsta. E o datorie de moralitate, de curăţenie publică să mături din calea ta bulgărele ăsta de mocirlă omenească !

— Cine mai era pe-acolo ? a întrebat Carlos.

— Ce te interesează ?... Contesa de Gouvarinho. Dar am văzut-o numai o dată. Iese puţin, săraca, acum că e în doliu.

— În doliu ?

— După tine.

A tăcut. Maria tocmai intra, cu vălul lăsat pe faţă, sfîrşind de încheiat mănuşile. Atunci Carlos, oftînd resemnat, a întins braţele spre Baptista care-i ţinea o haină uşoară de călătorie. Ega ajuta, cerîndu-i să-i dea o îmbrăţişare filială lui Afonso, şi să-i transmită salutări grasului Sequeira.

I-a însoţit pînă jos, cu capul gol : şi a închis chiar el portiera, făgăduindu-i Mariei Eduarda o vizită la Vizuina de îndată ce Carlos se va întoarce de la stîncile de pe Douro...

— Să nu pleci la Sintra înainte de-a mă înapoia ! i-a mai strigat Carlos. Şi Micaela să aibă grijă de tine !

— *All right, all right*, spunea Ega. Drum bun ! Sluga dumneavoastră, doamna mea... Pe curînd, la Vizuina !

Cupeul s-a pus în mişcare. Ega a urcat în camera lui, unde alt servitor îi pregătea baia. În salonaşul pustiu, printre flori şi rămăşiţele mesei, lumînările continuau să ardă singuratece, făcînd să se detaşeze, de pe tabloul întunecos, paloarea lui Pedro da Maia şi melancolia ochilor săi.

În sîmbăta următoare, aproape de orele două, Carlos şi Ega, încă aşezaţi la micul-dejun, îşi terminau ţigările, vorbind de Santa Olávia. Carlos se întorsese de acolo în zori, singur. Bunicul hotărîse să mai rămînă printre bătrînii săi copaci pînă la sfîrşitul toamnei, care se anunţa atît de luminoasă şi blîndă...

Carlos îl găsise foarte vesel, foarte zdravăn, în ciuda faptului că fusese obligat, din cauza unei crize de reumatism, să abandoneze în sfîrşit cultul său pentru apa rece. Şi această robustă, strălucitoare sănătate a bătrînului fusese o uşurare pentru inima lui Carlos : astfel i se părea mai uşoară, mai puţin ingrată plecarea cu Maria în Italia, în octombrie. În afară de asta, găsise un truc, cum îi spunea

el lui Ega, ca să realizeze dorința supremă a vieții sale fără să-l mîhnească pe bunicul, fără să-i tulbure pacea bătrîneților. Era un truc simplu. Și anume, pleca singur la Madrid, începînd o anume „călătorie de studii" pentru care-l pregătise deja pe bunicul la Santa Olávia. Maria mai rămînea la Vizuina o lună. Apoi lua pachebotul spre Bordeaux ; și acolo Carlos se întîlnea cu ea, ca să înceapă acea viață fericită și romanescă pe care urmau s-o înmiresmeze florile Italiei... În primăvară se înapoia la Lisabona, lăsînd-o pe Maria instalată în cuibul lor, și atunci, încetul cu încetul, avea să-i dezvăluie bunicului legătura aceea de onoare care-l va sili de-acum înainte să petreacă regulat cîteva luni lungi pe alt tărîm ce devenise patria inimii sale. Și ce putea spune bunicul? Nimic, decît să accepte acel roman, căruia nu i-ar vedea laturile neplăcute, astfel estompat de distanță și de pîcla pasiunii. Ar fi pentru Afonso o vagă și abia cunoscută poveste de dragoste care se petrece în Italia... Putea s-o deplîngă doar pentru faptul că-i ducea nepotul, punctual, an de an, pe meleaguri îndepărtate, și an de an se va consola gîndindu-se la scurta durată a idilelor omenești. În rest, Carlos se bizuia pe acea largă bunăvoință ce moleșește sufletele cele mai severe, cînd nu le mai despart decît puțini pași de mormînt... În fine, trucul i se părea bun. Pe scurt, Ega l-a aprobat.

Apoi, mai veseli, au început să vorbească despre modul cum să instaleze acel amor. Carlos rămînea la ideea romantică a unui *cottage* pe malul unui lac. Dar Ega nu era de acord cu lacul. Să ai în fiecare zi în fața ochilor o apă veșnic liniștită și veșnic albastră, i se părea periculos pentru durabilitatea pasiunii. În liniștea neîntreruptă a unui peisaj egal, doi amanți solitari, spunea el, care nu sînt nici botaniști, nici pescari cu undița, se văd siliți să trăiască exclusiv din dorința unuia pentru celălalt și să-și extragă din ea toate ideile, senzațiile, ocupațiile, glumele și tăcerile... Și, ce dracu, cel mai puternic simțămînt nu poate fi suficient pentru atît de mult ! Doi amanți, a căror ocupație unică este să se iubească, sînt datori să caute un oraș, un oraș mare, tumultuos și creator, în care bărbatul să dispună în timpul zilei de cluburile, conversațiile, muzeele, ideile, zîmbetul altor femei, iar femeia să dispună

de străzile, cumpărăturile, teatrele, atenția altor bărbați ; astfel că seara, cînd se regăsesc, fără să-și fi petrecut nesfîrșita zi observîndu-se unul pe celălalt și pe sine însuși, fiecare din ei încă pătruns de vibrația vieții puternice pe care a străbătut-o, să poată afla o încîntare nouă și veritabilă în reconfortul singurătății lor, și o savoare mereu nouă în repetiția sărutărilor lor...

— Eu, continua Ega sculîndu-se, dacă aș fugi undeva cu o femeie, nu m-aș instala pe malul unui lac, nici în Elveția, nici în munții Siciliei ; aș merge la Paris, pe Boulevard des Italiens, acolo, la colțul Teatrului de Vaudeville, cu ferestrele dînd spre tumultul vieții ; la un pas de *Le Figaro*, de Luvru, de filozofie și de *blague*... Iată teoria mea !... Și iată-l pe amicul Baptista cu corespondența.

Nu era corespondența. Era doar o carte de vizită pe care Baptista o aducea pe o tavă, și se tulburase atît de tare, că a anunțat : „un tip, afară, în anticameră, în trăsură, așteaptă"...

Carlos s-a uitat la cartea de vizită, a pălit de moarte. Și a rămas așa, răsucind-o, încet și parcă năucit, între degetele ce-i tremurau... Apoi, fără un cuvînt, i-a aruncat-o lui Ega peste masă.

— Caramba, a murmurat Ega împietrit.

Era Castro Gomes !

Brusc, Carlos s-a ridicat, decis.

— Poftește-l să intre... În salonul cel mare !

Baptista a arătat spre vesta de flanelă în care luase Carlos micul-dejun și l-a întrebat încet pe domnul dacă nu voia o redingotă.

— Adu-mi.

Rămași singuri, Ega și Carlos s-au privit o clipă, îngrijorați.

— Nu-i o provocare la duel, e clar, a bîiguit Ega.

Carlos n-a răspuns. Cerceta încă o dată cartea de vizită : omul se numea Joaquim Álvares de Castro Gomes ; în partea de jos adăugase cu creionul : „Hotel Bragança"... Baptista se întorsese cu redingota ; iar Carlos, încheindu-și nasturii încet, a ieșit fără să-i mai adreseze alt cuvînt lui Ega, care rămăsese în picioare, lîngă masă, și-și ștergea stupid mîinile cu șervetul.

În salonul cel nobil, capitonat cu brocarturi de culoarea mușchiului de toamnă, Castro Gomes cerceta curios, cu un genunchi sprijinit de marginea sofalei, superba pînză de Constable, portretul contesei de Runa, frumoasă și arătoasă în costumul ei englezesc de vînătoare, din catifea ștacojie. La zgomotul pașilor lui Carlos pe covor s-a întors, cu pălăria albă în mînă, zîmbind, cerîndu-și iertare că se apucase așa, familiar, să admire acel minunat Constable... Cu un gest țeapăn, Carlos, foarte palid, i-a arătat sofaua. Salutînd și zîmbind, Castro Gomes a luat loc fără grabă. La pieptul redingotei foarte ajustate purta un boboc de trandafir ; pantofii de lac îi străluceau sub ghetrele de in ; pe fața suptă, pîrlită de soare, barba neagră se termina cu un cioc ; avea părul rărit la cărare ; și chiar cînd zîmbea, avea un aer secătuit, obosit.

— Am și eu la Paris un Constable foarte șic, a spus el fără stînjeneală, cu tonul trenant, plin de *rr*-uri pe care accentul brazilian le îndulcea. Dar e numai un mic peisaj, cu două siluete. Pictorul ăsta nu mă amuză, drept să spun... Dar dă mult șic unei galerii. E necesar să-l ai în casă.

Carlos, așezat pe un scaun în fața lui, cu pumnii încleștați pe genunchi, stătea nemișcat ca o statuie. Și, constatînd manierele afabile ale celuilalt, l-a străfulgerat un gînd, sfîșietor, neliniștitor, umplîndu-i deja ochii larg deschiși, pe care nu și-i lua de la el, cu o flacără de mînie de nestăvilit. Fără îndoială Castro Gomes, *nu știa nimic*. Sosise, debarcase, dăduse fuga la Olivais, dormise la Olivais ! Era soțul, era tînăr, o mai ținuse în brațe — pe ea ! Și acum ședea acolo, liniștit, cu floarea în piept, vorbind de Constable ! În clipa aceea singura dorință a lui Carlos era ca omul acela să-l insulte.

Între timp Castro Gomes, amabil, își cerea scuze că s-a prezentat așa, fără să-l cunoască, fără măcar să-i fi cerut printr-o carte de vizită o întrevedere...

— Motivul care mă aduce e însă atît de urgent, că de îndată ce am sosit azi dimineață de la Rio de Janeiro, sau mai degrabă de la Lazareto, am și venit !... Și chiar în seara asta, dacă se va putea, plec mai departe spre Madrid.

O ușurare imensă a năpădit inima lui Carlos. Așadar, n-o văzuse încă pe Maria Eduarda, buzele acelea seci n-o

atinseseră ! Abia atunci a ieșit din rigiditatea lui de marmură, a făcut un gest atent, apropiindu-și puțin scaunul.

Între timp Castro Gomes, depunîndu-și pălăria, scosese din buzunarul interior al redingotei un portofel cu o monogramă mare de aur ; și, pe îndelete, a început să caute o scrisoare printre hîrtii... Apoi, cu ea în mînă, a spus foarte calm :

— Am primit la Rio de Janeiro, înainte de plecare, această scrisoare anonimă... Dar să nu vă închipuiți cumva că ea m-a determinat să traversez în grabă Atlanticul. Ar fi fost de mai mare rîsul... Și vreau să vă afirm de asemenea că întregul ei conținut m-a lăsat perfect indiferent... Iat-o. Vreți s-o citiți, sau preferați s-o citesc eu ?

Carlos a murmurat, cu un efort :

— Citiți dumneavoastră.

Castro Gomes a despăturit hîrtia și a răsucit-o o clipă între degete.

— După cum vedeți, e o scrisoare anonimă în toată oroarea ei : hîrtie de băcănie, liniată cu albastru ; caligrafie urîtă ; cerneală de proastă calitate ; parfum ieftin ; pe scurt, un document odios. Și iată cum se exprimă :

O persoană care a avut onoarea să vă strîngă mîna — m-aș fi lipsit de așa onoare... — *care a avut onoarea să vă strîngă mîna și să aprecieze cavalerismul dumneavoastră, consideră de datoria sa să vă prevină că soția dumneavoastră este, în văzul întregii Lisabone, amanta unui tînăr foarte cunoscut pe aici, Carlos Eduardo da Maia, care locuiește într-o casă din cartierul Ferestrelor Verzi, numită Buchetul. Acest erou, foarte bogat, a cumpărat cu tot dinadinsul o moșie la Olivais, unde a instalat-o pe soția dumneavoastră și unde merge s-o viziteze în fiecare zi, rămînînd uneori, spre scandalizarea tuturor vecinilor, și peste noapte. În felul acesta numele dumneavoastră onorabil este tîrît prin noroiul capitalei*".

— E tot ce spune scrisoarea ; iar mie îmi rămîne numai de adăugat, deoarece știu, că tot ce se afirmă aici este incontestabil exact... Domnul Carlos da Maia e deci, în mod public, cu știrea întregii Lisabone, amantul acelei doamne.

Carlos s-a ridicat, foarte senin. Și și-a desfăcut ușor brațele cu o totală acceptare a responsabilităților :

— N-am nimic de spus, decît că vă stau la dispoziție !...

Un val trecător de sînge a înviorat paloarea feței oacheșe a lui Castro Gomes. A împăturit scrisoarea, a pus-o încet în portofel. Apoi, zîmbind rece :

— Iertare... Dumneavoastră, domnule Carlos da Maia, știți la fel de bine ca și mine că, dacă afacerea asta ar fi trebuit să capete o rezolvare violentă, n-aș fi venit personal la dumneavoastră acasă, să vă citesc această scrisoare Lucrurile stau cu totul altfel.

Carlos recăzuse pe scaun, mirat. Și acum încetineala îndulcită a acelui glas începea să-i devină insuportabilă. O spaimă confuză de ce avea să iasă de pe buzele acelea, care zîmbeau cu o politețe impertinentă, aproape că făcea să-i plesnească biata lui inimă. Și simțea dorința brutală de a-i striga să înceteze, să-l omoare, sau să plece din camera aceea, unde prezența lui era sau zadarnică, sau nerușinată !...

Celălalt și-a trecut degetele peste mustață și a continuat, pe îndelete, căutîndu-și cuvintele cu grijă și precizie :

— Situația este următoarea, domnule Carlos da Maia. Există persoane în Lisabona care cu siguranță că nu mă cunosc, dar care știu la ora actuală că undeva, la Paris, în Brazilia sau în infern, trăiește un anume Castro Gomes care are o nevastă frumoasă, și că nevasta acestui Castro Gomes are la Lisabona un amant. E un lucru dezagreabil, cu atît mai mult cu cît este fals. Și dumneavoastră trebuie să înțelegeți că eu nu-s dispus să tîrăsc mai departe după mine reputația de „soț încornorat", avînd în vedere că n-o merit, și că nici n-o pot „avea în mod legal"... De aceea vin la dumneavoastră, foarte deschis, de la *gentleman la gentleman*, să vă spun, cum am de gînd să le spun și altora, că acea doamnă nu este soția mea...

O clipă, Castro Gomes a așteptat răspunsul lui Carlos da Maia. Dar acesta păstra o mutenie de nepătruns, doar ochii îi străluceau neliniștiți în paloarea ce-i acoperea fața. În sfîrșit, cu un efort, a coborît ușor capul, parcă primind placid acea dezvăluire care făcea orice alt cuvînt între ei inutil și zadarnic.

Dar Castro Gomes ridicase ușor din umeri, cu o lîncedă resemnare, ca unul care atribuie totul răutății destinului.

— Acestea sînt farsele pe care ți le joacă viața... Dumneavoastră, domnule Carlos da Maia, înțelegeți cum stau lucrurile. Vechea, clasica poveste... De trei ani trăiesc cu acea doamnă ; cînd, iarna trecută, s-a pus problema să plec în Brazilia, am adus-o la Lisabona ca să nu vin singur. Am tras la Hotelul Central. Înțelegeți și dumneavoastră perfect că nu m-am apucat să-i fac confidențe hotelierului. Doamna aceea venea cu mine, dormea cu mine, deci din punctul de vedere al hotelului era soția mea. Ca soția lui Castro Gomes a rămas la Central ; ca soția lui Castro Gomes a închiriat apoi o casă în strada Sfîntul Francisc ; ca soția lui Castro Gomes și-a luat în sfîrșit un amant... S-a dat tot timpul drept soția lui Castro Gomes, chiar în împrejurările cele mai dezagreabile pentru Castro Gomes... Și, Dumnezeule ! Zău că n-o putem condamna prea mult... Aflîndu-se din întîmplare dotată cu o excelentă poziție socială și cu un nume neprihănit, ar fi fost mai presus de omenesc ca dragostea de adevăr s-o determine, de îndată ce cunoștea pe cineva, să declare că poziția și numele erau de împrumut, și că de fapt era doar „Cutare de cutărică, concubină..." Și dealtfel, să fim drepți, morălmente nu era obligată să dea asemenea explicații băcanului care-i vindea untul, sau matroanei care-i închiria casa ; nici chiar, zic eu, nimănui, decît doar, poate, unui tată care ar fi vrut să-i prezinte pe fiica lui, proaspăt ieșită din mînăstire... În plus, port și eu o oarecare vină ; adeseori, în situații relativ delicate, i-am permis să se folosească de numele meu. Cu numele Castro Gomes, de exemplu, a angajat guvernanta englezoaică. Englezoaicele sînt atît de pretențioase !... Mai ales asta, o tînără așa de serioasă... În sfîrșit, toate acestea au trecut... Ceea ce importă acum e că eu îi retrag solemn numele pe care i l-am împrumutat ; iar ea rămîne doar cu al ei, care este Madame Mac Gren.

Carlos se ridicase, livid. Și, cu mîinile încleștate pe spătarul scaunului, atît de încleștate că aproape îi sfîșia stofa, a murmurat :

— Asta-i tot, presupun ?

Castro Gomes și-a mușcat ușor buzele în fața acestei concluzii brutale care-l dădea pur și simplu afară.

— Asta-i tot, a spus el luîndu-şi pălăria şi ridicîndu-se, tot fără grabă. Trebuie doar să mai adaug, ca să vă scutesc de bănueli nedrepte, că doamna aceea nu era o domnişoară pe care aş fi sedus-o, şi căreia îi refuz acum o reparaţie. Fetiţa pe care o cară după ea nu e fiica mea... Eu o cunosc pe mamă numai de trei ani... Venea din braţele unui oarecare, a trecut într-ale mele... Pot deci să spun, fără să ofensez pe nimeni, că era o femeie pe care o plăteam.

Desăvîrşise cu acest cuvînt umilirea celuilalt. Se revanşase regeşte. Carlos, mut, desfăcuse draperia salonului, cu o scuturătură bruscă. Şi, faţă de această nouă grosolănie care dezvăluia numai umilinţă, Castro Gomes s-a comportat fără cusur : a salutat, a zîmbit, a murmurat :

— Plec chiar în seara asta la Madrid, şi duc cu mine regretul de a fi făcut cunoştinţa dumneavoastră cu un prilej atît de dezagreabil... Atît de dezagreabil pentru mine.

Paşii lui înăbuşiţi şi uşori s-au pierdut în anticameră, printre tapiserii. Apoi, jos, s-a auzit o portieră trîntindu-se, o trăsură punîndu-se în mişcare pe caldarîm...

Carlos s-a prăbuşit pe un scaun, lîngă uşă, cu capul în mîini. Şi din toate cuvintele lui Castro Gomes care încă îi mai răsunau în urechi, mieroase şi tărăgănate, îi rămăsese doar sentimentul tulburător al unui lucru foarte frumos, ce strălucise foarte sus, şi care cădea deodată, se spărgea în bucăţi, în noroi, stropindu-l din cap pînă în picioare într-un mod insuportabil... Nu suferea : simţea pur şi simplu uimirea întregii sale fiinţe în faţa acelui sfîrşit jalnic al unui vis divin... Îşi legase sufletul, cu patimă, de alt suflet, nobil şi desăvîrşit, departe, în înălţimi, printre nori de aur ; deodată o voce trecea, plină de *rr*-uri ; cele două suflete se rostogoleau, plescăiau într-o baltă ; şi el se trezea ţinînd în braţe o femeie pe care n-o cunoştea, şi care se numea Mac Gren.

Mac Gren ! Era o Mac Gren !

S-a ridicat, cu pumnii strînşi ; şi l-a apucat o revoltă furioasă a întregului său orgoliu, împotriva candorii care-l mînase luni de zile, timid, tremurător, neliniştit, s-o urmărească întocmai ca pe o stea pe femeia aceea, pe care oricine, la Paris, cu o mie de franci în buzunar, ar fi putut s-o aibă pe o sofa, uşuratică şi goală ! Era îngrozitor ! Şi-şi

amintea acum, sufocat de ruşine, emoţia religioasă cu care păşise în salonul de rips roşu din strada Sfîntul Francisc ; încîntarea înduioşată cu care urmărise mîinile acelea, pe care el le socotea cele mai neprihănite de pe pămînt, trăgînd firele de lînă prin broderie, într-o îndeletnicire necontenită de mamă harnică şi retrasă ; veneraţia spirituală cu care se îndepărtase de tivul rochiei ei, egală pentru el cu tunica unei Fecioare Maria ale cărei cute rigide nici cea mai aspră bestialitate n-ar fi îndrăznit să le atingă ! Oh ! imbecilul, imbecilul !... Şi în tot acest timp ea zîmbea în sinea ei de simplitatea lui de provincial de pe Douro ! Oh ! îi era ruşine acum de florile pătimaşe pe care i le adusese ! Îi era ruşine de acele „dumneavoastră" pe care i le adresase !

Şi ar fi fost atît de uşor, din prima zi în Aterro, să priceapă că zeiţa aceea, coborîtă din nori, era concubina unui brazilian ! Dar nu ! Pasiunea sa absurdă de romantic aşternuse imediat între ochii săi şi amănuntele grăitoare şi revelatoare una din acele ceţuri aurite care conferă munţilor cei mai stîncoşi şi mai negri strălucirea lustruită a unei pietre preţioase ! De ce alesese ea drept medic, în casa şi în intimitatea ei, tocmai pe bărbatul care o fixase pe stradă cu o strălucire de dorinţă pe faţă ? De ce, în lungile lor conversaţii, în dimineţile din strada Sfîntul Francisc, nu vorbise niciodată despre Paris, despre prietenii ei şi despre alte lucruri din casa ei ? De ce la capătul a două luni, fără nici o pregătire, fără toate acele dovezi progresive ale unei iubiri ce creşte şi se deschide ca o floare, i se abandonase deodată, gata să i se dăruiască de cum i-a spus el primul „Te iubesc" ?... De ce acceptase de la el o casă mobilată cu aceiaşi uşurinţă cu care îi accepta buchetele ? Şi încă multe altele, mărunte, dar care nu i-ar fi scăpat unuia mai sărac cu duhul : bijuterii ordinare, de un lux grosolan de cocotă ; cartea cu *Cheia visurilor* la capul patului ; familiaritatea cu Melanie... Şi acum pînă şi înfocarea sărutărilor ei i se părea că se datora mai puţin sincerităţii şi pasiunii, cît ştiinţei voluptăţii !... Dar totul se sfîrşise, în mod providenţial ! Femeia pe care o iubise şi farmecele ei se risipeau deodată în aer ca un vis, radios şi impur, din care brazilianul acela venise să-l trezească de milă ! Femeia asta era doar o Mac Gren...

Dragostea lui fusese, din prima clipă cînd a văzut-o, însuşi sîngele venelor lui ; şi se scurgea acum toată prin rana incurabilă făcută orgoliului său şi care nu avea să se mai închidă niciodată.

Ega a apărut în uşa salonului, încă palid :

— Ei ?

Toată mînia lui Carlos a făcut explozie :

— Nemaipomenit, Ega, nemaipomenit ! Lucrul cel mai abject, lucrul cel mai josnic !

— Ţi-a cerut bani ?

— Mai rău !

Şi, plimbîndu-se năvalnic, Carlos s-a descărcat, i-a povestit totul, fără reticenţe, folosind aceleaşi cuvinte crude ca celălalt — cuvinte care, astfel repetate şi reînsufleţite de buzele lui, îi descopereau noi motive de umilinţă şi silă.

— Oare i s-a întîmplat vreodată cuiva ceva mai oribil? a exclamat în cele din urmă, încrucişîndu-şi violent braţele în faţa lui Ega, care se prăbuşise pe sofa, uluit. Poţi tu concepe ceva mai sordid ? Şi în acelaşi timp mai burlesc ? Să-ţi plesnească inima, nu alta. Şi să plesneşti de rîs. Nemaipomenit ! Acolo, pe sofaua aceea, acolo unde stai tu, puşlamaua asta, cu o extremă amabilitate şi cu o floare în piept, spunea : „Vedeţi că persoana nu este soţia mea, e o femeie pe care o plătesc..." Înţelegi ? Individul o plăteşte... Cît costă o sărutare ? O sută de franci ! Poftim o sută de franci... Să mori, nu alta !

Şi şi-a reînceput plimbarea, năucit, descărcîndu-se mai mult, luînd din nou totul de la capăt, repetînd cuvintele lui Castro Gomes, pe care le deforma şi mai brutal...

— Ce zici, Ega ? Ia spune ! Ce-ai face tu ? E oribil, nu găseşti ?

Ega, care-şi ştergea gînditor lentila monoclului, a şovăit, a spus în cele din urmă că, privind lucrurile cu superioritate, ca nişte oameni din epoca lor şi „din lumea lor", ele nu ofereau motive nici de mînie, nici de suferinţă...

— Păi atunci înseamnă că nu înţelegi nimic ! a strigat Carlos. Înseamnă că nu pricepi cazul meu !

Ba da, ba da, Ega înţelegea perfect că era oribil pentru un bărbat, în momentul cînd se pregătea să-şi lege cu

adoraţie soarta de a unei femei, să afle că alţii au avut-o cu atîta pe noapte... Dar tocmai asta simplifica şi îndulcea lucrurile. Ceea ce fusese o dragoste complicată se transforma într-o distracţie paşnică. De acum înainte, Carlos era scutit de remuşcarea de a fi destrămat o familie ; nu mai trebuia să se exileze, să-şi ascundă rătăcirea într-un colţ înflorit al Italiei ; onoarea nu-l mai lega pentru totdeauna de o femeie de care poate nu avea să-l lege pentru totdeauna dragostea. Toate astea, ce dracu ! erau avantaje.

— Dar demnitatea ei ? a strigat Carlos.

De acord, însă demnitatea şi puritatea ei nu scădeau chiar atît de mult, pentru că înainte de vizita lui Castro Gomes ea oricum era o soţie care fuge de la bărbatul ei — ceea ce, fără măcar a folosi termeni austeri, nu e nici foarte pur, nici foarte demn... Desigur, toate astea erau usturător de umilitoare — dar nu mai mult ca pentru proprietarul unei Madone, care o contemplă cu religiozitate, atribuindu-i-o lui Rafael, şi descoperă într-o bună zi că pînza divină a fost confecţionată la Bahia de un individ numit Castro Gomes ! Iar rezultatul intim şi social, acesta i se părea a fi : pînă acum Carlos avusese o amantă frumoasă, cu inconveniente, iar acum avea fără inconveniente o amantă frumoasă...

— Ceea ce trebuie să faci tu, dragul meu Carlos...

— Ce am să fac eu mai întîi este să-i scriu o scrisoare prin care să-i remit costul celor două luni cît m-am culcat cu ea...

— Brutalitate romantică !... Asta s-a mai văzut în *Dama cu camelii*... Şi înseamnă mai ales să nu distingi cu ochi de filozof nuanţele.

Celălalt l-a întrerupt, simţind că-şi pierde răbdarea :

— Bine, Ega, să nu mai vorbim despre asta... Sînt îngrozitor de nervos !... La revedere. Iei masa acasă, nu-i aşa ? Bine. la revedere.

Tocmai ieşea trîntind uşa cînd Ega, acum mai calm, i-a spus, ridicîndu-se foarte încet de pe sofa :

— S-a dus acolo.

Carlos s-a întors, cu ochii în flăcări :

— S-a dus la Olivais ? S-a dus la ea ?

Da, cel puțin birjarului îi dăduse adresa moșiei lui Craft. Ca să-l cunoască pe acel domn Castro Gomes, Ega se ascunsese în gheretа portarului. Și-l văzuse coborînd, aprinzîndu-și o țigară... Era într-adevăr un filfizon din cei care, în nenorocitul acela de Paris ce suportă orice, se duc la *Café de la Paix* la ora două să ia un *groseille* [1], violenți și abrutizați... Portarul îi spusese că individul părea foarte vesel și-i poruncise birjarului să-l ducă la Olivais...

Carlos părea zdrobit :

— Toate astea îți fac greață !... La sfîrșit te pomenești că se mai și înțeleg ăștia doi. Mă simt cum spuneai tu acum cîtva timp : „Mi-a căzut sufletul într-o latrină, am nevoie de-o baie pe dinăuntru !"

Ega a mormăit melancolic :

— Nevoia asta de băi morale devine, într-adevăr, tot mai frecventă... Ar trebui să existe în oraș un stabiliment pentru așa ceva.

Carlos, în odaia sa, se plimba prin fața mesei pe care foaia de hîrtie, pe care voia să-i scrie Mariei Eduarda, purta deja data acelei zile, apoi *Dragă doamnă,* cu un scris pe care se străduise să-l facă foarte ferm și senin, și nu mai găsea alt cuvînt. Era cît se poate de hotărît să-i trimită un cec de două sute de livre, plată superb de ofensatoare pentru ultimele săptămîni petrecute în patul ei. Dar voia să le adauge două rînduri reci, nepăsătoare, care s-o rănească mai mult decît banii : și nu găsea decît fraze de mare furie, dezvăluind o mare dragoste.

Privea foaia albă ; iar formula banală *Dragă doamnă* îi inspira un dor sfîșietor după aceea căreia abia în ajun îi mai spunea „Adorata mea", după femeia care încă nu se numea Mac Gren, care era desăvîrșită, și pe care o pasiune de nestăpînit, mai puternică decît rațiunea, o zăpăcise și o învinsese. Iar dragostea lui pentru acea Maria Eduarda, nobilă și drăgăstoasă, care se transformase într-o Mac Gren, concubină și falsă, era acum infinit mai mare, disperată, fiindcă devenise nerealizabilă ca dragostea pe care i-o porți unei moarte și care freamătă cu mai multă înfocare lîngă mormîntul rece. Oh ! dacă ea ar mai putea să renască o dată, curată, limpede, din mocirla în care se cufundase, să fie din nou Maria Eduarda, cu broderia ei castă !... Cu ce dragoste încă mai delicată ar înconjura-o, ca s-o compenseze de afecțiunile casnice de la care abdicase ! Ce venerație încă mai mare i-ar arăta, ca să înlocuiască respectul pe care lumea superficială și afectată i-l retrăsese ! Ea avea totul ca să rețină dragostea și respectul : avea frumusețe, grație, inteligență, veselie, maternitate, bunătate, un gust nemaiîntîlnit... Și cu toate aceste calități dulci și solide, era doar o mincinoasă !

Dar de ce ? De ce ? De ce se cufundase în acea lungă fraudă, urzită zi de zi, mințindu-l în toate, de la pudoarea ce o simula pînă la numele pe care-l folosea ?

Își strîngea capul între mîini, găsea că viața nu mai era de suportat. Dacă ea mințea, atunci unde exista adevărul ? Dacă ca îl trăda astfel, cu ochii ei limpezi, întregul univers putea să fie doar o uriașă trădare mută. De așezai un buchet de trandafiri într-o vază, din el emana ciuma ! De păseai pe o iarbă fragedă, ea ascundea o mocirlă! Și pentru ce, pentru ce îl minți se ? Dacă din prima zi cînd îl văzuse, tremurător și supus, cum îi contempla broderia așa cum se contemplă un act sfînt, i-ar fi spus că nu era soția lui Castro Gomes, ar fi fost oare pasiunea lui mai puțin vie, mai puțin profundă ? Nu binecuvîntarea preotului era cea care dădea frumusețe trupului și preț mîngîierilor ei... De ce fusese nevoie atunci de acea minciună tenebroasă și neobrăzată care-l făcea să bănuiască acum că înseși sărutările ei, suspinele ei au fost tot impostur i !... Și prin această lungă înșelăciune îl determina pe el să se expatrieze, să-și dea întreaga viață pentru un trup pe care alții îl aveau doar cu o mînă de livre ! Și pentru femeia asta, taxată cu ora, ca trăsurile de piață, era el pe punctul de a amărî bătrînețele bunicului, de a-și distruge ireparabil soarta, de a-și mărgini libertatea de acțiune !

Dar de ce ? De ce această farsă banală tîrîtă pe toate scenele operei comice, a „cocotei care face pe cucoana" ? De ce se pretase la asta ea, cu vorba ei cinstită, cu profilul pur și blîndețea-i de mamă ? Din interes ? Nu. Castro Gomes era mai bogat decît el, mai din plin îi putea satisface pofta mondenă de toalete, de echipaje... Îl simțise ea

[1] Rachiu de coacăze.

oare pe Castro Gomes pe punctul de-a o părăsi și căutase să aibă la îndemînă, deschisă și promptă, altă pungă doldora de bani? Atunci mai simplu ar fi fost să-i spună: „Sînt liberă, îmi placi, ia-mă liber, cum mă dau". Nu! În toate acestea se ascundea ceva tainic, întortocheat, de nepătruns. Ce n-ar fi dat să știe ce!

Și atunci, încetul cu încetul, s-a născut în el dorința să meargă la Olivais... Da, nu-i era de-ajuns să se revanșeze cu aroganță, aruncîndu-i în poală un cec însoțit de o orbăznicie! De aceea, ce avea nevoie, întru deplina sa liniștire, era să smulgă, din fundul sufletului ei tulbure, taina acelei farse rușinoase... Numai asta i-ar fi domolit chinul fără seamăn. Voia să mai calce o dată la Vizuina, să vadă cum e femeia aceea care se numește Mac Gren, și să-i audă cuvintele. Oh! se va duce fără violențe, fără reproșuri, foarte calm, zîmbitor! Numai ca să-i spună ea pentru ce motiv ticluise o minciună atît de laborioasă, atît de zadarnică... Numai ca s-o întrebe senin: „Scumpa mea doamnă, pentru ce a fost nevoie de toată minciuna asta?" Și apoi s-o vadă plîngînd. Da, îl năpădise o dorință năvalnică și plină de dragoste s-o vadă plîngînd. Suferința de moarte pe care o simțise el în salonul de culoarea mușchiului de toamnă, cînd celălalt își rostogolea *rr*-urile, voia s-o vadă repetîndu-se în pieptul ei, unde dormise pînă acum dulce, uitînd de toate, și care era frumos, dumnezeiesc de frumos!...

Hotărîndu-se brusc, a tras de clopoțel. Baptista și-a făcut apariția încheiat la toți nasturii redingotei, cu un aer decis, parcă înarmat și gata să se facă util în criza pe care o ghicea...

— Baptista, aleargă la Hotelul Central și întreabă dacă domnul Castro Gomes s-a înapoiat!... Nu, ascultă!... Instalează-te la poarta hotelului și așteaptă pînă vine individul care a fost aici... Nu, mai bine întreabă!... În fine, asigură-te că individul ori s-a înapoiat, ori e în hotel. Și de îndată ce vei fi foarte sigur de asta, vino imediat, aici, cu o trăsură... Un birjar de nădejde, care să mă ducă la Olivais.

După ce a dat ordinul acesta, s-a mai înseninat. Oricum, era o imensă ușurare să nu fie nevoit să scrie scrisoarea și să găsească vorbele usturătoare care s-o sfîșie. A rupt hîrtia fără grabă. Apoi a completat un cec de două sute de

livre, „la purtător". I-l va duce personal... Oh! desigur, nu i-l va arunca romantic în poală... I-l va lăsa pe o masă, într-un plic cu adresa Madame Mac Gren... Și deodată i s-a făcut milă de ea. O vedea deja deschizînd plicul, cu două lacrimi mari, încete, tăcute, rostogolindu-i-se pe față... Și i s-au umezit și lui ochii...

În clipa aceea Ega, de afară, întreba dacă-l deranjează.

— Intră! i-a strigat.

Și a continuat să se plimbe tăcut, cu mîinile în buzunare; celălalt, tăcînd și el, s-a dus să se sprijine de pervazul ferestrei ce dădea spre grădină.

— Trebuie să-i scriu bunicului ca să-i spun că am ajuns cu bine, a murmurat Carlos în sfîrșit, oprindu-se lîngă masă.

— Transmite-i salutări din partea mea.

Carlos a luat loc, a apucat tocul languros, dar foarte repede l-a aruncat, și-a încrucișat mîinile pe după cap, pe spătarul scaunului, și a închis ochii, parcă sleit de puteri.

— Un lucru e sigur, a spus deodată Ega de la fereastră. Cel care i-a scris scrisoarea anonimă lui Castro Gomes a fost Dâmaso!

Carlos s-a uitat la el:

— Crezi?... Da, poate... Într-adevăr, cine era să-i scrie?

— Nimeni altcineva. Dâmaso!

Carlos și-a amintit atunci ce-i povestise Taveira — aluziile misterioase la un scandal care se pregătea, la un glonte pe care urma să-l primească în cap... Prin urmare, Dâmaso lua drept sigură sosirea brazilianului, urmată de un duel...

— Trebuie strivit nemernicul ăsta! a strigat Ega, înfuriindu-se subit. N-o să avem siguranță, n-o să avem liniște în viață cît timp trăiește banditul ăsta!...

Carlos n-a răspuns. Iar celălalt continua, răscolit, palid tot, lăsînd să i se reverse în vorbe o ură acumulată zi de zi:

— Eu nu-l omor pentru că n-am pretext!... Dacă aș avea un pretext, o obrăznicie de-a lui, o privire mai îndrăzneață, ar fi al meu, l-aș strivi!... Dar tu trebuie să faci ceva, asta nu se poate să rămînă așa! Nu se poate!

Cere sînge... Vezi și tu ce nemernicie, o scrisoare anonimă !... Pacea noastră, fericirea noastră, totul e necontenit expus atacurilor domnului Dâmaso. Nu se mai poate. Mie, dacă-mi pare rău de ceva, e că n-am nici un pretext ! Dar tu ai, profită de el și strivește-l !

Carlos a ridicat vag din umeri :

— Ar merita să fie bătut cu biciul, într-adevăr... Dar de fapt, dacă s-a purtat cu mine ca un ticălos, a fost numai din cauza relațiilor mele cu acea doamnă ; și fiind acum o afacere încheiată, tot ce-i legat de ea se încheie de asemenea. *Parce sepultis...* [1] La urma urmei, el avea dreptate cînd spunea că-i o mincinoasă...

A lovit cu pumnul în masă, s-a ridicat, și cu un zîmbet amar, cu o silă nesfîrșită de toate :

— El, el, domnul Dâmaso Salcede avea dreptate !...

Toată mînia îi revenise, mai violentă, la gîndul acesta. S-a uitat la ceas. Era grăbit acum s-o vadă, s-o insulte !...

— I-ai scris ? a întrebat Ega.

— Nu, mă duc personal.

Ega a părut uluit. Apoi și-a reluat plimbarea, tăcut, cu ochii în covor.

Se întunecase cînd s-a înapoiat Baptista. Îl văzuse pe domnul Castro Gomes coborînd la hotel și poruncind să i se aducă bagajele jos ; iar trăsura care urma să-l ducă pe domnișorul la Olivais aștepta.

— Bine, la revedere atunci, a spus Carlos căutîndu-și tulburat o pereche de mănuși.

— Nu iei masa ?

— Nu.

Curînd după aceea înainta pe șoseaua spre Olivais. Gazul lampant lumina deja. Și, foindu-se pe bancheta îngustă, aprinzîndu-și întruna țigarete pe care nu le fuma, Carlos suferea de pe acum tulburarea acelei întîlniri dificile și dureroase.. Nici nu știa măcar cum să i se adreseze, cu dragă „doamnă", sau cu „buna mea prietenă", afectînd o indiferență superioară. Și în același timp simțea pentru ea o milă nespusă, care-l înmuia. În fața purtării lui de gheață, o vedea deja pălind, tremurînd, cu ochii plini de

[1] Cruță-i pe cei îngropați (lat.).

lacrimi. Și lacrimile pe care le dorise atîta, acum cînd era pe punctul de a le vedea curgînd, îl copleșeau numai de emoție și milă... O clipă chiar i s-a năzărit să se întoarcă din drum. La urma urmei ar fi mult mai demn să-i scrie două rînduri trufașe, prin care să se scuture de ea sec și pentru totdeauna ! Ar putea să nu-i mai trimită cecul — ofensă brutală de om bogat. Deși înșelătoare, era totuși femeie, avea și ea nervi, avea fantezie, și-l iubise poate dezinteresat... Dar o scrisoare era mai demnă. Și acum îi veneau cuvintele pe care ar fi trebuit să i le adreseze, incisive și precise. Da, ar fi trebuit să-i spună că, dacă era gata să-și dea și viața pentru o femeie care i se dăruia „din pasiune", era decis să nu sacrifice nici timpul său liber unei femei care-i cedase „din profesie". Era mai simplu, mai decisiv.. Și apoi, nici nu trebuia s-o vadă, să suporte chinul explicațiilor și al lacrimilor ei.

Atunci l-a apucat o slăbiciune. A bătut în geam ca să oprească trăsura, să reflecteze o clipă, mai calm, fără uruitul roților. Birjarul n-a auzit : trapul larg al cailor continua să lovească șoseaua întunecată. Și Carlos a renunțat din nou, șovăind. Apoi, pe măsură ce recunoștea, estompate în umbră, locurile pe unde trecuse de atîtea ori cu inima în sărbătoare, cînd pasiunea lui era în toi, îl apuca iar mînia — mai puțin contra persoanei Maria Eduarda cît contra acelei „minciuni" pe care o ticluise ea și care venea să stîlcească iremediabil încîntarea divină a vieții lui. Acea „minciună" o ura el acum, văzînd-o ca pe ceva material și tangibil, de o greutate enormă, urîtă și de culoarea fierului, care-i strivise inima. Oh ! de n-ar exista „acel lucru" meschin și de neuitat între ei, ca un bloc indestructibil de granit, i-ar deschide din nou brațele, dacă nu cu aceeași încredere, cel puțin cu aceeași înfocare ! Soția sau amanta celuilalt — la urma urmei, ce conta ? Nu pentru că sărutărilor aceluia le lipsea consacrarea latinească a unui preot — era pielea ei mai prihănită sau mai puțin proaspătă ! Dar exista „minciuna", „minciuna" inițială, spusă în prima zi cînd se dusese în strada Sfîntul Francisc, și care, ca un ferment de putreziciune, distrusese totul : dulci conversații, tăceri, plimbări, sieste în căldura parcu-

lui, zvon de sărutări stingîndu-se printre perdeluțe de culoarea aurului... Totul mînjit, totul contaminat de acea primă „minciună" pe care o spusese zîmbind, cu ochii ei liniștiți și limpezi...

Se înăbușea. A dat să coboare geamul, dar lipsea cureaua, cînd trăsura s-a oprit deodată, pe șoseaua singuratecă... A deschis portiera. O femeie cu șal pe cap vorbea cu birjarul.

— Melanie !

— *Ah ! monsieur !*

Carlos a sărit repede. Ajunseseră lîngă parc, la cotitura șoselei, unde zidul făcea un unghi sub un fag, în fața unor garduri vii de agave protejînd niște plantații de măslini. Carlos i-a strigat birjarului să meargă mai înainte și să aștepte la poartă. Și a rămas jos, în întuneric, cu Melanie înfășurată în șalul ei.

Ce căuta ea acolo ? Melanie părea întoarsă pe dos : i-a povestit că se ducea în tîrg să caute o trăsură, pentru că doamna voia să meargă la Lisabona, la Buchetul... Crezuse că birja era goală.

Și-și frîngea mîinile, aducîndu-i mulțumiri, cu o imensă ușurare. Ah ! ce bine, ce bine că a venit !... Doamna era nefericită, nici nu mîncase, plîngea întruna. Domnul Castro Gomes sosise pe neașteptate... Doamna, sărăcuța, voia să moară !

Atunci Carlos, pășind de-a lungul zidului, a început să-i pună întrebări. Cum venise celălalt ? Ce spusese ? Cum se despărțiseră ?... Melanie nu auzise nimic. Domnul Castro Gomes și doamna stătuseră de vorbă în pavilionul japonez. La ieșire îl văzuse pe domnul Castro Gomes spunîndu-i adio lui *madame*, foarte calm, foarte amabil, rîzînd, vorbind de Niniche... Cît despre doamna, părea ca moartă, atît era de palidă ! Cînd celălalt a plecat, a fost cît pe ce să leșine.

Ajunseseră aproape de poarta Vizuinii. Carlos s-a dat înapoi, respirînd adînc, cu pălăria în mînă. Și acum simțea cum îi piere tot orgoliul sub povara anxietății. Voia să știe ! Și punea întrebări, o lăsa pe Melanie să pătrundă în amănuntele dureroase ale pasiunii lor... *„Dites toujours, Melanie, dites !"* [1] Știa doamna că domnul Castro Gomes fusese la el, la Buchetul, și-i dezvăluise totul ?...

Sigur că știa, de asta și plîngea, spunea Melanie. Ah, de cîte ori nu-i repetase ea doamnei că era mai bine să-i spună adevărul ! Erau bune prietene, se afla în serviciul ei de mic copil, o văzuse născîndu-se pe domnișoara... Și i-o spusese chiar și la Olivais !

Carlos lăsa capul în jos în umbra zidului. Va să zică, Melanie „îi spusese" ! Va să zică ea și cu servitoarea discutau împreună, prietenește, despre înșelăciunea în care se lăsase prinsă viața lui ! Și dezvăluirile Melaniei, care suspina cu șalul pe față, doborau ultimele frînturi din visul acela pe care el îl ridicase atît de sus, printre nori de aur. Nimic nu dăinuia. Totul zăcea în țăndări, căzut în mocirla aceea abjectă.

O clipă, cu inima covîrșită de oboseală, i-a dat prin gînd să se înapoieze la Lisabona. Dar dincolo de zidul acela negru se afla *ea*, pierdută în lacrimi, voind să moară... Și încet a pornit-o din nou spre poartă.

Și acum, fără să mai simtă nici o împotrivire a orgoliului, îi punea Melaniei întrebări mai intime. De ce Maria Eduarda nu-i spusese adevărul ?

Camerista a ridicat din umeri. Nu știa ; nici doamna nu știa ! Locuise la Hotelul Central ca Madame Gomes ; îl primise la dînsa ca Madame Gomes... Și tot astfel acceptase, pe nesimțite, să stea de vorbă cu el, să-l placă, să vină la Olivais... Și pe urmă era prea tîrziu, nu mai îndrăznise să-i mărturisească, cufundată toată în „minciună", temîndu-se de vreo neplăcere...

Dar, exclama Carlos, nu-și închipuise oare niciodată că în mod fatal el avea să descopere într-o zi ?

— *Je ne sais pas, monsieur, je ne sais pas* [2], a murmurat Melanie, gata să plîngă.

Apoi au urmat alte indiscreții. Nu-l aștepta pe Castro Gomes ? Nu bănuia că se va întoarce ? Nu obișnuia să vorbească de el ?

— *Oh non, monsieur, oh non !*

[1] Spune, Melanie, spune mai departe ! (fr.)
[2] Nu știu, domnule, nu știu (fr.).

Madame, de cînd începuse să vină domnul zilnic în strada Sfîntul Francisc, se considerase pentru totdeauna dezlegată de domnul Castro Gomes, nici nu vorbea de el, nici nu accepta să i se vorbească... Înainte de asta, domnișoara îi spunea mereu domnului Castro Gomes *petit ami*. Acum nu-i mai spunea nicicum. I se anunțase că nu mai exista nici un *petit ami*...

— Ea îi mai scria încă, zicea Carlos, știu că-i mai scria...

Da, Melanie credea că da... Dar scrisori indiferente. Doamna fusese chiar atît de scrupuloasă că, de la instalarea la Olivais, nu mai cheltuise nici un ban din sumele trimise de domnul Castro Gomes. Scrisorile prin care primea bani le păstra neatinse, i le restituise în după-amiaza asta... Oare nu-și amintea domnul că o întîlnise într-o dimineață ieșind de la Muntele de pietate ? Ei bine, se dusese acolo cu o prietenă franțuzoaică, să amaneteze o brățară cu briliante a domnei. Doamna trăia acum din bijuteriile ei ; mai amanetase și altele.

Carlos se oprise, mirat. Atunci de ce mințise ?

— *Je ne sais pas*, spunea Melanie, *je ne sais pas... Mais elle vous aime bien, allez !* [1]

Ajunseseră în fața porții. Trăsura aștepta. Și, la capătul aleii de salcîmi, ușa casei, larg deschisă, lăsa să răzbată lumina din coridor, slabă și tristă. Lui Carlos i s-a părut chiar că vede silueta Mariei Eduarda, înfășurată într-o mantie de culoare închisă, cu pălăria pe cap, traversînd prin lumină... Desigur că auzise uruitul roților. Ce fior de nerăbdare trebuie să fi simțit !

— Du-te și spune-i că vin, Melanie, du-te ! a murmurat Carlos.

Fata a dat fuga. Iar el, pășind încet pe sub salcîmi, își auzea în bezna tăcută bătăile dezordonate ale inimii. A urcat cele trei trepte de piatră — care i se păreau acum ale unei case străine. Înăuntru, coridorul era pustiu, cu lampa maură luminînd panoplia de toreador... Acolo s-a oprit. Melanie, cu șalul în mînă, a venit să-i spună că doamna se află în salonul tapiseriilor...

Carlos a intrat.

[1] Dar vă iubește mult, să știți ! (fr.)

Era acolo, cu mantia încă pe umeri, așteptînd în picioare, palidă, cu tot sufletul concentrat în ochii ce străluceau printre lacrimi. Și a alergat spre el, i-a apucat mîinile, incapabilă să rostească o vorbă, plîngînd cu sughițuri, tremurînd toată.

În cumplita lui tulburare, Carlos găsea doar aceste cuvinte, de o melancolică stupiditate :

— Nu știu de ce plîngi, nu știu, n-ai motive să plîngi...

Ea a putut în sfîrșit să bîiguie :

— Ascultă-mă, pentru numele lui Dumnezeu ! Nu spune nimic, lasă-mă să-ți povestesc... Veneam la tine, o trimisesem pe Melanie după o trăsură. Voiam să te văd... Niciodată n-am avut curajul să-ți spun ! Am făcut rău, a fost groaznic... Dar ascultă-mă, nu spune încă nimic, iartă-mă, fiindcă n-am nici o vină !

Din nou o sufocau sughițurile de plîns. Și a căzut într-un colț al sofalei, cu hohote puternice și nervoase care o scuturau toată, făcînd să i se rostogolească pe umeri părul prins neglijent.

Carlos rămăsese în fața ei, nemișcat. Inima părea să i se fi oprit de surprindere și îndoială, incapabilă să se descătușeze. Abia acum simțea cît de josnic și brutal ar fi să-i lase cecul pe care-l avea pregătit în portofel și care-l rușina acum atît de tare... Ea și-a ridicat fața, scăldată în lacrimi, și a murmurat cu un efort vădit :

— Ascultă-mă !... Nici nu știu cum să încep... Oh, sînt atîtea, atîtea de spus !... Nu pleca încă, ia loc, ascultă-mă...

Încet, Carlos și-a tras un scaun.

— Nu, aici lîngă mine... Ca să am mai mult curaj... Fii bun, ai milă, fă asta pentru mine !

El a cedat în fața implorării umile și înduioșătoare a ochilor ei plini de lacrimi ; și a luat loc în celălalt colț al sofalei, departe de ea, nespus de dezolat. Atunci, foarte încet, răgușită de plîns, fără să-l privească, și de parcă s-ar fi aflat la spovedanie, Maria a început să vorbească despre trecutul ei, fără șir, șovăind, bîlbîindu-se, printre hohote de plîns care o sufocau și pudori amare care o făceau să-și îngroape fața nefericită în mîini.

N-a fost vina ei ! Nu a ei ! Ar fi trebuit să-l întrebe pe omul acela care știa totul despre ea... A fost numai vina mamei... Era oribil de spus, dar din cauza ei îl cunoscuse

pe primul bărbat, pe celălalt, pe irlandez, și fugise cu el... Trăise cu el patru ani, ca soția lui, fusese atît de credincioasă, atît de retrasă, se ocupa numai de casa ei, fiindcă el urma s-o ia în căsătorie ! Dar murise în războiul cu nemții, în lupta de la Saint-Privat. Iar ea rămăsese cu Rosa, cu mama care se îmbolnăvise, fără nici un ban, după ce vînduse tot... La început lucrase... La Londra căutase să dea lecții de pian... N-avea de nici unele, două zile trăise fără foc, cu pește sărat, cu Rosa lîngă ea, flămîndă ! Bietul copil flămînd ! flămînd ! Ah, el nu putea să înțeleagă ce înseamnă asta !... Aproape din milă le repatriaseră la Paris... Și acolo îl cunoscuse pe Castro Gomes. Era oribil, dar ce altceva ar fi putut face ? Era pierdută...

Încet lunecase de pe sofa, căzuse la picioarele lui Carlos. Iar el ședea mai departe nemișcat, mut, cu inima sfîșiată de temeri opuse : pe de o parte mila înfiorată pentru toate mizeriile suferite, durerea de mamă, goana după lucru, foamea, care, de-a valma, i-o făceau mai dragă ; și pe de alta oroarea de celălalt bărbat, irlandezul, care apăruse și el acum, și i-o tîra mai mult în noroi...

Ea continua să vorbească despre Castro Gomes. Trăise trei ani cu el, cinstit, fără o abatere, fără un gînd rău. Singura ei dorință era să stea liniștită, la casa ei. El era cel care o silea să meargă la ospețe, la serate...

Și Carlos, chinuit, nu putea suporta să audă mai mult. I-a respins mîinile care le căutau pe ale lui. Voia să fugă, voia să se termine odată !...

— Oh ! nu, nu mă izgoni ! a strigat ea agățîndu-se de el înnebunită. Știu că nu merit nimic ! Sînt o nenorocită... Dar n-am avut curajul, dragostea mea ! Tu ești bărbat, nu înțelegi lucrurile astea. Uită-te la mine ! De ce nu te uiți la mine ? Numai o clipă, nu întoarce fața, fie-ți milă de mine...

Nu ! nu voia să se uite la ea. Se temea de lacrimile acelea, de chipul ei chinuit de moarte. La căldura sînului ce gîfîia pe genunchii lui, totul în el începea acum să se clatine — trufie, ciudă, demnitate, gelozie... Și atunci, fără să știe cum, fără să vrea, mîinile lui le-au strîns pe ale ei. Ea i-a acoperit imediat cu sărutări înfrigurate degetele, încheietura mîinilor ; și, disperată, implora din străfundurile nimicniciei ei o clipă de milostivire.

— Oh ! spune că mă ierți ! Tu ești atît de bun ! Numai un cuvînt... Spune doar că nu mă urăști, pe urmă te las să pleci... Dar spune mai întîi... Uită-te măcar la mine ca înainte, o singură dată !...

Și acum buzele ei erau cele care le căutau pe ale lui. Atunci slăbiciunea în care simțea că se cufundă toată ființa lui l-a copleșit pe Carlos de mînie, împotriva lui și împotriva ei. A scuturat-o brutal, a strigat :

— Dar de ce nu mi-ai spus, de ce nu mi-ai spus ? De ce a trebuit să existe minciuna asta atîta timp ? Eu te-aș fi iubit la fel ! De ce ai mințit ?

I-a dat drumul, lăsînd-o prosternată la pămînt. Și, în picioare, revărsa asupra ei o plîngere disperată :

— Minciuna ta e cea care ne desparte acum, oribila ta minciună, numai minciuna ta !

Ea s-a ridicat cu încetul, abia putînd să se țină pe picioare, cu tot sîngele pierit din obraji.

— Dar am avut de gînd să-ți spun, a murmurat foarte slab, cumplit de nefericită în fața lui, cu brațele căzute. Am avut de gînd să-ți spun... Nu-ți amintești, în ziua cînd ai venit tîrziu, cînd ți-am vorbit despre casa de la țară, și tu mi-ai spus pentru prima oară că mă iubești ? Ți-am zis imediat : „Vreau să-ți spun ceva..." Nici nu m-ai lăsat să termin. Ți-ai închipuit ce era, că voiam să fiu numai a ta, departe de toate... Și ai spus atunci c-o să plecăm cu Rosa, să fim fericiți undeva, în vreun colț de lume... Nu-ți amintești ?... Atunci m-am simțit ispitită ! Să nu-ți spun nimic, să mă las dusă, și apoi, mai tîrziu, după ani de zile, cînd ți-aș fi dovedit ce soție bună eram, demnă de stima ta, să-ți mărturisesc totul și să-ți spun : „Acum, dacă vrei, izgonește-mă". Oh ! am făcut rău, știu asta... Dar a fost o tentație, n-am rezistat... Dacă n-ai fi spus să fugim împreună, ți-aș fi mărturisit totul... Dar cum ai spus-o, am întrevăzut altă viață, o mare speranță, nu știu ce ! Și dincolo de asta amînam mereu oribila mărturisire ! În sfîrșit, nici nu pot să explic, era ca și cum mi s-ar fi deschis cerul, mă vedeam cu tine în casa noastră... A fost o tentație !... Și pe urmă ar fi fost groaznic — cînd tu mă iubeai atît de mult — să mă apuc să-ți spun : „Nu face toate astea pentru mine, uite că sînt o nenorocită, nici soț nu am..." Ce să-ți explic mai mult ? Nu mă resemnam să pierd res-

pectul tău. Mi-era atît de bine să mă simt stimată... În sfîrșit, am făcut rău, am făcut foarte rău... Și acum s-a întîmplat, sînt pierdută, totul s-a sfîrșit !

S-a aruncat la pămînt, ca o făptură învinsă și sfîrșită, ascunzîndu-și fața în sofa. Iar Carlos, mergînd încet spre fundul camerei, revenind brusc lîngă ea, îi făcea mereu același repros, „minciuna, minciuna", necontenită și zilnică... Numai plînsul ei cu sughițuri îi răspundea.

— De ce nu mi-ai spus măcar după aceea, aici, la Olivais, cînd știai că tu erai totul pentru mine... ?

Ea a înălțat capul, ostenită :

— Ce să-ți răspund ? Mi-a fost teamă ca dragostea ta să nu se schimbe, să nu te porți altfel... Te și vedeam tratîndu-mă fără respect. Te vedeam intrînd aici fără să-ți scoți pălăria, pierzînd afecțiunea pentru fetiță, dorînd să suporți cheltuielile casei... Apoi aveam remușcări, tot amînam. Spuneam : „Azi nu, încă o singură zi de fericire, dar mîine da..." Și astfel am tot mers înainte ! În sfîrșit, nici eu nu știu, e groaznic !

S-a făcut tăcere. Atunci Carlos a auzit-o la ușă pe Niniche care voia să intre și chelălăia încetișor, neliniștită. I-a deschis. Cățelușa a venit alergînd, a sărit pe sofa, unde Maria continua să plîngă în hohote, încovrigată într-un colț ; tot căuta să-i lingă mîinile, agitată ; apoi s-a proțăpit lîngă ea, parcă vrînd s-o apere, neîncrezătoare, urmîndu-l cu ochii ei vioi, de cărbune, pe Carlos, care reîncepuse să se plimbe încruntat.

Un geamăt mai lung și mai trist al Mariei l-a făcut să se oprească. Un moment a stat cu ochii pironiți la durerea ei umilită... Mișcat, cu buzele tremurînde, a murmurat :

— Chiar dacă te-aș putea ierta, cum te-aș mai putea crede de-acum înainte ? Minciuna asta groaznică va rămîne totdeauna între noi ca să ne despartă ! N-aș mai avea nici o singură zi de încredere și de liniște !...

— Dar eu nu te-am mințit decît o dată și din dragoste pentru tine ! a spus grav, din străfundul durerii ei.

— Ba nu, ai mințit tot timpul ! Totul era fals, falsă căsătoria ta, fals numele tău, falsă toată viața ta... Niciodată nu te-aș mai putea crede... Cum ar fi posibil, dacă pînă și acum nu pot să cred în sinceritatea lacrimilor tale ?

Indignarea a ridicat-o în picioare, dreaptă și trufașă. Ochii ei, dintr-o dată uscați, au strălucit, revoltați și mari, pe fața ei palidă ca marmura.

— Ce vrei să spui ? Că lacrimile mele nu sînt sincere, că rugămințile mele sînt mincinoase ? Că mă prefac ca să te reții, ca să nu te pierd, ca să am alt bărbat, acum, cînd mă văd părăsită ?...

El a bîiguit :

— Nu, nu ! Nu-i vorba de asta !

— Dar eu ? a exclamat ea, mergînd spre el, dominîndu-l, măreață și cu obrazul luminat de splendoarea adevărului. Dar eu ? De ce aș crede eu în marea pasiune pe care mi-o jurai ? Ce iubeai tu în mine ? Spune ! Pe soția altuia, numele lui, parfumul de adulter, toaletele ?... Sau pe mine însămi, trupul meu, sufletul meu și dragostea mea pentru tine ?... Eu sînt aceeași, uită-te bine la mine !... Brațele astea sînt aceleași, pieptul e același... Dar un lucru e diferit : pasiunea mea ! Ea e mai mare, nefericit, nesfîrșit mai mare.

— Oh ! dacă ar fi adevărat ! a strigat Carlos, frîngîndu-și mîinile.

Într-o clipă Maria era căzută la picioarele lui, cu brațele deschise spre el.

— Îți jur pe sufletul fiicei mele, pe sufletul Rosei ! Te iubesc, te ador nebunește, absurd, pînă la moarte !

Carlos tremura. Toată ființa lui tînjea după ea ; și a simțit o pornire irezistibilă să se lase să cadă pe pieptul acela care gîfîia la picioarele lui, chiar dacă ar fi fost abisul întregii sale vieți... Dar din nou l-a străfulgerat gîndul „minciunii", înghețînd totul. Și s-a îndepărtat de ea, cu mîinile la cap, disperat, revoltat contra acelui lucru meschin și indestructibil care nu voia să piară, și se interpunea ca un drug de fier între el și fericirea lui dumnezeiască !

Ea rămăsese în genunchi, nemișcată, cu ochii larg deschiși, îndreptați spre podea. Apoi, în tăcerea capitonată a salonului, vocea ei s-a înălțat, îndurerată și tremurătoare :

— Ai dreptate, s-a sfîrșit ! Tu nu mă crezi, totul s-a sfîrșit !... E mai bine să pleci... Nimeni n-o să mă mai creadă... S-a sfîrșit totul pentru mine, nu mai am pe ni-

meni pe lume... Mîine plec de aici, îţi las totul... Trebuie să-mi laşi timp ca să aranjez... Apoi, ce pot să fac, plec !

Şi n-a mai putut suporta, a căzut la pămînt, cu braţele întinse, plîngînd din nou în hohote.

Carlos s-a întors, rănit în inimă. Cu rochia ei de culoare închisă, căzută acolo şi părăsită, părea de pe acum o biată făptură izgonită din orice cămin, singură într-un colţ, în bătaia nemiloasă a lumii... Atunci respectul uman, orgoliul, demnitatea domestică, totul în el a fost spulberat de un vînt puternic de milostivire. A văzut doar, punîndu-i în umbră toate slăbiciunile, frumuseţea ei, durerea ei, sufletul ei atît de iubitor. Un delir mărinimos, de o grandioasă bunătate, s-a amestecat în el cu pasiunea. Şi, aplecîndu-se, i-a spus încet, cu braţele deschise :

— Maria, vrei să te măriţi cu mine ?

Ea a înălţat capul, fără să înţeleagă, cu ochii rătăciţi. Dar Carlos avea braţele larg deschise ; şi aştepta ca s-o înlănţuie cu ele din nou, a lui pentru totdeauna... Atunci s-a ridicat, împiedicîndu-se în fuste, i-a căzut la piept, acoperindu-l de sărutări, printre sughiţuri de plîns şi rîsete, năucită, vrăjită :

— Să mă mărit cu tine, cu tine ? Oh ! Carlos... Şi să trăiesc totdeauna, totdeauna cu tine ?... Oh ! dragostea mea, dragostea mea ! Şi să mă ocup de tine, şi să te slujesc, şi să te ador, şi să fiu numai a ta ? Şi biata Rosa la fel... Nu, nu te însori cu mine, nu-i cu putinţă, nu merit nimic ! Dar dacă tu vrei, de ce nu ?... Plecăm undeva departe, împreună, şi Rosa şi cu lipite de inima ta ! Şi ai să fii prietenul nostru, al meu şi al ei, pentru că nu avem pe nimeni pe lume... Oh ! Dumnezeule, Dumnezeule !...

A pălit, lunecîndu-i greoaie dintre braţe, leşinată ; iar părul ei lung, despletit, atîrna pe jos, prinzînd reflexele luminii în tonuri aurii.

XV

MARIA EDUARDA ŞI CARLOS — care rămăsese în noaptea aceea la Olivais, în căsuţa sa — tocmai terminau de luat micul-dejun. Domingos servise cafeaua, şi înainte de a pleca pusese lîngă Carlos cutia de ţigarete şi *Le Figaro*. Cele două ferestre erau deschise. Nici o frunză nu se clintea în aerul greu al dimineţii înnourate, întristată încă mai mult de un dangăt lent de clopote care pierea în depărtare, pe cîmpuri. Pe banca din stejar de plută, sub copaci, Miss Sara cosea, fără zor ; Rosa, alături de ea, se juca prin iarbă. Iar Carlos, care venise în ţinută conjugală, doar cu o simplă cămaşă de mătase şi cu o vestă de flanelă pe deasupra, şi-a tras atunci scaunul mai aproape de Maria şi i-a luat mîna, jucîndu-se cu inelele ei, mîngîind-o uşor :

— Spune-mi acum, dragostea mea... Te-ai hotărît, în sfîrşit, cînd vrei să pleci ?

În noaptea aceea, printre primele ei sărutări de logodnică, ea îşi manifestase dorinţa plină de duioşie să nu schimbe nimic din proiectul călătoriei în Italia şi aranjării unui cuib romantic printre florile din Isola Bela : numai că acum nu avea să se mai ascundă în neliniştea unei fericiri vinovate, ci să se bucure de calmul unei fericiri legitime. Iar după toate nesiguranţele şi chinurile care-l frămîntaseră din ziua cînd o întîlnise pe Maria Eduarda în Aterro, Carlos era şi el dornic de clipa cînd se va instala în sfîrşit în confortul unei iubiri lipsite de îndoieli şi tresăriri.

— Dacă ar fi după mine, aş pleca şi mîine. Tînjesc după un pic de pace. Mi-e dor de trîndăveală !... Dar tu, spune, cînd vrei ?

Maria n-a răspuns ; doar privirea ei a zîmbit, recunoscătoare şi îndrăgostită. Apoi, fără să-şi retragă mîna pe care,

în lunga sa mîngîiere, Carlos încă o mai ţinea, a strigat-o pe Rosa prin fereastră.

— Mămico, aşteaptă, vin numaidecît ! Dă-mi nişte firimituri... Sînt pe-aici nişte vrăbii care n-au luat încă micul-dejun...

— Haide, vino încoace !

Cînd a apărut fetiţa în uşă, toată în alb, îmbujorată, cu unul din ultimii trandafiri ai verii înfipt la brîu — Maria a chemat-o mai aproape, între ei doi, sprijinită de genunchii săi. Şi, potrivindu-i panglica desfăcută din păr, a întrebat, foarte serioasă, foarte emoţionată, dacă i-ar plăcea să vină Carlos să locuiască împreună cu ele şi să rămînă cu totul acolo, la Vizuina... Ochii fetiţei s-au umplut de surpriză şi bucurie :

— Cum, să rămînă mereu, mereu aici, chiar şi noaptea, toată noaptea ?... Şi să-şi aducă aici cuferele şi toate lucrurile ?

Amîndoi au murmurat : „Da".

Atunci Rosa a început să ţopăie, să bată din palme, radioasă, cerîndu-i lui Carlos să se ducă imediat, imediat, să-şi aducă lucrurile şi cuferele...

— Ascultă, i-a mai spus Maria grav, reţinînd-o pe genunchii ei. Ţi-ar plăcea ca el să fie ca un tătic şi să meargă peste tot cu noi, şi noi să-l ascultăm amîndouă, şi să-l iubim mult ?

Rosa a ridicat spre mama ei o feţişoară gravă, pe care se stinsese orice zîmbet.

— Dar eu nu pot să-l iubesc mai mult decît îl iubesc acum !...

Amîndoi au sărutat-o, cu ochii umeziţi de duioşie. Şi pentru prima oară în prezenţa Rosei, aplecîndu-se peste ea, Maria Eduarda a sărutat uşor creştetul lui Carlos. Fetiţa a rămas uluită, plimbîndu-şi ochii de la prietenul ei la mama. Şi a părut să înţeleagă totul : a lunecat de pe genunchii Mariei, s-a dus lîngă Carlos, cu o tandreţe umilă :

— Vrei să-ţi spun tăticule, numai ţie ?

— Numai mie, a răspuns el, înlănţuind-o toată cu braţele.

Şi astfel au obţinut consimţămîntul Rosei — care a fugit, trîntind uşa, cu mîinile încărcate de prăjituri pentru vrăbii.

Carlos s-a ridicat, a luat capul Mariei între mîinile lui şi, privind-o adînc, pînă în străfundul sufletului, a murmurat în extaz :

— Eşti desăvîrşită !

Ea s-a desprins, melancolică, de adoraţia aceea care o tulbura.

— Ascultă... Mai am încă multe, multe să-ţi spun, din păcate. Haidem în chioşcul nostru... Tu n-ai nimic de făcut acum, nu-i aşa ? Şi chiar dacă ai avea, azi eşti al meu... Vin după tine. Ia-ţi ţigările.

Pe treptele ce dădeau spre parc, Carlos s-a oprit ca să privească, să simtă suavitatea difuză a cerului cenuşiu... Iar viaţa i s-a părut adorabilă, de o poezie delicată şi tristă, învăluită astfel în ceaţa aceea diafană în care nimic nu strălucea şi nimic nu cînta, şi care era atît de prielnică pentru ca două inimi, nepăsătoare faţă de lume şi în dezacord cu ea, să se dedice împreună încîntării necontenite de a se înfiora laolaltă în tăcere şi în umbră.

— Vine ploaia, moş André, a spus el cînd a trecut pe lîngă bătrînul grădinar care tăia merişorul.

Moş André, fistîcit, şi-a smuls pălăria de pe cap. Ah ! era mare nevoie de o picătură de apă, după arşiţa verii ! Bulgării de pămînt sînt tare însetaţi ! Dar în casă e toată lumea bine ? Doamna ? Domnişoara ?

— Totu-i în ordine, moş André, mulţumesc.

Iar în dorinţa sa de a-i vedea pe toţi cei din jur fericiţi ca el şi ca pămîntul însetat care urma să fie adăpat în curînd — Carlos a strecurat o livră în mîna lui moş André, care a rămas uluit, neîndrăznind să închidă palma peste banul acela neaşteptat de aur care lucea.

Cînd a venit şi Maria în chioşc, avea la ea o casetă din lemn de santal. A aruncat-o pe divan ; l-a pus pe Carlos să ia loc lîngă ea, foarte confortabil, printre perne ; i-a aprins o ţigaretă. Apoi s-a ghemuit la picioarele lui, pe covor, ca în umilinţa unei spovedanii.

— Stai bine aşa ? Să-ţi aducă Domingos nişte apă gazoasă şi coniac ?... Nu ? Atunci ascultă, vreau să-ţi povestesc tot...

Dorea să-i povestească acum întreaga ei viață. Se gîndise chiar să i-o aștearnă pe hîrtie într-o scrisoare interminabilă, ca în romane. Dar apoi hotărîse să stea mai degrabă de vorbă cu el, pe îndelete, acolo, o dimineață întreagă, cuibărită la picioarele lui.

— Stai bine, da ?

Carlos aștepta emoționat. Știa că buzele acelea iubite aveau să facă dezvăluiri dureroase pentru inima sa — și amare pentru orgoliul său. Dar cunoașterea vieții ei întregea pentru el stăpînirea ființei ei : cînd îi va ști tot trecutul, o va simți a lui mai pe de-a-ntregul. Și, în fond, simțea o curiozitate nesățioasă să afle lucrurile acelea care aveau să-l sfîșie și să-l umilească.

— Da, povestește... Pe urmă o să uităm totul, și pentru totdeauna. Dar acum spune, povestește... Unde te-ai născut de fapt ?

Se născuse la Viena : dar își amintea prea puțin din vremea copilăriei, nu știa aproape nimic despre tatăl ei, în afară de faptul că descindea din marea nobilime și că era foarte frumos. Avusese o surioară, Heloísa, care murise la doi ani. Mai tîrziu, cînd se făcuse măricică, mama ei nu suporta să fie întrebată de trecut ; și spunea totdeauna că a răscoli prin amintirile vechi era la fel de dăunător ca și a clătina o sticlă de vin vechi... Din Viena abia își mai amintea nedeslușit alei largi cu copaci, militari îmbrăcați în alb, și o casă elegantă și aurită toată în care se dansa mult ; uneori stătea acolo mult timp singură cu bunicul, un bătrînel trist și sfios, vîrît prin colțuri, care-i istorisea povești cu vapoare. Apoi au plecat în Anglia, dar își amintea numai că a traversat o învălmășeală mare de străzi, într-o zi ploioasă, înfășurată în blănuri, așezată pe genunchii unui valet. Primele ei amintiri mai clare datau de la Paris ; mama, acum văduvă, era în doliu după bunicul ; și ea avea o doică italiancă, ce o ducea în fiecare dimineață, cu un cerc și cu o minge, să se joace pe Champs-Elysées. Seara o vedea adeseori pe mama decoltată, într-o odaie plină de satenuri și de lumini ; iar un bărbat blond cu gesturi cam brusce, care fuma mereu întins pe sofale, îi aducea din cînd în cînd o păpușă și-i spunea „Mademoiselle Triste Coeur", din cauza aerului ei grav. Apoi mama

o lăsase la o mînăstire de lîngă Tours — fiindcă la vîrsta aceea, deși știa deja să cînte la pian valsurile din *La Belle Hélène*, încă nu cunoștea alfabetul. În parcul mînăstirii, printre tufe frumoase de lilieci, își luase mama ei rămas-bun de la ea cu șiroaie de lacrimi ; iar lîngă ea aștepta, de sigur ca s-o consoleze, un individ foarte grav, cu mustăți pomădate, căreia maica stareță i se adresa cu veneratie.

La început mama venea s-o vadă în fiecare lună, rămînînd la Tours două-trei zile ; îi aducea o grămadă de cadouri, păpuși, bomboane, batiste brodate, rochii scumpe, pe care regulamentul sever al mînăstirii nu-i permitea să le folosească. Făceau atunci plimbări cu trăsura prin împrejurimile orașului Tours ; și întotdeauna caleașca lor era escortată de ofițeri călări, care o tutuiau pe mama. La mînăstire, profesoarele, maica superioară, nu se arătau prea încîntate de ieșirile acestea și nici de faptul că mama venea să trezească cucernicele coridoare cu rîsetele și cu foșnetul mătăsurilor ei ; în același timp însă părea să se și teamă de ea ; o numeau *Madame la Comtesse*. Mama era foarte bună prietenă cu generalul care comanda garnizoana din Tours, și-l mai vizita și pe episcop. Monsenioru, cînd venea la mînăstire, o mîngîia în mod special pe obraz și făcea aluzii zîmbitoare la *son excellente mère* [1]. Apoi mama a început să apară mai rar la Tours. Un an a fost plecată în Germania, aproape că nu i-a scris ; s-a întors într-o bună zi, slabă și în doliu, și a stat pînă seara cu ea, îmbrățișînd-o și plîngînd.

Dar la vizita următoare arăta mai tînără, mai strălucitoare, mai sprintenă ; a venit însoțită de doi ogari albi, și i-a anunțat un pelerinaj poetic pe Tărîmurile Sfinte și prin tot Orientul îndepărtat. Pe atunci avea aproape șaisprezece ani ; datorită silinței ei, a felului ei de a fi, blînd și grav, își cîștigase afecțiunea maicii superioare care uneori, privind-o cu tristețe, mîngîindu-i părul împletit în două codițe conform regulamentului, îi manifestase dorința de a o reține pentru totdeauna pe lîngă ea. *Le monde*, spunea ea, *ne vous sera bon à rien, mon en-*

[1] Preabuna ei mamă (fr.).

fant [1] !... Într-o zi însă a venit ca s-o ia la Paris, la mama, o oarecare Madame de Chavigny, nobilă scăpătată, cu bucle albe, un soi de întruchipare a severității și a virtuți

Cît a mai plîns cînd a părăsit mînăstirea ! Și ar fi plîn încă și mai mult dacă ar fi știut peste ce avea să dea la Paris !

Casa mamei, în Parc Monceaux, era în realitate un tripou — dar poleit cu un lux serios și rafinat. Valeții purtau ciorapi de mătase ; invitații, cu nume răsunătoare în nobilimea Franței, stăteau mai întîi de vorbă despre curse, despre Tuilleries, despre discursurile din Senat ; iar mesele de joc se desfăceau apoi ca un divertisment mai picant. Ea se retrăgea totdeauna în odaia ei la ora zece. Madame de Chavigny, care rămăsese dama ei de companie, se ducea cu ea, devreme, în Bois de Boulogne, cu un cupeu negru de *douairière* [2]. Dar încetul cu încetul, lustrul acela nobil a început să dispară. Biata ei mamă căzuse în ghearele unui oarecare Monsieur de Trevernnes, om primejdios datorită forței lui de seducție, ca și a dezolantei sale lipse de judecată și simț al onoarei. Casa a decăzut repede într-o boemă prost aurită și zgomotoasă. Cînd se scula de dimineață, cu deprinderile ei sănătoase de la mînăstire, găsea pardesie de bărbați aruncate pe sofale ; pe marmura consolelor zăceau mucuri de țigări, printre pete de șampanie ; și în cîte o cameră mai restrînsă, încă mai sclipeau în lumina soarelui banii de la o bacara. Apoi, într-o noapte, fiind deja culcată, auzise deodată țipete, o hărmălaie neașteptată pe scări : a găsit-o pe mama întinsă pe covor, leșinată ; ea i-a spus doar mai tîrziu, scăldată în lacrimi, „că se întîmplase o nenorocire"...

S-au mutat atunci undeva la etajul al treilea, pe Chaussée-d'Antin. Acolo au început să vină tot soiul de indivizi necunoscuți și suspecți : peruani cu diamante false, conți romani care-și ascundeau sub mîneci manșetele murdare... Uneori se rătăcea printre derbedeii aceia și cîte un *gentleman* — care nu-și scotea pardesiul, ca într-un café-concert. Unul dintre aceștia a fost un irlandez foarte tînăr, Mac Gren... Madame de Chavigny le părăsise de îndată ce le-a lipsit cupeul sever, capitonat cu saten ;

[1] Lumea... nu-ți va fi de folos, copila mea (fr.).
[2] Văduvă de neam mare (fr.).

iar ea, rămasă atunci singură cu mama, pe nesimțite, în mod fatal, începuse să ia parte la viața aceea de noapte cu groguri și bacara.

Mama îi spunea lui Mac Gren „bebelușul". Era într-adevăr un copil zăpăcit și fericit. Imediat se îndrăgostise de ea cu înfocarea, efuziunea, avîntul unui irlandez ; și i-a făgăduit s-o ia de soție de cum se va fi emancipat — fiindcă Mac Gren, încă minor, trăia în special din mărinimia unei bunici excentrice și bogate care îl adora și care locuia în Provența, pe o moșie întinsă, unde avea cuști cu fiare... Și între timp o îndemna neîncetat să fugă cu el, disperat să o vadă printre oamenii aceia care duhneau a rachiu de ienupăr. Dorința lui era să se instaleze cu ea la Fontainebleau, într-un *cottage* cu plante agățătoare despre care vorbea întruna, și să aștepte acolo în liniște majoratul, care avea să-i aducă o rentă de două mii de livre. Desigur, era o situație nesigură, dar preferabilă aceleia de a rămîne mai departe în mediul depravat și brutal al casei lor, unde trebuia să roșească în fiecare clipă... La vremea aceea mama părea să-și fi pierdut orice urmă de judecată, era cu nervii la pămînt, devenise aproape irresponsabilă. Greutățile creșteau ; se certa cu servitoarele ; bea șampanie *pour s'étourdir* [1]. Ca să satisfacă pretențiile acelui Monsieur de Trevernnes, își amanetase bijuteriile, și aproape zilnic plîngea de gelozie din cauza lui. În cele din urmă li s-a pus sechestru pe lucruri ; într-o seară s-au văzut silite să-și strîngă în grabă lenjeria într-un sac și să meargă să doarmă la hotel. Și mai rău, mai rău ca orice, era faptul că Monsieur de Trevernnes începuse să se uite la ea într-un fel care o înspăimînta...

— Biata mea Maria ! a murmurat Carlos, palid, strîngîndu-i mîinile.

Ea a rămas o clipă sufocată, cu fața căzută pe genunchii lui. Apoi, ștergîndu-și lacrimile care-i împăienjeneau ochii, a urmat :

— Scrisorile lui Mac Gren sînt aici, în caseta asta... Le-am păstrat mereu ca să mă justific față de mine însămi, dacă e posibil așa ceva... În toate îmi cere să vin la Fontainebleau ; mă numește soția lui ; jură că, de îndată

[1] Ca să se năucească (fr.).

ce vom fi împreună, vom merge să îngenunchem în faţa bunicii lui ca să obţinem de la ea indulgenţă... O mie de făgăduieli ! Şi era sincer... Ce mai vreí să-ţi spun ? Într-o dimineaţă, mama a plecat cu o elveţiancă la Baden. Am rămas la Paris singură, într-un hotel... Îmi bătea inima, eram îngrozită să nu apară Trevernnes... Şi eu singură acolo ! Eram atît de întoarsă pe dos, că m-am gîndit să-mi cumpăr un revolver... Dar cel care a apărut a fost Mac Gren.

Şi plecase cu el, ca soţie a lui, luîndu-şi calmă toate lucrurile. Cînd s-a înapoiat de la Baden, mama a alergat la Fontainebleau, răvăşită şi tragică, blestemîndu-l pe Mac Gren, ameninţîndu-l cu închisoarea din Mazas, încercînd să-l pălmuiască ; apoi a izbucnit în plînsete. Mac Gren, ca un ţînc, se agăţa de fustele ei printre sărutări, plîngînd şi el. Mama i-a strîns în cele din urmă pe amîndoi la piept, deja înfrîntă, iertînd tot, numindu-i „copii ai sufletului ei". A petrecut ziua la Fontainébleau, radioasă, povestind „chefurile de la Baden", făcînd planul de a veni să se instaleze în *cottage*, să-şi ducă traiul pe lîngă ei, într-o fericire calmă şi nobilă de bunicuţă... Erau în mai ; seara, Mac Gren a făcut un foc de tabără în grădină.

A început un an calm şi lipsit de griji. Singura ei dorinţă era ca mama să vină să locuiască la ei, liniştită. În faţa rugăminţilor ei, mama rămînea pe gînduri, spunea : „Ai dreptate, vom vedea !" Apoi se cufunda din nou în vîltoarea Parisului, de unde reapărea în cîte o dimineaţă, coborînd dintr-o birjă, îndurerată şi pe jumătate adormită, cu o blană scumpă aruncată peste o fustă veche, spre a-i cere o sută de franci... În cele din urmă s-a născut Rosa. Toată grija ei, începînd din ziua aceia, a fost să-şi legitimeze legătura. Dar Mac Gren tot amîna, uşuratec, dintr-o teamă copilărească de bunica lui. Era un ţînc în adevăratul înţeles al cuvîntului. Îşi petrecea dimineţile prinzînd păsări cu laţul ! Şi totodată era teribil de încăpăţînat ; încetul cu încetul, ajunsese să piardă orice respect pentru el. Într-o zi, la începutul primăverii, mama şi-a făcut apariţia la Fontainebleau cu tot calabalîcul, nenorocită, scîrbită de viaţă. În fine, rupsese cu Trevernnes. Dar foarte curînd s-a consolat : şi a început atunci să-l adore pe Mac Gren, copleşindu-l cu mîngîieri atît de năvalnice, şi găsindu-l atît de frumos, că uneori era de-a dreptul stînjenitoare. Cei doi îşi petreceau ziua jucînd cărţi, cu păhărele de coniac lîngă ei.

Pe neaşteptate a izbucnit războiul cu Prusia. În ciuda rugăminţilor ei, Mac Gren, entuziasmat, a alergat să se înroleze în batalionul zuavilor lui Charett ; bunica, dealtfel, aprobase acest gest de dragoste pentru Franţa şi-i trimisese o sumă mare de bani printr-o scrisoare în versuri în care o proslăvea pe Jeanne d'Arc. La vremea aceea Rosa a făcut difterie. Ea, nedezlipindu-se de patul ei, abia dacă urmărea veştile despre război. Aflase doar vag despre primele lupte pierdute la graniţă. Într-o dimineaţă mama a năvălit în cameră, zăpăcită, în cămaşă : armata capitulase la Sédan, împăratul căzuse prizonier ! „Totul s-a sfîrşit, totul s-a sfîrşit !" spunea mama îngrozită. Ea a alergat la Paris să se intereseze de Mac Gren ; în Rue Royale a trebuit să se adăpostească sub un portal de tumultul poporului în delir, care aclama şi cînta *La Marseillaise* în jurul unei caleşti în care se afla un bărbat, palid ca ceara, cu un *cache-nez* stacojiu la gît. Şi un individ de lîngă ea, înspăimîntat, i-a spus că poporul se dusese după Rochefort [1], la închisoare, şi că se proclamase Republica.

N-a reuşit să afle nimic despre Mac Gren. Au început atunci zile de nesfîrşite zvîrcoliri. Din fericire, Rosa intra în convalescenţă. Dar biata mama o îndurera, îmbătrînită brusc, încruntată, împietrită pe un scaun, murmurînd doar : „Totul s-a sfîrşit, totul s-a sfîrşit !" Şi părea într-adevăr că venise sfîrşitul Franţei. În fiecare zi o bătălie pierdută ; regimente căzute în captivitate, înghesuite în vagoane de vite, internate cu mare zor în închisorile din Germania ; prusacii mărşăluind spre Paris... Nu puteau să mai rămînă la Fontainebleau ; începea iarna aspră ; şi cu ce au vîndut în grabă, cu banii pe care-i lăsase Mac Gren, au plecat la Londra.

Aşa pretinsese mama ei. Iar ea la Londra, dezorientată în acel uriaş oraş străin, bolnavă, se lăsase înşelată de ideile nesăbuite ale mamei. Au închiriat o casă mobilată, foarte scumpă, într-un cartier de lux, lîngă Mayfair. Mama

[1] Ziarist politic francez (1830—1913), fondator al publicaţiei *La Lanterne*, violent pamflet săptămînal împotriva lui Napoleon al III-lea.

se lăuda c-o să organizeze acolo centrul rezistenței bonapartiștilor refugiați ; în fond, nenorocita se gîndea să înființeze la Londra un tripou. Dar vai ! Timpurile se schimbaseră... Partizanii imperiului, acum fără imperiu, nu mai jucau bacara. Iar ele, foarte curînd, fără nici un venit, cheltuind întruna, s-au trezit cu casa aceea costisitoare, trei servitori, datorii colosale și doar o bancnotă de cinci lire în fundul unui sertar. Și Mac Gren la Paris, împresurat de o jumătate de milion de prusaci. S-au văzut silite să vîndă toate bijuteriile, rochiile, pînă și blănurile. Au închiriat atunci, în cartierul sărac Soho, trei camere jalnic mobilate. Era un *lodging* [1] londonez, murdar și trist ; o singură servitoare, slinoasă ca o zdreanță ; cîțiva cărbuni uzi abia fumegînd în sobă ; iar drept orice mîncare, puțină friptură rece de berbec și bere de la colț. În cele din urmă le-a lipsit pînă și prăpădițul de bănuț pentru a plăti chiria acelui *lodging*. Mama nu se mai ridica din pat, bolnavă, nenorocită, plîngînd întruna. Ea uneori, pe seară, înfășurată într-un *waterproof*, ducea la amanetat boccele cu rufe (pînă și rufăria de corp, pînă și cămășile), pentru ca cel puțin să nu-i lipsească Rosei ceașca de lapte. Scrisorile pe care le trimitea mama unor foști comeseni de la *Maison d'Or* rămîneau fără răspuns ; altele aduceau, învelită într-o bucată de hîrtie, cîte o jumătate de liră cu un iz înspăimîntător de pomană. Într-o seară, era o sîmbătă cu ceață deasă, ducîndu-se să amaneteze un capot de dantelă de-al mamei, se pierduse, se rătăcise prin vasta Londră în bezna gălbuie, tremurînd de frig, aproape leșinată de foame, urmărită de două brute care duhneau a alcool. Ca să scape de ei s-a aruncat într-un *cab* [2] care a dus-o acasă. Dar nu avea un penny ca să-i plătească birjarului ; iar proprietăreasa sforăia în loja ei, beată. Omul a bombănit, ea, mai mult moartă decît vie, a izbucnit în plîns chiar acolo, la poartă. Atunci birjarul, impresionat, a coborît de pe capră și s-a oferit s-o ducă pe gratis la Muntele de pietate, unde aveau să-și facă socotelile. S-a dus ; bietul om n-a acceptat decît un bănuț ; ba chiar,

[1] Apartament modest (engl.).
[2] Trăsură de piață (engl.).

crezînd-o franțuzoaică, a mîrîit niște blesteme la adresa prusacilor, și s-a încumetat să-i ofere ceva de băut.

Între timp ea căuta o ocupație oarecare — cusut, brodat, traduceri, copii de manuscrise... Nu găsea nimic. În iarna aceea aspră, la Londra era puțin de lucru ; apăruseră o groază de francezi, săraci ca și ea, care luptau pentru o pîine... Mama nu se mai oprea din plîns ; și mai era ceva, încă mai îngrijorător decît lacrimile : aluziile ei neîncetate la ușurința de a găsi la Londra bani, confort și lux, cînd ești tînără și frumoasă.

— Cum ți se pare viața asta, dragostea mea ? a exclamat ea, frîngîndu-și mîinile cu amărăciune.

Carlos a sărutat-o în tăcere, cu ochii umeziți.

— În cele din urmă totul s-a terminat, a continuat Maria Eduarda. S-a încheiat pacea, încercuirea a luat sfîrșit. Parisul era din nou liber... Numai că era greu de venit înapoi.

— Cum te-ai întors ?

Într-o zi, din întîmplare, pe Regent Street, a întîlnit un prieten de-al lui Mac Gren, tot irlandez, care luase de multe ori masa la ei, la Fontainebleau. Le-a făcut o vizită în Soho ; văzînd atîta mizerie, ceainicul cu ceai prea slab, oasele de berbec încălzite pe trei cărbuni stinși, a început, ca un irlandez care se respectă, să acuze guvernul Angliei și să jure o răzbunare sîngeroasă. Apoi, cu buzele tremurătoare, și-a oferit tot devotamentul său. Sărmanul băiat bătea și el trotuarele într-o luptă înfrigurată pentru viață. Dar era irlandez ; și mărinimos de felul lui, a plecat imediat, înarmat cu toate șiretlicurile, să cucerească prin Londra puținul de care aveau ele nevoie ca să se reîntoarcă în Franța. Și într-adevăr, și-a făcut reapariția chiar în seara aceea, sleit de puteri dar triumfător, fluturînd în mînă trei bancnote și o sticlă de șampanie. Cînd a văzut mama, după atîtea luni de ceai negru, sticla de *Clicquot* cu dopul învelit în staniol auriu — aproape că a leșinat de înduioșare. Și-au adunat boarfele. Cînd să plece, în gara Charing Cross, irlandezul a luat-o de-o parte și, căutîndu-și cuvintele, răsucindu-și mustața, i-a spus că Mac Gren fusese omorît în lupta de la Saint-Privat.

— De ce să-ți mai povestesc restul ? La Paris am început din nou să caut de lucru. Dar totul era încă foarte

învălmășit... Aproape imediat a venit Comuna... Poți să crezi că de multe ori ne-a fost foame. Dar, în sfîrșit, nu mai era Londra, nici iarnă, nici exil. Eram la Paris, sufeream alături de prieteni de pe timpuri. Nu mai părea totul atît de groaznic... Din cauza lipsurilor îndurate, sărmana Rosa se stingea văzînd cu ochii... Era un chin s-o vezi cum își pierde culorile, tristă, prost îmbrăcată, cu o hrubă drept locuință... Mama începuse și ea să se plîngă de boala de inimă, de care a și murit... Din ce găseam cu de lucru, prost plătită, ne-ajungea doar ca să achităm chiria casei, și să nu murim chiar de foame... M-am îmbolnăvit și eu, de griji, de deznădejde. Am mai luptat. Starea mamei mă îndurera. Iar Rosa pierea dacă nu-i schimbam regimul de viață, cu aer curat, puțin confort... Atunci l-am cunoscut pe Castro Gomes în casa unei vechi prietene de-a mamei, care nu pierduse nimic cu războiul, nici cu prusacii, și care-mi dădea de cusut... Restul îl știi... Nici nu-mi amintesc... M-am lăsat dusă... O vedeam uneori pe Rosa, sărăcuța, înfășurată într-un șal, foarte cuminte în colțișorul ei, după ce-și linsese castronașul de supă chioară și tot îi mai era foame...

N-a mai putut continua ; a izbucnit în plîns, prăbușită peste genunchii lui Carlos. Iar el, în emoția lui, putea doar să-i spună, netezindu-i părul cu mîinile tremurătoare, că-i va răscumpăra toate mizeriile îndurate...

— Mai ascultă asta, a murmurat ea ștergîndu-și lacrimile. Încă un singur lucru vreau să-ți spun. E sfîntul adevăr, îți jur pe sufletul Rosei ! În legăturile astea două pe care le-am avut, inima mea a rămas adormită... A dormit totdeauna, totdeauna, fără să simtă nimic, fără să dorească nimic, pînă în clipa cînd te-am văzut... Și mai vreau să-ți spun ceva...

O clipă a șovăit, cu un val de sînge în obraz. Își trecuse brațele în jurul lui Carlos, atîrnîndu-se toată de el, cu ochii cufundați într-ai lui. A murmurat mai încet, în ultima, absoluta spovedanie a întregii ei ființe :

— În afară de faptul că am avut inima adormită, trupul meu a rămas totdeauna rece, rece ca marmura...

El a strîns-o la piept nebunește ; iar buzele lor au rămas mult timp lipite, în tăcere, întregind comuniunea

perfectă a sufletelor lor cu o emoție nouă și aproape feciorelnică.

Peste cîteva zile, Carlos și cu Ega înaintau într-o trăsură victoriană, pe șoseaua către Olivais, în direcția Vizuinei.

Toată dimineața, la Buchetul, Carlos îi povestise în sfîrșit lui Ega clanul pătimaș care-l aruncase din nou și pentru totdeauna, ca soț, în brațele Mariei ; și, cu încrederea absolută ce-l lega de Ega, îi dezvăluise cu de-amănuntul povestea ei, dureroasă și justificatoare. Apoi, cînd s-a mai potolit căldura, i-a propus să meargă să ia masa la Vizuina. Ega a înconjurat mai întîi camera, șovăind. În cele din urmă a început să-și perie pardesiul pe îndelete, murmurînd, ca și în timpul lungilor mărturisiri ale lui Carlos : „E nemaipomenit !... Ce ciudată e viața !"

Și acum, pe șosea, în aerul blînd ce se înalță dinspre rîu, Carlos tot mai vorbea de Maria, de viața la Vizuina, lăsînd să-i scape din prea-plinul inimii imnul nesfîrșit al fericirii lui.

— De fapt, Egazinho, pot spune că acum cunosc aproape fericirea desăvîrșită !

— Și acolo, la Vizuina, nu știe încă nimeni nimic ?

Nimeni — în afară de Melanie, confidenta — nu bănuia profunda schimbare ce avusese loc în legăturile dintre ei : și stabiliseră că Miss Sara și Domingos, primii martori ai prieteniei lor, vor fi răsplătiți regește și apoi concediați cînd, la sfîrșitul lui octombrie, vor pleca în Italia.

— Și deci vă duceți să vă căsătoriți la Roma ?...

— Da... Oriunde există un altar și o etolă de preot. În Italia nu-i lipsă de așa ceva... Și acum, Ega, reapare spinul în toată fericirea asta. De aceea am spus „aproape". Teribilul spin, bunicul !

— Așa-i, bătrînul Afonso. Încă nu știi cum ai să-i aduci la cunoștință ce se întîmplă...

Carlos habar n-avea. Simțea doar că-i lipsea cu desăvîrșire curajul să-i spună bunicului : „Femeia asta, cu care am să mă căsătoresc, a făcut în viața ei greșelile astea..." Și dealtfel, se gîndise deja, n-avea nici un rost. Bunicul n-ar înțelege niciodată cauzele complicate, fatale, de neocolit, care o împinseseră pe Maria. Dacă i le-ar povesti

cu de-amănuntul, bunicul ar vedea în asta doar un roman încîlcit și fragil, potrivnic firii lui puternice și candide. L-ar izbi exclusiv urîțenia culpelor ; și asta nu i-ar îngădui să aprecieze, senin, inevitabilitatea cauzelor. Pentru a înțelege situația aceasta, a unui caracter nobil prins într-o necruțătoare rețea de fatalități, e nevoie de un spirit mai maleabil, mai modern decît al bunicului... Bătrînul Afonso era ca un bloc de granit : nu te puteai aștepta de la el la subtilele discriminări ale unui cazuist din zilele noastre. Din toată viața Mariei ar vedea numai un fapt tangibil : căzuse pe rînd în brațele a doi bărbați. Și din asta ar decurge apoi toată atitudinea lui de cap al familiei. Astfel că, de ce să-i facă el atunci bătrînului o mărturisire care, în mod necesar, ar da naștere unui conflict de sentimente și unei ireparabile despărțiri în casă ?...

— Nu ești de părerea mea, Ega ?

— Vorbește mai încet, aude birjarul.

— Nu înțelege bine portugheza, și mai ales felul nostru de a vorbi... Nu ești de părerea mea ?

Ega își scăpăra de talpă chibrit după chibrit, ca să aprindă o țigară. Și mormăia :

— Da, bătrînul Afonso e de granit...

De aceea ticluise Carlos alt plan, mai cuminte : să-i ascundă bunicului trecutul Mariei — și să-i facă doar cunoștință cu persoana ei. Se căsătoreau în taină în Italia. Se înapoiau : ea în strada Sfîntul Francisc, el, filial, la Buchetul. Apoi Carlos îl ducea pe bunic în casa bunei sale prietene, pe care o cunoscuse în Italia, Madame de Mac Gren. Ca să-l cucerească imediat se bizuia pe farmecul Mariei, grațiile unui interior rafinat și serios, micile ospețe fără cusur, ideile juste, Chopin, Beethoven etc. Și, ca să completeze cucerirea aceluia care adora copiii cu atîta duioșie, mai era și Rosa acolo... În sfîrșit, cînd bunicul se va fi îndrăgostit de Maria, de fetiță, de totul — el avea să-i spună deschis, într-o dimineață : „Ființa asta superioară și adorabilă a avut o cădere în trecutul ei ; dar cu m-am însurat cu ea ; și fiind ea așa cum este, nu găsești că am făcut bine totuși că am ales-o de soție" ? Și bunicul, pus în fața iremediabilității faptului consumat, cu toată indulgența lui de bătrîn gata s-o apere pe Maria — va fi primul care să spună că, dacă acea căsătorie nu era

cea mai bună după regulile lumești, era cu siguranță cea mai bună după interesele inimii...

— Nu ești de părerea mea, Ega ?

Pierdut în gînduri, Ega scutura cenușa țigării. Și-și spunea că, în rezumat, Carlos adopta față de bunicul lui complicata combinație pe care o încercase Maria Eduarda față de el — și imita fără să-și dea seama raționamentele ei subtile.

— Și pe urmă, gata, continua Carlos. Dacă el, în indulgența lui, acceptă totul, cu atît mai bine ! Se dă o petrecere mare la Buchetul... Dacă nu, nu-i nimic ! Ne vom duce viața unul într-o parte și celălalt într-alta, precumpănind pentru fiecare superioritatea a două lucruri excelente : pentru bunicul tradițiile sîngelui, pentru mine drepturile inimii.

Și văzînd că Ega tace mai departe :

— Ce părere ai ? Haide, spune. Ești atît de lipsit de idei azi, frate !

Celălalt a scuturat din cap, parcă trezindu-se.

— Vrei să-ți spun părerea mea, deschis ? Ce dracu, sîntem doi bărbați care stăm de vorbă bărbățește !... Atunci, iată : bunicul tău are aproape optzeci de ani, tu ai douăzeci și șapte sau așa ceva... E dureros de spus, nimeni nu rostește aceste cuvinte mai îndurerat-decît mine, dar bunicul tău e muritor... Ei bine, așteaptă pînă atunci Nu te căsători. Presupune că ea are un tată foarte bătrîn încăpățînat și îndărătnic, care nu-l poate înghiți pe domnul Carlos da Maia cu barbișonul lui. Așteaptă ; du-te mai departe la Vizuină cu birja Mulatrului ; și lasă-l pe bunic să-și sfîrșească bătrînețile în liniște, fără dezamăgiri și amărăciuni...

Carlos își răsucea mustața, mut, retras spre fundul trăsurii. Niciodată, în zilele acelea de griji, nu-i venise ideea asta atît de înțeleaptă, atît de ușor de îndeplinit ! Da, asta trebuia să facă, să aștepte ! Avea datoria să-l cruțe pe bietul bunic de supărări... Desigur, Maria, ca femeie, dorea cu nerăbdare să transforme amantul în soț prin legătura etolei care purifică totul și pe care nici o forță n-o poate dezlega. Dar chiar și ea ar prefera o consacrare legală care să nu fie însă precipitată și tainică... Apoi, dreaptă și mărinimoasă cum e, ar înțelege prea bine obligația supremă

de a nu-l mîhni pe acel sfînt bătrîn. Dealtfel, nu o ştia el leală şi pură ca un diamant ? Îşi dăduse cuvîntul : din clipa aceea erau ca şi căsătoriţi, nu în faţa altarului şi în registrele paraclisului, ci în faţa onoarei şi în comuniunea de nezdruncinat a inimilor lor...

— Ai dreptate ! a strigat în cele din urmă, bătîndu-şi prietenul pe genunchi. Ai foarte multă dreptate ! Ideea asta e genială ! Trebuie să mai aştept... Şi în timp ce aştept ?...

— Cum în timp ce aştepţi ? a sărit Ega, rîzînd. Ce dracu! Asta nu-i treaba mea !

Şi a adăugat, mai serios :

— În timp ce aştepţi, ai la dispoziţie metalul ăsta josnic care face nobilă orice existenţă. Îţi instalezi soţia, pentru că de azi înainte e soţia ta, aici, la Olivais, sau aiurea, cu gustul, confortul şi demnitatea pe care le merită o soţie... Şi-ţi trăieşti viaţa ! Nimic nu vă împiedică să faceţi călătoria aceea de nuntă în Italia... Te întorci, îţi fumezi ţigara mai departe şi-ţi trăieşti viaţa. Asta înseamnă să fii cu scaun la cap : aşa ar gîndi marele Sancho Panza... Ce dracu ai în pachetul acela de miroase atît de bine ?

— Un ananas... Aşa e, dragul meu : să aştept, să-mi trăiesc viaţa. E o idee !

O idee ! Şi cea mai plăcută pentru temperamentul lui Carlos. De ce să se încurce, dintr-un exces de cavalerism romantic, într-o încîlceală de amărăciuni domestice ? Maria avea încredere în el ; era bogat, era tînăr ; lumea se deschidea în faţa lor, uşoară şi plină de indulgenţe. Nu trebuia decît să-şi trăiască viaţa.

— Ai dreptate, Ega ! Şi Maria va fi prima care să găsească hotărîrea asta plină de bun simţ şi de *oportunism*. Îmi pare destul de rău că trebuie să mai amîn aranjarea vieţii mele şi instalarea unui *home* [1] adevărat. Dar gata ! Mai presus de orice, fericirea bunicului... Şi ca să sărbătorim ţîşnirea acestei idei, dea Domnul ca Maria să ne fi pregătit o masă pe cinste !

Acum, cînd se apropiau de Vizuina, Ega se temea de prima întîlnire cu Maria Eduarda. Îl deranja stînjencala ei, roşeaţa pe care nu şi-o va putea ascunde — sigură că,

[1] Cămin (engl.).

fiind confidentul lui Carlos, îi cunoştea viaţa, mizeriile, relaţiile cu Castro Gomes. De aceea şovăise să vină la Vizuina. Dar pe de altă parte, să nu mai apară în faţa Mariei Eduarda ar fi însemnat să marcheze, aproape jignitor de apăsat, o dorinţă caritabilă să nu-i atingă pudoarea... De aceea hotărîse „să se arunce în apă dintr-o dată". Cine, dacă nu el, trebuia să fie primul care-i întindea mîna logodnicei lui Carlos ?... În afară de asta, era nespus de curios s-o vadă în interiorul ei, la masa ei, pe fiinţa aceea atît de frumoasă, cu graţia ei nobilă de zeiţă modernă ! Dar a sărit din trăsură foarte încurcat.

În cele din urmă, totul s-a petrecut uşor şi cu rîsete. Maria broda, aşezată pe treptele ce dădeau în grădină. Într-adevăr, a tresărit, a roşit toată cînd l-a zărit pe Ega, care-şi căuta stînjenit monoclul ; şi-au strîns mîna sfios, fără o vorbă ; dar Carlos, vesel, despachetase ananasul, şi cînd au început toţi să-l admire s-a risipit orice reţinere.

— Oh ! e nemaipomenit !

— Ce culoare, ce bogăţie de tonuri !

— Şi ce aromă ! A parfumat toată şoseaua !

Ega nu mai fusese la Vizuina din noaptea fatală a seratei soţilor Cohen, cînd băuse atît de mult şi aiurase nebuneşte. Imediat i-a amintit lui Carlos de călătoria cu birja veche, sub furtună, grogul lui Craft, cina cu friptură de curcan...

— Aici am suferit mult, doamna mea, îmbrăcat în Mefisto !...

— Din cauza Margaretei ?

— Pentru cine se suferă în lumea asta pătimaşă, doamna mea, dacă nu pentru Margareta sau pentru Faust ?

Dar Carlos voia să-l ducă să admire şi el noile splendori de la Vizuina. Cu familiaritate, Maria l-a condus prin încăperi, regretînd că el venise la Vizuina abia acum, la sfîrşitul verii şi al florilor. Ega s-a extaziat zgomotos. În sfîrşit, Vizuina îşi pierduse aerul ei îngheţat şi mohorît de muzeu ! Acum se putea tăifăsui liber acolo !

— Ăsta-i un barbar, Maria ! striga Carlos radios. Are oroare de artă ! E un iber, e un semit !...

Semit ? Ega se lăuda că e un arian luminat ! Şi tocmai de-aceea nu putea trăi într-o casă unde fiecare scaun avea solemnitatea sumbră a unor strămoşi cu perucă...

— Dar, spunea Maria rîzînd, toate obiectele astea frumoase din secolul al optsprezecelea amintesc mai degrabă de ușurătate, de spirit, de maniere grațioase...

— Găsiți ? a sărit Ega. Mie tot aurul ăsta, înfloriturile, rococourile îmi amintesc de o vioiciune aiurită și zbînțuită... Nu-mi place ! Noi trăim într-o democrație ! Și nimic nu exprimă mai bine veselia simplă, solidă și bonomă a democrației, decît fotoliile largi de marochin și lemnul de acaju lăcuit !...

Astfel, tot discutînd vesel și ușor despre obiecte de artă, au coborît în grădină.

Miss Sara se plimba printre aleile de merișor, cu ochii în jos, cu o carte închisă în mînă. Ega, care aflase de înfocările ei nocturne, a țintuit-o lacom prin monoclu ; și în timp ce Maria se aplecase să taie o mușcată, i-a exprimat lui Carlos, cu un gest mut, admirația pentru buza aceea roșie ca fraga, sînuletul acela rotund de turturică sătulă... Apoi, în fund, lîngă chioșc, au găsit-o pe Rosa, care se dădea în leagăn. Ega a părut fermecat de frumusețea, de prospețimea ei mată de camelie albă. I-a cerut o sărutare. Ea a pretins mai întîi, foarte serioasă, să-și ia sticla aceea de la ochi.

— Dar e ca să te văd mai bine! E ca să te văd mai bine!...

— Atunci de ce nu ți-ai pus una la fiecare ochi ? Așa nu mă vezi decît pe jumătate...

— Încîntătoare ! Încîntătoare ! murmura Ega. În fond, găsea că-i o fetiță înfiptă și obrăznicuță. Maria strălucea toată.

Iar masa a prelungit mai mult intimitatea lor punctată de rîsete. Încă de la supă, venind vorba despre peisajul de țară și despre o vilă pe care dorea s-o construiască în Sintra, la Capuchos, Carlos spusese „cînd o să ne căsătorim". Iar Ega a făcut aluzie la viitor în modul cel mai plăcut inimii Mariei. Acum, cînd Carlos se instala pentru totdeauna într-o fericire stabilă (spunea el), trebuia să înceapă să lucreze ! Și a readus în discuție vechea sa idee a unui cenaclu, reprezentat de o revistă care să dirijeze literatura, să educe gustul, să înalțe politica, să creeze civilizația, să întinerească ramolita Portugalie... Spiritul său, averea sa (chiar și silueta sa, adăuga Ega rîzînd) îl desemnau pe Carlos drept conducător al mișcării. Și ce bucurie profundă pentru bătrînul Afonso da Maia !

Maria asculta, interesată și gravă. Simțea bine că, dacă ar duce o viață inteligentă și activă, Carlos ar reabilita în mod suprem legătura lor, dovedind influența ei fecundă și purificatoare.

— Aveți dreptate, aveți foarte multă dreptate ! exclama ea cu însuflețire.

— Fără să mai socotim, adăuga Ega, că țara are nevoie de noi ! Cum foarte bine zice scumpul și cît se poate de imbecilul nostru Gouvarinho, țara duce lipsă de personal... Și cum să nu ducă, dacă noi, care avem aptitudinile necesare, ne mulțumim să ne mînăm docarele și să scriem viața intimă a atomilor ? Eu, doamna mea, chiar eu sînt cel care scriu biografia unui atom !... La urma urmelor, diletantismul ăsta e absurd. Strigăm peste tot, prin cîrciumi și prin cărți, „că asta-i o țară păcătoasă". Dar, pe dracu ! De ce nu ne străduim să o retopim, să o refacem după gustul nostru și după tiparul desăvîrșit al ideilor noastre ?... Dumneavoastră nu cunoașteți țara asta, doamna mea. E admirabilă ! E o bucată de ceară inertă de prima calitate. Întrebarea e cine o frămîntă. Pînă acum, ceara s-a aflat în mîini brute, banale, grosolane, josnice, rutiniere... Trebuie pusă în mîini de artiști, în mîinile noastre. Vom face din ea un *bijou !* [1]...

Carlos rîdea, pregătind pe o tavă ananasul cu zeamă de lămîie și vin de Madeira. Dar Mariei nu-i plăcea că rîde. Ideea lui Ega i se părea superioară, însuflețită de un înalt sentiment al datoriei. Aproape că avea remușcări, spunea ea, de trîndăveala lui Carlos. Și acum, cînd urma să fie înconjurat de o afecțiune senină, voia să-l vadă lucrînd, manifestîndu-se, dominînd...

— Într-adevăr, a spus Ega zîmbind, sprijinit pe spătar, era romanului a luat sfîrșit. Și acum...

Dar Domingos servea ananasul. Iar Ega l-a gustat și a izbucnit în strigăte de entuziasm. Oh ! ce minunăție ! Oh ! ce deliciu !

— Cum pregătești tu asta ? Cu Madeira...

[1] Bijuterie (fr.).

— Și geniu ! a exclamat Carlos. Delicios, nu-i așa ? Acum spuneți-mi voi dacă tot ce aș fi eu în stare să fac pentru civilizație valorează cît tava asta cu ananas ! Pentru asemenea lucruri trăiesc eu ! Nu m-am născut ca să fac civilizație...

— Te-ai născut, a sărit Ega, ca să culegi florile acestei plante a civilizației, pe care norodul o stropește cu sudoarea lui ! În fond, și eu, băiete !

Nu, nu ! Maria nu voia să-i audă vorbind astfel !

— Cuvintele acestea strică tot. Iar dumneavoastră, domnule Ega, în loc să-l corupeți pe Carlos, ar trebui să-l inspirați...

Ega a protestat, privind-o galeș, cu ochi languroși. Dacă amicul său Carlos avea nevoie de o muză inspiratoare și binefăcătoare, apoi nu putea s-o întruchipeze el, lighioană bărboasă și licențiat în drept... Muza era de fapt *toute trouvée !* [1]

— Ah, chiar așa !... Cîte pagini frumoase, cîte idei nobile nu s-ar putea produce într-un paradis ca ăsta !...

Și gestul lui blînd și mîngîietor îmbrățișa Vizuina, liniștea dintre arbori, frumusețea Mariei. Apoi, în salon, în timp ce Maria cînta o Nocturnă de Chopin, iar Carlos și cu el își sfîrșeau țigările în ușa dinspre grădină privind răsăritul lunii, Ega a declarat că, de la începutul mesei, îi venise și lui chef să se însoare !... Într-adevăr, nimic nu se putea asemui cu însurătoarea, viața de interior, cuibul...

— Cînd mă gîndesc, băiete, a murmurat el mușcîndu-și sumbru țigara, că aproape un an din viață i l-am dedicat israeliencei aceleia destrăbălate căreia-i place să primească bătaie cu bastonul...

— Ce face ea la Sintra ? a întrebat Carlos.

— Se afundă în mocirlă. Nu mai am nici cea mai mică îndoială că-și dăruiește inima lui Dâmaso... Tu știi ce înseamnă „inimă" în cazurile astea... Ai mai văzut o asemenea ticăloșie ? E pur și simplu obscenă !

— Și tu care o adorai, a spus Carlos.

Celălalt n-a răspuns. Apoi, în casă, l-a apucat brusc ura de boemă și de romantism, și a început să înalțe laude sonore întru preaslăvirea familiei, a muncii, a înaltelor

[1] Gata găsită (fr.).

îndatoriri umane, dînd pe gît concomitent și pahărele de coniac. La miezul-nopții, cînd să plece, s-a împleticit de două ori pe aleea de salcîmi, cu mintea învălmășită, citindu-l pe Proudhon. Iar după ce Carlos l-a ajutat să se urce în trăsura pe care el și-a dorit-o descoperită, ca să poată să comunice cu luna, Ega i-a înșfăcat brațul și s-a pornit să-i vorbească de revistă, de puternicul vînt de spiritualitate și de virtute virilă ce trebuia făcut să sufle peste țară... În cele din urmă, întins pe locul lui, și-a scos pălăria sub adierea nopții și a adăugat :

— Încă ceva, Carlinhos. Vezi dacă poți să-mi aranjezi ceva cu englezoaica... Trebuie să se ascundă niște vicii delicioase sub genele acelea coborîte... Vezi dacă poți să-mi aranjezi ceva... Haide, dă-i înainte, vizitiu ! Caramba, ce frumusețe de noapte !

Carlos a fost încîntat de acea primă masă prietenească la Vizuina. Avusese mai întîi de gînd să n-o prezinte pe Maria amicilor săi intimi decît după căsătorie și după înapoierea din Italia. Dar acum, în gîndul lui „legalizarea legăturii" era amînată, îndepărtată, aproape risipită în neant. Așa cum spunea și Ega, trebuia să aștepte, să-și trăiască viața... Între timp însă Maria și cu el nu se puteau izola acolo toată lunga iarnă fără să simtă în jurul lor căldura socială a cîtorva prieteni. De aceea, într-o dimineață, întîlnindu-l pe Cruges, care fusese vecinul Mariei și îi dădea pe timpuri vești despre acea „lady englezoaică", l-a invitat să ia masa duminică la Vizuina.

Compozitorul a venit cu birja, dimineața în frac și cu cravată albă ; iar hainele de țară de culoare deschisă în care i-a găsit pe Carlos și pe Ega au avut darul să-l stînjenească de la bun început. Orice femeie, în afară de vreo Lola sau Concha, îl intimida, îi lua glasul ; Maria, „cu ținuta ei de *grande dame*", cum spunea el, l-a zăpăcit într-un asemenea hal, că s-a oprit în fața ei, fără să scoată un cuvînt, roșu ca racul, răsucindu-și căptușeala buzunarelor. Înainte de masă, la ideea lui Carlos s-au dus să-i arate parcul. Bietul compozitor, agățîndu-și mereu fracul prost croit de crengile arbuștilor, făcea eforturi uriașe să bîiguie cîte ceva despre „frumusețea acelor locuri" ; și tocmai atunci îi scăpau, în mod inexplicabil, tot soiul de cu-

vinte vulgare, în limbaj popular : „Fainã privelişte! Văleu, ce miros !“ Apoi tot el se înfuria, leoarcă de sudoare, neputînd să priceapă cum de-i ieşiseră din gură asemenea vorbe urîte, atît de opuse gustului său rafinat de artist. Cînd s-a aşezat la masă, s-a cufundat într-un negru acces de *spleen* şi muţenie ! Nici măcar o controversă în legătură cu Wagner şi Verdi, pe care, din atenţie pentru el, a provocat-o Maria, nu i-a putut desface buzele încleştate. Carlos a mai încercat să-l atragă în voioşia comesenilor — povestind plimbarea lor la Sintra, cînd el o căuta pe Maria la doamna Lawrence şi dăduse în locul ei peste o matroană obeză, mustăcioasă, cu un căţeluş în braţe, care se certa cu bărbatul ei pe spaniolește. Dar la fiecare exclamaţie a lui Carlos — „Ţi-aduci aminte, Cruges ?“, „Nu-i aşa, Cruges ?“ — compozitorul, roşu, bîiguia doar un „da“ zgîrcit. Pînă la urmă a stat acolo, lîngă Maria, ca un butuc funebru. Le-a stricat cheful la toţi.

După cafea au proiectat o plimbare prin împrejurimi, cu *break*-ul. Carlos apucase deja hăţurile, Maria, aşezată pe perne, îşi încheia mănuşile — cînd Ega, temîndu-se de răcoarea după-amiezii, a sărit deodată jos şi a dat fuga să-şi ia pardesiul. Chiar în clipa aceea s-a auzit tropăitul unui cal pe şosea — şi a apărut marchizul.

A fost o surpriză plăcută pentru Carlos, care nu-l văzuse toată vara. Marchizul s-a oprit imediat şi, cînd a dat cu ochii de Maria, s-a înclinat adînc, scoţîndu-şi pălăria mare cu borurile căzute.

— Te credeam la Golegã ! a exclamat Carlos. Chiar Cruges mi-a spus-o... Cînd ai sosit ?

Sosise în ajun. Fusese la Buchetul ; găsise totul pustiu. Acum venea la Olivais să-l vadă pe unul dintre fraţii Vargas, proaspăt căsătorit, care se instalase acolo, în împrejurimi, să-şi petreacă luna de miere...

— Care, cel gras, de la curse ?

— Nu, cel slab, de la regate.

Carlos, sprijinit pe pernă, cerceta iepşoara marchizului, micuţă, bine făcută, o murgă întunecată şi arătoasă.

— Asta-i ceva nou ?

— O mînză de-a lui Darque... Vrei s-o cumperi ? Sînt puţin cam prea greu pentru ea, şi se poate înhăma la docar...

— Fă un ocol.

Marchizul, bine înfipt în şa, a făcut un ocol, punînd mînza în avantaj. Carlos a găsit că are „acţiuni bune“. Maria a murmurat : „Foarte frumoasă, un cap fin...“ Atunci Carlos l-a prezentat pe marchizul de Sousela doamnei Mac Gren. El a înconjurat trăsura, cu capul descoperit, ca să-i strîngă Mariei mîna ; şi, în aşteptarea lui Ega care se eterniza în casă, au început să vorbească despre vară, despre Santa Olávia, despre Olivais şi Vizuina... De cît timp nu mai trecuse marchizul pe acolo ! Ultima dată fusese victima excentricităţilor lui Craft...

— Închipuiţi-vă dumneavoastră, i-a spus el Mariei Eduarda, că mă invită într-o zi la micul-dejun. Vin, şi grădinarul îmi spune că domnul Craft, cu servitor şi bucătar cu tot, a plecat la Porto ; dar că domnul Craft mi-a lăsat un afiş în salon... Mă duc în salon, şi văd atîrnat de gîtul unui idol japonez o foaie de hîrtie pe care scria cam aşa : „Zeul Tchi are onoarea să-l poftească pe domnul marchiz, în numele stăpînului său absent, să treacă în sufragerie, unde va găsi, într-un bufet, brînză şi vin, ceea ce reprezintă un mic-dejun suficient pentru un bărbat voinic ca dumnealui“. Şi ăsta mi-a fost într-adevăr micul-dejun... Ca să nu fiu singur, l-am împărţit cu grădinarul.

— Sper că v-aţi răzbunat ! a exclamat Maria rîzînd.

— De asta puteţi să fiţi sigură, doamna mea... L-am invitat la masă, şi cînd a apărut, venind tocmai de-aici, de la Vizuina, portarul i-a spus că domnul marchiz a plecat undeva departe, şi n-a lăsat nici piine, nici brînză... Rezultatul : Craft mi-a trimis o jumătate de duzină de sticle cu un minunat Chambertin. Pe zeul Tchi nu l-am mai văzut de-atunci...

Zeul Tchi era la locul său, obez şi oribil la vedere. Şi, în mod foarte firesc, Carlos l-a invitat pe marchiz să-i mai facă o vizită vechiului său amic Tchi în seara aceea, cînd se întorcea de la Vargas.

Marchizul a venit la ora zece şi au petrecut o seară încîntătoare. El a izbutit să risipească imediat melancolia lui Cruges tîrîndu-l cu o mînă de fier spre pian ; Maria a cîntat ; s-au purtat discuţii spirituale ; şi cuibul acela de dragoste a rămas aprins pînă tîrziu, cu prilejul primei sale petreceri între amici.

Aceste vesele reuniuni erau la început, cum spunea Ega, duminicale ; dar toamna devenea tot mai rece, curînd aveau să se despoaie copacii de la Vizuina, astfel încît Carlos le-a acumulat de două ori pe săptămînă, în fostele zile libere de la Universitate, duminica şi joia. Descoperise o admirabilă bucătăreasă alsaciană, crescută după marile tradiţii, care-l slujise pe episcopul de Strasbourg, dar pe care năzbîtiile unui fiu şi alte supărări o aruncaseră la Lisabona. Dealtfel, Maria îşi compunea mesele cu o ştiinţă rafinată : ziua de venire la Vizuina era socotită de marchiz „zi de civilizaţie".

Masa strălucea ; iar tapiseriile reprezentînd plantaţii de copaci aşterneau în jurul ei umbra întunecoasă a unui refugiu de pădure în care, prin cine ştie ce capriciu al naturii, s-ar fi aprins candelabre de argint. Vinurile proveneau din preţioasele pivniţe ale Buchetului. Se discuta cu fantezie despre cîte în lună şi în stele — în afară de „politica portugheză", socotită un subiect de conversaţie indecent pentru nişte persoane cu gust.

Rosa apărea la cafea, emanînd din zîmbetul ei, din micile-i braţe dezgolite, din rochiţele-i albe umflate peste ciorăpeii de mătase neagră, un proaspăt parfum de floare. Marchizul o adora, disputîndu-şi-o cu Ega, care i-o ceruse Mariei în căsătorie şi-i tot compunea de mult timp un sonet. Ea îl prefera pe marchiz : îl găsea pe Ega „foarte..." — şi-şi completa ideea cu un mic gest al degetului unduind în aer, vrînd parcă să spună că Ega „era foarte sucit".

— Iacătă ! exclama el. Fiindcă sînt mai civilizat decît ăsta ! E simplitatea care nu înţelege rafinamentul.

— Ba nu, nefericitule ! protestau cei din jur. Fiindcă eşti contrafăcut !... E natura care respinge convenţionalul !...

Se ridica paharul în sănătatea Mariei : ea zîmbea, fericită printre noii ei prieteni, de o frumuseţe dumnezeiască, aproape totdeauna îmbrăcată în culori închise, cu un mic decolteu în care strălucea neasemuita splendoare a gîtului ei.

Apoi au început să organizeze ceremonii. Într-o duminică, în care clopotele băteau şi focurile de artificii săgetau văzduhul în depărtări, Ega s-a plîns că austerele-i principii

filozofice îl împiedicau să sărbătorească şi el pe acel sfînt cîmpenesc care, în viaţă, fusese fără doar şi poate un căpăţînos încîntător, plin de iluzii şi de blîndeţe... Dar oare, a adăugat el, nu cumva într-o asemenea zi, frumoasă şi senină, sub un cer însorit, s-o fi dat lupta de la Termopile ? De ce să nu lanseze focuri de artificii spre slava lui Leonida şi a celor trei sute de spartani ? Şi s-au lansat focuri de artificii întru gloria eternă a Spartei.

Apoi s-au mai sărbătorit şi alte date istorice. Aniversarea descoperirii lui Venus din Milo a fost comemorată cu un balon căruia i s-a dat foc. Cu alt prilej, marchizul a adus de la Lisabona, înghesuindu-i pe toţi într-o trăsură, nişte cîntăreţi celebri de fado, pe Pictatu, pe Învîrteguş şi pe Bîlbîitu : şi după masa de prînz, pînă spre seară, cu razele lunii bătînd în rîu, cinci chitare au scos vaierele cele mai triste ale fadourilor portugheze.

Cînd erau singuri, Carlos şi Maria îşi petreceau dimineţile în chioşcul japonez — legaţi de acel prim ascunziş al dragostei lor, mic şi strîmt, în care inimile băteau mai aproape una de alta. În locul rogojinilor fine, Carlos îl capitonase cu frumoasele lui cuverturi de India, de culoarea paiului şi a periei. Acum una din preocupările lui de seamă era să înfrumuseţeze Vizuina : niciodată nu se întorcea de la Lisabona fără să aducă vreo statuetă de Saxa, un fildeş, o faianţă, ca un mire fericit care-şi desăvîrşeşte cuibul.

Între timp, Maria nu uita să-i tot aminteaască de proiectele intelectuale ale lui Ega : voia ca el să se apuce de lucru, să-şi facă un nume ; asta ar fi mîndria ei intimă, şi mai cu seamă bucuria supremă a bunicului. Ca s-o mulţumească (mai mult decît ca să-şi satisfacă propriile lui nevoi spirituale), Carlos reîncepuse să scrie articole de medicină literară pentru *Gazeta medicală*. Lucra în chioşc, dimineţile. Îşi adusese acolo ciorne, cărţi, faimosul său manuscris despre *Medicina veche şi modernă*. Şi în cele din urmă descoperise că era încîntător să stea acolo, cu o vestă uşoară de mătase pe el, cu ţigaretele alături, cu un proaspăt foşnet de copaci în jur, cizelîndu-şi frazele în timp ce ea, lîngă el, broda tăcută. Ideile lui ţîşneau mai originale, forma lor cîştiga în culoare în acel strîmt chioşc satinat, pe care ea îl parfuma cu prezenţa ei. Maria îi res-

pecta munca, socotind-o ceva nobil și sacru. Dimineața ștergea chiar ea cărțile de praful ușor pe care adierea îl suflase prin fereastră ; așeza hîrtia albă, punea cu grijă peniţe noi ; și broda o pernă din pene și satin, pentru ca cel care lucra să stea mai comod în vastul său scaun de piele repusată.

Într-o zi se oferise să treacă pe curat un articol. Entuziasmat de scrisul ei, comparabil aproape cu legendarul scris al lui Dâmaso, Carlos o întrebuința acum necontenit drept copistă, simțind mai multă tragere de inimă pentru o muncă la care se asocia și ea. Cîtă silință nu-și dădea blînda făptură ! Avea pentru asta o hîrtie specială, de tonalitatea suavă a fildeșului : și, scriind cu degețelul cel mic ridicat, învăluia considerațiile greoaie ale lui Carlos despre vitalism și transformism în grația delicată a unei dantele... O sărutare o răsplătea pentru tot.

Uneori Carlos îi dădea lecții Rosei — cînd de istorie, povestindu-i-o familiar ca pe un basm cu zîne, cînd de geografie, stîrnindu-i interesul pentru pămînturile unde trăiesc negri și pentru bătrînele rîuri ce curg printre ruinele sanctuarelor. Asta era plăcerea cea mai mare a Mariei. Serioasă, mută, asculta cu religiozitate cum acea ființă mult iubită o învăța carte pe fiica ei. Lăsa să-i scape lucrul din mînă, iar osteneala pe care și-o dădea Carlos, atenția fermecată a Rosei așezată la picioarele lui, sorbind frumoasele povestiri despre Jeanne d'Arc sau despre caravele ce-au plecat spre India, îi aducea în ochi strălucirea unei cești de lacrimi fericite...

De la mijlocul lui octombrie, Afonso da Maia a început să vorbească despre plecarea din Santa Olávia, întîrziată doar de niște lucrări începute în aripa veche a casei și la grajduri : fiindcă în ultimul timp îl năpădise pasiunea construcțiilor — simțindu-se că întinerește, cum spunea el, în contact cu lemnul proaospăt și în mirosul tare al vopselelor. Carlos și Maria se gîndeau și ei să părăsească Olivais. Îndatoririle domestice ale lui Carlos nu-i vor putea îngădui să rămînă instalat acolo după înapoierea bunicului la Buchetul. În afară de asta, sfîrșitul lui octombrie era tot mai întunecos și aspru ; iar Vizuina devenea acum prea puțin bucolică, datorită parcului desfrunzit și mustind de apă, a ceții ce se înălța de pe rîu și a unei singure sobe în cabinetul cu cretoane — în afară de somptuosul șemineu din sufragerie care, prin nubienii lui cu ochi de cristal, scotea o fumăraie groaznică atunci cînd se încumeta Domingos să facă foc în el.

Într-una din dimineţile acelea, Carlos, care rămăsese pînă tîrziu cu Maria și apoi, în cocioaba lui cu pereții subțiri, abia putuse să adoarmă din cauza unei furtuni, cu vînt puternic și ropote de ploaie, ce se dezlănțuise în zori, s-a sculat la ora nouă și a venit la Vizuina. Ferestrele de la camera Mariei încă mai erau deschise ; dimineața se lumina ; parcul spălat, pe jumătate despuiat sub aerul fin și albastru, avea o frumoasă și tăcută grație prevestitoare a iernii. Carlos se plimba, privind vazele cu crizanteme înflorite, cînd a răsunat clopoțelul de la poartă. Era factorul. Cu cîteva zile în urmă îi scrisese lui Cruges, ca să-l întrebe dacă, odată cu primele friguri ale lui decembrie, etajul din strada Sfîntul Francisc va fi liber ; așteptînd așadar o scrisoare de la compozitor, s-a dus să deschidă, însoțit de Niniche. Dar în dimineața aceea corespondența consta doar dintr-o scrisoare de la Ega și două numere de ziar sub banderolă, — unul pentru el, altul pentru „Madame Castro Gomes, pe moșia domnului Craft, la Olivais".

Pășind pe sub salcîmi, Carlos a deschis scrisoarea de la Ega. Era din ajun, purtînd data : *Pe seară, în grabă.* Și glăsuia astel : *Citește, în otreapa asta pe care ți-o trimit, acel fragment de proză superioară care amintește de Tacit. Dar nu te speria ; prin mijloace pecuniare am suprimat tot tirajul, în afară de două numere destinate, unul Vizuinei, altul (oh ! logică supremă a regimului constituțional !) palatului, pentru însuși șeful statului !... Dar nici chiar acela nu va ajunge la destinație. În orice caz, bănuiesc din ce canal au ieșit lăturile astea și trebuie să luăm măsuri ! Vino ! Te aștept la ora două. Și, cum îi spunea Iago lui Cassius,* ia bani în pungă.

Îngrijorat, Carlos a rupt banderola ziarului. Se numea *Goarna diavolului* : și în modul de tipărire, în calitatea hîrtiei, în abundența de sublinieri, în caracterele folosite, dezvăluia toată numai josnicie și ticăloșie. Chiar pe prima pagină două cruci cu creionul marcau un articol pe care Carlos, dintr-o ochire, l-a văzut presărat cu numele lui. Și

a citit cele ce urmează : *Să trăiești, conu Maia ! Va să zică nu mai mergi la cabinet, nu-i mai consulți pe bolnavii din cartier,* conu filfizonu ? — *Ciripeala asta i se adresa în Chiado, la ușa Casei Havaneze, lui Maia, Maia cel cu caii englezești, Maia de la Buchetul, care face pe* spilcuitul ; *iar nea Paulino* care are ochi *de văzut și tocmai trecea pe-acolo, a auzit următorul sunet de goarnă : — Adevărul e că Maia găsește* mai înflăcărat *traiul în poalele unei* brazilience măritate, *care nici braziliancă și nici măritată nu e, și căreia nătărăulul i-a pus la dispoziție o casă, pe-acolo, spre Olivais, ca să stea la aer curat ! Mai sînt și d-ăștia pe lumea asta !... Crede omul că a făcut o cucerire ; și iată că tineretul de bun gust moare de rîs, pentru că ce vrea tipesa de la el nu-s ochii lui frumoși, ci* livrele *lui frumoase... Nătărăul, care bate mîrțoagele de le face* biftecuri, *ca* marchizu, *adevăratul marchiz, și-a închipuit că a pus mîna pe o doamnă șic, venită de pe* bulevardele *Parisului, și măritată, și legiuimă pe deasupra !... Iar la sfîrșit (nu, că să mori de rîs, și alta nu), la sfîrșit se descoperă că tipesa era o* cocotă *nerușinată, pe care a adus-o încoace un brazilian* sătul de ea, *ca s-o treacă frumoșilor lusitani... Și a căzut măgăreața pe Maia ! Biet nătăfleț ! Chiar și așa conu Maia n-a mai apucat decît resturile altcuiva, fiindcă tipesa, înainte de a-l îmbrobodi pe el, își mai făcuse* mendrele *din plin, acolo, în strada Sfîntul Francisc, cu un tînăr din lumea bună care a șters-o și el, fiindcă deopotrivă cu noi nu* apreciază decît frumoasele spanioloaice. *Dar n-are nimic împotrivă ca Maia să fie tras pe sfoară ! — Păi dacă așa stau lucrurile, s-o spunem noi, cu mare precauție pentru că Diavolul își are* Goarna *gata pregătită ca să zvonească prin lumea întreagă isprăvile lui* Maia cuceritorul. *Să trăiești, conu Maia !*

Carlos a rămas înlemnit pe aleea de salcîmi, cu ziarul în mînă, cuprins de uluirea furioasă și mută a celui care primește pe neașteptate în față o căldare mare de noroi ! Nu din cauza mîniei de a-și vedea dragostea terfelită astfel în publicitatea josnică a unui ziar sordid ; ci din cauza ororii de a auzi frazele acelea, în jargonul hoților și al pungașilor care numai în Lisabona putea înflori, scurgîndu-se fetide, slinoase, peste el, peste Maria, peste splendoarea pasiunii

lor... Se simțea ca într-o cocină de porci. Și un singur gînd a țîșnit din învălmășeala minții lui — să omoare bruta care scrisese așa ceva.

Să-l omoare ! Ega suprimase tirajul fițuicii, Ega îl cunoștea deci pe fițuicar. Nu conta că numerele pe care le avea în mînă erau singurele tipărite. Primise noroiul în față. Dacă ocara fusese răspîndită prin piețele publice cu mare răsunet, sau îi fusese aruncată numai lui, într-ascuns, pe o hîrtie unică, tot una era. Cel care îndrăznise atît de mult trebuia să cadă, strivit !

A hotărît să se ducă imediat la Buchetul. Domingos, la fereastra bucătăriei, freca vesela, fluierînd. Dar cînd Carlos i-a spus să meargă să caute o trăsură la Olivais, bunul Domingos s-a uitat la ceas :

— La unsprezece vine trăsura Saşiului, pe care a comandat-o doamna ca să se ducă la Lisabona...

Atunci de-abia și-a amintit Carlos că Maria proiectase în ajun să meargă la Aline și prin librării. Se nimerea foarte prost, tocmai în ziua aceea cînd avea nevoie să aibă mișcările libere ! Dar Melanie, trecînd chiar atunci cu o oală de apă fierbinte, i-a spus că doamna nu se îmbrăcase încă și poate nici nu se mai ducea la Lisabona... Și Carlos a reînceput să se plimbe, pe covorul de iarbă, printre nuci.

S-a așezat în cele din urmă pe banca din stejar de plută, a rupt banderola de pe *Goarna*, adresată Mariei, a recitit încet proza murdară ; și, în numărul ce-i fusese destinat ei, tot jargonul acela i s-a părut mai ofensator, de nesuportat, pedepsibil doar prin sînge. Era monstruos, într-adevăr, că peste o femeie liniștită, care nu supăra pe nimeni, retrasă în casa ei, să îndrăznească cineva să arunce atît de brutal noroiul ăsta cu mîinile pline ! Iar indignarea sa devenea mai cuprinzătoare, înglobînd de la fițuica ce scuipase cuvintele acelea — pînă la societatea care, în descompunerea ei, produsese o asemenea fițuică. Desigur, orice oraș suferea de plaga asta... Dar numai Lisabona, numai oribila Lisabonă, cu putregaiul ei moral, cu josnicia ei socială, cu lipsa ei totală de bun simț, cu rătăcirea profundă a bunului gust, cu cocina de porci și jargonul ei, putea să producă o *goarnă a diavolului.*

Și, în mijlocul acestei elevate mînii de moralist, a simțit că-l străpunge o durere precisă și sfîșietoare. Da, întreaga

societate a Lisabonei îndeplinea serviciul de vidanjare în acest colţ de lume, dar, în fond, conţinea oare articolul din *Goarna* vreo calomnie ? Nu. Trecutul Mariei, pe care ea îl smulsese de pe sine ca pe o rochie ruptă şi murdară, pe care el însuşi îl îngropase foarte adînc, aşternîndu-i pe deasupra dragostei şi numelui lui, îl dezgropa cineva acum ca să-l arate în lumina soarelui, cu petele şi cu rupturile lui... Şi asta-i ameninţa acum pentru totdeauna viaţa, suspendată ca o ghilotină deasupra ei. În zadar iertase el, în zadar uitase. Lumea din jur ştia. Şi în orice moment, interesul sau perversitatea ar fi putut să refacă articolul din *Goarnă*.

S-a ridicat, zguduit. Şi atunci acolo, sub copacii desfrunziţi unde, în timpul verii, cînd se umpleau de umbră şi de murmure, se plimba şi el cu Maria, soţie aleasă a vieţii lui, Carlos şi-a pus pentru prima oară întrebarea dacă cinstea domestică, cinstea socială, curăţenia strămoşilor lui, demnitatea urmaşilor lui îi îngăduiau într-adevăr să se însoare cu ea...

Să-i dedice toată dragostea, toată averea, desigur ! Dar chiar să se însoare.. Şi dacă ar fi avut un fiu ? Fiul lor, ajuns bărbat în toată firea, trufaş şi pur, ar putea să citească odată într-o *Goarnă a diavolului* că mama lui a fost amanta unui brazilian, după ce fusese amanta unui irlandez. Şi dacă venea atunci fiul lui să-i strige, cu o frumoasă indignare : „E o calomnie !“ el trebuia să lase capul în jos, şi să murmure : „E un adevăr !“ Iar fiul lui s-ar vedea pentru totdeauna legat de mama aceea ale cărei suferinţe şi farmece le ignora lumea, dar ale cărei greşeli le cunoştea şi le dezvăluia, plină de cruzime.

Şi chiar ea ! Dacă el ar face apel la raţiunea ei, superioară şi atît de dreaptă, arătîndu-i batjocurile şi ocările cu care o josnică *Goarnă a diavolului* l-ar putea străpunge într-o zi pe fiul născut din el — l-ar dezlega ea însăşi bucuroasă de făgăduiala lui, mulţumită să păşească la Buchetul pe scara secretă, capitonată cu catifea de culoarea cireşii, cu condiţia ca, sus, s-o aştepte o dragoste statornică şi neclintită... Niciodată n-ar mai reîncepe să facă aluzie la o legătură diferită de cea în care trăiau inimile lor cu atîta lealitate, aşa de confortabil. Nu, Maria nu era o bigotă

preocupată de „păcatul de moarte“ ! Ce-i păsa ei de etola banală a preotului ?...

Da ; dar el, care-i ceruse acea consacrare în ora cea mai emoţionantă a lungii lor dragoste, putea el să-i spună acum : „a fost o copilărie, să nu ne mai gîndim la asta, scuze ?“ Nu ; şi inima lui nici n-o dorea ! Mai degrabă se înclina toată spre ea... Se înclina toată spre ea, cu o înduioşare mai generoasă şi mai fierbinte, în timp ce raţiunea precaută şi austeră predica în felul acesta. El îşi găsise în sufletul ei cultul desăvîrşit, în braţele ei voluptatea cea mai pătimaşă ; în altă parte nu exista fericire pentru el ; înţelept era să se lege de ea prin cea din urmă verigă, cea mai puternică, numele lui, chiar dacă ar răsuna prin văzduhul întreg *Goarnele diavolului*. Ca să înfrunte astfel lumea, cu o superbă revoltă, susţinînd ateiputernicia, domnia unică a Pasiunii... Dar mai întîi să-l omoare pe fiţuicar ! Se plimba, strivea iarba sub tălpi. Şi toate gîndurile i se adunau, în cele din urmă, într-o furie nestăvilită împotriva ticălosului care-şi scursese balele peste dragostea lui, şi într-o clipă strecurase în viaţa lui atîta nesiguranţă şi atîta chin !

Maria a deschis fereastra lîngă el. Era îmbrăcată în culori închise, gata să iasă ; şi a fost suficientă strălucirea tandră a zîmbetului ei, umerii aceia cărora stofa ajustată le modela frumuseţea plină şi caldă, pentru ca pe loc Carlos să-şi urască îndoielile neleale şi laşe cărora li se abandonase clipă, sub copacii desfrunziţi... A alergat spre ea. Sărutarea pe care i-a dat-o, înceată şi mută, era pătrunsă de umilinţa iertării pe care i-o cerea.

— Ce ai de eşti atît de serios ?

El a zîmbit. Serios în înţelesul de solemn, nu era. Poate plictisit. Primise o scrisoare de la Ega, una din veşnicile complicaţii ale lui Ega. Şi trebuia să plece la Lisabona, să rămînă desigur acolo toată noaptea...

— Toată noaptea ? a exclamat ea dezamăgită, aşezîndu-i mîinile pe umeri.

— Da, tot ce se poate, e groaznic ! În afacerile lui Ega există în mod fatal o doză de neprevăzut... Dar chiar mergi la Lisabona ?

— Acum, cu atît mai mult... Dacă mă vrei.

— E o zi frumoasă... Dar o să fie frig pe şosea.

Tocmai, Mariei îi plăceau zilele astea de iarnă, pline de soare, cu un aer viu care te înfiora. O făceau mai sprintenă, mai vioaie.

— Bine, bine, a spus Carlos aruncîndu-şi ţigara. Haide să luăm micul-dejun, scumpa mea... Bietul Ega trebuie să ţopăie de nerăbdare.

În timp ce Maria alerga să-l zorească pe Domingos — Carlos s-a mai dus o dată încet, prin iarba umedă, pînă la şirul scund de arbuşti care închidea în partea aceea Vizuina, ca un gard viu. Acolo colina cobora, cu mici ferme, ziduri albe, plantaţii de măslini, un coş mare de fabrică ce fumega ; dincolo era albastrul fin şi rece al rîului ; apoi munţii, de un albastru mai închis, cu căsuţele albe ale satului cuibărite pe malul apei, netede şi suave în transparenţa aerului blînd. S-a oprit o clipă, cu ochii pierduţi. Şi satul acela al cărui nume nu-l ştiuse niciodată, atît de calm şi fericit în lumină, i-a inspirat lui Carlos o dorinţă neaşteptată să trăiască în linişte şi neştiut de nimeni, într-un asemenea colţ de lume, pe malul unei ape, unde să nu-l cunoască nimeni şi să nu existe *Goarne ale diavolului*, iar el să poată afla pacea unui om simplu şi sărac sub patru ţigle, la sînul fiinţei iubite...

Maria a strigat după el de la fereastra sufrageriei, de unde se aplecase să culeagă unul din ultimii trandafiri agăţători care mai înfloreau încă.

— Ce vreme frumoasă de drum. Maria ! a spus Carlos, sosind prin iarbă.

— Şi Lisabona e foarte frumoasă acum, cu soarele ăsta...

— Da, da, dar Chiado, bîrfele, politicienii, gazetele, toate ororile astea... Mie pur şi simplu mi-e chef de-o colibă de paie în Africa !

Micul-dejun s-a prelungit. Tocmai bătea de ora unu cînd trăsura Saşiului s-a pus în mişcare pe şoseaua încă plină de băltoace de la ploaia din timpul nopţii. Chiar în faţa tîrgului, la coborîre, s-au încrucişat cu un cupeu care înainta în trap săltat. Mariei i s-a părut că zăreşte dintr-o ochire pălăria albă şi monoclul lui Ega... Au oprit. Era într-adevăr Ega, care recunoscuse şi el trăsura de la Vizuina şi venea acum sărind peste băltoace, cu picioroangele lui lungi de barză, strigîndu-l pe Carlos.

Cînd a văzut-o pe Maria, a rămas descumpănit :

— Ce surpriză ! Veneam la voi... Am văzut că-i o zi atît de frumoasă, mi-am zis...

— Bine, plăteşte-ţi trăsura, vino cu noi ! l-a oprit Carlos care-l străpungea pe Ega cu o privire neliniştită, încercînd să ghicească motivul bruscei lui sosiri la Olivais.

Cînd s-a urcat în trăsură, după ce l-a plătit pe birjar, Ega, stînjenit, fără să se poată răcori în faţa Mariei în legătură cu *Goarne*, a început, sub ochii lui Carlos care nu-l slăbeau deloc, să vorbească despre iarnă, despre inundaţiile din Ribatejo... Maria citise şi ea. O catastrofă, doi copii înecaţi în leagăn, vite pierdute, o mare nenorocire ! În cele din urmă Carlos nu s-a mai putut reţine :

— Am primit scrisoarea ta...

Ega a sărit :

— Se aranjează totul ! E gata combinat ! Şi zău că am venit doar dintr-un sentiment bucolic...

Foarte discretă. Maria privea spre rîu. Ega a făcut atunci un gest rapid din degete, cu înţelesul „bani, e doar o chestiune de bani". Carlos s-a liniştit ; şi Ega a vorbit din nou despre sinistraţii din Ribatejo şi despre serata literară şi artistică care avea să se „săvîrşească" în beneficiul lor în sala de la Trinitate... Era o uriaşă solemnitate oficială. Tenori ai Parlamentului, privighetori ale literaturii, pianişti înzorzonaţi cu crucea Sfîntului Iacob, întregul personal muzical şi sentimental al constituţionalismului „avea să intre în foc". Asista şi perechea regală, se împleteau deja ghirlandele de camelii care urmau să fie atîrnate în sală. El, deşi democrat, fusese invitat să citească un episod din *Memoriile unui Atom :* refuzase din modestie, pentru că nu găsea în *Memorii* ceva suficient de nătîng ca să fie pe placul capitalei. Dar l-a recomandat pe Cruges ; iar compozitorul avea de gînd să tune sau să gîngurească una din „meditaţiile" lui. În afară de asta, mai era în program o poezie socială a lui Alencar. În fine, totul prevestea o imensă orgie...

— Iar dumneavoastră, Dona Maria, a adăugat el, ar trebui să vă duceţi !... Va fi cît se poate de pitoresc. Aţi avea şi dumneavoastră ocazia să vedeţi întreaga Portugalie

romantică și liberală, *à la besogne* [1], cu cravate albe, dînd tot ce are în suflet.

— Zău că ar trebui să mergi, a spus Carlos rîzînd. Cu atît mai mult dacă o să cînte Cruges, și o să recite Alencar, e o serbare de-a noastră...

— E clar ! a strigat Ega, căutîndu-și monoclul, deja însufleţit. Două lucruri merită să fie văzute în Lisabona... O procesiune a Patimilor și o serată poetică !

Treceau în momentul acela pe lîngă Piaţa Pelourinho. Carlos i-a strigat birjarului să oprească la începutul străzii Rosmarinului : ei coborau și luau de acolo tramvaiul cu cai spre Buchetul.

Dar trăsura a oprit înainte de șosea, lîngă trotuar, în faţa unei croitorii. În clipa aceea se mai oprise acolo, trăgîndu-și mănușile negre, un bătrîn înalt cu barbă lungă de apostol, în doliu mare. Cînd a văzut-o pe Maria care se înclinase peste portieră, bărbatul a părut mirat ; apoi, cu o ușoară îmbujorare pe faţa latră și palidă, și-a scos grav pălăria, o pălărie uriașă cu borul curbat după moda din 1830, de asemenea îndoliată.

— Cine e ? a întrebat Carlos.

— E unchiul lui Dâmaso, Guimarães, a spus Maria, care roșise și ea. Ce curios, el aici !

Ah, da ! faimosul Monsieur Guimarães cel de la *Rappel*, prietenul intim al lui Gambetta ! Carlos și-a amintit că-l întîlnise deja pe patriarhul acela cu Alencar, la Price. L-a salutat și el ; celălalt a ridicat din nou, mai grav, pălăria-i funebră de carbonar. Ega și-a pus repede monoclul ca să-l cerceteze pe legendarul unchi al lui Dâmaso, care contribuia la guvernarea Franţei ; și după ce și-au luat rămas-bun de la Maria, în timp ce trăsura începuse să urce pe strada Rosmarinului iar ei traversau spre Hotelul Central, s-a mai întors o dată, sedus de manierele lui, de barba-i austeră de revoluţionar...

— Grozav tip ! Și ce pălărie impresionantă, ce zici ! De unde dracu îl cunoaște Maria ?

— De la Paris... Acest Monsieur Guimarães era prieten bun cu mama ei. Maria mi-a mai vorbit de el. E un amărît. Nici prieten de-al lui Gambetta, nici nimic altceva... Traduce știri din ziarele spaniole pentru *Rappel* și trage mîţa de coadă...

[1] La treabă (fr.).

— Bine, dar ce spune Dâmaso ?

— Dâmaso e un trepăduș mincinos. Dar să ne întoarcem la chestia noastră... Ticăloșia pe care mi-ai trimis-o, *Goarna ?* Spune !

În timp ce mergeau agale prin Aterro, Ega i-a relatat toată tărășenia. In ajun primise *Goarna* la Buchetul. Cunoștea fiţuica, îl știa și pe proprietarul și redactorul ei — Palma, supranumit Palma „Cal mare", ca să se deosebească de alt Palma la fel de merituos, zis „Căluţ". A înţeles imediat că dacă proza îi aparţinea lui Palma, inspiraţia se datora altcuiva. Palma habar n-avea de Carlos, de Maria, de casa din strada Sfîntul Francisc, sau de Vizuina... Nu era firesc să fi scris din plăcere intelectuală un document care-i putea aduce numai necazuri și o bătaie bună cu bastonul. Așadar articolul îi fusese pur și simplu comandat și plătit. Pe terenul banilor învinge totdeauna cel care are mai mulţi. Conform acestui principiu solid, alergase să-l caute pe Palma-Cal mare în bîrlogul lui.

— Îi cunoști și bîrlogul ? a întrebat Carlos, îngrozit.

— Asta chiar nu... M-am dus să întreb la Ministerul Justiţiei pe un tip care era asociat cu el într-o afacere cu „almanahuri religioase"...

Se dusese la bîrlog abia pe urmă. Și găsise totul aranjat de mîinile dibace ale unei providenţe favorabile. Mai întîi, după ce tipărise vreo cinci, șase numere, mașina, ostenită de practicarea atîtor ticăloșii, se stricase. În plus, bunul Palma era furios pe domnul care-i comandase articolul din cauza unor divergenţe în foarte serioasa chestiune bănească. Astfel că, de îndată ce Ega i-a propus să cumpere tirajul ziarului, ziaristul și-a și întins palma larg deschisă, cu unghiile roase, tremurînd de recunoștinţă și speranţă. I-a dat cinci livre, cît avea la el, și i-a făgăduit alte zece...

— E scump, dar ce vrei ? a continuat Ega. M-am lăsat tras pe sfoară, nu m-am tocmit destul... Iar cînd a fost vorba să spună cine era domnul care i-a comandat articolul, Palma, sărăcuţul, a început să îndruge că are o spanioloaică de întreţinut, că proprietarul i-a mărit chiria casei, că la Lisabona viaţa e cît se poate de scumpă, că literatura în ţara asta nenorocită...

— Cît vrea ?

— O sută de mii de reali. Dar dacă-l amenințăm cu poliția, poate lasă la patruzeci.

— Făgăduiește-i o sută, făgăduiește-i orice, numai să aflu numele... Cine crezi că ar putea să fie ?

Ega a ridicat din umeri, a desenat încet pe pămînt cu bastonul. Și încă și mai încet, a declarat că inspiratorul *Goarnei* trebuie să fie cineva familiar lui Castro Gomes ; cineva care a frecventat casa din strada Sfîntul Francisc ; cineva care cunoștea Vizuina ; cineva care, din gelozie sau răzbunare, avea dorința vie să lovească în Carlos ; cineva care cunoștea povestea Mariei ; și, în sfîrșit, cineva, care era un laș...

— Ăsta-i portretul lui Dâmaso ! a exclamat Carlos palid, oprindu-se din mers.

Ega a ridicat iar din umeri, a mai zgîriat pămîntul :

— Poate că nu... Cine știe ? În sfîrșit, o să aflăm cu certitudine, pentru că, spre a încheia tîrgul, a rămas să mă întîlnesc cu Palma la ora trei, la Lisabonense... Mai bine vino și tu. Ai adus bani ?

— Dacă e Dâmaso, îl omor ! a murmurat Carlos.

Nu avea bani destui la el. Au luat o trăsură ca să alerge la biroul lui Vilaça. Împuternicitul era plecat la Mafra, la un botez. Carlos a trebuit să meargă să-i ceară o sută de mii de reali bătrînului Cortes, croitorul bunicului. Cînd, aproape de ora patru, au coborît la localul Lisabonense din Piața Sfînta Justa, Palma era în ușă, îmbrăcat într-un veston ros de catifea, la două rînduri, și pantaloni din cașmir, de culoare închisă, ajustați pe coapse, și-și aprindea o țigară. I-a întins imediat mîna larg deschisă lui Carlos, care nici nu i-a atins-o. Iar Palma-Cal mare, fără să se ofenseze, cu mîna rămasă în aer, le-a spus că tocmai era pe prunctul să plece, plictisit să mai aștepte acolo, sus, în fața unui grog rece. Dealtfel, îi părea rău că domnul Maia se mai deranjase să vină pînă acolo...

— Puteam să aranjez mica noastră afacere doar cu amicul Ega... În orice caz, dacă doriți, haideți să mergem sus într-o încăpere separată, ca să stăm mai la largul nostru, și să mai luăm o înghițitură de ceva.

Urcînd scara întunecoasă, Carlos și-a amintit că mai văzuse undeva ochelarii aceia cu sticle groase, fața aceea buhăită de culoarea cidrului... Da, da, la Sintra, cu Eusèbiozinho și cele două spanioloaice, în ziua cînd el adulmeca pe șoselele tăcute ca un cîine părăsit, în căutarea Mariei !... La urît atunci și mai tare pe domnul Palma. Sus au intrat într-o cămăruță cu fereastra zăbrelită prin care pătrundea o lumină murdară de curticică interioară. Pe fața de masă pătată de grăsime și vin, cîteva farfurii se întindeau de jur împrejurul unui serviciu de untdelemn, cu muște pe el. Domnul Palma a bătut din palme, a comandat rachiu de ienupăr. Apoi, trăgîndu-și viguros pantalonii :

— Ei bine, sper că mă aflu aici printre cavaleri. După cum i-am spus și amicului Ega, în toată afacerea asta...

Carlos l-a oprit, atingînd foarte semnificativ, cu vîrful bastonului, marginea mesei.

— Să mergem la punctul esențial... Cît dorești dumneata, domnule Palma, ca să-mi spui cine ți-a comandat articolul din *Goarna ?*

— Să spui cine ți l-a comandat, și s-o dovedești ! a sărit Ega, care cerceta un tablou atîrnat în perete, reprezentînd niște femei goale pe malul unei ape. Numele nu-i suficient... Dumneata, Palma, bineînțeles că ne inspiri toată încrederea... Dar, în sfîrșit, ce dracu, cum am putea crede dacă ne-ai spune, de pildă, că a fost Dom Luís de Bragança ![1]

Palma a ridicat din umeri. Bineînțeles că trebuia să producă dovezi. Putea el să aibă alte cusururi, dar incorect nu era ! În afaceri era un monument de sinceritate și cinste... Și, dacă ajungeau la o înțelegere, le înmîna pe loc dovezile acelea care-i umpleau buzunarele, drăguțele de ele, și închideau gura oricui ! Avea scrisoarea amicului care-i comandase farsa ; lista persoanelor cărora trebuia să li se trimită *Goarna ;* ciorna articolului în creion...

— Vrei o sută de mii de reali pe toate astea ? a întrebat Carlos.

Palma a rămas o clipă nehotărît, potrivindu-și ochelarii cu degetele moi. Dar chelnerul a venit să aducă sticla de rachiu de ienupăr ; și atunci redactorul de la *Goarna* a

[1] **Rege al Portugaliei, a domnit între 1861 și 1889.**

oferit mărinimos băutură, a tras chiar scaunele pentru ca domnii să ia loc. Amîndoi au refuzat — Carlos în picioare lîngă masa pe care și-a așezat în cele din urmă bastonul, Ega cu ochii la alt tablou care reprezenta doi călugări îmbătîndu-se. Apoi, după ce chelnerul a ieșit, Ega s-a apropiat, a atins cu bonomie umărul ziaristului :

— O sută de mii de reali sînt o sumă frumoasă, amice Palma ! Și vezi că ți se oferă din delicatețe pentru dumneata ! Fiindcă articolașe ca acestea din *Goarna*, prezentate acolo unde trebuie, duc direct la pușcărie !... E clar, cazul de față e diferit, dumneata n-ai avut intenția să ofensezi pe nimeni ; dar duc la pușcărie !... Așa s-a întîmplat că Severino a trebuit să plece în Africa. Într-o cală de vapor, cu rație de matelot și lovituri de băț pe spinare. Neplăcut, foarte neplăcut. De asta am vrut să tratăm afacerea aici, între cavaleri, prietenește.

Palma, cu capul în jos, topea bucățele de zahăr în paharul cu rachiu de ienupăr. Și a oftat, a spus în cele din urmă, puțin cătrănit, că tocmai pentru că erau între cavaleri, prietenește, accepta el cei o sută de mii de reali...

Imediat Carlos a scos din buzunarul pantalonilor un pumn de livre, pe care, fără un cuvînt, le-a lăsat să cadă una cîte una într-o farfurie. Iar Palma-Cal mare, emoționat de clinchetul aurului, și-a deschciat imediat vestonul și a scos un portofel pe care strălucea o monogramă greoaie de argint, sub o enormă coroană de viconte. Degetele îi tremurau ; în sfîrșit a despăturit și a întins pe masă trei hîrtii. Ega, care aștepta lacom, cu monoclul la ochi, a scos un răget de triumf. Recunoscuse scrisul lui Dâmaso !

Carlos a cercetat hîrtiile pe îndelete. Era o scrisoare a lui Dâmaso către Palma, scurtă, în jargon, prin care-i remitea articolul, recomandîndu-i „să-l mai pipăreze". Era ciorna articolului, laborios compus de Dâmaso, cu fraze intercalate între rînduri. Era lista, scrisă de Dâmaso, a persoanelor care urmau să primească *Goarna* : figura pe ea contesa de Gouvarinho, ministrul Braziliei, Dona Maria da Cunha, regele, toți amicii de la Buchetul, Cohen, diferite autorități, și primadona Fancelli...

Între timp Palma, nervos, bătea darabana pe fața de masă, lîngă farfuria pe care străluceau livrele. Și Ega a fost cel care l-a încurajat, după ce și-a aruncat și el ochii pe documente, pe deasupra umărului lui Carlos :

— Ia-ți bișlarii, amice Palma ! Afacerile sînt afaceri, iar bișlarii stau aici și fac guturai !

Atunci, pipăind aurul, Palma s-a pierdut cu firea. Pe cuvîntul lui, caramba, dacă ar fi știut că-i vorba de un cavaler ca domnul Maia, n-ar fi acceptat articolul ! Dar așa a fost să fie !... Eusébio Silveira, un tînăr amic, i-a tot dat ghes. Apoi Salcede. Și amîndoi cu tot soiul de gogoși, ba că-i o copilărie, ba că pe Maia n-o să-l deranjeze, și așa și pe dincolo, și făgăduieli peste făgăduieli... În fine, s-a lăsat tentat. Și atît Salcede cît și Silvcira s-au purtat ca niște cîrpănoși.

— Noroc că s-a stricat mașina ! Altfel era mare dandana, acuma, vai de capul meu ! Și ar fi fost neplăcut, caramba, pe cuvîntul meu, ar fi fost neplăcut ! Dar gata ! Nu s-a făcut mult rău, și tot se mai drege cîte ceva în viața asta păcătoasă !

Repede, dintr-o privire, a mai numărat o dată banii în palma mîinii : apoi, satisfăcut, a golit paharul cu o înghițitură zgomotoasă. Carlos luase la el scrisorile lui Dâmaso, și era acum cu mîna pe clanța ușii. Dar s-a mai întors o dată, ca să se asigure definitiv :

— Va să zică și amicul meu, Eusébio Silveira, s-a vîrît în treaba asta ?

Domnul Palma, foarte încet, l-a încredințat că Eusébio îi pomenise doar numele lui Dâmaso !

— Eusébio, bietul de el, a venit numai ca ambasador... Că Dâmaso și cu mine nu prea ne aveam bine. Am rămas cam certați de la o încăierare, în casa Biscainhei. Între noi fie vorba, i-am făgăduit două perechi de palme, și el a tăcut mîlc. Pe urmă, mai de mult, ne-am mai împăcat, pe vremea cînd eu mă ocupam de rubrica *High Life* din *Adevărul*. A venit atunci să mă roage, foarte spăsit, în numele contelui de Landim, să fac cîteva remarci elegante despre un bal de aniversare... Apoi, cînd a fost ziua lui Dâmaso, am mai dat o mică notiță. El m-a invitat la o cină, ne-am

împăcat... Dar e un pișicher... Cît despre Eusèbiozinho, bietul, el a venit numai ca ambasador.

Fără un cuvînt, fără un semn către Palma, Carlos i-a întors spatele și a ieșit. Redactorul *Gournei* a mai înclinat capul spre ușă ; apoi, fără să se ofenseze, s-a întors vesel la rachiul lui, trăgîndu-și din nou pantalonii. Între timp, Ega își aprindea pe îndelete o țigară.

— Dumneata redactezi acum tot ziarul, Palma ?

— Cu Silvestre...

— Care Silvestre ?

— Ăla de se ține cu Cherchelita. Nu-l cunoști, cred. Un băiat slab, destul de frumușel... Cam nesărat, scrie niște timpenii... Dar știe o groază de lucruri din societate. Un timp s-a ținut cu vicontesa de Cabelas, îi zicea Păroasa [1]... Că Silvestre uneori are și haz ! Și știe, știe o groază de lucruri din societate, strengării despre nobili, legături, porcării... N-ai citit niciodată ceva scris de el ? Slab ! Tot mereu trebuie să-i aranjez stilul... În numărul ăsta mai era un mic foileton de-al meu, elegant, modernist, cum îmi place mie, cu o poantă realistă de mai mare dragul... În sfîrșit, rămîne pe altă dată. Și încă ceva, Ega, să știi că-ți mulțumesc. Cînd vrei, cu și *Goarna* îți stăm la dispoziție !

Ega i-a întins mîna :

— Mulțumesc, domnule Palma ! Și, *adiós !*

— *Pues vaya usted con Dios, Don Juanito* [2] ! a exclamat imediat merituosul bărbat cu un *salero* nespus.

Carlos aștepta jos, în cupeu.

— Și acum ? a întrebat Ega, la portieră.

— Acum sări înăuntru și haide să lichidăm cu Dâmaso...

Carlos schițase deja în linii mari planul lichidării. Voia să-l provoace pe Dâmaso la duel, ca autor dovedit al unui articol de ziar injurios la adresa lui. Duelul trebuia să aibă loc cu spada sau cu floreta, pentru că, în sala de arme de la Buchetul, sclipirea uneia sau a celeilalte îl făcea pe Dâmaso să pălească. Dacă, împotriva așteptărilor, el va accepta să se bată, Carlos avea de gînd să-i facă pe undeva, între falcă și burtă, o gaură care să-l țintuiască la pat luni

[1] Joc de cuvinte intraductibil, *cabelos* însemnînd „păr" în portugheză.

[2] Du-te cu Dumnezeu, Don Juanito (sp.).

de zile. Dacă nu, singura explicație pe care o va admite Carlos de la domnul Saleede va fi un document în care el să scrie acest lucru simplu : „Subsemnatul declar că sînt un ticălos". Și pentru aceste servicii, Carlos se bizuia pe Ega.

— Mulțumesc ! Mulțumesc ! exclama Ega frecîndu-și mîinile de bucurie.

Dar, spunea el, eticheta funerară cerea să mai fie un martor ; și s-a gîndit la Cruges, băiat pasiv și maleabil. Dar era cu neputință să dai de compozitor, fiindcă servitoarea afirma invariabil că domnișorul Vitorino nu era acasă... Au hotărît să meargă la Club și să trimită de acolo un bilet prin care să-l cheme pe Cruges „pentru o chestiune urgentă de prietenie și artă".

— Va să zică, spunea Ega continuînd să-și frece mîinile, în timp ce trăsura înainta spre strada Sfîntul Francisc, va să zică îl distrugem pe scumpul nostru Dâmaso ?

— Da, trebuie să sfîrșim cu persecuțiile lui. Ajunge să devină o chestie ridicolă... Și fie cu o împunsătură de floretă, fie cu o scrisoare, anihilăm secătura pentru un timp. Drept să-ți spun, eu aș prefera împunsătura. Dacă nu, te las pe tine să compui termenii unei scrisori tari...

— Ai să ai o scrisoare pe cinste ! a spus Ega cu un zîmbet feroce.

La Club, după ce au scris biletul către Cruges, s-au dus să-l aștepte în sala cu colecția revistei *Illustration*.

Lîngă pervazul unei ferestre stăteau de vorbă, în picioare, contele de Gouvarinho și Steinbroken. A fost o surpriză plăcută. Ministrul Finlandei i-a deschis larg brațele acelui *cher* Maia pe care nu-l mai văzuse de la plecarea lui Afonso la Santa Olávia. Gouvarinho l-a întîmpinat pe Ega rizînd, reînnoind o oarecare camaraderie ce se legase între ei în timpul verii, la Sintra ; dar strîngerea de mînă adresată lui Carlos a fost scurtă și scurtă. Cu cîteva zile în urmă deja, întîlnindu-l în Loreto, Gouvarinho îi mîrîise ușor și în trecere un „Ce mai faci, Maia" ?, în care se simțea răceala. Ah ! unde erau efuziunile lui, loviturile tandre pe care i le dădea cu palma pe umeri, din vremurile cînd Carlos și contesa fumau țigarete în patul mătușii din strada Sfînta Isabela. Acum, de cînd Carlos o părăsise pe

doamna contesă de Gouvarinho, strada Sfîntul Marçal şi confortabila sofa pe care se prăvălea ea într-un foşnet de fuste şifonate, soţul era bosumflat, abandonat parcă şi el.

— Mi-a fost dor de frumoasele noastre discuţii de la Sintra ! a spus el, dîndu-i lui Ega pe spate palma plină de tandreţe care odinioară îi aparţinea lui Maia. Erau de prim ordin !

Se purtaseră într-adevăr „discuţii cutremurătoare" în curtea interioară a lui Vítor, pe teme de literatură, religie, morală... Într-o seară se certaseră chiar în legătură cu divinitatea lui Isus.

— Aşa-i ! a sărit Ega. Dumneata, în seara aceea, s-ar fi zis că porţi pe spinare o rasă de călugăr al Domnului nostru al Patimilor !

Contele a zîmbit. Călugăr al Domnului nostru al Patimilor, nu, slavă Domnului ! Nimeni nu ştia mai bine decît el că în sublimele episoade din Evanghelie domneau destule legende... Dar, în fine, erau legende ce serveau la mîngîierea sufletului omenesc. Asta-i obiectase el în seara aceea amicului Ega... Se simţeau oare în stare, filozofia şi raţionalismul, să consoleze o mamă care plînge ? Nu. Atunci...

— În orice caz, au fost strălucitoare ! a conchis el, uitîndu-se la ceas. Şi, mărturisesc, o discuţie elevată despre religie, despre metafizică, mă încîntă întotdeauna... Dacă politica mi-ar lăsa mai mult timp liber, m-aş dedica filozofiei... M-am născut pentru asta, ca să aprofundez problemele.

Între timp, Steinbroken, ţeapăn în redingota lui albastră, cu o crenguţă de rosmarin în piept, luase mîinile lui Carlos într-ale sale :

— *Mais vous êtes encore devenu plus fort !... Et Afonso da Maia, toujours dans ses terres ?... Est-ce qu'on ne va pas le voir un peu cet hiver ?* [1]

Şi imediat a regretat că nu s-a dus la Santa Olávia. Dar, ce să facă ? Familia regală se instalase la Sintra : fusese silit să o însoţească, să le facă curte... Apoi a trebuit să

[1] Dar eşti încă şi mai voinic !... Dar Afonso da Maia, tot la moşie ?... Oare n-o să-l vedem puţin iarna asta ? (fr.)

dea o fugă pînă în Anglia, de unde abia se înapoiase de cîteva zile.

Da, Carlos ştia, văzuse în *Gazeta ilustrată*...

— *Vous avez lu ça ? Oh, on a été très aimable, très aimable pour moi à la „Gazette..."* [1]

I s-a anunţat plecarea, apoi sosirea, în cuvinte amicale, deosebit de bine alese. Nici nu putea să fie altfel, dată fiind afecţiunea sinceră care leagă Portugalia de Finlanda... *„Mais enfin, on avait été charmant, charmant !..."* [2]

— *Seulement*, a adăugat el, zîmbind şiret şi întorcîndu-se către Gouvarinho, *on a fait une petite erreur... On a dit que j'étais venu de Southampton par le Royal Mail... Ce n'est pas vrai, non ! Je me suis embarqué à Bordeaux, dans les Messageries. J'ai même pensé à écrire à Monsieur Pinto, rédacteur de la „Gazette", qui est un charmant garçon... Puis, j'ai réfléchi, je me suis dit : „Mon Dieu, on va croire que je veux donner une leçon d'exactitude à la «Gazette», c'est très grave..." Alors, voilà, très prudemment, j'ai gardé le silence... Mais enfin, c'est une erreur : je me suis embarqué à Bordeaux.* [3]

Ega a murmurat că Istoria se va însărcina într-o zi să restabilească adevărul. Ministrul zîmbea modest, cu un gest prin care părea să dorească, din politeţe, ca Istoria să nu se mai deranjeze. Atunci Gouvarinho, care-şi aprinsese ţigara şi se uitase din nou la ceas, a întrebat dacă prietenii auziseră ceva despre guvern şi criză.

A fost o surpriză pentru amîndoi, care nu citiseră ziarele... Dar, a exclamat Ega imediat, de ce criză, aşa, din senin, cu Camerele închise, cu toată lumea mulţumită, pe o vreme de toamnă atît de frumoasă ?

[1] Ai citit ? Oh, da, au fost foarte amabili, foarte amabili cu mine, la *Gazetă*... (fr.)

[2] Dar, în sfîrşit, au fost foarte drăguţi, foarte drăguţi !... (fr.).

[3] Numai că... au făcut o mică greşeală... Au spus că am venit de la Southampton cu Royal Mail... Nu-i adevărat, nu ! M-am îmbarcat la Bordeaux, în Mesagerii. M-am gîndit chiar să-i scriu domnului Pinto, redactorul „Gazetei", care este un băiat încîntător... Pe urmă am mai reflectat, mi-am zis : „Dumnezeule, o să creadă că vreau să dau o lecţie de exactitate «Gazetei», e foarte grav..." Astfel că, iată, foarte prudent, am păstrat tăcerea... Dar, în fine, e o greşeală : m-am îmbarcat la Bordeaux (fr.).

Gouvarinho a ridicat din umeri, rezervat. În ajun, pe seară, avusese loc o reuniune a cabinetului ; azi de dimineață președintele Consiliului fusese la Palat, în uniformă, hotărît „să cedeze puterea"... Mai mult nu știa. Nu stătuse de vorbă cu prietenii săi, nici măcar la Centru nu se dusese. Ca și în alte ocazii de criză, stătuse retras, tăcut, în așteptare... Își petrecuse acolo toată dimineața, cu țigara lui și cu *Revue des Deux Mondes*.

Asta i se părea lui Carlos o abținere prea puțin patriotică.

— Pentru că, în sfîrșit, Gouvarinho, dacă amicii dumitale vin la putere...

— Tocmai asta e, a sărit contele cu o vie roșeață în obraji, nu vreau să mă pun în evidență... Am și eu orgoliul meu, poate sînt îndreptățit să-l am... Dacă experiența mea, cuvîntul meu, numele meu sînt necesare, colegii mei de idei știu unde mă aflu, să vină să mă solicite...

A tăcut, mușcîndu-și nervos țigara. Iar Steinbroken, față de aceste chestiuni politice, a început imediat să bată în retragere spre fundul ferestrei, ștergîndu-și lentilele ochelarilor, închis în el, acum de nepătruns, în absoluta moderație neutră ce i se cuvenea Finlandei. Între timp, Ega nu-și mai revenea din mirare. Bine, dar de ce cădea, de ce cădea astfel un guvern care se bucura de majoritate în Camere, liniște în țară, sprijinul armatei, binecuvîntarea bisericii, protecția Curții de Conturi ?

Gouvarinho și-a trecut încet degetele prin barbă și a murmurat acest motiv :

— Guvernul e consumat.

— Ca o lumînare de seu ? a exclamat Ega rîzînd.

Contele a șoviit. Ca o lumînare de seu, n-ar zice... Seu presupune obtuzitate... Ori în guvernul acesta prisoseau talentele. Incontestabil erau acolo talente viguroase...

— Asta-i bună ! a strigat Ega ridicînd brațele la cer. E nemaipomenit ! În țara asta binecuvîntată, toți oamenii politici au „un imens talent". Opoziția mărturisește totdeauna că miniștrii, pe care-i copleșește cu injurii, au, lăsînd deoparte gafele pe care le fac, „un talent de prim rang" ! Pe de altă parte, majoritatea admite că opoziția, împotriva căreia se revoltă necontenit din cauza gafelor pe care le face, e plină de „foarte robuste talente" ! În rest,

toată lumea este de acord că-i o țară păcătoasă. Și rezultă totuși acest fapt nespus de comic : o țară guvernată „cu un imens talent" este, după consensul unanim, cea mai stupid guvernată dintre toate țările europene ! Eu propun ceva, și anume : dat fiind că talentele dau greș tot mereu, să se încerce o dată și cu imbecilii !

Contele zîmbea, bonom și superior la aceste exagerări ale fanteziei. Iar Carlos, dornic să se arate amabil, l-a oprit, aprinzîndu-și țigara de la a lui :

— Ce portofoliu ai prefera, Gouvarinho, dacă ar veni la putere amicii dumitale ? Externele, desigur...

Contele a făcut un gest larg de abnegație. Era puțin firesc ca amicii lui să aibă nevoie de experiența lui politică. El devenise mai cu seamă un om de studiu și de teorie. În afară de asta, nu știa bine dacă ocupațiile de-acasă, sănătatea, obiceiurile i-ar mai permite să ia asupra sa povara guvernului. În orice caz, e sigur că Externele nu-l atrăgeau...

— Asta niciodată ! a continuat el, foarte pătruns. Ca să poți vorbi de sus în Europa, ca Ministru de Externe, trebuie să ai în spate o armată de două sute de mii de oameni și o escadră cu torpile. Din păcate, noi sîntem slabi... Iar eu, pentru roluri subalterne, ca să vină un Bismarck, un Gladstone, să-mi spună „așa să faci", nu-s bun !... Nu ești de părere, Steinbroken ?

Ministrul a fluierat, a bîiguit :

— *Certainement... C'est très grave... C'est excessivement grave.* [1]

Ega a afirmat atunci că amicul Gouvarinho, cu interesul său geografic pentru Africa, ar fi un Ministru al Marinei plin de inițiative, original, cu orizont...

Fața contelui strălucea acum, stacojie de plăcere.

— Da, se prea poate... Dar îți spun eu, scumpul meu Ega, în colonii toate lucrurile frumoase, toate lucrurile mari s-au făcut deja. Sclavii au fost eliberați ; li s-au dat noțiuni suficiente de morală creștină ; s-au organizat serviciile vamale... În fine, ce-i mai bun s-a făcut. Oricum, mai sînt detalii interesante de adăugat... De pildă, la Lunda... Menționez asta doar ca un amănunt, un rafinament

[1] Desigur... E grav... E foarte grav (fr.).

în plus al progresului. La Luanda e nevoie de un teatru permanent, ca element civilizator !

În clipa aceea a venit un chelner să-l anunțe pe Carlos că Cruges aștepta jos, la ușă. Imediat cei doi prieteni au coborît.

— Extraordinar Gouvarinho ăsta ! spunea Ega pe scară.

— Și, a spus Carlos cu imensul dispreț al omului de lume, ăsta e unul dintre cei mai buni politicieni ai noștri ! Gîndindu-ne bine, și punînd la socoteală și lenjeria pe care o poartă, e poate cel mai bun.

L-au găsit pe Cruges la ușă, în veston de culoare deschisă, răsucindu-și o țigară. Carlos i-a cerut imediat să se întoarcă acasă și să-și pună o redingotă neagră. Compozitorul a făcut ochii mari.

— E vorba de un banchet ?

— De o înmormîntare.

Și în două cuvinte, fără să facă aluzie la Maria, i-au povestit compozitorului că Dâmaso publicase într-un ziar, *Goarna diavolului* (al cărui tiraj l-au suprimat, nefiindu-le deci posibil să-i arate josnicul număr), un articol în care denumirea cea mai blîndă pe care i-o dădea lui Carlos era aceea de „canalie". Ca urmare, Ega și el, Cruges, se duceau la Dâmaso acasă să-i ceară onoarea sau viața.

— Bine, a mormăit compozitorul. Eu ce am de făcut ?... Că nu mă pricep la lucrurile astea.

— Tu, i-a explicat Ega, trebuie să te duci să-ți pui o redingotă neagră și să-ți încrunți sprîncenele. Apoi să vii cu mine ; să nu spui nimic ; să i te adresezi lui Dâmaso cu „dumneavoastră" ; să fii de acord cu tot ce-i voi propune eu ; și să nu-ți descrețești fruntea, nici să-ți scoți redingota...

Fără un cuvînt, Cruges a plecat să se înveșmînteze ceremonios și în negru. Dar în mijlocul străzii s-a întors :

— Carlos, am vorbit acasă. Odăile de la etajul întîi sînt libere, și tapetate cu hîrtie nouă...

— Mulțumesc. Du-te să te pui la negru, repede !...

Compozitorul o luase deja din loc, cînd s-a oprit în fața Clubului o caleașcă ce venea în trap mare. Dinăuntru a

sărit Teles da Gama care, cu mîna încă pe închizătoarea portierei, le-a strigat celor doi prieteni :

— Gouvarinho e sus ?

— Da... ceva nou ?

— Au căzut. A fost însărcinat Sá Nunes !

Și a intrat în curte, alergînd. Carlos și Ega au mers încet mai departe, pînă la ușa lui Cruges. Ferestrele etajului întîi erau deschise, fără perdele. Ridicîndu-și ochii într-acolo, Carlos se gîndea la după-amiaza de curse cînd venise în faeton, de la Belém, ca să vadă ferestrele acelea : atunci tocmai începuse să se întunece, de după storuri se ivise o lumină, el o contemplase ca pe o stea inaccesibilă... Cum trec toate !

S-au înapoiat la Club. Gouvarinho și Teles tocmai se aruncau în graba mare în caleașca ce aștepta. Ega s-a oprit, a lăsat brațele în jos :

— Iată-l pe Gouvarinho alergînd spre Putere, ca să pună să se reprezinte *Dama cu Camelii* în junglă ! Domnul să se milostivească de noi !

Dar Cruges a apărut în cele din urmă cu joben pe cap, stînjenit într-o redingotă solemnă, cu botine noi de lac. S-au îngrămădit imediat în birjă, pe bancheta îngustă și tare. Carlos îi conducea la Dâmaso acasă.

Și cum voia să mai apuce să ia masa la Olivais, avea să-i aștepte, ca să afle rezultatul „daravelii", în Parcul Estrela, lîngă chioșcul fanfarei.

— Fiți rapizi și cutremurători !

Casa lui Dâmaso, veche și cu un singur nivel, avea un enorm portal verde pe care atîrna o sîrmă ce a făcut să răsune înăuntru un clopoțel trist de mănăstire ; cei doi amici au așteptat mult pînă să apară, tîrîndu-și papucii, galicianul bădărănos pe care Dâmaso (acum eliberat de sub influența lui Carlos și a fastului acestuia) nu-l mai purta chinuit în ghete de lac. Într-un colț al curții interioare, o portiță se deschidea spre o grădină, care părea să fi devenit acum un depozit de lăzi, de sticle goale și de gunoaie.

Galicianul, care-l recunoscuse pe domnul Ega, i-a condus imediat, printr-o scăriță acoperită cu un covor din împletitură de paie, într-un coridor larg, întunecos, cu aer

închis. Apoi, clămpănindu-și papucii, a alergat în fund, unde răzbătea albă lumina unei uși întredeschise. Aproape imediat Dâmaso a strigat dinăuntru :

— Ega, dumneata ești ? Intră frate ! Ce dracu !... Tocmai mă îmbrăcam...

Stînjenit de strigătele lui familiare și de atîta efuziune, Ega a ridicat glasul din umbra coridorului, grav :

— N-avea nici o grijă, așteptăm...

Din ușă, Dâmaso, în cămașă, încrucișîndu-și bretelele, insista :

— Vino odată, frate ! Ce dracu, de dumneata nu mă feresc, mi-am pus deja pantalonii !

— Se mai află cu mine o persoană oficială, a strigat Ega, ca să termine odată.

Ușa din fund s-a închis, galicianul a venit să deschidă salonul. Tapetul era exact același ca în odăile lui Carlos, la Buchetul. Iar în jur abundau urmele fostei prietenii cu Maia : portretul lui Carlos călare, într-o arătoasă ramă înflorată din faianță ; una din cuverturile din India ale doamnelor Medeiros, albă și verde, îmbrăcînd pianul, aranjată de Carlos cu ace ; iar pe un scrin spaniol, sub un clopot de sticlă, un pantofior de damă, din saten, nou, pe care Dâmaso îl cumpărase la Serra deoarece-l auzise într-o zi pe Carlos spunînd că „în orice cameră de tînăr trebuie să existe, așezată undeva, discret, o relicvă de amor...“

Sub aceste rafinamente șic, acumulate la nimereală sub influența lui Maia, se înfățoșa solidul mobilier al tatălui Salcede, din lemn acaju și catifea albastră : consola de marmură, cu o pendulă de bronz aurit, pe care Diana mîngîia un ogar ; oglinda mare și costisitoare, care avea înfiptă în ramă cărți de vizită, portrete de cîntărețe, invitații la serate. Iar Cruges tocmai purcedea la examinarea acestor documente, cînd au răsunat pe coridor pașii sprinteni ai lui Dâmaso. Compozitorul a dat fuga să se profileze lîngă Ega, în fața canapelei de catifea, țeapăn, calm, cu jobenul în mînă.

Cînd l-a văzut bunul Dâmaso, care-și încheiase toți nasturii redingotei albastre, cu un boboc de camelie la butonieră, a ridicat rîzînd brațele în aer :

— Va să zică asta-i persoana oficială ? Aveți și voi niște idei ! Și eu care mi-am pus redingota... Cît pe ce să-l dau gata cu ordinul lui Christ !...

Ega i-a tăiat vorba, foarte serios :

— Cruges nu-i o persoană oficială, dar motivul care ne aduce aici este delicat și grav. Dâmaso.

Dâmaso a făcut ochii mari, observînd în sfîrșit ciudata înfățișare a amicilor săi, amîndoi în negru, seci, atît de solemni. Și s-a dat înapoi, orice zîmbet i-a pierit de pe chip.

— Ce dracu mai e și asta ? Luați loc, luați loc...

Vocea îi pierea și ea. Așezat pe marginea unui fotoliu scund, lîngă o masă plină cu cărți în legături scumpe, cu mîinile pe genunchi, a rămas în așteptare, foarte îngrijorat.

— Noi am venit aici, a început Ega, în numele prietenului nostru Carlos da Maia...

Un val brusc de sînge a acoperit fața buhăită a lui Dâmaso pînă la cărarea părului încrețit cu fierul. Și n-a găsit un cuvînt, împietrit, sufocat, frecîndu-și stupid genunchii.

Ega, țeapăn pe canapea, a continuat, cu glasul tărăgănat :

— Prietenul nostru Carlos se plînge că dumneata, Dâmaso, ai publicat, sau ai pus să se publice, un articol extrem de injurios pentru el și pentru o doamnă dintre cunoștințele sale, în *Goarna diavolului*...

— În *Goarna*, eu, a sărit Dâmaso, bîlbîindu-se. Ce *Goarnă* ? Niciodată n-am scris în ziare, slavă Domnului ! Asta-i acum. *Goarna... !*

Ega, foarte rece, a scos din buzunar un teanc de hîrtii. Și a venit să le pună, una cîte una, lîngă Dâmaso, pe masă, peste o magnifică Biblie ilustrată de Gustave Doré.

— Iată scrisoarea dumitale prin care-i remiți lui Palma-Cal mare ciorna articolului... Iată, de asemenea cu scrisul dumitale, lista persoanelor cărora trebuia să li se trimită *Goarna*, de la rege pînă la Fancelli... În afară de asta avem declarațiile lui Palma. Dumneata, Dâmaso, nu ești numai inspiratorul, ci efectiv autorul articolului... Prietenul nostru Carlos da Maia, fiind cel ofensat, cere deci o reparație prin arme...

Dâmaso a sărit de pe fotoliu atît de brusc încît, fără să vrea, Ega s-a dat înapoi, temîndu-se de un gest brutal. Dar Dâmaso era acum în mijlocul salonului, cu ochii rătăciți, cu brațele tremurătoare ridicate în aer :

— Păi atunci, Carlos mă provoacă la duel ? Pe mine ?... Ce i-am făcut eu ? El mi-a făcut mie o figură !... El a fost, știți perfect că el a fost !

Și s-a răcorit, într-un nestăvilit șuvoi de cuvinte, lovindu-se cu palmele în piept, cu ochii înecați în lacrimi. Carlos, Carlos fusese cel care-l ofensase pe el de moarte ! Toată iarna l-a bătut la cap să-l prezinte unei doamne brazilience foarte șic, care locuia la Paris și-i căzuse cu tronc... Iar el, bun cum era, făgăduia, spunea : „Așteaptă, că te prezint !“ Ei bine, domnilor, ce face Carlos ? Profită de-o ocazie sacră, un moment de doliu, cînd el, Dâmaso, s-a dus în nord din cauza morții unchiului său, și pătrunde în casa braziliencii... Și atîtea intrigi face, că o determină pe biata doamnă să-i închidă ușa lui, lui Dâmaso, care era prietenul intim al soțului ei, atît de intim că se și tutuiau ! Caramba, el ar fi trebuit să-l provoace la duel pe Carlos ! Dar nu ! A fost înțelept, a evitat scandalul din cauza domnului Afonso da Maia... S-a plîns de Carlos, e adevărat... Dar la Club, la Casa Havaneză, printre amici... Iar la sfîrșit Carlos îi face lui așa ceva !

— Să mă provoace la duel pe mine ! Pe mine, pe care mă cunoaște o lume întreagă !...

A tăcut, sufocat. Iar Ega, întinzînd mîna, a observat placid că deviau de la punctul acut al chestiunii. Dâmaso concepuse, schițase, plătise articolul din *Goarna*. Asta n-o nega, nici nu putea s-o nege : dovezile erau acolo, deschise pe masă ; mai aveau în plus și declarația lui Palma...

— Nerușinatul ! a strigat Dâmaso, luat de un nou val de indignare care l-a făcut să se învîrtă în jurul său năucit, împiedicîndu-se de mobile. Neobrăzatul de Palma ! Cu ăsta vreau să dau eu ochi !... Chestia cu Carlos e o nimica toată, se aranjează, sîntem toți niște băieți subțiri... Cu Palma am eu ce am ! Pe trădătorul ăsta vreau eu să mi-l fac bucățele ! Un om căruia i-am dat o groază de bani, aproape șapte mii de reali ! Și mese, și trăsuri plătite ! Un hoț care i-a cerut odată ceasul lui Zeferino ca să asiste la un botez, și l-a amanetat !... Și-mi coace mie una ca asta !...

Îl fac praf ! Unde l-ai văzut dumneata, Ega ? Hai, spune, omule ! Că vreau să mă duc după el chiar azi, să-l iau la bătaie cu biciul... Trădare, asta nu, asta nu admit de la nimeni !

Ega, cu calmul răbdător al omului sigur pe prada lui, a pomenit din nou de zădărnicia atîtor divagații :

— Așa nu mai terminăm niciodată, Dâmaso... Afacerea noastră e asta : dumneata, Dâmaso, l-ai ofensat pe Carlos da Maia. Sau retractezi public această ofensă, sau îi acorzi o reparație prin arme...

Dar Dâmaso, fără să asculte, disperat, făcea apel la Cruges, care nu se clintise de pe sofaua de catifea, frecîndu-și unul de celălalt pantofii noi de lac, cu un aer înfiorat și plin de suferință.

— Dar și Carlos ăsta ! Un om care zicea că e amicul meu intim ! Un om care făcea din mine tot ce voia ! I-am și copiat niște chestii... Ai văzut și dumneata, Cruges. Spune ! Vorbește, omule ! Nu fiți cu toții contra mea !... Pînă și la vamă mergeam uneori ca să-i expediez colete...

Compozitorul lăsa ochii în jos, roșu, nespus de stînjenit. Iar Ega, în cele din urmă, sătul acum, a lansat o ultimă somație :

— Pe scurt, Dâmaso, îți retragi cuvintele sau te bați ?

— Să-mi retrag cuvintele ? s-a bîlbîit celălalt, înfoiat, cu un greu efort de demnitate, tremurînd tot. Și de ce, mă rog ? Asta-i acum ! E bună ! Sînt eu omul care să-mi retrag cuvintele ?

— Perfect, atunci te bați...

Dâmaso s-a clătinat pe picioare, năucit :

— Cum să mă bat ? Sînt eu omul care să mă bat ? Îl aștept aici. Să vină încoace, nu mi-e teamă de el, îl fac praf.

Țopăia în salturi mici de om gras, de-a lungul covorului, cu pumnii strînși și în gardă. Să apară Carlos acolo, că-i vine el de hac ! Asta-i mai lipsește, să se bată !... Se știe doar că duelurile, în Portugalia, sfîrșesc întotdeauna prin a fi luate în rîs !

Ega, atunci, ca și cum și-ar fi terminat misiunea, a început să-și încheie redingota și să strîngă hîrtiile risipite pe Biblie. Apoi, senin, a făcut ultima declarație care-i incumba. Cum domnul Dâmaso Salcede refuza să se re-

tracteze și respingea de asemenea o reparație prin arme, Carlos da Maia îl prevenea că oriișiunde l-ar întîlni, de-atunci înainte, fie pe stradă, fie la un spectacol, avea să-l scuipe în obraz...

— Să mă scuipe ! a urlat celălalt, livid, dîndu-se înapoi, ca și cum scuipatul ar fi și zburat prin aer.

Deodată, îngrozit, asudat tot, s-a aruncat asupra lui Ega, i-a apucat mîinile, mai mult mort decît viu :

— João, João, tu care ești prietenul meu, în numele prieteniei noastre, scapă-mă de beleaua asta !

Ega s-a arătat mărinimos. S-a desprins de el, l-a împins blînd spre fotoliu, potolindu-l cu mici lovituri date frățește pe umeri. Și i-a declarat că, de vreme ce Dâmaso făcea apel la prietenia lui, dispărea mesagerul lui Carlos, în mod necesar pretențios, rămînea numai camaradul, ca pe vremea soților Cohen și a Vilei Balzac. Așadar amicul Dâmaso voia un sfat ? Păi cel mai bine era să semneze o scrisoare în care afirma că tot ce pusese să se publice în *Goarna* despre domnul Carlos da Maia și o anumită doamnă fusese o născocire falsă și gratuită. Doar asta îl putea salva. Altminteri, Carlos, într-o zi, în plin Chiado, sau la teatrul São Carlos, îl scuipa în obraz. Și, față de o asemenea nenorocire, Dâmasozinho, dacă nu voia să fie arătat cu degetul în Lisabona ca un laș fără pereche, trebuia să se bată cu spada sau cu pistolul...

— Și, în oricare din aceste cazuri, ești un om mort.

Celălalt asculta, prăvălit în fundul fotoliului de catifea, cu fața îndobitocită întoarsă spre Ega. Și-a deschis moale brațele, a murmurat din străfundurile spaimei sale :

— Ei bine, semnez, João, semnez...

— Asta e cel mai nimerit... Pregătește hîrtie de scris. Acum ești tulburat, am să redactez chiar eu.

Dâmaso s-a ridicat, clătinîndu-se pe picioare, aruncînd o privire tîmpă și pierdută peste mobile :

— Hîrtie de scrisoare ? Pentru o scrisoare ?

— Da, desigur, o scrisoare adresată lui Carlos !

Pașii nefericitului s-au pierdut în sfîrșit pe coridor, grei și tîrșiți.

— Săracul ! a oftat Cruges ridicîndu-se din nou, cu un aer de suferință, cu mîna la pantofi.

Ega i-a lansat un „sst" sever. Dâmaso se înapoia cu somptuoasa lui hîrtie cu monogramă și coroană. Pentru a învălui în tăcere și taină acel episod amar, a tras draperia ; iar vasta perdea de catifea, desfășurîndu-se, a dezvăluit blazonul familiei Salcede, pe care se afla un leu, un turn, un brat înarmat, și dedesubt, în litere aurite, formidabila deviză : „Sînt puternic". Imediat Ega a dat la o parte cărțile de pe masă, s-a așezat lîngă ea, a trîntit larg pe hîrtie data și antetul lui Dâmaso...

— Eu fac conceptul, apoi dumneata copiezi...

— Bine ! a gemut celălalt, prăvălit din nou pe fotoliu, trecîndu-și batista peste gît și față.

Între timp, Ega scria foarte încet, cu dragoste. Și în tăcerea aceea care-l stînjenea, Cruges s-a ridicat în sfîrșit, s-a dus șchiopătînd pînă la oglindă unde se desfășurau, înfipte în ramă, cărțile de vizită și fotografiile. Erau gloriile sociale ale lui Dâmaso, documentele acelui „nemaipomenit șic" care erau pasiunea vieții lui : cărți de vizită cu titluri nobiliare, portrete de cîntărețe, invitații la baluri, bilete de intrare la hipodrom, diplome de membru al Clubului naval, al Jockey-Clubului, al Trăgătorilor în porumbei, pînă și decupeuri din ziare anunțînd aniversările, plecările, sosirile domnului Salcede, „unul dintre cei mai distinși *sportmeni* ai noștri".

Nefericit *sportman* ! Foaia aceea de hîrtie, pe care o concepea Ega, îl umplea încetul cu încetul de groază. Dumnezeule Sfinte ! De ce atîtea complicații pentru o scrisoare către Carlos, un prieten intim ? Un rînd ar fi fost de ajuns : „Dragul meu Carlos, nu te supăra, scuză-mă, a fost o glumă". Dar nu ! O pagină întreagă cu litere mărunte, cu scris între rînduri ! Ba Ega întorcea acum foaia, își înmuia peniță, ca și cum din ea ar fi trebuit să se prelingă, necontenit, noi și noi umilințe ! Nu s-a mai putut abține, și-a întins fața peste masă, pînă la hîrtie :

— Ega, asta nu-i pentru publicat, nu-i așa ?

Ega a chibzuit, cu peniță în aer :

— Poate că nu... Sînt sigur că nu. Bineînțeles, Carlos, văzînd că te căiești, o s-o uite într-un fund de sertar.

Dâmaso a răsuflat ușurat. Ah, bine ! Asta i se părea mai decent între amici ! Să-i arate că se căiește, chiar dorea ! Într-adevăr, articolul fusese o prostie... Dar, ce

să-i faci ? În treburile cu femei așa era el, iritabil, un adevărat leu...

Și-a făcut vînt cu batista, calmat, reîncepînd să capete poftă de viață. Și-a aprins chiar și o țigară, s-a ridicat fără zgomot, s-a apropiat de Cruges — care, șchiopătînd printre curiozitățile din salon, se prăbușise peste pian și notele muzicale, cu piciorul dureros în aer.

— Și ce zici că ai mai făcut în ultima vreme, Cruges ?

Cruges, foarte roșu, a mîrîit că nimic.

Dâmaso s-a oprit un moment, morfolindu-și țigara în dinți. Apoi, aruncînd o privire îngrijorată spre masa unde Ega concepea la nesfîrșit, a murmurat, peste umărul compozitorului :

— Ce belea ! Eu, din cauza atîtor oameni pe care-i cunosc... Altfel, nici nu mi-ar păsa ! Dar ai și dumneata grijă să se aranjeze lucrurile și să lase Carlos asta în sertar...

Ega tocmai se ridicase cu hîrtia în mînă și se îndrepta acum spre pian, încet, recitind în gînd :

— A ieșit foarte bine, salvează totul ! a exclamat în cele din urmă : E sub forma unei scrisori adresate lui Carlos, e mai corect așa. Dumneata nu trebuie decît să copiezi și să semnezi. Ascultă aici : *Preastimate domn...* Bineînțeles, îi spui *domn*, pentru că e un document de onoare... *Preastimate domn, întrucît domnia-voastră prin intermediul amicilor domniei-voastre João da Ega și Vitorino Cruges, v-ați manifestat indignarea ce v-a provocat-o un anumit articol din* Goarna diavolului, *a cărui ciornă am scris-o și a cărui publicare am promovat-o eu, vin acum să declar deschis domniei-voastre că acel articol, după cum recunosc, conținea numai lucruri false și incoerente ; singura mea scuză este că l-am compus și trimis la redacția* Goarnei *într-un moment cînd mă aflam în cea mai totală stare de ebrietate...*

S-a oprit. Și nici nu s-a întors măcar spre Dâmaso care, năucit, își lăsase brațele să-i cadă în jos, țigara să i se rostogolească pe covor. Lui Cruges i s-a adresat, punîndu-și monoclul :

— Găsești poate că-i prea tare ?... Păi am redactat-o așa, fiindcă era unicul mijloc de a salva demnitatea scumpului nostru Dâmaso.

Și-a dezvoltat atunci ideea arătînd cît era de generoasă și abilă — în timp ce Dâmaso, stupefiat, și-a ridicat țigara de pe jos. Nici Carlos nici el nu voiau ca Dâmaso, într-o scrisoare (care putea să devină publică), să declare că, pur și simplu, „calomniase fiindcă era calomniator de felul său". Trebuia deci să dea calomniei una dintre acele cauze fortuite și de nestăpînit care anulează responsabilitatea acțiunilor. Și ce putea fi mai nimerit, cînd e vorba de un tînăr monden și mare crai, decît că era beat ?... Nu era o rușine pentru nimeni să se îmbete... Chiar și Carlos, și toți cei de acolo, oameni de bun gust și de onoare, se îmbătaseră la viața lor. Fără să mai urce pînă la romani, unde asta se considera o igienă și un lux, mulți oameni mari din istorie au băut prea mult. În Anglia lucrul ăsta era atît de șic, încît Pitt, Fox și alții nu vorbeau niciodată în Camera Comunelor decît sprijinindu-se de pereți. Musset, de exemplu, ce bețivan ! În sfîrșit, istoria, literatura, politica, totul colcăia de beții... Or, de vreme ce Dâmaso se declara bețiv, onoarea lui era salvată. Era o persoană bine care o făcuse lată și săvîrșise o indiscreție... Nimic mai mult !

— Nu găsești, Cruges ?

— Da, poate, era beat, a mormăit compozitorul timid.

— Nu găsești și dumneata, sincer vorbind, Dâmaso ?

— Da, eram beat, a bîiguit nefericitul.

Imediat Ega și-a reluat lectura : *Acum, că mi-am revenit, recunosc, așa cum totdeauna am recunoscut și proclamat, că domnia-voastră aveți un caracter absolut nobil ; iar celelalte persoane pe care în acel moment de beție am îndrăznit să le stropesc cu noroi nu merită din partea mea decît veneratie și laude. Mai declar că, dacă mi s-ar mai întîmpla cumva să rostesc vreun cuvînt jignitor la adresa domniei-voastre, nu ar trebui să-i acordați, domnia-voastră sau cei care l-ar auzi, mai multă importanță decît se acordă unui cuvînt involuntar spus la un păhărel în plus fiindcă, dintr-un obicei ereditar care reapare frecvent în familia mea, mă aflu de repetate ori în stare de ebrietate... Al domniei-voastre, cu stimă etc.* S-a răsucit pe călcîie, a așezat ciorna pe masă și, aprinzîndu-și țigara de la țigara lui Dâmaso, i-a explicat prietenește, cu bonomie, ce-l determinase să facă acea mărturisire de beție incorijibilă și flecară. A fost tot din dorința de a asigura

liniștea „scumpului nostru Dâmaso". Atribuind toate nesăbuințele pe care le-ar putea face unui obicei de necumpătare ereditară, de care era la fel de puțin vinovat ca și de faptul că era scund și gras, Dâmaso se punea „pentru totdeauna" la adăpost de provocările lui Carlos...

— Dumneata, Dâmaso, ai capricii, ai limba slobodă... Într-o zi uiți și, la Club, fără să vrei, în taclalele de după teatru, îți scapă un cuvînt împotriva lui Carlos... Fără precauția asta, iată că se ia totul de la cap: scuipatul, duelul... Așa, Carlos nu se mai poate plînge de nimic. Ai aici o explicație care acoperă totul, picătura în plus, picătura luată sub impulsul beției ereditare... Dumneata obții astfel lucrul cel mai rîvnit în secolul ăsta al XIX-lea care-i al nostru — iresponsabilitatea !... Și-apoi, pentru familia dumitale nu-i o rușine, fiindcă nici nu ai familie. Pe scurt, îți convine ?

Bietul Dâmaso îl asculta, strivit, tulburat, fără să înțeleagă frazele acelea sforăitoare despre „ereditatea" lui, despre „secolul al XIX-lea". Un singur simțămînt viu îl stăpînea : să sfîrșească, să reintre în pacea lui somnolentă, să scape de florete și de scuipături. A ridicat umerii, lipsit de vlagă :

— Ce pot să fac ?... Ca să evit bîrfele.

Și a luat loc la masă, a pus o peniță nouă la toc, a ales o foaie de hîrtie pe care monograma strălucea mai mare, a început să copieze textul cu scrisul lui minunat, caligrafic, de o precizie de gravură în oțel.

Între timp Ega, cu redingota descheiată și țigara aprinsă, se învîrtea în jurul mesei, urmărind lacom rîndurile pe care le trasa mîna silitoare a lui Dâmaso, împodobită cu un inel mare cu blazon. Și o clipă l-a străfulgerat o teamă... Dâmaso se oprise, cu penița în aer, nehotărît. Drace ! Nu cumva se trezise în sfîrșit, în masa aceea buhăită de grăsime, o urmă tăinuită de demnitate, de revoltă ?... Dâmaso și-a ridicat spre el ochii împăienjeniți :

— Ebrietate se scrie cu un „i" sau cu doi ?

— Cu un „i", unul singur, Dâmaso ! a sărit Ega afectuos. Merge foarte bine... Ce scris frumos ai, caramba !

Și nefericitul a zîmbit contemplîndu-și propriul scris, cu capul într-o parte, sincer mîndru de superbul său talent.

Cînd Dâmaso a sfîrșit de copiat, Ega a fost cel care a recitit, a pus punctuația. Documentul trebuia să fie șic și desăvîrșit.

— Cine e notarul dumitale, Dâmaso ?

— Nunes, din strada Aurului... Pentru ce ?

— Oh ! pentru nimic. E un detaliu care se întreabă totdeauna în asemenea cazuri. Simplă formalitate... Ei bine, prieteni, cu hîrtia asta, cu scrisul ăsta, cu stilul ăsta, e de mai mare dragul scrisoarea !

A vîrît-o imediat într-un plic pe care strălucea deviza „Sînt puternic", a cufundat-o ca pe un obiect de mare preț în buzunarul interior al redingotei. Apoi, luîndu-și pălăria, bătîndu-l pe umăr pe Dâmaso cu o familiaritate voioasă și ușuratică, i-a spus :

— Ei bine, Dâmaso, să ne felicităm cu toții ! Chestia asta putea să se sfîrșească în cîmp deschis, într-un lac de sînge ! Așa, e un deliciu ! Rămîi cu bine... Nu te deranja. Va să zică serata aceea mare a rămas tot pentru luni ? Merge toată lumea, nu-i așa ? Nu mai veni, frate... Cu bine !

Dar Dâmaso i-a însoțit pe coridor, mut, cătrănit, cu capul în jos. Pe palier l-a mai reținut pe Ega, și-a mai exprimat o îngrijorare :

— Asta nu se arată nimănui, nu-i așa, Ega ?

Ega a ridicat din umeri. Documentul îi aparținea lui Carlos... Dar, în sfîrșit, Carlos era un băiat de treabă, mărinimos !

Nesiguranța asta, care-l rodea, i-a smuls un oftat lui Dâmaso :

— Și eu l-am numit pe omul ăsta „prieten" !

— Totul în viață e doar dezamăgire, scumpul meu Dâmaso ! a fost cugetarea lui Ega, în timp ce sărea vesel treptele.

Cînd trăsura a oprit la Parcul Estrela, Carlos aștepta deja la poarta de fier, plin de neràbdare, din cauza cinei pe care voia să apuce s-o ia la Vizuina. A urcat imediat înăuntru, strivindu-l pe compozitor, strigîndu-i birjarului să zboare spre Loreto.

— Atunci, domnii mei, se lasă cu vărsare de sînge ?

— Se lasă cu ceva mai bun ! a exclamat Ega în uruitul roților, fluturîndu-i plicul.

Carlos a citit scrisoarea lui Dâmaso. Şi nu-i venea să-şi creadă ochilor :

— Asta-i de neînchipuit... E chiar umilitor pentru speţa umană !

— Dâmaso nu face parte din speţa umană, a sărit Ega. Ce dracu aşteptai tu ? Să se bată în duel ?

— Nu ştiu, îţi stă mintea în loc... Ce trebuie să fac cu asta ?

După Ega, scrisoarea nu trebuia publicată : ar însemna să se iste curiozitate şi scandal în jurul articolului din *Goarna*, a cărui înăbuşire costase treizeci de livre. Dar era bine s-o păstreze ca o ameninţare care să plutească asupra lui Dâmaso, făcîndu-l pentru mulţi ani nul şi inofensiv.

— Şi sînt mai mult decît răzbunat, a conchis Carlos. Păstrează hîrtia, e opera ta, foloseşte-o cum vrei...

Ega a luat-o cu plăcere, în timp ce Carlos, bătîndu-l pe compozitor pe genunchi, a vrut să ştie cum se comportase în acel caz de onoare...

— Cît se poate de prost, a strigat Ega. Cu o expresie de compasiune pe faţă : fără nici un fel de ţinută ; prăvălit peste pian ; cu mîna la pantof...

— Cred şi eu ! a exclamat Cruges răbufnind, în fine. Voi mi-aţi spus să mă îmbrac ceremonios, mi-am pus nişte pantofi noi de lac, şi m-am chinuit toată după masa !

Şi nu s-a mai putut abţine, şi-a smuls pantoful din picior, palid, cu un adînc oftat de uşurare.

A doua zi, după micul-dejun, în timp ce o ploaie cu picături mari bătea în ferestre sub rafalele vîntului de sud-vest, Ega, cufundat într-un fotoliu din fumoar, cu picioarele îndreptate spre foc, recitea scrisoarea lui Dâmaso ; şi încetul cu încetul creştea în el regretul că acel colosal document de laşitate umană, atît de interesant pentru fiziologi şi artişti, avea să rămînă pe vecie nefolosit, aruncat într-un fund întunecat de sertar !... Ce efect, ce minunat efect ar fi avut mărturisirea „distinsului nostru *sportman*", dacă apărea într-o zi în *Gazeta ilustrată* sau în noul ziar *După-amiaza*, în coloanele rubricii *High Life*, sub titlul „Dispută de onoare !" Şi ce lecţie, ce meritoriu act de dreptate socială !

Toată vara, Ega îl detestase pe Dâmaso, convins fiind, de la Sintra încoace, că era amantul doamnei Cohen şi că, pentru imbecilul acela cu fese mari, uitase ea pentru totdeauna Vila Balzac, dimineţile petrecute pe cuvertura de satin negru, sărutările lui delicate, lectura versurilor lui Musset, micile dejunuri cu potîrnichi, atîtea alte desfătări poetice. Dar ceea ce i-l făcuse pe Dâmaso încă şi mai de nesuportat fusese fanfaronada lui radioasă de bărbat preferat ; aerele de posesiune pe care şi le dădea plimbîndu-se alături de Raquel pe străzile Sintrei, îmbrăcat în flanelă albă ; micile secrete pe care i le tot şuşotea la ureche ; şi semnul disprețuitor, cu un deget, pe care i-l făcea, în trecere, chiar lui, lui Ega... Era odios ! Îl ura ; şi în ura lui rumegase tot timpul dorinţa unei răzbunări — prin bătaie, dezonoare sau ridiculizare — astfel încît domnul Salcede să apară în ochii Raquelei demn de disprețuit, caraghios, dezumflat ca un balon găurit...

Şi acum avea scrisoarea aceea providenţială, în care omul declara solemn că e un beţiv. „Sînt un beţiv, întotdeauna umblu beat !" Aşa scria, pe hîrtia lui cu monogramă de aur, domnul Salcede, cuprins de o frică josnică de cîine rîios ce se tîrăşte cu coada între picioare în faţa unui ciomag... Nici o femeie n-ar rezista la asta... Şi să ascundă el un document atît de decisiv în fundul unui sertar ?

Să-l publice în *Gazeta ilustrată* sau în *După-amiaza* nu putea, din păcate, fiind în joc interesul lui Carlos. Dar de ce să nu-l arate „în secret", ca pe o ciudăţenie psihologică, lui Craft, marchizului, lui Teles, lui Gouvarinho, vărului lui Cohen ? Putea chiar să-i încredinţeze o copie lui Taveira, căruia încă nu-i trecuse supărarea în urma certii avute cu Dâmaso în casa Grăsunei Lola, ar alerga s-o citească „în secret" la Casa Havaneză, în sala de biliard de la Club, la Silva, prin lojele cîntăreţelor... Şi într-o săptămînă Dona Raquel ar fi aflat, în mod inevitabil, că alesul inimii ei era, din proprie mărturisire, un calomniator şi un beţiv !... Delicios !

Atît de delicios că n-a stat mult pe gînduri, ci a dat fuga în cameră ca să copieze scrisoarea lui Dâmaso. Dar foarte curînd i-a adus un servitor o telegramă de la Alfonso da Maia, care-şi anunţa sosirea la Buchetul a doua zi. Ega a

trebuit să iasă ca să telegrafieze la Olivais, să-l înștiințeze pe Carlos.

Carlos a apărut chiar în seara aceea, la o oră tîrzie, străpuns de frig, cu un morman de bagaje, fiindcă părăsise definitiv Olivais. Maria Eduarda se înapoia și ea la Lisabona, în acel etaj întîi din strada Sfîntul Francisc, închiriat acum pentru șase luni, proaspăt tapetat de mama Cruges. Iar Carlos era foarte impresionat, deja dornic să se întoarcă la Vizuina. După cină, la gura sobei, sfîrșind de fumat țigara, pomenea întruna de zilele acelea vesele, de căsuța lui, de baia matinală din butoiul de vin, de sărbătoarea zeului Tchi, de cîntecele la chitară ale marchizului, de lungile taifasuri la cafea, cu ferestrele larg deschise și fluturașii zburînd în jurul sfeșnicelor... Afară biciul ploii, sub vîntul de iarnă, lovea geamurile în bezna mută. În cele din urmă au tăcut amîndoi, pierduți în gînduri, cu ochii la foc.

— Cînd am făcut azi după-amiază pentru ultima oară ocolul parcului, a spus în sfîrșit Carlos, nu mai era nici o singură frunză pe copaci... Nu încerci și tu totdeauna o mare melancolie, la sfîrșit de toamnă ?..

— Imensă ! a murmurat Ega lugubru.

A doua zi, dimineața era senină, curată și albă, cînd Ega și Carlos, dîrdîind de frig, pe jumătate adormiți, au coborît la gara Santa Apolónia. Trenul tocmai trăsese pe peron ; și, în iureșul oamenilor ce se scurgeau prin portierele deschise, l-au zărit imediat pe Afonso, în mantaua sa veche cu guler de catifea, sprijinit în baston, făcîndu-și loc printre bărbați cu beretă galonată care-i ofereau camere la Hotelul Terreira și Porumbelul de Aur. În spatele lui, Monsieur Antoine, bucătarul francez, grav, cu joben pe cap, ducea coșul în care călătorise Reverendul Bonifácio.

Carlos și cu Ega l-au găsit pe Afonso mai îmbătrînit, mai greoi. Totuși, după primele îmbrățișări, i-au lăudat mult robustețea de patriarh. El a ridicat din umeri, plîngîndu-se că de la sfîrșitul verii simțise niște amețeli, o vagă oboseală...

— Dar voi doi arătați nemaipomenit, a adăugat îmbrățișîndu-l încă o dată pe Carlos și zîmbindu-i lui Ega. Și ce a fost ingratitudinea asta a ta, Ega, să stai aici o vară întreagă fără să vii o dată să mă vizitezi ?... Ce ai făcut ? Ce ați făcut amîndoi ?

— O mie de lucruri ! a sărit Ega vesel. Planuri, idei, titluri... Proiectăm mai ales înființarea unei reviste, o mașinărie de educație superioară pe care avem de gînd s-o punem în mișcare cu o mie de cai putere !... În sfîrșit, vă povestim noi totul la micul-dejun.

Și într-adevăr, la micul-dejun, ca să-și justifice ocupațiile din Lisabona, au vorbit de revistă de parcă ar fi fost deja gata organizată și articolele sub tipar — atît de precis i-au descris tendințele, caracterul critic, direcțiile de gîndire pe care avea să le urmeze... Ega pregătise deja un articol pentru primul număr : *Capitala portughezilor*. Carlos medita la o serie de eseuri în stil englezesc, cu titlul: *De ce a eșuat la noi sistemul constituțional*. Iar Afonso asculta, încîntat de frumoasele lor ambiții de luptă, manifestîndu-și dorința să participe la marea operă ca asociat cu capitalurile... Dar Ega era de părere că domnul Afonso trebuia să coboare în arenă, să lanseze și el cuvîntul științei și experienței sale. Bătrînul a început să rîdă. Cum așa ? Să compună proză el, care ezita și cînd trebuia să aștearnă pe hîrtie o scrisoare pentru intendent ? Dealtfel, ceea ce ar fi avut de spus țării, ca rod al experienței sale, se reducea sărăcăcios la trei sfaturi, sub forma a trei propoziții — oamenilor politici : „mai puțin liberalism și mai mult caracter" ; oamenilor de litere : „mai puțină elocință și mai multe idei" ; cetățenilor în general : „mai puțin progres și mai multă morală".

Asta l-a entuziasmat pe Ega ! Tocmai, iată adevăratele trăsături ale reformei spirituale pe care urma s-o inițieze revista ! Să fie luate ca motto simbolic, să fie înscrise cu litere gotice pe frontispiciu — fiindcă Ega voia ca revista să aibă pînă și coperta originală. Atunci conversația a deviat spre aspectul exterior al revistei. Carlos pretinzînd să fie albastru deschis de tip renascentist, Ega cerînd să se copieze fidel *Revue des Deux Mondes*, într-o nuanță mai galben canar. Și, purtați de imaginația lor de meridionali, acum, nu numai ca să-i facă plăcere lui Afonso da Maia, au început să traseze și să dea formă acelui proiect confuz.

Carlos îi striga lui Ega, cu privirea pătimașă :

— Acum e ceva serios ! Trebuie să facem imediat rost de un local pentru redacție !

Ega urla :

— Numaidecît ! Și de mobile ! Și de mașini !

Toată dimineața, în biroul lui Afonso, aferați, cu hîrtie și creion, s-au îndeletnicit cu întocmirea unei liste de colaboratori. Dar s-au și ivit greutăți. Aproape toți scriitorii sugerați îi displăceau lui Ega, fiindcă le lipsea, în stil, acel rafinament plastic și parnasian al cărui model impecabil dorea el să fie revista. Iar lui Carlos cîțiva oameni de litere i se păreau *imposibili* — fără să admită că ceea ce-i repugna de fapt la ei erau exclusiv lipsa de ținută și costumul prost croit...

Un lucru însă a rămas hotărît : localul redacției. Trebuia să fie mobilat luxos, cu sofale provenind din cabinetul de consultații al lui Carlos și cu vreo cîteva obiecte de artă de la Vizuina ; iar deasupra ușii (înzestrată cu un portar în livrea), firma din lac negru, cu titlul *Revista Portugaliei* [1], înscris cu litere mari aurii. Carlos zîmbea, își freca mîinile cu gîndul la bucuria Mariei cînd va afla de această hotărîre care-l arunca, așa cum dorea ea, în activitate, într-o luptă interesantă de idei. Cît despre Ega, el vedea deja broșura de culoarea canarului stînd în teancuri prin vitrinele librarilor, discutată la seratele lui Gouvarinho, răsfoită cu spaimă de politicieni în Cameră...

— O să fie ceva mișcare în Lisabona iarna asta, domnule Afonso da Maia ! a strigat el cu un gest pînă la tavan.

Și cel mai mulțumit era bătrînul.

După masa de prînz, Carlos i-a cerut lui Ega să meargă cu el în strada Sfîntul Francisc (unde se instalase Maria în dimineața aceea), ca să-i ducă vestea despre marea operă. Dar la ușă a dat peste o căruță din care se descărcau tocmai cuferele ; iar doamna, a povestit Domingos care-i ajuta pe căruțași, încă mai era așezată la un colț de masă neașternută, cu mîncarea în față. Fiind atîta răvășeală în casă, Ega n-a mai vrut să urce.

[1] Între 1889 și 1892, Eça de Queiroz va conduce efectiv o revistă cu acest titlu și acest program, la care vor colabora nume prestigioase ale literaturii și gîndirii portugheze.

— Pe curînd, a spus el. Poate merg să-l caut pe Simão Craveiro ca să-i vorbesc despre revistă.

A urcat încet prin Chiado, a citit telegramele de presă la Casa Havaneză. Apoi, la colțul străzii Noi a Trinității, un bărbat răgușit, înfășurat într-un pardesiu, i-a oferit un bilet. Alții, în jur, strigau în umbra Hotelului Alianța :

— Bilet pentru Gimnaziu ! Mai ieftin... Bilet pentru Gimnaziu ! Cine cumpără ?...

Era o intersecție prin care treceau multe trăsuri cu valeți în livrea. Becurile de gaz lampant de la Gimnaziu sclipeau festiv. Iar Ega a dat nas în nas cu Craft care traversa dinspre Loreto, cu cravată albă și floare la butoniera pardesiului.

— Ce se întîmplă aici ?

— O serbare de binefacere, nu știu exact, a spus Craft. Ceva organizat de cucoane, mi-a trimis un bilet baroana de Alvim... Vino și dumneata cu mine, mă ajuți să port binefacerea asta pe Muntele Calvarului.

Și, în speranța unui *flirt* cu baroana, Ega a cumpărat pe dată un bilet. În foaierul Gimnaziului au dat peste Taveira care se plimba singur cu țigara în gură, așteptînd să se termine prima comedie, *Fructul oprit*. Atunci Craft a propus „bufet și rachiu de ienupăr".

— Și ce mai e nou cu guvernul ? a întrebat el de îndată ce au luat loc într-un colț.

Taveira habar n-avea. În cele două zile atît de lungi se făcuseră intrigi cu nemiluita. Gouvarinho voia Lucrările Publice : Videira la fel. Și se relata o scenă teribilă ce ar fi avut loc, pe tema societăților industriale, în casa președintelui Consiliului, Sá Nunes, scenă care s-ar fi încheiat cu un pumn în masă și un strigăt : „Vedeți că aici nu-i un codru în care să furați fără jenă !"

— Canalia ! a mîrîit Ega cu ură.

Apoi au vorbit despre Buchetul, despre întoarcerea lui Afonso, despre reapariția lui Carlos. Craft a adus laude Domnului pentru că va exista din nou, la iarnă, o casă cu focuri în cămin, unde să se poată petrece o oră civilizată și inteligentă.

Taveira a sărit, cu ochii strălucitori :

— Se zice că vom avea un mic centru încă și mai interesant, în strada Sfîntul Francisc ! Mi-a spus-o marchizul. Madame Mac Gren o să primească.

Craft nici măcar nu știa că se înapoiase de la Vizuina.

— S-a întors azi, a spus Ega. Dumneata n-o cunoști încă ?... Fermecătoare !

— Cred.

Taveira o văzuse în trecere prin Chiado. I s-a părut o frumusețe ! Și un aer atît de simpatic !

— Fermecătoare ! a repetat Ega.

Dar *Fructul oprit* luase sfîrșit, bărbații umpleau foaierul cu un zumzet leneș, aprinzîndu-și țigările. Iar Ega, lăsîndu-i pe Craft și pe Taveira cu rachiul, a alergat în sală să descopere loja baroanei.

Însă de cum a ridicat draperia și și-a potrivit monoclul, a dat cu ochii, drept în față, în rîndul întîi, de doamna Cohen, în negru toată, cu un evantai mare din dantele albe ; în spatele ei se zăreau, negri, favoriții deși ai soțului ; iar în fața ei, sprijinit pe bordura de catifea, în frac, cu fața buhăită și zîmbitoare, cu o perlă mare înfiptă în plastronul cămășii, Dâmaso, bețivanul !

Lui Ega i s-au tăiat picioarele și s-a prăbușit la întîmplare pe marginea unui scaun ; tulburat, uitînd de baroană, a rămas acolo cu ochii la cortina acoperită de afișe, trecîndu-și degetele tremurătoare peste mustață.

Între timp clopoțelul suna, lumea reintra alene în sală. Un domn, gras și încruntat, s-a împiedicat de genunchiul lui Ega ; altul, cu mănuși de culoare deschisă, cu o politețe mieroasă în glas, i-a cerut voie să treacă. El nu auzea, nu percepea : ochii lui, un moment rătăcitori, se țintuiseră în cele din urmă asupra lojei doamnei Cohen și nu se mai dezlipeau de-acolo, într-o stare de emoție care-l făcea să pălească.

N-o mai întîlnise de la Sintra, unde o văzuse doar de departe, în rochii de culoare deschisă, sub verdele copacilor ; și acum acolo, în negru toată, cu părul descoperit, cu un decolteu mic pe care strălucea perfecțiunea albă a gîtului, ea era din nou Raquel *a lui*, din vremurile divine de la Vila Balzac. Așa o contemplase el seară de seară, din fundul lojei lui Maia, sprijinindu-și capul de peretele despărțitor, saturat de fericire. Iată-i binoclul de aur, prins

cu un firicel tot de aur. Părea mai palidă, mai delicată, cu farmecul prelung al ochilor ei încercănați, cu aerul ei romantios de crin pe jumătate veșted ; și, ca și atunci, părul ei minunat și greu îi cădea pe spate, coafat cu măiestrie, într-o masă pe jumătate despletită cu o neglijență de goliciune. Încetul cu încetul, în scîrțîitul viorilor care se acordau, însoțit de rumoarea scaunelor, Ega revedea, într-un val de amintiri ce-i tăia răsuflarea, patul cel mare din Vila Balzac, anumite sărutări și anumite rîsete, potirnichile mîncate în cămașă pe marginea sofalei, și melancolia delicioasă a după-amiezilor cînd ea pleca pe furiș, acoperită de văluri, iar el rămînea obosit, în crepusculul poetic al camerei, fredonînd *Traviata*.

— Îmi dați voie, domnule Ega ?

Era un individ cu un cap ca de mort, cu barbă rară, care-și solicita locul. Ega s-a ridicat, zăpăcit, fără să-l recunoască pe domnul Sousa Neto. Cortina se ridicase. La marginea rampei un lacheu, aruncînd ocheade parterului, făcea confidențe despre patroană, cu cîrpa de praf sub braț. Iar Cohen, acum în picioare, ocupa tot mijlocul lojei, netezindu-și favoriții cu o mîngîiere lentă a mîinii lui îngrijite pe care sclipea un diamant.

Atunci Ega, cu o nepăsare superb simulată, și-a țintuit monoclul asupra scenei. Lacheul o luase din loc speriat, în urma unui sunet furios de clopoțel ; și o cumătră acră, în capot verde și legată sub bărbie, năvălise pe scenă agitîndu-și evantaiul de mama focului, certînd o fetișcană cu nazuri, care bătea din picior și țipa cu glasul spart : „Am să-l iubesc mereu ! Am să-l iubesc mereu !"

Irezistibil, Ega a tras cu coada ochiului spre lojă : Raquel și Dâmaso, cu capetele apropiate ca la Sintra, șușoteau zîmbind. Și pe dată totul în ființa lui Ega s-a concentrat într-o ură imensă față de Dâmaso ! Lipit de tocul ușii, scrîșnea din dinți, cuprins de dorința să urce, să scuipe în fața lui buhăită și grasă.

Și nu-și putea lua de la el ochii din care ieșeau scîntei. Pe scenă, un general bătrîn, gutos și bombănitor, scutura un ziar, striga ceva în legătură cu tapioca lui. Parterul rîdea, Cohen rîdea. Și în clipa aceea Dâmaso, care se sprijinea peste bordura lojei, cu mîinile în mănuși *gris-perle* atîrnînd în afară, l-a descoperit pe Ega, a zîmbit, i-a adre-

sat, ca și la Sintra, un mic semn vesel, foarte de sus, din vîrful degetelor. Gestul l-a rănit pe Ega ca o insultă. Și abia în ajun lașul acela i se agățase de mîini, tremurînd tot, țipînd „să-l scape de belea" !

Deodată, străfulgerat de un gînd, și-a pipăit peste buzunar portofelul unde pusese la păstrare în ajun scrisoarea lui Dâmaso... „Te aranjez eu !" a mîrîit. Și a plecat imediat, a coborît pe strada Trinității, a tăiat prin Loreto ca o piatră ce se rostogolește. a pătruns în fundul Pieții Camões, sub un portal mare luminat de un felinar. Era redacția ziarului *După-amiaza.*

În curtea interioară a acelui ziar elegant duhnea. Pe scara de piatră neluminată s-a încrucișat cu un individ răcit, care i-a spus că Neves era sus, la taclale. Neves, deputat, om politic, director al *După-amiezii,* fusese cu ani în urmă, în timpul unei vacanțe, coleg de cameră cu el, în casa din Piața Carmo ; și din vara aceea veselă de cînd Neves îi rămăsese pe vecie dator trei monede, cei doi se tutuiau.

Într-o sală vastă, luminată cu becuri de gaz lampant fără globuri, a dat de el, așezat pe marginea unei mese ticsită de ziare, cu pălăria pe ceafă, de vorbă cu niște domni din provincie care-l ascultau în picioare, cu un respect de enoriași. Lîngă pervazul unei ferestre se aflau doi bărbați în vîrstă și un tînăr deșirat, în veston de șeviot deschis la culoare și cu un păr creț, zbîrlit parcă de o rafală de vînt, care făcea gesturi largi cu brațele, ca o moară pe creasta unui munte. Așezat la masă, alt individ, chel, mîzgălea laborios o coală de hîrtie.

Văzîndu-l pe Ega (prieten intim de-al lui Gouvarinho) că vine acolo, la redacție, în seara aceea de intrigi politice și de criză, Neves a ridicat spre el niște ochi atît de curioși, atît de îngrijorați, încît Ega s-a grăbit să-i spună :

— Nimic în legătură cu politica, o chestiune particulară... Nu te întrerupe. Vorbim mai tîrziu.

Celălalt a sfîrșit ocara pe care era în curs de a i-o arunca lui José Bento, „dobitocul acela mare care s-a dus să-i spună tot prietenei lui Sousa e Sá, pairul Regatului" — și, nerăbdător, a sărit de pe masă, l-a luat pe Ega de braț și l-a tras într-un colț :

— Spune, ce s-a întîmplat ?

— Uite ce e, în trei cuvinte. Carlos da Maia a fost ofensat de un individ foarte cunoscut. Nimic interesant. Un paragraf scîrbos în *Goarna diavolului,* într-o problemă de cai... Maia i-a cerut explicații. Celălalt i le-a dat, niște explicații plate, oribile, într-o scrisoare pe care vreau s-o publicați voi.

Curiozitatea lui Neves a întrecut orice măsură :

— Cine e ?

— Dâmaso.

Neves s-a dat înapoi, uluit :

— Dâmaso ? Asta-i acum ! Extraordinar ! Chiar azi am luat masa cu el ! Ce spune în scrisoare ?

— Tot. Cere iertare, declară că era beat, că e bețiv de profesie...

Neves și-a agitat mîinile cu indignare :

— Și tu vrei să public eu asta, omule ? Dâmaso, amicul nostru politic !... Și chiar dacă n-ar fi, nu-i o chestiune de partid, ci de decență ! Eu să fac așa ceva ?... Dacă ar fi vorba de un duel, o poveste onorabilă, niște explicații demne... Dar o scrisoare în care un om declară că-i bețiv ! Îți bați joc de mine !

Ega, furios acum, începuse să se încrunte. Dar Neves, cu tot sîngele năvălindu-i în obraz, s-a mai revoltat încă o dată la gîndul că Dâmaso se declarase bețiv :

— Asta nu-i cu putință ! E absurd ! Altceva trebuie să fie la mijloc... Dă scrisoarea s-o văd.

Dar nici nu și-a aruncat bine ochii pe hîrtie, la semnătura mare cu înfloriturî, că a izbucnit într-un strigăt :

— Ăsta nu-i Dâmaso, și nici scrisul lui nu e !... Salcede ! Cine dracu e Salcede ? Nu-i vorba de Dâmaso *al meu !*

— E vorba de Dâmaso *al meu,* a spus Ega. Dâmaso Salcede, un grăsun...

Celălalt a ridicat brațele spre cer :

— Al meu e Guedes, omule, Dâmaso Guedes ! Altul nici nu există ! Ce dracu, cînd zice cineva Dâmaso, la Guedes se gîndește !...

A răsuflat cu mare ușurare :

— Doamne, ce spaimă mi-ai tras ! Tocmai acum, în momentul ăsta, cu toate chestiile astea cu guvernul, să scrie Guedes o astfel de scrisoare... Dacă-i Salcede, bine, e în ordine ! Așteaptă o clipă... Nu-i un grăsălan, un filfizon

care are o proprietate la Sintra ? Ăsta-i ! Un farsor care ne-a compromis în alegerile trecute, l-a păgubit pe Silvério cu peste trei sute de mii de reali... Perfect, la dispoziție... Pereirinha, uite-l pe domnul Ega. Are la dînsul o scrisoare care trebuie publicată mîine, pe prima pagină, cu litere mari...

Domnul Pereirinha a amintit de articolul domnului Vieira de Costa despre reforma tarifelor vamale.

— Vine mai tîrziu ! a strigat Neves. Chestiunile de onoare înainte de orice !

Și s-a întors la grupul său, unde se vorbea acum despre contele de Gouvarinho, a sărit pe marginea mesei, a început imediat să vocifereze ca un șef ce era, afirmînd că Gouvarinho avea nemaipomenite însușiri de parlamentar !

Ega și-a aprins țigara, a stat o clipă să-i privească pe indivizii aceia care sorbeau spusele lui Neves. Erau fără doar și poate niște deputați pe care criza îi tîrîse la Lisabona, îi smulsese din calmul tîrgurilor și al moșiilor lor. Cel mai tînăr părea aproape obez, îmbrăcat în cașmir fin, cu o față enormă care plesnea de sînge, vesel, bădărănos, amintind de aer sănătos și mușchiuleți de purcel. Altul, deșirat, cu pardesiul fluturîndu-i larg pe coastele arcuite, avea o bărbie dură și masivă de cal ; iar doi preoți foarte zdrențuiți, foarte oacheși, fumau chiștoace de țigări. Cu toții aveau acrul acela șters și totodată bănuitor care-i deosebește pe provinciali, pierduți printre birjele de piață și intrigile din capitală. Veneau acolo seara, la ziarul partidului, să afle știrile *de la sursă*, unii în speranța de a obține niscai funcții, alții mînați de interese locale, cîțiva din lipsă de ocupație. Pentru toți, Neves era „un talent robust", îi admirau elocința și tactica ; fără îndoială că le făcea plăcere să-l citeze prin prăvăliile tîrgurilor pe amicul Neves, ziaristul, cel de la *După-amiaza*... Dar, deși erau în admirația lui și le făcea plăcerea să aibă de-a face cu el, li se întrezărea pe față o vagă teamă ca acel „talent robust" să nu le ceară, lîngă pervazul vreunei ferestre, două-trei monede cu împrumut. Între timp, Neves îl proslăvea pe Gouvarinho ca orator. Nu că ar avea trăsăturile, puritatea, frumoasele sinteze istorice ale lui José Clemente ! Nici lirismul lui Rufino ! Dar nu exista altul ca el cînd era vorba de zeflemele care rănesc și rămîn înfipte

și ard acolo, în pielea taurului ! Și era mare lucru în Cameră să știi banderila, și să știi s-o înfigi !

— Gonçalo, îți mai aduci aminte de gluma mușcătoare a lui Gouvarinho, cea cu trapezul ? i-a strigat el, întorcîndu-se spre fereastră, tînărului în veston de culoare deschisă.

Cu ochii negri scînteietori de agerime și maliție, Gonçalo și-a întins gîtul slab într-un guler foarte larg, și a lansat de acolo :

— Cea cu trapezul ? E divină ! Povestește-le și băieților !

Băieții au holbat ochii la Neves, în așteptarea „celei cu trapezul". Se întîmplase în Camera pairilor, cînd se discuta reforma învățămîntului. Vorbise Torres Valente, zăpăcitul acela care pleda pentru introducerea gimnasticii în colegii și voia ca fetele să facă pluta. Gouvarinho s-a ridicat și i-a aruncat aceste cuvinte : „Domnule Președinte, voi spune doar o vorbă. Portugalia se va abate pentru totdeauna de pe calea progresului, pe care s-a remarcat atît de mult, în ziua cînd, în învățămînt, cu nepiosenie, ne vom apuca să înlocuim crucea printr-un trapez !"

— Bine zis ! a mormăit unul dintre preoți, profund satisfăcut.

Și în murmurul de admirație care s-a înălțat, s-a detașat un chelălăit — al tînărului obez, care mișca din umeri și se hlizea, cu fața lui buhăită, de culoarea pătlăgelei roșii :

— Ei bine, domnilor, contele ăsta de Gouvarinho mi se pare un cucernic din cei mai abitiri !

Și în jur s-au răspîndit zîmbete, printre domnii aceia din provincie, liberali și vicleni, care găseau că nobilul acela era prea de tot bisericos. Dar Neves, ridicat în picioare, urla :

— Cucernic ! Domnișorul ăsta gras începe acum să vorbească de cucernicie !... Gouvarinho și cucernic ! E clar că are orientarea spirituală a secolului, e un raționalist, un pozitivist... Dar aici se pune problema replicii, a tacticii parlamentare ! De îndată ce tipul ăla din majoritate vine cu chestia asta a trapezului, amicul Gouvarinho, chiar dacă e la fel de ateu ca Renan, pac ! îi trage una cu cru-

cea !... Asta e ceea ce se cheamă strategie parlamentară ! Nu-i așa, Ega ?

Ega a mormăit, de după fumul țigării :

— Da, e adevărat, crucea mai servește încă la așa ceva...

Dar în clipa aceea individul chel, care împinsese de-o parte coala de hîrtie și se întindea acum, prăvălit pe spătarul scaunului, sleit de puteri, i-a cerut domnului João da Ega „să lase cîinii să latre..."

Ega s-a apropiat imediat de bărbatul acela simpatic, atît de glumeț, atît de iubit de toată lumea :

— Va să zică te-ai înhămat la treabă, Melchior ?

— Stau aici să văd dacă am să reușesc să scriu ceva despre cartea lui Craveiro *Cîntecele munților*, și nu-mi iese nimic mai de doamne ajută... Nu știu ce să spun !

Ega a început să facă haz, cu mîinile înfundate în buzunare, foarte zîmbitor, foarte prietenos față de Melchior :

— Nimic ! Voi, aici, sînteți niște simpli localiști, dătători de știri, vestitori. Despre o carte ca a lui Craveiro trebuie să spuneți doar, cu tot respectul, unde se vinde și cît costă.

Celălalt l-a privit pe Ega ironic, cu degetele încrucișate la ceafă :

— Păi atunci unde ai vrea dumneata să se vorbească despre cărți ?... În cataloage ?

Nu, în revistele critice ; ori în ziare — dar atunci să fie niște ziare adevărate, nu simple fițuici volante, care au în partea de sus o cataplasmă de politică în stil mitocănesc sau în stil de fado, un roman prost tradus în partea de jos, iar restul plin de ani, de telegrame de presă, de comunicate ale poliției și de rezultate de la loteria Misericordiei [1]. Și cum în Portugalia nu existau nici ziare serioase, nici reviste critice, să nu se vorbească nicăieri.

— Într-adevăr, a murmurat Melchior, nimeni nu vorbește de nimic, nimeni nu pare să se gîndească la nimic...

Și pe bună dreptate, a afirmat Ega. Cu siguranță că o mare parte din tăcerea asta provenea din dorința firească pe care o au cei mediocri să nu se facă prea mult aluzie la cei mari. E mica invidie josnică, ce se tîrăște pe pămînt ! Dar în general tăcerea ziarelor față de cărți se datorește

[1] Instituție de binefacere înființată la Lisabona în 1498.

mai ales faptului că ziarele au abdicat de la toate funcțiile elevate de studiu și critică, au devenit niște fițuici plictisitoare pline de informații casnice, și-și simt incompetența...

— E clar, nu vorbesc de dumneata, Melchior, care ești dintre ziariștii noștri de prim rang ! Dar colegii dumitale, băiete, tac fiindcă se știu incompetenți...

Melchior a ridicat din umeri cu un aer obosit și neîncrezător :

— Tac și fiindcă publicului nu-i pasă de nimic, nimănui nu-i pasă de nimic...

Ega a protestat, acum stîrnit. Publicului nu-i păsa ! ? Asta era curios ! Va să zică publicului nu-i păsa dacă i se vorbește sau nu despre cărți pe care le cumpără în trei mii, în șase mii de exemplare ? Și asta, ținînd seama de populația Portugaliei, caramba, egalează marile succese ale Parisului și Londrei... Nu, Melchiorzinho, amice, nu ! Tăcerea asta grăiește încă mai limpede și mai răspicat decît cuvintele : „Sîntem incompetenți. Sîntem îndobitociți de știrile despre domnul consilier cutare care a sosit, sau domnul consilier cutare care a plecat, de rubrica *High Life*, de amabilitatea gazdelor, de articolul de fond, descompus și scris într-un stil care aduce a jargon, de toată proza asta grosolană în care ne înnămolim... Noi nu știm, nu mai sîntem în stare să vorbim despre o operă de artă sau o lucrare de istorie, despre o frumoasă carte de versuri sau o frumoasă carte de călătorii. N-avem nici stil, nici idei. Poate nu sîntem chiar cretini, dar cretinizați sîntem. Opera literară plutește undeva, foarte sus, noi ne tîrîm aici, foarte jos..."

— Asta-i, Melchior, ce spune, prin tăcerea ziarelor, corul ziariștilor !

Melchior zîmbea, fermecat, cu capul lăsat pe spate, ca unul care gustă o arie frumoasă. Apoi, lovind cu podul palmei în masă :

— Caramba, Ega, foarte bine vorbești dumneata !... Nu te-ai gîndit niciodată să te-alegi deputat ? Eu chiar zilele trecute îi spuneam lui Neves : „Ega ! Ega era bun acuma, ca să arunce niște glume usturătoare à la Rochefort în Cameră. Ar fi rupt inima tîrgului !"

Și imediat, în timp ce Ega rîdea satisfăcut, aprinzîndu-și țigara, Melchior a pus mîna pe toc :

— Ești în vervă ! Haide, spune, dictează-mi... Ce să scriu eu aici despre cartea lui Craveiro ?

Ega l-a întrebat mai întîi pe amicul Melchior ce scrisese pînă atunci. Doar trei rînduri : „Primim noua carte a gloriosului nostru poet Simão Craveiro. Prețiosul volum, în care scînteiază, în reflexe capricioase, toate giuvaerurile prestigiosului scriitor, este publicat de activii editori...“ Și aici Melchior se împotmolise. Lui Melchior nu-i plăcea termenul slab — *activi*. Ega a sugerat atunci — *întreprinzători*. Melchior a corectat, a citit :

publicat de întreprinzătorii editori...“ Așa mai zic și eu, merge !

A aruncat tocul, descurajat. Gata ! Nu era în vervă și pace ! În plus, se făcuse și tîrziu, îl aștepta prietena lui...

— Rămîne pe mîine... Ce-i mai rău e că mă tot screm cu asta de cinci zile ! La naiba ! Ai dreptate, ne îndobitocim. Și de-asta turbez ! Nu-i vorba de carte, puțin îmi pasă de carte... Dar mi-e de Craveiro, care-i băiat de treabă, și, mai mult, e și de-al nostru !

A deschis un sertar mare, a scos de-acolo o perie, a început să se perie la nesfîrșit. Și Ega a dat să-l ajute, să-i scuture spinarea plină de var, cînd a apărut între ei fața suptă și nervoasă a lui Gonçalo, cu chica lui veșnic zbîrlită ca de o rafală de vînt.

— Ce faci aici, Egazinho, în bîrlogul ăsta al știrilor ?

— Uite, îl perii pe Sampoio... Și l-am mai ascultat și pe Neves, cu celebra frază a lui Gouvarinho...

Gonçalo a sărit cu o scînteiere de maliţiozitate în ochii negri de algarvez [1] isteț.

— Aia cu crucea ? E nemaipomenit ! Dar mai e una, mai bună !

L-a apucat pe Ega de brat, l-a tras într-un colț al ferestrei.

— Trebuie să vorbim încet din cauza băieților din provincie. Mai e una delicioasă. Eu nu mi-o amintesc bine, Neves o știe ! E o chestie cu Libertatea mînînd de căpăstru armăsarul Progresului... Sau ceva cam în felul ăsta, o imagine ecvestră ! Libertatea cu pantaloni de jocheu, Progresul cu un ham mare... Nemaipomenit ! Ce dobitoc, Gouvarinho ăsta !

[1] Originar din provincia portugheză Algarve.

Dar ceilalți, băiete, ceilalți ! N-ai fost la Cameră cînd s-a discutat despre orașul Tondela ? Extraordinar ! Cîte s-au mai putut spune ! Să mori, nu alta ! Eu, unul, mor ! Politica asta, Bento ăsta, elocința asta, licențiații ăștia mă omoară. Și vor să spună că aici, la urma urmei, nu-i mai rău decît în alte părți ! Baliverne ! Niciodată în tot universul n-a existat țară mai păcătoasă ca asta !

— Țară păcătoasă, în care și dumneata îți duci zilele ! i-a amintit Ega rîzînd.

Celălalt s-a dat înapoi, făcînd un gest larg :

— Să nu amestecăm lucrurile, te rog ! Eu o fac de nevoie, ca om politic ; dar îmi bat joc din plăcere, ca artist !

Păi Ega, tocmai, găsea că discrepanța asta imorală între inteligență și caracter era cea mai mare nenorocire a țării. De pildă, amicul Gonçalo, bărbat inteligent, îl socotește pe Gouvarinho un dobitoc...

— Un bou, a corectat celălalt.

— Mă rog, un bou ! Și totuși, ca om politic, îl vrei pe boul ăsta ministru, și ai să-l sprijini cu voturile și cu discursurile ori de cîte ori o să mugească sau o să împungă cu coarnele.

Gonçalo și-a trecut încet mîna peste chică, încruntat

— Așa se cere, domnule ! Rațiuni de disciplină și solidaritate de partid... Trebuie să faci unele compromisuri... Palatul vrea, îl place...

S-a uitat în jur pe furiș și a murmurat, lipit de urechea lui Ega :

— Sînt la mijloc niște chestiuni cu societățile industriale, cu bancherii, cu ceva concesiuni în Mozambic... Banul, băiete, atotputernicul ban !

Și cum Ega se înclina, dîndu-se bătut, văzînd un imens respect, celălalt, scînteietor de șiretenie și cinism, i-a dat o palmă zdravănă peste umăr :

— Scumpule, politica, în ziua de azi, nu mai e ce-a fost ! Noi am făcut ca și voi, literații. Pe vremuri, literatura însemna imaginație, fantezie, ideal... Azi înseamnă realitate, experiență, faptul pozitiv, documentul. Păi și politica, în Portugalia, a pornit-o pe făgașul realismului. Pe vremea Regenerării și a istoricilor, politica însemna progres, mij-

loacă de transport, libertate, discursuri... Azi le-am schimbat pe toate. Azi înseamnă faptul pozitiv — banul, banul, bișt arii, materia ! Scumpa materie a sufletului nostru, băiete ! Măria-Sa Banul !

Şi deodată a amuţit, simţind că în sală se făcuse tăcere — o tăcere în care strigătul său „Banul ! Banul !“ a părut să vibreze, în aerul încins al gazului lampant, ca o prelungă sirenă de alarmă ce trezeşte lăcomiile şi-i cheamă de pretutindeni pe toţi cei apţi pentru devastarea patriei inerte !...

Neves se făcuse nevăzut. Domnii din provincie se risipeau acum şi ei, unii punîndu-şi pardesiele, alţii aruncînd fără grabă o privire amorţită ziarelor de pe masă. Iar Gonçalo şi-a luat brusc rămas-bun de la Ega, s-a răsucit pe călcîie, a dispărut, îmbrăţişîndu-l în trecere pe unul dintre preoţi pe care l-a tratat drept „puşlama !“

Era miezul nopţii, a plecat şi Ega. În trăsura care-l ducea spre Buchetul, mai calmat acum, i s-a năzărit deodată că publicarea scrisorii va avea drept rezultat să trezească în toată Lisabona o curiozitate lacomă. „Afacerea cu caii“, care pe Neves l-a mulţumit uşor, distrat şi absorbit cum era în seara aceea din pricina crizei, n-o va mai crede nimeni altcineva... Desigur că Dâmaso, întrebat, ca să se dezvinovăţească, va povesti nişte orori despre Maria şi Carlos ; şi o insuportabilă lumină de scandal avea să scoată la iveală lucruri menite să rămînă în umbră. Poate că-i pregătea astfel lui Carlos tot soiul de necazuri, de suferinţe, şi totul numai din cauza urii jalnice pe care-o nutrea faţă de Dâmaso. Nici nu se putea ceva mai egoist şi mai meschin !... Urcînd în cameră, Ega s-a hotărît să alerge îndată după micul-dejun la redacţia *După-amiezii* ca să oprească publicarea scrisorii.

Dar toată noaptea i-a visat pe Raquel şi pe Dâmaso. Se făcea că înaintau pe o şosea nesfîrşită, printre livezi şi vii, culcaţi într-un car cu boi, pe o rogojină pe care se desfăşura, lascivă şi preţioasă, cuvertura lui de saten negru din Vila Balzac ; cei doi se sărutau, îmbrăţişaţi, fără pudoare, sub umbra răcoroasă ce cobora din ramuri, în scîrţiitul leneş al roţilor. Şi printr-un rafinament al visului acestuia atît de crud, se făcea că el, Ega, fără să-şi

plardă conştiinţa şi orgoliul de bărbat, era unul dintre boii ce trăgeau carul ! Muscoii îl pişcau, jugul îl apăsa ; şi, la fiecare sărut mai răsunător din spatele lui, în car, îşi ridica botul din care se prelingeau bale, scutura din coarne, mugea jalnic spre cer !

S-a trezit în mugetele acestea de moarte : iar furia lui împotriva lui Dâmaso a reînviat, hrănită acum şi de bazaconiile din vis. Pe deasupra, mai şi ploua. A hotărît să nu se ducă la *După-amiaza*, să lase să se publice scrisoarea. Ce conta, la urma urmei, ce va spune Dâmaso ? Articolul din *Goarna* era înăbuşit, Palma plătit boiereşte. Şi cine va da oare crezare unui om care se declară în ziare calomniator şi beţiv ?

Carlos a gîndit şi el la fel cînd, la micul-dejun, Ega i-a povestit ce demers făcuse în ajun după ce-l văzuse pe Dâmaso în lojă, cu privirea batjocoritoare întoarsă spre el, şuşotind cu doamna Cohen...

— Mi-am dat perfect de bine seama, fără posibilitate de a greşi, că vorbea de tine, de Dona Maria, de noi toţi, povestind cine ştie ce orori... Şi atunci, gata, n-am mai stat la gînduri. Facă-se dreptatea Domnului ! Pentru că n-o să avem pace pînă n-o să-l anihilăm !

Da, s-a învoit Carlos, poate. Se temea numai că bunicul, aflînd de scandal, să nu se supere că-şi vede astfel numele amestecat în toată porcăria aceea cu *Goarna* şi cu beţia...

— Nu citeşte *După-amiaza*, a sărit Ega. Zvonul, chiar dacă-i va parveni, va fi deja neprecis şi deformat.

Într-adevăr, Afonso a aflat doar învălmăşit că Dâmaso rostise la Club nişte cuvinte neplăcute la adresa lui Carlos, şi declarase apoi într-un ziar că, în momentul acela, fusese beat. Părerea bătrînului a fost că, dacă Dâmaso era beat (şi altfel cum l-ar fi putut ofensa el pe Carlos, vechiul său amic ?), declaraţia lui dezvăluia o mare lealitate şi o dragoste aproape eroică de adevăr !

— La orice ne-am fi putut aştepta ! a exclamat Ega mai apoi, în camera lui Carlos. Dâmaso devine aşadar un erou !

În rest, prietenii caseí, fără să cunoască articolul din *Goarna*, erau de acord cu anihilarea lui Dâmaso. Doar Craft susţinea că, mai întîi, Carlos ar fi trebuit să-i tragă o bătaie bună „în secret“ ; iar Taveira găsea prea crud

procedeul de a i se spune nefericitului, cu floreta în piept : „Demnitatea sau viața !"

Dar după cîteva zile nu se mai vorbea de scandalul acela. Alte lucruri interesau acum lumea din Chiado și Casa Havaneză. În fine, guvernul fusese constituit ! Gouvarinho intra la Marină, Neves la Curtea de Conturi. Ziarele guvernului răsturnat începuseră deja, conform practicii constituționale, să găsească țara iremediabil pierdută și să facă aluzii acre la monarhie... Iar cel din urmă palid ecou al scrisorii lui Dâmaso a fost, în ajunul seratei de la Trinitate, un paragraf inserat chiar în *După-amiaza*, unde fusese publicată ea, conținînd aceste amabile cuvinte:

Amicul nostru, distinsul sportman *Dâmaso Salcede, pleacă în curînd într-o călătorie de plăcere în Italia. Îi dorim succes elegantului* touriste *în frumoasa sa excursie prin țara cîntului și a artelor.*

XVI

LA SFÎRȘITUL MESEI DE PRÎNZ, în strada Sfîntul Francisc, Ega, care zăbovise pe coridor căutîndu-și tabachera în buzunarele pardesiului, a intrat în salon și a întrebat-o pe Maria, deja instalată la pian :

— Va să zică e hotărît, nu veniți la serata de la Trinitate ?...

Ea, languroasă, s-a întors ca să-i spună, printre notele valsului lent ce i se prelingeau din degete :

— Nu mă interesează, sînt foarte obosită...

— E o plictiseală, a murmurat Carlos de alături, din vastul fotoliu în care se întinsese mulțumit, fumînd cu ochii închiși.

Ega a protestat. O plictiseală e și să urci în piramidele din Egipt. Și totuși o suporți, pentru că nu în fiecare zi are un creștin prilejul să se cațăre într-un monument de acum cinci mii de ani... Or, la serata aceea, Dona Maria avea ocazia să vadă, pentru zece tostoni, ceva la fel de rar — sufletul sentimental al unui popor dezvăluit pe scenă, în același timp și gol-goluț și în frac.

— Haide, curaj ! O pălărie, o pereche de mănuși, și la drum !

Ea zîmbea, plîngîndu-se de oboseală și de lene.

— Bine, a exclamat Ega, eu nu vreau să-l pierd pe Rufino... Haide, Carlos, mișcă-te !

Dar Carlos i-a implorat mila :

— Încă o clipă, omule ! Las-o pe Maria să cînte cîteva măsuri din *Hamlet*. Avem timp... Rufino, și Alencar, și cei buni, ciripesc abia mai tîrziu...

Atunci Ega, cedînd și el plăcerii aceleia călduțe și confortabile, s-a îngropat în sofa cu țigara, ca să asculte

cîntecul Ofeliei ale cărui cuvinte visătoare și triste începuse deja Maria să le murmure încet :

Pâle et blonde,
Dort sous l'eau profonde... [1]

Ega adora acea veche baladă scandinavă. Mai mult însă îl fermeca Maria, care nu-i păruse niciodată atît de frumoasă : rochia de culoare deschisă pe care o purta în seara aceea o modela ca pe o desăvîrșită statuie de marmură ; iar între luminările de pe pian, care îi așterneau o rază de lumină pe profilul pur și reflexe aurii în păr, sidefiul fără seamăn al pielii ei cîștiga în splendoare și grație... Totul în ea era armonios, sănătos, perfect... Și seninătatea formelor ei trebuia într-adevăr să-i înflăcăreze mai mult pasiunea ! Carlos era efectiv bărbatul cel mai norocos din regat ! În jurul lui nu exista decît fericire, suavitate. Era bogat, inteligent, sănătos ca un brad tînăr ; își petrecea viața adorînd și fiind adorat : avea doar numărul de dușmani necesar pentru a-i confirma superioritatea ; nu suferise niciodată de dispepsie ; mînuia suficient de bine armele ca să fie temut ; iar în bunăvoința lui de om puternic, nici măcar prostia omenească nu-l enerva. Ființă într-adevăr norocoasă !

— Dar cine e, la urma urmei, acel Rufino ? a întrebat Carlos, întinzîndu-și mai mult picioarele pe covor, cînd Maria a sfîrșit cîntecul Ofeliei.

Ega habar n-avea. Auzise că era un deputat, un licențiat, un inspirat...

Maria, care căuta *Nocturnele* lui Chopin, s-a întors :

— E oratorul acela mare de care vorbeați la Vizuina ?

Nu, nici gînd ! Acela era altul, serios, un amic de la Coimbra, José Clemente, om elocvent și gînditor... Rufino ăsta era un șobolan cu bărbuță, deputat de Monção, și sublim în arta aceea, pe vremuri națională și azi mai cu seamă provincială, de a aranja, cu o voce teatrală și ieșită din gîtlej, combinații sonore de cuvinte...

— Am oroare de așa ceva ! a mîrîit Carlos.

[1] Palidă și blondă, / Doarme sub apa adîncă... (fr.)

Maria găsea și ea insuportabil un individ care țipa, fără idei, ca o pasăre pe creanga unui copac...

— După caz, a observat Ega uitîndu-se la ceas. Un vals de Strauss nu conține nici el idei, dar noaptea, cu femei, într-un salon, e delicios...

Nu, nu ! Maria voia să spună că retorica asta scădea întotdeauna valoarea cuvîntului omenesc care, prin însăși natura sa, nu poate servi decît ca să dea formă ideilor. Muzica, în schimb, se adresează nervilor. Dacă-i cînți un marș unui copil, el rîde și începe să-ți sară pe genunchi...

— Iar dacă-i citești o pagină din Michelet, a conchis Carlos, îngerașul se plictisește și se pune pe urlat !

— Da, poate, s-a pronunțat și Ega. Totul depinde de latitudine și de obiceiul pămîntului. Nu există englez, oricît de cult și de interiorizat ar fi, care să n-aibă o slăbiciune pentru forță, pentru atleți, pentru sport, pentru mușchii de fier. Iar nouă, meridionalilor, oricît simț critic am avea, ne place vorbăria dulceagă. Eu barem, noaptea, cu femei, lumini, un pian, și bărbați în frac, mor după un crîmpei de retorică.

Și, stîrnit acum, s-a ridicat imediat să-și pună pardesiul, să zboare la Trinitate, de teamă să nu-l piardă pe Rufino.

Carlos l-a mai reținut, străfulgerat de o idee măreață :

— Așteaptă. Am descoperit ceva mai bun, să facem serata aici ! Maria cîntă Beethoven ; noi declamăm din Musset, Hugo, parnasieni ; îl avem și pe părintele Lacordaire, dacă ai chef de elocință ; și petrecem seara aici, făcînd o strașnică orgie de ideal !...

— Și avem scaune mai bune, a sărit Maria.

— Poeți mai buni, a afirmat Carlos.

— Țigări bune !

— Coniac bun !

Ega a ridicat brațele în sus, dezolat. Iată ce înseamnă să perverteșți un cetățean împiedicîndu-l să protejeze literatura patriei, cumpărîndu-l perfid cu tutun și băuturi ! Dar, dealtfel, el n-avea numai o rațiune literară să se ducă la serată. Cruges cînta o *Meditație de toamnă* de-a sa, și Cruges trebuia aplaudat.

— Destul ! a strigat Carlos, împingîndu-și fotoliul. Uitasem de Cruges !... E o datorie de onoare ! Să mergem !

Și curînd, după ce i-au sărutat mîna Mariei care a rămas mai departe la pian, cei doi, surprinși de frumusețea acelei seri de iarnă atît de senine și de blînde, înaintau încet pe stradă, în timp ce Carlos a mai întors de două ori privirea spre ferestrele luminate.

— Sînt foarte mulțumit, a exclamat el apucîndu-l pe Ega de braț, că am plecat de la Olivais !... Aici cel puțin putem să ne adunăm pentru puțină conversație și literatură...

Avea intenția să aranjeze salonul cu mai mult gust și confort, să transforme camera alăturată într-un fumoar capitonat cu cuverturi de India, și apoi să aibă o zi fixă în care să-i vină prietenii la cină... Astfel se realiza vechiul lor vis, cenaclul de diletantism și artă... În afară de asta, trebuia să se lanseze revista, suprema sărbătoare intelectuală. Toate acestea prevesteau o iarnă *nemaipomenit de șic*, cum spunea răposatul Dâmaso.

— Și toate acestea, a rezumat Ega, înseamnă să civilizezi țara. Efectiv, băiete, o să devenim niște mari cetățeni !...

— Dacă va voi cineva să-mi ridice o statuie, a spus Carlos vesel, aici s-o ridice, în strada Sfîntul Francisc... Ce noapte dumnezeiască !

S-au oprit la ușa teatrului de la Trinitate în momentul cînd cobora dintr-o trăsură de piață un individ cu barbă de apostol, în doliu mare, cu o pălărie cu borurile late, îndoite după moda din 1830. A trecut pe lîngă cei doi prieteni fără să-i vadă, deoarece își punea mărunțișul în pungă. Dar Ega l-a recunoscut.

— E unchiul lui Dâmaso, democratul ! Superb bărbat !

— Și, după Dâmaso, unul dintre bețivanii familiei, a amintit Carlos rîzînd.

Deodată de sus, din sală, au izbucnit ropote de aplauze. Carlos, care-și dădea pardesiul portarului, s-a temut să nu fi fost deja Cruges...

— Aș ! a spus Ega. Astea-s aplauze de retorică !

Și într-adevăr, cînd au ajuns, prin scara împodobită cu plante, în foaier, unde doi indivizi în frac se plimbau în virful picioarelor, șușotind, au auzit imediat vocea puternică, răsunătoare, din gît, provincială, cu vocalele cîntate,

care invoca, de-acolo de pe estradă, „sufletul religios al lui Lamartine !...“

— E Rufino, a fost strașnic ! a murmurat Teles da Gama, care nu depășise ușa, cu țigara ascunsă la spate.

Carlos, lipsit de curiozitate, s-a oprit lîngă Teles. Dar Ega, deșirat și slab, a pornit-o pe culoarul tapetat cu roșu. De ambele laturi se înghesuiau șiruri de capete, îmbătate, fermecate, ticsind banchetele de răchită pînă lîngă scenă, unde dominau pălăriile cucoanelor presărate cu petele de culoare deschisă ale penelor sau florilor. În jur, în picioare, sprijiniți de stîlpii ușori care susțineau galeria, reflectați de oglinzi, stăteau bărbații, obișnuiții de la Club, de la Casa Havaneză, din birouri, unii cu cravată albă, alții în vestoane. Ega l-a zărit pe domnul Sousa Neto, îngîndurat, sprijinindu-și pe două degete capul ca de mort, cu barba rară ; în față Gonçalo, cu chica lui în vînt ; apoi marchizul, înfofolit într-un *cache-nez* de mătase albă ; și într-un grup, mai departe, tineri de la Jockey Club, cei doi Vargas, Mendonça, Pinheiro, asistînd la acel *sport* al elocinței cu un amestec de mirare și plictis. Sus, pe parapetul de catifea al galeriei, se desfășura alt șir de cucoane în rochii de culoare deschisă, făcîndu-și molatec vînt cu evantaiul ; prin spate se mai înălța încă un rînd de domni printre care se detașa grav Neves, proaspătul consilier, cu brațele încrucișate, cu un boboc de camelie prins la reverul fracului prost croit.

Gazul lampant sufoca, vibrînd crud în sala aceea luminoasă, cu un ton șters, galben canar, vărgat de reflexele oglinzilor. Ici și colo tăcerea era întreruptă de cîte o tuse timidă de om răcit, înăbușită imediat în batistă. Iar la extremitatea galeriei, într-o lojă alcătuită din pereți despărțitori, cu draperii din catifea de culoarea cireșei, două scaune cu spătarul aurit stăteau goale, în solemnitatea regală a damascului lor purpuriu.

Între timp pe scenă, Rufino, un licențiat de dincolo de munți, foarte oacheș, cu bărbuță, își deschidea larg brațele, proslăvea un înger, „Îngerul Milosteniei pe care-l întrevăzuse în albastrul cerului, scuturîndu-și aripile de mătase...“ Ega nu înțelegea bine — înghesuit între un preot foarte gras, asudat tot, și un sublocotenent cu oche-

lari fumurii. În cele din urmă nu s-a mai putut reține :
— Despre ce e vorba ? L-a informat părintele, cu fața lucioasă, înflăcărată de entuziasm :

— Numai despre caritate, despre progres ! A fost sublim... Din păcate e pe sfîrșite !

Într-adevăr, părea să fie o peroraţie. Rufino și-a înșfăcat batista, își ștergea acum fața încet; apoi a înaintat spre marginea scenei, întorcîndu-se către scaunele regale cu un gest de inspirație atît de înfocat, că vesta lui trasă într-o parte i-a dezvăluit betelia indispensabililor. Atunci a înțeles Ega. Rufino preamărea o prințesă care dăduse șase sute de mii de reali pentru sinistraţii din Ribatejo și urma să organizeze în beneficiul lor un bazar la Tapada. Dar nu numai mărinimoasa danie îl fermeca pe Rufino — pentru că el, „ca toți oamenii educați în filozofie și care au adevărata orientare spirituală a epocii lor, vedea în marile fapte ale Istoriei nu numai frumusețea lor poetică, ci și influența lor socială. Mulțimea nu făcea decît să zîmbească simplu, fermecată de incomparabila poezie a mîinii acoperite de o mănușă fină care se întinde către sărac. El însă, filozof, prevedea deja, ieșind din delicatele degete ale prințesei, un rezultat foarte profund și frumos... Ce anume, domnii mei ? Renașterea Credinței !"

Deodată, un evantai alunecat de la galerie a smuls un urlet unei doamne grase de la parter, a provocat un susur, o scurtă emoție. Unul dintre organizatorii seratei, dom José Sequeira, cu șiretul gros de mătase roșie pe mîneca fracului, s-a urcat imediat pe treptele ce duceau pe scenă și a săgetat sever din ochii șașii colțul indisciplinat de unde țîșneau chicote de rîs. Alți domni, indignați, strigau : „Sst ! tăcere, afară !" Iar de pe scaunele din față s-a ivit fața ministerială a lui Gouvarinho, plină de zel întru păstrarea ordinii, cu ochelarii scînteind dur... Atunci Ega a căutat-o alături de el pe contesă : și a zărit-o în sfîrșit mai departe, cu o pălărie albastră, între baroana de Alvim, în negru toată, și niște umeri vești acoperiți de saten mov, care aparțineau baroanei de Craben. Rumoarea s-a stins — iar Rufino, care-și muiase ușor buzele în pahar, a făcut un pas înainte, zîmbind, cu batista albă în mînă :

— Spuneam, domnii mei, că dată fiind orientarea spirituală a secolului acesta...

Dar Ega se sufoca, strivit, sătul de Rufino, cu impresia că preotul de lîngă el mirosea urît. Și n-a mai suportat, și-a făcut loc să iasă, să i se descarce lui Carlos.

— Ți-ai fi putut închipui un asemenea dobitoc ?

— Groaznic ! a murmurat Carlos. Cînd o să cînte Cruges ?

Ega nu știa, fusese schimbat tot programul.

— Uite-o și pe contesa de Gouvarinho! E acolo, în față, în albastru... Tare aș vrea să văd întîlnirea !

Dar amîndoi s-au întors cînd au auzit în spatele lor pe cineva șoptind discret : *Bonsoir, messieurs...* Era Steinbroken cu secretarul său, amîndoi gravi, în frac, mergînd în vîrful picioarelor, cu clacurile închise. Și imediat Steinbroken s-a plîns de absența familiei regale :

— *Monsieur de Cantanhede, qui est de service, m'avait cependant assuré que la reine viendrait... C'est bien sous sa protection, n'est-ce pas, toute cette musique, ces vers?... Voilà pourquoi je suis venu. C'est très ennuyeux... Et Alphonse de Maia, toujours en santé ?* [1]

— *Merci...*

În sală, acum, tăcerea era impresionantă. Rufino, cu gesturile celui care trasează pe o pînză niște linii lente și nobile, descria suavitatea unui sat, satul în care se născuse, în apusul soarelui. Iar vocea lui răsunătoare se voala, înduioșată, stingîndu-se într-un zvon de asfințit. Atunci Steinbroken, ușurel, l-a atins pe Ega pe umăr. Voia să știe dacă acela era marele orator despre care-i vorbise... Ega, patriot, i-a afirmat că era unul dintre cei mai mari oratori ai Europei !

— În ce jen ?...

— Genul sublim, genul lui Demostene !

Steinbroken a ridicat sprîncenele admirativ, i-a spus ceva în finlandeză secretarului său, care și-a pus languros monoclul ; și, cu clacurile sub braț, cu ochii îngustați, re-

[1] Domnul de Cantanhede, care este de serviciu, mă asigurase totuși că regina va veni... Sub patronajul ei, nu-i așa, sînt muzica aceasta, versurile acestea ?... Iată de ce am venit. E foarte neplăcut... Și Afonso da Maia tot sănătos ? (fr.)

culeși ca într-o biserică, cei doi trimiși ai Finlandei au rămas să asculte, în așteptarea sublimului.

Între timp Rufino, cu brațele căzute de-a lungul trupului, mărturisea o slăbiciune a sufletului său ! În ciuda poeziei ce înconjura satul său natal, unde violeta pe fiecare cîmp, privighetoarea pe fiecare arbust dovedeau într-un mod de netăgăduit existența lui Dumnezeu — el fusese sfîșiat de spinul necredinței ! Da, de cîte ori, la căderea nopții, cînd clopotele din vechiul turn plîngeau în văzduh *ave-maria* iar în vale cîntau culegătoarele, trecuse el pe lîngă crucea din piața bisericii și pe lîngă crucea cimitirului, aruncîndu-le piezîș, cu cruzime, zîmbetul rece al lui Voltaire !...

Un freamăt larg de emoție s-a făcut simțit. Voci înecate de plăcere abia mai puteau să murmure : „Foarte bine, foarte bine..."

Ei bine, în starea aceea, frămîntat de îndoieli, auzise Rufino un țipăt de groază străbătînd Portugalia noastră !... Ce se întîmplase ? Natura își ataca fiii ! Și aruncîndu-și brațele, ca unul ce se zvîrcolește în plină catastrofă, Rufino a zugrăvit inundația... Aici se prăbușea o casă, cuib înflorit de dragoste ; dincolo, pe rîpă, se auzea mugetul jalnic al vitelor ; mai încolo negrele ape înaintau alăturate, tîrînd după ele un boboc de trandafir și un leagăn !...

Au izbucnit urale profunde și răgușite din piepturile ce gîfîiau. Iar în jurul lui Carlos și al lui Ega, oamenii se întorceau pătimași unii spre alții, cu fețele strălucitoare, împărtășindu-se de la același entuziasm : „Minunat !... Caramba !... Sublim !..."

Rufino zîmbea, sorbind acea emoție, care era creația verbului său. Apoi, respectuos, s-a întors către scaunele regale, solemne și neocupate...

Văzînd că mînia naturii mugea necruțătoare, el își ridicase ochii spre adăpostul firesc, spre locul slăvit de unde pogoară mîntuirea, spre tronul Portugaliei. Și deodată, orbit, văzuse întinzîndu-se peste el aripile albe ale unui înger ! Era Îngerul Milosteniei, domnilor ! Și de unde venea el ? De unde primise inspirația carității ? De unde apăruse astfel, cu pletele lui aurii ? Din cărțile științifice ? Din laboratoarele de chimie ? Din amfiteatrele de anatomie în care se tăgăduiește cu lașitate existența sufletului ? Din școlile seci de filozofie care-l socotesc pe Isus înaintaș al lui Robespiere ? Nu ! El, supus, cu genunchiul în pămînt, se încumetase să-l întrebe pe Înger. Iar Îngerul Milosteniei, arătînd spre spațiile divine, murmurase : „Vin de dincolo !"

Atunci peste băncile ticsite de spectatori a trecut un susur de încîntare. Era ca și cum stucatura tavanului s-ar fi despicat și îngerii ar fi cîntat în ceruri. Un fior cucernic și poetic a străbătut cocurile doamnelor.

Iar Rufino încheia acum, cu o trufașă certitudine în suflet ! Da, domnilor ! Din clipa aceea, îndoiala fusese în el ca pîcla pe care soarele, radiosul soare portughez, o destramă-n văzduh... Și azi, cu toate ironiile științei, cu toate batjocurile trufașe ale unui Renan, ale unui Littré și ale unui Spencer, el, care primise mărturisirea divină, putea, cu mîna pe inimă, să le afirme tuturor, sus și tare — există un Cer !

— Bine grăit ! a mugit pe coridor părintele slinos.

Și în toată sala, în înghesuiala și căldura gazului lampant, domnii de la birouri, de la Arcadă, de la Casa Havaneză, urlînd, bătînd din palme, susțineau cu mîndrie existența Cerului !

Ega, care rîdea amuzat, a auzit lîngă el un mîrîit răgușit de mînie. Era Alencar, în pardesiu, cu cravata albă, netezindu-și sumbru mustățile.

— Ce zici, Tomás ?

— Ți se face greață ! a răgit poetul pe înfundate.

Tremura tot, cuprins de revoltă ! Într-o asemenea seară, dedicată poeziei, cînd oamenii de litere urmau să se arate așa cum sînt cu adevărat, fii ai democrației și ai libertății, să vină nemernicul ăsta și să se apuce să lingă tălpile familiei regale ! Era pur și simplu scîrbos !

În fund, lîngă treptele ce urcau spre scenă, era o mare învălmășeală de îmbrățișări, de complimentări, în jurul lui Rufino care strălucea tot de mîndrie și sudoare. Iar prin ușă se scurgeau bărbații, sufocați, emoționați, scoțîndu-și tabacherele. Atunci poetul l-a apucat pe Ega de braț :

— Ascultă, tocmai veneam după tine. Guimarães unchiul lui Dâmaso, mi-a cerut să-ți fie prezentat... Zice că-i

vorba despre ceva serios, foarte serios... E jos, la bufet, cu un grog în faţă.

Ega a părut surprins... Ceva serios ! ?

— Bine, să mergem şi noi acolo să luăm un grog ! Dar tu, ce reciţi, Alencar ?

— *Democraţia,* spunea poetul pe scară, cu o oarecare reţinere. O chestie nouă; ai să vezi... Cîteva adevăruri dure pentru toată burghezia asta...

Ajunseseră la uşa bufetului, prin care tocmai ieşea domnul Guimarães, cu pălăria trasă pe ochi, cu ţigara aprinsă, încheindu-şi redingota. Alencar a făcut prezentările, deosebit de grav :

— Prietenul meu, João da Ega... Vechiul meu prieten, Guimarães, un brav de-al nostru, veteran al democraţiei...

Ega s-a apropiat de o masă, a tras curtenitor o banchetă pentru veteranul democraţiei, l-a întrebat dacă prefera coniac sau bere.

— Mi-am luat adineaori grogul de luptă, a spus domnul Guimarães, mi-ajunge pentru toată noaptea.

Un chelner ştergea alene marmura mesei. Ega a comandat bere. Şi mergînd direct la subiect, lăsîndu-şi ţigara jos, trecîndu-şi mîna peste barbă ca să-şi recompună măreţia feţei, domnul Guimarães a început, cu glasul tărăgănat şi solemn :

— Sînt unchiul lui Dâmaso Salcede, şi l-am rugat pe vechiul meu prieten Alencar, aici de faţă, să mă prezinte dumneavoastră în scopul de a vă soma să vă uitaţi bine la mine şi să spuneţi dacă am eu mutră de beţivan...

Ega a înţeles, l-a oprit imediat, sincer şi bonom :

— Dumneavoastră vă referiţi la o scrisoare pe care a scris-o nepotul dumneavoastră...

— Scrisoare pe care aţi dictat-o dumneavoastră ! Scrisoare pe care dumneavoastră l-aţi silit s-o iscălească !

— Eu ?...

— Mi-a afirmat-o el, domnule !

Alencar a intervenit :

— Vorbiţi mai încet, ce dracu ! Asta-i o ţară de curioşi...

Domnul Guimarães a tuşit, şi-a tras scaunul mai aproape de masă. A lipsit, povestea el, cîteva săptămîni din Lisabona pentru nişte formalităţi legate de o moştenire de la fratele său. Nu-şi văzuse nepotul, pentru că numai la

mare nevoie se întîlnea cu dobitocul acela. În ajun, în casa unui vechi amic, Vaz Forte, îşi aruncase din întîmplare ochii peste *Viitorul,* un ziar republican, bine scris, dar slab ca idei. Şi zărise imediat chiar pe prima pagină, în caractere enorme, sub rubrica, dealtfel just intitulată, *Întîmplări din High Life,* scrisoarea nepotului său... Îşi poate imagina domnul Ega ce furios a fost ! Pe loc, chiar acolo, în casa lui Vaz Forte, i-a scris lui Dâmaso cam în termenii aceştia : „Am citit declaraţia ta nemernică. Dacă mîine nu faci alta, pe care s-o publici în toate ziarele, şi în care să spui că n-ai avut intenţia să mă incluzi printre beţivanii din familia ta, vin la tine şi-ţi frîng oasele unul cîte unul. Să tremuri !" Aşa-i scrisese. Şi ştie domnul João da Ega ce-i răspunsese domnul Dâmaso ?

— Am scrisoarea aici, e un *document uman,* cum spune amicul Zola ! Iacătă-l... Hîrtie de format mare, monogramă aurită, coroană de conte. Dobitocul ! Vreţi să v-o citesc ?

La un gest vioi al lui Ega, a citit chiar el, încet, răspicat :

Scumpul meu unchi ! Scrisoarea de care vorbeşti a fost scrisă de domnul João da Ega. Eu nu aş fi fost în stare de o asemenea lipsă de respect faţă de scumpa noastră familie. El a fost cel care mi-a luat mîna şi m-a pus s-o iscălesc cu de-a sila : iar eu, în zăpăceala aceea, fără să ştiu ce fac, am semnat ca să evit vorbăria. A fost o capcană pe care mi-au întins-o duşmanii mei. Scumpul meu unchi, dumneata ştii cît de mult ţin la dumneata, că anul trecut am avut chiar de gînd, dacă ţi-aş fi cunoscut adresa de la Paris, să-ţi trimit o jumătate de butoi de vin de Colares. Aşa că nu fi supărat pe mine. Sînt şi aşa destul de amărît ! Şi dacă vrei, caută-l pe acel João da Ega, care m-a adus la pierzanie ! Dar fii încredinţat că am să mă răzbun de-o să mă pomenească lumea ! Încă n-am hotărît cum, în tulburarea în care mă aflu ; dar în tot cazul, familia noastră trebuie să rămînă eliberată de pacostea asta, fiindcă eu nu admit ca cineva să-şi bată joc de demnitatea mea... Şi dacă n-am făcut-o pînă acum, cînd plec în Italia, dacă nu m-am luptat încă pentru onoarea mea, e doar pentru că de cîteva zile, cu toată zăpăceala asta, m-a apucat o groaz-

nică dizenterie, că nici nu mă mai pot ține pe picioare. Asta, pe deasupra necazurilor mele sufletești !...

— Rideți, domnule Ega ?

— Păi ce vreți să fac ? a bîiguit Ega în cele din urmă, sufocat, cu lacrimi în ochi. Rîd eu, rîde Alencar, rîdeți dumneavoastră. E nemaipomenit ! Demnitatea asta, dizenteria asta...

Domnul Guimarães, încurcat, s-a uitat la Ega, s-a uitat la poet, care mîrîia sub mustățile-i lungi, și a zis în cele din urmă :

— Într-adevăr, scrisoarea e de-o dobitocie fără seamăn... Dar faptul în sine rămîne...

Atunci Ega a făcut apel la bunul simț al domnului Guimarães, la experiența dumnealui în materie de onoare. Vedea dînsul posibil ca doi domni, care se duc la cineva acasă pentru a-l provoca la duel, să-i înșface încheietura mîinii și să-l pună cu de-a sila să semneze o scrisoare în care el se declară bețiv ?

Domnul Guimarães, recunoscător pentru deferența lui Ega față de tactul și experiența sa, a mărturisit că, cel puțin la Paris, așa ceva ar fi fost puțin firesc.

— Și la Lisabona la fel, domnule ! Ce dracu, doar nu sîntem printre sălbatici ! Și mai spuneți-mi ceva, domnule Guimarães, de la *gentleman* la *gentleman* : cum îl socotiți pe nepotul dumneavoastră ? Un om care spune adevărul și numai adevărul ?

Domnul Guimarães și-a netezit barba și a declarat cu lealitate :

— Un mincinos fără pereche.

— Vedeți ! a strigat Ega triumfător, ridicîndu-și brațele spre cer.

Din nou a intervenit Alencar. Chestiunea i se părea încheiată mulțumitor. Și nu mai rămînea decît ca cei doi să-și strîngă mîna frățește, ca niște buni democrați ce erau...

In picioare acum, a dat de dușcă rachiul de ienupăr. Ega zîmbea, îi întindea mîna domnului Guimarães. Dar bătrînul democrat, cu o umbră încă pe chipul său ridat, a dorit ca domnul João da Ega (dacă nu avea îndoieli asupra

acestui lucru) să-i declare acolo, de față cu amicul Alencar, dacă găsea că el, Guimarães, avea mutră de bețivan...

— Oh, scumpul meu domn ! a exclamat Ega bătînd cu banii pe masă ca să cheme chelnerul. Dimpotrivă ! Cu cea mai mare plăcere proclam în fața lui Alencar, și în cele patru vînturi, că, după mine, aveți chipul unui cavaler și patriot desăvîrșit !

Atunci și-au strîns mîna sincer, în timp ce domnul Guimarães își afirma satisfacția de a fi făcut cunoștință cu domnul João da Ega, un tînăr atît de dotat și atît de liberal. Iar dacă domnia-sa ar avea vreo dorință, de domeniul politicii sau al literaturii, să scrie la adresa bine cunoscută în lumea întreagă : *Rédaction du „Rappel", Paris !*

Alencar o luase din loc. Iar cei doi au părăsit bufetul schimbînd impresii despre serată. Domnul Guimarães era și el scîrbit de bigotismul, de lingușeala acelui Rufino. Cînd îl auzise trăncănind despre aripile prințesei și crucea din piața bisericii, mai-mai că-i venise să strige de-acolo, din fund : „Cît te-au plătit pentru asta, mizerabile ?"

Dar deodată Ega s-a oprit pe scară, scoțîndu-și pălăria :

— Oh ! doamnă baroană, ne și părăsiți ?

Era baroana de Alvim care cobora încet, cu Joaninha Vilar, legîndu-și panglicile late ale unei cape de pluș verde. S-a plîns că o chinuia durerea de cap, deși îi plăcuse la nebunie Rufino... Dar o seară întreagă numai cu literatură, ce obositor ! Și acum, pe deasupra, mai venise și omulețul acela care cînta muzică clasică...

— E prietenul meu Cruges !

— Ah ! e prietenul dumitale ? Păi vezi, trebuia să-i spui să cînte mai întîi *Pirolito* [1].

— Mă mîhniți cu disprețul dumneavoastră pentru marii compozitori... Nu doriți să vă însoțesc pînă la trăsură ? Cum vreți... Bună seara, Dona Joana !... Sluga dumneavoastră, doamnă baroană ! Și să dea Domnul să vă treacă durerea de cap !

— Ea s-a întors, de pe ultima treaptă, ca să-l amenințe în glumă cu evantaiul :

[1] Refren popular portughez.

— Nu fi impostor ! Dumneata, domnule Ega, nu crezi în Dumnezeu.

— Iertare... Să dea dracul să vă treacă durerea de cap, doamnă baroană !

Discret, bătrînul democrat se retrăsese. Şi încă din foaier Ega l-a zărit imediat în fund, pe scenă, aşezat pe un taburet foarte scund de pe care-i atîrnau pe jos poalele lungi ale fracului — l-a zărit deci pe Cruges, cu nasul ascuţit vîrît în partitura sonatei, ciocănind clapele savant. A înaintat atunci în vîrful picioarelor pe coridorul tapetat cu roşu, acum degajat, aproape gol ; circula un aer mai proaspăt ; cucoanele, obosite, căscau pe după evantaie.

S-a oprit lîngă doamna Maria da Cunha, înghesuită pe un singur rînd cu o bandă întreagă de prieteni intimi, marchiza de Soutal, cele două doamne Pedrosos, Teresa Darque. Iar buna Dona Maria i-a atins imediat braţul, ca să-l întrebe cine era muzicianul acela pletos.

— Un prieten de-al meu, a şoptit Ega. Un mare compozitor, Cruges.

Cruges... Numele a străbătut şirul de cucoane, care nu-l cunoşteau. Şi era compusă de el bucata aceasta tristă ?

— De Beethoven, doamnă Maria da Cunha, *Patetica*.

Una dintre doamnele Pedrosos nu auzise bine numele sonatei. Iar marchiza de Soutal, foarte gravă, foarte frumoasă, adulmecînd languros un flacon de săruri, a spus că era *Zănatica !* A fost divin ! De la margine, Vargas-grasul, cel de la curse, şi-a întins spre ea faţa enormă, imberbă, de culoarea macului :

— Foarte bine, doamnă marchiză, foarte elegant !

Şi a strecurat gluma altor cucoane, care se întorceau acum, îi trimiteau zîmbete marchizei, prin foşnetul evantaielor. Ea triumfa, frumoasă şi gravă, într-o rochie în stil antic de catifea neagră, respirîndu-şi sărurile, în timp ce în faţă un meloman cu barbă căruntă îşi aţintea asupra turbulentului grup lentilele ochelarilor lui de aur care scînteiau de mînie.

Între timp, prin toată sala, murmurele creşteau. Gripaţii tuşeau, fără nici o jenă. Doi domni deschiseseră *După-amiaza*. Şi, prăvălit peste claviatură, cu gulerul fracului

alunecat spre ceafă, bietul Cruges, asudat, zăpăcit de neatenţia zgomotoasă a sălii, rasolea notele, în debandadă.

— Fiasco total, a declarat Carlos, care se apropiase de Ega şi de banda veselă.

Ce bucurie, ce surpriză pentru doamna Maria da Cunha ! În fine, uite-l şi pe domnul Carlos da Maia, prinţul tenebros ! Ce făcuse toată vara ? Îl aşteptase lumea la Sintra, cîte unii chiar foarte nerăbdători... Un „sst" furios al melomanului cu barbă căruntă a redus-o la tăcere. Şi tocmai atunci Cruges, după ce a mai ciocănit două acorduri brusce, şi-a dat taburetul la o parte şi s-a strecurat afară din scenă, ştergîndu-şi palmele cu batista. S-au auzit cîteva aplauze răzleţe, moi şi de pură curtoazie, în mijlocul unui murmur general de uşurare. Iar Ega şi Carlos au dat fuga la uşă, unde aşteptau deja marchizul, Craft, Taveira — ca să-l îmbrăţişeze, să-l consoleze pe bietul Cruges, care tremura tot, cu privirea pierdută.

Şi imediat, în tăcerea atentă care s-a făcut acum, a apărut pe scenă un individ foarte slab, foarte înalt, cu un manuscris în mînă. Cineva de lîngă Ega a spus că era Prata, şi că va vorbi despre *Starea agricolă a provinciei Minho*. În spate, pe o masă, i s-a aşezat un sfeşnic cu două lumînări : Prata, cu profilul întors spre lumină, s-a cufundat în caiet ; iar dintre profilul lui trist şi filele de format mare a început să se prelingă un zumzet tărăgănat, zumzet de rugăciune somnolent ca o novenă, din care se detaşau cînd şi cînd, ca nişte vaiere, cuvinte ca : „bogăţia şeptelului... distrugerea proprietăţii..., regiune mănoasă şi lipsită de proteguire..."

A început atunci să se răspîndească o dezordine subterană şi fremătătoare, pe care nici „ssst"-urile organizatorului seratei, ce stătea vigilent în picioare pe o treaptă a scenei, n-o mai puteau stăvili. Doar cucoanele rămăseseră pe loc, şi ici şi colo cîte un funcţionar vîrstnic, care se înclina zelos spre zumzetul de rugăciune, cu mîna făcută pîlnie la ureche.

Ega, care fugise şi el de „verdele paradis din Minho", s-a trezit iar faţă în faţă cu domnul Guimarães.

— Ce pisălogeală, nu-i aşa ?

Democratul a fost de acord că preopinentul nu prea era distractiv... Apoi, mai serios, venindu-i altă idee, l-a apucat pe Ega de un nasture de la frac :

— Sper că adineauri n-aţi rămas cu impresia că mă solidarizez cu nepotul meu, sau că-mi pasă cît de cît de el...

Oh ! nici gînd ! Ega văzuse bine că domnul Guimarães nu nutrea pentru Dâmaso nici un fel de entuziasm familial.

— Scîrbă, domnule, numai scîrbă ! Cînd a venit prima dată la Paris şi a aflat că locuiesc într-o mansardă, nici n-a mai trecut pe la mine ! Fiindcă dobitocul îşi dă aere de aristocrat... Este, după cum ştiţi şi dumneavoastră, fiul unui cămătar !

Şi-a scos tabachera, a adăugat grav :

— Maică-sa, da ! Soră-mea era de familie bună. A făcut o căsătorie nefericită, dar era de familie bună ! Acuma, cu principiile mele, vedeţi şi dumneavoastră că toate chestiile astea nobiliare, pergamente, blazoane, sînt pentru mine *une blague*, nimic altceva decît *une blague* ! Dar, în sfîrşit, faptele sînt fapte, istoria Portugaliei asta e... Familia Guimarães din Bairrada avea sînge albastru în vine.

Ega a zîmbit, într-un asentiment curtenitor :

— Şi dumneavoastră deci vă întoarceţi curînd la Paris ?

— Chiar mîine, prin Bordeaux... Acum, cînd toată adunătura asta a mareşalului de Mac Mahon, şi a ducelui de Broglie, şi a lui Descazes, a sărit în aer, se mai poate respira acolo...

În clipa aceea Teles şi Taveira, care treceau de braţ, au întors capul să-l cerceteze curioşi pe bătrînul acela auster, în negru, care vorbea tare cu Ega despre mareşali şi duci. Ega a observat : democratul, dealtfel, avea o redingotă nouă de caşmir ; pălăria lui trufaşă strălucea ; şi Ega a rămas cu plăcere să mai stea de vorbă cu un *gentleman* atît de corect îmbrăcat şi venerabil, care-i impresiona pe amicii săi.

— Republica, într-adevăr, a reflectat şi el făcînd cîţiva paşi alături de domnul Guimarães, a fost la un moment dat compromisă acolo !

— Pierdută ! Iar eu, scumpul meu domn, cum mă vezi şi te văd, gata să fiu expulzat din cauza unor mici adevăruri pe care le-am emis la o adunare anarhistă. Ba chiar mi s-a afirmat că într-un consiliu de miniştri mareşalul de

Mac Mahon, care e provenit din soldat simplu, ar fi lovit cu pumnul în masă şi ar fi spus : *Ce sacré Guimaran, il nous embête, faut lui donner du pied dans le derrière !* [1] Eu nu eram de faţă, nu ştiu, dar aşa mi s-a spus... La Paris, cum francezii nu ştiu să pronunţe Guimarães, iar eu nu pot suferi să mi se stîlcească numele, semnez *Mr. Guimaran*. Acum doi ani, cînd am fost în Italia, eram *Mr. Guimarini*. Şi dacă m-aş duce odată în Rusia pentru cine ştie ce treburi, ar trebui să fiu *Mr. Guimarov*... Nu pot suferi să mi se stîlcească numele !

Reveniseră la uşa de intrare în sală. Lungile bănci acum goale, dinăuntru, aveau, în strălucirea greoaie a gazului lampant, o tristeţe de părăsire şi de plictis ; iar pe scenă, Prata stătea mai departe, cu mîna în buzunar, cu nasul în manuscris, dar acum nu mai izvora nici un sunet din acea deşirată sperietoare de păsări. Marchizul, care cobora din fund înfofolindu-se în al său *cache-nez* de mătase, i-a spus lui Ega, în trecere, că omuleţul era foarte pozitiv, îşi cunoştea subiectul, şi fusese printre apropiaţii lui Proudhon.

Ega şi democratul au reînceput atunci să se plimbe agale prin foaierul unde susurul conversaţiilor prost înăbuşite creştea ca într-o curte interioară, printre fumuri de ţigară trase pe furiş. Iar domnul Guimarães rîdea batjocoritor, găsind că era o mare *bêtise* să fie citat Proudhon, acolo, în acea micuţă sală de teatru, în legătură cu îngrăşămintele din Minho...

— Oh, la noi, a sărit Ega rîzînd, Proudhon se citează mult, e acum un monstru clasic. Pînă şi consilierii de stat ştiu că pentru el proprietatea e un furt, şi Dumnezeu întruchiparea răului...

Democratul a ridicat din umeri :

— Mare om, domnule ! Un uriaş ! Iată cei trei mari fanfaroni ai secolului nostru : Proudhon, Garibaldi, şi cumătrul !

Era porecla pe care i-o dădea domnul Guimarães la Paris lui Gambetta. Gambetta, ori de cîte ori îl vedea, îi striga de departe, în spaniolă : *Hombre, compadre !*" [2] iar el pe

[1] Nestematul ăsta de Guimaran ne plictiseşte, trebuie să-i dăm un picior în fund (fr.).

[2] Omule, cumetre ! (sp.)

loc îi răspundea : *„Compadre,* caramba !“ De aici rămăsese porecla, şi Gambetta se amuza. Pentru că ăsta, da, bun băiat, şi pricten sincer cum sînt meridionalii, şi mare patriot pe deasupra !

— Un uriaş, domnule ! Cel mai mare dintre toţi !

Dar Ega şi-ar fi închipuit mai degrabă că domnul Guimarães, cu relaţiile sale de la *Rappel,* trebuia să aibă îndeosebi cultul lui Victor Hugo...

— Ăsta, scumpul meu domn, nu-i un om, e o lume întreagă !

Şi domnul Guimarães a ridicat capul mai mult şi a repetat cu o gravitate nespusă :

— E o lume întreagă !... Şi-apoi, cum mă vezi şi te văd, nici trei luni n-au trecut de cînd mi-a zis ceva ce mi-a mers drept la inimă !

Văzînd cu încîntare că stîrnise interesul şi curiozitatea lui Ega, democratul i-a povestit pe larg glorioasa întîmplare care-l mai emoţiona şi azi :

— A venit într-o seară la *Rappel.* Eu stăteam şi scriam, el a deschis uşa, puţin beteag cum e, dar cu ochii strălucitori, bunătatea întruchipată, măreţia întruchipată !... M-am sculat de parcă ar fi intrat un rege... Adică, nu ! Că dacă era rege îi dădeam un picior în fund. M-am sculat de parcă ar fi intrat un zeu ! Ce zeu ! Nici un zeu nu mă poate face să mă scol în picioare !... În fine, ce mai la deal la vale, m-am sculat în picioare ! El s-a uitat la mine, a făcut, aşa, un gest cu mîna, şi a spus zîmbind, cu aerul acela de geniu pe care-l are întotdeauna : *„Bonsoir, mon ami !“*

Şi domnul Guimarães a făcut cîţiva paşi demni, în tăcere, ca şi cum acel *bonsoir,* acel *mon ami,* astfel evocate, l-ar fi făcut să fie mai pătruns de rolul său în lume.

Deodată Alencar, ce tot gesticula într-un grup, s-a repezit spre ei, palid, cu ochii în flăcări :

— Ce spuneţi de atîta neruşinare ? Ticălosul ăsta cu formatul *in-folio* de o jumătate de oră tot fonfăie şi fonfăie... Şi toată lumea pleacă din sală, n-o să mai rămînă nimeni ! Şi eu va trebui să recit în faţa banchetelor goale !...

A luat-o din loc, scrîşnind din dinţi, să-şi reverse furia într-altă parte.

Dar cîteva cuvinte obosite ce-au răzbit din sală l-au făcut pe Ega să se întoarcă. Scena rămăsese din nou goală, cu cele două lumînări arzînd în sfeşnic. Un carton cu litere mari, aşezat pe pian de un servitor, anunţa o „pauză de zece minute“, ca la circ. Şi în clipa aceea doamna contesă de Gouvarinho a ieşit la braţul soţului ei, lăsînd în urmă-i o dîră de salutări, de spinări încovoiate, de pălării funcţionăreşti ridicate cu gesturi largi. Organizatorul seratei se afera, căutînd două scaune pentru excelenţele-lor. Dar contesa a mers lîngă doamna Maria da Cunha, pe care o văzuse refugiată, cu doamnele Pedrosos şi cu marchiza de Soutal. lîngă pervazul unei ferestre. Ega s-a apropiat imediat de banda de prieteni, aşteptînd ca doamnele să se fi îmbrăţişat.

— Va să zică, doamnă contesă, sînteţi încă foarte emoţionată de elocinţa lui Rufino ?

— Foarte obosită... Şi ce căldură, nu găsiţi ?

— Teribilă. Doamna baroană de Alvim a plecat adineauri, o durea capul...

Contesa, care avea ochii încercănaţi şi cîte un rid de bătrîneţe la colţurile gurii, a murmurat :

— Nu mă mir, n-a fost prea distractiv... În sfîrşit, acum trebuie să ne purtăm crucea pe drumul calvarului.

— Măcar de-ar fi o cruce, doamna mea ! a exclamat Ega. Din păcate, e o liră !

Ea a rîs. Iar doamna Maria da Cunha, mai întinerită şi mai vioaie în seara aceea, a fost imediat scăldată toată de un zîmbet, cu acea tandră admiraţie pentru Ega care era unul dintre simţămintele ei constante.

— Şi Ega ăsta !... Nu există rău pe lumea asta care să-l lovească !... Dar spune-mi ceva, ce s-a mai făcut cu prietenul dumitale Maia ?

Ega o văzuse mai înainte, în sală, trăgîndu-l de mînecă pe Carlos, şuşotind cu el. Dar şi-a păstrat aerul nevinovat :

— E pe-aici, umblă de colo-colo, asistă şi el la toată literatura asta.

Deodată, ochii tot frumoşi şi languroşi ai doamnei Maria da Cunha au strălucit cu o scînteiere maliţioasă :

— Vorbeşti de lup... În cazul ăsta, mai degrabă de mieluşel. În sfîrşit, iată-l pe prinţul tenebros !

Şi într-adevăr trecea Carlos, se nimerise drept în faţa braţelor contelui de Gouvarinho, întinse spre el atît de năvalnic, că vechea-i afecţiune părea să fi renăscut. Carlos o revedea acum pe contesă pentru prima oară după noaptea aceea cînd prin Aterro, părăsind-o pentru totdeauna, trîntise cu ură portiera trăsurii în care o lăsase plîngînd. Amîndoi au coborît ochii, şi-au întins mîinile, fără grabă. Şi ea a fost cea care a pus capăt stînjenelii, deschizîndu-şi evantaiul cel mare din pene de struţ :

— Ce căldură, nu-i aşa ?

— Groaznică ! a spus Carlos. Nu mergeţi să luaţi puţin aer la fereastră ?

Ea şi-a constrîns buzele albe să surîdă :

— E sfatul medicului ?

— Oh, doamna mea, n-am acum ore de consultaţii ! E doar caritatea unui creştin.

Dar deodată contesa l-a chemat pe Taveira, care rîdea foarte galant cu marchiza de Soutal, ca să-l dojenească pentru că nu venise marţi în strada Sfîntul Marçal. Surprins de atîta interes, de atîta familiaritate, Taveira, roşu ca racul, a bîiguit că nici nu ştiuse, a avut ghinion, intervenise ceva...

— În afară de asta nu mi-am închipuit că începeţi să primiţi atît de devreme... La dumneavoastră ştiu că de obicei abia după „Tăierea babelor“ [1]... Ba mi-amintesc chiar că anul trecut...

Dar a amuţit. Contele de Gouvarinho se întorsese, aşezîndu-şi mîngîietor mîna pe umărul lui Carlos, dorind să afle părerea lui despre „Rufino al nostru“. El, contele, era încîntat ! Încîntat mai cu seamă de „varietatea evantaiului“, arta aceea atît de dificilă de a trece de la solemn la agreabil, de a coborî de la rafalele mari la calambururi. Nemaipomenit !

— Am ascultat parlamentari cu renume, pe Rouher, pe Gladstone, pe Canovas, pe mulţi alţii. Dar n-au atîta avînt, atîta colorit... La ei totul e foarte sec, idei şi fapte. Nu-ţi merg la inimă ! Amintiţi-vă numai, prieteni, imaginea aceea viguroasă, atît de respectuoasă, a Îngerului Milosteniei coborînd încetişor, cu aripile-i de mătase... E de prim ordin.

Ega nu s-a mai putut reţine :

— Eu îl găsesc pe geniul ăsta un dobitoc.

Contele a zîmbit, ca de gafa unui copil :

— Păreri şi păreri...

Şi a început să dea mîna cu cei din jur, cu Sousa Neto, Darque, Teles da Gama, alţii care se alăturau grupului de prieteni în timp ce colegii de opinii de la Centrul Progresist — Gonçalo, Neves, Vieira da Costa — făceau rondul de departe, fără să se poată apropia de ministrul pe care ei îl creaseră, acum cînd stătea de vorbă şi rîdea cu tineri şi cu doamne din „societate“. Darque, ceva rubedenie cu Gouvarinho, a vrut să ştie cum se descurcă amicul Gastão cu îndatoririle Puterii... Contele a declarat în stînga şi în dreapta că nu făcuse pînă acum decît să treacă în revistă elementele cu care conta să atace problemele... În rest, cu privire la lucru propriu-zis, guvernul avusese ghinion ! Preşedintele Consiliului, la pat cu o bronşită, scos din circulaţie pentru o săptămînă. Acum, colegul de la Finanţe făcea febră...

— Se simte mai bine ? A început să iasă ? au întrebat cei din jur îngrijoraţi.

— Se simte la fel, pleacă mîine la Dafundo. Dar el nu-i de fapt complet scos din circulaţie. Chiar ieri îi spuneam : „Te duci la Dafundo, îţi iei cu dumneata hîrtiile, documentele... Dimineaţa îţi faci plimbarea, respiri aer curat... Iar seara, după ce iei masa, la lumina sfeşnicului, te ocupi de rezolvarea problemelor de finanţe !“

A sunat un clopoţel. Dom José Sequeira, roşu şi aferat, şi-a făcut loc să vină să anunţe pe excelenţa-sa că se sfîrşise pauza şi să-i ofere braţul doamnei contese. În trecere, ca i-a amintit lui Carlos de „marţile“ ei, cu delicata simplitate a unei îndatoriri de gazdă. El s-a înclinat în tăcere. Era ca şi cum tot trecutul, sofaua care luneca, locuinţa mătuşicăi din strada Sfînta Isabela, trăsurile în care îşi lăsa ea parfumul de verbină ar fi fost lucruri citite de amîndoi într-o carte şi de amîndoi uitate de mult. În spate,

[1] Obicei care mai dăinuie în unele sate portugheze, cu, în mijlocul postului Paştelui, oamenii să meargă, grupuri-grupuri, la poarta femeilor în vîrstă şi să se prefacă a le tăia cu ferăstrăul, glumind şi dîndu-le porcle.

soţul o urma, cu capul şi ochelarii sus, ca demn reprezentant al Puterii la acea sărbătoare a Inteligenţei.

— Ei bine, domnule, a spus Ega îndepărtîndu-se cu Carlos, femeiuşca asta are tupeu !

— Ce dracu mai vrei şi tu ? Şi-a trăit şi ea ora ei de nebunie şi pasiune, şi acum îşi continuă liniştită rutina vieţii.

— Şi în rutina asta a vieţii, a conchis Ega, dă la tot pasul de tine, care ai văzut-o în cămaşă !... Halal societate!

Dar a apărut Alencar în susul scării, întorcîndu-se de la bufet şi de la rachiu, cu o mai puternică strălucire în ochii înfundaţi în orbite, cu pardesiul pe braţ, pregătit să-şi înceapă ciripitul. Iar marchizul li s-a alăturat, înfofolit în al său *cache-nez* de mătase albă, mai răguşit, plîngîndu-se că-l durea gîtul tot mai tare... Nenorocitul ăsta de gît iar i-o făcuse !...

Apoi, foarte serios, l-a privit pe Alencar :

— Ascultă aici, chestia asta pe care ai de gînd s-o reciţi tu, *Democraţia*, e politică sau sentiment ? Dacă-i politică, o iau din loc. Dar dacă-i sentiment, şi umanitarism, şi sfîntul muncitor, şi fraternitate, atunci rămîn, că aşa ceva îmi place şi poate că-mi face şi bine.

Ceilalţi au susţinut că era sentiment. Poetul şi-a scos pălăria, şi-a trecut degetele prin inelele moi ale pletelor lui inspirate :

— Vă spun eu, băieţi... Una nu merge fără cealaltă, vedeţi-l şi voi pe Danton. Dar ce să mai vorbesc eu despre leii Revoluţiei ? Vedeţi-l pe Passos Manuel [1] ! Bineînţeles, e nevoie de logică... Dar, caramba, spuneţi şi voi, ce dracu se poate face cu o politică lipsită de măruntaie şi de o fărîmă de infinit !

Brusc, peste noua linişte din sală, o voce mai puternică decît a lui Rufino a făcut să răsune marile nume ale lui Dom João de Castro [2] şi Afonso de Albuquerque... S-au

[1] Om politic portughez (1801—1862), care a avut un rol important în luptele politice de pînă la 1851 şi, ca om de stat, a dat un mare impuls învăţămîntului superior şi artistic.

[2] Vicerege al Indiei, una dintre marile figuri ale istoriei portugheze, războinic neînfricat, organizator destoinic şi om de ştiinţă (1551—1623 ?).

apropiat cu toţii de uşă, curioşi. Era un farsor gras, cu cioc şi camelie la butoniera fracului, care, ţinînd pumnul încleştat în aer de parcă ar fi fluturat stindardul cu stema Portugaliei, deplîngea în urlete faptul că noi, portughezii, deşi posedăm acest nobil estuar al Tejo-ului şi atît de frumoase tradiţii de glorie, lăsăm să se risipească în vîntul nepăsării sublima moştenire a strămoşilor !...

— E patriotism, a spus Ega. S-o ştergem !

Dar marchizul i-a reţinut, amator şi el de o fărîmă din stema Portugaliei. Şi patriotul a părut să-l interpeleze chiar pe bietul marchiz, cînd şi-a ridicat pe vîrful ghetelor trupul gras şi rotund, printre răgete. Cine mai era în stare acum, înşfăcînd cu o mînă spada şi cu cealaltă crucea, să sară pe puntea unei caravele ca să meargă să poarte renumele portughez peste mări şi ţări ? Cine mai era acum destul de eroic ca să-l imite pe marele João de Castro şi, de pe moşia lui de la Sintra, să smulgă din rădăcini toţi pomii fructiferi, vădind astfel dezinteresarea sufletului său de poet ?...

— Mizerabilul ăsta vrea să ne lipsească de fructe ! a exclamat Ega.

În jur au izbucnit rîsete vesele. Marchizul a întors spatele, scîrbit de un asemenea patriotism de proastă calitate. Alţii căscau discret, plictisiţi şi ei pînă peste cap de „toate gloriile noastre". Iar Carlos, enervat, ţintuit acolo de datoria de a-l aplauda pe Alencar, îl chema pe Ega să meargă împreună jos, la bufet, să-şi mai distreze nerăbdarea, cînd l-a văzut pe Eusèbiozinho care cobora scara punîndu-şi în grabă pardesiul albicios. Nu-l mai întîlnise de la nemernicia cu *Goarna*, în care el fusese „ambasadorul". Iar furia care-l cuprinsese împotriva lui, în ziua aceea, a reînviat imediat, insuflîndu-i dorinţa nestăvilită de a-i trage o mamă de bătaie. I-a spus lui Ega :

— Am să profit de timpul cît îl mai aşteptăm pe Alencar, ca să-i dau o lecţie puşlamalei ăsteia !

— Dă-i pace, a sărit Ega, e irresponsabil !

Dar Carlos o şi pornise alergînd pe scări ; Ega l-a urmat atunci, îngrijorat, temîndu-se de violenţe. Cînd au

sosit la poartă, Eusébio era deja în drum spre Carmo. L-au ajuns în piaţa Abegoaria, la ora aceea pustie, mută, luminată doar de două becuri chioare de gaz lampant. Văzîndu-l pe Carlos că se repede aşa spre el, fără pardesiu, cu plastronul de un alb strălucitor în bezna nopţii, Eusébio, intimidat, abia a putut să bîiguie : „Păi, eu..."

— Ascultă aici, tîrîtură ! a mugit Carlos cu glasul înăbuşit. Va să zică şi tu te-ai amestecat în ticăloşia aceea cu *Goarna* ? Ar trebui să-ţi frîng oasele unul cîte unul !

Îi înşfăcase braţul, la început fără ură. Dar, de cum a simţit în mîna lui de om puternic carnea aceea moale ca o piftie, şi-a dat seama că reînvie în el vechea aversiune, niciodată stinsă, care de mic copil îl îndemna să se năpustească asupra lui Eusèbiozinho, să-l facă bucăţele, ori de cîte ori îl aduceau la moşie doamnele Silveira. Şi atunci a început să-l scuture, ca pe vremuri, furios, gustîndu-şi furia. Bietul văduv, printre ochelarii fumurii care-i zburaseră cît colo şi pălăria îndoliată ce i se rostogolise pe jos, ţopăia, slăbănog şi deşălat. În sfîrşit, Carlos l-a îmbrîncit spre poarta unui grajd.

— Ajutor ! Poliţia ! a strigat răguşit nefericitul.

Dar mîna lui Carlos i se încleşta pe gîtlej. A trebuit să intervină Ega :

— Destul ! Ajunge ! Scumpul nostru amic şi-a primit porţia...

I-a ridicat el personal pălăria. Tremurînd, gîfîind culcat pe burtă, Eusèbiozinho îşi mai căuta şi umbrela. Şi, ca o încununare, gheata lui Carlos l-a atins cu scîrbă şi l-a răsturnat pe caldarîm, într-o rigolă cu bălegar şi urină de cal.

Piaţa era tot pustie, cu gazul aţipind în felinarele împăienjenite. Cei doi s-au înapoiat, calmi, la serată. În foaierul plin de lumină şi plante s-au încrucişat cu patriotul cu cioc, înconjurat de amici, care se îndrepta spre bufet ştergîndu-şi cu batista gîtul şi faţa şi exclamînd, cu oboseala radioasă a triumfătorului :

— Ufff ! a fost greu, dar, oricum, i-am făcut să vibreze !

Cu siguranţă că Alencar începuse deja să ciripească ! Cei doi prieteni au urcat scara în fugă. Într-adevăr, Alencar apăruse pe scena unde încă mai ardeau cele două lumînări din sfeşnic.

Deşirat, mai negru pe fundalul galben canar, poetul şi-a plimbat gînditor peste parter, peste galerie, o privire pătrunzătoare şi calmă : şi tăcerea a atîrnat grea, parcă vrăjită de atîta melancolie şi solemnitate.

— *Democraţia !* a anunţat autorul *Elvirei,* cu fastul unei revelaţii.

De două ori şi-a trecut peste mustăţi batista albă, pe care a zvîrlit-o apoi pe masă. Şi ridicînd mîna cu un gest întîrziat şi larg, a început :

Era într-un parc. Iar clarul de lună
Căzînd peste-a arborilor cunună,
Refugiu de dragoste şi de taine...

— Ce ţi-am spus eu ? a exclamat Ega, atingînd cotul marchizului. E sentiment... Pun rămăşag că-i ospăţul !

Era într-adevăr ospăţul, cîntat şi în *Floarea de martiriu,* ospăţ romantic, aşternut într-o vagă grădină unde curg gîrlă vinuri de Cipru, se tîrăsc printre tufele de magnolii trene de brocart, iar din apele lacului se înalţă cîntece în gemetele violoncelelor... Dar foarte curînd a transpărut grava idee socială a poeziei. În timp ce, pe sub arborii luminaţi de razele lunii, totul e doar „rîsete, toasturi, lascive murmure" — afară, lîngă treptele aurite ale parcului, speriată de lătratul dulăilor, o femeie palidă, în zdrenţe, plînge cuibărindu-şi la sînul secătuit copilul care-i cere pîine... Iar poetul, scuturîndu-şi coama spre spate, se întreba de ce mai există încă înfometaţi în acest trufaş secol al XIX-lea ? La ce a servit atunci, de la Spartacus încoace, strădania deznădăjduită a oamenilor pentru dreptate şi egalitate ? La ce servise crucea Marelui Martir, înălţată pe colină, acolo, printre brazi ?

Razele soarelui pier spre apus,
Vîntul cel trist nimic n-are de spus...
Apele-n volburi şi în vîltori
Stau şi privesc prin deschideri de nori
Crucea pe care e El răstignit !

Sala stătea mută și neîncrezătoare. Iar Alencar, cu mîinile tremurînde în aer, se dezola că tot geniul atîtor generații se dovedea neputincios în fața acestui lucru simplu : să dea pîine unui copil care plînge !

Martiriu al inimii, oh, suferință !
Spaimă, uimire, mustrări de conștiință !
A minții-omenești cunoaștere-ntreagă
Neagra-ntrebare n-o mai dezleagă !
Vremea tot trece, se rostogolește,
Dar nici o rază nu se ivește,
De-o parte văd foamea, eterna poveste,
Iar de cealaltă, văd indigestii !

Ega începuse să se foiască, mîrîind în batistă, jurînd că plesnește. *Iar de cealaltă, văd indigestii !* Niciodată, în momentele cele mai lirice, nu se strigase ceva mai extraordinar ! Și indivizi gravi din jur zîmbeau de acel „realism" murdar. Un glumeț a amintit că pentru indigestii doar bicarbonatul de potasiu e bun.

— Cînd nu-i vorba de ale mele ! a mormăit un domn verde la față, lărgindu-și catarama de la vestă.

Dar au amuțit cu toții la un „ssst" șuierător al marchizului, care se desfășurase din *cache-nez*, acum stîrnit, înduioșat ca totdeauna de asemenea umanitarisme poetice. Între timp, pe scenă, Alencar găsise soluția suferințelor omenești ! I-o indicase o voce ! O voce venită din străfundurile secolelor și care, de-a lungul lor, mereu înăbușită, crescuse totuși de nestăvilit, de la Golgota pînă la Bastilia ! Și atunci, mai solemn din spatele mesei, cu un elan de înaintaș și o siguranță de soldat, ca și cum acea mobilă onestă din lemn de acaju ar fi fost amvon și baricadă, Alencar, înălțînd fruntea cu îndrăzneala unui Danton, a lansat cutremurătorul strigăt. Alencar voia Republica !

Da, Republica ! Nu o republică de teroare și ură, ci de bunătate și dragoste. Republica în care milionarul, zîmbind, își deschide brațele către muncitor ! Aceea care e aurora, consolare, adăpost, stea mistică și porumbel.

Cea care-i porumbel al Frăției
Și-astfel aripile și le întinde
Peste mocirlele umanității,
Încît pe ai ei fii, toți, îi cuprinde
Sub bolta sfîntă a Egalității !...

De la galerie a răsunat un bravo înfocat. Și imediat, ca să-l înăbușe, niște persoane serioase au lansat, ici-colo : „Ssst, tăcere !" Atunci Ega și-a ridicat brațele slabe foarte sus și a urlat, cu mare curaj :

— Bravo ! Foarte bine ! Bravo !

Pălind apoi de propria sa cutezanță, potrivindu-și monoclul, le-a declarat celor din jur :

— Tipul ăsta de democrație e absurd... Dar nu admit nici ca burghezii să-și dea aere de intoleranță ! Atunci mai bine aplaud eu !

Și brațele lui descărnate s-au ridicat din nou, foarte sus, alături de ale marchizului, care răsunau ca niște ciocane. Imediat alții din jurul lor, nevoind să pară mai puțin democrați decît Ega și nobilul acela de viță atît de mare, le-au întărit uralele călduros. Lumea din sală se întorcea îngrijorată spre grupul acela revoluționar. Dar s-a făcut din nou tăcere, o tăcere mai emoționată și mai gravă acum, cînd poetul (care, inspirat, prevăzuse intoleranța burghezilor) i-a întrebat în strofe mînioase ce urau, de ce se temeau ei, odată cu instaurarea sublimei Republici ? Oare de pîinea oferită cu duioșie copilului ? Oare de mîna dreaptă întinsă proletarului ? Oare de speranță ? Oare de aurora ?

Vă temeți oare de lumina ce crește ?
Sau poate vă temeți de abecedar ?...
Atunci pedepsiți-l pe cel ce citește,
Puneți iar poporul să umble murdar !
Pășiți tot înapoi în istorie,
Stingeți gazul lampant de pe străzi,
Lăsați copiii goi prin ogrăzi,
Și vină iarăși spînzurătorile !

Aplauze mai numeroase, acum sincere, au izbucnit în sala care se lăsa prinsă în sfîrşit în vraja repetată a lirismului umanitar şi sonor. Nu mai conta Republica, primejdiile ei. Versurile se rostogoleau, melodioase şi clare ; iar valul lor larg tîra după el pînă şi spiritele cele mai pozitive. Sub suflul de simpatie al publicului, Alencar zîmbea, cu braţele deschise, anunţînd una cîte una, ca nişte perle ce se deşiră, toate binefacerile pe care le-ar aduce Republica. Sub steagul ei, el vedea pămîntul acoperit de holde, foamea potolită, popoarele cîntînd prin văi, sub privirea surîzătoare a Domnului. Democraţia şi creştinismul, crinul ce îmbrăţişează spicul, se întregeau reciproc, alăturîndu-şi piepturile ! Stînca Golgotei devenea tribuna Convenţiei ! Şi pentru atingerea unui ideal atît de blînd nu era nevoie de cardinali, nici de cărţi de rugăciune, nici de novene şi nici de biserici. Ţara aceasta, constituită numai din puritate şi credinţă, se roagă în cîmp deschis ; făclie-i este luna plină : privighetorile intonează *Tantum Ergo* pe crengile laurilor. Şi totul propăşeşte, totul străluceşte — lumea dezbinării e înlocuită cu lumea iubirii...

Plugul paşnic spada-nlocuieşte,
Ride dreptatea de Moartea hidă,
Şcoala liberă acuma domneşte,
Crunta Bastilie e doborîtă.
Potcapu-n mocirlă se rostogoleşte,
Răsare crinul de Egalitate,
Şi astăzi o nouă Umanitate
Crucea şi-o-nfige pe baricade !

Un ropot puternic şi sincer de aplauze şi urale a făcut să pîlpîie flăcările gazului lampant ! Se dezlănţuise pasiunea meridionalului pentru versuri, pentru sonoritate, pentru liberalismul romantic, pentru imaginea ce şuieră în aer cu strălucirea sfîrîitoare a unei rachete, cucerind în sfîrşit totul, palpitînd în fiecare piept, făcînd să urle şefi de birouri din ministere, întinşi peste capetele cucoanelor, în entuziasmul general pentru acea Republică în care cîntau privighetori ! Iar cînd Alencar, cu braţele ridicate spre tavan, cu modulaţii de *preghiera* [1] în vocea-i nazală, a chemat pe pămînt porumbelul Democraţiei care-şi luase zborul de pe Muntele Calvarului şi venea acum lăsînd în urma lui largi dîre de lumină, toate sufletele au fost cuprinse de înduioşare, înfiorate de un profund extaz. Doamnele cădeau moleşite pe scaune, cu chipurile pe jumătate întoarse spre cer. Prin sala înflăcărată treceau fiori ca într-o capelă. Rîndele se contopeau în murmurul litaniilor, înălţîndu-se parcă spre o Icoană învăluită în cute de mătase, încununată cu stele de aur. Şi cu greu se putea deosebi dacă Cea invocată şi aşteptată era Zeiţa Libertăţii, sau Maica Domnului Îndurerată.

Între timp Alencar o vedea coborînd, răspîndind în jurul ei o mireasmă. Acum Ea atingea cu picioarele-i divine văile omeneşti. Din sînul ei rodnic se revărsa belşugul atotcuprinzător. Totul înflorea, totul întinerea :

Trandafirii emană mai mult parfum !
Foamele au mai multă dulceaţă !
Străluce sufletul limpede-acum,
Desprins din umbre şi văluri de ceaţă...
Înspăimîntată fuge durerea,
Foamea s-a stins, războiul s-a dus,
Omul îşi cîntă pe pămînt fericirea,
Iar Crist îi răspunde din cer c-un surîs !...

Au izbucnit aclamaţii cutremurătoare şi răguşite, zguduind zidurile galben canar. Tineri exaltaţi s-au cocoţat pe scaune, două batiste albe au început să fluture. Iar poetul, tremurînd, sleit de puteri, s-a rostogolit pe scară spre braţele ce i se întindeau, fremătătoare. El se sufoca, murmura : „Copii ! băieţi !...“ Cînd a venit Ega alergînd din fundul sălii, cu Carlos, şi i-a strigat : „Ai fost extraordinar, Tomás !“ din ochii lui Alencar, năruit de emoţie, au izvorît lacrimi.

Şi de-a lungul coridorului ovaţiile continuau, însoţite de uşoare lovituri cu palma pe umeri, de *shake-hands* din

[1] Rugăciune (it.).

partea unor persoane grave, de „multe felicitări!" Încetul cu încetul el a început să-şi înalţe capul cu un zîmbet trufaş care-i descoperea dinţii stricaţi, simţindu-se poetul Democraţiei, consacrat, uns de triumf, investit cu neaşteptata misiune de a elibera sufletele! Doamna Maria da Cunha l-a tras de mînecă atunci cînd a trecut pe lîngă ea, ca să-i murmure, încîntată, că găsise totul „foarte drăguţ, da, foarte drăguţ". Iar poetul, năucit, exclama: „Maria, e nevoie de lumină!" Teles da Gama l-a bătut pe spate afirmîndu-i că „ciripise splendid". Iar Alencar, pierdut cu desăvîrşire, a bîiguit: *„Sursum corda* [1], scumpul meu Teles, *sursum corda!"*

Între timp, Ega adulmeca prin învălmăşeală, în căutarea lui Carlos, care se făcuse nevăzut după ce-l îmbrăţişase pe Alencar. Taveira l-a asigurat că-l văzuse trecînd spre bufet. Jos însă, un puşti i-a jurat că domnul Carlos luase o trăsură şi acum cotea desigur spre Chiado...

Ega a rămas în uşă, chibzuind dacă să mai stea să suporte şi restul seratei. În clipa aceea Gouvarinho, care o ţinea pe contesă de braţ, cobora repede, cu faţa contrariată şi încruntată. Valetul excelenţelor lor a alergat să cheme cupeul. Iar cînd s-a apropiat Ega zîmbind, ca să-i întrebe ce impresie le făcuse marele triumf democratic al lui Alencar, mînia profundă a lui Gouvarinho i-a scăpat, abia reţinută, printre dinţii încleştaţi:

— Versuri admirabile, dar indecente!

Cupeul a tras la scară. A mai avut doar timpul să mîrîie, surd, strîngîndu-i mîna lui Ega:

— La o serbare de binefacere, sub patronajul reginei, în faţa unui ministru al coroanei, să vorbească despre baricade, să promită marea cu sarea claselor proletare... E absolut indecent!

Contesa se îndrepta deja spre portieră, ţinîndu-şi cu mîna lunga trenă de mătase. Ministrul s-a afundat şi el, furios, în bezna cupeului. Odată cu uruitul roţilor a pornit în trap mărunt o mîrţoagă albă, călărită de valetul galonat.

[1] Sus inimile (lat.).

Ega a dat să urce iar. Dar şi-a făcut apariţia marchizul, înfăşurat într-o manta din regiunea Aveiro, care fugea de un poet cu mustăţi lungi ce rămăsese sus recitînd catrenaşe drăgălaşe pentru nişte ochişori mărişori şi galeşi; or, marchizul nu putea suferi versurile ce proslăveau părţi ale trupului omenesc. Apoi a venit şi Cruges de la bufet, încheindu-şi pardesiul. Atunci, în faţa dezertării tuturor prietenilor săi, Ega s-a hotărît s-o ia şi el din loc, ca să meargă să-şi bea grogul la Club cu compozitorul.

L-au urcat pe marchiz într-o birjă de piaţă, iar el şi cu Cruges au coborît agale pe strada Nouă a Trinităţii, sub farmecul ciudat al acelei nopţi de iarnă fără stele, dar atît de blînde că părea să se fi pierdut în ea o adiere de mai.

Treceau pe la poarta Hotelului Alianţa cînd Ega a auzit nişte paşi grăbiţi şi pe cineva care striga în urma lui: „Domnule Ega! Vă rog, fiţi bun, domnule Ega!..." S-a oprit, a recunoscut pălăria curbată, barba albă a domnului Guimarães.

— Vă rog să mă scuzaţi! a exclamat democratul cu sufletul la gură. Dar v-am văzut coborînd, voiam să vă spun două vorbe, şi cum plec mîine...

— Prea bine... Cruges, du-te înainte, te ajung eu din urmă!

Compozitorul s-a oprit la colţul dinspre Chiado. Domnul Guimarães îşi cerea din nou scuze. Doar două cuvinte...

— Dumneavoastră, după cum mi s-a spus, sînteţi cel mai bun prieten al domnului Carlos da Maia..., Vă aveţi ca fraţii...

— Da, sîntem foarte buni prieteni...

Strada era pustie, doar cîţiva puşti stăteau în uşa luminată a teatrului Trinităţii. În noaptea întunecoasă, faţada înaltă a Hotelului Alianţa arunca asupra lor o umbră mai cuprinzătoare. Totuşi domnul Guimarães a coborît vocea, precaut:

— Iată despre ce e vorba... Dumneavoastră ştiţi, sau poate nu, că la Paris am fost prieten bun cu mama domnului Carlos da Maia... Vă grăbiţi, şi nu prea e nimerită acum povestea asta. E destul să vă spun că ea mi-a încredinţat spre păstrare, cu vreo cîţiva ani în urmă, o casetă care, după cum zicea, ar conţine hîrtii foarte importante...

Apoi, desigur, am avut amîndoi multe altele pe cap, anii au zburat, ea a murit. Într-un cuvînt, fiindcă văd că sînteţi grăbit : am încă în păstrare caseta aceea, şi am adus-o cu mine întîmplător cînd am venit acum în Portugalia cu ocazia succesiunii fratelui meu... Or tocmai azi, acolo la teatru, mi-am zis că cel mai bine ar fi s-o încredinţez familiei...

Cruges a început să dea semne de nerăbdare

— Mai întîrzii ?

— O clipă ! a strigat Ega, interesat acum de acele hîrtii şi de casetă. Ia-o înainte.

Atunci domnul Guimarães, pe fugă, şi-a rezumat dorinţa. Cunoscînd prietenia dintre domnii João da Ega şi Carlos da Maia, se gîndise să-i încredinţeze lui caseta ca s-o restituie familiei...

— Cu cea mai mare plăcere ! a sărit Ega. Eu stau chiar la familia Maia, la Buchetul.

— Ah, foarte bine ! Atunci trimiteţi dumneavoastră mîine un servitor de încredere, ca să vină s-o ia... Eu am tras la Hotel Paris, în Piaţa Pelourinho. Sau, mai bine, o aduc eu, nu mă deranjează deloc, chiar dacă-i ziua plecării...

— Nu, nu se poate ! Trimit eu un servitor ! a stăruit Ega, întinzîndu-i mîna democratului.

Acesta i-a strîns-o călduros.

— Vă foarte mulţumesc ! Eu adaug atunci un bilet, şi dumneavoastră o încredinţaţi din partea mea lui Carlos da Maia, sau surorii lui.

Ega a tresărit, mirat :

— Surorii... Care soră ?

Domnul Guimarães l-a privit pe Ega uimit. Şi, lăsîndu-i încet mîna să cadă :

— Cum care soră ? Sora lui, singura pe care o are, Maria !

Cruges, care bătea cu tălpile pe loc, plictisit, a strigat de la colţul străzii :

— Ascultă, eu mă duc la Club.

— Vin şi eu numaidecît !

Între timp, domnul Guimarães îşi trecea degetele în mănuşi de piele neagră şi fină peste firele lungi ale bărbii,

privindu-l ţintă pe Ega, în străduinţa lui de a pătrunde adevărul. Iar cînd Ega l-a apucat de braţ, rugîndu-l să mai stea puţin de vorbă amîndoi pînă în Piaţa Loreto, democratul a făcut primii paşi cu o încetineală bănuitoare.

— Mi se pare, spunea Ega zîmbind, dar nervos, că e o neînţelegere la mijloc... Îl cunosc pe Maia de mic copil, locuiesc acum chiar în casa lui, pot să vă încredinţez că nu are nici un fel de soră...

Atunci domnul Guimarães a început să mormăie nişte scuze bălmăjite, care mai mult îl enervau, îl chinuiau pe Ega. Domnul Guimarães şi-a închipuit că nu era un secret, că toate poveştile acelea cu sora fuseseră uitate, de vreme ce se împăcaseră...

— Doar v-am văzut chiar acum cîteva zile, pe domnul Carlos da Maia cu sora lui şi cu dumneavoastră, într-o trăsură, pe cheiul Sodré...

— Cum ? Doamna aceea ? Cea din trăsură ?

— Da ! a exclamat domnul Guimarães iritat, sătul în sfîrşit de încurcătura în care se zbăteau. Chiar ea, Maria Eduarda Monforte, sau Maria Eduarda Maia, cum doriţi, pe care am cunoscut-o de mică, şi am purtat-o de multe ori în braţe, care a fugit cu Mac Gren, şi s-a ţinut pe urmă cu dobitocul de Castro Gomes... Chiar ea !

Erau în mijlocul Pieţii Loreto, sub felinarul de gaz lampant. Iar domnul Guimarães s-a oprit deodată înlemnit, cînd a văzut ochii lui Ega holbîndu-se de groază şi o teribilă paloare acoperindu-i faţa.

— Dumneavoastră nu ştiaţi nimic din toate acestea ?

Ega a respirat adînc, scoţîndu-şi pălăria de pe cap fără să răspundă. Atunci celălalt, stînjenit, a ridicat din umeri. Bine, făcuse pesemne o gafă ! Niciodată nu-i bine să te amesteci în treburile altora ! Dar, gata ! Să-şi închipuie domnul Ega doar că a fost un coşmar, după toate versurile astea proaste de la serată ! Îşi cerea sincer scuze, şi-i ura noapte-bună domnului João da Ega.

Dintr-o străfulgerare, Ega întrevăzuse toată catastrofa : şi s-a aţîrnat lacom de braţul domnului Guimarães, înnebunit ca acesta să nu plece cumva, să nu dispară, luînd cu el pentru totdeauna mărturia, hîrtiile acelea, caseta doamnei Monforte, şi odată cu ele certitudinea, certitudinea pe care era acum nerăbdător s-o aibă. Şi înaintînd încet prin

Loreto, și-a justificat emoția cu tot felul de bîiguieli, ca să-l liniștească pe omul acela, să-i poată smulge cu încetișorul tot ce știa, dovezile, întregul adevăr.

— Domnule Guimarães, înțelegeți... Astea sînt lucruri foarte delicate, o adevărată catastrofă... Am amuțit, am înlemnit cînd v-am auzit așa, deodată, vorbind de ele cu atîta simplitate... Pentru că, dar asta vă rog să rămînă între noi, doamna aceea nu trece în Lisabona drept sora lui Carlos.

Domnul Guimarães a ridicat imediat mîna cu un gest larg. Ah, bine ! Deci știa despre ce e vorba ? Păi, domnul Ega făcuse foarte bine... Sigur, erau lucruri nespus de serioase, care necesitau tot soiul de acoperiri... Înțelegea, înțelegea perfect ! Într-adevăr, dată fiind poziția familiei Maia în Lisabona, în societate, doamna aceea nu era o soră prezentabilă.

— Dar n-a fost vina ei, scumpul meu domn ! A fost vina mamei, a mamei aceleia nemaipomenite pe care i-a dat-o dracul !...

Coborau acum prin Chiado. Ega s-a oprit o clipă, devorîndu-l pe bătrîn cu ochii lui înfrigurați :

— Dumneavoastră, domnule Guimarães, ați cunoscut-o bine pe doamna aceea, pe Monforte ?

Îndeaproape ! O cunoscuse încă de la Lisabona — dar din vedere, ca pe soția lui Pedro da Maia. Apoi se întîmplase tragedia, ea fugise cu italianul. Tot în anul acela plecase și el la Paris cu o anume Clémence, o croitoreasă de la casa Levaillant ; și, dintr-una într-alta, afaceri și ghinioane, rămăsese acolo pentru totdeauna ! În sfîrșit, n-avea de gînd să-i povestească acum viața lui... Abia mai tîrziu o întîlnise pe Monforte, într-o noapte, la balul Laborde : și de atunci datau relațiile dintre ei. Pe vremea aceea italianul murise deja într-un duel, iar bătrînul Monforte își dăduse și el duhul din cauza vezicii. Ea se ținea pe atunci cu un tînăr numit Trevernnes, într-o casă frumoasă, din Parc Monceaux, cu mare șic... O femeie nemaipomenită ! Și nu-i era rușine să spună că-i datora recunoștință! Cînd fata aceea, Clémence, care era fermecătoare, s-a îmbolnăvit de piept, doamna Monforte îi aducea flori, fructe, vin, îi ținea de urît, o veghea ca un înger... Fiindcă avea o inimă largă și generoasă cum rar se întîlnește ! Astălaltă,

fiică-sa, Maria Eduarda, era pe atunci de vreo șapte-opt ani, frumoasă ca un înger... Mai avusese o fetiță cu italianul, la fel de drăguță. Oh ! da, foarte drăguță ! Dar aceea murise la Londra...

— Și pe Maria asta am ținut-o eu deseori în brațe, scumpul meu domn... Nu știu dacă ea își mai amintește de o păpușă pe care i-am dat-o, și care vorbea, spunea *Napoleon*... Era în vremurile frumoase ale Imperiului, pînă și nerușinatele de păpuși țineau cu imperialii ! Apoi, cînd se afla la Tours, la mînăstire, m-am dus de două ori acolo cu maică-sa. Încă de pe atunci principiile mele nu-mi îngăduiau să pășesc într-un bîrlog religios ; dar, în fine, m-am dus ca s-o însoțesc pe maică-sa... Și cînd ea a fugit pe urmă cu irlandezul, cu Mac Gren, la mine a venit maică-sa, furioasă, cerîndu-mi să chem comisarul de poliție ca să-l aresteze pe irlandez. Pînă la urmă s-a aruncat într-o birjă, s-a dus la Fontainebleau, acolo s-au împăcat, au și locuit împreună... Mă rog, o serie întreagă de complicații.

Un oftat obosit a scăpat din pieptul lui Ega, care-și tîra acum pașii, sfîrșit de puteri :

— Și doamna asta, desigur, habar n-avea pe atunci a cui fiică este...

Domnul Guimarães a ridicat din umeri :

— Nici nu bănuia măcar că există o familie Maia pe fața pămîntului ! Femeia Monforte i-a spus totdeauna că tatăl ei a fost un nobil austriac, cu care se măritase la Madeira... Mare putregai, domnule, mare putregai !

— Îngrozitor, a murmurat Ega.

Dar, mai spunea domnul Guimarães, ce altceva ar fi putut face femeia Monforte ? Ce dracu, doar era greu să-i mărturisească unei fiice : „Află că eu am fugit de la taicătău, și din cauza asta el s-a sinucis !“ Nu atît din pudoare: fata de bună seamă pricepuse că mama ei avea amanți, ea însăși, la optsprezece ani, sărăcuța, a avut deja unul ; dar împușcătura, cadavrul, sîngele...

— Nici măcar mie ! a exclamat domnul Guimarães, oprindu-se cu brațele larg deschise spre strada pustie. Nici măcar mie nu mi-a vorbit vreodată de soțul ei, sau de Li-

sabona, sau de Portugalia. Mi-amintesc chiar că odată, la Clémence acasă, am făcut aluzie la un anume cal roib, un cal de-al lui Pedro da Maia, pe care călărea ea de obicei. Superb animal ! Dar nici n-am pomenit de soțul ei, am vorbit numai de cal. Ei bine, domnule, a lovit cu evantaiul în masă, a strigat ca turbată : *Dites donc, mon cher, vous m'embêtez avec ces histoires de l'autre monde !*[1]... Într-adevăr, cum bine spunea, erau povești de pe lumea ailaltă ! Pe scurt : sînt convins că în ultimul timp socotea chiar că Pedro da Maia nici nu existase vreodată. O nesăbuită ! Spre sfîrșit, începuse chiar să bea... Dar, gata ! Avea inima largă, și s-a purtat frumos cu Clémence. *Parce sepultis !*

— Îngrozitor, a mai murmurat o dată Ega, scoțîndu-și pălăria, trecîndu-și mîna tremurătoare peste creștetul capului.

Și acum unica lui dorință era să adune tot mai multe dovezi, tot mai multe amănunte. A pomenit atunci de hîrtiile acelea, de cascta femeii Monforte. Domnul Guimarães nu știa ce conțineau ; și nu s-ar fi mirat să fie doar facturi de pe la croitorese, sau decupuri vechi din *Le Figaro*, în care era vorba de ea...

— E o cutiuță, pe care mi-a dat-o doamna Monforte în ajunul plecării la Londra cu fiică-sa. Era în timpul războiului... Maria trăia deja cu irlandezul, avea chiar și o fetiță, pe Rosa. Apoi a venit Comuna, și toată năpasta. Cînd s-a întors doamna Monforte de la Londra, eu mă aflam la Marsilia. Atunci s-a încurcat biata Maria cu Castro Gomes, cred că numai ca să nu moară de foame... M-am înapoiat la Paris, dar n-am mai văzut-o pe Monforte, care era deja foarte bolnavă... Nici cu Maria, care se ținea pe atunci cu dobitocul de Castro Gomes, un pedant, un filfizon bun de trimis la ghilotină, n-am mai apucat să vorbesc. Dacă o întîlneam, o salutam de departe, ca zilele trecute, cînd am văzut-o în trăsură cu dumneavoastră și cu fratele ei... Astfel că am rămas cu hîrtiile. Și, ca să spun adevărul, cu toate treburile astea politice, am și uitat de ele. Acum le țin la dispoziția familiei.

[1] Ascultă, dragul meu, mă plictisești cu poveștile astea de pe lumea ailaltă (fr.).

— Dacă n-ar fi un deranj pentru dumneavoastră, a adăugat Ega, aș trece acum pe la hotel și le-aș lua imediat cu mine...

— Nici un fel de deranj ! Sîntem în drum, e o treabă făcută !

Un timp au mers mai departe în tăcere. Cu siguranță că serata luase sfîrșit. Un uruit de roți cobora spre Chiado. Pe lîngă ei au trecut două doamne însoțite de un tînăr care făcea gesturi largi cu brațele, vorbind tare despre Alencar. Domnul Guimarães și-a scos pe îndelete tabachera din buzunar ; apoi, oprindu-se ca să scapere un chibrit, a reluat:

— Va să zică, Dona Maria trece doar drept rudă ?... Și cum a aflat ? Cum s-a întîmplat ?

Ega, care umbla cu capul în jos, a tresărit ca trezit din somn. Și a început să înșire o poveste încurcată de care roșea chiar el în întuneric. Da, Maria Eduarda trecea drept rudă. Cel care descoperise a fost împuternicitul familiei. Ea a rupt cu Castro Gomes, cu tot trecutul. Familia Maia îi dădea o rentă lunară ; și locuia la Olivais, foarte retrasă, dîndu-se drept fiica unui Maia care a murit în Italia. Toți o iubeau nespus, Afonso da Maia era foarte atașat de fetiță...

Deodată s-a indignat singur de născocirile astea în care amestecase și numele nobilului bătrîn, și a exclamat, zguduit :

— În fine, nici cu nu știu, o oroare !

— O dramă ! a rezumat grav domnul Guimarães.

Și cum ajunseseră în piața Pelourinho, l-a rugat pe Ega să aștepte o clipă, cît alerga el sus să aducă hîrtiile doamnei Monforte.

Rămas singur în piață, Ega a ridicat brațele la cer, ca într-o revărsare mută a neliniștii profunde în care umbla, ca un somnambul, de la Loreto încoace. Unica lui senzație, foarte limpede, era certitudinea de neclintit a poveștii lui Guimarães, atît de compactă, fără o lacună, fără o breșă prin care să crape și să se fărîme în bucăți. Omul acesta o cunoscuse pe Maria Monforte la Lisabona pe cînd mai era încă soția lui Pedro da Maia și strălucea pe calul ei roib ; o întîlnise apoi la Paris, fugită de la bărbat, după moartea primului amant, trăind cu alții ; pe atunci o ținuse în brațe pe Maria Eduarda, căreia i se dăruiau păpuși... Și din

vremea aceea o tot văzuse mereu pe Maria Eduarda, îi urmărise viața : la Paris, la mînăstirea din Tours, la Fontainebleau cu irlandezul, în brațele lui Castro Gomes, în fine, într-o birjă de piață, cu el și cu Carlos da Maia, acum cîteva zile, pe cheiul Sodré ! Toate se legau, coincizînd cu povestea spusă de Maria Eduarda. Și din toate reieșea o singură certitudine monstruoasă : Carlos era amantul propriei sale surori !

Guimarães nu mai cobora odată. La etajul al doilea, o fereastră deschisă se luminase viu. Ega a început din nou să se plimbe cu pași rari prin mijlocul pieții. Și acum, încetul cu încetul, simțea cum crește în el neîncrederea în această catastrofă de mare dramă. Era oare de crezut să se petreacă așa ceva cu un prieten de-al său, într-o stradă din Lisabona, într-o casă închiriată de mama Cruges ?... Cu neputință ! Asemenea grozăvii se petrec numai în vremurile de învălmășeală socială, în tumultul evului mediu ! Dar într-o societate burgheză, civilizată, înregistrată, garantată de atîtea legi, documentată cu atîtea acte, cu atîtea registre de stare civilă, cu atîtea certificate de căsătorie, nu se putea întîmpla așa ceva ! Nu ! Nu intra în obiceiurile vieții contemporane ca doi copii, despărțiți de o trăsnaie a mamei lor după ce au dormit o clipă în același leagăn, să crească pe tărîmuri îndepărtate unul de celălalt, să învețe carte, să descrie parabolele diferite ale destinelor lor — pentru ce ? Pentru ca să ajungă să doarmă din nou împreună, în același loc ! Cu neputință. Asemenea lucruri se petrec doar în cărți unde, ca născociri subtile ale artei, au rolul să înfioare sufletul omenesc de o groază inedită... Apoi și-a ridicat ochii spre fereastra luminată, unde domnul Guimarães răscolea desigur prin cufăr după hîrtiile acelea. Exista totuși omul ăsta cu povestea lui în care nu găseai o discordanță care s-o zdruncine cît de cît!... Și încetul cu încetul lumina vie ce venea de sus i se părea lui Ega că pătrunde în nenorocirea aceea fără ieșire, că o luminează toată, că-i dezvăluie lenta desfășurare. Da, toate acestea erau probabile, la urma urmei ! Copila aceea, fiica pe care mama ei a luat-o cu sine, crește, devine amanta unui brazilian, vine la Lisabona, locuiește în Lisabona. Într-un cartier vecin locuiește alt fiu al aceleiași femei, părăsit de ea, care a crescut, e bărbat în toată firea acum. Prin înfățișarea lui, prin luxul lui, atrage atenția în orașul acesta provincial și prăpădit. Iar ea, blondă, înaltă, superbă, îmbrăcată la casa Laferrière, floare a unei civilizații superioare, atrage de asemenea atenția în mulțimea aceea de femei scunde și brunete. Datorită micimii cartierului Baixa și a Pieții Aterro, pe care toți le frecventează, era fatal ca cei doi să se întîlnească într-o zi ; și dată fiind strălucirea lor personală, era fatal să se și atragă ! Poate exista oare ceva mai firesc ? Dacă ea ar fi fost urîtă și ar fi purtat o rochie ieftină, luată de gata de la Magazinul Americii, dacă el ar fi fost un tinerel timid cu pălărie tare și rotundă, niciodată nu s-ar fi observat unul pe altul, și-ar fi urmat diferit destinele lor diferite. Așa stînd însă lucrurile, era sigur că vor face cunoștință, era probabil că se vor iubi... Și trece într-o zi pe aici domnul Guimarães, și iese la iveală groaznicul adevăr !

Poarta hotelului a scîrțîit în întuneric și a apărut domnul Guimarães, cu bonetă de mătase pe cap, cu pachetul în mînă.

— Nu găseam cheia geamantanului, vă rog să mă scuzați. Întotdeauna-i așa cînd te grăbești... Poftiți faimoasa casetă !

— Prea bine, prea bine...

Era o cutie ca de țigări pe care democratul o împachetase într-un număr vechi din *Rappel*. Ega a vîrît-o în buzunarul cel mare al pardesiului ; și imediat, ca și cum orice alt cuvînt ar fi fost acum zadarnic, i-a întins mîna domnului Guimarães. Dar celălalt a ținut să-l însoțească pînă la colțul străzii Arsenalului, deși era cu boneta pe cap. Noaptea, pentru cineva care venea de la Paris, avea o dulceață orientală, iar el, cu deprinderile lui de ziarist, se culca totdeauna foarte tîrziu, la orele două-trei dimineața...

Și atunci, pășind încet, cu mîinile în buzunare și țigara între dinți, domnul Guimarães a revenit la subiecte politice și la serată. Poezia lui Alencar (de la care așteptase mult datorită titlului) i se păruse cît se poate de neînsemnată.

— Multe floricele, multe zdrăngănele, multă libertate, dar nici un atac efectiv, sau două-trei împunsături mai

zdravene în monarhia și curtea asta păcătoasă... N-am dreptate ?

— Da, într-adevăr... a murmurat Ega, privind mai departe în speranța să zărească o trăsură de piață.

— Asta se întîmplă și cu ziarele republicane de pe-aici... Toate sînt o pleavă, domnule, toate sînt o bășică goală !... Le-am spus-o și lor : „O, voi, suflete ale diavolului, atacați odată chestiunile sociale !"

Noroc că venea o trăsură, la pas, dinspre Piața Palatului. Ega i-a strîns repede mîna democratului, i-a urat drum bun, i-a strigat birjarului adresa Buchetului. Dar domnul Guimarães a mai ținut portiera deschisă, ca să-l sfătuiască pe Ega să vină la Paris. Acum, că se împrietenise, îl va prezenta tuturor acelor persoane... Și va vedea atunci domnul Ega ! Nu mai era morga asta portugheză, a imbecililor ăstora, a prăpădiților ăstora care-și dau aere, răsucindu-și mustața. Acolo, la prima națiune din lume, totul era numai veselie și fraternitate, și spirit cu toptanul... »

— Iar adresa mea, la redacția ziarului *Rappel !* Binecunoscută în lumea întreagă ! Cît privește pachețelul, nu mai am nici o grijă..

Nici să n-aveți !

— Sluga dumneavoastră... Salutări Donei Maria !

În trăsură, în timp ce străbătea Piața Aterro, întrebarea îngrijorată pe care și-o tot punea Ega era : „Ce să fac ?" Ce să facă, sfinte Dumnezeule, cu secretul acela teribil pe care-l stăpînea, pe care numai el singur îl cunoștea, acum că Guimarães pleca, dispărea pentru totdeauna ? Și prevăzînd, cu groază, toate suferințele în care avea să-l arunce acea dezvăluire pe omul pe care-l stima cel mai mult pe lume — s-a gîndit instinctiv să păstreze taina pe vecie, s-o lase să moară odată cu el. Nu va spune nimic : Guimarães dispărea la Paris ; iar cei care se iubeau vor continua să se iubească !... Nu va crea astfel o criză îngrozitoare în viața lui Carlos și nu va trebui să se împărtășească și el, ca prieten al lui, din suferințele provocate. Ce putea fi mai necruțător, dealtfel, decît să strivești viața a două făpturi nevinovate și dragi, aruncîndu-le în obraz o dovadă oribilă ? !...

Dar la gîndul acesta i-au apărut în fața ochilor, vii și înspăimîntătoare, toate consecințele acelei tăceri, ca niște flăcări în întuneric. Va putea el, în liniște, să fie martorul vieții celor doi, de vreme ce o știa „păcătoasă" ? Să meargă în strada Sfîntul Francisc, să ia loc vesel la masa lor, să știe că scîrnăvia asta a păcatului era opera tăcerii lui ? Cu neputință... Dar, pe de altă parte, va avea oare curajul să intre, a doua zi, la Carlos în cameră, ca să-i spună în față : „Vezi că ești amantul surorii tale" ?

Trăsura oprise la Buchetul. Ega a urcat, ca de obicei, pe scara particulară a lui Carlos. Totul era cufundat în întuneric și tăcere. Și-a aprins sfeșnicul ; a întredeschis draperia odăilor lui Carlos ; a făcut pe covor cîțiva pași timizi, care de pe acum au părut să răsune trist. Un reflex de oglindă a lucit în fund, în bezna din dormitor. Iar lumina a căzut peste patul ce se vedea neatins, cu lunga-i cuvertură netezită, printre perdelușele de mătase. Atunci gîndul că la ora aceea Carlos era desigur în strada Sfîntul Francisc l-a străfulgerat cu o precizie crudă, ca o imagine materială, atît de vie și de reală, că i-a văzut limpede, îmbrățișați. Frumusețea Mariei, rafinamentul lui Carlos, totul pierea. Rămîneau doar două animale, născute din același pîntec, împreunîndu-se într-un ungher ca niște cîini, sub pornirea brutală a instinctului !

A alergat în camera sa, fugind de viziunea aceea căreia întunericul din coridor, abia risipit de lumina tremurătoare, îi accentua mai mult relieful. Și-a zăvorît ușa ; cu mîna tremurîndă a aprins în grabă, pe masa de toaletă, una după alta, cele șase lumînări ale candelabrelor. Și acum îi părea mai urgentă, inevitabilă, nevoia de a-i povesti *totul* lui Carlos. În același timp însă, cu fiecare clipă ce trecea, avea tot mai puțin curajul să meargă să-l privească pe Carlos în față, să-i distrugă fericirea și viața cu dezvăluirea acelui crud adevăr. Nu putea ! Să i-o spună altcineva ! El avea să fie pe urmă acolo, gata să-l consoleze, să preia jumătate din suferința lui, tandru și credincios. Dar nenorocirea supremă a vieții lui Carlos nu va fi provocată de cuvinte rostite de gura lui !... Să i-o spună altcineva ! Dar cine ? O mie de gînduri, incoerente și prostești, i-au trecut prin mintea răvășită. Să-i ceară Mariei să fugă, să dispară...

Să-i scrie o scrisoare anonimă lui Carlos, în care să-i povestească amănunţit ce a spus Guimarães... Şi tulburarea asta, îngrijorarea asta se transformau în cele din urmă în ură împotriva domnului Guimarães. De ce vorbise imbecilul ăsta ? De ce stăruise să-i încredinţeze nişte hîrtii străine ? De ce i-l prezentase Alencar ? Ah ! dacă n-ar fi fost scrisoarea lui Dâmaso... Totul se trăgea de la blestematul de Dâmaso !

În timp ce se agita prin cameră, cu pălăria încă pe cap, i-au căzut ochii pe un plic aşezat pe măsuţa de noapte. A recunoscut scrisul lui Vilaça. Şi nici nu l-a deschis... Deodată l-a străfulgerat o idee. Să-i povestească totul lui Vilaça !... De ce nu ? Doar era împuternicitul familiei Maia. Niciodată nu s-a ţinut ceva secret faţă de el în casa asta. Iar încurcătura aceasta neobişnuită, cu o membră a familiei, socotită moartă, care apare pe neaşteptate, cui altuia îi revenea s-o clarifice dacă nu credinciosului împuternicit, bătrînului confident, omului care, prin moştenire şi prin destin, cunoscuse totdeauna toate secretele şi împărtăşise toate interesele casei ?... Fără să mai stea la gînduri, fără să mai cumpănească, s-a fixat imediat la această hotărîre salvatoare, care cel puţin îl liniştea, îi ridica de pe inimă o povară de fier, înăbuşitoare şi de nesuportat...

Trebuia să se trezească devreme, să-l caute pe Vilaça acasă. A aşternut pe o bucată de hîrtie : „Trezeşte-mă la şapte". Şi a coborît, pe lungul coridor unde dormeau servitorii, ca să atîrne biletul de cheia de la camera valetului.

Cînd a urcat, acum ceva mai calm, a deschis scrisoarea lui Vilaça. Erau două rînduri prin care acesta îi amintea amicului Ega că poliţa de două sute de mii de reali de la Banca Populară expira peste două zile...

— La naiba, o nenorocire nu vine niciodată singură ! a exclamat Ega furios, aruncînd pe jos scrisoarea mototolită.

XVII

LA ORA ŞAPTE FIX l-a trezit valetul. Auzind scîrţîitul uşii, Ega s-a aşezat în pat cu o tresărire şi, imediat, grijile negre din ajun, Carlos, sora lui, fericirea aceleí case distrusă pentru totdeauna, i-au năpădit sufletul cu înfiorare, parcă trezite şi ele. Uşa spre verandă rămăsese deschisă ; tăcerea şi aerul pal al dimineţii răzbăteau prin storul de pînză albă. O clipă Ega a privit în jur, înfrigurat ; apoi, lipsit de curaj, s-a foit în cearşafuri, gustînd încă puţină căldură în culcuşul său, înainte de a pleca să înfrunte amărăciunile zilei.

Şi încetul cu încetul, în confortul călduţ al cuverturilor sub care se înăbuşea, alergătura asta ciudată la Vilaça acasă i s-a părut mai puţin urgentă şi mai puţin utilă... La ce bun să-l caute pe Vilaça ? Nu era vorba de bani, nici de petiţii, nici de legalitate, de nimic, aşadar, care să necesite experienţa unui împuternicit. Însemna doar să mai introducă un burghez într-un secret atît de delicat, de se speria el însuşi că-l cunoaşte. Şi, cuibărit mai comod în aşternut, doar cu nasul afară, în frig, murmura în sinea lui : „E o prostie să mă duc la Vilaça !"

În fond, nu va putea el oare să adune destul curaj ca să-i povestească totul lui Carlos, imediat, chiar în dimineaţa aceea, limpede, bărbăteşte ? Era oare situaţia chiar atît de înspăimîntătoare cum i se păruse în ajun, o ireparabilă năruire a unei vieţi de om ?... Lîngă moşia mamei lui, la Celorico, în aşezarea Vouzeias, se petrecuse ceva asemănător, doi fraţi care, cu totul nevinovaţi, erau cît pe ce să se căsătorească între ei. Totul s-a lămurit cînd s-au adunat actele pentru strigări. Mirii au fost cîteva zile „reduşi la tăcere", cum spunea părintele Serafim ; şi în cele din urmă rîdeau chiar ei, foarte buni prieteni, foarte amu-

zați, tratîndu-se drept „frățiori". Mircle, un flăcău tare chipeș, povestea apoi „că fusese pe punctul să prepare un ghiveci în familie". Aici amăgirea durase mai mult, sensibilitățile erau mai rafinate ; dar pe inimile lor, absolut nevinovate, nu apăsa nici o culpă. De ce ar rămîne atunci existența lui Carlos distrusă pentru totdeauna ? Faptul că nu știuse nimic îl scutea de remușcări ; iar odată trecută prima clipă de oroare, ce putea să-i provoace, în fond, durerea definitivă ? Numai încetarea plăcerii. Așadar, era ca orice altă supărare din dragoste. Chiar mult mai puțin sfîșietoare decît dacă Maria l-ar fi trădat cu Dâmaso.

Deodată s-a deschis ușa și a apărut Carlos, exclamînd :

— Ce-a fost cu sculatul ăsta de dimineață ? Mi-a spus adineauri Baptista, acolo, jos... Vreo aventură, vreun duel ?

Avea pardesiul încheiat la toți nasturii, cu gulerul ridicat, ascunzîndu-i încă cravata albă din ajun ; și desigur se înapoiase din strada Sfîntul Francisc cu birja pe care o auzise Ega oprind cu cîteva clipe mai înainte.

Se așezase brusc pe pat ; și întinzînd mîna după țigări, pe masa de-alături, a murmurat, căscînd, că aranjase în ajun cu Taveira o plecare la Sintra... Ca măsură de prevedere ceruse să fie trezit... Dar parcă acum se simțea cam obosit...

— Cum e vremea ?

Carlos era tocmai pe cale să ridice storul. Pe masa de lucru, în plină lumină, rămăsese caseta femeii Monforte, învelită în *Rappel*. Ega și-a spus, într-o străfulgerare : „Dacă o vede, dacă întreabă ceva, îi spun tot !" Biata lui inimă a început să-i bată nebunește, îngrozită de acea hotărîre. Dar storul puțin înțepenit s-a ridicat, o rază de soare a scăldat masa, iar Carlos s-a întors fără să fi observat caseta. Ce ușurare pentru săracul Ega !

— Păi atunci, cu Sintra cum rămîne ? a spus Carlos, așezîndu-se la picioarele patului. Nu-i o idee rea deloc... Chiar ieri vorbea și Maria de-o plimbare la Sintra... Așteaptă ! Am putea face partida împreună ! Să mergem în patru, cu *break*-ul !

Și se uita deja la ceas, calculînd timpul necesar ca să înhame, s-o anunțe pe Maria.

— Ce-i mai rău, a sărit Ega prins în cursă, luîndu-și monoclul de pe masă, e că Taveira zicea să mergem cu niște fete...

Carlos a ridicat din umeri, îngrozit. Ce idee murdară, să meargă cu femei la Sintra, în plină zi !... Noaptea, pe întuneric, la beție, treacă meargă... Dar la lumina zilei ! Nu cumva cu Grăsuna Lola ?

Ega s-a încurcat într-o poveste complicată, ștergîndu-și monoclul cu colțul batistei. Nu erau spanioloaice... Dimpotrivă, niște croitorese, fete serioase... Îi făgăduise de mult o plimbare la Sintra uneia dintre ele, fiica unui oarecare Simões, un tapițer care dăduse faliment... Oameni foarte serioși !...

Auzind de atîtea făgăduieli, de atîta seriozitate, Carlos a renunțat repede la ideea de a merge și el la Sintra.

— Bine, gata !... Mă duc atunci să fac baie și apoi, la treabă... Iar tu, dacă mergi, adu niște plăcinte pentru Rosa, că-i plac foarte mult !...

De cum a ieșit Carlos, Ega și-a încrucișat brațele descurajat, lipsit de vlagă, simțind bine că niciodată nu va îndrăzni să „spună totul". Ce trebuia să facă ?... Și din nou, pe nesimțite, s-a refugiat în ideea de a-l căuta pe Vilaça, ca să-i încredințeze caseta femeii Monforte. Era omul cel mai cinstit, cel mai practic cu putință ; și, prin însăși mediocritatea spiritului său burghez, cine putea fi mai nimerit decît el ca să înfrunte acea catastrofă fără pasiune și fără nervi ? „Lipsa de nervi" a lui Vilaça l-a hotărît definitiv.

A sărit atunci din pat, cuprins de nerăbdare, a tras de sonerie. Pînă să intre servitorul, s-a apucat, cu o *robe-de-chambre* pe umeri, să cerceteze caseta femeii Monforte. Într-adevăr, părea o cutie veche de țigări, învelită într-o hîrtie cu îndoiturile deja murdare și zdrențuite, cu semne de ceară de pecetluit pe care se distingea o deviză ce trebuie să fi fost a femeii Monforte — *Pro Amore*. Pe capac era trasat, cu un scris de femeie incultă : „*Monsieur Guimaran, à Paris*". Auzind pașii servitorului, a acoperit-o cu un șervet care atîrna alături, pe scaun. După o jumătate de oră traversa Piața Aterro într-o birjă descoperită, ceva

mai însănătoșit acum, respirînd din plin aerul proaspăt al dimineții, fin și răcoros, de care doar rareori avea parte.

De la început a întîmpinat piedici. Vilaça plecase de-acasă, iar servitoarea nu știa bine dacă se dusese la birou, sau la Alfeite, pentru o expertiză... Ega a pornit-o spre biroul din strada Argintului. Domnul Vilaça încă nu sosise...

— La ce oră vine ?

Funcționarul, un tînăr palid care-și răsucea nervos un ac cu coral prins pe vestă, a bîiguit că domnul Vilaça trebuie să sosească dintr-o clipă într-alta, dacă nu cumva a plecat la Alfeite cu vaporul de nouă... Ega a coborît, disperat.

— Dă-i drumul, i-a strigat vizitiului, mergi la cafeneaua Tavares...

În cafeneaua încă pustie la ora aceea, un băiat freca podelele. Așteptîndu-și micul-dejun, Ega a parcurs ziarele. Toate vorbeau de serată, în cîteva rînduri scurte, făgăduind pentru mai tîrziu amănunte critice despre strălucitul turnir artistic. Doar *Gazeta ilustrată* se ocupa de ea mai pe larg, cu fraze serioase, etichetîndu-l pe Rufino drept „grandios", pe Cruges drept „promițător" ; în Alencar, *Gazeta* făcea distincția dintre filozof și poet ; filozofului, *Gazeta* îi amintea respectuos că nu toate aspirațiile ideale ale filozofiei, înșelătoare ca niște miraje din deșert, sînt realizabile în practica socială ; dar poetului, creatorului unor atît de frumoase imagini, al atîtor stanțe inspirate, *Gazeta* îi striga fără nici o reținere : „Bravo ! Bravo !" Mai urmau și alte nerozii de același fel. Apoi venea lista persoanelor despre care *Gazeta* își amintea să le fi văzut prin public : printre acestea „atrăgea atenția, cu monoclul său, profilul fin al lui João da Ega, strălucitor de vervă ca totdeauna". Ega a zîmbit, netezindu-și mustața. Tocmai sosea biftecul fumegător, sfîrîind în tigăița de lut. Ega a pus *Gazeta* lîngă el, spunîndu-și în sinea lui : „Nu e prost scris ziarul ăsta !"

Biftecul era excelent ; și, după o potîrniche rece, puțină dulceață de ananas, o cafea tare, Ega a simțit că se risipește, în sfîrșit, pîcla ce-i apăsa pe suflet din ajun. La urma urmei, se gîndea el în timp ce-și aprindea țigara și-și arunca ochii la ceas, în dezastrul acela, practic vorbind,

Carlos pierdea doar o amantă frumoasă. Dar pierderea aceasta, care-l îndurera acum, nu va atrage ea oare după sine, mai apoi, compensații ? Pînă acum viitorul lui Carlos era umbrit de făgăduiala aceea de căsătorie care-l lega prin onoare și ireparabil de o femeie foarte interesantă, dar cu un trecut bîntuit de brazilieni și irlandezi... E drept, frumusețea ei poetiza totul ; dar cît timp va mai dura vraja asta, strălucirea ei de zeiță pășind pe pămînt ?... La urma urmei, oare dezvăluirea lui Guimarães nu va conta ca o eliberare providențială ? Peste cîțiva ani Carlos va fi consolat, senin ca și cum n-ar fi suferit niciodată și, pe deasupra, liber, bogat, cu lumea larg deschisă în fața lui !

Ornicul cafenelei a bătut orele zece. „Ei bine, să mergem", și-a zis Ega.

Roțile birjei s-au rostogolit iar pe strada Argintului. Domnul Vilaça nu venise, acum funcționarul credea că într-adevăr se dusese la Alfeite. Și în fața acestei incertitudini, Ega s-a simțit deodată iar descumpănit, lipsit de curaj. A dat drumul birjei ; în mînă cu pachetul conținînd caseta, a pornit-o spre strada Aurului, apoi pînă la Rossio, oprindu-se distrat în fața cîte unei orfevrării, citind ici și colo cîte un titlu de carte într-o vitrină de librar. Încetul cu încetul pîcla din ajun, o clipă risipită, a început să-i recadă pe suflet, mai densă. Acum nu mai vedea „eliberările", nici „compensațiile". Simțea doar în jurul său, plutind parcă prin văzduh, oroarea aceea.

S-a întors în strada Argintului, a urcat din nou scara murdară de piatră ; și chiar pe palier, în fața ușii capitonate cu postav verde, a dat peste Vilaça care se pregătea să plece iar, aferat, punîndu-și mănușile.

— În sfîrșit, iată-te !

— Ah ! va să zică dumneata erai amicul care m-a tot căutat ?... Ai puțină răbdare, că mă așteaptă vicontele de Torral...

Ega numai că nu i-a dat un brînci. Nici un viconte !... Era vorba de o chestiune foarte urgentă, foarte gravă ! Dar celălalt nu se clintea din ușă, sfîrșind de pus mănușa, cu același aer vioi de afacerist grăbit.

— Păi, vezi și dumneata... Mă așteaptă omul ! Avem *rendez-vous* la unsprezece !

Ega, furios acum, l-a înşfăcat de mînecă şi i-a murmurat chiar în obraz, tragic, că-i vorba despre Carlos, că-i o chestiune pe viaţă şi pe moarte ! Atunci Vilaça, uimit foarte, a traversat brusc biroul, l-a poftit pe Ega într-o mică încăpere alăturată, îngustă ca un coridor, mobilată doar cu o banchetă de răchită, o masă plină cu cărţi prăfuite şi un dulap în fund. A închis uşa, şi-a tras pălăria pe ceafă :

— Ei, despre ce e vorba ?

Ega, cu un gest, a arătat spre funcţionarul de afară care i-ar fi putut auzi. Împuternicitul a deschis uşa, i-a strigat băiatului să zboare pînă la Hotelul Pelican şi să-l roage pe domnul viconte de Torral să aibă amabilitatea să aştepte o jumătate de oră... Apoi, după ce a închis uşa şi a tras zăvorul, a exclamat din nou, îngrijorat :

— Ei, despre ce e vorba ?

— Despre ceva groaznic, Vilaça, ceva nespus de groaznic... Nici nu ştiu cum să încep.

Vilaça, pălind, şi-a aşezat încet umbrela pe masă.

— Un duel ?

— Nu... Uite ce e... Carlos întreţine relaţii cu o doamnă Mac Gren, care a venit iarna trecută în Portugalia, şi a rămas acum aici, ştiai asta ?...

O doamnă braziliancă, soţia unui brazilian, care a locuit peste vară la Olivais ?... Da, ştia. Vorbise chiar despre asta cu Eusèbiozinho.

— Ah, cu Eusébio ?... Ei bine, nu e braziliancă ! E portugheză, şi e sora lui !

Vilaça s-a prăbuşit pe banchetă, lovindu-şi palmele una de alta, uluit.

— Sora lui Eusébio !

— Ce a lui Eusébio, omule ?... Sora lui Carlos !

Vilaça a amuţit, fără să înţeleagă, uitîndu-se cu nişte ochi îngroziţor de holbaţi la celălalt, care umbla prin cameră repetînd : „Sora lui ! Soră legitimă !“ În cele din urmă, Ega s-a aşezat şi el pe bancheta de răchită ; şi încet, foarte încet, deşi biroul era acum pustiu, a povestit întîlnirea sa cu Guimarães la serată, şi felul cum aflase întîmplător groaznicul adevăr, datorită unui cuvînt rostit la colţul Hotelului Alianţa... Dar cînd a pomenit de documentele încredinţate de către femeia Monforte lui Guimarães,

păstrate de el atîţia ani, niciodată cerute înapoi, şi pe care democratul acum, pe neaşteptate şi urgent, voia să le restituie familiei, Vilaça, pînă atunci strivit şi parcă împuţinat la trup, s-a trezit, a explodat :

— Aici e ceva putred ! Toate astea sînt ca să ne stoarcă bani !...

— Să ne stoarcă bani ! Cine ?

— Cine ! ? a strigat Vilaça sculîndu-se, furios. Cucoana, Guimarães, toată banda !... Asta nu pricepi dumneata, amice ! Dacă apare o soră a lui Maia, legitimă şi autentică, patru sute de mii de contos şi mai bine îi revin ei !...

Atunci cei doi au rămas înghiţindu-se din ochi, sub impresia puternică a acelei idei neaşteptate care, fără voia lui, îl tulbura şi pe Ega. Dar cum împuternicitul, tremurînd tot, revenea la imensa sumă de patru sute de mii şi tot pomenea de „Societatea Ochiului Viu“[1], Ega a înălţat din umeri :

— Asta nu pare deloc verosimil ! Ea e incapabilă, absolut incapabilă de-o asemenea intrigă. În plus, dacă-i o chestiune de bani, ce nevoie avea să se dea drept soră, de vreme ce Carlos îi făgăduise s-o ia de nevastă ?

— S-o ia de nevastă ! Vilaça şi-a ridicat mîinile spre tavan, nu-i venea să creadă aşa ceva. Păi, cum ! domnul Carlos da Maia să-şi acorde mîna şi numele concubinei unui brazilian ! ?... Sfinte Dumnezeule ! Odată cu uimirea îi creşteau acum şi bănuielile, văzînd în asta o nouă maşinaţie a „Ochiului Viu“.

— Nu, Vilaça, nu ! a insistat Ega, simţind că-şi pierde răbdarea. Dacă-i vorba de nişte documente pe care le avea ea, adevărate sau false, n-are importanţă, le-ar fi prezentat imediat, nu s-ar fi apucat mai întîi să se îndrăgostească de fratele ei !

Vilaça şi-a lăsat încet ochii în podea. Îl năpădea groaza gîndindu-se la casa aceea mare, mîndria lui, împărţită în jumătate, înşfăcată de o aventurieră... Dar cum Ega, foarte enervat, îi spunea că de fapt nu era vorba aici de documente, nici de legalitate, nici de avere, împuternicitul a scos alt strigăt, cu chipul din nou înflăcărat :

[1] Celebră bandă de hoţi.

— Ascultă, frate, mai e ceva !... Poate că-i fiica italianului !

— Ei şi ?... E tot aia.

— Stai aşa ! a urlat împuternicitul, lovind cu pumnul în masă. N-are drept la moştenirea tatălui, şi nu pupă un real din casa asta !... Domnule, aici e aici !

Ega a făcut un gest neputincios. Nu, nici asta măcar, din păcate ! Era fiica lui Pedro da Maia. Guimarães o cunoştea pentru că o ţinuse în braţe, pentru că-i dăduse păpuşi cînd avea şapte ani, în vreme ce italianul fusese la Arroios şi zăcuse acolo în pat, cu un plumb în el, abia cu patrucinci ani înainte. Fiica acestuia murise la Londra, de mică.

Vilaça s-a prăvălit din nou pe banchetă, distrus.

— Patru sute de mii de contos, ce bănet !

Atunci Ega a rezumat tot. Chiar dacă nu exista încă certitudinea legală, bănuielile erau puternice. Şi desigur că bietul Carlos, nevinovat, nu mai putea fi lăsat să se tăvălească în mocirla asta. Era deci absolut indispensabil să i se dezvăluie totul lui Carlos chiar din seara aceea...

— Iar dumneata, Vilaça, eşti cel care trebuie să-i spună.

Vilaça a sărit în sus, împingînd bancheta la perete, cu zgomot.

— Eu ! ?

— Dumneata, care eşti împuternicitul casei !

Ce altceva era asta decît o chestiune de filiaţie, deci de moştenire ? Cui altcuiva îi revenea să clarifice aceste detalii legale, dacă nu împuternicitului ?

Vilaça a murmurat, cu tot sîngele în obraz :

— Dumneata mă vîri într-un bucluc !...

Nu, Ega îl vîra doar într-o chestiune în care era logic ca Vilaça să se afle, prin funcţia lui de împuternicit.

Celălalt a protestat, atît de tulburat că a început să se bîlbîie. La dracu ! Nu că s-ar eschiva de la îndatoririle lui! Dar vezi că el nu ştia nimic ! Ce-i putea spune domnului Carlos da Maia ? „Amicul Ega a venit să-mi povestească ce i-a povestit lui un anume Guimarães aseară în Loreto..." N-avea nimic altceva de spus...

— Păi, spune asta.

Celălalt l-a înfruntat pe Ega cu ochii în flăcări :

— Spune asta, spune asta... Ce dracu, domnule, pentru aşa ceva e nevoie de tupeu !

Şi-a tras vesta cu un gest disperat, s-a dus pufnind pînă în fundul cămăruţei, unde s-a lovit de dulap. S-a întors, l-a înfruntat din nou pe Ega :

— Nu poţi să te duci la cineva cu o asemenea chestie fără să ai dovezi... Unde sînt dovezile ?...

— Vilaça, scuză-mă, dar dumneata eşti cam bătut în cap !... Păi, pentru ce am venit eu aici, dacă nu ca să aduc dovezile, aşa cum sînt, bune sau proaste, povestea lui Guimarães, cutia asta cu hîrtii ale femeii Monforte ?...

Vilaça, care bodogănea întruna, s-a apucat atunci să cerceteze cutia, răsucind-o pe toate părţile, descifrînd inscripţia de pe sigiliu : *Pro Amore*.

— Ce facem, o deschidem ?

Ega îşi şi împinsese un scaun lîngă masă. Vilaça a tăiat hîrtia, uzată la colţuri, care înfăşura caseta. Şi a apărut efectiv o cutie veche de ţigări, prinsă cu două ţinte, ticsită cu hîrtii, unele în teancuri legate cu panglici, altele răzleţe în plicuri deschise care purtau monograma femeii Monforte sub o coroană de marchiz. Ega a despachetat primul teanc. Erau scrisori în nemţeşte, pe care nu le înţelegea, datate de la Budapesta şi Karlsruhe.

— Bun, asta nu ne spune nimic... Mai departe !

Alt pachet, legat cu o panglică roz pe care Vilaça a deznodat-o cu grijă, adăpostea o cutie ovală conţinînd miniatura unui bărbat cu mustăţi şi favoriţi roşcaţi, ţeapăn în gulerul înalt şi aurit al unei uniforme albe. Vilaça a găsit pictura „drăguţă".

— Vreun ofiţer austriac, a mîrîit Ega. Alt amant... *Ça marche* [1].

Continuau să scoată hîrtiile în ordine, apucîndu-le cu vîrful degetelor, ca pe nişte relicve. Un plic mare ticsit cu facturi de la croitorese, unele achitate, altele fără chitanţă, a stîrnit interesul lui Vilaça — care parcurgea articolele uluit de preţuri, de infinitele născociri ale luxului. Facturi de şase mii de franci ! O singură rochie, două mii de franci !... Alt teanc le-a adus o surpriză. Erau scrisori de-ale Mariei Eduarda către mama ei, scrise de la mînăstire, cu un scris rotund şi îngrijit ca un desen, cu mici fraze grave şi cucernice dictate fără îndoială de bunele

[1] Merge (fr.).

maici ; și în compunerile acestea virtuoase și reci ca niște teme școlare, inima sinceră a fetei transpărea doar în cîte o floricică, acum uscată, prinsă cu un bold în partea de sus a hîrtiei.

— Asta se pune de-o parte, a murmurat Vilaça.

Atunci Ega, simțind că-și pierde răbdarea, a răsturnat toată cutia pe masă, a risipit hîrtiile. Iar printre scrisori, facturi și cărți de vizită, le-a atras atenția un plic mare pe care scria cu cerneală albastră : *Aparține fiicei mele Maria Eduarda.* Mai întîi și-a aruncat Vilaça privirile, în fugă, peste uriașa coală de hîrtie, luxoasă și specială, pentru documente, cu monograma aurită sub coroana de marchiz. Cînd i-a înmînat-o în tăcere lui Ega, părea să se înăbușe, cu urechile roșii ca focul.

Ega a citit cu glas tare, fără să se grăbească. Glăsuia :

Cum Maria a născut fetița, și e foarte slăbită, și nici eu nu mă simt bine deloc din cauza unor junghiuri în coaste, mi se pare prudent, pentru orice eventualitate, să fac aici o declarație care te privește pe tine, scumpa mea fiică, și de care știe doar părintele Talloux (Mr. l'abbé Talloux, coadjuteur à Saint-Roch [1]), pentru că i-am spus-o acum doi ani, cînd am avut pneumonia. Iată ce este : Declar că fiica mea Maria Eduarda, care semnează de obicei Maria Calzaski crezînd că acesta e numele tatălui ei, este portugheză și fiică a soțului meu Pedro da Maia, de care m-am despărțit de bunăvoie, luînd-o cu mine la Viena, apoi la Paris, și care trăiește acum cu Patrick Mac Gren, la Fontainebleau, cu care se va căsători. Iar tatăl soțului meu era socrul meu, Afonso da Maia, văduv, care locuia la Benfica și de asemenea la Santa Olávia, lîngă rîul Douro. Care toate se pot verifica la Lisabona, pentru că trebuie să existe acolo actele : iar greșelile mele, ale căror consecințe le văd acum, nu trebuie să împiedice ca tu, scumpa mea fiică, să te bucuri de poziția și averea care îți aparțin. Și pentru asta declar aici acestea toate pe care le iscălesc, dacă nu o pot face cumva în fața unui notar, ceea ce am de gînd de îndată ce mă voi simți mai bine. Și de tot ce a fost, de s-ar întîmpla să mor, ceea ce să nu îngăduie Dumnezeu, îi cer iertare fiicei mele. Și iscălesc cu numele meu de căsătorie — Maria Monforte da Maia.

[1] Părintele Talloux, ajutor de stareț la Saint-Roch (fr.).

Ega a rămas cu ochii la Vilaça. Împuternicitul a putut doar să murmure, cu mîinile încrucișate pe masă :

— Ce bănet ! Ce bănet !

Atunci Ega s-a ridicat. Bine ! Acum totul se simplifica. Trebuia numai să i se înmîneze documentul acesta lui Carlos, fără comentarii. Dar Vilaça se scărpina în cap, cuprins de o nouă îndoială :

Nu știu dacă fițuica asta ar constitui o probă în justiție...

— Ce probă, ce justiție ! a strigat Ega violent. E suficient pentru ca el să se despartă de ea !...

O bătaie timidă în ușa cămărușei l-a făcut să se oprească brusc, îngrijorat. A descuiat. Era funcționarul, care le-a spus în mare taină, prin crăpătura ușii :

— Domnul Carlos da Maia era jos în trăsură, cînd am intrat, și a întrebat de domnul Vilaça.

O clipă i-a apucat panica. Fisticit. Ega a luat pălăria lui Vilaça. Împuternicitul vîra într-un sertar, cu amîndouă mîinile, hîrtiile femeii Monforte.

— Mai bine să spun că nu sînteți aici, a sugerat funcționarul.

— Da, mai bine! au exclamat amîndoi cu glasul înăbușit.

Au tras cu urechea, încă palizi. S-a auzit uruitul docarului lui Carlos pe stradă : cei doi au răsuflat ușurați. Dar acum Ega regreta că nu i-a trimis vorbă lui Carlos să urce, și chiar acolo, fără alte șovăieli sau dulcegării, cu curaj, să-i povestească totul, în fața acelor hîrtii răspîndite pe masă. În felul acesta hopul ar fi fost trecut acum !

— Ascultă-mă, spunea Vilaça ștergîndu-și fața cu batista, lucrurile trebuie făcute pe îndelete, metodic. Trebuie să ne pregătim, să respirăm adînc, ca să ne aruncăm corect în apă...

Oricum, a încheiat Ega, n-avea rost să mai lungească vorba. Celelalte hîrtii din cutie își pierdeau interesul, după mărturisirea femeii Monforte. Nu rămînea decît ca Vilaça să apară diseară la Buchetul, pe la opt și jumătate-nouă, pînă să nu plece Carlos în strada Sfîntul Francisc.

— Dar trebuie să fii și dumneata de față ! a exclamat împuternicitul, cuprins de groază de pe-acum.

Ega i-a făgăduit. Vilaça a oftat ușor. Apoi, pe palier, însoțindu-l pe celălalt, a mai spus :

— Așa ceva, așa ceva !... Și eu care, fără nici o grijă, luam masa la Buchetul...

— Dar eu, cu ei, în strada Sfîntul Francisc !...

— În fine, pe diseară !

— Pe diseară !

În ziua aceea Ega nu s-a încumetat să se înapoieze la Buchetul, să ia masa în fața lui Carlos, să-i vadă veselia și seninătatea — simțind neagra nenorocire cum pogoară asupra lui la fel ca vălul nopții. S-a dus să mănînce la marchiz, care de la serată nu mai ieșise din casă, cu gîtul prins. Apoi, la opt și jumătate, calculînd că Vilaça trebuia să fi ajuns deja la Buchetul, l-a lăsat pe marchiz să se instruiască la o partidă de dame cu părintele capelan.

Ziua frumoasă, înnourîndu-se spre după-amiază, s-a încheiat cu o ploicică măruntă ce îngheța străzile. Ega a luat o birjă. Și tocmai oprea în fața Buchetului, nespus de nervos, cînd l-a zărit pe Vilaça în poartă, cu umbrela sub braț, suflecîndu-și pantalonii ca să iasă.

— Ei ? i-a strigat Ega.

Vilaça a deschis umbrela și i-a murmurat de sub ea, în taină :

— Nu s-a putut... A spus că-i foarte grăbit, că nu mă poate asculta.

Ega a bătut din picior, disperat :

— Vai de mine, frate !

— Ce-ai fi vrut dumneata ? Să-l înșfac cu de-a sila ? A rămas pe mîine... Trebuie să fiu aici mîine la unsprezece.

Ega a urcat scările în goană, mîrîind printre dinți : „Ufff ! Nu mai ieșim din asta !“ S-a dus pînă la biroul lui Afonso. Dar n-a intrat. Printr-o deschizătură largă a draperiei pe jumătate trase apărea un colț al încăperii, călduț și confortabil, în dulcele ton roz al luminii ce se așternea peste damascuri ; cărțile de joc erau pregătite pe masa de *whist ;* pe sofaua brodată în nuanțe, Dom Diogo, mohorît și molîu, privea flăcările din cămin netezindu-și mustățile. Și, în focul vreunei dezbateri, vocea lui Craft, care a trecut cu pipa în mînă, și glasul mai tărăgănat al lui

Afonso, calm, în fotoliul său, se amestecau, înăbușite de vocea lui Sequeira, care urla furios : „Dar dacă mîine ar avea loc o răzmeriță, armata asta, pe care voi vreți s-o desființați pentru că-i o școală de vagabondaj, ar trebui să vă apere coastele... E ușor să vorbești, să faci pe filozoful ! Dar cînd vine așa ceva peste tine, dacă n-ai la îndemînă o jumătate de duzină de baionete gata de luptă, atunci te apucă pîntecăraia !...“

Ega s-a îndreptat spre camerele lui Carlos. Lumînările ardeau încă în sfeșnice ; în aer plutea un parfum de apă de Lubin și țigară ; iar Baptista i-a spus că domnul Carlos „ieșise de zece minute“. Se dusese în strada Sfîntul Francisc ! Mergea să doarmă acolo ! Atunci, enervat, cu o noapte lungă și tristă în perspectivă, a avut chef să se amețească, să risipească printr-o biciuire puternică a simțurilor gîndurile ce-l chinuiau. Nu dăduse drumul birjei, a pornit-o deci spre teatrul São Carlos. Și la sfîrșit s-a dus să ia cina la Augusto, cu Taveira și două spanioloaice, Paca și Carmen Filozoafa, într-o risipă de șampanie. La ora patru de dimineață era beat turtă, întins pe sofa, gemînd sentimental, doar în sinea lui, strofele dedicate de Musset Mariei Malibran [1]... Taveira și Paca, lipiți unul de altul pe același scaun, el cu aerul lui tandru de pește, ea de asemenea *muy caliente* [2], ciuguleau cupe întregi de gelatină. Iar Carmen Filozoafa, îmbuibată, descheiată la nasturi, cu corsetul împachetat într-un exemplar din *Ziarul știrilor,* lovea cu furculița de marginea farfuriei, fredonînd cu ochii pierduți la becurile de gaz lampant :

Señor alcalde mayor,
No prenda usted los ladrones [3]...

S-a trezit a doua zi la ora nouă lîngă Carmen Filozoafa, într-o cameră cu ferestre mari larg deschise, prin care pătrundea toată melancolia întunecatei dimineți de ploaie. Și, pînă să vină birja închisă pe care alergase s-o cheme servitoarea, bietul Ega, îngrețoșat, mahmur, cu limba cle-

[1] Celebră cîntăreață franceză de origine spaniolă (1808—1836).
[2] Foarte călduroasă (sp.).
[3] Domnule primar, / Rog nu prindeți hoții (sp.).

ioasă, umblînd cu picioarele goale pe covor ca să-şi adune hainele risipite, avea doar o singură idee limpede în cap — să fugă de-acolo ca să se arunce într-o cadă mare de baie, foarte parfumată şi foarte proaspătă, unde să se purifice de acea senzaţie vîscoasă cu iz de Carmen şi de orgie, care-l înfiora.

Baia aceea purificatoare s-a dus s-o facă la Hotelul Bragança, ca să se întîlnească apoi cu Vilaça şi Carlos la ora unsprezece, spălat şi fercheş. Dar a trebuit să aştepte lenjeria curată, pe care birjarul zburase să i-o aducă de la Buchetul, înarmat cu un bilet către Baptista ; apoi şi-a luat micul-dejun ; astfel că bătea de amiază cînd a descins la poarta particulară ce dădea spre odăile lui Carlos, cu lenjeria murdară într-un pachet.

Baptista tocmai traversa palierul cu un coş de camelii în mînă.

— A venit Vilaça ? l-a întrebat Ega încet, umblînd în vîrful picioarelor.

— Domnul Vilaça e aici de-o bucată de vreme. Aţi primit rufele ? Am trimis şi un costum, pentru că în asemenea situaţie arată întotdeauna mai îngrijit...

— Mulţumesc, Baptista, mulţumesc !

Şi Ega se gîndea : „Bun, Carlos ştie acum totul, hopul a fost trecut !" Dar a mai întîrziat, scoţîndu-şi mănuşile şi pardesiul cu o încetineală lașă. În cele din urmă, cu inima bătînd să i se spargă în piept, a tras draperia de catifea. În vestibul domnea o tăcere apăsătoare ; ploaia deasă biciuia uşa-fereastră, prin care se vedeau copacii din grădină, pierduţi în ceaţă. Ega a ridicat cealaltă draperie..cu blazonul familiei Maia brodat pe ea.

— Ah ! tu eşti ? a exclamat Carlos, ridicîndu-se de la masa de lucru cu nişte hîrtii în mînă.

Părea să-şi fi menţinut bărbăţia şi dîrzenia : doar ochii îi scînteiau, cu o strălucire seacă, neliniştiţi şi mai mari în paloarea ce-i acoperise chipul. Aşezat în faţa lui, Vilaça îşi trecea încet peste creştet, cu o mişcare obosită, batista din mătase de India. Pe masă erau răspîndite hîrtiile femeii Monforte.

— Ce dracu de încurcătură mai e şi asta, pe care a venit să mi-o povestească Vilaça ? a izbucnit Carlos, încrucişîndu-şi braţele în faţa lui Ega cu o voce care abia îi tremura uşor.

Ega a bîiguit :

— Eu n-am avut curajul să-ţi spun...

— Dar eu am, ca să ascult !... Ce dracu ţi-a povestit omul acela ?

Vilaça s-a ridicat imediat. S-a ridicat cu graba unui recrut timid care e înlocuit dintr-un post primejdios, şi a cerut îngăduinţa, dacă nu mai aveau nevoie de el, să se întoarcă la birou. Desigur că domnii preferau să stea de vorbă mai liber. Dealtfel, rămîneau acolo hîrtiile doamnei Maria Monforte. Iar dacă mai aveau nevoie de el, puteau trimite să-l caute, fie în strada Argintului, fie acasă...

— Înţelegeţi, a mai adăugat răsucindu-şi în mîini batista de mătase, că am luat iniţiativa să vin să vă vorbesc, fiindcă e de datoria mea, ca prieten de încredere al casei... Asta a fost şi părerea bunului nostru Ega...

— Prea bine, Vilaça, mulţumesc ! a sărit Carlos. Dacă e nevoie, trimit după dumneata...

Împuternicitul, cu batista în mînă, a aruncat în jurul său o privire scotocitoare. Apoi s-a uitat pe sub masă. Părea foarte surprins. Iar Carlos urmărea cu nerăbdare paşii sfioşi pe care-i făcea prin cameră, căutînd...

— Ce e, omule ?

— Pălăria. Am crezut că am pus-o aici... Sigur că a rămas pe afară... Bine, dacă e nevoie de ceva...

Nici n-a ieşit bine, mai aruncîndu-şi încă o dată ochii îngrijoraţi prin colţuri, şi Carlos a tras violent draperia. Întorcîndu-se apoi spre Ega, s-a lăsat să cadă greu pe un scaun :

— Haide, spune !

Aşezat pe sofa, Ega a început să-i povestească întîlnirea cu domnul Guimarães jos, la bufetul de la Trinitate, după ce a vorbit Rufino. Omul ceruse explicaţii în legătură cu scrisoarea lui Dâmaso, cu bcţia ereditară... Totul se lămurise, şi s-a legat de atunci între ei un început de familiaritate...

Dar draperia s-a mişcat uşor, şi din nou s-a ivit capul lui Vilaça :

— Vă rog să mă scuzați, dar pălăria... N-o găsesc, aș fi jurat că am lăsat-o aici...

Carlos și-a reținut o înjurătură. Atunci Ega a început să caute și el, pe după sofa, pe pervazul ferestrei. Carlos, disperat, ca să sfîrșească odată, s-a dus să se uite și el între perdelușele de la pat. Iar Vilaça, roșu ca racul, nefericit, scotocea acum pînă și în baie...

— Cum să dispară așa ? În fine, poate că am uitat-o în vestibul !... Mă duc să mai văd o dată... Vă rog să mă scuzați.

Cei doi au rămas din nou singuri. Și Ega a reînceput, povestind amănunțit cum Guimarães, de două-trei ori, la mici intervale, i se adresase în chestiuni indiferente, serata, politica, papá Hugo etc. Apoi el îl căutase pe Carlos ca să meargă cu el pînă la Club. Plecase în cele din urmă cu Cruges. Și tocmai treceau prin fața Hotelului Alianța...

Din nou s-a dat draperia la o parte, și Baptista și-a cerut scuze de la dumnealor :

— Domnul Vilaça nu-și găsește pălăria, zice că a lăsat-o aici...

Carlos s-a ridicat, furios, apucînd scaunul de spătar, gata parcă să-l sfărîme în capul lui Baptista.

— Duceți-vă la dracu, tu și cu domnul Vilaça al tău !... Să plece fără pălărie ! Dă-i o pălărie de-a mea ! Ufff !

Baptista s-a retras, foarte grav.

— Haide, sfîrșește odată ! a exclamat Carlos, recăzînd pe scaun, acum și mai palid.

Iar Ega a povestit cu de-amănuntul lunga, teribila convorbire cu Guimarães, din clipa în care omul, întîmplător, la despărțire, cînd să-i întindă mîna, a pomenit ceva despre „sora lui Maia". Apoi i-a încredințat hîrtiile femeii Monforte la ușa Hotelului Paris, în Piața Pelourinho...

— Asta e, mai mult nu știu. Închipuie-ți și tu prin ce noapte am trecut ! Dar n-am avut curajul să-ți spun. M-am dus la Vilaça... M-am dus la Vilaça în speranța, mai ales, că el ar ști vreun fapt, ar avea vreun document care să spulbere toată povestea asta a lui Guimarães... Nu avea nimic, nu știa nimic. A rămas la fel de trăznit ca și mine.

În scurta tăcere care a urmat, o aversă mai puternică, inundînd copacii din grădină, a lovit în fereastră. Carlos s-a ridicat furios, într-o revoltă a întregii sale ființe :

— Și tu crezi că asta e posibil ? Crezi că i se poate întîmpla unui om ca mine, ca tine, pe o stradă din Lisabona? Întîlnesc o femeie, mă uit la ea, fac cunoștință cu ea, o iubesc, și dintre toate femeile din lume tocmai ea trebuie să fie sora mea! Cu neputință... Nici un Guimarães, nici un fel de hîrtie, nici un document nu mă pot convinge !

Și cum Ega rămăsese mut, într-un colț al sofalei, cu ochii în pămînt :

— Spune ceva, i-a strigat Carlos. Îndoiește-te și tu, omule, îndoiește-te cu mine !... E nemaipomenit ! Voi toți credeți, ca și cum ar fi lucrul cel mai firesc din lume, și n-ar exista în orașul ăsta decît frați și surori care intră în asemenea încurcături !

Ega a murmurat :

— S-a mai întîmplat un caz asemănător, lîngă moșia noastră, în Celorico...

Și în clipa aceea, fără ca nici un foșnet să-i fi prevenit, a apărut Afonso da Maia într-o deschizătură a draperiei, sprijinit în baston, zîmbind tot la cine știe ce idee care desigur îl amuza. Era vorba tot de pălăria lui Vilaça.

— Ce dracu ați făcut voi cu pălăria lui Vilaça ? Bietul om a plecat de-aici tare necăjit... A trebuit să ia o pălărie de-a mea. Îi cădea pînă peste urechi, i-au căptușit-o cu batiste...

Dar deodată a observat chipul răvășit al nepotului său. A observat tulburarea lui Ega, ai cărui ochi abia se fixau, fugind neliniștiți de la el la Carlos. Orice urmă de zîmbet s-a stins pe fața lui, a înaintat încet în odaie :

— Ce este, ce-aveți ?... S-a întîmplat ceva ?

Atunci Carlos, în egoismul înfocat al pasiunii lui, fără să se gîndească la cruda tulburare pe care avea să i-o provoace bietului bătrîn, sperînd numai că el, bunicul lui, martor al trecutului, ar cunoaște vreun fapt, ar poseda vreo certitudine care să răstoarne toată povestea lui Guimarães, toate hîrtiile femeii Monforte, s-a dus lîngă el, s-a descărcat :

— S-a întîmplat ceva nemaipomenit, bunicule ! Dumneata poate știi... Dumneata trebuie să știi ceva care să ne scoată din necazul ăsta !... Uite despre ce e vorba, în două cuvinte. Eu cunosc o doamnă care a sosit de cîtva timp în Lisabona, locuiește în strada Sfîntul Francisc. Acum, deodată, se descoperă că ea e sora mea legitimă !... A trecut pe aici un bărbat care o știe, care avea niște hîrtii... Hîrtiile sînt aici. Scrisori, o declarație a mamei mele... În sfîrșit, o încurcătură, o groază de dovezi... Ce înseamnă toate astea ? Sora aceea a mea, aceea care a fost luată de mică, n-a murit ? Dumneata, bunicule, trebuie să știi !

Afonso da Maia, pe care-l apucase un tremur, s-a sprijinit un moment cu toată puterea în baston, a căzut în sfîrșit greoi pe un fotoliu, lîngă draperie. Și a rămas apoi privindu-și nepotul, uitîndu-se la Ega, cu ochii holbați, fără un cuvînt.

— Omul acela, a exclamat Carlos, e un anume Guimarães, unchi de-al lui Dâmaso... A vorbit cu Ega, lui Ega i-a încredințat hîrtiile... Povestește-i tu bunicului, Ega, povestește tu de la început !

Ega, cu un oftat, și-a rezumat lunga lui poveste. Și a spus în cele din urmă că important, decisiv era faptul că omul acela, Guimarães, care nu avea nici un interes să mintă și numai întîmplător, absolut întîmplător, pomenise despre asta, o cunoștea pe doamna aceea de mică, drept fiica lui Pedro da Maia și a Marici Monforte. Și că n-o pierduse niciodată din vedere. O văzuse crescînd la Paris, o ținuse în brațe, îi dăruise păpuși. O vizitase împreună cu mama ei la mînăstire. Frecventase casa unde locuise ea la Fontainebleau, măritată fiind...

— În sfîrșit, a întrerupt Carlos, a văzut-o acum cîteva zile, într-o trăsură, cu mine și cu Ega... Ce părere ai, bunicule ?

Bătrînul a murmurat, cu un mare efort, ca și cum cuvintele, ieșind, i-ar fi sfîșiat inima :

— Doamna aceea, desigur, nu știe nimic...

Ega și Carlos au strigat într-un singur glas : „Nu știe nimic !" După cum afirma Guimarães, mama îi ascunsese întotdeauna adevărul. Ea se credea fiica unui austriac. Se iscălise la început Calzaski...

Carlos, care răscolise printre hîrtiile de pe masă, a înaintat spre el cu o foaie în mînă :

— Uite, bunicule, declarația mamei mele.

Bătrînului i-a trebuit mult timp ca să caute, să scoată ochelarii din vestă, cu bietele lui degete care tremurau ; a citit hîrtia încet, pălind tot mai mult la fiecare rînd, respirînd greu ; la urmă a lăsat să-i cadă pe genunchi mîinile, care încă mai țineau strîns hîrtia, a rămas parcă străvit, sleit de puteri. În sfîrșit, cuvintele i-au ieșit de pe buze stinse, mohorîte. Nu știa... Ce afirma femeia Monforte el nu putea să spulbere... Doamna aceea din strada Sfîntul Francisc era poate, într-adevăr, nepoata lui... Nu știa mai mult...

Și Carlos în fața lui își încovoia umerii, străvit și el sub certitudinea catastrofei. Bunicul, martor al trecutului, nu știa ! Declarația aceea, toată povestea lui Guimarães dăinuiau neclintite, de nezdruncinat. Nu exista nimic, nici memorie de om, nici document scris care să le poată răsturna. Maria Eduarda era așadar sora lui !... Și unul în fața celuilalt, bătrînul și nepotul păreau împovărați de aceeași suferință, născută din același gînd.

În cele din urmă Afonso s-a ridicat sprijinindu-se cu toată greutatea în baston, și s-a dus să pună pe masă hîrtia femeii Monforte. A aruncat o privire, fără să le atingă, scrisorilor răspîndite în jurul cutiei de țigări. Apoi, încet, trecîndu-și mîna peste creștet :

— Nu știu nimic mai mult... Întotdeauna am crezut că fetița aceea a murit... S-au făcut toate cercetările... Chiar ea a spus că-i murise fiica, a arătat nu mai știu cui un portret...

— Era alta mai mică, fiica italianului, a spus Ega. Guimarães mi-a vorbit despre asta... Aceasta a trăit. Aceasta, care avea deja șapte-opt ani, cînd numai cu patru-cinci ani în urmă apăruse în Lisabona individul acela italian... Asta a fost.

— Asta a fost, a murmurat bătrînul.

A făcut un gest vag de resemnare și a adăugat, după ce a respirat adînc :

— Bine ! Astea toate trebuie gîndite mai mult... Mi se pare nimerit să-l mai chemăm o dată pe Vilaça... Poate

ar fi nevoie să facă un drum pînă la Paris... Şi înainte de orice trebuie să ne liniştim... La urma urmei, nu-i vorba de-o moarte de om... Nu-i vorba de-o moarte de om !

Vocea i se stingea, tremurătoare. I-a întins mîna lui Carlos, care i-a sărutat-o, sufocat ; iar bătrînul, trăgîndu-l pe nepotul său la piept, şi-a aşezat buzele pe creştetul lui. Apoi a făcut doi paşi spre uşă, atît de încet şi de nesigur, că Ega a alergat spre el :

— Ţineţi-vă de braţul meu...

Afonso s-a sprijinit de el, cu toată greutatea. Au străbătut vestibulul tăcut, cu ploaia bătînd mai departe în ferestre. În urma lor a căzut draperia cea mare, cu blazonul familiei Maia. Şi atunci Afonso, deodată, lăsînd braţul lui Ega, i-a murmurat lîngă obraz, descătuşîndu-şi parcă întreaga durere :

— Ştiam de femeia aceea !... Locuieşte în strada Sfîntul Francisc, a stat toată vara la Olivais... E amanta lui !

Ega a mai bîiguit : „Nu, nu, domnule Afonso da Maia !" Dar bătrînul şi-a dus degetul la buze, a arătat spre camera de unde Carlos putea să audă... Şi s-a depărtat, încovoiat tot pe bastonul lui, învins în sfîrşit de un destin necruţător care, după ce l-a rănit în puterea vîrstei prin nenorocirea fiului, îl strivea la sfîrşitul bătrîneţei prin nenorocirea nepotului.

Ega, la capătul nervilor, sfîrşit de puteri, s-a înapoiat în camera unde Carlos îşi reîncepuse plimbarea aceea agitată care făcea să tremure podeaua, să sune uşor flacoanele de cristal de pe marmura consolei. Tăcut, lîngă masă, Ega a început să parcurgă alte hîrtii de-ale femeii Monforte : scrisori, o cărţulie de marochin cu adrese, cărţi de vizită ale unor membri ai Jockey-Clubului şi ale unor senatori ai Imperiului. Deodată Carlos s-a oprit în faţa lui, deschizîndu-şi braţele disperat :

— Să fie două făpturi în al nouălea cer, şi să treacă un oarecare, un idiot, un Guimarães, care să spună două cuvinte, să aducă nişte hîrtii şi să frîngă pentru totdeauna două vieţi !... E ceva îngrozitor, Ega !

Ega a riscat o consolare banală :

— Ar fi fost mai rău dacă murea ea...

— De ce mai rău ? a exclamat Carlos. Dacă murea ea, sau eu, ar fi luat sfîrşit pasiunea asta, rămîneau doar durerea şi dorul, era altceva... Aşa sîntem vii, dar morţi unul pentru celălalt !

S-a făcut din nou tăcere, o tăcere plină de melancolie. Ega a aprins o ţigară, s-a dus să se afunde într-un colţ al sofalei. Îl cuprindea oboseala acumulată după toată emoţia aceea, după noaptea petrecută la Augusto, după dimineaţa de mahmureală din dormitorul spanioloaicei Carmen. Toată odaia se întrista, în lumina mai tristă a înserării de iarnă ce cobora. Ega a închis în cele din urmă ochii. Dar foarte repede l-a scos din amorţeală o nouă exclamaţie a lui Carlos care, în faţa lui, îşi frîngea iar mîinile, deznădăjduit :

— Şi ce-i mai rău nu-i asta, Ega ! Ce-i mai rău e că trebuie să-i spun eu totul, să-i povestesc totul !...

Ega se gîndise şi la asta... Şi trebuia să i se spună imediat, fără şovăieli.

— Am să-i povestesc chiar eu totul, a murmurat Carlos.

— Tu ! ?

— Păi, cine altul ? Ai vrea poate să fie Vilaça...

Ega s-a încruntat :

— Ce ar trebui să faci tu e să te urci diseară în tren, şi să pleci la Santa Olávia. De-acolo ai să-i povesteşti tot. Ai fi mai sigur aşa.

Carlos s-a aruncat într-un fotoliu, cu un oftat adînc de oboseală :

— Da, poate, mîine, cu trenul de seară... M-am gîndit şi eu la asta, ar fi cel mai bine... Acum însă sînt foarte obosit !

— Şi eu, a spus Ega întinzîndu-se. Şi nu mai înaintăm cu nimic, batem pasul pe loc în încurcătura asta. Cel mai bine e să încercăm să ne limpezim la cap... Eu mă duc să mă întind puţin în pat.

— Du-te !

Ega a urcat în cameră, s-a culcat peste patul făcut ; şi în imensa lui oboseală, a adormit imediat. S-a trezit tîr-

ziu, din cauza unui scîrțîit al ușii. Intra Carlos, scăpărînd un chibrit. Se înserase, jos suna clopoțelul pentru masă.

— Colac peste pupăză, mai e și masa acum ! spunea Carlos aprinzînd lumînările de pe toaletă. Să nu avem noi un pretext ca să plecăm de acasă, la o cîrciumă, unde să putem sta de vorbă liniștiți ! Și pe deasupra l-am mai invitat azi și pe Steinbroken.

Apoi, întorcîndu-se :

— Ega, crezi că bunicul știe tot ?

Celălalt sărise din pat și, în fața chiuvetei, își sufleca mînecile :

— Ascultă-mă... Mi se pare că bănuiește ceva... Toată povestea a luat pentru el proporții de catastrofă... Și, dacă n-ar bănui adevărul, ar fi trebuit să-i provoace pur și simplu o surpriză, ca unuia care-și descoperă o nepoată pierdută.

Carlos a oftat încet. O clipă mai tîrziu coborau la masă. Jos, în afară de Steinbroken și de Diogo, au mai dat și peste Craft, care venise „să le ceară de mîncare". Și în jurul mesei, vesele ca de obicei, plină de flori și de lumini, în după-amiaza aceea plutea melancolia, transpărînd prin conversația lîncezitoare despre boli — Sequeira care avea reumatism, bietul marchiz care se simțea tot mai rău.

Dealtfel, în birou, Afonso se plînsese și el de o puternică durere de cap, care-i justifica fața suptă și palidă. Carlos, căruia Steinbroken îi găsea „mină proastă", a explicat și el că avusese o noapte îngrozitoare. Atunci Ega, ca să mai înseninеze atmosfera, i-a cerut amicului Steinbroken să-și spună impresiile despre marele orator al seratei de la Trinitate, Rufino. Diplomatul a șovăit. Fusese destul de surprins să afle că Rufino era un politician, un parlamentar... Gesturile lui, fîșia de cămașă ce i se vedea la pîntece, ciocul, pletele, cizmele, nu i se păreau potrivite cu un adevărat om de stat :

— *Mais cependant, cependant... Dans ce genre-là, dans le genre sublime, dans le genre de Démosthènes, il m'a paru très fort... Oh, il m'a paru excessivement fort !* [1]

[1] Dar totuși, totuși... În genul acesta, în genul sublim, în genul lui Demostene, mi s-a părut foarte tare... Oh ! mi s-a părut deosebit de tare ! (fr.)

— Dar dumitale, Craft ?

Lui Craft, din toată serata, îi plăcuse doar Alencar. Ega a ridicat din umeri cu violență. Asta-i bună ! Nimic nu era mai caraghios decît Democrația romantică a lui Alencar, Republica aceea dulce și blondă, îmbrăcată în alb ca Ofelia, înălțînd rugăciuni prin lunci, sub ochiul lui Dumnezeu... Dar Craft găsea tocmai lucrurile acestea excelente, fiindcă erau sincere. De fapt, ce deranja întotdeauna în exhibițiile literaturii portugheze ? Scandaloasa lipsă de sinceritate. Nimeni, în versuri sau proză, nu părea să creadă în ceea ce declama cu înfocare, bătîndu-se cu pumnul în piept. La fel se întîmplase și în ajun. Nici Rufino nu părea să creadă în influența religiei : nici omul cu barba ascuțită, în eroismul unor de-alde Castro și Albuquerque ; nici chiar poetul cu ochișorii drăgălași, în drăgălășenia ochișorilor... Totul era contrafăcut și artificial ! La Alencar, ce deosebire ! El credea într-adevăr în ceea ce cînta, în fraternitatea dintre popoare, în Christul republican, în Democrația cucernică și încununată de stele...

— Trebuie să fie destul de bătrîn acest Alencar, a spus Dom Diogo, care frămînta cocoloașe de miez de pîine între degetele lui lungi și albe.

Carlos, lîngă el, a ieșit în sfîrșit din muțenie :

— Alencar trebuie să aibă vreo cincizeci de ani bătuți pe muchie.

Ega a jurat că cel puțin șaizeci. Încă din 1836 Alencar publica niște chestii aiurite, și chema moartea, și avea remușcări pentru cîte fecioare sedusese...

— Cu ani în urmă, într-adevăr, a murmurat încet Afonso, am auzit și eu vorbindu-se despre omul acesta !

Dom Diogo, care dusese paharul la buze, s-a întors spre Carlos :

— Alencar are vîrsta pe care trebuia s-o aibă tatăl tău... Erau prieteni buni, din cercul acela *distingué* de pe atunci. Alencar se ducea des la Arroios cu bietul João da Cunha, odihnească-l Dumnezeu, și cu ceilalți. Ei reprezentau crema orașului, și erau toți de-o vîrstă... Nimic n-a mai rămas, nimic n-a mai rămas !

Carlos a lăsat ochii în jos : toți au amuțit, ca din întîmplare ; un fior de tristețe a trecut printre flori și lumini,

venind parcă din străfundurile acelor vremi trecute, pline de morminte și suferință.

— Iar bietul Cruges, săracul de el, ce fiasco ! a exclamat Ega, ca să mai risipească ceața.

După Craft, a avut ce merita. De ce s-a apucat să cînte Beethoven în fața unui public educat în platitudinile lui Offenbach ? Dar Ega nu admitea atîta dispreț pentru Offenbach, una dintre cele mai subtile manifestări moderne ale scepticismului și ironiei ! Steinbroken l-a acuzat pe Offenbach că nu cunoaște contrapunctul. Un moment s-a discutat despre muzică. Ega a susținut în cele din urmă că nu exista nimic, în materie de artă, care să întreacă fadoul. Și a făcut apel la Afonso, ca să-i mai scuture apatia :

— Nu-i așa, domnule Afonso da Maia ? Dumneavoastră sînteți, ca și mine, unul dintre credincioșii fadoului, marea noastră creație națională.

— Da, așa e, a murmurat bătrînul ducîndu-și mîna la cap, pentru a-și justifica parcă lipsa de interes și mohoreala. E multă poezie în fado...

Craft însă ataca fadoul, ca și *malagueñas* [1], *petenceras* [2], toată muzica aceea meridională care i se părea doar o gargaricală plină de văicăreli, prelungită la nesfîrșit, în jeluiri sterpe și lenevoase. El, bunăoară, ascultase într-o seară o *malagueña,* una dintre acele faimoase *malagueñas* cîntată într-un stil perfect de către o doamnă chiar din Málaga. Era la Madrid, la familia Villa-Rubia. Doamna ia loc la pian, mormăie ceva despre *piedra* și *sepultura,* [3], și începe să geamă cu un vaier care nu se mai termină : *A-a-a-a-a-ah...* Ei bine, domnilor, el se plictisește, trece într-altă cameră, urmărește o întreagă partidă de *whist,* răsfoiește un album imens, discută despre războiul carlist cu generalul Jovellos, iar cînd se întoarce, cucoana, cu garoafe în coșiță și ochii în tavan, încă mai gemea același *A-a-a-a-a-ah !...*

[1] Arii populare din provincia spaniolă Málaga.
[2] Arii populare andaluze, care însoțesc un fel de strigături de patru versuri.
[3] Piatră și mormînt (sp.).

Au rîs cu toții. Ega a protestat cu înfocare, stîrnit acuma. Craft era un englez uscat, crescut la sînul plat al economiei politice, incapabil să înțeleagă întreaga lume de poezie pe care o putea conține un vaiet ! Dar el nu vorbea despre *malagueñas.* Nu era însărcinat să apere Spania. Aceasta avea, întru convingerea lui Craft și a altor britanici, suficiente glume și suficiente cuțite... Acum era vorba de fado !

— Și, mă rog, unde ai auzit dumneata fadoul ? Aici, prin saloane, la pian... Într-adevăr, așa, sînt de acord, e ceva neînsemnat. Dar ascultă-l dumneata cîntat de trei-patru chitariști, într-o noapte, la țară, cu o lună frumoasă pe cer... Ca la Olivais astă vară, cînd l-a adus acolo marchizul pe Învîrteguș ! Ți-aduci aminte, Carlos ?...

Și s-a oprit, înlemnit, căindu-se de a fi evocat cu atîta ușurătate o amintire de la Vizuina. Carlos n-a scos un cuvînt, cu o umbră pe față. Craft a mai mormăit că, într-o noapte frumoasă cu lună, toate sunetele de la țară erau frumoase, chiar și orăcăitul broaștelor. Și din nou o ciudată amorțeală a cuprins încăperea ; servitorii aduceau dulciurile.

Atunci, în mijlocul tăcerii, Dom Diogo a rostit îngîndurat, cu măreția lui de leu nostalgic care-și amintește de un trecut glorios :

— Altă muzică foarte *distinguée* de pe vremuri erau *Clopotele de la mînăstire.* Ai fi zis chiar că auzi clopotele bătînd... Așa ceva nu mai există azi !

Masa se termina într-o atmosferă rece. Steinbroken revenise la absența familiei regale de la serată, absență care îl îngrijora din ajun. Nimănui de acolo nu-i păsa de Palat. Apoi, Dom Diogo a scos la iveală o veche și plicticoasă poveste despre infanta Isabel. Au răsuflat cu toții ușurați cînd valetul a început să ofere în jurul mesei castronul cel mare de argint și cana cu apă parfumată.

După cafeaua servită în sala de biliard, Steinbroken și cu Craft au făcut o partidă „pe cincizeci" și la cincisprezece tostoni, ca să fie mai interesați. Afonso și Dom Diogo se retrăseseră în birou. Ega s-a cufundat într-un fotoliu, cu *Le Figaro* în mînă. Dar foarte curînd a lăsat să-i alunece ziarul pe covor și a închis ochii. Atunci Carlos, care se

plimba fumînd îngîndurat, s-a uitat o clipă la Ega adormit, şi a dispărut după draperie.

Se ducea în strada Sfîntul Francisc.

Dar nu se grăbea, mergînd pe jos prin Aterro, înfăşurat într-o haină de blană, cu ţigara pe sfîrşite. Noaptea era luminată de o lună în creştere ce se ivea printre petice de nori albi care fugeau, purtaţi de un vînt uşor de nord.

În după-amiaza aceea, singur în camera sa, Carlos se hotărîse să meargă să stea de vorbă cu Maria Eduarda — dintr-un motiv suprem de demnitate şi de raţiune, pe care-l descoperise şi pe care şi-l repeta necontenit, drept justificare. Nici ea şi nici el nu erau două făpturi slabe, care să aibă nevoie ca cea mai cumplită criză din viaţa lor să le fie rezolvată şi rînduită de Ega sau Vilaça ; ci erau două fiinţe tari, cu sufletul destul de dîrz şi judecata destul de limpede, ca să găsească singuri calea demnităţii şi a raţiunii, în catastrofa aceea care le distrugea viaţa. De aceea el, şi numai el, trebuia să meargă în strada Sfîntul Francisc.

Desigur că-i venea nespus de greu s-o revadă acum, cînd ştia că-i e soră... Dar de ce nu ? Erau ei oare doi bigoţi, stăpîniţi de frica iadului, înspăimîntaţi de păcatul în care căzuseră, chiar dacă inconştienţi, grijulii numai să meargă să se ascundă în fundul unor mînăstiri îndepărtate? Nu! Aveau ei oare nevoie să aştearnă imediat între ei lungile leghe ce se întind de la Lisabona la Santa Olávia, de teamă să nu recadă în vechea slăbiciune, dacă li s-ar întîlni ochii din nou, strălucind la fel de înflăcăraţi ? Nu ! Amîndoi aveau în ei suficientă forţă ca să-şi îngroape inima sub raţiune, ca sub o lespede rece şi dură, atît de adînc, încît să nu-i mai audă nici revolta, nici plînsul.

Dealtfel, de ce era nevoie să facă apel la raţiune, la curajul lor de oameni tari ?... N-avea de gînd să-i dezvăluie brusc Mariei Eduarda *tot* adevărul, să-i spună un adio patetic, un adio de teatru, să înfrunte un acces de pasiune şi durere. Dimpotrivă ! Toată după-amiaza aceea, în propriul său chin, căutase cu înfrigurare un mijloc să-i îndulcească şi să-i gradeze bietei făpturi oroarea dezvăluirii pe care i-o datora. Şi găsise unul în cele din urmă, foarte

complicat, foarte laş ! Dar era singurul, singurul care, printr-o pregătire treptată, compătimitoare, ar cruţa-o de o durere fulgerătoare şi brutală. Şi acest mijloc era posibil doar dacă mergea el, rece, curajos, în strada Sfîntul Francisc.

De aceea se ducea şi, prin Piaţa Aterro, încetinindu-şi paşii, rezuma, detalia acel plan, încercînd chiar asupra sa, cu glas încet, cuvintele pe care avea de gînd să i le spună. Va intra în salon, cu un aer foarte grăbit, şi-i va povesti că nişte treburi ale casei, o complicaţie cu intendenţii, îl silesc să se ducă la Santa Olávia, peste cîteva zile. Şi va pleca imediat, pretextînd că dă fuga pînă la împuternicit acasă. Putea chiar să adauge : „Numai pentru un moment, n-am să întîrzii, pe curînd". Un lucru îl neliniştea. Dacă ea îi dădea o sărutare ?... A hotărît atunci să-şi exagereze graba, să rămînă cu ţigara în gură, fără măcar să-şi scoată pălăria... Şi pleca. Nu se mai întorcea. Biata de ea, sărăcuţa, avea să aştepte pînă tîrziu, pîndind fiecare uruit de trăsură pe stradă !... În seara următoare pleca la Santa Olávia cu Ega, lăsîndu-i o scrisoare prin care o anunţa că, din păcate, în urma unei telegrame, se văzuse nevoit să ia trenul chiar atunci. Putea să şi adauge : „Mă înapoiez peste două-trei zile..." Şi pleca departe de ea pentru totdeauna. De la Santa Olávia îi scria imediat, pomenindu-i sovăielnic şi învălmăşit despre nişte documente de familie descoperite pe neaşteptate care dovedeau că între ei există o legătură apropiată de rudenie. Toate acestea bălmăjite pe scurt, „în grabă". În fine, în altă scrisoare îi dezvăluia *tot* adevărul, îi trimitea declaraţia mamei ei ; şi, arătîndu-i necesitatea unei despărţiri pînă se vor lămuri toate îndoielile, îi cerea să plece la Paris. Vilaça, însărcinat cu partea bănească, îi va înmîna imediat trei sau patru sute de livre pentru drum... Ah ! toate acestea erau foarte complicate, foarte laşe ! Dar era singurul mijloc. Şi cine altul, în afară de el, îl putea folosi cu milă şi tact ?

Pierdut în aceste gînduri, s-a trezit deodată pe uliţa Parreirinha, drept în faţa casei unde locuia Maria. Din salon străbătea prin perdele o lumină slabă. Restul casei era cufundat în întuneric — fereastra micului budoar unde se

îmbrăca ea, veranda camerei ei cu vazele pline de crizanteme.

Și încetul cu încetul, privind fațada aceea mută din care răzbătea doar, la un colț, o lumină caldă de alcov cuprins de somn, l-a pătruns în mod straniu îngrijorarea și neîncrederea. Îi era frică de penumbra aceea molatecă pe care o presimțea înăuntru, îmbibată toată de căldură și de un parfum în care se distingea iasomia. N-a intrat ; a continuat să pășească încet pe trotuarul din față, gîndindu-se la anumite amănunte din casă — sofaua largă cu pernele de mătase, dantelele măsuței de toaletă, perdelușele albe de la pat... Apoi s-a oprit în fața razei late de lumină care ieșea din poarta Clubului : și s-a îndreptat într-acolo, mașinal, atras de simplitatea și siguranța acelei intrări, cu pardoseală de piatră, cu becuri mari de gaz lampant, fără penumbre și fără parfumuri.

În sala de jos a parcurs, fără să le înțeleagă, telegramele de presă risipite pe masă. Trecînd un chelner, i-a cerut să-i aducă un coniac. Teles da Gama, care venea dinăuntru fluierînd, cu mîinile în buzunarele pardesiului, s-a oprit o clipă ca să-l întrebe dacă se va duce mai tîrziu la familia Gouvarinho.

— Poate, a murmurat Carlos.

— Atunci, vino !... Eu umblu acuma să pescuiesc musafiri... E ziua lui Charlie, pe deasupra. Ne întîlnim acolo toată crema societății, și se dă și cina !

A intrat chelnerul cu tava iar Carlos, în picioare lîngă masă, amestecînd zahărul în pahar, și-a amintit, fără să vrea, de după-amiaza cînd contesa i-a prins un trandafir la reverul fracului și i-a dat apoi prima sărutare ; revedea sofaua pe care căzuse ea într-un foșnet de mătăsuri mototolite... Cît de șterse și depărtate erau acum toate acestea !

De îndată ce și-a băut coniacul, a plecat. Acum, umblînd pe lîngă case, nu mai vedea fațada aceea care-l tulbura cu lumina ei de alcov piorind la fereastră. Poarta era închisă, gazul ardea pe palier. Și a urcat, simțindu-și mai tare bătăile inimii decît așezarea pașilor săi pe scara de piatră. Melanie, care a venit să deschidă, i-a spus că doamna, puțin obosită, se dusese să se întindă în patul nedesfăcut — iar salonul, într-adevăr, părea abandonat pentru seara

aceea, cu becurile de gaz stinse, broderia părăsită și înfășurată în coșul ei, cărțile stivuite rece pe marginea mesei, de pe care sfeșnicul răspîndea o lumină subțiratecă pe sub abajurul de dantelă galbenă.

Carlos și-a scos mănușile, încet, năpădit din nou de neliniști în fața acelei reculegeri adormite. Și deodată Rosa a venit în cameră alergînd, rîzînd, țopăind, cu părul slobod pe umeri, cu brațele deschise spre el. Carlos a ridicat-o în aer, spunînd ca de obicei : „Uite și căprița !..."

Dar deodată, în timp ce o ținea astfel suspendată în văzduh, dînd din piciorușe, l-a străbătut gîndul că acel copil era nepoata lui și-i purta numele !... I-a dat drumul, a lăsat-o aproape să cadă — uitîndu-se mirat la ea, ca și cum pentru prima oară ar fi văzut fețișoara aceea sidefie și fină prin care curgea sîngele său...

— De ce te uiți la mine ? a murmurat ea, dîndu-se înapoi și zîmbind, cu mînuțele încrucișate în spatele fustiței bufante.

El nu știa, i se părea altă Rosa ; iar la tulburarea de acum se adăuga dorul de vechea Rosa, cealaltă, care era fiica doamnei Mac Gren, căreia îi povestea despre Jeanne d'Arc, pe care o dădea în leagăn la Vizuina pe sub salcîmii în floare. Ea îi zîmbea între timp mai mult, cu dințișorii ei strălucitori, cu frumoșii ochi albaștri plini de gingășie, văzîndu-l atît de grav și atît de mut, crezînd că vrea să glumească, să facă „vocea lui Carol cel Mare". Avea zîmbetul mamei, cu aceeași gropiță în bărbie. Deodată Carlos a văzut în ea toată grația Mariei, tot farmecul ei. Și a luat-o din nou în brațe, atît de năvalnic, a sărutat-o atît de furtunos pe păr și pe față, încît Rosa a început să tremure, speriată, și a scos un țipăt. I-a dat drumul imediat, temîndu-se că n-a fost destul de cast... Apoi, foarte serios, a întrebat :

— Unde-i mămica ?

Rosa își freca brațul, cu fețișoara încruntată :

— Răule !... M-ai ciupit.

Carlos i-a trecut peste păr mîna lui încă tremurătoare.

— Haide, nu fi miorlăită, știi doar că mămichii nu-i place. Unde-i ea ?

Fetița, împăcată, satisfăcută acum, țopăia în jurul lui, agățîndu-se de încheieturile mîinilor lui Carlos, ca să sară și el cu ea.

— Mămica s-a dus să se culce... A spus că-i foarte obosită, și pe-urmă zice că eu sînt leneșă... Haide, sări și tu. Nu fi rău !...

În clipa aceea, de pe coridor, s-a auzit glasul lui Miss Sara :

— *Mademoiselle* !...

Rosa și-a dus degețelul la gură, rizînd :

— Spune-i că nu sînt aici ! Haide... Ca s-o necăjim !... Spune !

Miss Sara ridicase draperia : și a descoperit-o imediat ascunsă, pitită în spatele lui Carlos, în vîrful picioarelor, făcîndu-se mititică. A avut un surîs binevoitor, a murmurat : „*Good night, sir*". Apoi a amintit că era aproape nouă și jumătate, *mademoiselle* fusese puțin răcită și trebuia să se ducă la culcare. Atunci Carlos a tras-o ușurel pe Rosa de braț, a mai mîngîiat-o o dată, îndemnînd-o astfel să asculte de Miss Sara.

Dar Rosa îl zgîlțîia, indignată de trădarea lui.

— Niciodată nu faci și tu ceva !... Mototolule ! Uite că nici nu-ți spun noapte bună !

A străbătut salonul îmbufnată, i-a dat un brînci guvernantei zîmbitoare, și, ajunsă pe coridor, a izbucnit într-un plîns înciudat și încăpățînat. Miss Sara, surîzînd în continuare, a scuzat-o pe *mademoiselle*. Din cauza răcelii se obrăznicise. Dar dacă ar fi fost mama ei de față, n-ar fi făcut așa ceva, nu, niciodată !

— *Good night, sir.*

— *Good night, Miss Sarah...*

Rămas singur, Carlos a rătăcit cîteva clipe prin salon. În cele din urmă a ridicat tapiseria care închidea budoarul strîmt în care se îmbrăca Maria. Acolo, în întuneric, tremura un reflex palid de oglindă, lovită de raza lată a felinarului din stradă. A împins încetișor ușa camerei.

— Maria !... Dormi ?

Lumina era stinsă ; dar același felinar din stradă, bătînd prin storul ridicat, detașa din beznă albeața palidă a perde-

luțelor ce învăluiau patul. Și de-acolo i-a murmurat ca, abia trezită :

— Intră ! M-am culcat, eram tare obosită... Ce oră e ?

Carlos nu se urnise din loc, cu mîna încă pe clanță :

— E tîrziu, și trebuie să mă duc imediat la Vilaça... Am venit să-ți spun că va trebui poate să plec la Santa Olávia, de mîine încolo, pentru două-trei zile...

O mișcare, printre perdeluțe, a făcut să scîrțîie patul.

— La Santa Olávia ?... Asta-i acum, dar pentru ce? Așa, deodată... Intră !... Vino încoace !

Atunci Carlos a făcut un pas pe covor, fără zgomot. Încă mai auzea scîrțîind arcurile patului. Și tot parfumul pe care-l cunoștea acum atît de bine, răspîndit prin întunericul mocnit, l-a învăluit, i-a pătruns în suflet cu puterea de seducție neașteptată a unei mîngîieri inedite, ce-l tulbura în mod straniu. Continua să se bîlbîie, insistînd asupra urgenței de a se întîlni cu Vilaça în seara aceea.

— E o plictiseală, din cauza unor intendenți, pentru niște ape...

A atins patul ; și s-a așezat pe margine de tot, copleșit dintr-o dată de oboseală, prea sleit de puteri ca să mai continue născocirile cu ape și intendenți, care i se păreau acum munți de fier pe care trebuia să-i urnească din loc.

— M-am simțit atît de obosită ! După masă, m-a apucat o lene, rosti Maria. Dar de ce să pleci așa de brusc ?...

La ora aceea Ega se trezea din somn în sala de biliard, întins încă în fotoliul în care-l țintuise oboseala. Căscînd, pe jumătate adormit, și-a tîrît pașii pînă în biroul lui Afonso.

Acolo ardea un foc vesel, lîngă care se prăjea Reverendul Bonifácio, încolăcit pe blana de urs. Afonso își făcea partida de *whist* cu Steinbroken și cu Vilaça ; dar era atît de distrat, atît de zăpăcit, încît Dom Diogo, ghinionist și iritat, mîrîise de două ori pînă acum că, dacă durerea de cap îl prostea în halul ăsta, mai bine să încheie partida ! Cînd a apărut Ega, bătrînul a ridicat spre el o privire îngrijorată :

— Unde-i Carlos ? A ieșit ?

— Da, cred că a ieşit cu Craft, a spus Ega. Ziceau că vor să meargă să-l vadă pe marchiz.

Vilaça, care amesteca pe îndelete şi meticulos cărţile, s-a uitat şi el la Ega cu nişte ochi curioşi şi ageri. Dar Dom Diogo începuse deja să bată cu degetele pe faţa de masă, bodogănind : „Haide, haide... Ce cîştigi dacă te interesezi ce fac ceilalţi ?“ Atunci Ega s-a oprit acolo un moment, căscînd de mai multe ori, urmărind căderea lentă a cărţilor. În cele din urmă, lipsit de vlagă şi plictisit cum era, a hotărît să se ducă să citească în pat, a şovăit în faţa rafturilor de cărţi, a plecat pînă la urmă cu un număr vechi din *Panorama*.

A doua zi, la ora micului-dejun, a intrat în camera lui Carlos. Şi nu i-a venit să-şi creadă urechilor cînd Baptista — trist încă din ajun deoarece adulmecase o nenorocire — i-a spus că domnişorul Carlos se dusese din zorii zilei la Tapada, călare...

— Asta-i bună !... Şi n-a lăsat nici o dispoziţie, n-a pomenit de o plecare la Santa Olávia ?...

Baptista l-a privit pe Ega, uimit :

— La Santa Olávia !... Nu, domnule, n-a vorbit despre aşa ceva. Dar a lăsat o scrisoare, ca s-o citiţi şi dumneavoastră. Cred că este de la domnul marchiz. Şi a spus c-o să se ducă pe-acolo mai tîrziu, pe la şase... Cred că e vorba de-o invitaţie la masă.

Într-adevăr, printr-o carte de vizită, marchizul amintea că era „ziua fastă a aniversării sale“, şi că-i aştepta, pe Carlos şi pe Ega, la ora şase, ca să-l ajute să mănînce o găină pregătită dietetic.

— Bine, o să ne întîlnim acolo, a murmurat Ega, coborînd în grădină.

Asta i se părea nemaipomenit ! Carlos se plimba călare, Carlos lua masa la marchiz, ca şi cum nimic n-ar fi tulburat viaţa lui uşuratică de tînăr fericit !... A urcat, auzind clopoţelul pentru micul-dejun. Valetul l-a anunţat că domnul Afonso da Maia luase o ceaşcă de ceai în pat şi încă nu ieşise din cameră. Toţi stăteau ascunşi ! Pentru prima oară de cînd se afla la Buchetul, Ega a luat micul-dejun singur la masa cea mare, citind *Gazeta ilustrată*.

După-amiază, la şase, în camera marchizului (care avea gîtul înfăşurat într-un boa de damă din blană de nurcă), Ega i-a găsit pe Carlos, Darque, Craft aşezaţi în jurul unui tînăr gras care cînta la chitară — în timp ce lîngă ei imputernicitul marchizului, un bărbat frumos cu barbă neagră, se întrecea cu Teles la o partidă de dame.

— L-ai văzut pe bunicul ? a întrebat Carlos, cînd i-a întins Ega mîna.

— Nu, am luat micul-dejun singur.

Masa, servită peste puţin timp, a fost foarte distractivă, stropită din belşug cu minunatele vinuri ale casei. Şi desigur că nimeni n-a băut mai mult, n-a rîs mai tare decît Carlos, trecut aproape pe nesimţite de la profunda-i descurajare la o veselie nervoasă care-l stînjenea pe Ega, fiindcă simţea în ea un timbru fals şi parcă un sunet de cristal crăpat. În cele din urmă, la desert, chiar el, Ega, era nespus de excitat de un vin de Porto nemaipomenit, din anul 1815. Apoi s-a încins o bacara la care Carlos, din nou sumbru, uitîndu-se necontenit la ceas, a avut un noroc fantastic, „noroc de încornorat“, cum l-a categorisit Darque indignat, schimbîndu-şi ultima bancnotă de douăzeci de mii de reali. La miezul nopţii însă, inexorabil, imputernicitul marchizului a amintit de prescripţiile medicului care fixase acea limită „aniversării“. Şi-au pus atunci toţi pardesiele într-o mare învălmăşeală, printre jeluirile lui Darque şi Craft care plecau de-acolo lefteri, fără să le mai fi rămas măcar mărunţiş pentru tramvaiul cu cai. S-a organizat imediat o subscripţie de binefacere, pe care ei au adunat-o în pălărie, mormăind bogdaproste pentru binefăcători.

În birja de piaţă care-i ducea la Buchetul, Carlos şi Ega au rămas mult timp tăcuţi, fiecare îngropat într-un colţ al banchetei, cu ţigara în gură. Abia pe la mijlocul Pieţii Aterro, Ega a părut să se trezească :

— Spune-mi, ce-ai hotărît ?... Mai pleci la Santa Olávia, sau ce faci ?

Carlos s-a foit în întunericul trăsurii. Apoi, încet, nespus de obosit, a murmurat :

— Poate plec mîine... Încă n-am spus nimic, încă n-am făcut nimic... Am hotărît să-mi acord patruzeci şi opt de

ore ca să mă calmez, să chibzuiesc... Nu putem vorbi acum, cu hodorogeala asta a roților.

Din nou au căzut în mutenie, fiecare în cîte un colț al banchetei.

Acasă, în timp ce urcau scara capitonată cu catifea, Carlos s-a declarat sfîrșit de puteri și suferind de o insuportabilă durere de cap :

— Mai stăm de vorbă mîine, Ega... Noapte bună, da ?

— Pe mîine.

În puterea nopții, Ega s-a trezit de sete. A sărit din pat, a golit sticla de pe măsuța de toaletă, și deodată i s-a părut că aude jos, în camera lui Carlos, un scîrțîit de ușă. A stat să asculte. Apoi, înfrigurat, s-a vîrît iar sub cearșaf. Dar acum se trezise de-a binelea, și un gînd ciudat, nesăbuit, care-l năpădise fără motiv, îl agita, făcea să-i bată inima tare în tăcerea nesfîrșită a nopții. Astfel a auzit bătînd ora trei. Ușa a scîrțîit din nou, apoi o fereastră : sigur că se stîrnise vîntul. Dar nu putea să adoarmă din nou, simțindu-se teribil de prost cu ideea aceea chinuitoare înfiptă în închipuire. Atunci, disperat, a sărit din pat, și-a tras pardesiul pe el și, în vîrful picioarelor, ținînd palma căuș în fața lumînării, a coborît tiptil pînă la camera lui Carlos. În vestibul s-a oprit, tremurînd, cu urechea lipită de draperie, în speranța că va percepe o respirație calmă. Tăcerea era grea și plină. S-a încumetat să intre... Patul era făcut și gol, Carlos ieșise.

A doua zi, marți, a fost dezolantă pentru bietul Ega. Vexat, îngrozit să nu dea cumva ochii cu Afonso sau Carlos, s-a sculat devreme, s-a strecurat pe scări tiptil ca un hoț și s-a dus să ia micul-dejun la cafeneaua Taveres. După-amiază, în strada Aurului, l-a văzut trecînd pe Carlos, în *break*, alături de Cruges și Taveira — pe care-i agățase desigur ca să nu se afle singur cu bunicul la masă. Ega a mîncat melancolic la Universal. S-a întors la Buchetul abia la ora nouă, ca să se schimbe pentru serata contesei de Gouvarinho, care-și oprise trăsura în cursul dimineții în Loreto și-i amintise „că era ziua lui Charlie". Și în pardesiu, cu clacul în mînă, și-a făcut în sfîrșit apariția în salonașul Ludovic al XV-lea unde Cruges cînta Chopin, iar Carlos se instalase la o partidă de *bezigue* cu Craft.

Venea să întrebe dacă avea cineva ceva de transmis nobililor conți de Gouvarinho...

— Distrează-te bine !

— Fii fascinant !

— Vin și eu la cină ! a făgăduit Taveira, întins într-un fotoliu cu *Le Figaro* în mînă.

Era ora două de dimineață cînd s-a înapoiat Ega de la serată, unde se distrase în cele din urmă flirtînd la disperare cu baroana de Alvim care, la cină, după șampanie, învinsă de atîta haz și de atîta îndrăzneală, îi dăduse doi trandafiri. La ușa camerei lui Carlos, aprinzîndu-și lumînarea, Ega a șovăit, mușcat de curiozitate... O fi acolo ? Dar i-a fost rușine să-l mai spioncze, și a urcat, foarte decis acum să fugă la Celorico. Ajuns în cameră, în fața oglinzii, a așezat cu grijă trandafirii baroanei într-un pahar. Și dădea tocmai să se dezbrace, cînd a auzit pași pe coridorul întunecat, niște pași foarte înceți, foarte grei, care au înaintat pînă la ușa lui, unde s-au oprit, în tăcere. Speriat, a strigat : „Cine e ?" Ușa a scîrțîit. Și a apărut Afonso da Maia, palid, cu o jiletcă trasă peste cămașa de noapte și un sfeșnic în mînă, în care se topea lumînarea. N-a intrat. Cu glasul răgușit, tremurător, a întrebat :

— Carlos ? A fost și el ?

Ega, în cămașă, a început să se bîlbîie, tulburat. Nu știa... A stat doar un moment la soții Gouvarinho... Probabil că s-a dus și Carlos cu Taveira, mai tîrziu, la cină.

Bătrînul a închis ochii, parcă gata să-și piardă cunoștința, întinzînd mîna ca să se sprijine. Ega a alergat spre el :

— Nu vă necăjiți, domnule Afonso da Maia !

— Atunci, ce vrei să fac ?

A avut un gest larg de revoltă și durere. Din nou pașii lui, mai grei, mai lenți, s-au pierdut pe coridor.

Ega a rămas lîngă ușă, un moment îngrozit. Apoi a început să se dezbrace încet, decis să-i spună lui Carlos a doua zi, foarte simplu, înainte de a pleca la Celorico, doar atît : că purtarea lui îl ucidea pe bunicul și-l silea pe el, cel mai bun prieten, să fugă de-acolo...

De îndată ce s-a trezit, a tras cufărul în mijlocul odăii, a aruncat pe pat, cu brațele pline, lenjeria pe care voia s-o

împacheteze. Și timp de o jumătate de oră, în cămașă, s-a luptat cu treaba asta, amestecînd în străfulgerările lui de mînie amintiri de la serata din ajun, anumite priviri ale baroanei, anumite speranțe care-i umpleau plecarea de nostalgie. Un soare vesel aurea veranda. A deschis în cele din urmă geamlîcul, a respirat adînc, a privit albastrul frumos al cerului de iarnă. Lisabona cîștiga atît de mult cu vremea asta ! Iar Celorico, moșia, părintele Serafim, îi așterneau deja de departe umbra lor peste suflet. Coborînd ochii, a văzut docarul lui Carlos înhămat cu Hoinara, care scurma pămîntul, înviorată de aerul rece. Era Carlos, desigur, care ieșea devreme, ca să nu-i întîlnească, nici pe el, nici pe bunicul !

De teamă că nu-l va mai prinde în ziua aceea, a coborît alergînd. Carlos se zăvorîse în camera de baie. Ega l-a chemat, celălalt n-a suflat un cuvînt. În cele din urmă Ega a bătut, a strigat prin ușă, fără să-și ascundă enervarea :

— Fii bun și ascultă !... Pleci la Santa Olávia, da sau ba ?

După o clipă, Carlos i-a strigat dinăuntru, prin zgomotul apei care curgea :

— Nu știu... Poate... Am să-ți spun...

Atunci celălalt a izbucnit :

— Am primit o scrisoare de la mama... Și dacă nu pleci la Santa Olávia, plec eu la Celorico... E absurd ! De trei zile batem pasul pe loc !

Și se căia deja de violența sa, cînd i-a parvenit glasul lui Carlos de dincolo, umil și ostenit, implorîndu-l :

— Nu fi așa, Ega ! Ai puțină răbdare cu mine. Am să-ți spun...

Cuprins de una din subitele lui emoții de om nervos, care-l zguduiau atît de tare, Ega și-a simțit ochii umezi. A bîiguit imediat :

— Bine, bine ! Am vorbit tare ca să mă poți auzi prin ușă... Nu-i nici o grabă !

Și a alergat în cameră, năpădit de milă și de tandrețe, cu o lacrimă mare strivită între gene. Simțea bine chinul în care se zbătea bietul Carlos... Și-l închipuia acum, îngrozit, descurajat, fugind într-ascuns de acasă,

petrecîndu-și ziua departe de ai săi, hoinărind tragic... Iar lîngă el, bietul Afonso, îndurerat ! Putea el, oaspete iubit din vremurile vesele, să plece tocmai cînd un val de nenorociri se abătuse peste casa aceea unde-l întîmpinaseră afecțiuni mai puternice decît în propria sa casă ? Ar însemna să se poarte ca un ticălos ! S-a apucat imediat să-și desfacă bagajele, și, mînios în egoismul lui de toate amărăciunile acelea care-l tulburau, își aranja iar lenjeria în scrin, cu aceeași furie cu care o răvășise mai înainte, mîrîind :

— Dracu să le ia pe femei, și viața, și totul !...

Cînd a coborît, gata îmbrăcat, Carlos dispăruse din nou ! Dar Baptista, amărît foc, încruntat, sigur acum că se întîmplase o mare nenorocire, l-a oprit ca să-i murmure :

— Ați avut dreptate... Plecăm mîine la Santa Olávia și luăm cu noi bagaj pentru mult timp... Iarna asta începe rău !

În zorii acelei zile, la ora patru, în plin întuneric, Carlos revenea acasă. Și, mai sfîșietoare acum, punea stăpînire pe el, în răcoarea străzii, teama de a se întoarce la Buchetul ! Încă din ajun teama aceasta îl purtase toată ziua pe străzi în docar, și-l silise în cele din urmă să ia masa, lugubru, cu Cruges, ascuns într-un separeu la Augusto. Teama de bunicul, teama de Ega, teama de Vilaça ; teama de clopoțelul acela care-i chema, îi aduna pe toți la masă ; teama de camera lui, unde în orice moment oricare dintre ei putea să ridice draperia, să intre, să-și înfigă ochii în sufletul și în taina lui... Viața lui era distrusă... Nu-i mai putea oferi decît o intolerabilă amărăciune... Ce să facă, sfinte Dumnezeule, ce să facă ? Ah, dacă cineva l-ar putea sfătui, dacă l-ar putea consola cineva ! Cînd a ajuns în poarta casei, singura lui dorință a fost să se arunce la picioarele unui preot, la picioarele unui sfînt, să-i încredințeze toată durerea inimii sale, să implore blîndețea milostenici lui ! Unde găsea un sfînt ?

În fața Buchetului mai ardeau încă felinarele. A deschis

ușa încetișor. Pas cu pas, a urcat scările capitonate cu catifeaua de culoarea cireșii, care-i amortiza zgomotul pașilor. Pe palier dibuia după lumînare, cînd a zărit, prin draperia întredeschisă, o lumină ce se mișca în fundul camerei. Nervos, s-a dat înapoi, s-a oprit într-un colț. Lumina se apropia, crescînd ; pași înceți, grei, călcau surd pe covor ; lumina a apărut și, odată cu ea, bunicul, în cămașă, livid, mut, uriaș, ca un strigoi. Carlos nu s-a clintit, simțind că se sufocă ; iar ochii bătrînului, roșii, holbați, au dat de el, au rămas ațintiți asupra lui, pătrunzîndu-i pînă în străfundurile sufletului. Apoi, fără un cuvînt, cu creștetul alb tremurînd, Afonso a străbătut palierul, pe catifeaua căruia lumina așternea o culoare sîngerie, iar pașii i s-au pierdut în interiorul casei, tîrșîiți, înăbușiți, din ce în ce mai pierduți, ca și cum ar fi fost cei din urmă din viața sa !

Carlos a intrat în camera lui pe întuneric, s-a împiedicat de o sofa. Și acolo s-a lăsat să cadă, cu capul îngropat în brațe, fără un gînd, fără un simțămînt, văzîndu-l întruna în fața ochilor pe bătrînul livid cum trece și iar trece pe lîngă el ca o stafie, cu lumina roșiatecă în mînă. Puțin cîte puțin l-a cuprins oboseala, inerția, o nespusă sfîrșeală a voinței, prin care o singură dorință mai răzbătea, se amplifica, dorința să se odihnească pe vecie undeva, în mutenie și beznă... Astfel a alunecat spre gîndul morții. Ea ar fi vindecarea desăvîrșită, adăpostul sigur. De ce să nu meargă în întîmpinarea ei ? Cîteva grăunțe de laudanum în noaptea aceea și pătrundea în pacea absolută...

S-a îmbătat îndelung cu gîndul acesta, care-i dăruia ușurare și mîngîiere, ca și cum, izgonit de o furtună năpraznică, ar fi văzut deschizîndu-se în fața pașilor săi o ușă din care ar fi răzbătut spre el căldură și liniște. Un foșnet, ciripitul unei păsări la fereastră, l-a făcut să simtă soarele și ziua. S-a ridicat, s-a dezbrăcat foarte încet, cu o imensă moleșeală. Și a căzut pe pat, și-a îngropat capul în pernă, ca să se cufunde iar în dulceața acelei inerții, premergătoare morții, și să nu-i mai parvină — în orele

care-i rămîneau — nici o lumină, nici un semn de pe pămînt.

Soarele se înălțase cînd s-a auzit zarvă și a năvălit Baptista în cameră :

— Domnule Carlos, domnișorule ! Bunicului dumneavoastră i s-a făcut rău în grădină, și-a pierdut cunoștința !...

Carlos a sărit din pat, punîndu-și repede un pardesiu pe care-l avea la îndemînă. În vestibul, guvernanta, sprijinită peste rampa scării, striga speriată : „Drept înainte, omul lui Dumnezeu, lîngă brutărie, domnul doctor Azevedo !“ Și un băiat care alerga, de care s-a ciocnit pe coridor, i-a strigat fără să se oprească :

— În fund, lîngă cascadă, domnule Carlos, la masa de piatră !...

Afonso da Maia era acolo, în colțul acela al grădinii, sub crengile cedrului, așezat pe banca de stejar, prăvălit peste masa cioplită grosolan, cu fața îngropată între brațe. Pălăria căzută de pe cap se rostogolise la pămînt ; pe spate, cu gulerul ridicat, mai avea încă vechea manta albastră. În jur, prin frunzele cameliilor, pe aleile cu pietriș fin, scînteia, de culoarea aurului, soarele blînd al iernii. Printre scoicile cascadei, firicelul de apă plîngea încet.

Înnebunit, Carlos i-a ridicat fața, deja încleștată, galbenă ca ceara, cu ochii închiși, cu un fir de sînge la colțurile lungii bărbi ca zăpada. Apoi a căzut în genunchi pe solul umed și a început să-i scuture mîinile, murmurînd : „Bunicule ! bunicule !“ A alergat la bazin, a luat apă să-l stropească :

— Chemați pe cineva ! Chemați pe cineva !

Din nou îi pipăia inima... Dar era neînsuflețită. Era mort, rece acum, trupul acela mai bătrîn decît secolul, care rezistase atît de formidabil, ca un stejar uriaș, anilor și furtunilor. Acolo murise însingurat ; sub soarele deja înălțat pe cer, căzut peste masa aceea cioplită grosolan în piatră, pe care-și sprijinise capul ostenit.

Cînd Carlos s-a ridicat de jos, și-a făcut apariția și Ega, cu părul vîlvoi, înfășurat în *robe-de-chambre*. Carlos l-a

îmbrățișat, tremurînd tot, în hohote de plîns sfîșietor. Servitorii din jur priveau înspăimîntați. Iar guvernanta, năucită parcă, umbla pe alele de trandafiri gemînd, cu mîinile la cap : „Vai, bunul meu stăpîn, vai, bunul meu stăpîn !"

Tocmai atunci portarul, cu sufletul la gură, sosea și el cu medicul, doctorul Azevedo, pe care îl întîlnise din fericire pe stradă. Era un tînăr abia ieșit de pe băncile Facultății, slăbuț și nervos, cu vîrfurile mustății foarte încrețite. A schițat, sfios, un salut către cei din jur : servitori, Ega, Carlos — care încerca să se calmeze cu fața încă scăldată în lacrimi. Apoi, după ce și-a scos mănușile, l-a examinat din cap pînă în picioare pe Afonso cu o încetineală, o minuțiozitate pe care le exagera, pe măsură ce simțea cum îl urmăresc tot mai îngrijorați și mai atenți toți ochii aceia umeziți. În cele din urmă, în fața lui Carlos, trecîndu-și nervos degetele peste mustață, a murmurat niște termeni medicali... Dealtfel, spunea, colegul trebuie să fi înțeles deja că totul, din păcate, se sfîrșise. Regreta din tot sufletul nenorocirea... Dacă putea fi de folos cu ceva, cu cea mai mare plăcere...

- Vă mulțumesc foarte mult, a bîiguit Carlos.

Ega, în papuci, l-a însoțit cîțiva pași pe domnul doctor Azevedo, ca să-i arate unde e poarta grădinii.

Între timp, Carlos se oprise în fața bătrînului, fără să plîngă, cuprins doar de spaima acelui sfîrșit atît de brusc. Imagini de-ale bunicului, bunicul viu și puternic fumîndu-și pipa lîngă cămin, stropindu-și trandafirii dimineața, îi treceau prin suflet, de-a valma, lăsîndu-i-l tot mai îndurerat și mai negru... Și l-a năpădit dorința să sfîrșească și el la fel, să se sprijine ca el de masa aceea de piatră și, fără alt efort, fără altă durere pricinuită de viață, să se cufunde ca el în pacea veșnică. O rază de lumină, străbătînd prin ramurile groase ale cedrului, lovea fața moartă a lui Afonso. Tăcute pînă atunci, păsările, o clipă speriate, își reîncepuseră ciripitul. Ega s-a apropiat de Carlos, i-a atins umărul :

— Trebuie să-l ducem sus.

Carlos a sărutat mîna rece care atîrna la pămînt. Și, încet, cu buzele tremurînde, l-a ridicat pe bunicul de umeri, duios. Baptista a venit alergînd ca să dea o mînă de ajutor ; Ega, împleticindu-se în larga lui haină de casă, a apucat picioarele bătrînului. Străbătînd grădina, terasa însorită, biroul unde fotoliul lui aștepta în fața focului aprins, l-au transportat într-o tăcere întreruptă doar de pașii servitorilor, care alergau să deschidă ușile, săreau să ajute cînd Carlos, prea tulburat, sau Ega se poticneau sub greutatea trupului voinic. Guvernanta ajunsese deja în camera lui Afonso și ținea în mînă o cuvertură de mătase gata s-o întindă pe patul de fier simplu, fără perdeluțe. Și acolo l-au depus, în sfîrșit, peste crengile de culoare deschisă, brodate pe mătasea albastră.

Ega a aprins două sfeșnice de argint ; guvernanta, îngenuncheată la marginea patului, murmura rozariul ; iar Monsieur Antoine, cu boneta lui albă de bucătar în mînă, se oprise la ușă, lîngă un coș pe care-l adusese din seră, plin de camelii și frunze de palmier. Între timp Carlos, umblînd de colo-colo prin cameră, zguduit de lungi sughițuri de plîns, reîncepea întruna, cu o ultimă și absurdă speranță, să palpeze mîinile sau inima bătrînului. Cu jiletca de diftină, cu pantofii lui mari și albi, Afonso părea mai voinic și mai înalt, în rigiditatea lui, întins pe patul îngust ; de sub părul ca neaua, tuns în perie, și pînă la lunga-i barbă neglijentă, pielea dobîndise o nuanță de fildeș vechi, pe care ridurile se săpau cu duritatea unor cioplituri cu dalta ; pleoapele cutate, cu gene albe, se închiseseră cu seninătatea celui care în sfîrșit și-a aflat odihna ; iar cînd l-au culcat, una dintre mîini i-a rămas deschisă pe inimă, în atitudinea simplă și firească a omului a cărui inimă trăise atît de intens !

Carlos nu se mai sătura să-l privească, îndurerat. Era disperat că bunicul plecase pentru totdeauna, fără să-și fi luat rămas-bun unul de la altul, fără să fi schimbat între ei un cuvînt bun. Nimic ! Doar privirea aceea atît de mîhnită, cînd a trecut pe lîngă el cu lumînarea aprinsă în mînă. Încă de pe atunci el se îndrepta către moarte. Eu-

nicul știa tot, de aceea murise ! Și certitudinea asta îi bătea necontenit în suflet, cu prelungi lovituri, repetate și lugubre. Bunicul știa tot, de aceea murise !

Ega i-a arătat cu un gest ținuta în care se afla — el în *robe-de-chambre*, Carlos cu pardesiul aruncat peste cămașa de noapte :

— Trebuie să coborîm, trebuie să ne îmbrăcăm.

Carlos a bîiguit :

— Da, trebuie să ne îmbrăcăm...

Dar nu s-a clintit. Ega l-a apucat blînd de braț. El umbla ca un somnambul, trecîndu-și batista încet peste față și barbă. Și deodată, pe coridor, frîngîndu-și mîinile disperat, plîngînd iar cu lacrimi amare, a rostit aceste cuvinte în care se revărsa năvalnic toată vina sa :

— Ega, scumpul meu Ega ! Bunicul m-a văzut azi de dimineață cînd m-am întors ! A trecut pe lîngă mine și nu mi-a spus nimic...

Ega l-a tras după el, l-a mîngîiat, respingînd un asemenea gînd. Ce prostie ! Bunicul avea aproape optzeci de ani și suferea de inimă... De cînd se înapoiase de la Santa Olávia nu vorbiseră ei despre asta de atîtea ori, îngroziți ! Era absurd să înceapă acum să-și întețească durerea, cu o asemenea închipuire !

Carlos a murmurat încet, parcă în sinea lui, cu ochii în pămînt :

— Nu ! E ciudat, dar nu mă simt mai nenorocit ! Accept asta ca pe o pedeapsă... Vreau să fie o pedeapsă... Și mă simt doar foarte mic, foarte umil în fața celui care mă pedepsește astfel. Azi de dimineață mă gîndeam să mă omor. Și acum, nu ! Pedeapsa mea e să trăiesc, strivit pentru totdeauna... Ceea ce mă doare e că nu și-a luat rămas-bun de la mine !

Din nou au început să-i curgă lacrimile, dar încet, liniștit, fără disperare. Ega l-a dus în cameră, ca pe un copil. Și l-a lăsat așa într-un colț al sofalei, cu batista la ochi, cufundat într-un plîns continuu și potolit, care îi spăla, îi ușura inima de toate neliniștile învălmășite și fără nume care o sufocaseră în ultimele zile.

La amiază, sus, Ega tocmai sfîrșea cu îmbrăcatul, cînd Vilaça a năvălit în camera lui, cu brațele deschise.

— Cum s-a întîmplat, cum s-a întîmplat ?

Baptista trimisese valetul după el, dar băiatul n-a știut să-i povestească mare lucru. Acum, jos, bietul Carlos îl îmbrățișase, sărăcuțul, scăldat în lacrimi, fără să poată spune nimic, cerîndu-i doar să se înțeleagă cu Ega pentru tot ce era de făcut... Așadar, venise.

— Dar cum s-a întîmplat, cum s-a întîmplat așa, deodată ?...

Ega i-a povestit pe scurt cum l-au găsit pe Afonso dimineață în grădină, prăvălit peste masa de piatră. A venit și doctorul Azevedo, dar totul se sfîrșise !

Vilaça și-a luat capul în mîini :

— Îngrozitor ! Crede-mă ! Femeia asta, femeia asta care a apărut aici, numai ea l-a omorît ! N-a mai fost același om după acea lovitură ! Nimic altceva ! Numai asta a fost !

Ega murmura, turnîndu-și mașinal apă de colonie pe batistă :

— Da, poate, lovitura asta, și cei optzeci de ani, și îngrijiri puține, și o boală de inimă.

Au vorbit atunci despre înmormîntare, care trebuia să fie simplă, cum se cuvenea acelui om simplu. Pentru depunerea trupului pînă să fie transportat la Santa Olávia, Ega se gîndise la cavoul marchizului.

Vilaça se scărpina în bărbie, șovăind :

— Și eu am un cavou. Chiar domnul Afonso da Maia a pus să-l construiască pentru tatăl meu, odihnească-l Dumnezeu... Cred că, dacă-i vorba de cîteva zile, ar sta acolo perfect. Așa nu mai trebuie să ne rugăm de nimeni, iar eu aș fi foarte onorat...

Ega a fost de acord. Apoi au mai stabilit alte amănunte în legătură cu ferparul, ora, închiderea coșciugului. În cele din urmă, Vilaça, uitîndu-se la ceas, s-a ridicat cu un oftat adînc :

— Bine, mă duc să fac aceste triste demersuri ! Și mă întorc imediat, că vreau să-l mai văd pentru ultima oară,

după ce va fi îmbrăcat. Cine ar fi spus ? Alaltăieri încă am mai jucat cu el... Ba i-am şi cîştigat trei mii de reali, sărăcuţul !

Un val de nostalgie l-a sufocat, a fugit cu batista la ochi.

Cînd Ega a coborît, Carlos, în doliu mare, şedea la birouaş, în faţa unei coli de hîrtie. Imediat s-a ridicat, a aruncat pana...

— Nu pot !... Scrie-i tu două cuvinte !

Fără un cuvînt, Ega a luat pana, a scris un bilet foarte scurt. Spunea : *Dragă doamnă, domnul Afonso da Maia a murit azi de dimineaţă, pe neaşteptate, de apoplexie. Înţelegeţi că în aceste momente Carlos nu poate decît să mă roage să vă transmit eu această veste tristă. Vă rog să credeţi etc.* Nu i-a citit-o lui Carlos. Şi cum Baptista, în doliu şi el, intra în acel moment cu micul-dejun pe o tavă, Ega i-a cerut să trimită biletul, printr-un valet, în strada Sfîntul Francisc. Baptista i-a spus în şoaptă, peste umăr, lui Ega :

— E bine să nu uitaţi de uniformele de doliu pentru servitorime...

— Ştie domnul Vilaça.

Au luat ceaiul în grabă, pe platoul de serviciu. Apoi Ega le-a scris cîte un bilet lui Dom Diogo şi Sequeira, cei mai vechi prieteni ai lui Afonso ; şi bătea ora două cînd au sosit oamenii cu coşciugul, ca să îmbălsămeze trupul. Dar Carlos n-a îngăduit ca nişte mîini mercenare să-l atingă pe bunicul. El şi cu Ega, ajutaţi de Baptista, au fost cei care, curajoşi, înăbuşindu-şi emoţia sub simţul datoriei, l-au spălat, l-au îmbrăcat, l-au depus în sicriul mare de stejar căptuşit cu satin de culoare deschisă, în care Carlos a aşezat şi o miniatură a bunicii sale Runa. Pe seară, cu ajutorul lui Vilaça care revenise „să-i arunce o ultimă privire stăpînului", l-au coborît în biroul pe care Ega n-a vrut să-l schimbe, nici să-l împodobească, şi care, cu damascurile lui stacojii, cu rafturile sculptate, cu cărţile acoperind masa de lucru din lemn-negru, îşi păstra înfăţişarea austeră de pace studioasă. Numai că, pentru a depune coşciugul, au alăturat două mese mari, acoperite cu o catifea neagră ce s-a găsit prin casă şi pe care era brodat în fir blazonul familiei. Deasupra, Christul lui Rubens îşi deschidea braţele peste auriul soarelui la asfinţit. Pe margini ardeau douăsprezece sfeşnice de argint. La căpătîiul catafalcului, frunze mari de palmier de seră se încrucişau cu buchete de camelii. Iar Ega a aprins puţină tămîie în două parfumatoare de bronz.

Pe seară, primul care a apărut dintre bătrînii prieteni a fost Dom Diogo, solemn, în frac. Sprijinit de Ega, îngrozit în faţa coşciugului, a putut doar să murmure : „Şi era cu şapte luni mai tînăr decît mine !" Marchizul a venit tîrziu, înfofolit în cuverturi, aducînd un coş mare cu flori. Craft şi Cruges nu ştiau nimic, se întîlniseră pe Rampa Sfinţilor ; şi prima surpriză au avut-o găsind închisă poarta de la Buchetul. Cel din urmă a sosit Sequeira, care-şi petrecuse ziua la moşie, şi l-a îmbrăţişat pe Carlos, apoi pe Craft, la nimereală, zăpăcit, cu o lacrimă în ochii injectaţi, bîiguind : „S-a dus prietenul pe care l-am avut atîţia ani. Mult n-am să mai întîrzii nici eu !..."

Şi noaptea de veghe şi de condoleanţe a început, prelungită şi tăcută. Cele douăsprezece lumînări ardeau, foarte înalte, cu o solemnitate funerară. Apropiindu-şi scaunele, prietenii schimbau între ei cîte un murmur înăbuşit. Încetul cu încetul, căldura, aroma tămîii, mireasma florilor, l-au silit pe Baptista să deschidă una dintre ferestrele ce dădeau spre terasă. Cerul era plin de stele. Un vînt fin susura printre crengile din grădină.

Se făcuse tîrziu cînd lui Sequeira, care nu se urnise de pe fotoliu, cu braţele încrucişate, i-a venit ameţeală. Ega l-a dus în sufragerie, ca să-l întremeze cu un pahar de coniac. Se pregătise acolo o cină rece, cu vinuri şi dulciuri. A venit şi Craft, împreună cu Taveira, care aflase de nenorocire la redacţia *După-amiezii*, şi dăduse fuga, aproape fără să fi luat masa. După o picătură de Bordeaux şi un sandvici, Sequeira şi-a mai revenit, şi a început să

amintească de trecut, de vremurile strălucite cînd Afonso și cu el erau tineri. Dar a amuțit cînd l-a văzut apărînd pe Carlos, palid și cu mersul lent de somnambul, care a bîiguit : „Luați ceva, vă rog, luați ceva..."

A atins o farfurie, a dat ocol mesei, a ieșit din nou. La fel de încet s-a dus pînă în vestibul unde ardeau toate candelabrele. O siluetă slabă și neagră s-a ivit pe scară. Două brațe l-au înlănțuit. Era Alencar.

— N-am venit niciodată aici în zilele fericite, iată-mă la această oră de tristețe !

Și poetul l-a urmat pe coridor, în vîrful picioarelor, parcă pășind printr-un naos de biserică.

Între timp, Carlos a mai făcut cîțiva pași prin vestibul. Pe colțul unui divan rămăsese un coș mare cu o coroană de flori, pe care se afla o scrisoare. A recunoscut scrisul Mariei. N-a atins-o, s-a retras în birou. Alencar, în fața sicriului, cu mîna pe umărul lui Ega, murmura : „A pierit un suflet de erou !"

Lumînările se consumau. Domnea o oboseală apăsătoare. Baptista a servit cafelele în sala de biliard. Și acolo, de îndată ce și-a primit ceașca, Alencar, înconjurat de Cruges, de Taveira, de Vilaça, a început să vorbească și el despre trecut, despre vremurile strălucite de la Arroios, despre tinerii înfocați de pe atunci :

— Vedeți și voi, copii, dacă mai puteți întîlni astăzi oameni ca aceștia Maia, suflete de lei, mărinimoși, viteji !... Totul pare să moară în țara asta nenorocită !... A pierit scînteia, a pierit pasiunea !... Afonso da Maia ! Parcă-l văd, cu cravata lui mare de satin, la fereastra castelului de la Benfica, acea figură nobilă de portughez din alte vremi... Și uite-l că s-a dus ! Ca și bietul meu Pedro... Caramba, mi-e sufletul cătrănit !

Ochii i s-au împăienjenit, a tras o înghițitură imensă de coniac.

După ce a sorbit puțină cafea, Ega s-a întors în birou, unde mirosul de tămîie răspîndea o melancolie de capelă. Dom Diogo, întins pe sofa, sforăia ; Sequeira, în față, dormita și el, prăvălit peste brațele-i încrucișate, cu tot sîngele în obraz. Ega i-a trezit ușurel. Cei doi bătrîni prieteni, după ce l-au îmbrățișat pe Carlos, au plecat în aceeași trăsură, cu țigările aprinse. Ceilalți, unul cîte unul, s-au dus și ei să-l îmbrățișeze pe Carlos, și-și puneau acum pardesiele. Ultimul a plecat Alencar și cînd a ajuns în curtea interioară l-a sărutat pe Ega, într-un impuls de emoție, deplîngînd încă o dată trecutul, prietenii săi dispăruți :

— Singurii care mai însemnați ceva pentru mine sînteți voi, băieți, tinerețul. Nu mă dați la o parte ! Altfel, caramba, cînd voi avea chef să fac o vizită, va trebui să mă duc la cimitir. Rămîi cu bine, ai grijă, să nu-ți fie frig !

Înmormîntarea a avut loc a doua zi, la ora unu. Ega, marchizul, Craft, Sequeira, au purtat sicriul pînă la poartă, urmați de grupul de prieteni, printre care se detașa contele de Gouvarinho, cît se poate de solemn, cu crucea cea mare a Ordinului lui Christ în piept. Contele de Steinbroken, cu secretarul său, duceau în mînă o coroană de violete. Pe strada îngustă, trăsurile se înghesuiau într-un șir lung ce urca, se pierdea pe celelalte străzi, pe ulițele transversale ; la toate ferestrele cartierului se arăta lume ; polițiștii strigau la birjari. În sfîrșit, carul mortuar, foarte simplu, s-a pus în mișcare, urmat de două trăsuri ale casei, goale, cu felinarele acoperite de văluri de doliu. În urmă, una cîte una, au defilat trăsurile de piață cu invitații, care-și încheiau fracurile, ridicau ferestrele din cauza frigului acelei zile de brumă. Darque și Vargas se urcaseră în același cupeu. Valetul lui Gouvarinho a trecut în trap mărunt pe mîrțoaga lui albă. Și poarta Buchetului ce dădea spre strada pustie s-a închis în sfîrșit pentru un doliu mare.

Cînd Ega s-a înapoiat de la cimitir, l-a găsit pe Carlos în cameră, rupînd hîrtii, în timp ce Baptista, aferat, îngenuncheat pe covor, închidea un cufăr de piele. Și cum Ega, palid și rebegit de frig, își freca mîinile, Carlos a închis sertarul plin de scrisori și i-a spus să se ducă în fumoar, unde se făcuse focul.

De îndată ce au intrat acolo, Carlos a tras draperia, s-a uitat la Ega :

— Ți-e greu să te duci să-i vorbești tu ?

— Nu. De ce ?... Ce să-i spun ?

— Tot.

Ega și-a tras fotoliul lîngă cămin, a răscolit prin jăratec. Lîngă el, Carlos a continuat cu voce înceată, privind către foc :

— În afară de asta, doresc ca ea să plece, să plece imediat la Paris... N-ar avea nici un rost să mai rămînă la Lisabona... Pînă se va lichida ce-i aparține, i se va stabili o rentă lunară, o rentă mare... Vilaça trebuie să vină curînd, să vorbească despre detaliile astea... În orice caz, mîine, pentru plecare, îi duci cinci sute de livre.

Ega a murmurat :

— Poate că pentru chestiunile astea bănești ar fi mai bine să se ducă Vilaça...

— Nu, pentru numele lui Dumnezeu ! De ce s-o obligăm pe biata făptură să roșească în fața lui Vilaça ?

S-a făcut tăcere. Amîndoi se uitau la flacăra luminoasă ce dănțuia.

— Ți-e tare greu, nu-i așa, bietul meu Ega ?...

— Nu... Încep să mă călesc. Trebuie să închid ochii, să mai trec și prin ora asta grea, și apoi am să mă odihnesc. Cînd te întorci de la Santa Olávia ?

Carlos nu știa. Conta ca Ega, după terminarea misiunii sale în strada Sfîntul Francisc, să vină să se plictisească vreo cîteva zile cu el la Santa Olávia. Mai tîrziu urma să se transporte acolo trupul bunicului...

— Și după ce trece și asta, am să încep să călătoresc... Mă duc în America, mă duc în Japonia, am să fac lucrul acela stupid și întotdeauna eficient care se numește „a te distra"...

A ridicat din umeri, a mers încet pînă la fereastră, unde murea palid o rază de soare în după-amiaza pe care o luminase. Apoi, înapoindu-se lîngă Ega, care răscolea din nou prin cărbuni :

— Eu, bineînțeles, nu îndrăznesc să-ți spun să vii cu mine, Ega... Aș dori foarte mult, dar nu îndrăznesc !

Ega a lăsat încet cleștele jos, s-a ridicat, și-a deschis larg brațele spre Carlos și a spus emoționat :

— Îndrăznește, ce dracu... De ce nu ?

— Atunci, vino !

Carlos își pusese tot sufletul în cuvintele acestea. Și cînd l-a îmbrățișat pe Ega, îi curgeau pe față două lacrimi mari.

Atunci Ega a început să chibzuiască. Pînă să vină la Santa Olávia, va face mai întîi un pelerinaj la moșia din Celorico. Orientul era scump. Trebuia deci urgent să-i smulgă maică-si cîteva scrisori de credit... Și cum Carlos i-a ripostat că avea „destul pentru luxul amîndurora", Ega l-a oprit, foarte serios :

— Nu, nu ! Și maică-mea e bogată. O călătorie în America și în Japonia sînt educative. Iar mama are datoria să-mi completeze educația. Dar ce am să primesc cu dragă inimă de la tine e unul din cuferele tale de piele.

Cînd în seara aceea, însoțiți de Vilaça, Carlos și cu Ega au ajuns în gara Santa Apolónia, trenul era gata de plecare. Carlos abia a avut timp să sară în compartimentul rezervat, în timp ce Baptista, cu pledurile de voiaj pe braț, îmbrîncit de paznic, se cățăra disperat în alt vagon, în protestele indivizilor care se înghesuiau acolo. Trenul s-a pus imediat în mișcare. Carlos s-a mai aplecat peste portieră, strigîndu-i lui Ega : „Trimite-mi o telegramă mîine, ca să-mi spui cum a fost !"

Înapoindu-se la Buchetul cu Vilaça, care în noaptea aceea voia să tricze și să sigileze hîrtiile lui Afonso da Maia, Ega a pomenit imediat despre cele cinci sute de livre pe care urma să i le înmîneze a doua zi de dimineață Mariei Eduarda. Într-adevăr, Vilaça primise ordine de la Carlos în acest sens. Dar sincer vorbind, între prieteni, nu i se părea o sumă prea mare pentru o călătorie ? În afară de asta, Carlos spusese să i se fixeze acelei doamne o rentă lunară de patru mii de franci, o sută șaizeci de livre ! Nu găsea, la fel, că e exagerat ? Pentru o femeie, o simplă femeie...

Ega i-a amintit că acea simplă femeie legal avea dreptul la mult mai mult...

— Da, da, a mormăit împuternicitul. Dar toate chestiunile astea de legalitate mai trebuie aprofundate. Să nu vorbim încă despre asta ! Mie nu-mi place să vorbesc despre asta !

Apoi, cum Ega făcea aluzie la averea pe care o lăsa Afonso da Maia, Vilaça a dat amănunte. Desigur, era una dintre marile case ale Portugaliei. Numai ceea ce revenise e la moștenirea lui Sebastião da Maia reprezenta o rentă de cincisprezece mii de contos. Proprietățile din Alentejo, cu lucrările pe care le făcuse acolo tatăl lui Vilaça, își triplaseră valoarea ; Santa Olávia, în schimb, nu era rentabilă. Și moșiile de lîngă Lamego, un comitat întreg...

— E mult bănet ! a exclamat el cu satisfacție, bătîndu-l pe Ega pe genunchi. Și asta, amice, orice s-ar spune, totdeauna consolează de orice.

— Consolează de multe, în orice caz.

Intrînd la Buchetul, Ega se simțise cuprins de o imensă nostalgie la amintirea căminului fericit și plăcut ce existase acolo și pierise acum pentru totdeauna. În vestibul, pașii săi i s-au părut că răsună trist, ca într-o casă părăsită. Încă mai plutea prin aer un vag miros de tămîie și fenol. În lustra de pe coridor se afla doar o singură luminare toropită.

— Totul pare deja năpădit de ruină, Vilaça.

— O ruină destul de îmbelșugată, totuși ! a murmurat împuternicitul aruncînd o privire spre tapiserii și divane, frecîndu-și mîinile, înfiorat de răcoarea nopții.

Au intrat în biroul lui Afonso, unde s-au dus un moment să se încălzească lîngă foc. Orologiul Ludovic al XV-lea a bătut în sfîrșit de ora nouă, apoi clinchetul argintiu al menuetului a vibrat o clipă și s-a stins. Vilaça se pregătea să-și înceapă misiunea. Ega i-a declarat că se duce la el în cameră ca să-și aranjeze hîrțogăraia, să facă și el curățenie finală după doi ani de tinerețe...

A urcat. Și nici nu și-a așezat bine sfeșnicul pe scrin, cînd a auzit în fund, în tăcerea de pe coridor, un vaiet

lung, dezolat, de o tristețe nesfîrșită. De groază i s-a făcut părul măciucă. Sunetul se tîra, gemea în întuneric, în direcția camerelor lui Afonso da Maia. În cele din urmă, spunîndu-și că toată casa trebuia să mai fie trează, plină de servitori și lumini, Ega s-a încumetat să facă vreo cîțiva pași pe coridor, cu sfeșnicul în mîna ce-i tremura.

Era motanul ! Era Reverendul Bonifácio care, în fața camerei lui Afonso, zgîriind la ușa închisă, mieuna îndurerat. Ega l-a izgonit furios. Bietul Bonifácio a luat-o la fugă, obez și greoi, cu coada stufoasă atingînd podeaua ; dar s-a întors imediat și, zgîriind iar ușa, frecîndu-se de picioarele lui Ega, a reînceput să miaune, cu un bocet ascuțit, plin de dor ca o durere omenească, plîngîndu-și stăpînul pierdut care-l lua pe genunchi ca să-l scarpine și acum nu mai apăruse.

Ega a dat fuga în birou ca să-l roage pe Vilaça să rămînă peste noapte la Buchetul. Împuternicitul a acceptat, impresionat și el de motanul care plîngea. A lăsat teancul de hîrtii pe masă, s-a dus din nou să-și încălzească picioarele lîngă focul amorțit. Și, întorcîndu-se spre Ega care se așezase, încă palid, pe sofaua brodată în nuanțe, vechiul loc al lui Dom Diogo, a murmurat, încet și grav :

— Acum trei ani, cînd domnul Afonso mi-a comandat primele lucrări de aici, i-am amintit că, după o veche legendă, zidurile de la Buchetul i-au fost întotdeauna fatale familiei Maia. Domnul Afonso da Maia a rîs de presimțiri și legende... Ei bine, au fost într-adevăr fatale !

A doua zi, luînd cu el hîrtiile femeii Monforte și banii sub formă de scrisori și livre pe care îi înmînase Vilaça la ușa Băncii Portugaliei, Ega, cu inima ticăind, dar decis să fie tare, să înfrunte criza cu seninătate, a urcat la etajul întîi din strada Sfîntul Francisc. Domingos, cu cravată neagră, umblînd în vîrful picioarelor, a desfăcut draperia salonului. Și Ega nici nu așezase bine pe sofaua veche cutia de țigări a femeii Monforte, cînd a intrat Maria Eduarda, palidă, îmbrăcată în negru, cu amîndouă mîinile întinse spre el.

— Ce face Carlos ?

Ega s-a bîlbîit :

— Cum vă puteţi închipui, într-un asemenea moment... A fost teribil, aşa, pe neaşteptate...

O lacrimă a tremurat în ochii încercănaţi ai Mariei. Ea nu-l cunoscuse pe domnul Afonso da Maia, nici măcar nu-l văzuse vreodată. Dar suferea cu adevărat pentru că simţea cît trebuie să sufere Carlos... Ce mult ţinea băiatul acela la bunicul său !

— A murit subit, nu-i aşa ?

Ega s-a pierdut în amănunte. A mulţumit pentru coroana trimisă de ea. A povestit despre gemetele, durerea bietului Bonifácio...

— Dar Carlos ? repeta el.

— Carlos a plecat la Santa Olávia, doamna mea.

Ea şi-a încleştat mîinile, copleşită de vestea neaşteptată. La Santa Olávia ! Şi fără un bilet, fără un cuvînt ?... Groaza o făcea să pălească mai tare, în faţa acelei plecări atît de grăbite, care semăna aproape cu o părăsire. A murmurat în sfîrşit, cu un aer prefăcut de resemnare şi de încredere :

— Da, într-adevăr, în asemenea clipe nu te mai gîndeşti la ceilalţi...

Două lacrimi i se prelingeau încet pe obraz. Şi faţă de această durere, atît de umilă şi atît de mută, Ega a rămas descumpănit. O clipă, cu degetele tremurătoare la mustaţă, a privit-o pe Maria cum plîngea în tăcere. În cele din urmă s-a sculat, s-a dus la fereastră, s-a întors, şi-a deschis braţele în faţa ei, plin de amărăciune :

— Nu, nu-i asta, scumpa mea doamnă ! E altceva, mai este ceva ! Am trecut amîndoi prin nişte zile teribile ! Am avut nişte zile de adînci frămîntări...

Altceva ! ?... Ea aştepta, cu ochii larg deschişi îndreptaţi spre Ega, cu tot sufletul parcă suspendat.

Ega a respirat adînc :

— Vă amintiţi de un oarecare Guimarães care locuieşte la Paris, un unchi de-al lui Dâmaso ?

Maria, mirată, a dat încet din cap.

— Acel Guimarães o cunoştea foarte bine pe mama dumneavoastră, nu-i aşa ?

Ea a făcut un gest scurt şi mut. Dar bietul Ega încă mai şovăia, cu faţa încreţită şi albă, cumplit de stînjenit :

— Vă vorbesc despre toate acestea, doamna mea, pentru că aşa mi-a cerut Carlos... Numai Dumnezeu ştie cît îmi vine de greu !... E groaznic, nu ştiu cum să încep...

Ea şi-a împreunat mîinile, implorîndu-l, cuprinsă de o adîncă nelinişte :

— Pentru numele lui Dumnezeu !

Şi chiar în clipa aceea, foarte calmă, Rosa ridica colţul draperiei, cu Niniche lîngă ea şi păpuşa în braţe. Mamă-sa i-a strigat nervoasă :

— Pleacă de-aici ! Lasă-mă !

Speriată, fetiţa n-a mai înaintat, cu frumoşii ei ochi dintr-o dată scăldaţi în lacrimi. Draperia a căzut, din fundul coridorului s-a auzit un plîns puternic şi înăbuşit.

Atunci Ega n-a mai avut decît o singură dorinţă, dorinţa disperată să termine odată.

— Cunoaşteţi scrisul mamei dumneavoastră, nu-i aşa?... Ei bine ! Vă aduc aici o declaraţie de-a ei în legătură cu dumneavoastră. ... Guimarães avea la el acest document, împreună cu alte hîrtii pe care i le-a încredinţat ea în '71, în ajunul războiului... Le-a păstrat pînă acum şi voia să vi le restituie, dar nu ştia unde locuiţi. V-a văzut acum cîteva zile în trăsură, cu mine şi cu Carlos... Era lîngă Aterro, trebuie să vă amintiţi, în faţa croitorului, cînd veneam de la Vizuina... Ei bine ! Guimarães s-a dus imediat la împuternicitul familiei Maia, i-a dat hîrtiile pentru ca el să vi le înmîneze dumneavoastră... Şi de la primele cuvinte pe care le-a spus, închipuiţi-vă mirarea tuturor cînd s-a întrevăzut că sînteţi rudă cu Carlos, şi încă rudă foarte apropiată...

Spusese la repezeală toată povestea asta, în picioare, aproape dintr-o răsuflare, cu gesturi brusce de om nervos. Ea înţelegea greu, lividă, copleşită de o nesfîrşită groază. A putut doar să murmure foarte slab : „Dar..." Şi

a amuţit din nou, înmărmurită, devorînd din ochi gesturile lui Ega care, aplecat peste sofa, despacheta tremurînd cutia de ţigări a femeii Monforte. În sfîrşit, s-a întors spre ea cu o hîrtie în mînă, îngrămădind cuvintele la nimereală :

— Mama dumneavoastră nu v-a spus niciodată... Avea un motiv foarte grav... A fugit din Lisabona, a fugit de la soţul ei... Vă spun asta aşa, brutal, iertaţi-mă dar nu e momentul acum să atenuez lucrurile... Iată ! Cunoaşteţi scrisul mamei dumneavoastră. E scrisul ei, nu-i aşa ?

— Da ! a exclamat Maria, dînd să-i smulgă hîrtia din mînă.

— Iertare ! a strigat Ega, retrăgîndu-i-o violent. Eu sînt un străin ! Şi dumneavoastră nu puteţi să luaţi cunoştinţă de toate acestea înainte de a ieşi eu de aici.

Îi venise această inspiraţie providenţială, care-l cruţa să fie martor al groaznicului şoc, al ororii de ceea ce avea să afle ea. Şi a stăruit. Îi lăsa toate hîrtiile acelea, care erau ale mamei ei. Ea le va citi, după plecarea lui, va înţelege cumplitul adevăr... Apoi, scoţînd din buzunar cele două rotocoale grele de livre, plicul cu scrisoarea pentru Paris, a pus totul pe masă, alături de declaraţia femeii Monforte.

— Acum încă două cuvinte : Carlos este de părere că ceea ce trebuie să faceţi dumneavoastră acum este să plecaţi la Paris. Aveţi dreptul, aşa cum va avea şi fiica dumneavoastră, la o parte din averea familiei Maia, care e şi a dumneavoastră acum... În teancul acesta pe care vi-l las se află o scrisoare pentru Paris, ca să faceţi faţă cheltuielilor imediate... Împuternicitul lui Carlos v-a rezervat un vagon-salon. Cînd vă hotărîţi să plecaţi, vă rog să trimiteţi vorbă la Buchetul, ca să vin la gară... Cred că asta e totul. Şi acum trebuie să vă las...

Îşi apucase repede pălăria, s-a întors să-i ia mîna inertă şi rece :

— E o fatalitate ! Dumneavoastră sînteţi tînără, vă mai rămîne mult din viaţă, aveţi o fetiţă care vă va consola de tot... Nu ştiu ce altceva să vă mai spun...

Sufocat, i-a sărutat mîna pe care ea i-o abandonase, mai mult moartă decît vie, cu glasul pierit, stînd în picioare, dreaptă în doliul ei adînc, cu rigiditatea lividă a unei statui. Şi a luat-o la fugă.

— La telegraf ! i-a strigat jos vizitiului.

Abia în strada Aurului a început să se calmeze, scoţîndu-şi pălăria, respirînd adînc. Şi-şi repeta atunci în sinea lui toate consolările ce i s-ar putea aduce Mariei Eduarda : era tînără şi frumoasă ; păcatul ei fusese inconştient ; timpul alină orice durere ; şi în curînd, deja resemnată, se va trezi cu o familie onorabilă, o avere mare, în agreabilul Paris unde nişte ochi frumoşi şi cîteva bancnote de o mie de franci au întotdeauna un domeniu sigur...

„E o situaţie de văduvă drăguţă şi bogată", şi-a spus el în cele din urmă cu glas tare, în cupeu. Sînt şi lucruri mai rele în viaţă.

Ieşind de la telegraf, a dat drumul trăsurii. Pe lumina aceea consolatoare a zilei de iarnă, s-a întors pe jos la Buchetul, ca să scrie lunga scrisoare pe care i-o făgăduise lui Carlos. Vilaça era deja instalat, cu o beretă de catifea pe cap, legînd încă în teancuri hîrtiile lui Afonso, lichidînd socotelile servitorilor. Au luat masa tîrziu. Şi fumau lîngă foc, în salonul Ludovic al XV-lea, cînd a venit valetul să-i anunţe că o doamnă, jos, într-o trăsură, îl căuta pe domnul Ega. S-au îngrozit. Şi-au închipuit-o imediat pe Maria, cine ştie ce hotărîre disperată de-a ei. Vilaça încă a mai sperat că poate aducea vreo nouă dezvăluire, că totul se schimba, că se salva „bănetul"... Ega a coborît tremurînd. Era Melanie într-o trăsură de piaţă, înfăşurată într-un *ulster* mare, cu o scrisoare de la *madame*.

La lumina lanternei, Ega a deschis plicul care conţinea doar un carton alb cu aceste cuvinte, scrise în creion : *Am hotărît să plec mîine la Paris.*

Ega şi-a reţinut curiozitatea de a întreba cum se simţea doamna. A urcat scara în fuga mare şi, urmat de Vilaça care rămăsese la pîndă în vestibul, a alergat în biroul lui Afonso, ca să-i răspundă Mariei. Pe o hîrtie cu bordură de doliu îi spunea (în afară de cîteva detalii legate de bagaje) că vagonul-salon era reţinut pînă la Paris, şi că el

va avea onoarea s-o vadă la Santa Apolónia. Apoi, cînd să scrie plicul, a rămas cu pana în aer, încurcat. Să pună oare „Madame Mac Gren", sau „Dona Maria Eduarda da Maia" ? Vilaça găsea preferabil vechiul nume, pentru că legal ea încă nu era Maia. Dar, spunea Ega încurcat, ea nu mai era nici Mac Gren...

— Gata ! Merge fără nume. Să creadă că am uitat...

A dus astfel scrisoarea, în plicul alb. Melanie l-a pus în manşon. Şi, aplecată peste portieră, cu vocea tristă, a întrebat, din partea lui *madame*, unde era înmormîntat bunicul lui domnu...

Ega a rămas cu monoclul aţintit asupra ei, fără să-şi dea bine seama dacă acea curiozitate a Mariei era indiscretă sau mişcătoare. În cele din urmă, a dat o indicaţie. Era la cimitirul Prazeres, în dreapta, în fund, lîngă un înger cu o torţă. Cel mai bine era să-l întrebe pe paznic unde se afla cavoul familiei Vilaça.

— *Merci, monsieur, bien le bonsoir.*

— *Bonsoir, Melanie !*

A doua zi, la gara Santa Apolónia, Ega, care venise devreme cu Vilaça, îşi expedia tocmai bagajul spre Douro, cînd a zărit-o pe Maria, care intra cu Rosa de mînă. Era înfăşurată toată într-o blană lungă de culoare închisă, cu un văl îndoit, gros ca o mască ; şi acelaşi văl de doliu ascundea feţişoara copilei, formînd o fundă pe boneţică. Miss Sara, într-un *ulster* de culoare deschisă, în pătrăţele, purta sub braţ un teanc de cărţi. În spate Domingos, cu ochii foarte roşii, ducea un balot de cuverturi, lîngă Melanie, în negru şi ea, care o ţinea pe Niniche în braţe. Ega a alergat spre Maria Eduarda, a luat-o de braţ, în tăcere, conducînd-o spre vagonul-salon care avea toate perdeluţele trase. Lîngă trepte ea şi-a scos încet mănuşa. Şi mută i-a întins mîna.

— Ne mai vedem la nodul de cale ferată, a murmurat Ega. Plec şi eu spre nord.

Cîteva persoane s-au oprit, curioase, văzînd cum dispare în vagonul acela de lux, închis, misterios, o doamnă în doliu mare ce părea atît de frumoasă şi avea un aer atît de trist. Şi de îndată ce Ega a închis portiera, Neves, cel de la *După-amiază* şi de la Curtea de Conturi, s-a desprins dintr-un grup şi a năvălit spre el, apucîndu-i braţul, iscoditor :

— Cine e ?

Ega l-a tîrît spre peron, ca să-i strecoare în urechea deja foarte ciulită, cu un ton tragic :

— Cleopatra !

Politicianul, furios, a rămas mîrîind : „Ce măgar !..." Dar Ega plecase. Lîngă compartimentul lui, Vilaça aştepta, încă impresionat de silueta Mariei Eduarda, atît de melancolică şi de nobilă. N-o mai văzuse niciodată înainte. Şi i se părea o regină de roman.

— Crede-mă, prietene, m-a făcut praf ! Caramba, frumoasă femeie ! Ne ia o mulţime de bănet, dar e o bucăţică superbă !

Trenul s-a pus în mişcare. Domingos a rămas pe peron, smiorcăindu-se, cu o batistă colorată pe obraz. Iar Neves, consilierul de la Curtea de Conturi, încă furios, văzîndu-l pe Ega la portieră, i-a făcut dintr-o parte, pe furiş, un gest obscen.

La nodul de cale ferată, Ega s-a dus să bată în geamurile salonului, închis şi cufundat în tăcere. I-a deschis Maria. Rosa dormea. Miss Sara citea într-un colţ, cu capul pe o pernă. Şi Niniche, speriată, a început să latre.

— Vreţi să luaţi ceva, doamna mea ?

— Nu, mulţumesc...

Au rămas tăcuţi, în timp ce Ega, cu piciorul pe treaptă, îşi scotea încet tabachera. Prin gara prost luminată treceau ţărani, mergînd încet, înfăşuraţi în pături. Un hamal împingea un vagonet cu bagaje. În faţă, locomotiva pufnea prin întuneric. Şi doi indivizi se învîrteau prin dreptul salonului, aruncîndu-i priviri iscoditoare şi galeşe acelei superbe femei, atît de impresionantă şi de sumbră, în blana ei neagră.

— Mergeţi la Porto ? a murmurat ea.

— La Santa Olávia...

— Ah !

Atunci Ega a bîiguit, cu buzele tremurînde :

— Adio !

Ea i-a strîns mîna tare, tăcînd, sufocată

Ega s-a strecurat, încet, printre soldaţi cu mantalele înfăşurate în bandulieră, care alergau să bea ceva la cantină. În uşa bufetului s-a mai întors o dată, şi-a ridicat pălăria. Ea, în picioare, a fluturat uşor braţul, într-un lent rămas-bun. Şi astfel a văzut-o el pentru ultima oară în viaţă pe Maria Eduarda, înaltă, mută, profilîndu-se neagră în lumină, la portiera acelui vagon care o ducea de-acolo pentru totdeauna.

XVIII

DUPĂ CÎTEVA SĂPTĂMÎNI, în primele zile ale anului nou, *Gazeta ilustrată* insera la rubrica *High Life* următoarea ştire :

Distinsul şi strălucitul sportman, *domnul Carlos da Maia, împreună cu amicul şi colaboratorul nostru, João da Ega, au plecat ieri spre Londra, de unde îşi vor continua în curînd călătoria către America de Nord, urmînd ca de acolo să-şi prelungească interesantul lor voiaj pînă în Japonia. Numeroşi prieteni au urcat pe bordul vasului „Tamar" ca să-şi ia rămas bun de la simpaticii* touristes. *Printre alţii am remarcat pe următorii domni : ministrul Finlandei şi secretarul său, marchizul de Sousela, contele de Gouvarinho, vicontele de Darque, Guilherme Craft, Teles da Gama, Cruges, Taveira, Vilaça, generalul Sequeira, gloriosul poet Tomás de Alencar etc. etc. Amicul şi colaboratorul nostru João da Ega ne-a făgăduit, odată cu ultimul* shake-hands, *să ne trimită cîteva scrisori cu impresiile sale despre Japonia, ţara aceea încîntătoare de unde ne vin soarele şi moda. E o ştire bună pentru toţi cei care apreciază spiritul de observaţie şi gluma fină.* Au revoir !

După aceste rînduri afectuoase (la care colaborase Alencar), primele ştiri despre „călători" au venit de la New York, într-o scrisoare adresată de Ega lui Vilaça. Era scurtă, şi se ocupa numai de chestiuni băneşti. Dar mai cuprindea şi un post-scriptum intitulat *Informaţii generale pentru prieteni*. Ega povestea acolo despre teribila traversare de la Liverpool, tristeţea persistentă a lui Carlos, New York-ul acoperit de zăpadă sub un soare strălu-

citor. Şi mai adăuga : *Beţia călătoriilor pune stăpînire pe noi, decişi să cutreierăm acest strîmt univers pînă ce* vor obosi tristeţile noastre. *Avem de gînd să mergem la Pekin, să trecem Marele Zid, să străbatem Asia Centrală, oaza de la Merv, Khiva, şi să pătrundem apoi în Rusia ; de acolo, prin Armenia şi prin Siria, să coborîm în Egipt şi să ne refacem puterile în Nilul sfînt ; să urcăm apoi la Atena, să trimitem de pe Acropole un salut Minervei ; să trecem la Neapole ; să aruncăm o privire Algerului şi Marocului ; şi să ajungem în sfîrşit la Santa Olávia pe la mijlocul lui '79, ca să ne odihnim acolo mădularele ostenite. Mă opresc aici cu smîngălelile pentru că s-a făcut tîrziu, şi mergem la operă s-o vedem pe Patti în* Bărbierul. *Largă distribuire de îmbrăţişări tuturor prietenilor dragi.*

Vilaça a copiat acest paragraf, şi-l purta apoi în portofel ca să-l arate amicilor credincioşi de la Buchetul. Toţi aprobau admirativ frumoasele, aventuroasele călătorii. Doar Cruges, îngrozit de vastitatea universului, a murmurat trist : „Nu se mai întorc !"

Dar după un an şi jumătate, într-o frumoasă zi de martie, Ega a reapărut în Chiado. Şi a făcut senzaţie ! Era superb, mai voinic, mai ars de soare, cu o vervă îndrăcită, cu un mare rafinament în veşminte, plin de poveşti şi de aventuri din Orient, intolerant faţă de orice în artă sau poezie care nu provenea din Japonia sau din China, şi anunţînd o carte mare, „cartea sa", cu titlul amintind de cronicile eroice, *Călătorii în Asia.*

— Dar Carlos ?...

— Minunat ! Instalat la Paris, într-un delicios apartament de pe Champs-Elysées, ducînd viaţa îmbelşugată a unui principe artist al Renaşterii...

Lui Vilaça însă, care cunoştea toate tainele, Ega i-a mărturisit că amicul Carlos încă mai era „tulburat". Trăia, rîdea, îşi mîna faetonul prin Bois de Boulogne, dar în străfundurile inimii lui rămăsese, apăsătoare şi neagră, amintirea „săptămînii cumplite".

— Dar anii trec, Vilaça, a adăugat el. Şi odată cu ei, exceptînd China, totul trece pe pămînt...

Şi a trecut anul acela. Oameni s-au născut, oameni au murit. Recolte s-au copt, copaci s-au uscat. Alţi ani au trecut.

La sfîrşitul lui 1886, Carlos s-a dus să petreacă Crăciunul lîngă Sevilla, în casa unui amic de-al său de la Paris, marchizul de Vila Medina. Şi din proprietatea familiei Vila Medina, numită La Soledad, i-a scris lui Ega la Lisabona anunţîndu-l că, după un surghiun de aproape zece ani, se hotărîse să vină în bătrîna Portugalie, să vadă copacii de la Santa Olávia şi minunăţiile Bulevardului. În plus avea o veste formidabilă, care-l va mira pe bunul Ega ; iar dacă ardea de curiozitate s-o afle, atunci să-i vină în întîmpinare cu Vilaça, ca să mănînce porcul la Santa Olávia.

„Se însoară !" şi-a spus Ega.

De trei ani (de la ultima sa şedere la Paris) nu-l mai văzuse pe Carlos. Din păcate n-a putut alerga la Santa Olávia, reţinut într-o cameră la Hotelul Bragança de o anghină, în urma unei cine fantastic de distractive prin care sărbătorise la Silva noaptea de Bobotează. Vilaça însă i-a dus lui Carlos la Santa Olávia o scrisoare în care Ega, povestindu-i despre angina lui, îl implora să nu întîrzie cu porcul prin stîncile acelea de pe Douro, ci să zboare spre măreaţa capitală ca să-i aducă vestea cea mare.

Într-adevăr, Carlos a zăbovit puţin în Resende. Şi într-o luminoasă şi blîndă dimineaţă din ianuarie 1887, cei doi prieteni, în fine reuniţi, îşi luau micul-dejun într-un salon al Hotelului Bragança, cu ambele ferestre larg deschise spre rîu.

Ega, vindecat acum, radios, agitat peste măsură, bînd cafea după cafea, îşi înfigea în fiecare clipă monoclul la ochi ca să-l admire pe Carlos şi „imuabilitatea" sa.

— Nici un fir de păr alb, nici un rid, nici o umbră de oboseală !... Astea toate le face Parisul, băiete !... Lisabona macină. Uită-te la mine, uită-te la asta !

Cu degetul descărnat arăta spre cele două cute adînci de lîngă nas, spre faţa-i suptă. Şi ceea ce-l înspăimînta cel mai mult era chelia, o chelie ce începuse cu doi ani în urmă, se lăţise, îi strălucea acum pe creştet.

— Privește oroarea asta ! Știința găsește leac pentru orice, numai pentru chelie nu ! Se transformă civilizațiile, chelia rămîne !... A căpătat deja o nuanță de bilă de biliard, nu-i așa ?... De la ce o veni ?

— De la lipsă de ocupație, a sugerat Carlos rîzind.

— Asta-i bună, lipsă de ocupație !... Păi atunci tu ?

Și apoi, cu ce se putea ocupa el în țara asta ?... Cînd s-a înapoiat din Franța, ultima dată, s-a gîndit să intre în diplomație. Pentru asta avusese totdeauna înclinație, și acum cînd mama, sărăcuța, zăcea acolo, în cavoul ei mare din Celorico, avea și cu ce. Dar apoi a mai stat și a chibzuit. La urma urmei, în ce consta diplomația portugheză ? În altă formă de lipsă de ocupație, petrecută în străinătate, cu sentimentul constant al propriei nimicnicii. Atunci mai bine Chiado-ul !

Și cum Carlos i-a pomenit de politică, ocupația celor fără ocupație, Ega a început să tune și să fulgere. Politica ! Moralmente și fizicește devenise ceva scîrbos, de cînd afacerile atacaseră constituționalismul ca o filoxeră ! În ziua de azi politicienii erau niște marionete care făceau anumite gesturi și luau anumite atitudini numai pentru că doi sau trei financiari trăgeau sforile din spate... Și chiar și așa, ar fi putut să fie niște marionete bine fasonate, frumos lăcuite. Nici gînd ! Asta era îngrozitor. N-aveau ținută, n-aveau maniere, nu se spălau, nu-și curățau unghiile... Lucru nemaipomenit, care în nici o țară nu se mai întîlnea ! Cele trei-patru saloane din Lisabona care primeau pe oricine, din lumea largă, exclud totuși majoritatea politicienilor. Și de ce, mă rog ? Pentru că „doamnelor le e greață de ei !"

— Uite-l pe Gouvarinho, bunăoară ! Vezi dacă el îi primește pe colegii săi întru politică, marțea...

Carlos, care zîmbea, încîntat de vîna acerbă a lui Ega, a sărit de pe scaun :

— Că bine zici, contesa de Gouvarinho, ce mai face buna noastră contesă de Gouvarinho ?

Ega, plimbîndu-se prin încăpere, i-a dat vești despre soții Gouvarinho. Contesa moștenise vreo șaizeci de mii de la o mătușă excentrică ce locuia în strada Sfînta Isabela,

avea acum trăsuri mai de soi, primea tot marțea. Dar suferea de o boală gravă, ceva la ficat sau la plămîni. Tot elegantă, foarte serioasă, o teribilă mironosiță plină de *pruderie* [1]... El, Gouvarinho, își ducea veacul pe-acolo, flecar, scriitoraș, politicăreț, tot mai umflat de vanitate, deja încărunțit, de două ori ministru, cu pieptul îmbîcsit de ordine și decorații...

— Tu nu i-ai întîlnit la Paris, în ultimul timp ?

— Cînd am aflat că au venit, m-am dus să le las cărți de vizită, dar plecaseră în ajun la Vichy...

Ușa s-a deschis, un răget înfundat s-a făcut auzit :

— În sfîrșit, băiete !

— Oh, Alencar ! a strigat Carlos, aruncîndu-și țigara.

A fost o îmbrățișare prelungită, cu zdravene palme pe umeri, și un sărut zgomotos — sărutul părintesc al lui Alencar, ce tremura, emoționat. Ega trăsese un scaun, striga acum după chelner :

— Ce iei, Tomás ? Coniac ? Curação ? În orice caz, cafea ! Multă cafea ! Foarte tare pentru domnul Alencar !

Între timp poetul, cufundat în contemplarea lui Carlos, îi apucase mîinile cu un zîmbet larg, care-i descoperea dinții și mai stricați. Îl găsea magnific, un bărbat superb, care făcea cinste rasei sale... Ah ! Parisul, cu spiritul lui, cu viața lui focoasă, conservă...

— Iar Lisabona macină ! a sărit Ega. Am spus-o și eu. Haide, ia loc la masă, uite cafeluța și băutura !

Dar Carlos îl contempla și el acum pe Alencar. Și i se părea mai arătos, mai poetic, cu coama lui inspirată și albă toată, și cu acele cute adînci pe fața oacheșă, săpate ca niște brazde de car de furtunoasa trecere a emoțiilor...

— Ești tipic, Alencar ! Ești perfect pentru gravură și pentru statuie !...

Poetul zîmbea, trecîndu-și complezent degetele peste lungile-i mustăți romantice pe care vîrsta le albise și țigara le îngălbenise. Ce dracu, unele compensații trebuia să aibă și bătrînețea !... În orice caz, cu stomacul n-o ducea rău, și mai păstra, caramba, copii, și o frîntură de inimă !

[1] Sfințenie prefăcută (fr.).

— Ceea ce nu împiedică, scumpul meu Carlos, ca treburile pe aici să meargă tot mai prost ! Dar, gata... Întotdeauna ne plîngem de țara noastră, ăsta-i obiceiul omului. Și Horațiu se plîngea la vremea lui. Iar voi, inteligențe superioare, știți bine, copii, că pe vremea lui August... Ca să nu mai vorbim, bineînțeles, de căderea Republicii, de prăbușirea vechilor instituții... În fine, să-i lăsăm în plata lor pe romani ! Ce-i acolo, în sticla aceea ? Chablis ?... Nu-mi displace, toamna, cu stridii. Păi, meargă și Chablis ! Pentru venirea ta, scumpul meu Carlos ! Și în sănătatea ta, scumpul meu João, și Dumnezeu să vă hărăzească gloriile pe care le meritați, băieții mei !...

A băut. A mormăit : „Bun Chablis, buchet fin". Și a luat în sfîrșit loc la masă, zgomotos, scuturîndu-și spre spate coama albă.

— Tomás ăsta ! exclama Ega, așezîndu-și duios mîna pe umărul lui. Nu mai există altul ca el, e unic ! Bunul Dumnezeu l-a făcut într-o zi de mare vervă, și pe urmă a spart tiparul.

Asta-i acum, povești ! murmura poetul, radios. Mai erau și alții la fel de buni ca el. Omenirea se trăgea toată din același lut, cum pretindea Biblia, sau din aceeași maimuță, cum susținea Darwin...

— Pentru că lucrurile astea cu evoluția, originea speciilor, dezvoltarea celulei, pentru mine... Sigur, Darwin, Lamarck, Spencer, Claude Bernard, Littré, toți ăștia sînt oameni de mîna întîi. Dar cu asta gata, punct ! De vreo cîteva mii de ani omul dovedește, și încă într-un mod sublim, că are suflet !

— Bea-ți cafeluța, Tomás ! l-a sfătuit Ega, împingîndu-i ceașca mai aproape. Bea-ți cafeluța !

— Mulțumesc !... Și, să nu uit, João, i-am dat fetiței păpușa de la tine. S-a apucat imediat s-o sărute, s-o legene, cu instinctul acela profund de mamă, acel *quid*[1] divin... E o nepoțică de-a mea, scumpul meu Carlos. A rămas fără mamă, sărăcuța, mă ocup eu de ea, încerc să fac din ea o femeie... Ai s-o vezi. Vreau să veniți amîndoi la mine la masă într-o zi, să vă dau niște potîrnichi în stil spaniol... Mai rămîi pe aici, Carlos ?

[1] Ce (lat.).

— Da, vreo săptămînă, două, ca să sorb o dușcă bună din aerul patriei.

— Ai dreptate, băiatul meu ! a exclamat poetul, cerînd sticla de coniac. Aerul încă nu-i atît de rău cum se spune... Uită-te tu aici, la cerul ăsta, la rîul ăsta !

— Într-adevăr, e încîntător !

O clipă s-au uitat toți trei admirativ la neasemuita frumusețe a rîului, lat, lucitor, calm, la fel de albastru ca și cerul, scînteind sub razele soarelui.

— Dar versurile ? a exclamat deodată Carlos, întorcîndu-se spre poet. Ai părăsit limba divină ?

Alencar a făcut un gest descurajat. Cine a înțeles vreodată limba divină ? Noua Portugalie pricepea doar limba livrei, a fișicurilor de bani. Acum, fiule, totul sînt societățile capitaliste !

— Dar, uneori, simt că mi se întîmplă ceva, aici, pe dinăuntru, și vechiul om se înfioară iar... N-ai văzut în ziare ?... Bineînțeles, tu nu citești fițuicile astea care pe aici se numesc gazete... Ei bine, mi-a venit în minte o trebușoară, dedicată lui João aici de față. Ia să ți-o spun, dacă mi-o amintesc...

Și-a trecut palma deschisă peste fața ca de mort, și a lansat o strofă cu ton de lament :

Lumină de speranță, lumină de amor,
Ce vînt v-a desfrunzit ?
Că sufletul meu care vă urmărea în zbor
Nicicînd nu v-a găsit !

Carlos a murmurat : „Drăguț !" Ega a murmurat : „Foarte delicat !" Iar poetul, încălzindu-se, acum emoționat, a schițat o mișcare de aripă :

Sufletu-mi de-odinioară,
Cînd clarul lunii-ncet din apă răsărea,
Ca o privighetoare
Atuncea chiar trezită, să cînte începea.
Iar gîndu-mi ca o floare
Pe care-a lunii mai adiere ușoară...

— Domnul Cruges ! a anunțat chelnerul, întredeschizînd ușa.

Carlos a ridicat brațele în aer. Iar compozitorul, într-un pardesiu de culoare închisă, încheiat la toți nasturii, s-a abandonat efuziunilor lui Carlos, bîiguind :

— Abia ieri am aflat. Voiam să vin să te aștept la gară, dar nu m-au trezit la timp...

— Va să zică aceeași delăsare ? exclama Carlos, vesel. Tot nu ești trezit la timp ?

Cruges ridica din umeri, foarte roșu, sfios, după lunga despărțire. Și Carlos a fost cel care l-a silit să ia loc lîngă el, înduioșat de bătrînul său compozitor, tot slab, cu nasul încă mai ascuțit, cu pletele căzîndu-i mai creț peste gulerul pardesiului.

— Dă-mi voie să te felicit ! Am aflat din ziare de triumful tău, frumoasa operă comică *Floarea Sevillei*...

— *Granadei !* a sărit compozitorul. Da, e un flecușteț, bun pentru publicul de-aici, nu a displăcut.

— O frumusețe ! a strigat Alencar, umplîndu-și iar paharul cu coniac. O muzică meridională plină de lumină, cu parfum de floare de portocal... Dar i-am spus-o și lui : „Lasă operета, băiete, zboară mai sus, fă o mare simfonie istorică !" Chiar acum cîteva zile i-am dat o idee. Plecarea lui Dom Sebastião [1] în Africa. Cîntece de marinari, țimbale, jalea poporului, valurile spărgîndu-se... Sublim ! Iar el s-a apucat de castaniete... În fine, ce mai la deal la vale, are talent cu toptanul, și e ca și băiatul meu, mi-a murdărit o mulțime de pantaloni !...

Dar compozitorul, îngrijorat, își tot trecea degetele prin chică. În cele din urmă i-a mărturisit lui Carlos că nu putea să mai stea, avea un *rendez-vous*...

— De amor ?

— Nu... Îmi face Barradas portretul în ulei.

— Cu lira în mînă ?

— Nu, a răspuns compozitorul foarte serios. Cu bagheta... Și în frac.

[1] Rege al Portugaliei între 1557 și 1578, mort la Alcasarquibir, în luptă cu maurii din Africa.

Și-a descheiat pardesiul, a apărut în toată splendoarea lui, cu doi corali pe plastronul cămășii, și cu bagheta fină de fildeș vîrîtă în deschizătura vestei.

— Ești superb ! a afirmat Carlos. Atunci, altceva, vino mai încolo să luăm masa împreună. Alencar, vii și tu, da ? Vreau să ascult versurile acelea frumoase în liniște... La șase fix, fără greș. Vă dau o mică masă în stil portughez pe care am comandat-o de dimineață, cu rasol de vacă, orez la cuptor, năut etc., ca să-mi sting dorurile...

Alencar a făcut un gest de imens dispreț. Niciodată bucătarul de la Bragança, un franțuzit prăpădit, nu va fi la înălțimea acelor nobile delicatese ale bătrînei Portugalii. În fine, gata. Va veni la șase punct, ca să bea în sănătatea scumpului său Carlos !

— Voi ieșiți, băieți ?

Carlos și cu Ega se duceau la Buchetul să viziteze casa. Poetul a declarat imediat că era deci vorba de un pelerinaj sacru. Atunci el se ducea cu maestrul. Mergea și el în direcția lui Barradas... Băiat talentat, Barradas ăsta... Culori cam cenușii, totul nefinisat, schițat, dar cu scînteie.

— Și a avut o mătușă, băieți, pe Leonor Barradas ! Ce ochi, ce trup ! Dar nu numai trupul ! Sufletul, poezia, spiritul de sacrificiu !... Așa ceva nu mai există, așa ceva s-a dus cu totul. În fine, gata, ne vedem la șase !

— La șase punct, fără greș !

Alencar și compozitorul au plecat, după ce s-au înarmat cu țigări. Și nu după mult timp, Carlos și Ega înaintau și ei agale pe strada Tezaurului Vechi, ținîndu-se de braț.

Vorbeau despre Paris, despre tineri și femei pe care-i cunoscuse Ega în urmă cu patru ani, cînd petrecuse o iarnă atît de veselă în apartamentul lui Carlos. Iar ceea ce-l surprindea pe Ega, la fiecare nume evocat, era strălucirea de scurtă durată, sfîrșitul brusc al acelei tinerimi descreierate. Lucy Gray, moartă. Conrad, moartă... Dar Marie Blond ? Grasă, îmburghezită, măritată după un fabricant de lumînări de stearină. Polonezul cel blond ? Fugit, dispărut. Monsieur de Menant, Don Juan-ul acela ? Subprefect în departamentul Doubs. Dar tînărul care lo-

cuia alături, belgianul ? Ruinat la bursă... Şi încă mulţi alţii, morţi, dispăruţi, afundaţi în mocirla Parisului !

— Punînd totul bine la socoteală, băiete, a constatat Ega, viaţa asta a noastră de la Lisabona, simplă, liniştită, lină, e infinit preferabilă.

Ajunseseră la Loreto : iar Carlos se oprise, privind, reintrînd în intimitatea vechii inimi a capitalei. Nimic nu se schimbase. Aceeaşi santinelă somnoroasă făcea rondul în jurul statuii triste a lui Camões. Aceleaşi draperii roşii, cu blazoane bisericeşti, atîrnau la porţile celor două biserici. Hotelul Alianţa îşi păstrase aerul mut şi pustiu. Un soare frumos aurea lespezile ; călăreţi cu pălărie de filfizon îşi biciuiau mîrţoagele ; trei pescărese, cu coşul pe cap, îşi legănau şoldurile, voinice şi sprintene, în plină lumină. La un colţ, nişte vagabonzi în zdrenţe fumau ; iar la colţul de peste drum, la Casa Havaneză, fumau alţi vagabonzi, de astă dată în redingotă, discutînd politică.

— Asta e groaznic, văzut de afară ! a exclamat Carlos. Nu oraşul, ci oamenii. Nişte oameni cît se poate de urîţi, murdari, leneşi, josnici, gălbejiţi, copleşiţi de viaţă !...

— Totuşi Lisabona e altceva, a afirmat Ega foarte serios. Oh, e cu totul altceva ! Să vezi numai Bulevardul... Înainte de Buchetul, haide să dăm o raită pe Bulevard !

Au coborît prin Chiado. De cealaltă parte, coviltirele prăvăliilor întindeau peste trotuar umbra lor deasă şi dantelată. Iar Carlos recunoştea, sprijinind aceleaşi uşi, indivizi pe care-i lăsase acolo cu zece ani în urmă, stînd tot aşa, la fel de melancolici. Aveau riduri, le albise părul. Dar încă mai staţionau acolo, stinşi şi vesteji, lîngă aceleaşi tocuri de uşă, cu gulere moderne la cămaşă. Apoi, în faţa Librăriei Bertrand, Ega, rîzînd, l-a atins pe Carlos de braţ :

— Vezi cine-i acolo, la uşa cofetăriei Baltreschi !

Era Dâmaso. Dâmaso, pîntecos, gras, mai greoi, cu o floare în piept, sugînd dintr-o ţigară mare şi minunîndu-se de ce vedea, cu aerul satisfăcut şi îndobitocit de rumegătoare sătulă şi fericită. Zărindu-i şi el pe vechii săi amici care coborau, a avut un gest de eschivare, gata să

se retragă în cofetărie. Dar pe nesimţite, irezistibil, s-a trezit în faţa lui Carlos, cu mîna întinsă şi cu un surîs pe faţa buhăită, îmbujorată brusc.

— Eei, voi pe aici !... Ce surpriză !

Carlos i-a abandonat două degete, zîmbind şi el, nepăsător de parcă ar fi uitat totul.

— Aşa-i, Dâmaso... Ce mai faci ?

— Şi eu pe aici, în plictiseala asta... Mai rămîi ?

— Cîteva săptămîni.

— Stai la Buchetul ?

— La Bragança. Dar nu te deranja, sînt tot timpul plecat.

— Cum vrei, domnule !... Am fost şi eu la Paris, acum trei luni, la Continental...

— Ah !... Bine, mi-a făcut plăcere să te văd, la revedere !

— La revedere, băieţi. Arăţi bine, Carlos, arăţi foarte bine !

— Ţi se pare, Dâmaso.

Într-adevăr, părea să reînvie vechea admiraţie în ochii lui Dâmaso, holbaţi, care-l însoţeau pe Carlos, studiindu-i pe la spate redingota, pălăria, mersul, ca pe vremea cînd Maia era pentru el prototipul scumpului său şic, „una dintre acele lucruri care se văd numai în străinătate..."

— Ştii că Dâmaso al nostru s-a însurat ? i-a spus Ega lui Carlos puţin mai încolo, apucîndu-l iar de braţ.

Lui Carlos nu-i venea să-şi creadă urechilor. Cum aşa ? Dâmaso al nostru ! Însurat ! ?... Da, cu o fiică a conţilor de Agueda, o familie scăpătată, cu o droaie de fete. I-au vîrît-o pe gît pe cea mai mică. Iar preabunul Dâmaso, adevărată pleaşcă pentru acea distinsă familie, plătea acum rochiile celor mai mari.

— E drăguţă ?

— Drăguţică... Face fericirea unui tinerel simpatic, numit Barroso.

— Aşa, va să zică, Dâmaso, săracul !...

— Da, săracul, săracutul, sărmănelul... Dar, după cum vezi, e cît se poate de fericit, s-a şi îngrăşat de perfidie !

Carlos se oprise. Se uita mirat la verandele extraordinare ale unei case cu etaj, acoperite, ca în zi de procesiune, cu draperii de pînză roşie pe care se înlănţuiau monograme. Şi tocmai voia să se intereseze ce era acolo cînd, din mijlocul unui grup care staţiona la poarta acelui imobil festiv, un tînăr cu aerul zăpăcit, cu faţa imberbă plină de coşuri, a traversat repede strada ca să-i strige lui Ega, sufocat de rîs :

— Dacă mergi repede o mai întîlneşti pe-acolo, în jos ! Aleargă !

— Pe cine să întîlnesc ?

— Pe Adosinda !... În rochie albastră, cu pene albe la pălărie... Mergi repede... João Eliseu i-a pus piedică adineauri, cu bastonul, era să se întindă cît e de lungă pe jos, a fost o scenă formidabilă... Mergi repede, băiete !

Din doi paşi făcuţi cu picioarele-i lungi şi subţiri, tînărul s-a înapoiat la grupul lui unde toţi, tăcuţi acum, îl cercetau cu o curiozitate de provinciali pe bărbatul acela atît de elegant care-l însoţea pe Ega şi pe care nu-l cunoştea nimeni. Iar Ega, între timp, îi explica lui Carlos ce era cu verandele acelea şi cu grupul :

— Sînt nişte tineri de la Turf. E un club nou, fostul Jockey din uliţa Paiei. Un tripou destul de convenabil, nişte băieţi foarte simpatici... Şi cum vezi, sînt întotdeauna pregătiţi, cu draperii şi tot ce trebuie, pentru cazul că ar trece pe aici procesiunea Patimilor.

Apoi, coborînd spre strada Nova Almada, i-a povestit cazul Adosindei. Se dusese la Silva, cu două săptămîni în urmă, să ia cina cu nişte băieţi, după ce fuseseră cu toţii la Teatrul São Carlos ; şi deodată, ce să vezi, le-a apărut în faţă femeia aceea neverosimilă cu totul, îmbrăcată în roşu, accentuînd cu nesăbuinţă *rr*-urile, punînd *rr*-uri în toate cuvintele, şi întrebînd de domnul „virrconte"... Care „virrconte" ? Nu ştia bine. „Un virrconte pe care-l întîrrnise la Crroliseu." Ia loc, i se oferă şampanie, iar Dona Adosinda se dovedeşte a fi o fiinţă nemaipomenită. Vorbeau politică, despre guvern şi *deficit*. Imediat Dona Adosinda declară că-l cunoaşte foarte bine pe *deficit*, şi că e un tînăr chipeş... *Deficitul*, un tînăr chipeş — hohote tu-

nătoare ! Dona Adosinda se supără, strigă că a fost cu el la Sintra, că e un cavaler desăvîrşit, şi funcţionar la banca engleză... *Deficitul*, funcţionar la banca engleză — strigăte, urlete, răgete ! Şi acest hohot continuu, cutremurător, frenetic, n-a încetat pînă la cinci de dimineaţa, cînd Dona Adosinda a fost trasă la sorţi şi i-a revenit lui Teles !... O noapte de pomină !

— Chiar aşa, a spus Carlos rîzînd, e o orgie grandioasă, aminteşte de Heliogabal şi contele d'Orsay...

Atunci Ega şi-a apărat orgia cu înfocare. Unde se putea găsi una mai strașnică în toată Europa, în orice civilizaţie ? Tare ar vrea să vadă dacă-i posibil să petreci o noapte mai veselă la Paris, în dezolanta banalitate de la Grand-Treize, sau la Londra, în corecta şi plicticoasa fadoare de la Bristol ! Ceea ce mai făcea încă viaţa suportabilă era din cînd în cînd un rîs pe cinste. Or, în Europa omul suprarafinat nu mai rîde, zîmbeşte îngheţat, livid. Doar noi aici, în colţul ăsta barbar de lume, mai păstrăm încă harul suprem, obiceiul binecuvîntat şi consolator de a rîde ţinîndu-ne de burtă !...

— Unde dracu te uiţi ?

Erau în dreptul cabinetului de consultaţii, vechiul cabinet de consultaţii al lui Carlos unde acum, după firmă, părea să se fi instalat micul atelier al unei croitorese. Atunci brusc cei doi prieteni au fost năpădiţi de amintirile din trecut. Cîte ore stupide nu petrecuse Carlos acolo, cu *Revue des Deux Mondes* în mînă, aşteptîndu-şi zadarnic pacienţii, încrezător încă în bucuria muncii !... Dar dimineaţa cînd apăruse Ega acolo în superba lui blană, gata să transforme, într-o singură iarnă, toată bătrîna şi rutiniera Portugalie !

— În care totul s-a menţinut !

— În care totul s-a menţinut ! Dar, de rîs, tot am rîs ! Ţi-aduci aminte de noaptea aceea cînd bietul marchiz voia s-o aducă la cabinet pe Paca, pentru ca divanul, mobila de serai să-şi găsească în sfîrşit o utilizare ?...

Carlos a scos o exclamaţie nostalgică. Bietul marchiz ! Una dintre impresiile lui puternice, din ultimii ani, fusese

moartea marchizului, pe care o aflase pe neașteptate într-o zi, la micul-dejun, dintr-o banală notiță de ziar !... Și umblînd acum mai încet prin Rossio, își aminteau de alte dispariții : Dona Maria da Cunha, sărăcuța, care sfîrșise hidropică ; Dom Diogo, căsătorit în cele din urmă cu bucătăreasa ; bunul Sequeira, mort într-o seară în trăsură, ieșind de la călușei...

— Și altceva, a întrebat Ega. L-ai văzut pe Craft la Londra ?

— Văzut, a spus Carlos. Și-a aranjat o casă foarte drăguță lîngă Richmond. Dar a îmbătrînit tare, se plînge într-una de ficat. Și, din nefericire, face abuz de alcool. Mare păcat !

Apoi a întrebat de Taveira. Băiatul acesta frumușel, a povestit Ega, era acum împovărat cu încă zece ani de funcționărat și de Chiado. Dar tot distins, puțin încărunțit, mereu încurcat cu cîte o spanioloaică, făcînd încă pe grozavul la Teatrul São Carlos, și mormăind în fiecare după-amiază la Casa Havaneză, cu un aer blînd și mulțumit : „Asta e o țară pierdută !" În fine, un tip de lisabonez fin și de treabă.

— Dar dobitocul de Steinbroken ?

— Ministru la Atena, a exclamat Carlos, printre ruinele clasice !

Și gîndul la Steinbroken plimbîndu-se prin vechea Grecie i-a distrat nespus. Ega îl și vedea pe bunul Steinbroken, țeapăn în gulerul lui înalt, afirmînd prudent în legătură cu Socrate : *„Oh, il est très fort, il est excessivement fort !"* Sau, mîrîind despre lupta de la Termopile, temător să nu se compromită : *„C'est très grave, c'est excessivement grave !"* Ar merita să dea o fugă pînă în Grecia ca să-l vadă !

Deodată, Ega s-a oprit :

— Uite și Bulevardul ! Ce zici ?... Nu arată rău !

Într-un limpede spațiu larg deschis, acolo unde Carlos lăsase Promenada Publică, liniștită și înfrunzită, un obelisc, cu pete de bronz pe piedestal, își înălța silueta de culoarea zahărului în vibrația fină a luminii de iarnă ; iar

globurile mari ale felinarelor ce-l înconjurau, bătute de soare, străluceau, străvezii și luminoase ca niște baloane mari de săpun suspendate în văzduh. De ambele laturi se înșirau, la înălțimi inegale, imobilele greoaie, netede și solide, proaspăt văruite, cu vaze în cornișele pe care apăreau, negri, odogacii de zinc, cu niște curți interioare pavate în pătrățele albe și negre, unde stăteau portarii și sugeau din țigară ; iar cele două rînduri rigide de case cochete îi aminteau lui Carlos de familiile care se imobilizau odinioară în șiruri, de ambele laturi ale Promenadei, după liturghia „de unu", ascultînd fanfara, în veșminte de cașmir și mătase, ca niște *dandies* duminicali. Toate dalele luceau ca varul proaspăt. Ici și colo un arbust își contracta, sub adiere, frunzișul palid și rar. Iar în fund colina verde, presărată cu arbori, terenurile din Valea Pereiro, încheiau brusc cu un peisaj cîmpenesc acea scurtă aroganță de lux ieftin care se apucase să transforme vechiul oraș, dar se oprise curînd, cu suflul scurt, printre grămezi de moloz.

Circula încă un aer curat și larg ; soarele aurea molozul ; divina seninătate de un albastru inegalabil acoperea și îndulcea totul. Cei doi prieteni s-au așezat pe o bancă, lîngă arbuștii ce mărgineau un bazin cu apă verzuie și lină.

Prin umbră treceau tineri, perechi, cu pasul lent, cu flori la butonieră, cu pantaloni eleganți și mănuși de culoare deschisă, strident tighelite cu ață neagră. Era o întreagă generație tînără pe care Carlos n-o cunoștea. Uneori Ega murmura cîte un „noroc", făcea semn cu bastonul. Iar ei mergeau înainte, treceau din nou, cu un mic aer sfios și artificial, parcă neobișnuiți cu spațiul acela vast, cu atîta lumină, cu propriul lor șic. Carlos se mira. Ce făceau oare acolo, în orele de lucru, tinerii aceia triști, cu pantalonii strîmți ? Femei nu se vedeau printre ei. Doar pe o bancă mai încolo, o făptură cu aerul bolnăvicios, încotoșmănată cu băsmăluță și șal, stătea la soare : și două matroane, cu pelerine presărate cu mărgele de sticlă, pesemne stăpîne de pensiuni, scoseseră la plimbare un că-

țeluș lățos. Ce atrăgea deci acolo tinerimea aceea palidă ? Ceea ce sărea în ochi de la prima vedere erau ghetele lor, niște ghete disproporționat de lungi, ieșindu-le de sub pantalonii ajustați cu niște vîrfuri ascuțite și întoarse ca provele de ambarcațiuni...

— Asta e fantastic, Ega !

Ega își freca mîinile. Da, dar valoros ! Pentru că simpla formă a ghetelor explica toată Portugalia contemporană. Prin asta se putea vedea cum stăteau lucrurile. Abandonînd fasonul vechi, moda lui João al VI-lea, care-i ședea atît de bine, nefericita Portugalie hotărîse să se modernizeze ; dar neavînd originalitatea, nici forța, nici caracterul necesare spre a-și crea un fason propriu, care să fie numai al ei, a comandat să-i vină modele din străinătate — modele de idei, de pantaloni, de obiceiuri, de legi, de artă, de bucătărie... Numai că, lipsită de simțul proporțiilor, și în același timp stăpînită de nerăbdarea de a părea cît mai repede foarte modernă și foarte civilizată, a exagerat modelul, l-a deformat, l-a pocit pînă la caricatură. Modelul ghetei venit dinafară e ușor îngustat la vîrf — imediat *dandy*-ul îl înțepenește și-l ascute, pînă devine un vîrf de ac. Cît despre scriitor, acesta citește o pagină din frații Goncourt sau din Verlaine, în stilul lor prețios și cizelat, și imediat își răsucește, își încîlcește, își deșălează biata lui frază, pînă ce degenerează în ceva aiurit și burlesc. La rîndul său, legislatorul aude vorbindu-se că acolo, afară, se ridică nivelul instrucției, și imediat introduce, în programa examenelor din clasele primare, metafizica, astronomia, filologia, egiptologia, cresmatica, istoria comparată a religiilor și alte nenumărate bazaconii. Și așa mai departe, în toate clasele sociale și profesiile, de la orator pînă la fotograf, de la jurisconsult pînă la *sportman*...

Carlos rîdea :

— Astfel că lucrurile merg tot mai prost...

— Groaznic ! Și totul e de-o josnicie, de-o falsitate ! Mai ales falsitate ! Nu mai e naturală în țara asta nenorocită nici măcar pîinea pe care o mîncăm !

Carlos, sprijinit de bancă, a arătat cu bastonul, descriind un cerc lent :

— Rămîne asta, care e natural...

Și indica înălțimile orașului, vechile dealuri ale Harului și Stîncii, cu casele lor risipite pe coastele secătuite și pîrjolite de soare. În vîrf sălășluiau, greoaie, mînăstirile, bisericile, scundele locuințe bisericești, amintind de călugări grași și trîndavi, de bigote cu mantile, de după-amieze de procesiuni, de confrății în sutane ce umplu piețele bisericilor, de anasonul presărat pe caldarîm, de niprala și bobul vîndute pe la colțuri de stradă, de focurile de artificii lansate în văzduh întru slava lui Christ. Mai sus, detașîndu-și pe albastrul radios zidul său mizer, se afla Cetatea, sordidă și grosolană, de unde pe vremuri, în sunetul imnului cîntat la fagot, cobora trupa în pantaloni albi ca să facă răzmeriță ! Și adăpostite de ea, în cartierul întunecos Sfîntul Vicențiu și în cel al Catedralei, micile palate părăginite, cu vedere nostalgică spre țărm, blazoane enorme pe zidurile crăpate, unde printre blesteme, cucernicie și jocuri de cărți, își trăiește ultimele zile, sfîrșită de puteri dar tot încăpățînată, vechea Lisabonă nobiliară !

Ega a privit un moment, dus pe gînduri :

— Da, într-adevăr, poate că e mai natural. Dar e atît de stupid și atît de slinos ! Nu știi încotro să te întorci... Iar dacă ne întoarcem spre noi înșine, e mai rău !

Deodată l-a bătut pe Carlos pe genunchi, cu o strălucire pe față :

— Așteaptă... Uite cine vine !

Era o trăsură victoriană, elegantă și corectă, înaintînd cu lentoare și stil, în trapul sacadat a două iepe englezești. Dar a fost o dezamăgire. În ea ședea doar un tînăr foarte blond, alb ca o camelie, cu un puf pe buză, sprijinit languros pe banchetă. I-a făcut semn lui Ega, cu un zîmbet drăgălaș de fecioară. Trăsura a trecut.

— Nu-l cunoști ?

Carlos răscolea prin amintiri.

— Vechiul tău pacient ! Charlie !

Celălalt a bătut din palme. Charlie ! Charlie al său ! Ce bătrîn se simțea acum !... Era frumușel !

— Da, tare frumușel. Are un prieten bătrîn, umblă totdeauna cu un bătrîn după el... Dar acum e fără îndoială

cu maică-sa, sînt sigur că ea a rămas pe undeva pe aici, să se plimbe pe jos. Vrei să mergem să vedem ?

Au urcat în lungul Bulevardului, căutînd. Şi imediat au dat peste Eusèbiozinho. Părea şi mai funebru, şi mai oftic-os, de braţ cu o doamnă foarte grasă, foarte roşie în obraji, cu o rochie de mătase de culoarea coconarei, plesnind pe ea. Umblau încet, profitînd de soare. Iar Eusébio nici nu i-a văzut, decăzut şi molîu, urmărind prin ochelarii lui groşi şi negri înaintarea lentă a propriei sale umbre.

— Monumentul ăsta e nevastă-sa, a povestit Ega. După tot soiul de aventuri prin bordeluri, scumpul nostru Eusébio a avut şi acest amor. Tatăl creaturii, care ţine o casă de amanet, l-a prins într-o noapte pe scară cu ea, şterpelindu-i cîteva plăceri... A fost un scandal de pomină, l-au silit s-o ia de nevastă. Şi a dispărut, nu l-am mai văzut... Se zice că femeia îl snopeşte în bătăi.

— S-o ţină Dumnezeu !

— Amin !

Atunci Carlos, care şi-a amintit de bătaia dată lui Eusébio, de povestea cu *Goarna*, a vrut să afle ce mai făcea Palma Cal-mare. Încă mai dezonora universul cu prezenţa lui, acel merituos ? Încă îl mai dezonora, a spus Ega. Numai că acum părăsise literatura, devenise *factotum*-ul lui Carneiro, fostul ministru ; îi conducea spanioloaica la teatru de braţ ; şi era un bun piston în politică.

— O să fie şi deputat, a adăugat Ega. Şi, după cum merg lucrurile, o să fie şi ministru... Dar se face tîrziu, Carlinhos. Să luăm birja asta şi s-o pornim spre Buchetul ?

Era ora patru, soarele slab de iarnă începuse deja să pălească.

Au luat birja. În Rossio, Alencar, trecînd, i-a văzut şi şi-a fluturat cu înfocare mîna în aer. Atunci Carlos a exclamat, surprins ca şi în dimineaţa aceea, la Hotelul Bragança :

— Ascultă aici, Ega ! Tu pari acum prieten la cataramă cu Alencar ! Ce-i cu transformarea asta ?

Ega i-a mărturisit că într-adevăr acum îl aprecia mai mult pe Alencar. În primul rînd, în mijlocul acelei Lisabone atît de false, Alencar rămînea unicul portughez natural. Apoi, în molipsitoarea înşelătorie ce-i înconjura, era de o onestitate trainică. În plus, mai era şi leal, bun, generos. Comportamentul lui faţă de nepoţică te mişca, într-adevăr. Era mai curtenitor, mai manierat decît cei tineri. Un pic de băutură nu-i şedea rău, cu fasonul lui liric. Şi apoi, în stadiul în care alunecase literatura, versificaţia lui Alencar căpăta relief prin corectitudine, prin simplitate, printr-un rest de emoţie sinceră. În rezumat, era un bard cît se poate de stimabil.

— Iată deci, Carlinhos, unde am ajuns ! Nu există nimic, într-adevăr, care să caracterizeze mai bine teribila decadenţă a Portugaliei din ultimii treizeci de ani, decît acest simplu fapt : atît de jos a coborît caracterul şi talentul, că dintr-o dată bătrînul nostru Tomás, omul *Florii de Martiriu*, Alencar de Pamblicar, ne-apare cu proporţiile unui geniu şi ale unui drept.

Încă mai vorbeau de Portugalia şi de relele ei, cînd birja s-a oprit. Cu ce emoţie a zărit Carlos faţada severă a Buchetului, ferestruicile adăpostite sub marginea acoperişului, buchetul mare de floarea soarelui în chip de tablou în locul scutului cu blazon ! Auzind uruitul roţilor, Vilaça a ieşit în poartă, cu mănuşi galbene pe mîini. Era mai gras Vilaça acum — şi totul în persoana sa, de la pălăria nouă pînă la măciulia de argint a bastonului, dezvăluia importanţa lui ca administrator, aproape ca stăpîn direct, în timpul lungului surghiun al lui Carlos, peste acea întinsă avere a familiei Maia. L-a prezentat imediat pe grădinar, un bătrîn care locuia acolo cu nevasta şi fiul, păzind casa pustie. Apoi s-a felicitat de a-i vedea în sfîrşit pe cei doi prieteni împreună. Şi a adăugat, bătîndu-l pe umăr pe Carlos cu o duioşie familiară :

— Să ştiţi că eu, după ce ne-am despărţit la Santa Apolónia, m-am dus să fac o baie la Hotelul Central şi nici nu m-am mai culcat. Vedeţi ce comod e un asemenea *sleep-*

ing-car[1] ! Adevărul e că, în materie de progres. Portugalia noastră n-a rămas în urma nimănui !... Dumneavoastră aveţi acum nevoie de mine ?

— Nu, mulţumesc, Vilaça. Vrem să dăm o raită prin odăi... Vino să iei masa cu noi. La şase ! La şase fix, pentru că avem nişte delicatese speciale.

Şi cei doi prieteni au străbătut vestibulul. Încă se mai păstrau acolo două bănci feudale din stejar sculptat, solemne ca nişte strane de catedrală. Sus însă, anticamera era tristă, despuiată toată, fără o mobilă, fără o stofă, dezvăluind zugrăveala cojită de pe pereţi. Covoarele orientale ce atîrnaseră ca într-o prăvălie, tăvile maure cu reflexe de aramă, statuia „Înfrigurateî" rîzînd şi înfiorîndu-se, în goliciunea ei de marmură, cînd îşi vîra piciorusul în apă — toate împodobeau acum apartamentul lui Carlos de la Paris ; şi alte lăzi se îngrămădeau într-un colţ, gata de îmbarcare, conţinînd cele mai scumpe faianţe de la Vizuina. Apoi, în largul coridor acum fără covor, paşii lor au răsunat ca într-un claustru părăsit. În tablourile cu subiecte biblice, de un ton mai negru, se detaşa ici şi colo, sub lumina slabă, un umăr descărnat de pustnic, pata lividă a unui craniu. Frigul pătrundea în oase. Ega şi-a ridicat gulerul de la pardesiu.

În salonul nobil mobilele de brocart, de culoarea muşchiului, erau acoperite cu cearşafuri de bumbac, semănînd a giulgiuri, mirosind a mumie, terebentină şi camfor. Iar pe podea, în pînza lui Constable sprijinită de perete, contesa de Runa, ridicîndu-şi uşor costumul englezesc de vînătoare, stacojiu, părea gata să facă un pas ca să iasă din rama aurită, să plece şi ea, să desăvîrşească astfel dispersarea rasei...

— Haide să plecăm, a exclamat Ega. E lugubru aici !...

Dar Carlos, palid şi tăcut, a deschis în faţă uşa spre sala de biliard. Acolo, fiind cea mai mare încăpere din Buchetul, fuseseră adunate recent, într-o mare învălmăşeală de arte şi secole, ca într-un magazin de antichităţi, toate mobilele scumpe de la Vizuina. În fund, acoperind căminul,

[1] Vagon de dormit (engl.).

dominînd totul cu maiestatea sa arhitecturală, se înălţa celebrul dulap de pe vremea Ligii Hanseatice, cu ai săi Marte înarmaţi, uşile sculptate, cei patru Evanghelişti predicînd prin colţuri, învăluiţi în veşmintele acelea violente pe care părea să le agite un vînt de profeţie. Iar Carlos a descoperit imediat un dezastru la cornişă, la cei doi fauni ce cîntau care mai de care printre trofeele agricole. Unul îşi rupsese piciorul de capră, celălalt îşi pierduse naiul bucolic...

— Ce brute ! a exclamat el furios, rănit în dragostea lui pentru obiectele de artă. O asemenea mobilă !...

S-a cocoţat pe un scaun ca să cerceteze stricăciunile. Iar Ega, între timp, rătăcea printre celelalte mobile, lăzi de zestre, scrinuri spaniole, birouri din Renaşterea italiană, amintind toate de vesela casă de la Olivais pe care o împodobiseră, de frumoasele seri de conversaţie, de mesele servite acolo, de focurile de artificii lansate în cinstea lui Leonida... Cum pierise totul ! Deodată a lovit cu piciorul o cutie de pălării fără capac, ticsită cu lucruri vechi — un voal, mănuşi desperecheate, un ciorap de mătase, panglici, flori artificiale. Erau obiecte de ale Mariei, găsite în vreun ungher al Vizuinei, aruncate acolo, atunci cînd s-a golit casa ! Şi, lucru jalnic, printre rămăşiţele acelea ale ei, amestecate ca în promiscuitatea unor deşeuri, se zărea un papuc din catifea brodată în nuanţe, un vechi papuc de-al lui Afonso da Maia ! Ega a ascuns repede cutia sub o bucată stingheră de tapiserie. Apoi, cum Carlos sărea de pe scaun scuturîndu-şi palmele, încă indignat, Ega a grăbit acel pelerinaj care-i stîrbea veselia zilei.

— Haidem pe terasă ! Mai aruncăm o privire grădinii şi o luăm din loc !

Dar mai aveau de străbătut amintirea cea mai tristă, biroul lui Afonso da Maia. Broasca era stricată. În efortul de a deschide uşa, mîna lui Carlos tremura. Iar Ega, emoţionat şi el, revedea toată încăperea aşa ca pe vremuri, cu sfeşnicele ei Carcel trimiţînd o lumină trandafirie, cu focul scăpărînd, cu Reverendul Bonifácio tolănit pe blana de urs, şi cu Afonso aşezat în vechiul său fotoliu, îmbrăcat

cu vestonul de diftină, scuturîndu-şi scrumul din pipă de palma mîinii. Uşa a cedat : şi toată emoţia lor a încetat deodată, faţă de grotesca, de absurda surpriză că au început amîndoi să strănute de mama focului, înăbuşiţi de mirosul acru al unei pulberi vagi ce înţepa ochii, îi ameţea. Vilaça venise cu ideea, spicuită din almanah, să se presare, cu pumnul, peste mobile, peste cearşafurile care le protejau, straturi groase de piper alb ! Şi sufocaţi, orbiţi sub ceaţa de lacrimi, cei doi, unul în faţa celuilalt, continuau să strănute la nesfîrşit, scoşi din sărite.

În cele din urmă, Carlos a izbutit să deschidă larg cele două canaturi ale ferestrei. Pe terasă pierea ultima rază de soare. Şi, revenindu-şi puţin în aerul curat, au rămas acolo în picioare, tăcuţi, ştergîndu-se la ochi, zguduiţi încă de cîte un strănut, două, întîrziate.

— Ce născocire infernală ! a exclamat Carlos, indignat.

Ega, luînd-o la fugă cu batista la faţă, se împiedicase, se lovise de o sofa, îşi freca acum tibia :

— Stupidă treabă ! Şi ce tare m-am lovit !...

S-a uitat din nou prin încăpere, unde toate mobilele dispăreau sub largi giulgiuri albe. Şi a recunoscut că se împiedicase de vechea pernă de catifea a bătrînului Bonifácio. Bietul Bonifácio ! Ce s-o fi ales de el ?

Carlos, care se aşezase pe parapetul scund al terasei, printre vazele acum fără flori, a povestit sfîrşitul Reverendului Bonifácio. Murise la Santa Olávia, resemnat, şi atît de obez că nici nu se mai putea urni din loc. Iar Vilaça, cu o idee poetică, unica din viaţa lui de împuternicit, pusese să i se ridice un mausoleu, o simplă piatră de marmură albă, sub un trandafir, dedesubtul ferestrelor camerei bunicului.

Ega se aşezase şi el pe parapet, amîndoi s-au cufundat în tăcere. Jos, grădina, cu aleile aşternute cu nisip, frumoasă şi rece în goliciunea ei de iarnă, avea melancolia unui refugiu uitat pe care nimeni nu-l mai iubeşte : o rugină verde, de umiditate, acoperea mădularele groase ale lui Venus Citereia ; chiparosul şi cedrul îmbătrîneau unul lîngă altul, ca doi prieteni într-un deşert ; mai lent curgea acum micul plînset al cascadei, prelins nostalgic, picătură

cu picătură, în bazinul de marmură. Apoi în fund, înrămată ca o pînză marină în piatra de construcţie a două imobile înalte, mica privelişte a Buchetului, o frîntură de Tejo şi de munte, avea în acel sfîrşit de după-amiază un aspect mai gînditor şi mai trist : pe firul rîului un pachebot închis, gata de ieşit în larg, cobora, dispărînd imediat, înghiţit parcă de marea nesigură ; pe vîrful colinei moara se oprise rebegită, în vasta răceală a aerului ; iar la ferestrele caselor, pe malul apei, o rază de soare pierea lent, risipită de prima cenuşă a amurgului, ca o rămăşiţă de speranţă pe o faţă ce se înnourează.

Atunci, în muţenia aceea a singurătăţii şi părăsirii, Ega a murmurat încet, cu ochii departe :

— Dar tu despre căsătoria asta n-ai avut nici cel mai mic indiciu, nici cea mai mică bănuială ?

— Nimic... Am aflat pe neaşteptate dintr-o scrisoare de-a ei pe care am primit-o la Sevilla.

Aceasta era formidabila ştire anunţată de Carlos, ştirea pe care i-o relatase lui Ega imediat, chiar de dimineaţă, după primele îmbrăţişări, în gara Santa Apolónia : Maria Eduarda se mărita.

Asta-i anunţase ea lui Carlos într-o scrisoare foarte simplă, pe care el o primise la moşia familiei Vila-Medina. Se mărita. Şi nu părea să fie o hotărîre luată în pripă, sub un impuls al inimii, ci mai degrabă o intenţie lentă, coaptă îndelung. Menţiona în scrisoarea ei că „se gîndise mult, chibzuise mult..." Dealtfel, logodnicul trebuia să aibă pe aproape de cincizeci de ani. Iar Carlos, la rîndul lui, vedea în asta unirea a două fiinţe dezamăgite de viaţă, maltratate de ea, obosite sau speriate de izolarea lor, care, descoperind unul în celălalt calităţi serioase de inimă şi spirit, îşi puneau laolaltă restul de căldură, de veselie şi de curaj ca să înfrunte împreună bătrîneţea...

— Cîţi ani are ea acum ?

Carlos credea că vreo patruzeci şi unu sau patruzeci şi doi. Spunea în scrisoarea ei „sînt doar cu şase ani şi trei luni mai tînără decît logodnicul meu". El se numea Monsieur de Trelain. Şi era evident un bărbat cu spiritul larg, dezbărat de prejudecăţi, de o bunăvoinţă aproape miloasă,

pentru că o voise pe Maria, deși îi cunoștea bine greșelile.

— Știe tot ? a exclamat Ega, care sărise de pe parapet.

— Tot, nu. Ea spune că Monsieur de Trelain cunoaște din trecutul ei „toate greșelile în care a căzut inconștient". Asta dă de înțeles că nu știe tot... Haidem, că se face târziu, și vreau să mai văd și odăile mele.

Au coborît în grădină. Un moment au înaintat tăcuți pe alcea pe care odinioară creșteau trandafirii lui Afonso. Sub cei doi leandri încă mai exista banca de sfejar ; acolo se așezase Maria în timpul vizitei ei la Buchetul, ca să lege într-un mănunchi niște flori pe care voia să le ia cu ea drept relicve. În trecere, Ega a rupt o micuță margaretă, care încă mai înflorea singuratecă.

— Stă tot la Orléans, nu-i așa ?

Da, a spus Carlos, locuia lîngă Orléans, pe o moșie pe care și-o cumpărase acolo, numită Les Rosières. Logodnicul locuia pesemne prin împrejurimi, în vreun mic *château*. Ea îi zicea „vecin". Și era fără îndoială un *gentilhomme campagnard* [1], de familie bună și înstărit...

— Ea n-are altceva decît ce-i dai tu, desigur.

— Cred că ți-am mai spus toate astea, a murmurat Carlos. În fine, a refuzat să primească orice parte din moștenire... Iar Vilaça a aranjat totul prin intermediul unei donații pe care i-am făcut-o, corespunzînd unei rente de douăsprezece mii de contos...

— Frumos. Și pomenea ceva de Rosa în scrisoare ?

— Da, în trecere, că-i merge bine... Trebuie să fie mare acum.

— Și foarte drăguță !

Au urcat pe scărița de fier forjat ce ducea din grădină la odăile lui Carlos. Cu mîna pe clanța ușii cu glasvand, Ega s-a mai oprit o dată, cu o ultimă curiozitate :

— Și ce impresie ți-au făcut toate astea ?

Carlos și-a aprins o țigară. Apoi, aruncînd chibritul peste mica verandă de fier pe care se înlănțuia o plantă agățătoare, a spus :

— O impresie de încheiere, de sfîrșit absolut. E ca și cum ar fi murit, și odată cu ea tot trecutul, iar acum ar fi

[1] Nobil de țară (fr.).

renăscut sub altă formă. Nu mai e Maria Eduarda. E Madame de Trelain, o doamnă franțuzoaică. Sub numele acesta, tot ce a fost dispare, înmormîntat la mii de leghe adîncime, încheiat pentru totdeauna, fără măcar să lase o amintire... Asta-i efectul pe care mi l-a făcut.

— Nu l-ai întîlnit niciodată la Paris pe domnul Guimarães ?

— Niciodată. Sigur că a murit.

Au intrat în odaie. Presupunînd că la Buchetul va trage Carlos, Vilaça poruncise să i se pregătească acea cameră ; și acum era toată înghețată, cu marmura de pe comode ștearsă de praf și goală, cu o lumînare nouă în sfeșnicul singuratic, și cuvertura de rips împăturită pe patul fără perdeluțe. Carlos și-a pus pălăria și bastonul pe fosta lui masă de lucru. Apoi, făcînd parcă un rezumat :

— Uite, asta-i viața, scumpul meu Ega ! În odaia asta, nopți de-a rîndul am suferit de certitudinea că totul pe lume se sfîrșise pentru mine... M-am gîndit să-mi iau zilele. M-am gîndit să mă călugăresc. Și toate astea la rece, ca o concluzie logică. Pînă la urmă, au trecut zece ani, și iată-mă iarăși aici...

S-a oprit în fața oglinzii înalte, atîrnate între cele două coloane de stejar sculptat, și-a răsucit mustața, a încheiat, zîmbind melancolic :

— Și mai gras !

Ega își plimba și el privirea prin odaie, îngîndurat :

— Ți-aduci aminte cînd am venit aici într-o seară, mai mult mort decît viu, în costum de Mefisto ?

Atunci Carlos a scos o exclamație. Dar Raquel, chiar așa ! Raquel ! Ce se alesese de Raquel, acel crin al Israelului ?

Ega a ridicat din umeri :

— E și ea pe aici, o prăpădită...

Carlos a murmurat : „Săraca !" Și a fost tot ce au spus despre marea pasiune romantică a lui Ega.

Între timp, Carlos se dusese să examineze, lîngă fereastră, un tablou ce stătea uitat pe jos, întors cu fața la perete. Era portretul tatălui său, al lui Pedro da Maia, cu mănușile lui de antilopă în mînă, cu ochii lui mari de arab în obrazul trist și palid pe care timpul îl îngălbenise

și mai mult. L-a așezat pe o comodă. Și scuturîndu-l ușor de praf cu batista, a spus :

— Nimic nu mă întristează mai mult decît să n-am un portret al bunicului !... Oricum, pe acesta tot am să-l iau cu mine la Paris.

Atunci Ega a întrebat, din colțul sofalei unde se cufundase, dacă în anii din urmă nu avusese ideea, dorința vagă să se întoarcă în Portugalia...

Carlos l-a privit pe Ega uimit. De ce ? Ca să-și tîrască pașii triști de la Club la Casa Havanceză ? Nu ! Parisul era singurul loc de pe pămînt potrivit cu tipul definitiv pe care și-l fixase : „bărbat înstărit care trăiește bine". Plimbare cu calul în Bois de Boulogne ; masă la Bignon ; o raită pe bulevard ; o oră la Club cu ziarele, puțină floretă în sala de arme ; seara la Comedia Franceză sau la cîte o *soirée* ; Trouville vara, cîteva alice după iepuri iarna ; și, în cursul anului, femei, curse, un oarecare interes pentru știință, antichități, și puțină *blague*. Nimic mai inofensiv, mai nul și mai agreabil..

— Și asta se numește o viață de om ! În zece ani nu mi s-a întîmplat nimic, în afară de faptul că mi s-a rupt faetonul pe drumul spre Saint-Cloud... A scris și în *Le Figaro*.

Ega s-a ridicat, a făcut un gest dezolat :

— Ne-am ratat viața, băiete !

— Și eu cred... Dar toți și-o ratează mai mult sau mai puțin. Adică, omul își ratează de fapt în realitate viața pe care și-a proiectat-o în închipuire. Își spune : „Am să fiu așa, pentru că așa e frumos să fiu." Și niciodată nu e așa, e invariabil *fript*, cum spunea bietul marchiz. Uneori spre bine, dar întotdeauna altfel.

Ega și-a exprimat acordul printr-un oftat mut, începînd să-și tragă mănușile.

Camera se întuneca în amurgul rece și melancolic de iarnă. Carlos și-a pus și el pălăria ; și au coborît pe scara capitonată cu catifea de culoarea cireșii, pe care încă mai atîrna, cu un aer mat de rugină, panoplia de arme vechi. Apoi, în stradă, Carlos s-a oprit, a aruncat o privire lungă întunecatei căsoaie, care în acel început de înserare dobîndea o înfățișare mai accentuată de reședință bisericească, prin pereții ei severi, șirul de ferăstruici închise, balcoanele înguste de la etaj pline de beznă, amuțită acum, părăsită pentru totdeauna, acoperită deja de semne de ruină.

Și-a simțit sufletul străbătut de emoție : a murmurat, apucîndu-l de braț pe Ega :

— E curios ! Am locuit doar doi ani în casa asta, și în ea mi se pare că a intrat toată viața mea !

Ega nu se mira. Doar acolo, la Buchetul, trăise el cu adevărat ceea ce dă savoare și relief vieții — pasiunea.

— Multe alte lucruri dau preț vieții... Asta e o veche idee de romantic, scumpul meu Ega !

— Păi ce altceva sîntem noi ? a exclamat Ega. Ce am fost noi încă din colegiu, încă de la examenul de latină ? Niște romantici : adică, niște indivizi inferiori care se conduc în viață după sentiment, nu după rațiune...

Dar Carlos chiar voia să știe dacă, în fond, erau mai fericiți cei care se conduceau numai după rațiune, fără să devieze niciodată de la ea, chinuindu-se ca să se mențină la linia lor neabătută, uscați, țepeni, logici, fără o emoție, pînă la capăt...

— Cred că nu, a spus Ega. Pe dinafară, la vedere, sînt dezolanți. Iar pe dinăuntru, în sinea lor, sînt poate dezolați. Ceea ce dovedește că în această frumoasă lume ești sortit să fii ori nesăbuit, ori insipid...

— În rezumat : nu merită să trăiești...

— Totul depinde numai de stomac ! l-a întrerupt Ega.

Au rîs amîndoi. Apoi Carlos, din nou serios, și-a expus teoria lui despre viață, teoria definitivă pe care a dedus-o din experiență, și care acum îl guverna. Era fatalismul musulman. Să nu dorești și să nu te temi de nimic... Să nu te lași pradă vreunei speranțe și nici vreunei decepții. Să accepți tot ce vine și tot ce pleacă de la tine, cu același calm cu care întîmpini alternanța naturală a zilelor furtunoase cu cele frumoase. Și, în această placiditate, să lași crîmpeiul de materie organizată ce se numește Eu să se deterioreze și să se descompună, pînă ce reintră și se pierde în universul infinit... Mai ales, să n-ai pofte. Și, mai presus de orice, să n-ai contrarietăți.

În rezumat, Ega era de acord. Dacă se convinsese de ceva, în acei ani înguşti de viaţă care trecuseră, apoi era de inutilitatea oricărui efort. Nu merită osteneala să faci un pas ca să atingi vreun lucru pe pămînt, fiindcă totul se rezolvă, cum arătase şi înţeleptul din *Ecleziastul*, în deziluzie şi în pulbere.

— Dacă mi s-ar spune că acolo jos mă aşteaptă o avere ca a familiei Rotschild, sau coroana imperială a lui Carol Qvintul, şi că ele vor fi ale mele dacă alerg într-acolo, tot n-aş grăbi pasul... Nu ! N-aş ieşi din pasul acesta măsurat şi lent, prudent, corect, singurul, de fapt, pe care trebuie să-l ai în viaţă.

— Nici eu ! a sărit Carlos cu o convingere neabătută.

Şi amîndoi şi-au tîrît paşii, coborînd spre Rampa Sfinţilor, ca şi cum ar fi fost chiar drumul vieţii lor, pe care ei, siguri că vor întîlni la sfîrşit doar deziluzii şi pulbere, nu trebuie să înainteze decît cu un mers lent şi dispreţuitor. Zăreau acum Piaţa Aterro, lungul ei şir de lumini. Deodată Carlos a avut un gest larg de contrarietate :

— Ce ciudă mi-e ! Şi eu care de la Paris tot pofteam la asta ! Am uitat să comand pentru masa de azi un castron mare de cîrnaţi cu mazăre.

Şi acum era prea tîrziu, i-a amintit Ega. Atunci Carlos, pierdut pînă mai adineauri în amintirile trecutului şi sintezele existenţei, a părut să devină deodată conştient de înserarea care se lăsase, de felinarele aprinse. La lumina unui bec de gaz lampant şi-a scos ceasul. Era şase şi un sfert !

— Oh, drace !... Iar eu care le-am spus băieţilor şi lui Vilaça să fie la Bragança la şase punct ! Şi să nu se vadă pe aici nici o birjă !...

— Aşteaptă ! a exclamat Ega. Uite un tramvai cu cai, poate-l mai prindem.

— Poate-l mai prindem !

Cei doi prieteni au început să grăbească pasul. Iar Carlos, care-şi aruncase ţigara, tot spunea în vîntul rece şi fin ce le brăzda faţa :

— Tare mi-e ciudă că am uitat de cîrnăciori ! Ce să-i faci, asta e. Măcar putem spune că am stabilit teoria definitivă a existenţei ! Într-adevăr, nu merită osteneala să faci un efort, să alergi după ceva pînă-ţi dai sufletul.

Ega adăuga, lîngă el, gîfîind şi aruncîndu-şi înainte picioarele descărnate :

— Nici după dragoste, nici după glorie, nici după bani, nici după putere...

În întunericul din depărtare se oprise felinarul roşu al tramvaiului cu cai. Cuprinşi de speranţă, Carlos şi João da Ega au făcut un nou efort :

— Poate-l mai prindem !

— Poate-l mai prindem !

Din nou felinarul a alunecat şi a pornit. Atunci, ca să prindă tramvaiul cu cai, cei doi prieteni au început să alerge la disperare pe Rampa Sfinţilor şi prin Aterro, sub prima rază a lunii ce răsărea.

POSTFAȚĂ

DUPĂ ECLIPSA DE TREI DECENII care a urmat morții romancierului portughez Eça de Queiroz, survenită în 1900, personalitatea literară a acestuia revine în atenția cititorilor și a criticii, ea ajungînd astăzi să depășească granițele Peninsulei iberice și să-și asigure un loc stabil în aria literaturii universale. Încă din jurul anului 1930, critica este preocupată de actualitatea, de contemporaneitatea spiritului queirozian, pregătind astfel terenul pentru marea explozie de interes din 1945, anul centenarului nașterii scriitorului. Într-adevăr, cu acest prilej se asistă, de o parte și de alta a Atlanticului, la apariția unei adevărate avalanșe de studii critice, cu dimensiuni și valori, firește, inegale, dar care vădesc, toate, gradul de generalizare a preocupărilor pentru această operă și autorul ei. Astăzi există versiuni ale romanelor lui Eça de Queiroz în majoritatea limbilor europene, edițiile continuînd să se succeadă în lumea întreagă. [1]

Publicul român a făcut cunoștință cu proza queiroziană prin intermediul romanelor Crima părintelui Amaro **(1968) și** Relicva **(1972), ambele apărute în editura Univers. Prin** Familia Maia, **roman-frescă, socotit, după opinia generală, capodopera sa, se întregește cunoașterea, de către cititorii noștri, a operei uneia dintre cele mai de seamă personalități ale literaturii lusitane, personalitate care, prin scrierile sale, nu numai că a receptat cu luciditate, sensibilitate, spirit de observație și ascuțită ironie bogata fenomenologie a societății lisaboneze de la sfîrșitul secolului trecut, cu**

[1] În ordinea cronologică a primei traduceri, au apărut versiuni ale romanelor lui Eça de Queiroz în: spaniolă, germană, engleză, suedeză, olandeză, maghiară, franceză, cehă, italiană, poloneză, rusă; cu puțin înainte de apariția *Familiei Maia* în românește, s-a publicat la Londra, o nouă versiune engleză — remarcabilă — a acestui roman.

instituțiile ei feudale, anacronice, și cu cele burgheze deformat adoptate, dar a și modelat și stabilizat limba portugheză de astăzi.

José Maria Eça de Queiroz s-a născut în 1845 în Póvoa de Varzim, pe coasta Oceanului Atlantic, în condiții familiale dificile.

Își face studiile la Coimbra, ca și cei doi eroi principali ai romanului Familia Maia. Apoi profesează un timp avocatura la Lisabona, în care perioadă se alătură Cenaclului, grup de scriitori căruia îi aparțin, împreună cu el, cîțiva dintre reprezentanții de frunte ai așa-numitei „generații de la '70" din literatura portugheză. Printre aceștia se numără și ziaristul Ramalho Ortigão, cu a cărui colaborare va înființa Eça de Queiroz o publicație lunară de mare răsunet, atît în Portugalia cît și în Brazilia, Harpoanele, în care, număr de număr, sînt comentate critic și satiric evenimentele curente, de pe poziții progresiste, populare [1].

După ce funcționează cîtva timp într-un post administrativ la Leiria (localitate unde se situează acțiunea romanului Crima părintelui Amaro), întreprinde o călătorie în Orient, cu ocazia inaugurării Canalului de Sucz.

În 1872 intră în diplomație, ocupînd succesiv funcții consulare la Havana, Newcastle, Bristol și Paris, care-l țin pînă la sfîrșitul vieții departe de patrie, dar atent și receptiv la tot ce se petrecea în țară.

Moare în 1900, în apropierea Parisului, la o proprietate a sa de la Neuilly, care devenise punctul de întîlnire — și este astăzi încă locul de pelerinaj — al intelectualilor portughezi în trecere prin capitala Franței.

Evoluția ideologică a lui Eça de Queiroz a cunoscut mai multe etape, reflectate în operele sale, care preiau și adaptează în profunzime aspirațiile și tendințele revoluționare ale romantismului pe de o parte, critica multilaterală, de pe pozițiile realismului, a ordinii sociale stabilite, pe de alta.

Încă de la lucrările din tinerețe (Proze barbare, Egiptul) se poate vorbi de o experiență originală în ansamblul literaturii ul-

[1] Aceste evenimente sînt numeroase și incendiare, în contextul crizei politice și sociale general europene (campaniile lui Garibaldi pentru unificarea Italiei, războiul civil spaniol, mișcările cartiste din Anglia, răscoalele din Irlanda și Polonia, războiul franco-prusian și, în special, Comuna din Paris) și interne (răscoala din ianuarie 1868, denumită *Janeirinha*, de la *janeiro*, „ianuarie", prima grevă modernă portugheză din 1872, numită *Pavorosa*, „Înspăimîntătoarea").

traromantice a epocii, prin abandonarea fondului imagistic tradițional și reînnoirea mijloacelor de expresie.

În etapa următoare, scriitorul se vădește pe deplin integrat în cuprinzătorul program de reformă literară promovat de celebrele Conferințe democratice organizate de scriitorul Antero de Quental, manifestare ce-și propune să răspîndească în Portugalia curente actuale din gîndirea europeană, cum ar fi pozitivismul lui Auguste Comte, critica proudhoniană a instituțiilor burgheze, teoriile hegeliene în istorie și sociologie, evoluționismul etc., cu alte cuvinte, să aducă Portugalia la „ora Europei". În cadrul acestor conferințe, vorbind despre literatura nouă, Eça de Queiroz pledează pentru realism ca nou mijloc de expresie artistică, și formulează, sub influența vădită a lui Taine și Proudhon, teoria artei condiționate de diverși factori, unii permanenți, alții istorici. Pentru el, arta este investită cu o funcție socială și moralizatoare, iar literatura are misiunea istorică de a fi o „expresie a Revoluției". La rîndul său, omul este „un rezultat, o concluzie, un produs al împrejurărilor ce-l înconjoară — împrejurări de climă, de hrană, de ocupație, de religie, de politică, de artă, de cultură".

Eça de Queiroz dezvoltă aceste teorii și în Harpoanele unde, pe lîngă critica literaturii contemporane, schițează un program de investigații asupra realităților portugheze. În primul articol, intitulat Starea socială a Portugaliei în 1871, prezintă o panoramă satirică a societății, a vieții politice, a religiei, a opiniei publice, a jurnalismului și literaturii. Acesta este deci fundamentul ideologic al romanelor sale majore, apărute toate acum, și care constituie și ele, fiecare în parte, piesele unei ample și metodice anchete sociale întreprinse de romancier pe cîte un aspect considerat a fi tipic pentru societatea portugheză. O mărturisește chiar el: „Ambiția mea este să descriu societatea portugheză așa cum a făcut-o constituționalismul din 1830 încoace, și să-i arăt, ca într-o oglindă ce jalnică țară formează — ei și ele..."

Într-adevăr, romanele din această epocă reprezintă fiecare cîte o fațetă a oglinzii: Crima părintelui Amaro, cu subtitlul Scene din viața cucernică, tratează rolul distrugător al clerului catolic în viața de provincie întunecată de bigotism; Vărul Basilio, cu subtitlul Scene din viața domestică, dezvăluie influența nefastă exercitată de romantismul tardiv și degenerat asupra unui mediu

burghez modest ; Capitala zugrăvește corupția din cercurile literare ale Lisabonei ; în sfîrșit Familia Maia, cu subtitlul Episoade din viața romantică, urmărește viața marii aristocrații și burghezii lisaboneze, sondajul critic îmbrățișînd aspectele cele mai variate ale realității sociale.

În perioada dintre publicarea celor două romane — Vărul Basilio și Familia Maia (1878—1888) — Eça de Queiroz este consul la Bristol, împrejurare ce-i facilitează cunoașterea aprofundată a literaturii de ficțiune tipic britanică. În această perioadă, pe care el însuși o socotește „de criză și maturitate", paralel cu lenta și complicata geneză a Familiei Maia, romancierul părăsește pentru scurt timp realismul ca atare, făcînd o incursiune în lumea fanteziei și a umorului.

Într-adevăr, între primul anunț, care apare în Diário de Portugal la 17 mai 1880 („Este încheiat romanul pe care distinsul nostru amic și ilustru scriitor l-a destinat publicării în ziarul nostru sub titlul Familia Maia") și apariția efectivă a cărții în vitrinele librăriilor, trec opt ani. Pentru a-și răscumpăra vina față de ziar, Eça de Queiroz îi remite între timp manuscrisul povestirii sale fantastice Mandarinul în care, șovăielnic, pare să caute o tehnică de conciliere între romantismul din tinerețe și realismul vîrstei adulte. Curînd după aceea vede lumina tiparului al doilea roman semifantastic din proza queiroziană, Relicva, lucrul la Familia Maia aflîndu-se încă la jumătatea drumului. „Am recunoscut, spune el acum, că mă aflu în fața unui subiect bogat în caractere și incidente, care necesită o dezvoltare mai amplă..." De fapt, scriitorul atît de portughez înainte de a fi european, preocupat de un subiect atît de specific pămîntului și societății portugheze, suferă că se afla departe de țară ! „Trec prin următoarea criză intelectuală — mărturisește el — : ori trebuie să revin în mediul unde pot produce, prin proces experimental, adică să plec în Portugalia, ori trebuie să mă consacru literaturii pur fantastice și umoristice."

Criza se rezolvă totuși, iar în 1888 apare mult așteptata Familia Maia.

În romanele din ultima perioadă a creației lui Eça de Queiroz (Corespondența lui Fradique Mendes, Ilustra casă Ramires, Orașul și munții — neterminat), subiectul este aproape în exclusivitate dominat de un singur personaj, izolat de contextul societății, ceea ce implicit atenuează forța criticii.

* * *

Familia Maia este, după opinia generală și după proba lungii continuități în atenția publicului și a criticii din întreaga lume, capodopera prozei queiroziene, privită atît sub aspectul ei romanesc-psihologic, cît și sub cel sociologic.

Cu toate acestea, Eça de Queiroz nu i-a purtat o afecțiune deosebită, consecință — sau cauză — a îndelungatei zăbovi a romanului. Iată ce-i scrie el, ironic, istoricului Oliveira Martins : „Merg înainte cu Familia Maia, această machine avînd proporțiile plictisitor de monumentale ale unei picturi a fresco, lucrată toată în tonuri cenușii, pompoasă și găunoasă, și care-mi va aduce poate renumele de a fi fost un Michelangelo al insipidului". Și mai tîrziu, aceluiași destinatar : „Familia Maia a ieșit ceva întins și supraîncărcat, în două volume mari ![1] Dar conține și episoade destul de suportabile. Răstoiește-le, pentru că cele două volume sînt prea mari ca să fie citite. Îți recomand primele o sută de pagini ; o anume plimbare la Sintra ; cursele ; provocarea ; scena de la ziarul După-amiaza ; și, mai ales, serata literară. E suficient dacă citești asta, și să știi că nu-i deloc puțin..."

Acestea sînt, într-adevăr, fragmente de mai mare întindere și interes social și uman ale vastei fresce pe al cărei tundal este construit romanul ; fabulația lui, redusă la agnosis, vechea temă atît de exploatată în teatrul clasic și apoi la romantici, amintește într-o oarecare măsură de tragedia greacă, deși este învăluită în binecunoscuta deviză a comediei satirice, castigat ridendo mores.

Asupra familiei Maia, din înalta aristocrație portugheză, apasă o stranie fatalitate : această familie trăiește la început tragedia unei sinucideri, pentru ca apoi, după cîțiva ani de viață spirituală demnă și calmă, să fie zguduită de drama unui incest între doi frați ce nu se cunoșteau și pe care destinul i-a azvîrlit unul în brațele celuilalt. Dramatica situație prilejuiește moartea capului familiei, figură nobilă sub toate aspectele, și frînge speranțele și aspirațiile celor doi tineri care, regăsiți de cititor după un deceniu, abia reușesc să-și refacă viața.

Fără o viziune sociologică și fără ascuțitul său simț de percepere a realității, Eça de Queiroz n-ar fi fost în măsură ca, prin intermediul unui asemenea subiect, să sondeze cu atîta profunzime

[1] Prima ediție a fost publicată în două volume.

drama unei întregi clase sociale, şi nici n-ar fi putut crea personaje care să fie adevărate simboluri ale unei epoci şi unei formaţii ideologice.

Despre Comedia umană a lui Balzac, Engels spunea că ea valora mai mult, ca sursă de date asupra vieţii din Franţa între anii 1816 şi 1848, decît toate compendiile istoricilor, economiştilor şi statisticienilor profesionişti ai epocii. Romanele lui Eça de Queiroz — şi Familia Maia în primul rînd — poartă aceeaşi amprentă de „inventar", după expresia criticului João Gaspar Simões, al vieţii portugheze de la sfîrşitul secolului trecut, ele fiind, cum spune însuşi autorul lor, „un instrument de experimentare socială împotriva produselor trecătoare ce dăinuie dincolo de momentul care le-a justificat şi care, din forţe sociale, au ajuns să devină piedici publice".

Înaintea lui Eça de Queiroz, literatura portugheză nu se adăptase încă la schimbările sociale, ea mulţumindu-se să adopte principiile rigide ale unei false legalităţi, aproape aservită aşa-numitei ordini stabilite. „E foarte frumos, proclamă romancierul cu sarcasm, să vorbeşti despre ordine, respectarea proprietăţii, sentimentul de ascultare a legii etc., dar cînd mii de oameni îşi văd familiile fără foc în sobă, fără o bucată de pîine, copiii murind de mizerie, şi în acelaşi timp îi văd pe patroni prosperi şi sătui, cumpărînd proprietăţi, tablouri, pariind la curse şi dînd baluri ce costă sute de livre... Dumnezeule, este greu să te duci să le vorbeşti nefericiţilor despre legile economiei politice şi să-i convingi că, în virtutea celor mai mari autori ai ştiinţei economice, ei trebuie să mai continue cîteva luni să mănînce vînt şi să se încălzească la pereţii goi." (Imaginile de mai sus, înregistrate de Eça de Queiroz la Londra „pe viu", evocă precis dureroasa viaţă pe care a dus-o în acest oraş, în timpul războiului franco-prusian, eroina romanului Familia Maia, Maria Eduarda.)

Faţă de această poziţie avansată, umanitaristă, este şi mai regretabil faptul că opera lui Eça de Queiroz, şi mai ales romanul-panoramă socială Familia Maia, nu reflectă mai consecvent şi mai aprofundat păturile largi ale populaţiei, cele care trăiesc, suferă şi luptă dincolo de clasele dominante supuse studiului.

Familia Maia este, aşadar, o panoramă a societăţii portugheze, cu diferitele ei laturi, investigate pe rînd şi concomitent totodată, întrucît una din noutăţile introduse de Eça de Queiroz — după modelul marii literaturi engleze de ficţiune a unor Dickens, George Eliot, Meredith — este succesiunea episoadelor cu naturaleţea şi inconsecvenţa vieţii, fără o înlănţuire logică, fără a fi toate strict necesare desfăşurării intrigii.

Aşadar, pe rînd şi concomitent totodată, cititorul ia cunoştinţă de aspecte ca: familia — viciată printr-un mod defectuos de constituire şi prin educaţia sentimentalizantă care poartă cu uşurinţă femeile pe panta aventurilor adulterine (Maria Monforte, Raquel Cohen contesa de Gouvarinho); politica — ţesătură de intrigi ale unor indivizi caracterizaţi prin ignoranţă, stupiditate, rapacitate (Gouvarinho, Sousa Neto); literatura — cu reprezentanţii ei ultraromantici vesel inconştienţi (Alencar), sau lucizi, sarcastici dar dezorientaţi şi nevertebraţi (Ega); jurnalismul — cu cele două laturi ale sale, presa politică (După-amiaza) şi presa de scandal (Goarna diavolului); educaţia — fatal romantică (Pedro da Maia), îndobitocitoare (Eusébio), sau, dimpotrivă, sănătoasa pedagogie engleză urmărind să formeze o minte echilibrată într-un trup robust (Carlos); ştiinţa — privită ca o ocupaţie de diletant, în ciuda unor prime intenţii de ambiţioase realizări (Carlos).

Pe fundalul acesta de analiză socială, Eça de Queiroz trasează cu minuţiozitate diverse scene din viaţa curentă, pe care se detaşează portrete şi caricaturi remarcabile. El este fără doar şi poate convins că mulţi dintre amicii şi cunoscuţii săi se vor simţi „portretizaţi", dar acest lucru nu pare să-l deranjeze... De fapt, nu ezită să se caricaturizeze chiar pe sine, după cum am mai spus, pe jumătate în João da Ega, cu ciudăţeniile, defectele, virtuţile, ironia şi chiar fizicul acestuia [1] — pe jumătate în Carlos Eduardo da Maia, receptacul al idealurilor lui în materie de literatură (ca reminiscenţe din vremurile de început ale Cenaclului de la Lisabona). Dealtfel, aproape toate personajele romanului sînt portrete, după cum mărturiseşte el însuşi: „Toate acestea sînt văzute, notate pe viu, şi chiar de mine trăite sur place!"

---

[1] Iată portretul pe care i-l face lui Eça de Queiroz criticul Alberto de Oliveira, în trăsături izbitor de asemănătoare cu ale lui João da Ega: „El era! Înalt, deşirat, în doliu, cu o pălărie înaltă cu calota mare care-i alungea şi mai mult silueta, cu ochelari fumurii (în locul aşteptatului monoclu) mascîndu-i ochii, cu o paloare de fildeş vechi pe faţă, o armonie desăvîrşită în îmbrăcăminte ca şi în liniile şi mişcările trupului, şi cu o ţinută în acelaşi timp olimpiană şi învinsă, dispreţuitoare şi resemnată, ironică şi melancolică, ce, în acea ocazie m-a dus cu gîndul la răceala şi trufaşa tristeţe a chiparoşilor."

A rămas legendară în istoria literelor portugheze reacția violentă a poetului Bulhão Pato, vexat de a se fi recunoscut în figura lui Alencar. Insultele, polemica ce a urmat, au făcut ocolul cafenelelor și seratelor lisaboneze. „Portugalia era prea mică pentru așa ceva, spune Gentil Marques, biograful lui Eça de Queiroz. Toți se cunoșteau între ei, și cel mai neînsemnat lucru lua proporții înfricoșătoare."

Dar nu numai portretele, ci și multe scene ca atare din roman au un suport real. Iată două exemple :

Pe cînd își ocupa postul administrativ în conciliul din Leiria, Eça de Queiroz este invitat, în timpul Carnavalului, la un bal mascat în casa unei familii de vază. Costumul său de tirolez stîrnește senzație. La un moment dat, este surprins într-o cameră izolată, în semiobscuritate, sărutînd o doamnă ; scandalul izbucnește, iar Don Juan-ul de ocazie se vede silit să plece precipitat (la fel cum și Ega, îmbrăcat în Mefisto, este obligat să părăsească balul soților Cohen). Dată fiind poziția sa în aparatul administrativ al Leiriei, cazul a fost mult discutat în oraș, unii voind chiar să-l sesizeze pe guvernatorul civil. „Ceea ce i-a șocat pe oamenii aceia de treabă, avea să explice Eça de Queiroz mai tîrziu, evocînd întîmplarea, n-au fost excesele de care s-a făcut vinovată autoritatea administrativă, ci costumul de tirolez. Dacă aș fi fost surprins sărutînd o doamnă în costum de canonic al Catedralei, toți ar fi găsit că-i ceva foarte drăguț !"

Altă întîmplare reală este reluată în savuroasa scenă a provocării la duel și a scrisorii de retractare adresată de Dâmaso Salcede lui Carlos da Maia, și anume :

Cu prilejul apariției în Brazilia a publicației Harpoanele scrisă de Eça de Queiroz și Ramalho Ortigão, editorul brazilian se substituie autorilor și, ca atare, nu le oferă acestora nici un fel de drepturi bănești. Față de acest „furt" calificat, Eça de Queiroz publică din partea respectivului editor o scrisoare imaginară, care începe astfel : „Subsemnatul, editor în orașul Pernambuco al remarcabilei publicații intitulate Harpoanele, pe care o recomand călduros protecției cititorilor, declar că i-am jefuit pe domnii Ramalho Ortigão și Eça de Queiroz, unici redactori și unici proprietari ai sus-menționatei publicații..."

Este caracteristică pentru realismul lui Eça de Queiroz interacțiunea dintre ambianța fizică și om, mediul fiind adesea perceput conform dispoziției sufletești a personajului. Să dăm un singur

exemplu : ploaia, care însoțește momentele mai dramatice prin care trec eroii : într-adevăr, plouă cînd sosește Pedro da Maia la conac, în pragul sinuciderii, plouă cînd Ega se întoarce, izgonit, de la balul soților Cohen, plouă de asemenea, dezolant, în timpul discuției finale, cînd Ega îi dezvăluie lui Carlos cumplitul adevăr.

Percepția atît de personală și inovatoare a lumii de către Eça de Queiroz trebuia în mod necesar să se plăsmuiască în forme stilistice accentuat personale. Prin proza sa artistică, el a deschis o nouă eră în arta de a scrie proză în limba portugheză și a contribuit cel mai mult la făurirea expresiei moderne în această limbă. Este ceea ce Gustave Lanson a numit la belle prose (spre deosebire de la bonne prose), și care se servește de toate resursele poeziei, muzicii și picturii, pentru a-și obține efectul. Înșelătoarea simplitate și facilitate a stilului romancierului ascunde, de fapt, laborioasă complexitate a unui uriaș efort de creație. O spune dealtfel chiar el : „În artă — cînd este viguroasă, rafinată, superioară — simplitatea rezultă întotdeauna dintr-un violent și aproape dureros efort. Nu se poate ajunge la o coordonare de o eleganță clară, nu se poate atinge o exprimare curgătoare, concisă și armonioasă, fără îndelungi și furtunoase lupte între spirit și voință. Așa se întîmplă și în natură... Ce ne oferă ca mai simplu, o linie de orizont întinsă și netedă, ascunde de fapt o învolburare nesfîrșită de forțe și forme. Și există lumi nebănuit de tenebroase în apa cea mai limpede."

Naturalețea, simplitatea caracterizează și dialogurile lui Eça de Queiroz, care introduce în literatură adevărata vorbire curentă a lisabonezilor. De remarcat este încă un procedeu tipic romancierului, care-i permite pe de o parte să aducă varietate dialogului, pe de alta să anime pasajele mai discursive : este vorba de alternarea dialogurilor cu fragmente în stil indirect care reproduc spuse de-ale personajelor în propriul lor limbaj.

Pentru Eça de Queiroz, „cuvintele sînt, cum se spune în pictură, valori : pentru a produce deci un anumit efect de forță sau de grație, important nu este să dispui de multe valori, ci să știi să le grupezi bine pe cele trei sau patru necesare. Doar termenii simpli, uzuali, banali, corespunzînd lucrurilor, sentimentelor, modalităților simple, nu îmbătrînesc niciodată. Omul, mintal, gîndește în rezumat și simplu, folosind termenii cei mai banali și uzuali. Termenii complicați sînt deja un efort de literatură — și cu cît se pune mai puțină literatură într-o operă de artă, cu atît ea va dura

mai mult, prin aceea chiar că limba literară îmbătrînește și doar cea omenească dăinuie."

Iată deci unul dintre secretele farmecului ce se degajă din stilul romancierului. Nemulțumit, după cum am văzut, de Familia Maia, solidarizîndu-se, în pudoarea sa de artist neliniștit, cu Ega, scriitorul ratat creat de el și care de asemenea urmărea în mod dureros idealul de neatins al operei perfecte, Eça de Queiroz era departe de a bănui că realizase, prin acest roman, cel mai valoros monument literar ce se scrisese pe pămîntul Portugaliei, de la Lusiada încoace.

MICAELA GHIȚESCU

Lector : MIHAELA CIUNCAN
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK

Tiraj 44.130. *Bun de tipar :* 26.01.1978. *Coli tipar* 43.

Comanda nr. 70 558
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
București — Piața Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România

Romanul FAMILIA MAIA va dăinui prin vigoarea şi măiestria mîinii care a trasat cadrele, a construit caracterele, a însăilat şi întreţesut acţiunea şi a îmbrăcat totul în mantia magică a unei proze fără tradiţie nici rival în toată literatura portugheză.

Guilherme Moniz Barreto

Toată arta sa europeană, o artă atît de rafinat europeană, nu izbuteşte să-i mascheze forţa iberică.

Miguel de Unamuno

Lei 20,50

clu

Editura Univers